Анатолій
Івченко

ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

4-й додатковий тираж

ТЛУМАЧНИЙ
СЛОВНИК
УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ

*Призначений для всіх, хто потребує доступного,
гідного довіри, сучасного порадника з української мови*

▪

Найважливіші й найчастотніші слова сучасної української мови

▪

Найновіша лексика

▪

Доступні й зрозумілі тлумачення слів

▪

Ілюстрації вживання слів у типових контекстах

▪

Синоніми

▪

Етимологічні довідки до слів іншомовного походження

▪

Потрібний у школі, на роботі, у кожному домі

Івченко Анатолій Олександрович народився 1953 р. у Харкові, вивчав українську філологію у Харківському державному університеті. Працював у кількох харківських вузах; зараз працює у Львові. Член ряду наукових організацій і товариств: Нью-Йоркської академії наук (США), Матиці серболужицької (Бауцен, ФРН), Міжнародної асоціації україністів, Комісії зі слов'янської фразеології при Міжнародному комітеті славістів, Харківського історико-філологічного товариства. Автор понад 80 наукових праць.

ISBN 966-03-1753-0

FOLIO

Анатолій
Івченко

ТЛУМАЧНИЙ
СЛОВНИК
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Харків
«ФОЛІО»
2002

ББК 81.2
І-25

«Бібліотека державної мови»
заснована у 1997 році

Художник-оформлювач
С. А. Пятковка

ISBN 966-03-1753-0

ПЕРЕДМОВА

«Тлумачний словник української мови» містить найважливіші, найчастотніші слова сучасної української мови (біля 7000 словникових статей), без опанування яких неможливе розуміння сучасних текстів і розмовної літературної мови. При доборі слів автор використав як досягнення української частотної лексикографії, так і матеріали власних досліджень значного за обсягом корпусу текстів сучасної української преси.

Важливою рисою цього словника є те, що він охоплює найновішу лексику, яка була повністю відсутня в дотеперішніх тлумачних словниках української мови. Натомість, він повністю позбавлений маловживаних, діалектних та застарілих слів.

Порівняно із попередніми тлумачними словниками дане видання має дві принципові відмінності в побудові словникової статті.

Перша відмінність полягає в тому, що спеціально виділено синоніми, які раніше подавалися у складі тлумачення й часто не вирізнялися користувачами словника. Окрім того, синоніми супроводжуються позначками різноманітного типу (стилістичними, оціночними тощо), це значно підвищує ефективність їхнього використання.

Друга відмінність полягає в тому, що значна кількість слів іншомовного походження супроводжується етимологічними довідками, в яких зазначається з якої мови запозичено дане слово. Досі таку інформацію можна було одержати або з етимологічного словника, або із словника іншомовних слів.

Таким чином, до рук читача потрапляє словник універсального призначення, який може використовуватися і як довідкове видання, і як книга для читання й посібник для активного засвоєння сучасної української мови.

Усі словникові статті подано в доступному, проте не спрощеному вигляді. Вони містять інформацію, яка стосується не лише значень слів, але й орфоепічних та морфологічних норм.

Словник призначений для різних категорій читачів як україномовних, так і російськомовних. Але найбільше він придасться учням і студентам, які прагнуть поглибити знання української мови, а також іноземцям, які вивчають українську мову.

Нинішнє видання опрацьоване на основі «Словника української мови» в 11 т., а також лексичної комп'ютерної бази даних, створеної автором.

Зараз підготовлена розширена версія цього словника, яка нараховуватиме понад 30 000 слів. Сподіваюся, що незабаром нове видання вийде у світ.

Автор

ПРИНЦИПИ УКЛАДАННЯ СЛОВНИКА

I. Словникові одиниці і принципи їх виділення

У «Тлумачному словнику української мови» гаслами словникових статей є слова, які розташовано за алфавітом. Не приводяться різнотипні стійкі словосполучення і фразеологізми.

В окремих словникових статтях описуються омоніми — слова, що мають однакове написання, але відрізняються граматичними властивостями або походженням.

Насамперед, як омоніми описуються слова, що належать до різних частин мови:

по́руч[1], *присл.*

по́руч[2], *прийм.*

Як омоніми описуються також слова, що відрізняються в числі або мають різні закінчення одного (як правило, родового) відмінка:

акт[1], -у, *ч.* дія, вчинок.

акт[2], -а, *ч.* документ.

гра́мота[1], -и, *ж., лише одн.* вміння читати й писати.

гра́мота[2], -и, *ж.* офіційний письмовий акт.

Як омоніми розрізняються слова, утворені від основ з різною етимологією:

осві́чений[1] (від світло).

осві́чений[2] (від освіта).

Дієслівні омоніми виділяються за двома критеріями:

1 За різницею в категорії особи. Як омонімічні слова описуються безособові дієслова:

бракува́ти[1], -у́є, *недок., безос.* не вистачати, не бути.

бракува́ти[2], -у́ю, -у́єш, *недок., кого, що, за що.* визнавати незадовільним, низькоякісним.

2. За відмінністю у способі творення видових пар:

захо́дитися[1], -джуся, -дишся, *недок.*, **заходи́тися,** -оджу́ся, -о́дишся, *док.* **1.** *коло кого.* починати вживати заходів щодо впливу на кого-небудь • *заходжуватися коло прогульника.* **2.** починати робити що-небудь, братися до виконання чого-небудь, робити щось • *заходився ремонтувати квартиру.*

захо́дитися[2], -джуся, -дишся, *недок.*, **зайти́ся,** -йду́ся, -йдешся, *док.* довго, нестримно, судорожно сміятися, плакати, кашляти • *зайтися сльзьми, зайтися сміхом.*

Крім того, як омоніми описуються дієслова, одне з яких не має відповідної пари доконаного виду:

недобача́ти[1], -а́ю, -а́єш, *недок* погано бачити, мати слабий зір.

недобача́ти[2], -а́ю, -а́єш, *недок.,* **недоба́чити,** -чу, -чиш, *док., чого, кого* не помічати кого-, що-небудь, не звертати належної уваги на щось.

II. Порядок словникових статей

1. Словникові статті розташовані в «Тлумачному словнику української мови» в алфавітному порядку:

набага́то
набира́ти
набі́р
наболі́лий

2. Омоніми подаються в окремих словникових статтях і позначаються надрядковими арабськими цифрами, які вміщено після гасла. Порядок їх розташування відповідає застосованій нумерації:

накидати[1], ... **наприкінці**[1], *присл.* ... **пара**[1], ...
накидати[2], ... **наприкінці**[2], *прийм.* ... **пара**[2], ...

3. Дієслова доконаного та недоконаного виду об'єднуються в одній словниковій статті, причому на першому місці ставиться дієслово недоконаного виду:

дотри́мувати, -ую, -уєш, *недок.*, **дотри́мати,** -аю, -аєш, *док.*

III. Структура словникової статті

1	Гасло	7	Позначки
2	Наголос	8	Керування
3	Номери омоніма	9	Тлумачення
4	Вимова	10	Приклади вживання
5	Морфологічна інформація	11	Етимологічна довідка
6	Номери значень	12	Синоніми

1. Вигляд гасла

Гасла (однозначні, двозначні та багатозначні) подано напівжирним шрифтом у виступаючому рядку:

парад, -у, *ч.* урочистий огляд військ, спортсменів • *військовий парад на Хрещатику* [з фр. parade «тс.»].

парке́т, -у, *ч.* **1.** малі гладкі дощечки з твердих порід деревини для настилання підлоги • *замовити буковий паркет.* **2.** підлога, вистелена дерев'яними дощечками, переважно у вигляді геометричного рисунка • *покрити паркет лаком* [з фр. parquet «тс.»].

Орфографічні та фонетичні варіанти даного слова розташовані в гаслі поруч і відділяються поміж собою комою:

навмисне, навмисно, *присл.* з певною метою, з певним наміром • *навмисно спізнитися.*

2. Наголос

В усіх гаслах зазначено наголос відповідно до сучасних орфоепічних норм. У разі варіантного наголошення позначаються обидва наголоси:

ле́сти́ти, ле́щу́, ле́сти́ш, *недок.* **1.** *кому і без додатка.* лицемірно, нещиро вихваляти кого-, що-небудь • *постійно лестити власному керівництву.* **2.** *кому, чому.* давати насолоду, бути приємним • *ці слова лестили його честолюбству.*

3. Номери омоніма

Кожний омонім позначений надрядковою арабською цифрою, яка розташовується після гасла:

о́рден[1], -у, *ч.* почесна відзнака, нагорода за заслуги перед державою • *нагородити орденом, одержати орден* [з нім. Órden «тс.»].

о́рден[2], -а, *ч.* **1.** чернеча або лицарсько-чернеча католицька громада з певним статусом • *орден єзуїтів.* Син. ***чин.*** **2.** назва деяких таємних товариств • *масонський орден* [з нім. Órden «тс.»].

4. Вимова

Інформація про вимову стосується лише ініціальних абревіатур і подається одразу після відповідного гасла у квадратних дужках:

РНБО [ер-ен-бе-о́], *невідм., ж.* скорочення: Рада з національної безпеки та оборони • *призначити на посаду секретаря РНБО.*

5. Морфологічна інформація

Уся морфологічна інформація наводиться одразу після гасла й виділяється курсивом (окрім закінчень іменників, прикметників і дієслів).

Іменник. При відмінюваних іменниках подається скорочено або повністю форма родового відмінка однини, позначаються всі випадки чергування голосних і зміни наголосу в родовому відмінку однини:

спір, спо́ру, *ч.* **1.** словесне змагання, обговорення чогось, при якому кожний відстоює свою думку, свою правоту • *науковий спір.* **2.** взаємні претензії, взаємне посягання на володіння чим-небудь, що звичайно вирішується судом • *трудовий спір.*

При іменниках чоловічого роду, в яких закінчення родового відмінка -а або -у залежить від значення, при кожному з них подається скорочено закінчення родового відмінка:

рентге́н, *ч.* **1.** *род.* -у. просвічування рентгенівськими променями • *треба пройти рентген.* **2.** *род.* -а. апарат для просвічування рентгенівськими променями. **3.** *род.* -а, *розм.* рентгенівський знімок чого-небудь • *рентген легенів.* **4.** *род.* -у. одиниця дози (кількості) рентгенівського проміння [з нім. Rentgen «тс.»].

При невідмінюваних іменниках та прикметниках ставиться позначка *невідм.*:

емба́рго, *невідм., с.*

При іменниках, що вживаються тільки в множині, подається скорочено або повністю форма родового відмінка множини:

обце́ньки, -ів, *мн.*

При іменниках відповідними позначками *ч., ж., с.* зазначається їх рід:

капелю́шок, -шка, *ч.* **доро́га,** -и, *ж.* **досто́їнство,** -а. *с.*

При іменниках спільного роду ставляться відповідні позначки *ч. і ж.*:

п'яни́ця, -і, *ч. і ж.*

При збірних іменниках ставиться позначка *збірн.*:

елі́та, -и, *ж., збірн.*

При іменниках, що в якомусь значенні вживаються тільки в однині або тільки в множині, подаються позначки *тільки одн.* або *тільки мн.*:

кра́пля, -і, *ж.* **1.** мінімальна кількість рідини у вигляді кульки • *впали перші краплі дощу.* Син. ***краплина,*** ***зменш.-пестл.*** ***краплинка.*** 2. *тільки мн.* **краплі,** -пель. рідкі ліки, які для вживання відраховуються такими

частинками • *приймати заспокійливі краплі*. **3.** *тільки одн., чого. перен.* дуже маленька кількість чогось • *крапля щастя.*

При іменниках, що в якомусь значенні вживаються переважно в однині або множині, подаються позначки *перев. одн.* або *перев. мн.*:

І́нший, -а, -е, **5.** *перев. мн.* усі, крім названого (названих) • *у кімнаті лишилася мама, усі інші вийшли.* Син. ***решта.***

Прикметник. Дієприкметник. При початкових формах прикметників і дієприкметників подаються закінчення жіночого та середнього родів:

доре́чний, -а, -е. **дратівли́вий,** -а, -е.

Дієслово. При дієсловах наводяться скорочено або повністю основні форми, позначаються випадки чергування приголосних. До особових дієслів подаються форми 1-ї та 2-ї особи однини теперішнього часу (дієслів недоконаного виду) або майбутнього часу (дієслів доконаного виду):

дошкуля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **дошку́лити,** -лю, -лиш, *док., кому, чому, кого, що.*

При дієсловах, що не мають практично 1-ї та 2-ї особи однини теперішнього чи майбутнього часу, подається лише форма 3-ї особи однини:

протіка́ти, -а́є, *недок.*, **протекти́,** -ече́, *док.*

При безособових дієсловах подається форма 3-ї особи однини теперішнього або майбутнього часу та позначка *безос.*:

корті́ти, -ти́ть, *недок., безос., кому і кого, чого, робити що і без додатка.*

поталани́ти, -и́ть, *док., безос., кому.*

Після особових форм дієслова позначається його вид *недок.* і *док.* У дієсловах, в яких форми недоконаного і доконаного виду співпадають, дається позначка *недок. і док.*:

паралізува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., кого, що.*

При дієсловах, що можуть в окремих значеннях виступати тільки в недоконаному або тільки в доконаному видах, подаються позначки *тільки недок.* або *тільки док.*:

огляда́тися, -да́юся, -да́єшся, *недок.*, **огля́нутися,** -нуся, -нешся, *док.* **3.** *тільки док., на кого—що.* зглянутися, змилостивитися. **4.** *тільки док., перен.* схаменутися, схопитися, раптово помітити, згадати щось.

обробля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **оброби́ти,** -роблю́, -ро́биш, *док.* **5.** *тільки недок., кого, розм.* впливаючи на кого-небудь, схиляти до чогось • *обробляти виборців, обробляти аудиторію.*

6. Номери значень

У нумерації значень використовуються арабські цифри, виділені напівжирним шрифтом.

камуфля́ж, -у, *ч.* **1.** маскування предметів за допомогою розмальовування їх у такий спосіб, щоб змінити видимі обриси цих предметів • *танки в камуфляжі зливалися з деревами.* **2.** *розм.* військова маскувальна форма • *з вертольота вистрибнули десантники в камуфляжі* [з фр. camouflage «закривання, маскування»].

7. Позначки

Позначки, які застосовуються в словнику, інформують про:

а) стилістичну характеристику слова (напр.: *розм., книжн.*);

б) належність до спеціально-термінологічної лексики (напр.: *астр., біол., бухг., військ., геол., геогр., ек., лінгв., юр.* тощо);

в) оціночну характеристику слова (напр.: *жарт., поет., уроч., вульг., зневажл., ірон.*)

Позначка у вигляді відповідного скорочення, написаного курсивом, подається перед тлумаченням, або у випадку, коли та сама позначка стосується усіх значень даного слова, подається після морфологічної інформації перед номером першого значення:

ка́зна-чий, -чийого, *займ., розм.* невідомо чий • *казна-чий «мерседес» іржавів під парканом.* Син. ***хтозна-чий.***

колі́зія, -ї, *ж., книжн.* **1.** зіткнення яких-небудь протилежних сил, інтересів, прагнень • *телепередача про складні колізії політичного життя в Україні.* **2.** зображення життєвих конфліктів у художньому творі • *для американського кіно характерні вигадані колізії* [з лат. collisio «зіткнення»].

обста́вина, -и, *ж.* **3.** *лінгв.* другорядний член речення, який вказує час, місце, причину, мету і спосіб дії або характеризує якість, міру чи спосіб вияву ознаки • *обставина способу дії.*

8. Керування

При перехідних дієсловах, що сполучаються з іменниками або займенниками у формі знахідного відмінка, а при запереченні у формі родового відмінка без прийменника, дається керування *кого, що*:

інтернува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., кого, що.*

При неперехідних дієсловах, що сполучаються з іменниками або займенниками у формі непрямих відмінків з прийменниками або без них, подається прийменникове керування типу *над ким—чим, з кого—чого*:

знуща́тися, -ща́юся, -ща́єшся, *недок., з кого—чого, над ким—чим.*

9. Тлумачення

Тлумачення слів подаються з малої літери:

паралізува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., кого, що.* **1.** припиняючи діяльність, викликати параліч • *паралізувало ноги.* **2.** *перен.* приводити в стан оціпеніння, нерухомості • *жах паралізував дітей.* **3.** *перен.* розладнуючи, псуючи, призводити до бездіяльності • *страйкуючі паралізували залізничний рух* [з фр. paraliser «тс.»].

У словах, тотожних за значенням, тлумачення подаються тільки в одному зі слів (зазвичай частотнішому). Решта слів містить відсилання до нього:

письме́нник, -а, *ч.* той, хто пише художні літературні твори.

літера́тор, -а, *ч.* те саме, що **письме́нник.**

Переносне значення слова, що існує поруч із прямим, подається під окремим номером з позначкою *перен.*:

губи́тися, гублю́ся, гу́бишся, *недок.* **1.** зникати, ставати, робитися невидимим, непомітним • *яхта поволі губилася за горизонтом.* **2.** поширюючись і зливаючись з чим-небудь, втрачати свою силу (про звуки, запа-

хи і т. ін.) • *голос губився в гуркоті танків.* 3. *перен.* позбуватися самовладання, не знати від хвилювання, як діяти, що робити • *губитися в критичних ситуаціях.*

У багатозначних словах порядок подачі окремих значень визначається за частотністю вживання (на першому місці подається найчастотніше). Застарілі та діалектні значення не подаються:

гри́вня, -і, *ж.* **1.** сучасна грошова одиниця України. **2.** основна грошова одиниця (у вигляді срібного злитка) в Київській Русі.

10. Приклади вживання

Приклади вживання слова або окремих його значень подаються після тлумачення зі знаком •, виділяються курсивом і мають вигляд типових словосполучень (рідше речень).

кака́о, *невідм., с.* **1.** тропічне вічнозелене дерево, з насіння якого виготовляють шоколад • *два негри пиляли какао на дрова*. Син. ***шоколадне дерево.*** **2.** порошок із насіння цього дерева • *купити пачку какао*. **3.** напій із цього порошку, приготовлений із цукром та молоком • *випити зранку какао* [з ісп. cacao «тс.»].

11. Етимологічна довідка

Етимологічні довідки подаються до більшості слів іншомовного походження і розташовуються наприкінці словникової статті в квадратних дужках:

але́я, -ї, *ж.* доріжка в парку або саду, обсаджена з обох боків деревами, кущами [з фр. allée «прохід»].

12. Синоніми

Синоніми подаються зі скороченням Син. після прикладів вживання слова (за відсутності останнього одразу після тлумачення), виділяються курсивом і напівжирним шрифтом:

мандрі́вка, -и, *ж.* переміщення за допомогою транспорту або пішки, звичайно далеко за межі постійного місцеперебування • *турагентство організувало мандрівку до Антарктиди.* Син. ***мандри, подорож.***

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

анат. — анатомія
англ. — англійська мова
археолог. — археологія
астр. — астрономія
безос. — безособова форма дієслова
біол. — біологія
бухг. — бухгалтерія
вет. — ветеринарія
виг. — вигук
військ. — військова справа
вставн. сл. — вставне слово
вульг. — вульгарне слово
геогр. — географія
геол. — геологія
гол. — голландська мова
дорев. — дореволюційне слово
док. — доконаний вид
друк. — друкарська справа
ек. — економіка
етногр. — етнографія
ж. — жіночий рід
жарт. — жартівливе слово
займ. — займенник
запереч. — заперечний
збірн. — збірне слово
зменш.-пестл. — зменшено-пестливий
знач. — значення
зневажл. — зневажливе слово
зоол. — зоологія
інфін. — інфінітив
інформ. — інформатика
ірон. — іронічне слово
ісп. — іспанська мова
іст. — історія
іт. — італійська мова
й т. ін. — і таке інше
й т. п. — і тому подібне
книжн. — книжне слово
лайл. — лайливе слово
лат. — латинська мова
лінгв. — лінгвістика
літ. — літературознавство
лог. — логіка
мат. — математика
мед. — медицина
мех. — механіка
мн. — множина
мор. — морська справа
муз. — музика
невідм. — невідмінюване слово
недок. — недоконаний вид
нім. — німецька мова
одн. — однина
озн. — означення
ос. — особа
перев. — переважно
перен. — переносне значення слова
пестл. — пестливий
пит. — питальний
підсил. — підсилювальний
поет. — поетичне слово
пол. — польська мова
порт. — португальська мова
прийм. — прийменник
прикм. — прикметник
присл. — прислівник
присудк. сл. — присудкове слово
псих. — психологія
рел. — релігія
род. — родовий відмінок
розм. — розмовне слово
рос. — російська мова
с. — середній рід
син. — синонім
спол. — сполучник
спорт. — спортивний термін
тат. — татарська мова
театр. — театральний термін
техн. — техніка
те. — те саме
тур. — турецька мова
уг. — угорська мова
у знач. — у значенні
урoч. — урочисте слово
у сполуч. — у сполученні
фіз. — фізика
фізіол. — фізіологія
філос. — філософія
фін. — фінансова справа
фр. — французька мова
хім. — хімія
ч. — чоловічий рід
част. — частка
числ. — числівник
юр. — юридичний термін

А

абе́тка, -и, *ж.* сукупність букв, прийнятих у писемності будь-якої мови й розміщених у певному порядку • *розташувати за абеткою.* Син. ***азбука, алфавіт.***

абза́ц, -у, *ч.* **1.** відступ управо в початковому рядку тексту • *розпочати рядок з абзацу.* **2.** частина тексту від одного відступу до іншого • *у першому абзаці оповідання* [з нім. Absatz «перерва, пауза, уступ, абзац»]. Син. ***уступ.***

аби́як, *присл.* **1.** як-небудь, сяк-так, як прийдеться • *абияк приготувати сніданок.* **2.** недбало, неуважно • *абияк виконати завдання.*

аби́який, -а, -е. **1.** будь-який, звичайний, нічим не примітний (про людину). **2.** байдуже який, перший-ліпший. **3.** недоброякісний, поганий.

абітурі́єнт, -а, *ч.* **1.** випускник середнього навчального закладу. **2.** той, хто вступає до вищого або середнього спеціального навчального закладу.

абонеме́нт, -а, *ч.* **1.** право на користування, за плату або безплатно, книжками, телефоном, місцем у театрі й т. ін. протягом певного часу. **2.** документ, що посвідчує таке право • *бібліотечний абонемент.* **3.** підрозділ бібліотеки, що займається видачею книжок читачам [з фр. abonnement «передплата, абонемент»].

абоне́нт, -а, *ч.* той, хто користується абонементом.

абориге́н, -а, *ч.*, *книжн.* корінний житель країни або місцевості. Син. ***тубілець, автохтон.***

або́що, *невідм.* уживається при переліку предметів (явищ і т. ін.) замість останнього з них, який не визначається • *випити пепсі абощо.*

абревіату́ра, -и, *ж.* слово, утворене шляхом скорочення двох або більше слів; умовне скорочення слів на письмі [з іт. abbreviatura «скорочення»].

абракада́бра, -и, *ж.* безглуздий набір слів. Син. ***нісенітниця.***

абсолю́тний, -а, -е. **1.** безвідносний, безумовний, взятий сам по собі, без порівняння з чим-небудь • *абсолютний приріст населення.* **2.** який виявляється повністю, не частково • *абсолютний спокій.* **3.** який не має обмежень, самовладний • *абсолютна монархія.*

абстра́ктний, -а, -е. відірваний від дійсності, від життя • *абстрактні міркування.*

абсу́рд, -у, *ч.* відсутність усякого змісту [з фр. absurde «безглуздя»]. Син. ***безглуздя.***

аванга́рд, -у, *ч.* **1.** частина війська, яка йде попереду головних сил. **2.** *перен.* найпередовіша, найсвідоміша частина певної суспільної групи, класу, яка веде за собою маси.

ава́нс, -у, *ч.* частина грошей або то-

вару, яка видається в рахунок майбутньої платні за роботу [з фр. avance «видача грошей наперед»].

авантю́ра, -и, *ж*. ризикована, непевна справа, дія, розрахована на випадковий успіх.

авантюри́зм, -у, *ч*. схильність до ризикованих, безпринципних вчинків з метою досягнення легкого успіху, вигоди.

ава́рія, -ї, *ж*. **1.** значне пошкодження або вихід із ладу механізму, машини, апарата і т. ін. • *аварія на Чорнобильській АЕС.* **2.** *перен*. нещасний випадок, велика невдача.

авже́ж, *част., розм.* уживається для ствердження якої-небудь думки (найчастіше при відповіді). Син. ***аякже, так, звичайно***.

авіаба́за, -и, *ж*. аеродром зі складами, ремонтними майстернями та обслуговуючими підрозділами для забезпечення дій авіації.

авіалі́нія, -ї, *ж*. постійний шлях літаків між двома або кількома населеними пунктами.

авіано́сець, -сця, *ч*. військовий корабель з майданчиком для зльоту й посадки літаків.

автенти́чний, -а, -е. **1.** справжній, дійсний. **2.** який відповідає оригіналові • *автентичний текст* [з лат. authenticus «тс.»]

автобіогра́фія, -ї, *ж*. опис власного життя • *написати автобіографію*.

авто́бус, -а, *ч*. багатомісний автомобіль для перевезення пасажирів [з нім. Autobus «тс.»].

авто́граф, -а, *ч*. **1.** авторський рукописний текст • *автограф роману.* **2.** власноручний підпис (звичайно відомої особи) • *поставити автограф, колекціонувати автографи футболістів* [з фр. autographe «тс.»].

автокефа́льний, -а, -е. самостійний, незалежний у розв'язанні організаційних і культових питань (тільки про православні церкви) • *українська автокефальна церква*.

автома́т, -а, *ч*. **1.** машина, що виконує роботу за допомогою особливого механізму без участі людини. **2.** ручна автоматична скорострільна зброя. **3.** *розм*. зарахування студентам заліку без додаткового випробування.

автоно́мія, -ї, *ж*. **1.** самоврядування певної частини держави, що здійснюється в межах, передбачених загальнодержавним законом • *Кримська автономія*. **2.** право установи, підприємства, організації самостійно розв'язувати певні питання.

автопортре́т, -а, *ч*. портрет художника, скульптора, виконаний ним самим.

а́втор, -а, *ч*. той, хто написав будь-яку працю, твір, картину або розробив якийсь проект, план і т. ін. • *автор роману*.

автореферА́т, -у, *ч*. реферат або короткий виклад змісту наукової праці, написаної самим автором • *автореферат докторської дисертації*.

авторита́рний, -а, -е, *книжн*. заснований на беззастережному підпорядкуванні владі, авторитетові • *авторитарний режим*.

авторите́т, *ч*. **1.** *род*. -у. загальновизнаний вплив, значення особи, організації, колективу і т. ін. • *авторитет школи*. **2.** *род*. -а. особа, яка користується впливом, загальним

визнанням • *авторитет у шевченкознавстві.*

автору́чка, -и, *ж.* ручка для писання, в якій чорнило до пера подається автоматично.

аге́нт, -а, *ч.* **1.** представник, довірена особа держави, організації, установи, що виконує різні доручення, завдання. **2.** секретний співробітник органів розвідки якої-небудь держави, організації • *агент 007.*

агітува́ти, -у́ю, -у́єш. *недок.* **1.** роз'яснювати політику якої-небудь особи, партії чи організації, закликати до боротьби за цю політику або проти неї. **2.** *за що, проти чого—кого і без додатка.* переконувати в чому-небудь • *агітувати за скасування смертної кари.*

аго́нія, -ї, *ж.* останні прояви життєвих функцій організму перед смертю, передсмертні муки [з фр. agonie «тс.»]. Син. ***конання.***

агра́рій, -я, *ч.* **1.** виробник сільськогосподарської продукції. **2.** член аграрної партії.

агра́рний, -а, -е. земельний, пов'язаний із землекористуванням, землеволодінням • *аграрна політика уряду.*

агре́сія, -ї, *ж.* неспровокований збройний напад однієї держави на іншу.

агроно́м, -а, *ч.* спеціаліст у галузі сільськогосподарського виробництва [з фр. agronome «тс.»].

а́ґрус, -у, *ч.* **1.** кущова рослина з колючими гілками та великими кисло-солодкими їстівними ягодами. **2.** *збірн.* ягоди цієї рослини [з іт. agresto «незрілий виноград»].

адаптува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., що.* пристосовувати до нових умов.

адвока́т, -а, *ч.* **1.** особа, що захищає обвинуваченого на суді або веде якусь справу в суді, а також дає поради з правових питань. **2.** *перен.* той, хто виступає усно або письмово на захист кого- або чого-небудь [з нім. Advokát «тс.»].

адеква́тний, -а, -е. повністю відповідний • *адекватна відповідь.* Син. ***тотожний.***

адже́[1], *част.* уживається на початку речення для підсилення висловлюваної думки. Син. ***та ж, тож.***

адже́[2], *спол.* поєднує підрядне речення причи́ни з головним. Син. ***тому що, бо.***

адміністра́ція, -ї, *ж.* **1.** керівний орган установи, підприємства, організації і т. ін. **2.** *збірн.* керівний персонал установи, підприємства, організації і т. ін.

адміра́л, -а, *ч.* військове звання вищого командного складу військово-морського флоту, а також особа, що має це звання [з нім. Admirál «тс.»].

а́дрес, -а, *ч.* письмове вітання з нагоди ювілею або іншої урочистої події • *вручити ювілейний адрес.*

адре́са, -и, *ж.* позначення місця проживання чи перебування особи або місцезнаходження установи • *надіслати на адресу школи* [з нім. Adrésse «тс.»].

адреса́нт, -а, *ч.* той, хто посилає комусь лист, пакунок, телеграму.

адреса́т, -а, *ч.* одержувач листа, телеграми і т. ін.

адресува́ти, -у́ю, -у́єш. *недок. і док., що.* посилати поштове відправлення на певну адресу • *адресувати лист.*

аеродро́м, -у, *ч.* місце стоянки, злітан-

ня й посадки літаків, а також сукупність споруд, які забезпечують польоти.

аеропóрт, -у, *ч.* аеродром, обладнаний усім необхідним для забезпечення польотів пасажирської авіації. Син. ***летовище.***

ажіотáж, -у, *ч.* велике збудження, хвилювання, боротьба інтересів навколо якої-небудь справи, питання • *викликати ажіотаж.*

азáрт, -у, *ч.* сильне захоплення чимнебудь • *входити в азарт.* Син. ***запал, завзяття.***

азáртний, -а, -е. дуже запальний. Син. ***завзятий, пристрасний.***

áзбука, -и, *ж.* **1.** сукупність букв, прийнятих у писемності будь-якої мови і розміщених у певному порядку. Син. ***абетка, алфавіт.*** **2.** книжка для початкового навчання грамоти. Син. ***буквар.*** **3.** *перен.* основні положення будь-якої науки або системи знань.

айкідó, *невідм., с.* різновид східних єдиноборств.

áйсберг, -а, *ч.* велика пливуча льодова гора, що відкололася від материкового льодовика в океан або море [з нім. Éisberg «тс.»].

акадéмік, -а, *ч.* член академії наук.

акадéмія, -ї, *ж.* **1.** найвища наукова установа • *Національна академія наук України.* **2.** назва деяких вищих навчальних закладів • *Харківська державна академія культури.* **3.** назва деяких наукових товариств • *Нью-Йоркська академія.*

акварéль, -і, *ж.* **1.** *лише одн.* клейові фарби, що легко розчиняються у воді. **2.** картина, малюнок, виконані такими фарбами [з фр. aquarelle «тс.»].

аквáріум, -а, *ч.* скляна посудина або штучне водоймище для утримання та розведення риб, водяних рослин і тварин [з лат. aquārium «водойма»].

акомпанемéнт, -у, *ч.* **1.** музичний супровід вокального чи інструментального твору. **2.** *перен.* дії, що супроводжують якусь подію, утворюють фон чого-небудь [з фр. accompagnement «супровід»].

акробáт, -а, *ч.* **1.** виконавець складних гімнастичних трюків у цирку. **2.** спортсмен, що займається акробатикою [з фр. acrobate «тс.»].

акт[1], -у, *ч.* **1.** дія, вчинок, окремий прояв людської діяльності. **2.** частина театральної вистави, яка складається з ряду сцен і здійснюється між двома антрактами • *п'єса в трьох актах* [з лат. actus «дія»].

акт[2], -а, *ч.* **1.** документ, який посвідчує якийсь факт і складається в присутності свідків або на основі обстеження • *підписати акт.* **2.** офіційний документ, що зберігається в архіві [з лат. actum «розпорядження, протокол»].

актúв, -у, *ч.* **1.** найбільш діяльні та ініціативні члени якоїсь організації, колективу. **2.** *фін.* частина бухгалтерського балансу, що відображає на певну дату наявні матеріальні цінності та кошти. **3.** *перен.* здобутки в чому-небудь • *мати в активі перемогу над збірною Росії.*

актúвний, -а, -е. **1.** який бере діяльну участь у чому-небудь • *активний вболівальник.* **2.** який розвивається, швидко і сильно діючий • *активний процес.*

актóр, -а, *ч.* **1.** професійний виконавець ролей у театральних виставах.

2. *перен., розм.* про людину, яка показує себе не такою, якою вона є насправді [з лат. actor «виконавець, актор»].

актуа́льний, -а, -е. важливий для даного моменту • *актуальний репортаж* [з лат. actuālis «діяльний»]. Син. ***злободенний.***

акура́тний, -а, -е. 1. який дотримується порядку, точності (про людину) • *акуратна дівчинка.* Син. ***охайний.*** 2. старанно зроблений, виготовлений (про предмети) • *акуратний стілець* [з лат. accūrātus «ретельний, точний»].

аку́стика, -и, *ж.* 1. розділ фізики, що вивчає звукові явища. 2. чутність звуків у приміщенні • *зал з гарною акустикою.*

акце́нт, -у, *ч.* 1. *лінгв.* наголос у слові, а також знак, яким цей наголос позначають на письмі. Син. ***наголос.*** 2. своєрідний характер вимови, властивий тій чи іншій мові, особі • *розмовляти з російським акцентом* [з фр. accent «наголос»].

акци́з, -у, *ч.* непрямий податок на продукти масового споживання (тютюнові, алкогольні вироби тощо), який включається в продажну ціну.

акціоне́р, -а, *ч.* власник акцій; член акціонерного товариства.

а́кція[1], -ї, *ж.* цінний папір, який свідчить про те, що його власник вніс певний пай у підприємство та має право на участь у його справах і прибутках [з нім. Áktie «акція (цінний папір)»].

а́кція[2], -ї, *ж.*, *книжн.* діяльність, спрямована на досягнення якої-небудь мети [з лат. actio «дія»].

а́лгебра, -и, *ж.* розділ математики, що вивчає загальні закони дій над величинами, вираженими літерами, незалежно від їх числового значення [з лат. algebra «тс.»].

алего́рія, -ї, *ж.* вираження абстрактного поняття або ідеї в конкретному художньому образі • *вдаватися до алегорії.*

але́я, -ї, *ж.* доріжка в парку або саду, обсаджена з обох боків деревами, кущами [з фр. allée «прохід»].

а́лібі, *невідм., с.* перебування обвинуваченого в момент злочину в іншому місці як доказ його непричетності [з лат. alibi «в іншому місці»].

аліме́нти, -ів, *мн.* кошти на утримання, що виплачуються за законом непрацездатним членам сім'ї (дітям, батькам тощо) особами, зв'язаними з ними відносинами спорідненості або свояцтва [з фр. aliment «їжа, утримання»].

алітера́ція, -ї, *ж.* поетичний прийом, який полягає в доборі слів з повторюваними однаковими приголосними звуками.

алкоголі́зм, -у, *ч.* захворювання, що розвивається внаслідок тривалого зловживання спиртними напоями • *хворий на алкоголізм.*

алкого́лік, -а, *ч.* 1. той, хто хворіє на алкоголізм. 2. *розм.* той, хто регулярно вживає алкогольні напої. Син. ***п'яниця.***

алкого́ль, -ю, *ч.* 1. винний спирт. 2. *розм.* спиртні напої (горілка, вино, пиво і т. п.). Син. ***випивка.***

алфаві́т, -у, *ч.* сукупність букв, прийнятих у писемності будь-якої мови і розміщених у певному порядку. Син. ***азбука, абетка.***

альбóм, -у, *ч*. **1.** зошит в оправі з чистими листками для малювання, зберігання фотографій, марок тощо. **2.** об'єднане за темою видання або зібрання портретів, малюнків, фотографій, музичних творів і т. ін. • *новий альбом гурту «ВВ»* [з фр. album «альбом для фотографій»].

альпінíзм, -у, *ч*. сходження на гірські вершини зі спортивною метою.

альтернатúва, -и, *ж*. **1.** необхідність вибору між двома або кількома можливостями, що виключають одна одну. **2.** кожна із взаємовиключних можливостей [з фр. alternative «тс.»].

альтруíзм, -у, *ч*., *книжн*. безкорисливе піклування про благо інших і готовність жертвувати для інших своїми особистими інтересами. Син. ***безкорисливість***.

алья́нс, -у, *ч*. об'єднання на основі договірних зобов'язань [з фр. alliance «тс.»].

амáтор, -а, *ч*. **1.** той, хто охоче займається чим-небудь або захоплюється чим-небудь. **2.** самодіяльний актор, художник, музикант і т. ін. [з лат. amātor «любитель»].

амбíція, -ї, *ж*. особиста гідність, почуття особистої гідності [з лат. ambitio «догідництво, честолюбство»]. Син. ***гонор***.

амнíстія, -ї, *ж*. часткове або повне звільнення від судового покарання, здійснюване актом верховної влади • *потрапити під амністію, звільнений за амністією* [з фр. amnistie «прощення»].

аморáльний, -а, -е. який не дотримується етичних норм • *аморальний тип*.

áмпула, -и, *ж*. **1.** герметично запаяна скляна місткість для зберігання в стерильному стані лікарських та інших речовин. **2.** місткість з пастою для кулькових ручок. **3.** вкритий герметичною оболонкою лікарський препарат для внутрішнього вживання [з лат. ampulla «пляшка для мазі»].

анáліз, -у, *ч*. **1.** дослідження шляхом розгляду окремих сторін, властивостей, складових частин чого-небудь • *аналіз поетичного твору*. **2.** визначення складу речовини • *аналіз крові, аналіз сечі* [з фр. analyse «тс.»].

аналізувáти, -ýю, -ýєш, *недок. і док., що*. досліджувати, розкладаючи на складові частини • *аналізувати економічну ситуацію*.

аналíтик, -а, *ч*. **1.** фахівець, що займається аналізом політики, економіки тощо. **2.** *перен*. той, хто має схильність до аналізу своїх переживань, поведінки, оточення тощо.

анáлог, -а, *ч*. *книжн*. те, в чому виявляється схожість, подібність до іншого предмета або явища.

аналогíчний, -а, -е. який становить подібність, схожість до чого-небудь. Син. ***подібний, схожий***.

аналóгія, -ї, *ж*. часткова схожість, подібність між предметами або явищами. Син. ***подібність, схожість***.

анáрхія, -ї, *ж*. **1.** стан суспільства, в якому відсутні організована влада, закони. **2.** відсутність планової організації в чому-небудь. Син. ***безладдя, хаос***.

áнгел, -а, *ч*. у християнстві — надприродна істота, посланець, вісник Бога; зображується звичайно у вигляді юнака з крилами.

ангíна, -и, *ж*. гостре запалення сли-

зової оболонки глотки • *захворіти на ангіну* [з лат. angina «запалення горла»].

анекдóт, -а, *ч.* 1. коротке жартівливе оповідання про яку-небудь смішну подію. 2. кумедний випадок, подія або пригода [з фр. anecdote «тс.»].

аніде́, *присл.* варіант прислівника **ніде**, вживаний для підсилення заперечення; в жодному місці • *бананів не було аніде*.

аніж, *спол.* варіант сполучника **ніж**, уживаний для підсилення.

анізáщо, *присл.* варіант прислівника **нізащо**, вживаний для підсилення.

анітрóхи, *присл.* варіант прислівника **нітрохи**, вживаний для підсилення переважно перед присудком із заперечною часткою **не**. Син. *зовсім, ні в якій мірі*.

аніяк, *присл.* варіант прислівника **ніяк**, уживаний для підсилення; жодним способом, ніяким чином, абсолютно.

анкéта, -и, *ж.* 1. листок із запитаннями для одержання певних відомостей • *заповнити анкету*. 2. збирання відомостей шляхом одержання відповідей на певні питання • *проводити анкету* [з фр. enquête «розслідування, дослідження, слідство; анкета»].

аномáлія, -ї, *ж.* відхилення від норми, від загальної закономірності. Син. *неправильність, ненормальність*.

анóнс, -а, *ч.* попереднє оголошення про наступний фільм, спектакль, концерт тощо • *анонс телепередач на тиждень* [з фр. annonce «об'ява»].

анотáція, -ї, *ж.* коротка бібліографічна довідка, характеристика змісту книги, статті тощо [з лат. annotatio «зауваження, помітка»].

ансáмбль, -ю, *ч.* 1. група співаків, музикантів або танцюристів, яка виступає як єдиний художній колектив. Син. *гурт*. 2. композиційно цілісна група споруд (будівель, пам'ятників і т. ін.) [з фр. ensemble «разом»].

антагонíзм, -у, *ч.* непримиренна суперечність [з фр. antagonisme «тс.»].

антéна, -и, *ж.* пристрій для випромінювання або приймання радіохвиль [з фр. antenne «рея»].

антивоє́нний, -а, -е. спрямований проти війни • *антивоєнна демонстрація*.

антидемократи́чний, -а, -е. спрямований проти демократії • *антидемократичне законодавство*.

антинарóдний, -а, -е. спрямований проти народу, ворожий його інтересам • *антинародна політика уряду*.

антинаукóвий, -а, -е. який суперечить принципам науки, ворожий їй.

антипáтія, -ї, *ж.* почуття неприязні до кого- або чого-небудь.

антисемíт, -а, *ч.* людина, що вороже ставиться до євреїв.

антисеміти́зм, -у, *ч.* вороже ставлення до євреїв, штучно створюване з політичних або економічних міркувань.

антиукраї́нський, -а, -е. який спрямований проти України; ворожий інтересам України • *антиукраїнська політика*.

анти́чний, -а, -е. який стосується давньогрецької або давньоримської цивілізації • *антична література*.

антолóгія, -ї, *ж.* збірка вибраних ху-

дожніх творів (переважно одного жанру) різних авторів • *антологія української поезії.*

антра́кт, -у, *ч.* перерва між діями вистави або відділами концерту [з фр. entracte «тс.»].

анулюва́ти, -ю́ю, -ю́єш, *що, книжн.* оголошувати недійсним • *анулювати попередню домовленість* [з нім. annulieren «знищувати»].

анфа́с, *присл.* обличчям до того, хто дивиться • *зображення анфас* [з фр. en face «в обличчя»].

аншла́г, -у, *ч.* **1.** стан, коли всі квитки на концерт, виставу тощо продані. **2.** оголошення про це в касі театру, цирку тощо [з нім. Anschlag «тс.»].

апара́т, *ч.* **1.** *род.* -а. прилад, пристрій для виконання якоїсь роботи. **2.** *род.* -у. установа або сукупність установ, що обслуговують яку-небудь ділянку державного управління чи господарства; сукупність працівників такого господарства [з нім. Apparát «тс.»].

апара́тник, -а, *ч.* керівний працівник державної установи.

апа́тія, -ї, *ж.* стан повної душевної байдужості, відсутність інтересу до чого-небудь • *впасти в апатію* [з лат. apathīa «байдужість»].

апети́т, -у, *ч.* задоволення від їжі • *їсти з апетитом, перебити апетит* [з лат. appetītus «бажання, прагнення»].

апліка́ція, -ї, *ж.* **1.** виготовлення орнаментів чи яких-небудь художніх зображень наклеюванням або нашиванням на що-небудь різнокольорових клаптиків паперу, тканини. **2.** виріб, створений таким способом [з лат. applicātio «приєднання»].

аплодисме́нти, -ів, *мн.* плескання в долоні як вияв схвалення чого-небудь [з фр. applaudissements «тс.»]. Син. ***оплески.***

апло́мб, -у, *ч.* самовпевненість у поведінці, розмові • *розмовляти з апломбом* [з фр. aplomb «рівновага, вертикаль»].

апо́стол, -а, *ч.* **1.** кожний із дванадцяти учнів Христа, яких він послав проповідувати своє вчення. **2.** *чого, перен., книжн.* гарячий послідовник і проповідник якого-небудь учення, ідеї і т. ін.

апо́строф, -а, *ч.* знак у вигляді коми, який ставиться вгорі після приголосного перед йотованим для позначення твердої вимови приголосного, а також на місці пропущеного голосного.

апте́ка, -и, *ж.* заклад, в якому продаються й виготовляються ліки та інші медичні товари [з лат. apothēka «склад»].

аранжува́ти, -у́ю, -у́єш. *недок. і док., що.* пристосовувати музичний твір, написаний для певного складу інструментів (голосів), до виконання іншим складом інструментів (голосів) [з фр. arranger «упорядковувати»].

ара́хіс, -у, *ч.* **1.** однорічна трав'яниста олійна рослина з підземними плодами у вигляді горішків. **2.** плоди цієї рослини [з лат. arachis «рід бобової рослини»].

арбі́тр, -а, *ч.* **1.** посередник, якого обирають для розв'язання спорів. **2.** спортивний суддя • *футбольний арбітр* [з фр. arbitre «посередник»].

аргуме́нт, -у, ч., *книжн.* доказ, який наводять для підтвердження [з лат. argumentum «тс.»].

аре́шт, -у, *ч.* **1.** позбавлення волі, взят-

тя під варту кого-небудь. **2.** *юр.* накладення судової заборони на майно [з нім. Arrést «тс.»].

арешта́нт, -а, *ч.* той, хто перебуває під арештом [з фр. arrestant «тс.»]. Син. ***арештований, в'язень.***

арифме́тика, -и, *ж.* розділ математики, що вивчає найпростіші властивості чисел і дії над ними.

а́ркуш, -а, *ч.* **1.** тонкий шматок матеріалу (паперу, картону, фанери) певної форми і розміру. **2.** *спец.* шістнадцять сторінок друкованого тексту як одиниця вимірювання обсягу книжки • *монографія на 12 аркушів* [з пол. arkusz «будь-яка розпростерта маса певної міри»].

а́рмія, -ї, *ж.* **1.** сукупність усіх збройних сил держави • *українська армія.* **2.** сухопутні війська. **3.** з'єднання кількох дивізій або корпусів різних родів військ для ведення бойових дій під час війни. **4.** *кого, перен.* велика кількість людей, об'єднаних спільною метою, справою • *армія безробітних в Україні постійно зростає* [з нім. Armée «тс.»].

арома́т, -у, *ч.* приємний запах • *аромат квітів.*

артезіа́нський, -а, -е. який знаходиться в глибоких водоносних шарах землі • *артезіанська свердловина* [з фр. artésien «тс.»].

арти́ст, -а, *ч.* **1.** той, хто публічно виконує твори мистецтва. **2.** *перен.* той, хто досяг високої майстерності в чомусь [з фр. artiste «тс.»].

архаї́зм, -у, *ч.* **1.** пережиток старовини, застаріле явище. **2.** слово або мовний зворот, що вийшли з ужитку.

археоло́гія, -ї, *ж.* наука, що вивчає давні побут і культуру людського суспільства на підставі речових пам'яток минулого, добутих розкопками [з нім. Archäologíe «тс.»].

архі́в, -у, *ч.* **1.** установа або відділ в установі, де збирають, упорядковують і зберігають старі документи, закінчені справи і т. ін. **2.** упорядковане зібрання рукописів, листів і т. ін., що стосуються діяльності будь-якої установи або особи • *архів Харківського історико-філологічного товариства* [з лат. archivum «адміністративна установа, відомство»].

архієпи́скоп, -а, *ч.* **1.** духовне звання, середнє між єпископом і митрополитом. **2.** служитель релігійного культу, який має це звання.

архієре́й, -я, *ч.* загальна назва вищих чинів духовенства у православних християн.

архімандри́т, -а, *ч.* **1.** найвище духовне звання в монахів; титул ігумена монастиря. **2.** особа, що має цей титул • *архімандрит Києво-Печерської лаври.*

архітекту́ра, -и, *ж.* **1.** мистецтво проектування, спорудження та художнього оздоблення будов. **2.** мистецький характер будівлі [з лат. architectura «тс.»].

асамбле́я, -ї, *ж.* загальні збори членів якої-небудь міжнародної організації • *Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй* [з фр. assemblée «збори»].

асигнува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., що.* виділяти, відпускати певну суму грошей на які-небудь потреби [з лат. assigno «призначаю»].

асисте́нт, -а, *ч.* **1.** помічник професора, лікаря та ін. в тій чи іншій ро-

боті. **2.** нижча посада викладача у вузах, а також особа, що займає цю посаду [з лат. assistents «присутній, помічник»].

асортимéнт, -у, *ч.* підбір різних видів і сортів товарів або виробів [з фр. assortiment «набір, комплект»].

асоціáція, -ї, *ж.* **1.** добровільне об'єднання осіб або організацій для досягнення спільної мети • *Міжнародна асоціація україністів.* **2.** зв'язок між уявленнями, думками, почуттями • *викликати асоціацію* [з лат. associatio «сполучення, з'єднання»].

аспéкт, -у, *ч.* точка зору, з якої розглядається або оцінюється те чи інше явище, предмет, подія [з лат. aspectus «погляд, вид»].

аспірáнт, -а, *ч.* особа, що навчається в аспірантурі [з фр. aspirant «кандидат»].

аспірантýра, -и, *ж.* система підготовки професорсько-викладацьких і наукових кадрів при вузах або науково-дослідних інститутах.

астролóгія, -ї, *ж.* вивчення та тлумачення впливу, який небесні тіла, на думку значної кількості людей, мають на події та життя людини.

астронóмія, -ї, *ж.* наука про рух, будову й розвиток небесних тіл і їх систем.

асфáльт, -у, *ч.* **1.** чорна смолиста маса природного походження або штучно виготовлена з бітуму і тонкоподрібнених мінеральних матеріалів. **2.** шлях, тротуар, покриті цією масою.

аташé, *невідм., ч.* **1.** фахівець-консультант з певного кола питань, наприклад у військовій справі, торгівлі, при дипломатичному представництві • *військовий аташе.* **2.** молодший дипломатичний ранг у міністерстві закордонних справ [з фр. attaché «прикомандированый»].

атеïзм, -у, *ч.* заперечення існування Бога; відмова від релігійних вірувань [з фр. athéisme «безбожність»]. Син. ***безбожність.***

атеïст, -а, *ч.* той, хто заперечує існування Бога. Син. ***безвірник, безбожник.***

атестáт, -а, *ч.* **1.** свідоцтво про закінчення середнього навчального закладу • *шкільний атестат.* **2.** свідоцтво про присвоєння вченого або спеціального звання • *атестат доцента* [з нім. Attestát «тс.»].

атестувáти, -ýю, -ýєш. *недок. і док.* **1.** *кого.* надавати кому-небудь якесь звання • *атестувати на професора.* **2.** *кого, що.* давати комусь або чомусь характеристику про його здібності, ділові та інші якості.

áтлас[1], -у, *ч.* зібрання географічних, історичних та ін. карт, таблиць, малюнків, виданих у формі альбому або книжки.

áтлас[2], -у, *ч.* шовкова або напівшовкова тканина з блискучою поверхнею.

атóж, *част., розм.* уживається для вираження згоди з чим-небудь або підтвердження чого-небудь. Син. ***справді, так, авжеж.***

áтомник, -а, *ч.* фахівець у галузі атомної енергії.

атракціóн, -у, *ч.* **1.** номер у цирковій або естрадній програмі, що привертає увагу глядачів своєю не-

звичайністю. **2.** *перев. у мн.* масові розваги: гойдалки, каруселі тощо.

аудиторія, -ї, *ж.* **1.** приміщення для проведення занять у вищих навчальних закладах • *вийти з аудиторії.* **2.** *збірн., перен.* слухачі лекції, доповіді • *мати вдячну аудиторію* [з лат. audītōrium «тс.»].

аудієнція, -ї, *ж.* офіційний прийом у глави держави або в особи, що займає високий державний пост.

аукціон, -у, *ч.* прилюдний продаж товарів, майна, причому власником їх стає той, хто дає за них найбільшу суму [з нім. Auktión «тс.»].

аутентичний, -а, -е. те саме, що **автентичний** • *аутентичне виконання народних пісень, аутентичний документ.* Син. ***справжній.***

афера, -и, *ж.* ризикована справа, здійснювана з метою наживи [з фр. affaire «справа, афера»]. Син. ***шахрайство.***

аферист, -а, *ч.* той, хто займається ризикованими справами з метою наживи. Син. ***шахрай.***

афіша, -і, *ж.* друковане оголошення про спектакль, концерт, лекцію, що вивішується на видних місцях [з фр. affiche «тс.»].

афоризм, -у, *ч.* короткий вислів, що виражає важливу думку.

африканізація, -ї, *ж.* економічна та наукова деградація країни • *африканізація України.*

аякже, *част., розм.* **1.** уживається для ствердження якоїсь думки. Син. ***авжеж, звичайно.*** **2.** уживається для вираження незгоди з чим-небудь, заперечення, відмови.

Б

ба́ба, -и, *ж.* **1.** мати батька або матері. **2.** жінка, яка досягла старості. **3.** *перен., зневажл.* про слабкого, боязкого, нерішучого чоловіка або хлопця. **4.** людська фігура, виліплена зі снігу.

ба́бки, -ок, *мн., розм.* гроші.

бабу́ся, -і, *ж., пестл.* мати батька або матері.

ба́вити, -влю, -виш, *недок., кого.* **1.** розважати чимось, не давати комусь нудьгувати • *бавити сусідку по купе.* **2.** доглядати, няньчити • *бавити дитину.*

ба́витися, -влюся, -вишся, *недок.* **1.** *чим, з ким, в що і без додатка.* гратися • *бавитися лялькою, бавитися в піжмурки.* **2.** займатися чимнебудь несерйозно • *бавитися в політику.*

баво́вна, -и, *ж.* **1.** рослина з насінням, вкритим пухнастим волокном, з якого виробляють пряжу. **2.** волокно з цієї рослини, а також нитки з цього волокна [з нім. Báumwolle «тс.»].

бага́ж, -у, *ч.* речі, спаковані для перевезення різними видами транспорту; речі, які бере із собою пасажир у дорогу [з фр. bagage «дорожні речі, вантаж»].

бага́жник, -а, *ч.* пристрій ззаду автомобіля, мотоцикла, велосипеда для перевезення багажу.

бага́тий, -а, -е. **1.** який володіє великими матеріальними цінностями • *багата людина.* **2.** *на що, чим.* який має в достатку чого-небудь • *багатий на золото, річка багата рибою.* **3.** великий, значний • *багатий врожай.*

багатогра́нний, -а, -е. **1.** який має багато граней. **2.** *перен.* який охоплює різні сторони чого-небудь, різнобічний • *багатогранна діяльність.*

багатозна́чний, -а, -е. **1.** який має кілька або багато значень • *багатозначне слово.* **2.** який містить у собі натяк на що-небудь • *багатозначний погляд.* **3.** який має велике значення • *багатозначний факт.*

багатомані́тний, -а, -е. який проявляється в різних формах і видах • *багатоманітне життя.*

багатомо́вний, -а, -е. **1.** який користується багатьма мовами • *багатомовне місто*; який видається, укладається багатьма мовами • *багатомовний словник.* **2.** який любить багато говорити • *багатомовний попутник.* **3.** який виразно натякає на що-небудь • *багатомовний погляд.* Син. ***багатозначний.***

багатонаціона́льний, -а, -е. який складається з багатьох націй • *багатонаціональна держава.*

багатотира́жка, -и, *ж., розм.* друкована газета, яку регулярно випускає значним тиражем яке-небудь

підприємство, установа • *університетська багатотиражка.*

багатото́мний, -а, -е. який складається з кількох томів • *багатотомна історія України.*

бага́тство, -а, *с.* **1.** велике майно, цінності, гроші. **2.** *перен., мн.* сукупність матеріальних цінностей (про надра землі, тваринний і рослинний світ). **3.** *чого.* велика кількість, багатоманітність • *лексичне багатство української мови.*

бага́ття, -я, *с.* купа дров, що горить. Син. ***вогнище, ватра.***

бага́ч, -а, *ч.* багата людина. Син. ***багатій.***

багне́т, -а, *ч.* ко́люча зброя, яку насаджують на кінець дула гвинтівки, автомата [з пол. bagnet «тс.»]. Син. ***штик.***

багно́, -а, *с.* **1.** грузьке, болотисте місце зі стоячою водою • *загрузнути в багні.* Син. ***трясовина, болото.*** **2.** *тільки одн.* розмокла земля • *виробитися в багно.* Син. ***грязь, болото.***

бадьо́рий, -а, -е. **1.** повний сил, енергії. **2.** жвавий, веселий • *бадьора мелодія.*

ба́жа́ний, -а, -е. такий, якого прагнуть, бажають • *бажаний результат.*

бажа́ння, -я, *с.* **1.** прагнення, потяг до здійснення чого-небудь • *бажання відпочити.* **2.** любовний потяг, пристрасть • *вмирати від бажання.*

бажа́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* **1.** *чого або з інфін.* прагнути здійснити, одержати, здобути що-небудь. Син. ***хотіти.*** **2.** *кому, чого або з інфін.* висловлювати побажання про здійснення чого-небудь • *бажати комусь щастя.*

база́р, -у, *ч.* **1.** торгівля продуктами харчування або предметами широкого вжитку в спеціально обладнаному місці. **2.** *перен., розм.* шум, галас.

бази́кати, -аю, -аєш, *зневажл., недок., що, про що.* говорити багато, беззмістовно, про щось не варте уваги.

базува́тися, -у́юся, -у́єшся, *недок.* **1.** *на чому.* мати за основу що-небудь • *базуватися на принципах добросусідства.* **2.** мати постійне місце перебування • *базуватися в Севастополі.*

байдикува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., розм.* нічого не робити, нічим не займатися.

ба́йду́же, *присл.* **1.** без зацікавлення • *байдуже глянути.* **2.** все одно, однаково, не має значення • *а мені байдуже.*

байду́жий, -а, -е. **1.** *до кого—чого.* який не звертає уваги на кого- або що-небудь • *байдужий до тенісу.* **2.** *кому.* який не викликає інтересу до себе, не важливий для кого-небудь • *він мені байдужий.*

ба́йка, -и, *ж.* коротке повчальне оповідання в прозовій або віршованій формі.

байка́р, -я, *ч.* автор байок.

бакала́вр, -а, *ч.* найнижчий учений ступінь у ряді країн [з лат. baccalaureus «старший студент»].

баклажа́н, -а, *ч.* **1.** однорічна овочева рослина з плодами довгастої форми синього або фіолетового кольору. **2.** плід цієї рослини.

бал[1], -у, *ч.* великий вечір з танцями [з фр. bal «танець»].

бал[2], -а, *ч.* **1.** одиниця виміру сили якого-небудь природного явища (землетрусу, шторму). **2.** виражена

цифрою оцінка знань учня, студента [з нім. Ball «куля» або фр. balle «м'яч, куля»].

бала́да, -и, *ж.* **1.** віршований твір на історичну, легендарну або казкову тему. **2.** музичний твір епічного характеру для голосу або інструмента [з фр. ballade «тс.»].

бала́кати, -аю, -аєш, *недок.* **1.** *про кого, що.* говорити, розмовляти • *балакали про погоду.* **2.** *розм.* володіти мовою • *балакати по-англійськи.*

балаку́чий, -а, -е. який багато говорить.

бала́нс, -у. *ч.* **1.** *бухг.* порівняльний підсумок прибутків і видатків при завершенні розрахунків, а також відомість, в якій зафіксовано цей підсумок • *квартальний баланс.* **2.** *чого, який.* співвідношення між взаємозв'язанними частинами, сторонами чого-небудь • *баланс сил у парламенті* [з фр. balance «ваги, рівновага»].

балери́на, -и, *ж.* артистка балету.

бале́т, -у, *ч.* **1.** вид сценічного мистецтва, що поєднує танець, мімічні рухи і музику. **2.** театральна вистава, в якій зміст розкривається засобами танцю, міміки й музики. **3.** артисти, виконавці цієї вистави [з фр. ballet «тс.»].

балко́н, -а, *ч.* **1.** прибудована до зовнішньої стіни будинку на певній висоті площадка, огороджена поручнями (або низькими стінками) і сполучена дверима з внутрішнім приміщенням. **2.** у театрі — місця для глядачів у середніх і верхніх ярусах [з фр. balcon «тс.»].

балотува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого.* вирішувати питання про обрання кого-небудь таємним голосуванням [з нім. ballotieren «тс.»].

балотува́тися, -у́юся, -у́єшся, *недок.* **1.** висувати свою кандидатуру для таємного голосування • *балотуватися на президента.* **2.** проводити закрите голосування.

ба́лувати, -ую, -уєш, *недок.* **1.** *кого.* надмірно пестити, не обмежувати ані в чому • *балувати сина.* **2.** *чим.* виявляти увагу до когось, робити кому-небудь щось приємне • *балувати увагою.*

ба́луватися, -уюся, -уєшся, *недок.* **1.** *з ким і без додатка.* поводитися несерйозно • *балуватися на уроках, балуватися з товаришем.* Син. ***гратися, пустувати.*** **2.** *чим, розм.* займатися чим-небудь для розваги • *балуватися полюванням.*

бана́льний, -а, -е. звичайний, який нічим не вирізняється • *банальна фраза* [з фр. banal «звичайний»]. Син. ***неоригінальний.***

бана́н, -а, *ч.* **1.** пальмоподібна тропічна рослина з великим широким листям і великим суцвіттям. **2.** довгастий солодкуватий плід цієї рослини [з фр. banane «тс.»].

ба́нда, -и, *ж.* озброєна група злочинців [з нім Bánde «тс.»].

бандеро́ль, -і, *ж.* поштове відправлення в паперовій обгортці • *відправити книжку бандероллю.*

банди́т, -а, *ч.* озброєний злочинець [з іт. bandito «вигнанець, висланий»].

банду́ра, -и, *ж.* український народний багатострунний музичний інструмент.

бандури́ст, -а, *ч.* музикант, який грає на бандурі, або співак, що акомпанує собі на бандурі.

банк, -у, *ч.* фінансово-кредитна уста-

нова [з нім. Bank «тс.» або фр. banque «тс.»].

банкéт, -у, *ч.* те саме, що **бенкéт**.

банкíр, -а, *ч.* член керівництва банку або акціонер, що володіє великою кількістю банківських акцій [з нім. Bankier «тс.»].

банкнóти, -óтів, -óт, *мн.* (*одн.* **банкнóта**, -и, *ж.*) паперові гроші • *банкноти по десять гривень* [з англ. banknote «тс.» або нім. Banknote «тс.»].

банкрýт, банкрóт, -а, *ч.* **1.** підприємець, банкір, торговець, що внаслідок розорення став неспроможним боржником. **2.** *перен.* той, хто зазнав краху у своїй діяльності, виявився ідейно або морально неспроможним.

банкрýтство, банкрóтство, -а, *с.* **1.** фінансова неспроможність, розорення, що призводить до припинення виплат по боргових зобов'язаннях • *банкрутство банку.* **2.** *чого, перен.* неспроможність, провал у чому-небудь • *банкрутство комуністичної ідеології* [з нім. Bankrott «банкрутство» або фр. banqueroute «тс.»].

бар, -у, *ч.* невеликий ресторан, в якому напої і закуски споживають біля стойки буфету або за столиками [з англ. bar «стойка»].

барáнка, -и, *ж.*, *розм.* рульове колесо автомашини • *сісти п'яним за баранку.* Син. ***бублик, кермо.***

бáрва, -и, *ж.* колір, забарвлення • *блакитна барва.*

барвúстий, -а, -е. **1.** забарвлений у різні кольори • *барвиста хустка.* Син. ***різнокольоровий.*** **2.** багатий, різноманітний (про мову) • *барвиста мова.*

барвíнок, -нку, *ч.* трав'яниста рослина з вічнозеленим листям і голубуватими квітами [з нім. Bärwinkel «тс.»].

барвнúк, -á, *ч.* фарбувальна речовина.

бáрель, -і, *ж.* одиниця виміру рідин і сипких тіл в Англії та США (для нафти = 158,76 л) • *барель нафти* [з англ. barrel «бочка»].

бар'єр, -а, *ч.* **1.** перепона, яку повинні подолати під час змагання або циркової вистави бігуни, вершники тощо. **2.** *перен.* те, що перешкоджає здійсненню, розвиткові чого-небудь [з фр. barrière «застава, перепона»].

барúтися, барю́ся, барúшся, *недок.* затримуватися, бути десь довго. Син. ***гаятися.***

барóко, *невідм.*, *с.* напрям у європейському мистецтві кінця XVI — середини XVIII ст., що характеризується примхливістю форм та декоративною пишністю [з іт. barocco «дивний, химерний»].

барóметр, -а, *ч.* прилад для вимірювання атмосферного тиску [з фр. baromètre «тс.»].

бáрхат, -у, *ч.* шовкова тканина з м'яким, густим та низьким ворсом на лицьовому боці.

басéйн, -у, *ч.* **1.** штучна водойма з укріпленими стінками • *плавати в басейні.* **2.** *чого.* територія, яку охоплює річка із притоками • *басейн Дніпра.* **3.** *геол.* велика ділянка залягання гірських порід, що містить поклади корисних копалин • *Донецький вугільний басейн* [з фр. bassin «тс.»].

батóн, -а, *ч.* білий хліб довгастої форми [з фр. bâton «палка»].

батькѝ, -ів, *мн.* батько й мати стосовно до своїх дітей.

батьківщѝна, -и, *ж.* рідна країна.

бáтько, -а, *ч.* **1.** чоловік стосовно до своїх дітей. **2.** *чого, перен.* родоначальник, основоположник учення, галузі науки тощо • *Л. Зизаній — батько української лексикографії.*

бáчити, -у, -иш, *недок.* **1.** *кого, що.* сприймати очима. **2.** мати зір, мати здатність сприймати зором. **3.** *перен., що.* усвідомлювати, добре розуміти, приходити до висновку • *бачити свою помилку.*

бéжевий, -а, -е. світло-коричневий з кремовим відтінком • *бежева спідниця* [з фр. beige «тс.»].

безбáрвний, -а, -е. **1.** який не має яскравого кольору • *безбарвні очі.* **2.** *перен.* який не має яскраво виявлених рис • *безбарвне оповідання.*

безвѝхідь, -ході, *ж.* дуже тяжке, безнадійне становище • *зайти в безвихідь.*

безвідмóвний, -а, -е. **1.** який, не відмовляючись, робить, виконує щонебудь • *безвідмовний працівник.* **2.** який працює без перебоїв (про техніку) • *безвідмовний трактор.*

безвідповідáльний, -а, -е. **1.** який не усвідомлює відповідальності (про людину) • *безвідповідальний чиновник.* **2.** який є наслідком втрати або відсутності відповідальності • *безвідповідальний вчинок.*

безглýздий, -а, -е. позбавлений смислу, розумних підстав • *безглузде питання.*

безготівкóвий, -а, -е. який здійснюється без виплати готівкою, шляхом перерахування коштів на банківський рахунок • *безготівкові розрахунки.*

безгрíшний, -а, -е. **1.** який не має ніякої провини. Син. ***безвинний.*** **2.** який не порушує християнських заповідей.

безгрунтóвний, -а, -е. який не має під собою жодних підстав • *безґрунтовне звинувачення.* Син. ***безпідставний.***

бездáрний, -а, -е. **1.** позбавлений таланту (про людину) • *бездарний керівник.* **2.** створений неталановитою людиною • *бездарна книжка.*

бездіяльний, -а, -е. який не діє; не зайнятий роботою.

бездогáнний, -а, -е. позбавлений недоліків • *бездоганна робота.*

providedбездóглядний, -а, -е. позбавлений потрібного догляду • *бездоглядна дитина, бездоглядний сад.*

бездоказóвий, -а, -е. який не потверджується доказами.

бездýмний, -а, -е. позбавлений будь-яких думок, міркувань.

бездýшний, -а, -е. позбавлений співчуття • *бездушна людина.* Син. ***безсердечний, жорстокий, безжалісний, байдужий, холодний.***

безé, *невідм., с.* тістечко зі збитих яєчних білків із цукром [з фр. baiser «поцілунок»].

безжýрний, -а, -е. який не схильний до суму. Син. ***веселий, безтурботний.***

беззаперéчний, -а, -е. який не викликає сумнівів, заперечень • *беззаперечне лідерство.*

беззастерéжний, -а, -е. який не викликає жодних застережень, не обмежений жодними умовами • *беззастережна довіра.* Син. ***безумовний.***

беззáхисний, -а, -е. **1.** позбавлений захисту • *беззахисне місто.* Син.

безборонний. 2. який не може захистити себе • *беззахисна дитина.* Син. ***безпорадний, безпомічний.***

безка́рний, -а, -е. який залишився непокараним • *безкарне насильство.*

безкомпромі́сний, -а, -е. 1. який не йде на поступки • *безкомпромісна людина.* 2. який виключає можливість примирення, поступок • *безкомпромісна боротьба зі злочинністю.*

безконтро́льний, -а, -е. 1. який ніким не контролюється • *безконтрольна бюрократична сваволя.* 2. який не спрямовується свідомістю • *безконтрольний вчинок.*

безкори́сливий, -а, -е. позбавлений розрахунків на особисту вигоду • *безкорислива допомога.*

безкошто́вний, -а, -е. який не потребує оплати • *безкоштовне навчання.* Син. ***безплатний.***

бе́злад, -у, *ч.* те саме, що **безла́ддя.**

безла́ддя, -я, *с.* відсутність будь-якого порядку. Син. ***безлад.***

бе́зліч, -і, *ж.* дуже велика кількість кого- або чого-небудь • *безліч школярів, безліч грошей.*

безме́жний, -а, -е. 1. який не має видимих меж • *безмежне море.* Син. ***безкраїй, безконечний.*** 2. *перен.* надзвичайно сильний, глибокий (про почуття) • *безмежне кохання.* Син. ***безмірний.***

безмі́рний, -а, -е. те саме, що **безме́жний.**

безми́тний, -а, -е. який не підлягає митному оподаткуванню • *безмитна торгівля.*

безнаста́нний, -а, -е. який ніколи не припиняється • *безнастанна турбота.* Син. ***постійний, безперервний.***

безогля́дний, -а, -е. 1. який не зважає на обставини, ні з чим не рахується у своїх діях • *безоглядний мрійник.* 2. який виявляється або здійснюється, незважаючи на будь-які умови, обставини • *безоглядна рішучість.*

безо́дня, -і, *ж.* 1. глибина, яка видається невимірною, без дна • *в безодні океану.* 2. глибоке провалля, прірва.

безопла́тний, -а, -е. за який не платять • *безоплатна передача житла.* Син. ***безплатний, безкоштовний.***

безпардо́нний, -а, -е. який ігнорує норми етикету • *безпардонна поведінка.* Син. ***безцеремонний, невихований.***

безпе́ка, -и, *ж.* стан, при якому ніщо кому- або чому-небудь не загрожує.

безпере́рвний, -а, -е. який не має перерви в часі; який відбувається весь час • *безперервний рух.* Син. ***безперебійний, постійний.***

безпере́чний, -а, -е. який не викликає заперечень • *безперечна істина.* Син. ***безсумнівний, загальновизнаний.***

безперешко́дний, -а, -е. якому ніщо не перешкоджає • *безперешкодний розвиток.*

безпе́чний, -а, -е. 1. який не має в собі небезпеки або захищає кого-, щонебудь від небезпеки • *безпечне довкілля.* 2. якому не загрожує небезпека • *безпечне місце.* 3. який не завдає шкоди • *безпечний секс.*

безпідста́вний, -а, -е. необґрунтований, позбавлений підстав • *безпідставне звинувачення.*

безповоро́тний, -а, -е. 1. який виключає повернення того, що було ранi-

ше • *безповоротне рішення*. Син. ***рішучий, остаточний.*** **2.** даний без зобов'язання повернути • *безповоротна допомога.*

безпора́дний, -а, -е. неспроможний своїми силами справитися з чим-небудь • *безпорадна бабуся*. Син. ***безпомічний.***

безпра́вний, -а, -е. який не має ніяких прав • *безправне населення.*

безпредме́тний, -а, -е. який не має визначеної мети, не спрямований на конкретний предмет • *безпредметна суперечка.*

безпретензі́йний, -а, -е. не розрахований на певний ефект, який не має вигляду чогось значного • *безпретензійна сукня*. Син. ***простий.***

безпреценде́нтний, -а, -е. який не мав подібних прикладів у минулому • *безпрецедентний випадок*. Син. ***небувалий, безприкладний.***

безпри́кладний, -а, -е. який не має собі рівного, ні з чим не зрівнянний • *безприкладний героїзм*. Син. ***надзвичайний, небувалий, безпрецедентний.***

безпринци́пний, -а, -е. який не має або не виражає чітких принципів, твердих переконань • *безпринципна людина, безпринципний вчинок.*

безприту́льний, -а, -е. позбавлений догляду, родини, помешкання • *безпритульний пес, безпритульні діти*. Син. ***бездомний.***

безпро́грашний, -а, -е. який обов'язково забезпечує виграш • *безпрограшна лотерея.*

безпросві́тний, -а, -е. **1.** зовсім темний • *безпросвітна ніч*. **2.** *перен.* безнадійний, безрадісний • *безпросвітне життя.*

безпроце́нтний, -а, -е. на який не нараховуються проценти • *безпроцентна позика.*

безробі́тний, -а, -е. який не має роботи.

безсерде́чний, -а, -е. позбавлений чуйності, м'якості у відносинах з людьми • *безсердечна людина*. Син. ***жорстокий.***

безсисте́мний, -а, -е. який не має певної системи • *безсистемне навчання.*

безсоро́мний, -а, -е. **1.** який не почуває сорому • *безсоромний чоловік*. Син. ***безстидний.*** **2.** який виражає безсоромність • *безсоромні слова*. **3.** нічим не стримуваний • *безсоромна брехня*. Син. ***безсовісний, зухвалий.***

безсторо́нній, -я, -є. **1.** який складає думку про кого-, що-небудь або діє на підставі об'єктивних фактів • *безсторонній рецензент*. Син. ***неупереджений, об'єктивний.*** **2.** який має об'єктивний характер • *безстороння характеристика.*

безсумні́вний, -а, -е. який не викликає сумнівів • *безсумнівна перемога*. Син. ***безперечний, незаперечний.***

безта́ктний, -а, -е. який не виявляє почуття міри, делікатності в поводженні з іншими • *безтактна поведінка*. Син. ***нетактовний.***

безтала́нний, -а, -е. **1.** який не має щастя • *безталанна людина*. Син. ***нещасний.*** **2.** який не має таланту • *безталанний письменник*. Син. ***бездарний.***

безтурбо́тний, -а, -е. **1.** який легковажно ставиться до труднощів життя, не журиться невдачами • *без-*

турботний хлопчик. **2.** вільний від проблем і труднощів • *безтурботне життя.*

безтя́мний, -а, -е. **1.** який утратив свідомість. Син. ***непритомний.*** **2.** який утратив контроль над собою • *безтямний від болю.* **3.** *перен.* надзвичайно сильний • *безтямне почуття.*

безуга́вний, -а, -е. який не перестає, не припиняється • *безугавний дощ.* Син. ***безперервний, безнастанний.***

безумо́вний, -а, -е. **1.** не зв'язаний обмежувальними умовами • *безумовна капітуляція.* Син. ***беззастережний.*** **2.** який не викликає сумнівів, заперечень • *безумовний успіх.* Син. ***безсумнівний, незаперечний.***

безупи́нний, -а, -е. **1.** який не спиняється, не робить зупинок • *безупинний рух вперед.* Син. ***безперервний.*** **2.** який не припиняється • *безупинний страх.* Син. ***постійний.***

безцеремо́нний, -а, -е. який не додержується правил ввічливості, надто розв'язний у своїх діях, вчинках, поведінці і т. ін. • *безцеремонні гості.* Син. ***безпардонний.***

безче́сний, -а, -е. який порушує вимоги честі (про людину та її вчинки). Син. ***безсовісний, нечесний.***

белетри́ст, -а, *ч.* автор прозових художніх творів.

белетри́стика, -и, *ж.* художні прозові твори (романи, повісті, оповідання) [з фр. belles-lettres «красне письменство»].

бенке́т, банке́т, -у, *ч.* урочистий сніданок, обід або вечеря, що влаштовується на честь кого-небудь або на відзначення певної події [з фр. banquet «тс.»].

бенкетува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* брати участь у бенкеті. Син. ***гуляти.***

бенте́жити, -у, -жиш, *недок.* **1.** *що.* викликати тривогу, хвилювання • *бентежити серце.* Син. ***непокоїти, хвилювати, тривожити.*** **2.** *кого.* викликати стан замішання, зніяковілості в кого-небудь • *бентежити дівчину.*

бе́рег, -а, *ч.* **1.** край землі, що межує з поверхнею моря, річки, озера • *пливти до берега.* **2.** територія, що прилягає до моря, річки, озера • *південний берег Криму.* Син. ***узбережжя.*** **3.** *тільки у мн.* краї книжки, зошита, аркуша • *помітки на берегах книжки.* Син. ***поля.***

бе́резень, -зня, *ч.* третій місяць календарного року.

бере́т, -а, *ч.* жіночий або чоловічий головний убір без козирка з м'якої тканини (або плетений) [з фр. béret «баскська шапка»].

бе́шкет, -у, *ч.* порушення порядку, правил пристойності бійкою, сваркою • *зчинити бешкет.*

бешке́тник, -а, *ч.* той, хто робить, зчиняє бешкет.

бібліогра́фія, -ї, *ж.* **1.** науковий, систематизований перелік і опис книжок та інших видань. **2.** наука про способи систематизованого опису і обліку складання списків книг та інших видань. **3.** відділ у періодичних виданнях, в якому подається короткий огляд книжок, що вийшли з друку.

бібліома́н, -а, *ч.* людина, яка має надмірну пристрасть до збирання книжок.

бібліоте́ка, -и, *ж.* **1.** установа, де збираються і зберігаються книги, журнали, газети і т. ін. для громадсько-

го користування. **2.** спеціально підібрана певна кількість книжок для читання, наукової роботи чи з метою колекціонування. **3.** приміщення, кімната для зберігання книжок. Син. ***книгозбірня.***

бібліофі́л, -а, *ч.* знавець і колекціонер рідкісних і цінних видань. Син. ***книголюб.***

Бі́блія, -ї, *ж.* книга, що містить священні тексти християнської релігії.

бі́дний, -а, -е. **1.** який має недостатньо матеріальних засобів • *бідна людина*. Син. ***незаможний, убогий.*** **2.** який недорого коштує • *бідний одяг*. Син. ***недорогий, дешевий.*** **3.** наявний у малій кількості • *місцевість із бідною рослинністю*. **4.** *перен.* який має в обмеженій кількості потрібні ознаки, риси • *бідна фантазія*. **5.** який викликає співчуття, жалість • *бідний котик*. Син. ***бідолашний.***

бідува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* жити в бідності, нужді.

бі́женці, -ів, *мн.* (*одн.* **біженець,** -нця, *ч.*; **біженка,** -и, *ж.*). люди, що залишають місце свого проживання під час війни або стихійного лиха.

бі́знес, -у, *ч.* торговельна, підприємницька, біржова діяльність, спрямована на одержання прибутків [з англ. business «справа, угода, біржова операція, комерція»].

бізнесме́н, -а, *ч.* той, хто займається бізнесом [з англ. businessman «тс.»].

бі́йка, -и, *ж.* взаємне завдавання ударів, побоїв • *зчинити бійку.*

біле́т, -а, *ч.* **1.** документ, який засвідчує право на користування чим-небудь за оплату. Син. ***квиток.*** **2.** картка з екзаменаційними питаннями • *екзаменаційний білет* [з фр. billet «тс.»].

біли́зна, -и, *ж., збірн.* вироби з тканин, що використовуються для одягання на тіло або для побутових потреб (на постіль і т. ін.) • *постільна білизна.*

біля́вий, -а, -е. який має світле волосся • *білява дівчина.*

біль, бо́лю, *ч.* **1.** відчуття фізичного страждання • *застогнати від болю.* **2.** відчуття прикрості, образи, смутку • *з болем дивитися на руїни.*

біогра́фія, -ї, *ж.* **1.** опис життя і діяльності якої-небудь особи. Син. ***життєпис.*** **2.** життєвий шлях кого-небудь [з фр. biographie «тс.»].

бір, бо́ру, *ч.* великий сосновий ліс; мішаний ліс з переважанням сосни.

бі́ржа, -і, *ж.* установа, де здійснюються торговельні, фінансові та інші операції.

біфште́кс, -а, *ч.* шматок відбитої смаженої яловичини [з англ. beef-steaks «шматки яловичини»].

блага́ти, -а́ю, -а́єш, *недок., кого про що, чого і без додатка.* наполегливо, пристрасно, невідступно просити • *благати про допомогу.*

благогові́ти, -і́ю, -і́єш, *недок., книжн.* ставитися до когось або чогось з глибокою пошаною • *благоговіти перед пам'яттю матері.*

благода́тний, -а, -е. який дає добро, достаток, радість, щастя • *благодатна країна*. Син. ***щасливий.***

благоді́йний, -а, -е. **1.** призначений для надання матеріальної допомоги малозабезпеченим людям • *благодійний концерт.* **2.** те саме, що **благотво́рний.**

благотво́рний, -а, -е. який виявляє

добру, корисну дію • *благотворний вплив.* Син. ***корисний.***

блаже́нний, -а, -е. дуже щасливий.

бла́зень, -я, *ч.* **1.** особа при дворі монарха або вельможного пана, що розважала господаря та його гостей різними витівками, жартами. **2.** *перен., зневажл.* людина, яка на догоду іншим удає з себе дурня, дозволяє принижувати себе.

блаки́тний, -а, -е. голубий, ясно-синій.

бланк, -а, *ч.* аркуш паперу з друкованими стандартними заголовками, призначений для складання документа за певною формою [з фр. blanc «білий, чистий; бланк»].

блат, -у, *ч., розм.* знайомство, зв'язки, що використовуються в особистих інтересах.

близню́к, -а, *ч.* дитина, що одночасно народилася з іншою в однієї матері • *брати близнюки.*

бли́скавка, -и, *ж.* **1.** зигзагоподібна електрична іскра в повітрі, що буває під час грози. **2.** довга механічна застібка на одязі, сумці тощо.

блиску́че, *присл.* дуже добре, чудово, успішно • *блискуче закінчити університет.*

блиску́чий, -а, -е. **1.** який блищить • *блискуче волосся.* **2.** з гарними манерами, розкішно вбраний • *блискучий молодик.* **3.** *перен.* дуже розумний, досконалий • *блискучий вірш.* **4.** дуже успішний, вдалий • *блискуча перемога українських спортсменів.*

бліди́й, -á, -é. **1.** без рум'янця • *бліде обличчя.* **2.** неяскравий, слабо забарвлений • *бліде світло.* **3.** *перен.* недосконалий, який не справляє враження • *блідий виступ президента.*

блок[1], -у, *ч.* угода, союз між державами, партіями, групами людей для досягнення спільних політичних цілей [з фр. bloc «об'єднання»].

блок[2], -у, *ч.* упаковка сигарет, що складається з десятьох пачок.

блок[3], -а, *ч.* окрема незалежна частина машини, споруди, будівлі • *блок живлення* [з нім. Block «тс.»].

блока́да, -и, *ж.* **1.** оточення міста, країни, порту ворожими військами з метою паралізувати їх діяльність. Син. ***облога.*** **2.** *перен.* система заходів, спрямованих на політичну або економічну ізоляцію країни з метою примусити її виконати умови організаторів блокади [з нім. Blockáde «тс.»].

блокно́т, -а, *ч.* книжка або зошит для записів з відривними аркушами [з фр. blocknotes «тс.»].

блонди́н, -а, *ч.* чоловік з білявим волоссям [з фр. blondin «тс.»].

блука́ти, -áю, -áєш, *недок.* ходити, їздити без певної мети і напрямку • *блукати вулицями міста.*

блюзні́рство, -а, *с.* зневажання чогонебудь святого, високого.

бляша́нка, -и, *ж.* банка або коробка з тонкого листового заліза із спеціальним покриттям • *пиво в бляшанках, бляшанка консервів.*

Бог, Бóга, *ч.* у релігійних віруваннях надприродна істота, що створила світ і керує ним і вчинками людей.

Богоро́диця, -і, *ж.* мати Ісуса Христа. Син. ***Богоматір.***

богосло́в'я, -я, *с.* сукупність церковних учень про Бога й догмати християнської релігії.

богослужі́ння, -я, *с.* виконання в церкві релігійних обрядів.

бодібі́лдинг, -у, *ч.* система фізичних

вправ і харчування, спрямована на максимальний розвиток м'язів людського тіла.

божевілля, -я, *с.* 1. психічний розлад. 2. *перен.* нерозумний, нерозважний вчинок.

божевільня, -і, *ж.* лікарня для психічнохворих.

бойкóт, -у, *ч.* протест чи боротьба у формі припинення зносин з організацією, установою або окремою особою • *оголосити бойкот* [з нім. Boykótt «тс.»].

бойовúк, -á, *ч.* 1. учасник якої-небудь бойової групи, загону і т. ін. • *чеченські бойовики перейшли у наступ.* 2. *розм.* кінофільм, вистава і т. ін., що користується великим успіхом у глядачів.

бóлісний, -а, -е. 1. викликаний, спричинений болем • *болісний крик.* 2. *перен.* який викликає гіркі, тяжкі почуття • *болісний процес трансформації суспільства.* Син. ***болючий.***

болóто, -а, *с.* 1. грузьке місце зі стоячою водою. Син. ***багно, трясовина.*** 2. *лише одн.* розмокла земля. Син. ***грязюка.***

бомбардувáльник, -а, *ч.* літак, споряджений бомбами.

бомж, -а, *ч.*, *розм.* людина без постійної роботи і постійного місця проживання. Син. ***бурлака.***

бомóнд, -у, *ч.* верхівка аристократичних, підприємницьких, мистецьких тощо кіл [з фр. beau monde «вищий світ»].

борг, -у, *ч.* 1. те, що взяте в позику. 2. *розм.* не складений вчасно залік або екзамен [з нім. Borg «позичка»].

боржнúк, -а, *ч.* 1. особа, яка позичила що-небудь в когось. 2. *розм.* студент, який не склав вчасно заліки або екзамени. 3. особа, якій зроблено певну послугу й від якої очікують вдячності.

бóрошно, -а, *с.* 1. продукт розмелу хлібного зерна. Син. ***мука.*** 2. порошок з будь-якої подрібненої мінеральної або органічної речовини • *кісткове борошно.*

бóрсатися, -аюся, -аєшся, *недок.* 1. робити швидкі безладні рухи руками, ногами, всім тілом • *борсатися у воді.* 2. *перен.* діяти безладно, без чіткої програми, плану.

борщ, -ý, *ч.* рідка страва, що вариться з буряків, капусти, картоплі, помідорів та різних приправ.

босоніжки, -жок, *мн.* вид літнього відкритого взуття.

ботáніка, -и, *ж.* наука про рослини.

боягýз, -а, *ч.* дуже несмілива, боязка людина.

боягýзливий, -а, -е. 1. який усього боїться • *боягузливий студент.* Син. ***боязкий, боязливий, полохливий, лякливий.*** 2. який виражає почуття страху; пройнятий страхом • *боягузливий вчинок.*

боязкúй, -а, -е. те саме, що **боягýзливий.**

боязлúвий, -а, -е. те саме, що **боягýзливий.**

бравáда, -и, *ж.* удавана сміливість, хоробрість [з фр. bravade «тс.»].

брáвий, -а, -е. мужній з вигляду, сміливий, енергійний [з фр. brave «хоробрий, сміливий, чесний, хороший»].

брак[1], -у, *ч.* відсутність когось або чогось • *брак інвестицій.*

брак[2], -у, *ч.* неякісно виготовлена або зіпсована продукція.

браконьє́р, -а, *ч.* людина, що зай-

мається полюванням або риболовлею в недозволених місцях або в заборонений час [з фр. braconnier «тс.»]

бракува́ти[1], -у́є, *недок., безос.* не вистачати, не бути • *бракує три гривні, бракує кількох чоловік.*

бракува́ти[2], -у́ю, -у́єш, *недок., кого, що, за що.* визнавати незадовільним, низькоякісним • *бракувати половину виробів.*

бра́ма, -и, *ж.* великі ворота, переважно при великих і величних спорудах • *брама палацу.*

брасле́т, -а, *ч.* прикраса, яку носять на зап'ясті руки [з фр. bracelet «тс.»].

братва́, -и, *ж., збірн., розм.* члени злочинних угруповань.

брате́рство, -а, *с.* велика дружба, братське єднання. Син. ***братство.***

бра́тство, -а, *с.* 1. те саме, що **брате́рство.** 2. група людей, об'єднаних спільною діяльністю і метою, які додержуються певних, установлених ними правил • *церковне братство.*

брезе́нт, -у, *ч.* груба лляна водонепроникна тканина [з нім. Present «тс.» або гол. presénning «тс.»].

брело́к, -лка́, *ч.* підвісна прикраса [з фр. breloque «тс.»].

бреха́ти, брешу́, бре́шеш, *недок., розм.* 1. говорити неправду. 2. гавкати • *собака бреше.*

брехли́вий, -а, -е. 1. який завжди говорить неправду • *брехливий журналіст.* 2. який не відповідає правді • *брехливі чутки.* Син. ***неправдивий.*** 3. який часто гавкає • *брехливий собака.* Син. ***гавкучий.***

брехня́, -і, *ж., розм.* те, що не відповідає правді. Син. ***неправда.***

брига́да, -и, *ж.* 1. частина сухопутної армії, що має у своєму складі кілька полків, батальйонів або батарей; частина флоту, в якій є кілька однотипних військових кораблів • *бригада особливого призначення.* 2. група людей, що разом виконують певне виробниче завдання • *бригада штукатурів.* 3. *розм.* група людей [з нім. Brigáde «тс.» або фр. brigade «тс.»].

бридки́й, -а́, -е́. який викликає огиду. Син. ***негарний, потворний, огидний.***

бридли́вий, -а, -е. 1. який відчуває або виявляє огиду до чого-небудь гидкого • *бридлива людина.* 2. який є виявом або вираженням огиди до кого-, чого-небудь • *бридливий вираз обличчя.*

бри́ла, -и, *ж.* великий відламок каменю, землі, льоду тощо.

брилья́нт, -а, *ч.* відшліфований і гранований алмаз [з фр. brillant «тс.»].

брова́, -и́, *ж.* дугаста смужка волосся над оком.

бро́нза, -и, *ж.* 1. сплав міді з оловом та іншими металами. 2. художні вироби з такого сплаву.

брошу́ра, -и, *ж.* невелика тонка книжка в м'якій паперовій обкладинці [з фр. brochure «тс.»].

бруд, -у, *ч.* 1. відсутність чистоти. 2. *перен.* розпуста, аморальна поведінка, нечесні вчинки.

брук, -у, *ч.* вимощена камінням чи іншим твердим матеріалом частина вулиці або дорога. Син. ***бруківка.***

бру́нька, -и, *ж.* не розвинений пагонець рослини.

брута́льний, -а, -е. грубий у поведінці, жорстокий • *брутальне став-*

лення, брутальна людина [з фр. brutal «тс.»].

брухт, -у, *ч.* метал, призначений для переплавки [з нім. Bruch «розлом, лом»].

брюне́т, -а, *ч.* чоловік з темним волоссям [з фр. brunet «тс.»].

бу́блик, -а, *ч.* **1.** виріб із заварного тіста, що має форму кільця. **2.** *розм.* рульове колесо автомашини.

бува́лий, -а, -е. який багато бачив, зазнав у своєму житті • *бувалий солдат.*

буде́нний, -а, -е. щоденний, звичайний, не святковий • *буденний одяг, буденні клопоти.*

буди́льник, -а, *ч.* годинник зі спеціальним механізмом, що дзвонить у потрібний час.

буди́нок, -нку, *ч.* споруда, будівля, призначена для житла.

будіве́льний, -а, -е. **1.** який стосується будівництва, спорудження чогось • *будівельна фірма.* **2.** придатний або призначений для будування • *будівельні матеріали.*

будіве́льник, -а, *ч.* той, хто будує, споруджує що-небудь, працює на будівництві. Син. ***будівник.***

будівни́цтво, -а, *с.* **1.** (дія) спорудження чого-небудь • *будівництво готелю.* **2.** місце, де щось будується • *прибути на будівництво.* Син. ***будова.*** **3.** *перен.* створення певних суспільних відносин, нових форм організації праці тощо • *державне будівництво.*

будо́ва, -и, *ж.* **1.** будь-яка споруда. Син. ***будівля.*** **2.** місце, де щось будується. Син. ***будівництво.*** **3.** (дія) спорудження чого-небудь. **4.** *тільки одн.* розміщення, взаємне розташування частин чого-небудь • *будова атома.* Син. ***структура, побудова.***

будува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що.* **1.** ставити, зводити (будинок, споруду). **2.** *перен.* організовувати, створювати • *будувати нову державу.* **3.** *на чому, перен.* основувати, базувати на яких-небудь даних • *будувати дослідження на нових даних.*

бу́ква, -и, *ж.* письмовий знак, який сам по собі або в сполученні з іншими знаками використовується для позначення звуків мови. Син. ***літера.***

буква́р, -я, *ч.* книжка, за якою навчаються грамоти. Син. ***азбука.***

буке́т, -а, *ч.* **1.** зірвані або зрізані й складені в пучок квіти. **2.** сукупність ароматичних і смакових властивостей деяких продуктів (вина, сиру, чаю) [з фр. bouquet «тс.»].

букіні́ст, -а, *ч.* торговець старими й рідкісними книж ками [з фр. bouquiniste «тс.»].

бульва́р, -у, *ч.* обсаджена деревами широка алея посередині вулиці в містах, а також уздовж берега річки або моря • *гуляти бульваром* [з фр. boulevard «тс.»].

бульйо́н, -у, *ч.* відвар з м'яса без овочів і приправ [з фр. bouillon «тс.»].

бума́жник, -а, *ч.* кишеньковий портфельчик для паперових грошей і документів.

бурхли́вий, -а, -е. **1.** швидкий у русі, рвучкий • *бурхлива річка.* **2.** *перен.* сповнений подій, багатий на раптові зміни • *бурхливі події.* **3.** *перен.* сильний, нестримний у вияві • *бурхливе кохання.*

буршти́н, -у, *ч.* скам'яніла смола хвойних дерев давніх геологічних

періодів у вигляді твердої жовтої, ледь прозорої речовини • *прикраси з бурштину.* Син. ***янтар.***

бу́тель, -тля, *ч.* **1.** велика пляшка. **2.** *розм.* велика банка [з фр. bouteille «велика пляшка»].

бутербро́д, -а, *ч.* тонкий шматок хліба з маслом, сиром, ковбасою і т. ін. [з нім. Bútterbrot «тс.»].

буха́нка, -и, *ж.* одна хлібина.

буха́ти, -а́ю, -а́єш, *недок., розм.* вживати алкогольні напої. Син. ***пиячити.***

бухгалте́рія, -ї, *ж.* **1.** ведення обліку, пов'язаного з грошовими та іншими господарськими операціями. **2.** відповідний відділ підприємства, установи • *піти до бухгалтерії.*

бухи́й, -а́, -е́, *розм.* п'яний.

бучни́й, -а́, -е́. пишний, розкішний, дуже багатий • *бучне весілля.*

бюдже́т, -у, *ч.* розрахунок прибутків і видатків держави, підприємства, установи або окремої особи на певний строк • *державний бюджет, наповнення бюджету, дефіцит бюджету* [з фр. budget «тс.»].

бюдже́тник, -а, *ч.* працівник державної установи.

бюлете́нь, -я, *ч.* **1.** коротке офіційне повідомлення в пресі про важливі події, які мають суспільне значення. **2.** назва деяких періодичних видань. **3.** листок з іменами кандидатів, що видається виборцям при голосуванні [з фр. bulletin «тс.»].

бюрократи́зм, -у, *ч.* формальне ставлення до роботи, нехтування суттю справи заради додержання формальностей.

бюст, -а, *ч.* **1.** верхня частина людського тіла до пояса. **2.** скульптурне зображення верхньої частини людського тіла [з фр. buste «груди»].

В

ва́бити, -блю, -биш. *недок.* **1.** *кого і без додатка.* викликати в когось бажання до чого-небудь. **2.** *кого, що і без додатка.* притягати до себе чим-небудь.

вага́, -и́, *ж.* **1.** *лише одн.* важкість предмета, що звичайно визначається за допомогою зважування • *пакунок вагою два кілограми.* **2.** важкий предмет, вантаж. **3.** прилад для зважування. **4.** *перен.* значення, важливість • *питання великої ваги.*

вага́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.* **1.** виявляти нерішучість у чому-небудь; не наважуватися щось зробити. **2.** *перен.* бути непослідовним у діях • *вагатися у виборі моделі розвитку.*

ваги́тність, -ності, *ж.* **1.** стан жінки в період виношування дитини. **2.** процес розвитку плоду в материнському організмі людини і живородних тварин.

ваго́мий, -а, -е. змістовний, авторитетний, переконливий • *вагомі здобутки.*

ва́да, -и, *ж.* **1.** негативна риса, особливість кого- або чого-небудь. **2.** фізичний недолік внаслідок захворювання або ушкодження організму.

ва́жити, -жу, -жиш, *недок.* **1.** мати певну вагу • *важити три кілограми.* **2.** *кого, що.* визначати вагу когось або чогось • *важити картоплю.* **3.** *перен.* мати значення, вплив • *його підтримка багато важить.* **4.** *на кого, що.* задумувати щось лихе, злочинне проти кого • *важити на честь.* **5.** *чим.* наражати на небезпеку, ризикувати • *важити життям.*

важки́й, -а́, -е́. **1.** який має велику вагу • *важка валіза.* **2.** який вимагає великих зусиль для здійснення чого-небудь; нелегкий для виконання • *важке завдання.* **3.** позбавлений легкості, швидкості, витонченості • *важкий стиль.* **4.** дуже неприємний • *важкий запах.* **5.** конфліктний • *важка людина.* **6.** значний за силою або ступенем прояву • *важкий удар.* **7.** дуже сумний, безрадісний • *важкі думки.* **8.** який несе з собою всілякі труднощі, страждання • *важке життя.*

важли́вий, -а, -е. який має велике значення, вагу, вплив • *важливе рішення.*

ва́жчати, -аю, -аєш, *недок.* **1.** набувати більшої ваги, ставати важчим. **2.** втрачати рухливість, ослаблятися внаслідок утоми, сонливості • *голова важчає.* **3.** ставати труднішим в якомусь відношенні • *життя щодня важчає.*

вака́нсія, -ї, *ж.* вільна посада в штаті установи [з фр. vacance «вакансія, канікули»].

валі́за, -и, *ж.* те саме, що **чемода́н** [з пол. waliza «тс.»].

валю́та, -и, *ж.* **1.** грошова одиниця,

прийнята за основу грошової системи певної країни (гривня, долар, злотий) • *розрахунки в польській валюті.* **2.** чужоземні грошові одиниці • *пункт обміну валюти.*

валю́тник, -а, *ч., розм.* спекулянт чужоземною валютою.

ваніл́ін, -у, *ч.* білий кристалічний порошок із запахом ванілі, одержаний хімічним шляхом.

вані́ль, -і, *ж.* **1.** тропічна повзуча рослина. **2.** плоди цієї рослини, що використовуються як прянощі [з фр. vanille «тс.»].

ванта́ж, -у, *ч.* речі, товари, які перевозяться або призначені для перевезення транспортом.

ванта́жник, -а, *ч.* робітник, що виконує вантажно-розвантажувальні роботи.

варе́ння, -я, *с.* ягоди або фрукти, зварені в цукровому сиропі.

варіа́нт, -а, *ч.* видозміна, різновид чого-небудь • *три варіанти обміну квартири* [з фр. variante «тс.»].

ва́рта, -и, *ж.* **1.** група людей, переважно озброєних, яка охороняє кого- або що-небудь • *прикордонна варта.* **2.** перебування десь протягом певного часу для охорони кого- або чого-небудь • *стояти на варті.*

ва́ртий, варт, -а, -е, *у знач. присудка.* 1. який заслуговує чогось • *ми варті кращої долі.* **2.** який має певну цінність, коштує щось • *вартий витрачених грошей.*

ва́ртість, -тості, *ж.* **1.** грошове вираження цінності чого-небудь. Син. ***ціна.*** **2.** позитивна якість, цінність • *фільм низької вартості.*

ва́тра, -и, *ж.* купа дров, що горить. Син. ***багаття, вогнище.***

ватру́шка, -и, *ж.* виріб з тіста, що має форму круглого пиріжка з відкритою сирною начинкою.

ва́фля, -і, *ж.* сухе печиво з клітчастим або фігурним відбитком на поверхні [з нім. Wáffel «вид печива»].

вбира́ти, убира́ти[1], -а́ю, -а́єш, *недок.*, **вбра́ти, убра́ти,** вберу́, вбере́ш, *док.* **1.** *кого в що.* одягати кого-небудь • *вбирати дитину в нову сорочку.* **2.** *кого.* забезпечувати одягом, допомагати комусь придбати одяг • *гарно вбирати усю родину.* **3.** *що, в що, чим.* надавати чому-небудь гарного, чепурного вигляду • *вбирати ялинку.*

вбира́ти, убира́ти[2], -а́ю, -а́єш, *недок.*, **ввібра́ти, увібра́ти,** вбер(е), вбере́ш, *док., що.* 1. всмоктувати в себе рідину, вологу. **2.** *перен.* уводити до свого складу, приєднувати до чого-небудь. Син. ***запозичувати.*** **3.** *перен.* уважно або жадібно сприймати думки, враження тощо. Син. ***засвоювати.***

вбо́гий. див. **убо́гий.**

вбра́ння. див. **убра́ння.**

вважа́ти. див. **уважа́ти.**

ввічливий, увічливий, -а, -е. який дотримується добрих манер, який виявляє добру вихованість. Син. ***чемний.***

ввічнення. див. **увічнення.**

вгава́ти. див. **угава́ти.**

вга́дувати. див. **уга́дувати.**

вгамо́вувати. див. **угамо́вувати.**

вго́лос, уго́лос, *присл.* так, що можна чути, голосно (читати, думати тощо) • *вголос читати вірші.*

вгорі́, угорі́[1], *присл.* високо в небі, в повітрі • *вгорі пливли хмаринки.*

вгорі́, угорі́[2], *прийм.* у верхній частині чогось • *вгорі аркуша.*

вдава́тися. див. **удава́тися.**

вда́лий, -а, -е. **1.** який закінчився успішно • *вдалий виступ.* Син. ***успішний.*** **2.** який цілком відповідає певним вимогам • *вдалий вибір.* Син. ***гарний.*** **3.** який точно й виразно передає суть явища • *вдале слово.*

вдар. див. **уда́р.**

вдаря́ти. див. **ударя́ти.**

вда́ча, -і, *ж.* сукупність духовних особливостей людини, які проявляються в її діях, поведінці • *мати добру вдачу.* Син. ***характер.***

вдень, уде́нь, *присл.* у денний час • *удень пішов дощ.*

вдо́ма, удо́ма, *присл.* **1.** у своєму будинку, у своїй квартирі тощо. **2.** на батьківщині, в рідному краю.

вдо́світа, удо́світа, *присл.* дуже рано • *прокинутися вдосвіта.*

вдоскона́лювати. див. **удоскона́лювати.**

вдо́сталь, удо́сталь, *присл.* у достатній мірі, в необхідній кількості • *напоїв було вдосталь.*

вдосто́їти. див. **удосто́їти.**

вду́мливий, -а, -е. **1.** здатний зосереджено думати, заглиблюватись у суть чого-небудь • *вдумливий дослідник.* **2.** здійснений на основі глибокого роздумування, вникнення в суть питання • *вдумливе дослідження.*

вдя́чний, -а, -е. **1.** *кому.* який почуває себе зобов'язаним за зроблене йому добро, який бажає віддячити цим самим • *вдячний вчителям за науку.* **2.** який обіцяє дати добрі наслідки, виправдати покладені на нього надії • *вдячна тема.*

вдя́чність, -ності, *ж.* готовність зробити добро у відповідь.

вегетаріа́нець, -нця, *ч.* той, хто не їсть м'яса, харчуючись тільки рослинною та молочною їжею.

Вели́кдень, -кодня, *ч.* християнське свято, присвячене воскресінню Ісуса Христа.

вели́кий, -а, -е. **1.** значний за величиною, розмірами • *великий будинок.* **2.** *розм.* який вийшов з дитячого віку • *великий хлопець.* Син. ***дорослий.*** **3.** (про почуття, переживання) значний силою, глибиною • *велике кохання.* **4.** важливий за значенням • *велика мета.* **5.** загальновідомий, геніальний, діяльність якого дуже високо оцінена • *великий поет.*

великодержа́вний, -а, -е. який не поважає менші народи; який виражає такі прагнення • *великодержавна політика.*

великоду́шний, -а, -е. який має високі душевні якості, благородні почуття; здатний жертвувати своїми особистими інтересами заради інших. Син. ***доброзичливий.***

ве́лич, -і, *ж.* **1.** наявність у людини видатних рис, що виражаються силою прояву в праці, творчості, почуттях і т. ін. **2.** велике значення чогось.

ве́льми, *присл.* дуже, значною мірою • *вельми вдалий жарт.*

вельмишано́вний, -а, -е. гідний великої поваги (узвичаєна форма ввічливості при звертанні) • *вельмишановний пане професоре.*

вера́нда, -и, *ж.* відкрита з боків або засклена прибудова до будинку [з англ. veranda «критий балкон»].

вербува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого.* набирати людей на роботу, залучати до якоїсь діяльності, до участі в якій-небудь організації.

вередува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* поводитися капризно, виявляти незадоволення. Син. ***капризувати.***

ве́ресень, -сня, *ч.* дев'ятий місяць календарного року.

ве́реск, -у, *ч.* тонкий, пронизливий крик.

ве́рмут, -у, *ч.* солодке виноградне вино, настояне на ароматичних травах [з нім. Wérmut «сорт вина; полин»].

верніса́ж, -у, *ч.* урочисте відкриття художньої виставки [з фр. vernissage «лакування»].

ве́рсія, -ї, *ж.* один з кількох, відмінних один від одного, викладів або пояснень якогось факту, події.

верста́т, -а, *ч.* 1. *техн.* машина для обробки деталей або матеріалів. 2. дерев'яне устаткування для ткання ручним способом полотна, килимів і т. ін. [з пол. warsztat «тс.»].

верта́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **верну́ти,** верну́, ве́рнеш, *док., що.* 1. віддавати назад що-небудь взяте, позичене і т. ін. 2. *перен.* відновлювати те, що раніше втрачено.

вертика́льний, -а, -е. перпендикулярний до площини горизонту, прямовисний.

вертолі́т, -льо́та, *ч.* літальний апарат, який вертикально піднімається в повітря. Син. ***гвинтокрил, гелікоптер.***

верф, -і, *ж.* сукупність споруд на березі річки, моря і т. ін., призначених для будування та ремонту суден [з гол. werf «місце, де будують судна»].

верхі́вка, -и, *ж.* 1. верхня, найвища частина чого-небудь. 2. *перен., розм.* керівна, найбільш впливова частина суспільства.

верхове́нство, -а, *с., книжн.* панівне становище, переважаючий вплив кого-, чого-небудь • *верховенство закону; верховенство розуму.*

верхо́вний, -а, -е. найвищий, головний.

вершки́, -і́в, *мн.* 1. густий продукт молока з великим вмістом жиру • *пити вранці вершки.* 2. *перен.* найкраща частина чогось • *вершки суспільства.*

ве́ршник, -а, *ч.* той, хто їде верхи на коні.

весе́лка, -и, *ж.* різнобарвна смуга у формі дуги, яка з'являється на небі після дощу. Син. ***райдуга.***

весі́лля, -я, *с.* обряд одруження, а також святкування з цієї нагоди.

весня́нки, -нок, *мн.* (*одн.* **весня́нка,** -и, *ж.*) дрібні, коричнюваті або жовтувато-бурі плями на обличчі й руках людей, що особливо помітні навесні. Син. ***ластовиння.***

вестибю́ль, -ю, *ч.* просторе переднє прохідне приміщення в громадських будовах або в деяких житлових будинках [з фр. vestibule «тс.»].

ветера́н, -а, *ч.* 1. учасник бойових дій • *ветеран Афганістану.* 2. *перен.* людина, яка довго й плідно працювала в якій-небудь галузі • *ветеран освіти* [з лат. veteranus «випробуваний, досвідчений»].

ветерина́р, -а, *ч.* лікар, що лікує тварин.

взає́мини, -ин, *мн.* взаємні стосунки між ким- або чим-небудь.

взає́мний, -а, -е. який стосується обох сторін, спільний для обох сторін • *взаємне зацікавлення.* Син. ***обопільний.***

взгі́р'я. див. **узгі́р'я.**

взіре́ць, -рця́, *ч.* 1. показовий або пробний виріб, що дає уявлення

про інші подібні вироби • *зробити за взірцем.* **2.** *чого.* те, що потрібно наслідувати, з чого треба брати приклад • *взірець порядності.* Син. ***зразок.***

взува́ти, узува́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **взу́ти, узу́ти,** -у́ю, -у́єш, *док.* **1.** *що.* надівати на ноги яке-небудь взуття • *взувати чоботи.* **2.** *кого.* забезпечувати взуттям • *взувати й одягати власну родину.*

взуття́, -я́, *с., збірн.* виготовлені із шкіри, гуми та інших матеріалів вироби для носіння на ногах.

виба́гливий, -а, -е. **1.** якому важко догодити • *вибагливий клієнт.* **2.** вишуканий, незвичний • *вибагливий смак.*

вибача́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **ви́бачити,** -чу, -чиш, *док., кому і без додатка.* ставитися до когось поблажливо, прощати провину.

вибира́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **ви́брати,** -беру, -береш, *док., кого, що.* **1.** порівнюючи, зіставляючи й оцінюючи особи, предмети, явища, виділяти для тієї чи іншої мети одне або декілька з них за якоюсь ознакою; віддавати перевагу кому- або чому-небудь (з двох або декількох) • *вибирати костюм.* **2.** визначати, виділяти голосуванням ту чи іншу особу для виконання певних обов'язків • *вибирати президента.* **3.** діставати звідки-небудь, з чого-небудь. **4.** виписувати що-небудь з наукових, художніх і т. ін. творів • *вибирати цитати.* **5.** копаючи, виймати із землі; вириваючи з корінням, збирати з поля • *вибирати картоплю.*

вибірко́вий, -а, -е. виконаний за якимись ознаками, не суцільний, частковий • *вибіркове соціологічне опитування.*

ви́борець, -рця, *ч.* той, хто обирає або має право брати участь у виборах.

ви́бори, -ів, *мн.* обирання голосуванням представників влади, службових осіб і т. ін.

вибо́рювати, -юю, -юєш, *недок.*, **ви́бороти,** -рю, -реш, *док., що.* здобувати впертою боротьбою; добиватися чого-небудь шляхом наполегливої праці і т. ін. • *вибороти незалежність.*

вибуха́ти, -а́ю, -а́єш. *недок.*, **ви́бухнути,** -ну, -неш, *док.* **1.** (про вибухові речовини) розриватися, розпадатися на частини з дуже сильним гуком і великою руйнівною силою • *вибухнула граната.* **2.** раптово вириватися, виходити звідкись. **3.** *перен., частіше док.* раптово виникнути; (про якусь дію, подію, почуття і т. ін.) раптово й бурхливо виявлятися • *вибухнув скандал.*

ви́віска, -и, *ж.* **1.** дошка, на якій зроблено напис, іноді з малюнком, що вказує на рід діяльності або назву установи, підприємства і т. ін. **2.** *перен.* зовнішній, показний бік чогось, що приховує правду, істину.

householdиво́дити, -джу, -диш, *недок.*, **ви́вести,** -еду, -едеш, *док., кого, що.* **1.** примушувати виходити за межі чогось, допомагати йти із собою звідки-небудь • *виводити із залу.* **2.** *перен., із чого.* змушувати когось втрачати попередній стан • *виводити з терпіння.* **3.** *перен., з чого.* виключати зі складу чого-небудь • *вивести із журі.* **4.** спрямовувати рух; вести кудись, вказуючи шлях • *ви-*

водити на дорогу. **5.** робити висновок на основі певних міркувань. **6.** (про птахів, тварин) плодити потомство • *виводити пташенят.* **7.** будувати що-небудь, що має висоту • *виводити будинок.* **8.** знищувати без залишку, усувати, виводити пляму. **9.** писати старанно • *виводити кожну букву.* **10.** старанно грати або співати щось, переважно протяжне • *виводити сумну мелодію.* **11.** зображувати кого-, що-небудь у художньому творі • *вивести героєм роману.*

вивóзити, -óжу, -óзиш, *недок.*, **ви́везти,** -зу, -зеш, *док., кого, що.* **1.** везучи, відправляти кудись за межі чогось. **2.** відправляти товари в інші країни.

вивчáти, -áю, -áєш, *недок.*, **ви́вчити,** -чу, -чиш, *док., що.* **1.** розумово працюючи, засвоювати, запам'ятовувати; учити з метою виконання, відтворення • *вивчати вірш.* **2.** осягати за допомогою навчання, набувати певних знань, відомостей в якій-небудь галузі • *вивчати математику.* Син. ***опановувати, досліджувати.*** **3.** старанно спостерігаючи, ознайомлюючись, намагатися зрозуміти кого- або що-небудь, зробити певні висновки • *вивчати ситуацію.* **4.** *лише док., кого.* дати освіту • *вивчити на лікаря.*

ви́гляд, -у, *ч.* сукупність рис, що складають зовнішність людини або предмета; зовнішній обрис чого-небудь.

вид, -у, *ч.* **1.** різновид у ряді предметів, явищ і т. ін. Син. ***тип.*** **2.** *біол.* нижча одиниця в системі класифікації тваринних і рослинних організмів, що характеризується певними, тільки їй властивими, особливостями і входить до складу вищої одиниці — роду. **3.** *лінгв.* граматична категорія, яка характеризує дію, стан відносно їх завершеності, тривалості в часі • *доконаний вид дієслова.*

видатни́й, -á, -é. який виділяється серед інших якими-небудь надзвичайними рисами, якостями і т. ін. • *видатна спортсменка.*

виду́жувати, -ую, -уєш. *недок.*, **ви́дужати,** -аю, -аєш, *док.* ставати здоровим, відновлювати свої сили після хвороби, поранення і т. ін.

виду́мувати, -ую, -уєш. *недок.*, **ви́думати,** -аю, -аєш, *док.* **1.** створювати щось нове, те, чого раніше не було. **2.** говорити, створювати в уяві те, чого немає і не було. Син. ***винаходити.***

визи́скувати, -ую, -уєш, *недок., кого.* привласнювати собі плоди чужої найманої праці.

визнавáти, -наю́, -нає́ш, *недок.*, **ви́знати,** -аю, -аєш, *док.* **1.** *що.* вважати дійсним, законним, стверджувати своєю згодою право на існування чого-небудь. **2.** *що.* погоджуватися з чим-небудь, стверджувати істинність чогось, одверто признаватися в чомусь. **3.** *кого, що.* вважати кого-, що-небудь ким, чим, за кого, за що, робити якийсь висновок про кого-, що-небудь.

визначáти, -áю, áєш, *недок.*, **ви́значити,** -чу, -чиш, *док., кого, що.* **1.** встановлювати, розпізнавати за певними ознаками. **2.** давати наукову, логічну характеристику, формулювання якого-небудь поняття, розкривати його зміст. **3.** виділя-

ти, призначати для якоїсь мети. 4. намічати, накреслювати для виконання.

визначни́й, -á, -é. 1. важливий за значенням, талантом і т. ін. • *визначний вчений.* 2. який заслуговує на особливу увагу • *визначний твір мистецтва.*

вика́зувати, -ую, -уєш, *недок.*, **ви́казати,** -ажу, -ажеш, *док., кого, що.* 1. висловлювати всі свої думки, погляди (про щось неприємне) • *виказати все, що думаєш.* 2. видавати, викривати, роблячи донос на когось • *виказати товариша.* 3. *перен.* виявляти що-небудь (почуття, настрої і т. ін.) • *виказувати сумнів.*

виключа́ти, -áю, -áєш, *недок.*, **ви́ключити,** -чу, -чиш, *док., кого, що.* 1. виводити зі складу якоїсь організації, колективу, позбавляти чогось. 2. припиняти дію механізму.

вико́нувати, -ую, -уєш, *недок.*, **ви́конати,** -аю, -аєш, *док., що.* 1. здійснювати, проводити в життя. 2. відтворювати для слухачів або глядачів які-небудь твори мистецтва.

використо́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **ви́користати,** -аю, -аєш, *док., кого, що.* застосовувати, вживати що-небудь з користю, користуватися чимось.

викрива́ти, -áю, -áєш, *недок.*, **ви́крити,** -ию, -иєш, *док., кого, що.* 1. виявляти чиюсь провину, злочинні або негативні дії. 2. робити відомим, засуджуючи якісь хиби. 3. розкривати, показувати щось приховане.

вимага́ти, -áю, -áєш, *недок., кого, що.* 1. ставити перед ким-небудь якусь вимогу; пропонувати в категоричній формі зробити щось. 2. зобов'язувати до чого-небудь, змушувати робити саме так, а не інакше. 3. мати потребу в чому-небудь.

вимо́ва, -и, *ж.* спосіб вимовляння слів або окремих звуків; характер і особливості звукової системи якої-небудь мови.

вимо́гливий, -а, -е. 1. який ставить до кого- або чого-небудь великі вимоги, домагається сумлінного виконання чогось. 2. який має великі потреби в чомусь, не задовольняється будь-чим.

винагоро́да, -и, *ж.* 1. плата за працю. 2. нагорода за якісь заслуги.

винахо́дити, -джу, -диш, *недок.*, **ви́найти,** -йду, -йдеш, *док., що.* придумувати, створювати в процесі творчої роботи зовсім нове, невідоме раніше; виявляти щось у результаті спеціальних досліджень. Син. *відкривати.*

ви́няток, -тку, *ч.* відхилення від норми, від загального правила.

випада́ти, -áю, -áєш, *недок.*, **ви́пасти,** -аду, -адеш, *док.* 1. висовуватись, падати з чого-небудь, звідкись. 2. (про дощ, сніг і т. ін.) падати на землю; (про іній, росу) осідати. 3. траплятися, бувати • *випасти на долю.* 4. *кому.* діставатися, припадати внаслідок яких-небудь обставин.

ви́падок, -дку, *ч.* подія, пригода, яка порушує нормальний порядок, звичайний хід речей; несподівана, непередбачена, неочікувана обставина.

ви́писка, -и, *ж.* 1. (дія) письмове оформлення вибуття кого-небудь звідкись, з чогось. 2. списування слів або частин тексту з книжки, зошита з певною метою. 3. те, що

виписане з тексту (цитата, витяг якоїсь справи і т. ін.).

виправдóвувати, -ую, -уєш, *недок.*, **вúправдати,** -аю, -аєш, *док., кого, що.* **1.** доводити чиюсь правоту; визнавати невинним, правим; виносити вирок, в якому стверджується невинність підсудного. **2.** своїми діями, вчинками відповідати чому-небудь, бути гідним чогось.

виправля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **вúправити,** -влю, -виш, *док., кого, що.* **1.** вирівнювати щось зігнуте, викривлене, пом'яте. **2.** усуваючи недоліки, хиби, помилки і т. ін., робити правильним. **3.** вносити поправки в що-небудь; робити кращим. **4.** *кого, що* (про людину та її характер) перевиховувати, робити кращим.

випускнúк, -á, *ч.* той, хто вчиться в останньому класі чи на останньому курсі або закінчив навчальний заклад, одержавши відповідне свідоцтво чи диплом.

вúраз, -у, *ч.* **1.** вияв настрою, почуття на обличчі, в очах. **2.** одиниця мови і мовлення, якій властиві стилістичні, діалектні і т. ін. особливості.

вирáзний, -а, -е. **1.** який відзначається чіткістю, легко зрозумілий, розбірливий. **2.** (про обличчя, очі і т. ін.) який передає внутрішні почуття, переживання і т. ін.

виразнúк, -á, *ч.* той, хто виражає собою або своїми словами чиїсь думки, почуття, бажання, інтереси, відображає обстановку, умови часу і т. ін.

вúріб, -робу, *ч.* **1.** виготовлена, зроблена з чого-небудь річ, предмет для вжитку. **2.** (дія) виготовлення, виробництво яких-небудь предметів для вжитку.

вúрій, -ю, *ч.* теплі краї, куди відлітають на зиму птахи.

виробля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **вúробити,** -блю, -биш, *док., що.* **1.** робити, виготовляти з якого-небудь матеріалу якісь предмети • *виробляти танки.* **2.** *перен.* працюючи над чимось, створювати, визначати (програму, резолюцію і т. ін.) • *виробити програму дій.* **3.** удосконалювати працею, вправами, заняттям • *виробляти характер.* **4.** виконувати певну кількість роботи.

виробнúцтво, -а, *с.* **1.** процес, в ході якого люди створюють матеріальні блага, необхідні для існування суспільства. **2.** (дія) виготовляння, вироблення чогось • *виробництво комп'ютерів.*

вúрок, -у, *ч.* **1.** *юр.* ухвала суду про винність або невинність підсудного. **2.** *перен.* категорична думка про що-небудь, оцінка чогось.

вирóщувати, -ую, -уєш, *недок.*, **вúростити,** -ощу, -остиш, *док., кого, що.* **1.** дбайливо доглядаючи (рослину, тварину), сприяти ростові. **2.** *перен.* дбайливо виховувати, навчати кого-небудь.

вúслів, -лову, *ч.* одиниця мовлення, якій характерна смислова цілісність; коротко висловлена мудра думка • *влучний вислів.*

вислóвлювати, -люю, -люєш, *недок.*, **вúсловити,** -влю, -виш, *док., що.* передавати словами думки, почуття, настрій і т. ін.

виснáжувати, -ую, -уєш, *недок.*, **вúснажити,** -жу, -жиш, *док., кого,*

що. 1. позбавляти сил; приводити до надзвичайної втоми. 2. позбавляти ґрунт корисних для рослин речовин, робити його неродючим • *виснажувати землю*.

вйсновок, -вку, *ч*. остаточна думка про щось; логічний підсумок, зроблений на основі спостережень або розгляду якихось фактів.

висóкий, -а, -е. 1. який має велику відстань знизу вгору по вертикальній лінії • *високий будинок*. 2. який знаходиться або розташований на значній віддалі від землі • *високий політ*. 3. тонкий, пронизливий • *високий голос*. 4. *перен*. який досяг великого ступеня розвитку змісту; розвинений. 5. *перен*. піднесений, урочистий • *високий стиль*. 6. який відзначається великим числовим виміром, що перевищує якусь умовну межу • *високі ціни*. 7. *перен*. важливий за суспільним або службовим становищем, оцінкою суспільства • *висока посада*.

вйставка, -и, *ж*. сукупність продуктів виробництва, творів образотворчого мистецтва або інших предметів, виставлених для публічного огляду; місце, де виставлені ці предмети.

вйтвір, -вору, *ч*. 1. те, що створене ким- або чим-небудь і реально існує в тій чи іншій формі • *«Руслан» — витвір українських авіаконструкторів*. 2. те, що є породженням, плодом чогось, результатом розумової чи духовної праці • *витвір людської фантазії*.

вйтівка, -и, *ж*. 1. пустотливий вчинок, що виходить за межі звичайних норм • *дитячі витівки*. 2. що-небудь, зроблене або сказане для розваги. Син. ***жарт.***

вйтончений, -а, -е. 1. який відзначається вишуканістю • *витончений смак*. 2. розвинутий до досконалості, дуже гарний • *витончена краса обличчя*.

вихова́нець, -нця, *ч*. 1. дитина або молода людина по відношенню до свого вихователя; людина по відношенню до організації, товариства і т. ін., від яких вона сприйняла думки, погляди, ідеї і т. ін.; дитина, взята ким-небудь на виховання. 2. людина, яка вчиться в якому-небудь навчальному закладі (училищі, університеті тощо).

вихова́тель, -я, *ч*. той, хто виховує дітей і молодь, прищеплюючи їм певні погляди, навики, правила поведінки. Син. ***наставник, педагог.***

вихóдити, -джу, -диш, *недок*., **вийти,** -йду, -йдеш, *док*. 1. залишаючи приміщення, місце, межі чого-небудь, іти куди-небудь • *виходити з дому*. 2. ідучи, з'являтися, опинятися де-небудь • *виходити на вулицю*. 3. видаватися, бути надрукованим • *вийшов новий журнал*. 4. підніматись, іти вгору на щось високе • *виходити на вершину гори*. 5. вибувати за власним бажанням з якої-небудь організації, установи, закладу і т. ін. • *виходити з партії*. 6. *лише недок., з чого*. базуватись на чомусь, мати що-небудь відправним пунктом • *виходити з вироблених принципів*. 7. *лише недок*. бути оберненим, спрямованим у яку-небудь сторону • *двері виходять у сад*. 8. походити звідки-небудь (з певного середовища або якоїсь місцевості) • *вий-*

ти з народу. **9.** вдаватися в результаті певної роботи, обдумування • *добре вийшло*. **10.** закінчуватися, вичерпуватися (про гроші, запаси) • *увесь цукор вийшов*.

вичéрпний, -а, -е. який розглядає все в деталях, подробицях • *вичерпна відповідь*. Син. ***всебічний, повний.***

відбивáтися, -вáюся, -вáєшся, *недок.*, **відби́тися,** відіб'ю́ся, відіб'єшся, *док.* **1.** відламуватись, відпадати внаслідок ударів. **2.** відбивати напад, захищатися від нападів, обвинувачень і т. ін. **3.** відставати від тих, з ким разом перебував, йшов або їхав. **4.** давати своє зображення на якій-небудь гладкій, полірованій, блискучій поверхні. Син. ***віддзеркалюватися.*** **5.** *на чому, у чому*. виявляти вплив на когось, залишати слід на кому- або на чому-небудь. **6.** *перен.* (про зовнішній вияв почуттів) яскраво виявлятися. **7.** позначатися на комусь або чомусь.

відбирáти, -áю, -áєш, *недок.*, **відібрáти,** відберу́, відбере́ш, *док.*, *кого, що*. **1.** брати, повертати собі назад; брати в когось примусово, насильно. **2.** виділяти із загальної маси декілька предметів за певною ознакою для тієї чи іншої мети або призначення. **3.** змушувати витрачати час, енергію. **4.** *перен.* позбавляти когось яких-небудь почуттів, якостей і т. ін.

відбудóвувати, -ую, -уєш, *недок.*, **відбудувáти,** -у́ю, -у́єш, *док.*, *що*. приводити в попередній стан що-небудь зруйноване.

відвáга, -и, *ж.* смілива поведінка людини в небезпечній ситуації; здатність до такої поведінки.

відвéртий, -а, -е. **1.** який виражає щирі почуття, думки. Син. ***правдивий, щиросердий.*** **2.** який не приховує своїх почуттів, помислів, явний.

відвíдувати, -ую, -уєш, *недок.*, **відвíдати,** -аю, -аєш, *док.*, *кого, що*. ходити, їздити до когось, побувати десь або в когось; систематично ходити кудись із певною метою (у школу, театри і т. ін.).

відвíку, одвíку, *присл.* здавна, із самого початку, з незапам'ятних часів.

відгалу́ження, -я, *с.* **1.** відросток або бокова гілка рослини чи її кореня. **2.** частина, яка відходить, відхиляється вбік від чогось основного.

вíдгомін, -мóну, *ч.* **1.** відбиття звуку; звук, що долітає здалека. Син. ***відзвук, відгук.*** **2.** *перен.* те, у чому виявляються сліди відбиття, впливу чого-небудь, наслідок чогось. Син. ***відгук.***

вíдгук, -у, *ч.* **1.** відбиття звуку; звук, що долітає здалека. Син. ***відгомін, відзвук.*** **2.** *перен.* душевний стан або дія, що є відповіддю на що-небудь. **3.** *перен.* те, у чому виявляються сліди відбиття, впливу чого-небудь, наслідок чогось. Син. ***відгомін.*** **4.** критична стаття, відзив, що містять оцінку кого- або чого-небудь • *відгук на книжку*.

вíддаль, -і, *ж.* простір, який відділяє один предмет або місце від іншого.

вíдділ, -у, *ч.* **1.** одна з частин, на які поділяється що-небудь ціле на основі певних ознак. **2.** установа, яка відає певним колом питань і входить до складу більшої установи. **3.** відгороджена або відокремлена частина чого-небудь (шафи, ва-

гона і т. ін.). **4.** самостійна частина вечора, концерту і т. ін. **5.** частина книги, газети або журналу, присвячена одній темі.

віддя́чувати, -ую, -уєш, *недок.*, **віддя́чити,** -чу, -чиш, *док., кому.* **1.** відплачувати комусь подарунком, добрим вчинком за послугу. **2.** *перен.* мститися кому-небудь за вчинене зло.

відеоклі́п, -а, *ч. розм.* короткий музичний фільм, в якому виконувана пісня має візуальне оформлення. Син. ***кліп.***

відеомагнітофо́н, -а, *ч.* технічний пристрій для перегляду відеофільмів.

ві́дзив, -у, *ч.* **1.** висловлена думка про кого-небудь або про що-небудь, оцінка когось або чогось • *відзив на дисертацію.* **2.** *військ.* умовна секретна відповідь на пароль.

відзна́ка, -и, *ж.* **1.** прикмета, особливість даного предмета. **2.** нагорода за успіхи, заслуги в якій-небудь галузі діяльності. **3.** знак, що вказує на звання.

відзнача́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **відзна́чити,** -а́чу, -а́чиш, *док., кого, що.* **1.** робити знак, помітку на чомусь; виділяти яким-небудь знаком (знаками). **2.** *перен.* виділяти кого-, щонебудь серед інших нагородою, похвалою. **3.** *перен.* здійснювати відповідні заходи з приводу свята, події і т. ін. **4.** *перен.* звертати увагу на що-небудь, вказувати на щось, помічати.

ві́дик, -а, *ч. прост.* те саме, що **відеомагнітофо́н.**

відіграва́ти, -раю́, -раєш, *недок.*, **віділгра́ти,** -а́ю, -а́єш, *док.* **1.** *що.* граючи в щось, повертати назад втрачене, програне. **2.** *лише док.* закінчити грати.

відклада́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **відкла́сти,** -аду́, -аде́ш, *док., що.* **1.** класти в сторону або окремо. **2.** щось заощаджувати з певною метою. **3.** нести яйця, залишати після себе личинки для продовження потомства • *відкладати ікру.* **4.** переносити виконання чогось на пізніший строк. Син. ***відстрочувати.***

відклика́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **відкли́кати,** -и́чу, -и́чеш, *док., кого.* **1.** покликом просити когось відійти від кого- або чого-небудь. **2.** змушувати припинити виконання певних обов'язків, залишити місце призначення • *відкликати посла.*

відкрива́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **відкри́ти,** -и́ю, -и́єш, *док., що.* **1.** знімаючи те, чим закрите або накрите щось, робити вільним доступ усередину чого-небудь. **2.** робити вільним вхід, доступ куди-небудь. **3.** розгортати що-небудь згорнуте, складене; розкривати що-небудь стулене, сплющене. **4.** розпаковувати, розпечатувати що-небудь. **5.** виявляти те, що було невідомим. **6.** виявляти те, що раніше було не помічене, не зрозуміле; встановлювати шляхом вивчення, дослідження, спостереження. **7.** давати початок існуванню, діяльності якоїнебудь установи, закладу і т. ін.

відли́га, -и, *ж.* **1.** потепління взимку або ранньою весною, що викликає розтавання снігу, льоду. **2.** *перен.* незначна демократизація тоталітарного режиму • *хрущовська відлига.*

відлю́дний, -а, -е. **1.** в якому (на яко-

му) нема людей. Син. ***безлюдний.*** **2.** розташований далеко від інших населених пунктів. **3.** який живе, тримається осторонь від людей.

відмика́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **відімкну́ти,** -ну́, -не́ш, *док.*, *що.* відкривати заперте, замкнуте на замок за допомогою ключа • *відмикати двері.*

відмі́на, -и, *ж.* **1.** різновидність, видозміна якоїсь загальної категорії, якогось типу, явища, предмета. **2.** риса, яка відрізняє якийсь предмет або явище від іншого. **3.** зміна, переміна чого-небудь; різноманітність. **4.** скасування того, що оголошене, призначене. **5.** *лінгв.* група іменників, що мають спільну систему відмінкових закінчень.

відмі́нний, -а, -е. **1.** який відзначається високою якістю; дуже добрий. **2.** який чимось відрізняється від іншого, не подібний до кого-, чогонебудь. Син. ***різний.***

відмі́нник, -а, *ч.* **1.** той, хто вчиться на «відмінно». **2.** той, хто відмінно виконує свою роботу, свої обов'язки.

відмі́тний, -а, -е. який є найбільш характерним для кого-, чого-небудь; який чим-небудь відрізняється від інших.

відмовля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **відмо́вити,** -влю, -виш, *док.* **1.** *кому та з інфін.* заперечно відповідати на прохання, вимогу або якусь пропозицію. **2.** говорити у відповідь на поставлене запитання або звертання. **3.** переконувати когось не робити чого-небудь. Син. ***відраджувати.*** **4.** *перен.* (про механізми) переставати діяти внаслідок несправності, зіпсуття.

відніма́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **відня́ти,** відніму́, відні́меш, *док., що, кого.* **1.** силою забирати, відбирати. **2.** *мат.* від якого-небудь числа відлічувати певну кількість одиниць.

відно́сини, -син, *мн.* зв'язки, що виникають між людьми, суспільствами, країнами в процесі спілкування, діяльності на якому-небудь ґрунті.

відно́шення, -я, *с.* **1.** наявність зв'язку з кимось, чимось; участь у чомусь; причетність до чогось. **2.** різного роду взаємозв'язок між явищами, предметами. **3.** діловий лист, що надсилається установою або офіційною особою.

відобра́ження, -я, *с.* **1.** (дія) показ життя, вираження ідей у творі; те, що є наслідком якоїсь дії, впливу. **2.** відбиття предмета на полірованій поверхні. **3.** *філос.* відбиття у свідомості явищ, предметів зовнішнього світу.

відо́зва, -и, *ж.* усне або письмове звернення уряду, організації або окремої особи до широких мас населення.

відо́мий, -а, -е. **1.** такий, про якого знають; знайомий всім. **2.** який користується популярністю, славою • *відомий співак.* Син. ***знаменитий, загальновизнаний.***

відповіда́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **відповісти́,** -і́м, -іси́, *док.* **1.** давати відповідь на поставлене запитання або звертання; відписувати на листа. **2.** *що і без додатка.* розповідати вчителеві засвоєний матеріал. **3.** здійснювати яку-небудь дію у відповідь на дії іншого. **4.** *тільки недок.* нести відповідальність за когось,

за щось. 5. *частіше недок.* бути у відповідності з чимось, задовольняти що-небудь, бути придатним для чого-небудь.

відповідь, -і, *ж.* 1. усне або письмове висловлювання, повідомлення з приводу чийогось запитання або звертання. 2. рішуче заперечення чогось, доведення неправильності якогось твердження. 3. результат розв'язання математичної задачі.

відпочи́нок, -нку, *ч.* відновлення сил (після роботи, втоми) зміною або припиненням діяльності, руху і т. ін.; вільний від роботи час; короткотривала перерва в роботі, перепочинок.

відпу́стка, -и, *ж.* тимчасове звільнення від служби, роботи, навчання для відпочинку або інших цілей.

відра́дний, -а, -е. який дає задоволення, радість, втіху. Син. ***приємний, втішний.***

відрізня́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **відрізни́ти,** -ню́, -ни́ш, *док., кого, що.* розпізнавати, визначати серед інших за якимись ознаками, особливостями; робити несхожим на інших якимись ознаками, рисами.

відряджа́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **відряди́ти,** -яджу́, -яди́ш, *док., кого.* посилати куди-небудь з якимсь дорученням; офіційно посилати до іншого міста, країни і т. ін. для виконання службового доручення.

відсіч, -і, *ж.* 1. відбиття нападу; протидія нападкам на кого- або на що-небудь. 2. гостра відповідь.

відсто́ювати, -юю, -юєш, *недок.*, **відсто́яти,** -о́ю, -о́їш, *док., що.* 1. захищати що-небудь, боротися за збереження чого-небудь; настоювати на правильності чого-небудь, добиваючись. 2. залишаючи рідину в нерухомому стані, надавати можливість осісти домішкам або складовим частинам, які в ній знаходяться.

відступа́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **відступи́ти,** -уплю́, -у́пиш, *док.* 1. крокуючи назад або вбік, віддалятися від кого-, чого-небудь. 2. відходити назад під тиском противника, який наступає. 3. *перен.* відхилятися від встановленого напряму, порушувати що-небудь прийняте, узаконене. 4. *перен.* відмовлятися від своїх планів, намірів і т. ін. 5. робити відступ, починати писати не з самого краю.

відти́нок, -нку, *ч.* відрізок простору або часу.

відті́нок, -нку, *ч.* 1. різновид якого-небудь кольору, відмінний від основного силою тону. 2. незначна видозміна смислу, значення, вираженого словом. 3. *перен.* додатковий вияв, властивість чого-небудь (почуття, настрою, стану і т. ін.).

відхо́дити, -джу, -диш, *недок.*, **віді́йти́,** -ійду́, -і́йдеш, *док.* 1. *від кого, чого і без додатка.* крокуючи, віддалятися кудись. 2. *від чого і без додатка.* відправлятися в дорогу, вирушати. 3. залишати попередні позиції під натиском противника; відступати. 4. *від чого, перен.* переставати займатися чим-небудь; припиняти діяльність; відступати від чогось; не дотримуватись попередніх поглядів, традицій і т. ін. 5. *розм.* приходити до звичайного, нормального стану, переставати відчувати біль, втому; заспокою-

ватись після пережитого хвилювання. **6.** переставати щільно прилягати.

відча́й, -ю, *ч.* стан безнадії, безвихідності, викликаний горем, неприємностями і т. ін. • *впадати у відчай*. Син. ***розпука.***

відчайду́шний, -а, -е. **1.** який нічого не боїться; здатний на найбільш ризикований вчинок. Син. ***відважний.*** **2.** викликаний відчаєм, продиктований ним. **3.** дуже сильний за ступенем свого вияву.

відчиня́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **відчини́ти**, -иню́, -и́ниш, *док., що.* піднімати вгору кришку коробки або відхиляти вбік стулки дверей, вікон і т. ін. для того, щоб зробити вільний доступ або вихід до чого-небудь.

відчува́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **відчу́ти**, -у́ю, -у́єш, *док., що, коли.* **1.** пізнавати, сприймати органами чуття. **2.** *перен.* зазнавати чого-небудь на власному досвіді, переживати якесь почуття.

відшкодо́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **відшкодува́ти**, -ду́ю, -ду́єш, *док., що.* заміняти що-небудь загублене, втрачене і т. ін. чимось іншим • *відшкодовувати витрати.*

візи́т, -у, *ч.* короткочасні відвідини когось (переважно офіційні) • *візит президента Польщі в Україну* [з фр. visite «відвідини»].

ві́йсько, -а, *с.* **1.** сукупність збройних сил держави • *служба у війську.* Син. ***армія.*** **2.** частина збройних сил; озброєний загін.

військо́вий, -а, -е. **1.** який стосується до війська. **2.** який стосується служби в армії, прийнятий у війську, в армії. **3.** який стосується до військовослужбовця або властивий йому.

віковíчний, -а, -е. який живе або існує протягом віків; який триває, існує віками.

вікопо́мний, -а, -е. *книжн.* якого пам'ятатимуть протягом віків • *вікопомна подія.*

вікторúна, -и, *ж.* гра, що являє собою ряд питань (звичайно з різних галузей знань) і вимагає відповідей в усній або письмовій формі.

ві́льний, -а, -е. **1.** який не зазнає пригноблення, поневолення. Син. ***незалежний, самостійний.*** **2.** який не терпить обмежень. Син. ***свободолюбивий.*** **3.** який здійснюється легко, швидко, без труднощів. **4.** не тісний, дещо широкий, який не щільно облягає • *вільний одяг.* **5.** звільнений від яких-небудь обов'язків, занять, який розпоряджається своїм часом; не зайнятий працею. **6.** порожній, не зайнятий, який можна використовувати • *вільна пляшка, вільне місце.*

ві́рний, -а, -е. **1.** який викликає повне довір'я, постійний у своїх відносинах, почуттях і поглядах • *вірний товариш.* Син. ***відданий.*** **2.** який надійно служить комусь • *вірний пес.*

віроrі́дний, -а, -е. який не викликає сумніву, правдивий, гідний довір'я • *вірогідна версія.*

віроло́мний, -а, -е. який порушує клятву, обіцянку, зобов'язання тощо. Син. ***зрадливий, підступний.***

віртуо́з, -а, *ч.* **1.** музикант, який досконало володіє технікою виконання. **2.** *чого.* людина, яка досягла найвищого ступеня майстерності в якій-

небудь ділянці (мистецтві, літературі, техніці і т. ін.) [з іт. virtuoso «тс.»].

вірш, -а, *ч.* **1.** одиниця ритмізованої мови, що складається з певної кількості стоп. **2.** невеликий поетичний твір, написаний ритмізованою мовою.

віта́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* **1.** *кого і без додатка.* звертатися до кого-небудь під час зустрічі з привітом. **2.** *кого з чим.* висловлювати комусь почуття радості у зв'язку з приємною подією або випадком • *вітати з перемогою.* **3.** *що.* доброзичливо, прихильно зустрічати появу кого- або чого-небудь, схвалювати • *вітати нову ініціативу.*

вітри́ло, -а, *с.* великий шматок полотна трикутної або прямокутної форми, який прикріплюється на щоглі і за допомогою якого вітер рухає судно. Син. ***парус.***

вітря́к, -а, *ч.* вітряний млин.

вітчи́зна, -и, *ж.*, *уроч.* рідна країна, батьківщина.

вітчи́м, -а, *ч.* чоловік матері стосовно до її дітей від попереднього шлюбу; нерідний батько.

ві́хола, -и, *ж.* снігова буря; сильний, перемінного напрямку вітер зі снігом. Син. ***завірюха.***

вквітчувати. див. **уквітчувати.**

вклад, -у, *ч.* **1.** певна сума грошей, яку вносять на збереження до банку. **2.** те саме, що **вне́сок.**

вклада́ти. див. **уклада́ти.**

вла́да, -и, *ж.* **1.** право керувати державою; права і повноваження уряду, органів державного управління. **2.** керівні органи державного управління, уряд. **3.** форма управління країною, державний лад. **4.** право і спроможність наказувати, керувати, розпоряджатися діями, поведінкою кого- або чого-небудь. **5.** *перен.* сила, могутність чогось.

вла́сний, -а, -е. **1.** який належить кому-, чому-небудь з правом власності • *власна квартира.* **2.** який здійснюється по своїй волі, по своєму почину • *за власним бажанням.* **3.** який не потребує сторонньої допомоги • *власними силами.* **4.** справжній, непереносний, буквальний • *у власному розумінні цього слова.* **4.** *спец.* властивий тільки кому- або чому-небудь • *власна вага.*

вла́сник, -а, *ч.* господар якогось особистого майна, речей і т. ін.

власнору́чний, -а, -е. **1.** написаний своєю рукою • *власноручний підпис.* **2.** виконаний власними руками • *власноручний виріб.*

власти́вий, -а, -е, *кому, чому.* характерний, звичайний для кого- або для чого-небудь.

влашто́вувати. див. **улашто́вувати.**

влу́чний, -а, -е. **1.** який точно попадає у ціль • *влучний постріл.* **2.** *перен.* який точно, виразно, чітко відбиває суть предмета, явища • *влучне визначення.*

вне́сок, -ску, *ч.* **1.** гроші, які хтось сплачує організації, установі. **2.** *перен.* що-небудь важливе, цінне, нове за змістом, якістю і т. ін., внесене в науку, літературу, мистецтво і т. ін. • *цінний внесок.*

вно́сити, вно́шу, вно́сиш, *недок.*, **внести́,** внесу́, внесе́ш, *док.*, *кого, що.* **1.** заносити в середину чого-небудь • *вносити до кабінету.* **2.** поміщати, вкладати в середину чого-небудь • *вносити добрива.* **3.** вклю-

чати в список • *внести в список для голосування.* **4.** робити внесок; сплачувати. **5.** ставити на обговорення, розгляд • *вносити пропозиції.* **6.** *перен.* бути причиною чого-небудь, викликати щось • *вносити розгубленість.*

вогнега́сник, -а, *ч.* ручний або автоматичний апарат для гасіння пожежі, переважно в момент її виникнення.

вогнепа́льний, -а, -е. пристосований і призначений для стрільби за допомогою займання пороху або інших вибухових речовин • *вогнепальна зброя.*

во́гнище, -а, *с.* **1.** купа дров, хмизу, яка горить або підготовлена для горіння. Син. ***багаття, ватра.*** **2.** місце, де розкладають вогонь. **3.** *перен.* джерело, місце, звідки що-небудь поширюється; центр зосередження чого-небудь • *вогнище культури.*

во́день, -дню, *ч.* найлегший горючий газ, який у сполуці з киснем утворює воду.

водо́йма, -и, *ж.* те саме, що **водо́ймище.**

водо́ймище, -а, *с.* природне або штучне заглиблення в землі, в якому збирається і затримується вода; нагромадження води на поверхні землі й під землею. Син. ***водойма.***

водоспа́д, -у, *ч.* маса води, яка падає з певної висоти внаслідок різниці рівня дна русла ріки або потоку.

водосхо́вище, -а, *с.* місце, де нагромаджується і зберігається вода.

возз'є́днання, -я, *с.*, *уроч.* з'єднання роздільних частин цілого (народу, колективу і т. ін.), приєднання відірваного.

вока́льний, -а, -е. призначений для співу або який стосується до співу. Син. ***співочий.***

воло́дар, -я, *ч.* **1.** верховний правитель держави, краю і т. ін.; той, хто має владу над ким- або над чим-небудь, вільно розпоряджається кимось або чимось. **2.** власник чого-небудь, господар.

ворожне́ча, -і, *ж.* відносини й дії між ким-небудь, пройняті ненавистю, недоброзичливістю, неприязню.

вороний, -á, -é. чорний із синюватим полиском (про масть коня).

вплив, -у, *ч.* **1.** дія або система дій, спрямованих на кого- або що-небудь. **2.** сила влади, авторитету.

вповнова́жувати. див. **уповнова́жувати.**

впорядко́вувати. див. **упорядко́вувати.**

впра́ва, -и, *ж.* **1.** *частіше у мн.* ряд спеціально вироблених рухів, прийомів для загального фізичного розвитку або для набуття певних навичок. **2.** спеціальне завдання для закріплення знань, навичок і т. ін.

впра́вний, -а, -е. **1.** який вміє щось добре і швидко робити • *вправні руки.* **2.** який досконало оволодів якоюсь професією • *вправний майстер.*

впри́ту́л, упри́ту́л, *присл.* дуже близько, щільно, не залишаючи проміжків • *наблизитися впритул.*

впрова́джувати, упрова́джувати, -ую, -уєш, *недок.*, **впрова́дити, упрова́дити,** -джу, -диш, *док.*, *кого, що.* **1.** *у що, до чого.* уводити кого-небудь кудись. **2.** уводити що-небудь у дію, втілювати в життя.

вража́ти, уража́ти, -áю, -áєш, *недок.*, **вра́зити, ура́зити,** вра́жу, вра́зиш, *док.*, *кого.* **1.** сильно дивувати ко-

гось, викликати почуття захоплення. 2. завдавати комусь душевного болю, жалю і т. ін.

врочи́стий. див. **урочи́стий.**

всебі́чний, усебі́чний, -а, -е. який охоплює, розглядає, характеризує, аналізує що-небудь з усіх боків. Син. ***всесторонній, повний.***

всенаро́дний, усенаро́дний, -а, -е. який має значення для всього народу, який належить усьому народові; спільний для всього народу • *всенародна любов.*

все́світ, усе́світ, -у, *ч.* 1. сукупність усіх форм матерії як єдине ціле. 2. земна куля з усім, що на ній є. 3. *перен.* населення всієї Землі.

всиновля́ти. див. **усиновля́ти.**

всміха́тися. див. **усміха́тися.**

встава́ти. див. **устава́ти.**

статко́вувати. див. **устатко́вувати.**

встига́ти. див. **устига́ти.**

вступа́ти, уступа́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **вступи́ти, уступи́ти,** вступлю́, всту́пиш, *док.* 1. *у що.* ставати, ступати в середину чого-небудь. 2. *до чого, у що, на що.* входити, в'їжджати куди-небудь. 3. *у що, на що, до чого, перен.* переходити до нового періоду розвитку, до нового стану. 4. *до чого, у що, на що.* ставати членом якої-небудь організації, товариства і т. ін. 5. *у що.* брати участь у чому-небудь.

вступни́к, -а́, *ч.* той, хто вступає до середніх або вищих навчальних закладів.

втамо́вувати. див. **утамо́вувати.**

втілювати, уті́лювати, -юю, -юєш. *недок.*, **вті́лити, уті́лити,** -лю, -лиш, *док., у чому, в що.* надавати чому-небудь реальну, конкретну форму, виражати в предметному образі.

втіша́ти. див. **утіша́ти.**

вто́ма. див. **уто́ма.**

втри́мувати[1]. див. **утри́мувати**[1].

втри́мувати[2]. див. **утри́мувати**[2].

вуглево́ди, -ів, *мн.* група органічних сполук, які складаються з вуглецю, кисню і водню, необхідних для життєдіяльності тваринних і рослинних організмів.

вулканізува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що,* піддавати автомобільні покришки гарячій обробці спеціальними речовинами для надання їм міцності, пружності.

вульга́рний, -а, -е. 1. який відзначається грубістю, непристойністю • *вульгарний анекдот.* 2. спотворений, перекручений щодо змісту • *вульгарна інтерпретація.*

вуса́нь, -я́, *ч., розм.* вусатий чоловік, хлопець.

вчи́нок. див. **учи́нок.**

вчи́ти. див. **учи́ти.**

вшано́вувати. див. **ушано́вувати.**

вщент, уще́нт, *присл.* на дрібні кусочки, частини, повністю, зовсім • *розбити тарілку вщент.*

вщерть (уще́рть), *присл.* до самого верху, по самі вінця • *налити келих ущерть.*

вщу́хати. див. **ущуха́ти.**

в'юнки́й, -а́, -е́. 1. дуже рухливий, верткий, проворний, жвавий у рухах і діях • *в'юнка дівчина.* 2. який має звороти; звививстий • *в'юнка річка.*

Г

габари́т, -у, *ч.* **1.** граничний зовнішній обрис якого-небудь предмета (машини, споруди та ін.) • *габарит автомобіля.* **2.** розмір чого-небудь • *деталь великого габариту.* **3.** *перев. мн., перен., ірон.* про комплекцію людини • *огрядних габаритів* [з фр. gabarit «тс.»].

га́вань, -і, *ж.* захищене від вітру, хвиль, течій місце біля морського берега, зручне для стоянки суден • *зайти до гавані, стояти у гавані* [з гол. haven «тс.»].

га́даний, -а, -е. **1.** заздалегідь продуманий • *гаданий результат.* Син. ***передбачуваний.*** **2.** уявлюваний, несправжній • *гаданий ворог.*

гада́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* **1.** про *кого, про що і без додатка.* думати, розмірковувати. **2.** мати думку, міркування з приводу чого-небудь. Син. ***вважати.*** **3.** передбачати, припускати. **4.** сподіватися.

га́дка, -и, *ж.* те саме, що **ду́мка.**

газ[1], -у, *ч.* **1.** речовина, здатна поширюватися в усьому доступному для неї просторі, рівномірно заповнюючи його. **2.** про нагрівальні, освітлювальні та інші прилади, які діють з допомогою цієї речовини.

газ[2], -а, *ч., розм.* автомобіль марки ГАЗ. Син. ***газик.***

газе́та, -и, *ж.* періодичне, переважно щоденне, друковане на великих аркушах паперу видання, яке містить матеріали про поточні події життя [з іт. gazetta «тс.»].

газетя́р, -а, *ч.* те саме, що **журналі́ст.**

га́зик, -а, *ч., розм.* автомобіль марки ГАЗ. Син. ***газ.***

газо́н, -у, *ч.* ділянка землі в парку, саду, на бульварі і т. ін., засіяна травою, іноді засаджена квітами [з фр. gazon «газон; лужок»].

газопрові́д, -во́ду, *ч.* система трубопроводів і допоміжних споруд для транспортування та розподілу газу.

газосхо́вище, -а, *с.* **1.** споруда для зберігання газу й регулювання його подачі. **2.** спеціально пристосоване приміщення для захисту людей від дії отруйних та задушливих газів.

гай, га́ю, *ч.* невеликий, переважно листяний ліс.

га́йка, -и, *ж.* металева деталь різних форм з отвором посередині, що має різьбу для нагвинчування на що-небудь (болт, шпильку і т. ін.).

гайнува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що.* витрачати марно • *гайнувати час.* Син. ***розтринькувати, переводити.***

гайну́ти, -ну́, -не́ш, *док., розм.* швидко побігти, помчати • *гайнути до річки.* Син. ***майнути.***

гак, -а, *ч.* металевий або дерев'яний стрижень, загнутий на одному кінці [з гол. hack «тс.»].

гала́ктика, -и, *ж.* космічна система,

що складається із зірок, зоряних скупчень, пилових і газових туманностей, розсіяного газу і пилу.

гала́нтний, -а, -е. вишукано ввічливий, чемний, люб'язний [з фр. galant «люб'язний»].

га́лас, -у, *ч*. **1.** безладне звучання багатьох голосів • *галас у класі*. Син. ***крики, гамір*.** **2.** *перен.* підвищена увага, активне обговорення • *галас у пресі й на телебаченні.*

галасува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок*. **1.** сильно кричати • *галасувати на все горло*. **2.** *перен., зневажл.* виявляти підвищений інтерес до якого-небудь питання, активно обговорюючи його, привертаючи до нього увагу широкої громадськості • *галасувати про утиски російськомовних громадян.*

галере́я, -ї, *ж*. **1.** довгий критий і засклений балкон вздовж будинку. **2.** верхні яруси театру, цирку • *взяти квитки на галерею*. **3.** приміщення для виставляння і продажу творів мистецтва • *відвідати міську картинну галерею*. **4.** *кого, чого, перен.* довгий ряд, низка • *галерея негативних персонажів* [з нім. Galerie або фр. galerie «тс.»].

галича́ни, -ча́н, *мн*. (*одн*. **галича́нин**, -а, *ч*.; **галича́нка**, -и, *ж*.). жителі Галичини (Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської областей).

га́лстук, -а, *ч*. елемент чоловічого одягу у вигляді смужки тканини, яку пов'язують під коміром сорочки [з нім. Hálstuch]. Син. ***краватка*.**

га́лузь, -і, *ж*., *чого*. певна ділянка виробництва, науки і т. ін. • *розвиток усіх галузей науки.*

галу́шка, -и, *ж*. різаний або рваний шматочок прісного тіста, зварений у юшці.

галушки́, -о́к, *мн*. страва у вигляді юшки зі шматочками прісного тіста • *зварити галушки.*

га́лька, -и, *ж*. маленькі обкатані й відшліфовані водою уламки гірських порід • *пляж всіяний галькою*. Син. ***рінь*.**

гальмо́, -а́, *с*. **1.** пристрій для сповільнення руху або зупинки транспорту • *натиснути на гальма авто.* **2.** *перен.* те, що затримує що-небудь, не дає розвиватися, рухатися вперед • *головне гальмо економічного розвитку*. Син. ***перешкода, затримка*.**

гальмува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що і без додатка*. **1.** сповільнювати або зупиняти рух чого-небудь за допомогою гальма • *гальмувати на перехресті*. **2.** *перен.* затримувати розвиток, здійснення чого-небудь • *гальмувати процеси демократизації.*

галюцина́ція, -ї, *ж*. неправильне слухове, зорове, дотикове, нюхове, смакове сприймання, зумовлене порушенням діяльності мозку або хворобливим станом організму.

галя́ва, -и, *ж*. те саме, що **галя́вина**.

галя́вина, -и, *ж*. вільне від дерев місце серед лісу, парку. Син. ***галява*.**

гамане́ць, -нця́, *ч*. шкіряна сумочка для грошей.

га́мір, -мору, *ч*. те саме, що **га́лас**.

гамірли́вий, -а, -е. **1.** який зчиняє галас, шум • *гамірливі школярі*. Син. ***галасливий*.** **2.** сповнений галасу, шуму • *гамірливе місто*. Син. ***гамірний*.**

гамірни́й, -а́, -е́. сповнений галасу, шуму. Син. ***гамірливий*.**

гамува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок*. **1.** *що*. не

давати виявлятися • *гамувати сміх.* Син. ***стримувати.*** **2.** *кого.* заспокоювати, втихомирювати, приборкувати • *гамувати п'яного сусіда.*

гáнгстер, -а, *ч.* учасник бандитської зграї [з англ. gangster «тс.»]. Син. ***бандит.***

гандбóл, -у, *ч.* командна гра з м'ячем на прямокутному майданчику, в якій кожна команда намагається якнайбільше разів закинути руками м'яч у ворота противника [з англ. handball «тс.»]. Син. ***ручний м'яч.***

ганéбний, -а, -е. який викликає негативну оцінку • *ганебні дії уряду.*

гáнити, -ню, -ниш, *недок.* **1.** *що.* давати негативну оцінку • *ганити місцеві пляжі.* Син. ***гудити.*** **2.** *кого.* докоряти кому-небудь • *ганити сина за двійку.* Син. ***лаяти, сварити.***

гантéль, -і, *ж.* гімнастичний прилад у вигляді двох металевих куль або дисків, з'єднаних короткою круглою ручкою [з нім. Hántel «тс.»].

ганчíрка, -и, *ж.* **1.** шматок старої, зношеної тканини • *протерти підлогу ганчіркою.* **2.** *перен., зневажл.* про зношений, старий одяг, білизну. **3.** *перев. мн., перен., зневажл.* про жіночі убори • *накупити купу ганчірок.* **4.** *перен., зневажл.* про безвольну, безхарактерну людину.

ганьбá, -и, *ж.* **1.** принизливе для чого-небудь становище. **2.** недобра слава. Син. ***безчестя.*** **3.** вигук, що виражає осуд кого-, чого-небудь.

ганьби́ти, -блю́, -би́ш, *недок., кого, що.* **1.** вкривати безчестям • *ганьбити своє ім'я.* Син. ***безчестити.*** **2.** виражати осуд • *ганьбити бездіяльність уряду.* Син. ***засуджувати.***

гарáж, -у, *ч.* приміщення для стоянки та технічного обслуговування машин [з фр. garage «тс.»].

гарáзд, *невідм.* **1.** *част.* **уживається** для вираження згоди • *гаразд, купимо тобі джинси.* Син. ***чудово, нехай буде так, добре.*** **2.** *присл.* добре, як слід, належним чином • *зробити усе гаразд.*

гарáнт, -а, *ч.* той, хто бере на себе відповідальність, створює надійні умови для реалізації чого-небудь [з фр. garant «поручитель»].

гарáнтія, -ї, *ж.* **1.** відповідальність за що-небудь, забезпечення чого-небудь • *кредит під гарантії уряду.* **2.** *чого.* умови, що забезпечують успіх чого-небудь • *гарантія плідної праці* [з фр. garantie «поручительство»].

гарантувáти, -ýю, -ýєш, *недок. і док., що і без додатка.* **1.** брати на себе відповідальність за що-небудь; давати обіцянку, поруку у виконанні чогось • *уряд гарантує вчасну виплату пенсій.* **2.** створювати надійні умови для здійснення чого-небудь • *гарантувати свободу слова.*

гардерóб, -у, *ч.* **1.** приміщення в громадській установі (театрі, бібліотеці тощо), де зберігається верхній одяг відвідувачів. Син. ***роздягальня.*** **2.** *перен.* увесь одяг однієї людини • *оновити власний гардероб.* **3.** шафа для зберігання одягу [з фр. garderobe «тс.»].

гардерóбник, -а, *ч.* людина, що обслуговує роздягальню.

гарди́на, -и, *ж.* занавіска з тонкої напівпрозорої тканини на все вікно [з нім. Gardíne «тс.»].

гармáта, -и, *ж.* вид вогнепальної

зброї, призначеної для ураження живої сили й бойової техніки противника, руйнування оборонних споруд і т. ін. [з іт. armata «військо, армія»].

гарми́дер, -у, *ч., розм.* 1. безладний галас. Син. ***метушня.*** 2. відсутність або порушення ладу. Син. ***безладдя.***

гармоні́йний, -а, -е. 1. приємний для слуху • *гармонійний голос.* Син. ***милозвучний.*** 2. який знаходиться в чіткій відповідності з чим-небудь • *гармонійне подружжя.* 3. заснований на принципах гармонії.

гармо́нія, -ї, *ж.* 1. *муз.* закономірне поєднання тонів в одночасному звучанні; співзвуччя. 2. частина теорії музики, вчення про правильну побудову співзвуччя в композиції. 3. злагоджене звучання, приємне для слуху. Син. ***милозвучність.*** 4. злагодженість, взаємна відповідність якостей предметів, явищ, частин цілого • *гармонія барв.*

га́рний, -а, -е. 1. приємний зовнішнім виглядом • *гарна дівчина.* 2. приємний для слуху • *гарний голос.* Син. ***милозвучний.*** 3. який має позитивні якості або властивості, заслуговує схвалення • *гарні черевики, гарна погода.*

гарнізо́н, -у, *ч.* військові частини, розташовані постійно або тимчасово в якому-небудь населеному пункті, в укріпленому районі [з фр. garnison «тс.»].

гарні́р, -у, *ч.* каші, макарони, овочі, що їх подають разом з рибною або м'ясною стравою [з фр. garnir «прикрашати, наповнювати, обкладати»].

гарніту́р, -у, ч. набір предметів однакового зразка або певного призначення • *кухонний гарнітур* [з нім. Garnitúr «гарнітур, комплект, прикраса»].

гартува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* 1. надавати металевим виробам твердості, пружності, міцності нагріванням до високої температури та наступним раптовим охолодженням • *треба гартувати зброю.* 2. *перен.* виховувати моральну і фізичну стійкість у боротьбі з труднощами • *гартувати власний характер.* 3. зміцнювати здоров'я тренуванням • *гартувати тіло.*

гаря́чий, -а, -е. 1. який має високу температуру, сильно нагрітий • *гаряче молоко.* 2. жаркий, палючий • *гаряче сонце.* 3. *перен.* сповнений енергії, життєвих сил • *гаряча людина.* Син. ***енергійний, пристрасний.*** 4. *перен.* який легко збуджується • *гарячий характер.* Син. ***запальний.*** 5. дуже жвавий, рухливий • *гарячий кінь.* Син. ***баский.*** 6. надзвичайно напружений • *гарячий бій.* Син. ***запеклий, жорстокий.*** 7. який потребує зосередження всіх сил • *гарячий час.*

гарячи́тися, -чу́ся, -чи́шся, *недок.* бути в збудженому стані • *гарячитися з-за дрібниць.* Син. ***гарячкувати.***

гаса́ти, -а́ю, -а́єш, *недок., розм.* 1. жваво бігати в різних напрямах (про людину) • *гасати по кімнаті.* 2. метушливо переміщатися в різних напрямах за допомогою транспортних засобів • *цілий день гасати на велосипедах.*

гаси́ти, гашу́, га́сиш, *недок., що.* 1. припиняти горіння • *гасити по-*

жежу. Син. ***тушити.*** **2.** *перен.* не давати розвиватися • *гасити ініціативу*. Син. ***подавляти, глушити.*** **3.** робити недійсним, таким, що не має сили, значення • *гасити поштову марку*.

гáсло, -а, *с*. **1.** висловлена в стислій формі ідея, політична вимога, завдання • *найпопулярніше гасло сьогодення*. Син. ***заклик.*** **2.** плакат з таким закликом • *малювати гасла* [з пол. hasło «умовне слово, пароль, девіз»].

гáснути, -не, *недок*. **1.** переставати горіти, світити • *свічка поволі гасне*. **2.** *перен.* втрачати сили, здоров'я • *дід гаснув на очах*. **3.** *перен.* втрачати силу вияву; зменшуватися, зникати (про почуття, мрії) • *ентузіазм гаснув з кожним днем*. **4.** затихати (про звуки) • *за селом пісня гасла*. **5.** втрачати яскравість (про барви) • *на старих портретах гаснули кольори*. Син. ***тьмяніти.***

гастролéр, -а, *ч*. **1.** артист, що перебуває на гастролях. **2.** *перен., розм., зневажл.* про недобросовісного працівника, який береться за випадкову роботу, не затримується на одному місці. **3.** *перен., розм.* злочинець, який прибув з іншого населеного пункту.

гастрóлі, -лéй, *мн*. (одн. **гастрóль,** -лі, *ж*.). виступи мистецького колективу або одного артиста поза місцем його постійного проживання [з нім. Gastrolle «тс.»].

гастронóм, -у, *ч*. магазин з великим асортиментом харчових продуктів • *збігати до гастроному за пивом*.

гашúш, -у, *ч*. наркотик, який виробляється з індійських конопель.

гáяти, гáю, гáєш, *недок., що*. витрачати безцільно (про час) • *гаяти час*. Син. ***марнувати.***

гáятися, гáюся, гáєшся, *недок*. затримуватися. Син. ***баритися.***

гвáрдія, -ї, *ж*. **1.** добірні військові частини. **2.** почесне звання, яке присвоювалося в період Великої Вітчизняної війни частинам Радянської Армії, що особливо відзначилися в боях. **3.** *перен.* віддані своїй справі борці, випробувані в якій-небудь галузі [з іт. guardia «варта; гвардія»].

гвинт, -а, *ч*. **1.** стрижень, що має спіральну різьбу на зовнішній поверхні. **2.** частина рухового механізму пароплава або літака у вигляді лопатей, прикріплених на валу [з пол. gwint «тс.»].

гвинтíвка, -и, *ж*. рушниця, у стволі якої є гвинтова різьба.

гегемóн, -а, *ч*. той, хто очолює що-небудь, є головною рушійною силою чогось. Син. ***керівник, вождь.***

гегемóнія, -ї, *ж*. провідна роль, перевага в силі, впливі, керівництві.

гекзáметр, -а, *ч*. поетичний розмір.

гектáр, -а, *ч*. одиниця земельної площі розміром сто на сто метрів (тобто 10 000 $м^2$).

гелікоптéр, -а, *ч*. те саме, що **вертоліт.**

генеалóгія, -ї, *ж*. **1.** історія роду. Син. ***родовід.*** **2.** галузь науки, що вивчає родоводи.

генéзис, -у, *ч*. походження, виникнення чого-небудь • *фольклорний генезис поетичного твору* [з нім. Génesis «тс.»].

генерáл, -а, *ч*. військове звання або чин вищого командного складу

армії, а також особа з цим званням [з нім. Generál «тс.»].

генералітéт, -у, *ч.* вищий командний склад армії; генерали.

генерáльний, -а, -е. **1.** найважливіший, основний, провідний • *генеральний план.* **2.** який очолює щонебудь у найвищих колах • *генеральний прокурор.* Син. ***головний.*** **3.** остаточний, вирішальний • *генеральна проба сил.* **4.** ґрунтовний, докорінний • *генеральна реконструкція підприємства* [з лат. generalis «загальний, головний»].

генерáція, -ї, *ж.* сукупність людей одного віку, пов'язаних спільними інтересами й спільною діяльністю. Син. ***поколíння.***

генéтика, -и, *ж.* наука про спадковість і мінливість організмів [з англ. genetics «тс.»].

генетúчний, -а, -е. який вказує на походження, розвиток • *генетична послідовність розвитку українців.* **2.** пов'язаний з генетикою • *генетичні дослідження.*

геніáльний, -а, -е. **1.** винятково талановитий, творчо обдарований • *геніальний письменник.* **2.** творчо найдосконаліший • *геніальна поема.*

геніáльність, -ності, *ж.* винятковa талановитість, обдарованість • *геніальність Т. Шевченка не викликає жодних сумнівів.*

гéній, -я, *ч.* **1.** виняткова талановитість, обдарованість • *поєднувати геній політикá та економіста.* **2.** винятково обдарована, талановита людина • *справжній геній* [з нім. Génius «тс.»].

геогрáфія, -ї, *ж.* **1.** наука, що вивчає поверхню землі, природні умови, населення, економічні ресурси • *підручник з географії.* **2.** *чого.* розміщення, поширення чого-небудь на поверхні землі • *геогрáфія розселення вепрів постійно розширюється.*

герáльдика, -и, *ж.* **1.** допоміжна історична дисципліна, що вивчає герби та їх історію. **2.** мистецтво гербів.

герб, -а, *ч.* відмітний символічний знак держави, міста, дворянського роду або окремої особи тощо, зображений на прапорах, монетах, печатках, документах і т. ін. • *державний герб України.*

гербáрій, -ю, *ч.* **1.** зібрання засушених рослин • *збирати гербарій лікарських рослин.* **2.** установа, в якій зберігаються такі зібрання й ведеться їх наукове опрацювання [з лат. herbārium «тс.»].

германíзм, -у, *ч.* слово або зворот, запозичені з німецької мови • *українська мова має значну кількість германізмів.*

германíст, -а, *ч.* спеціаліст з німецької мови.

германíстика, -и, *ж.* сукупність наук, які вивчають мови, літературу та культуру германських народів.

герметúчний, -а, -е. такий, що не пропускає рідини або газу; щільно закритий • *герметична упаковка.*

героїзм, -у, *ч.* найвище виявлення самовідданості й мужності у виконанні громадянського обов'язку.

герóй, -я, *ч.* **1.** людина, що виявляє відвагу, самовідданість і хоробрість. **2.** головна дійова особа літературного твору • *герой нового роману.* **3.** *чого і без додатка.* особа, яка чимнебудь відзначилась, привернула

до себе увагу • *герой фінального матчу з футболу* [з нім. Heróe «тс.»].

ГЕС [гес], *невідм., ж.* скорочення: гідроелектростанція.

геть[1], *присл.* **1.** куди-небудь у невизначеному напрямку; за межі чогось • *подався геть з кімнати.* **2.** на велику відстань; далеко • *геть аж у США поїхав.*

геть[2], *виг.* **1.** уживається як наказ відійти від кого-, чого-небудь, покинути, залишити кого-, що-небудь • *геть з моїх очей.* **2.** уживається як наказ віддалити, забрати, усунути кого-небудь • *прибери геть брудний посуд.* **3.** уживається в значенні слів не треба, не потрібний, щоб не було (частіше в закликах) • *геть суддю з поля.*

геть[3], *част. підсил.* **1.** уживається в значенні: зовсім, цілком, увесь • *геть втомлений повернувся додому.*

ге́тьман, -а, *ч.* **1.** в XVI ст. — виборний ватажок козацького війська Запорізької Січі, з XVII ст. до 1764 р. — начальник козацького війська та верховний правитель України. **2.** головнокомандуючий збройними силами польсько-литовської держави в XVI—XVIII ст.

Гетьмана́т, -у, *ч.* українська держава під проводом П. Скоропадського, яка існувала протягом 1918 р. Син. ***Гетьманщина.***

Гетьма́нщина, -и, *ж.* **1.** напівофіційна назва території Лівобережної України, якою з 1667 по 1764 рік управляв гетьман. **2.** те саме, що **Гетьмана́т**. **3.** *з малої літери.* форма державного управління на чолі з гетьманом. **4.** *з малої літери.* час, коли на Україні була влада гетьманів.

ги́дити, -джу, -диш, *недок., розм.* **1.** випорожнятися • *собаки гидять навіть на тротуарах.* **2.** *що.* паскудити, бруднити • *промислові монстри гидять нашу землю.*

гидки́й, -а́, -е́. **1.** такий, що викликає неприємне, гидливе почуття (виглядом, смаком і т. ін.) • *гидке обличчя.* Син. ***бридкий, огидний.*** **2.** мерзенний, паскудний, підлий • *гидкий характер.* **3.** *розм.* те саме, що **непристо́йний** • *вживати гидкі слова.*

гидли́вий, -а, -е. який відчуває або виражає огиду до кого-, чого-небудь • *гидливий вираз обличчя.*

гидо́та, -и, *ж.* **1.** *тільки одн.* те, що викликає огиду • *треба очистити наше життя від гидоти.* **2.** *перен.* про підлу, мерзенну людину • *різна гидота дорвалася до влади.* Син. ***погань.***

гидо́тний, -а, -е. надзвичайно противний, неприємний • *гидотна поведінка.* Син. ***огидний.***

гидува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., чим і без додатка.* відчувати огиду, відразу • *гидувати краденими мільйонами.* Син. ***гребувати.***

ги́нути, -ну, -неш, *недок.* **1.** переставати жити • *гинути на війні.* Син. ***вмирати, пропадати.*** **2.** зазнавати руйнування, занепаду • *українські міста поволі гинуть.* **3.** переставати існувати • *її краса гинула з кожним роком.* **4.** робитися непомітним, нечутним • *слова гинули в повітрі.* Син. ***зникати.*** **5.** втрачатися через неуважність, недогляд • *листи гинуть у дорозі.* **6.** *перен.* переживати труднощі, страждати фізично, морально • *гинути від безгрошів'я та безробіття.* Син. ***мучитися.***

ги́рло, -а, *с*. **1.** місце, де річка впадає в океан, море, озеро або в іншу річку; кінець нижньої течії річки • *гирло Дніпра*. **2.** вузька протока, що з'єднує річки, затоки, лимани між собою або з морем • *пливти гирлом на катері*. **3.** вихідний отвір у чому-небудь • *гирло тунелю*.

гібри́д, -а, *ч*. тваринний або рослинний організм, виведений за допомогою природного або штучного схрещування різних видів.

гіга́нт, -а, *ч*. **1.** велика на зріст людина або тварина. Син. ***велетень***. **2.** споруда або предмет великого розміру • *завод-гігант*. **3.** *чого і без додатка, перен*. видатна в якій-небудь галузі людина • *О. Потебня — гігант української гуманітарної думки*.

гіга́нтський, -а, -е. **1.** дуже великих розмірів • *гігантська акула*. Син. ***величезний, здоровенний***. **2.** винятковий силою або значенням • *гігантський внесок у розвиток космічної техніки*.

гігіє́на, -и, *ж*. **1.** галузь медицини, що розробляє й впроваджує методи запобігання захворюванням. **2.** сукупність практичних заходів, що забезпечують збереження здоров'я • *особиста гігієна*. Син. ***санітарія***.

гід, -а, *ч*. провідник-професіонал, який супроводить туристів і знайомить їх з визначними пам'ятками місцевості [з фр. guide «тс.»]. Син. ***екскурсовод***.

гі́дний, -а, -е. **1.** який заслуговує або вартий чого-небудь • *гідний нашої поваги*. **2.** який відповідає вимогам часу, обставинам • *дати гідну оцінку*. Син. ***належний, достойний, справедливий***. **3.** який має високі позитивні якості • *гідний вчинок*. Син. ***достойний***.

гі́дність, -ності, *ж*. **1.** сукупність рис, що характеризують позитивні моральні якості • *людина з високими гідностями*. **2.** *тільки одн*. усвідомлення людиною своєї громадської ваги, громадського обов'язку • *поводитися з гідністю*.

гі́дно, *присл*. належним чином, як слід • *гідно зустріти гостей*. Син. ***достойно***.

гідроелектроста́нція, -ї, *ж*. комплекс споруд і устаткування для перетворення енергії водного потоку в електричну енергію.

гідропа́рк, -у, *ч*. парк, у якому є штучні або природні водойми, що використовуються переважно для водного спорту та купання.

гі́лка, -и, *ж*. невеликий боковий відросток, пагін дерева, чагарника або трав'янистої рослини • *пташка сіла на гілку*.

гі́льза, -и, *ж*. металева трубка для кулі, снаряда, у дно якої вставляється капсуль • *на місці злочину лишилися гільзи* [з нім. Hülse «оболонка, гільза»].

гімн, -у, *ч*. **1.** музичний твір, прийнятий як символ державної або національної єдності • *гімн України*. **2.** *перен*. захоплена хвала кому-, чому-небудь • *гімн людській творчості* [з лат. hymnus «хвалебна пісня на честь богів, гімн»].

гімнази́ст, -а, *ч*. учень гімназії.

гімна́зія, -ї, *ж*. середній загальноосвітній навчальний заклад гуманітарного спрямування [з лат. gymnasium «школа фізичних вправ»].

гімна́стика, -и, *ж*. система фізичних

вправ, яка сприяє загальному розвиткові організму та зміцненню здоров'я • *щодня робити гімнастику.*

гіпе́рбола, -и, *ж.* стилістичний засіб навмисного перебільшення з метою посилення виразності; всяке перебільшення.

гіперболі́зм, -у, *ч.* художнє перебільшення • *гіперболізм образів.*

гіпно́з, -у, *ч.* **1.** стан часткового сну, який викликається здебільшого навіюванням • *перебувати в стані гіпнозу.* **2.** усипляння шляхом навіювання та вплив на волю людини у такому стані (здебільшого з метою лікування) • *сеанс гіпнозу.* Син. ***гіпнотизування.*** **3.** *перен.* сила впливу, властива кому-, чому-небудь • *піддатися гіпнозу її голосу* [з фр. hypnose «тс.»]. Син. ***чарівність.***

гіпо́теза, -и, *ж.* наукове положення, що пояснює певні явища дійсності на основі наявного знання [з нім. Hypothése «тс.»]. Син. ***здогад, припущення.***

гірки́й, -а́, -е́. **1.** який має неприємний смак • *гірка таблетка.* **2.** *перен.* сповнений горя, біди • *гірке життя.* Син. ***тяжкий.*** **3.** який завдає горя, болю, гіркоти • *сказати гірку правду.* Син. ***дошкульний, вразливий.*** **4.** викликаний горем, нещастям • *гіркі сльози.*

гірля́нда, -и, *ж.* **1.** прикраса із квіток, гілок, лампочок і т. ін., сплетених у вигляді довгої низки • *прикрашена гірляндами ялинка.* **2.** *чого, перен.* розташовані в ряд предмети, що нагадують таку прикрасу • *гірлянди ліхтарів* [з фр. guirlande «тс.»].

гірни́к, -а, *ч.* працівник вугледобувної та руднодобувної промисловості.

гірчи́чник, -а, *ч.* **1.** листок паперу або шматок тканини, покритий гірчичним порошком із клейкою речовиною. **2.** *перен., розм.* жовта картка, що показується футболістам у разі грубого порушення правил гри.

гі́ршати, -ає, *недок.* ставати гіршим. Син. ***погіршуватися.***

гість, го́стя, *ч.* **1.** той, хто приходить або приїздить відвідати кого-небудь вдома. **2.** особа, запрошена на весілля, вечірку. **3.** особа, запрошена або допущена на збори, засідання, з'їзд і т. ін. **4.** особа або член делегації, що прибуває в іншу країну, район і т. ін. з якоюсь метою.

гіта́ра, -и, *ж.* струнний музичний інструмент із корпусом у вигляді вісімки і з довгим грифом.

гітари́ст, -а, *ч.* музикант, який грає на гітарі.

глава́[1], -и, *ч. і ж, чого.* особа, яка стоїть на чолі кого-, чого-небудь • *глава президентської адміністрації.*

глава́[2], -и, *ж.* розділ книги, статті, що позначається нумерацією або окремим заголовком.

гла́дити, -джу, -диш, *недок.* **1.** проводити рукою, вирівнюючи, розправляючи що-небудь • *гладити вуса.* **2.** пестити, легко проводячи долонею • *гладити руку.* **3.** *розм.* те саме, що **прасува́ти** • *гладити сорочку.*

гла́дкий[1], -а, -е. який має рівну поверхню. Син. ***рівний.***

гла́дкий[2], -а, -е. добре вгодований, ситий. Син. ***товстий, жирний, вгодований, ситий.***

гла́дко, *присл.* **1.** рівно • *гладко зачесане волосся.* **2.** *перен.* чітко і правильно (про мовлення, письмовий

виклад думки, віршування і т. ін.) • *гладко розповів урок.* **3.** ***перен.*** легко, без ускладнень і труднощів • *справа посувалася гладко.*

гла́дшати, -аю, -аєш, *недок.* ставати товщим. Син. ***поправлятися, товщати.***

гла́сний, -а, -е. доступний для громадського обговорення, контролю. Син. ***публічний, відкритий.***

гла́сність, -ності, *ж.* інформаційна відкритість • *політика гласності.*

глибина́, -и́, *ж.* **1.** відстань зверху вниз від поверхні, краю чого-небудь • *глибина річки.* **2.** простір, що знаходиться на великій відстані від поверхні вгору (про небесний простір, космос) • *мандрувати в глибинах космосу.* **3.** *чого.* місце, простір, які віддалені від чого-небудь або знаходяться всередині чогось • *в глибині лісу, в глибині сцени.* **4.** ***перен.*** про дуже давній час • *з глибини століть.* **5.** ***перен.*** те, що становить собою основу, у чому зосереджена суть чого-небудь • *глибини народного життя.* **6.** *тільки одн., перен.* про значущість, змістовність чого-небудь • *глибина думки.*

глиби́нка, -и, *ж., розм.* віддалений від центру населений пункт • *жити в глибинці.*

глибо́кий, -а, -е. **1.** який має велику глибину • *глибоке озеро.* **2.** який міститься або лежить на значній глибині, далеко від поверхні • *глибоке дно.* **3.** розташований далеко від якого-небудь місця, пункту • *глибокий тил.* **4.** ***перен.*** дуже давній, дуже віддалений у часі • *глибока старовина.* **5.** який відзначається значущістю, змістовністю • *глибокий твір.* **6.** якому властива позитивність дій, думок, вчинків • *глибока людина.* Син. ***серйозний, вдумливий.*** **7.** істотний, значний • *глибокі зміни в суспільстві.* **8.** який досяг високого ступеня (про душевний стан, почуття і т. ін.) • *глибоке кохання.* Син. ***сильний.*** **9.** повний, цілковитий • *запанувала глибока тиша.* **10.** ***перен.*** який досяг високого ступеня виявлення, вищої межі в розвитку • *глибока старість.*

глибочі́нь, -і, *ж.* те саме, що **глибина́.**

гли́ця, -і, *ж.* листя вічнозелених порід дерев у вигляді голок • *приємно пахло сосновою глицею.*

гло́бус, -а, *ч.* рухома модель земної кулі на підставці, що дає зображення земної поверхні [з нім. Glóbus «тс.»].

глузд, -у, *ч., розм.* **1.** здатність логічно і творчо думати • *мати глузд у голові.* Син. ***розум, кебета.*** **2.** розумний зміст чого-небудь • *думки не позбавлені глузду.* Син. ***рація, смисл.***

глузли́вий, -а, -е. який виражає насмішку над ким- або чим-небудь • *глузливий вираз обличчя, глузливі зауваження.*

глузува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., з кого, чого, над ким—чим і без додатка.* уїдливо насміхатися; висміювати когось або щось • *глузувати з його неправильної вимови, глузувати над меншим братом.*

глум, -у, *ч.* зле висміювання • *говорити із глумом.* Син. ***насміхання.***

глуми́тися, -млю́ся, -ми́шся, *недок., з кого—чого, над ким—чим.* зле висміювати. Син. ***насміхатися.***

глухи́й, -а́, -е́. **1.** який нічого не чує

або недочуває • *глухий дід.* **2.** *до чого., перен.* який не прислухається до чиєсь думки, який нечуйно ставиться до людей • *глухий до людських страждань.* Син. ***нечуйний, байдужий.*** **3.** позбавлений дзвінкості • *глухий голос.* Син. ***приглушений.*** **4.** дуже зарослий, непрохідний, дикий, нерозчищений • *глухий сад.* **5.** віддалений від культурних центрів, відсталий • *глухе село.* **6.** зовсім тихий, безлюдний • *вікна виходили на глухе подвір'я.* **7.** зовсім закритий, без отворів • *глухий паркан.* Син. ***суцільний, непроникний.*** **8.** *перен.* дуже пізній, глибокий • *глуха ніч.*

глухи́й, -хо́го, *ч.*; **глуха́,** -хо́ї, *ж.* той (та), що нічого не чує або недочуває.

глуши́ти, глушу́, глу́шиш, *недок.* **1.** *що і без додатка.* позбавляти здатності чути що-небудь • *глушити вуха.* Син. ***оглушувати.*** **2.** *що.* робити нечутним • *музика з дискотеки глушить усе навколо.* Син. ***заглушати.*** **3.** *що.* не давати нормально розвиватися, рости (про рослини) • *бур'яни глушать картоплю.* **4.** *що, перен.* перешкоджати розвиткові, вияву чого-небудь • *глушити ініціативу.* **5.** *кого, розм.* сильними ударами позбавляти свідомості • *глушити по голові.* Син. ***приголомшувати.*** **6.** *що, розм.* надмірно пити • *глушити пиво.*

глядá́ч, -а́, *ч.* **1.** той, хто дивиться на що-небудь, спостерігає щось • *на місці аварії зібралися глядачі.* **2.** той, хто дивиться виставу, кінофільм • *глядачі зустріли артистів оплесками.*

гляді́ти, -джу́, -ди́ш, *недок.* **1.** спрямовувати погляд, прагнучи побачити кого- або що-небудь • *глядіти на яхти.* Син. ***дивитися.*** **2.** *що.* берегти, не витрачати, не давати псуватися • *глядіти одяг.* **3.** *кого, що.* пильнувати, слідкувати за ким- або чим-небудь • *глядіти дитину.* Син. ***доглядати.***

гля́нець, -нцю, *ч.* **1.** блиск начищеної, відполірованої або покритої лаком поверхні • *натертий до глянцю паркет.* **2.** *перен.* вишуканий зовнішній вигляд і манери • *набути столичного глянцю.*

глянцюва́ти, -ю́ю, -ю́єш, *недок, що.* наводити блиск, полірувати.

гна́ти, жену́, жене́ш, *недок.* **1.** *кого.* змушувати рухатися в певному напрямку • *гнати людей на майдан.* **2.** *розм.* вести машину на великій швидкості • *гнати автомобіль.* **3.** *розм.* швидко бігти, їхати, мчатися • *гнати додому.* **4.** *розм.* швидко, інтенсивно рости • *бур'яни женуть на городі.* **5.** примушувати йти геть, залишати що-небудь • *гнати з дому.* Син. ***проганяти, виганяти.*** **6.** *що.* добувати що-небудь шляхом розкладання речовини на складові частини за допомогою нагрівання, кип'ятіння і т. ін. • *гнати самогонку.* **7.** *кого.* переслідувати, цькувати звіра • *гнати вовків.*

гна́тися, жену́ся, жене́шся, *недок.* **1.** переслідувати кого-, що-небудь; бігти за кимось, чимось, наздоганяючи • *гнатися за втікачем.* **2.** *розм.* прагнути чого-небудь, домагатися чогось • *гнатися за грошима.* **3.** *розм.* швидко, інтенсивно рости. **4.** *розм.* швидко бігти, їхати, мчатися.

гнили́й, -а́, -е́. **1.** зруйнований або

зіпсований гниттям • *гнилий пень.* **2.** застояний, затхлий, несвіжий • *гнила вода.* **3.** дощовий, туманний (про клімат, погоду) • *гнила погода.* **4.** *перен.* порочний у якомусь відношенні • *гнила людина.*

гниль, -і, *ж.* **1.** що-небудь розкладене, зруйноване гниттям. **2.** *перен.* що-небудь розтлінне, порочне, аморальне.

гнів, -у, *ч.* почуття сильного обурення; стан нервового збудження, роздратування.

гніватися, -аюся, -аєшся, *недок., на кого і без додатка.* виражати гнів, роздратування • *безпричинно гніватися.* Син. ***сердитися.***

гніви́ти, -влю́, -ви́ш, *недок., кого.* викликати гнів, роздратування • *гнівити батьків.* Син. ***сердити.***

гнівли́вий, -а, -е. схильний до гніву; який може швидко розгніватися • *мати гнівливий характер.*

гнівний, -а, -е. **1.** який перебуває в стані нервового збудження, гніву • *гнівна дівчина.* **2.** який виражає гнів, перейнятий гнівом • *гнівні слова.*

гніди́й, -а́, -е́. темно-коричневий (тільки про масть коня) • *гнідий кінь.*

гніздо́, -а́, *с.* **1.** у птахів, комах і т. ін. місце для житла, кладки яєць і виведення пташенят. **2.** *перен.* місце проживання сім'ї • *домашнє гніздо.* Син. ***оселя.*** **3.** *зневажл.* місце, де збираються люди із злочинними та іншими недобрими намірами • *бандитське гніздо.* **4.** група рослин, грибів і т. ін., що ростуть укупі. **5.** *лінгв.* група слів одного кореня. **6.** заглиблення або отвір, у який що-небудь вставляється • *гніздо для патронів.*

гніт, *ч.* **1.** *род.* -а. важкий предмет, що кладеться на що-небудь для постійного тиснення. Син. ***прес.*** **2.** *род.* -у, *перен.* те, що морально пригнічує, мучить. Син. ***тягар.*** **3.** *род.* -у. насильний вплив на кого-небудь. Син. ***утиск, пригноблення.***

гніти́ти, гнічу́, гніти́ш, *недок.* **1.** давити на що-небудь; стискувати, спресовувати що-небудь • *гнітити сир.* **2.** *кого, що.* спричинятися до пригніченого стану; викликати важке і болісне почуття • *мовчання гнітило мене.* **3.** *перен., кого.* піддавати гніту, утиску. Син. ***гнобити, пригноблювати.***

гнітю́чий, -а, -е. який викликає важке і болісне почуття • *гнітюча атмосфера.*

гноби́ти, гноблю́, гно́биш, *недок., кого.* жорстоко пригнічувати; не давати вільно жити. Син. ***експлуатувати.***

гної́ти, гною́, гної́ш, *недок.,* **1.** *що.* викликати або допускати гниття; сприяти гниттю • *гноїти картоплю.* **2.** *кого.* тримати довго в тяжких, згубних умовах (про людину) • *гноїти в тюрмі.*

гном, -а, *ч.* у давньому фольклорі германських і романських народів — дух у вигляді потворного бородатого карлика, що нібито жив у надрах землі і охороняв підземні скарби [з нім. Gnom «тс.»].

гну́ти, гну, гнеш, *недок.* **1.** *що.* надавати чому-небудь зігнутої форми • *гнути залізо.* Син. ***згинати.*** **2.** нахиляти, нагинати верхню частину чого-небудь • *гнути дерево додолу.* **3.** *куди, до чого, перен., розм.* спрямовувати розмову, дію і т. ін. до певної мети • *знаю, куди він гне.*

гну́тися, гну́ся, гне́шся, *недок.* **1.** на-

бувати зігнутої, дугоподібної форми • *дерева гнуться від вітру*. Син. ***згинатися.*** **2.** мати властивість згинатися • *замерзлі пальці не гнулися*. **3.** *перен.* виражати покірність • *не гнутися перед владою*. Син. ***запобігати, підлещуватися.*** **4.** бути в зігнутому стані • *гнутися на підлозі*. Син. ***корчитися.***

гнучки́й, -а́, -е́. **1.** який легко згинається, гнеться • *гнучкі пальці піаніста*. **2.** здатний легко змінюватися, багатий на відтінки (про голос, мову і т. ін.) • *гнучкий голос співачки*. **3.** *перен.* який вміло і швидко пристосовується в різних обставинах • *гнучка людина*.

говори́ти, -во́рю, -во́риш, *недок.* **1.** володіти якою-небудь мовою • *говорити по-українськи*. **2.** *що і без додатка.* усно висловлювати думки, погляди; розповідати про що-небудь • *говорити про нові книжки*. **3.** розмовляти, вести розмову • *говорити з сином*. **4.** *перен.* свідчити про щось, указувати на що-небудь • *це говорить само за себе*.

годи́на[1], -и, *ж.* **1.** одиниця виміру часу, що дорівнює 60 хвилинам • *розмова тривала годину*. **2.** відрізок часу, що дорівнює 60 хвилинам, який числять від півночі і від півдня • *зустріч відбудеться о першій годині*. **3.** відрізок часу, що відводиться на урок, лекцію, заняття • *курс лекцій розраховано на 20 годин*. **4.** *лише одн.* певний період часу, певна пора, певний момент • *пізня година*.

годи́на[2], -и, *ж.* тепла, суха, сонячна погода.

годи́нник, -а, *ч.* прилад для вимірювання часу протягом доби.

годи́ти, годжу́, го́диш, *недок., кому.* задовольняти кого-небудь, роблячи приємне, потрібне, бажане • *годити батькам*. Син. ***догоджати.***

годи́тися, -джу́ся, -ди́шся, *недок.* **1.** бути придатним для чого-небудь, задовольняти певні вимоги • *це м'ясо не годиться для смаження*. **2.** *безос.* доречно, доцільно, необхідно • *так годиться говорити на похороні*.

го́ді, *присудк. сл., розм.* **1.** досить, вистачить • *годі вже про це*. **2.** *тільки з інфін.* не можна, немає можливості • *без матеріалів годі побудувати будинок*.

годува́льник, -а, *ч.* **1.** той, хто утримує кого-небудь • *батько – єдиний годувальник родини*. **2.** *перен.* про те, що є джерелом засобів до існування • *ліс був його єдиним годувальником*. **3.** той, хто годує і доглядає кого-небудь або готує їжу.

годува́тися, -у́юся, -у́єшся, *недок.* **1.** приймати їжу • *годуватися в їдальні*. Син. ***харчуватися.*** **2.** добувати засоби до існування • *годуватися власною працею*.

годя́щий, -а, -е, *розм.* **1.** придатний для чого-небудь, який відповідає певним вимогам. **2.** який має позитивні якості (про людину).

го́їти, го́ю, го́їш, *що.* заліковувати пошкодження на тілі • *гоїти рани*.

го́йдалка, -и, *ж.* споруда, на якій гойдаються для розваги діти і молодь.

гойда́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.* **1.** рухатися зі сторони в сторону або зверху вниз. **2.** ритмічно рухатися на (в) чому-небудь з метою розваги • *гойдатися на гойдалці*.

гол, -а, *ч.* очко, яке виграє команда, загнавши м'яч або шайбу в чужі

ворота • *вирішальний гол матчу* [з англ. goal «мета, ворота»].

гóлий, -а, -е. **1.** який не має на собі одягу, без одягу. Син. ***оголений.*** **2.** *перен.* який не має засобів для існування. Син. ***бідний.*** **3.** нічим не покритий (про предмети) • *лежати на голій підлозі.* **4.** який не має волосся, шерсті, листя і т. ін. • *голе обличчя, голі дерева.* **5.** який не має рослин, не вкритий рослинами • *гола земля, гола гора.* **6.** *розм.* без нічого іншого • *пригощати голим чаєм.* **7.** без пояснень і підтверджень • *голі факти, голі слова.*

голи́ти, голю́, гóлиш, *недок., кого, що.* зрізувати під корінь волосся бритвою. Син. ***брити.***

голи́тися, голю́ся, гóлишся, *недок.* **1.** голити себе • *голитися щоранку.* Син. ***бритися.*** **2.** не носити бороди та вусів.

голíру́ч, *присл.* **1.** не несучи нічого із собою • *голіруч незручно йти в гості.* **2.** без зброї, не докладаючи особливих зусиль • *голіруч обеззброїв злочинця.*

гóлка, -и, *ж.* **1.** тонкий металевий стрижень з гострим кінцем і вушком, у яке всилюється нитка для шиття. **2.** загострений на кінці металевий стрижень різного вигляду і різного спеціального призначення • *голка програвача.* **3.** гострий колючий листок у хвойних дерев. **4.** *перен., мн.* тверді колючки на тілі деяких тварин (їжаків, дикобразів).

голкíпер, -а, *ч.* те саме, що **ворота́р** [з англ. goal-keeper «тс.»].

голова́, -и. **1.** *ж.* частина тіла людини або тварини, в якій міститься мозок. **2.** *ж.* одиниця ліку худоби • *сто голів рогатої худоби.* **3.** *ж., перен.* розум, свідомість. **4.** *ч. і ж.* особа, яка керує зборами, засіданням і т. ін. • *голова зборів.* **5.** *ч. і. ж.* керівник установи, об'єднання, товариства, організації та їх відділів • *голова комітету в справах молоді.* **6.** *ч. і ж.* (з великої літери) у складі офіційної назви керівника держави, уряду або вищих державних органів • *Голова Верховної Ради.* **7.** *ж.* передня частина чого-небудь (колони, загону, групи і т. ін.), що рухається • *йти в голові колони.*

головни́й, -á, -é. **1.** який стосується голови • *головний біль.* **2.** який рухається попереду чого-небудь • *головна частина загону.* Син. ***передній.*** **3.** найважливіший, основний, суттєвий • *головне завдання.* **4.** *у знач. вставн. сл.* **головне** уживається для вираження ставлення до висловленої думки або для вираження певної оцінки висловлюваного • *головне, зробити все вчасно.* **5.** який перебуває в центрі чого-небудь або є центром чогось • *головна вулиця міста.* Син. ***центральний.*** **6.** який очолює що-небудь; старший над ким-небудь • *головний архітектор.*

головнокома́ндувач, -а, *ч., розм.* те саме, що **головнокома́ндуючий.**

головнокома́ндуючий, -чого, *ч.* особа, що очолює збройні сили держави, окремі види або частину збройних сил на певному напрямі воєнних дій • *верховний головнокомандуючий Збройними силами України.* Син. ***головнокомандувач.***

головолóмка, -и, *ж.* складна загадка або задача, для розв'язання якої потрібна кмітливість.

головува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** очо-

лювати організацію, установу, товариство • *головувати в науковому товаристві.* **2.** очолювати збори, засідання і т. ін. • *головувати на засіданні комісії.*

гóлод, -у, *ч.* **1.** гостре відчуття потреби в їжі, сильне бажання їсти; тривале недоїдання через відсутність їжі • *втамувати голод.* **2.** відсутність або гостра нестача хліба та інших продуктів харчування внаслідок неврожаю, війни тощо • *голод охопив цілі регіони.* **3.** *на що, перен.* гостра нестача чого-небудь вкрай необхідного • *голод на підручники.*

голóдний, -а, -е. **1.** який відчуває потребу в їжі • *голодний пес.* **2.** який виражає голод • *дивитися голодними очима.* **3.** який настає від голоду; викликаний голодом • *голодна смерть.* **4.** бідний на хліб та інші продукти харчування • *голодний рік.* Син. ***неврожайний.*** **5.** *розм.* який не задовольняє потреби в їжі • *голодний раціон.* Син. ***недостатній.***

голодомóр, -у, *ч.* штучний голод • голодомор 1933 р. в Україні.

голодувáти, -ýю -ýєш, *недок.* **1.** залишитися без їжі довгий час, постійно недоїдати. **2.** *на що, перен.* гостро відчувати нестачу чого-небудь вкрай необхідного • *голодувáти на воду.*

голодýючий, -а, -е. **1.** той, хто не має чого їсти. **2.** той, хто свідомо відмовляється від їжі • *голодуючі шахтарі пікетують Адміністрацію президента.*

голокóст, -у, *ч.* масове винищення євреїв під час другої світової війни.

гóлос, -у, *ч.* **1.** сукупність звуків, які видає людина або тварина за допомогою голосового апарата. **2.** звучання голосових зв'язок як матеріал вокального мистецтва • *чудовий голос.* **3.** одна з кількох мелодій музичного твору; партія у вокальному ансамблі • *пісня на три голоси.* **4.** *чого і який, перен.* внутрішній поклик, інстинкту, переконання • *голос совісті.* **5.** про думку, висловлювання, міркування • *голос у дискусії.* **6.** надане кому-небудь законодавством право висловлювати свою думку при вирішенні державних або громадських справ • *право голосу*; вияв цієї думки • *боротьба за голоси виборців.*

голослíвний, -а, -е. не підтверджений доказами, фактами • *голослівні звинувачення.* Син. ***необґрунтований.***

голоснúй, -á, -é. **1.** який сильно звучить, добре чутний • *голосна пісня.* Син. ***гучний.*** **2.** *перен.* який став широко відомим • *голосні події.* Син. ***загальновідомий.*** **3.** *лінгв.* який утворюється при вільному проходженні повітря з легенів через ротову порожнину (про звуки мови) • *голосний звук.*

голосувáти, -ýю, -ýєш, *недок. і док.* **1.** брати участь у виборах, здійснювати право голосу при публічному вирішенні якого-небудь питання • *голосувати на виборах.* **2.** *за кого, що.* обирати кого-небудь, вирішувати що-небудь поданням голосів • *голосувати за новий закон.* **3.** *розм., перен.* зупиняти транспортний засіб піднятою рукою • *голосувати на дорозі.*

голубúй, -а, -е. який має колір ясного неба • *голубі очі.* Син. ***світло-синій, блакитний.***

голу́бити, -блю, -биш, *недок.* **1.** *кого, що.* проявляти ніжність, ласку • *голубити дитину.* Син. ***пестити.*** **2.** *перен.* любовно виношувати (надію, мрію тощо) • *голубити в серці надію на краще.* Син. ***плекати.***

голубці́, -і́в, *мн.* (*одн.* **голубе́ць,** -бця́, *ч*). страва з м'ясного або іншого фаршу, тушкованого в капустяних листках.

гольф, -у, *ч.* гра, за правилами якої м'яч заганяють в ямки або лунки через різні штучні перешкоди [з англ. golf «тс.»].

го́льфи, -ів, *мн.* носки, панчохи до колін.

гомеопа́т, -а, *ч.* лікар, який користується методом гомеопатії.

гомеопа́тія, -ї, *ж.* метод лікування хвороб, в основі якого лежить застосування мінімальних доз тих ліків (природного походження), що у великих дозах викликають у здорової людини явища, подібні до симптомів даного захворювання.

гомі́лка, -и, *ж.* частина ноги від коліна до ступні.

го́мін, -мону, *ч.* **1.** звучання розмови • *залу наповнював гомін людських голосів.* **2.** безладний шум • *гомін морських хвиль.* Син. ***гамір.***

гомоні́ти, -ню́, -ни́ш, *недок.* **1.** розмовляти тихо, приглушено • *гомоніти в куточку.* **2.** *про кого—що.* говорити, розповідати про кого-, щонебудь • *гомоніти про останні події.* **3.** *перен.* видавати безладні звуки • *базар гомонів.* Син. ***шуміти.***

го́нки, -нок, *мн.* змагання на швидкість транспортних засобів • *автомобільні гонки, парусні гонки.* Син. ***перегони.***

го́нор, -у, *ч., розм.* перебільшене поняття про свою гідність • *дівчина з гонором* [з пол. honor «тс.»]. Син. ***чванливість, пиха.***

гонора́р, -у, *ч.* грошова винагорода авторам праць з науки, літератури, мистецтва і т. ін., яка видається за договором • *одержати гонорар за книжку* [з нім. Honorár «тс.»].

гонча́р, -я, *ч.* майстер, який виготовляє посуд та інші вироби з глини.

го́нщик, -а, *ч.* учасник гонок.

гопа́к, -а, *ч.* український народний швидкий танець, одиночний, парний або груповий • *вміти танцювати гопака.*

гора́, -и́, ж. **1.** значне підвищення над навколишньою місцевістю • *дім на горі.* **2.** *тільки мн.* гориста місцевість • *відпочивати в горах.* **3.** *чого.* велика кількість чого-небудь складеного в купу; багато чогось • *гора кавунів.*

горб, -а, *ч.* **1.** невелике кругле підвищення на площині. Син. ***бугор, пагорок.*** **2.** випуклість на спині, на грудях людини, що утворюється внаслідок викривлення хребта або грудної клітки. **3.** жирові відкладення у вигляді наростів на спині у верблюда і деяких інших тварин.

горба́нь, -я́, *ч.* горбата людина. Син. ***горбач, горбун.***

горба́тий, -а, -е. **1.** який має численні підвищення (про місцевість) • *горбате поле.* **2.** з горбом (про людину) • *горбатий дідусь.*

горба́тий, -того, *ч.*; **горба́та,** -тої, *ж.* той, хто має горб (про людину).

го́рдий, -а, -е. **1.** сповнений особистої гідності, самоповаги • *горда людина*; який виражає особисту

гідність, самоповагу • *гордий погляд.* **2.** який відчуває задоволення від чого-небудь, усвідомлення досягнутих успіхів, переваги в чому-небудь • *гордий перемогою у змаганнях.* **3.** *перен.* сповнений високого смислу • *горде слово — людина.* Син. ***піднесений.*** **4.** який має про себе надмірно високу думку і зневажливо ставиться до інших • *гордий керівник.* Син. ***пихатий.***

горди́ня, -і, *ж.*, надмірно висока думка про себе і зневага до інших • *сповнений гордині.* Син. ***пихатість.***

горди́тися, -джу́ся, -ди́шся, *недок.* **1.** відчувати задоволення від успіхів, досягнень і т. ін.; почувати свою перевагу в чомусь, пишатися. **2.** *розм.* зневажливо ставитися до інших. Син. ***гордувати.***

го́рдість, -дості, *ж.* **1.** почуття особистої гідності, самоповаги • *говорити з гордістю.* **2.** почуття задоволення від усвідомлення досягнутих успіхів, переваги в чому-небудь • *законна гордість.* Син. ***гордощі.*** **3.** *кого, чого.* той (те), ким (чим) гордяться • *гордість класу, гордість батьків.* **4.** надмірно висока думка про себе і зневага до інших. Син. ***гордощі, пихатість.***

го́рдощі, -ів, *мн.* **1.** почуття задоволення від усвідомлення досягнутих успіхів, переваги в чому-небудь. **2.** надмірно висока думка про себе і зневага до інших.

гордува́ти, -у́ю, -у́єш, недок. те саме, що **горди́тися.**

го́ре, -я, *с.* **1.** душевні переживання, печаль, смуток. **2.** обставини, події, що викликають страждання. Син. ***біда, лихо, нещастя.*** **3.** *у знач. присудк. сл.* погано, біда кому-, чому-небудь; з кимось, чимось. **4.** *у знач. виг.* уживається при вираженні душевних страждань, викликаних бідою, лихом і т. ін.

горезві́сний, -а, -е, *ірон.* який має сумнівну або погану славу • *горезвісний закон.*

горелье́ф, -а, *ч.* скульптурний твір, в якому зображення виступає над площиною фону більше ніж на половину свого об'єму.

го́рець, -рця, *ч.* житель гір. Син. ***горянин.***

горизо́нт, -у, *ч.* **1.** частина земної поверхні, яку можна бачити на відкритій місцевості. Син. ***виднокруг, видноколо.*** **2.** *чий, який, перен.* коло знань, ідей, інтересів. **3.** *тільки мн., перен.* коло, сфера дій, можливостей [з нім. Horizónt «тс.»].

горизонта́льний, -а, -е. паралельний до площини горизонту, рівня моря, землі • *горизонтальні лінії.*

гори́ще, -а, *с.* приміщення між стелею та покрівлею будинку • *залізти на горище.*

горі́лиць, *присл.* обличчям догори • *лежати горілиць.* Син. ***навзнак.***

горі́лка[1], -и, *ж.* міцний алкогольний напій, що є сумішшю винного спирту і води у певній пропорції • *пити горілку.*

горі́лка[2], -и, *ж.* прилад для спалювання рідини або газу з певною метою • *запалити горілку.*

горі́ти, -рю́, -ри́ш, *недок.* **1.** піддаватися дії вогню, знищуватися вогнем, гинути у вогні • *папір горить.* **2.** випромінювати світло • *лампочка горить.* Син. ***світитися.*** **3.** *перен.* бути в жару, відчувати жар (пере-

важно від хвороби) • *голова горіла.* **4.** червоніти від припливу крові; ставати гарячим • *обличчя горить.* **5.** *чим, перен.* пройматися сильним почуттям, пристрасно захоплюватися якоюсь справою, віддаватися чому-небудь • *горіти бажанням, горіти на роботі.* **6.** блищати, сяяти яскравим блиском • *очі горять.* **7.** пересихати на стеблі • *жито горить.* **8.** швидко зношуватися, рватися • *одяг на ньому горів.*

горішній, -я, -є. **1.** який розташований, міститься зверху • *горішній поверх.* Син. ***верхній.*** **2.** розташований на високому місці або на горі • *горішній район міста.*

горла́стий, -а, -е, *розм.* **1.** який має гучний голос • *горластий півень.* **2.** який любить голосно поговорити, посперечатися на повний голос • *горласта баба.* Син. ***крикливий.***

го́рло, -а, *с.* **1.** передня частина шиї, в середині якої знаходиться початок стравоходу і дихальних шляхів • *застудити горло.* **2.** верхня звужена частина посуду • *горло пляшки.*

горну́ти, горну́, го́рнеш, *недок.* **1.** *що.* згрібати докупи що-небудь сипуче • *горнути старе листя.* **2.** гребти веслами. Син. ***веслувати.*** **3.** те саме, що **пригорта́ти.**

горобі́на, -и, *ж.* **1.** дерево з оранжево-червоними ягодами, які ростуть гронами. **2.** ягоди цього дерева.

горо́д, -у, *ч.* ділянка землі при садибі, здебільшого для вирощування овочів • *працювати на городі.*

горо́дина, -и, *ж.* городні плоди та зелень, які є продуктами харчування (капуста, огірки, морква та ін.). Син. ***овочі.***

городи́ти, -роджу́, -ро́диш, *недок., що.* **1.** ставити що-небудь (огорожу, тин, паркан). **2.** *перен., розм.* говорити дурниці, нісенітниці і т. ін.

горо́дник, -а, *ч.* **1.** той, хто займається вирощуванням овочів. Син. ***овочівник.*** **2.** *розм.* той, хто торгує овочами.

городя́нин, -а, *ч.* житель міста. Син. ***містюк.***

горої́житися, -жуся, -жишся, *недок., розм.* **1.** триматися зарозуміло, чванливо • *гороїжитися перед однолітками.* **2.** підніматися, стовбурчитися • *волосся гороїжилося на голові.*

гороско́п, -а, *ч.* **1.** таблиця розміщення небесних світил, яку складають астрологи для пророкування долі людини і майбутніх подій. **2.** рекомендації, укладені на основі таких таблиць.

го́рстка, -и, *ж.* **1.** невеликий пучок стеблин чого-небудь • *горстка колосків.* Син. ***жмут, жмуток.*** **2.** *перен.* невелика кількість кого-, чогонебудь • *горстка бійців.*

горта́нь, -і, *ж.* верхня частина дихального горла.

горта́ти, -а́ю, -а́єш, *недок., розм., що.* перегладати сторінки • *гортати книжку, гортати газету.*

горя́нин, -а, *ч.* житель гір. Син. ***горець.***

го́спіталь, -ю, *ч.* лікарня, переважно військова • *потрапити до госпіталю* [з гол. hóspitaal «тс.»].

госпо́дар, -я, *ч.* **1.** той, хто займається господарством, хто веде господарство. **2.** *чого і без додатка.* те саме, що **вла́сник**. **3.** *чого, перен.* повновладний розпорядник • *госпо-*

дар квартири. **4.** глава сім'ї, господарства.

господа́рник, -а, *ч.* керівник, який працює у сфері народного господарства.

господа́рство, -а, *с.* **1.** сукупність виробничих відносин того чи іншого суспільного укладу. **2.** все, що складає виробництво, служить виробництву. **3.** галузь якого-небудь виду виробництва • *сільське господарство.* **4.** обладнання, інвентар, будівлі і т. ін. якого-небудь виробництва або виробничої одиниці. **5.** сільськогосподарська виробнича одиниця із знаряддям і засобами виробництва, з ділянкою землі, худобою і т. ін. **6.** виробнича, фінансова і т. ін. сторона побуту.

господарюва́ти, -ю́ю, -ю́єш, *недок.* **1.** займатися господарством; вести господарство. **2.** вести домашнє господарство, виконувати різні домашні роботи. **3.** старанно і діяльно наводити порядок де-небудь. Син. ***порядкувати.*** **4.** робити щонебудь за власним розсудом, безцеремонно розпоряджатись у чиємусь господарстві.

Госпо́дь, Го́спода, *ч.* одна з назв Бога у християн.

гости́на, -и, *ж., розм.* перебування в гостях • *запросити на гостину.* Син. ***гостювання.***

гости́нець, -нця, *ч.* якась річ або ласощі, які звичайно привозять, приносять або передають звідки-небудь як подарунок • *бабуся принесла гостинець.*

гости́нний, -а, -е. **1.** який любить приймати і частувати гостей • *гостинний господар.* **2.** який виявляє гостинність • *гостинний дім.*

го́стрий, -а, -е. **1.** який має ко́лючий кінець або ріжучий край; здатний колоти або різати • *гострий ніж.* **2.** який звужується, витягується на кінці • *гострий ніс.* **3.** який добре сприймає що-небудь • *гострий нюх.* Син. ***тонкий, проникливий.*** **4.** який глибоко вникає в суть чого-небудь • *гострий розум.* Син. ***допитливий.*** **5.** сповнений дотепу • *гостре слово.* Син. ***влучний, дошкульний.*** **6.** який сильно діє на органи чуття (нюх, смак, зір, слух і т. ін.). **7.** з великою кількістю солі, прянощів, спецій (про їжу) • *гострий борщ.* **8.** який надзвичайно сильно виявляється (про почуття) • *гострий біль.* **9.** який бурхливо розвивається, протікає (про хворобу) • *гострий апендицит.* **10.** який проходить або розвивається надзвичайно сильно • *гострий поєдинок.* Син. ***напружений.***

гостри́ти, гострю́, гостри́ш, *недок.,* **1.** робити гострим • *гострити ніж.* **2.** *перен., рідко.* робити більш проникливим, напруженим; загострювати (увагу, розум і т. ін.).

гостюва́ти, -ю́ю, -ю́єш, *недок.* жити деякий час у кого-небудь як гість; бути в кого-небудь у гостях • *гостювати в батьків.*

готе́ль, -ю, *ч.* будинок з мебльованими кімнатами для короткочасного проживання приїжджих [з фр. hôtel «тс.»].

готі́вка, -и, *ж.* гроші, які є в наявності • *оплата готівкою і кредитними картками.*

гото́вий, -а, -е. **1.** який зробив необхідне приготування, підготувався до чого-небудь. **2.** *на що і з інфін.* який висловлює згоду, схильний до чого-

небудь або виявляє бажання зробити що-небудь. **3.** *звичайно з інфін.* який знаходиться в стані, близькому до чого-небудь. **4.** доведений до повної готовності, придатний для використання або споживання. Син. ***приготовлений.*** **5.** який уже зроблений, цілком закінчений у своєму виготовленні. Син. ***виготовлений, завершений.*** **6.** заздалегідь продуманий, підготовлений, складений. **7.** *розм.* який вже склався, набув досвіду, досяг високої майстерності. **8.** *у знач. присудк. сл., розм.* виражає закінченість, кінцевий результат якої-небудь дії, стану і вживається у значеннях: вмер, зовсім сп'янів.

готува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** *що.* робити придатним, готовим для використання • *готувати інструменти.* **2.** *що.* працювати, розробляючи щонебудь, здійснюючи якесь завдання • *готувати доповідь.* **3.** *що і без додатка.* варити, приготовляти їжу • *готувати обід, готувати на кухні.* Син. ***куховарити.*** **4.** *що.* заготовляти що-небудь для дальшого використання, робити запас чогось • *готувати посаг.* **5.** *що.* збиратися зробити що-небудь, замишляти щось • *готувати операцію.*

готува́тися, -у́юся, -у́єшся, *недок.* **1.** *до чого і з інфін.* здійснювати підготовку до чого-небудь, мати намір щось робити • *готуватися до весілля.* **2.** вивчати що-небудь, працювати над чимось з якою-небудь метою, працювати для підготовки до якоїсь діяльності • *готуватися до професури.* **3.** повільно надходити, насуватися (про події, явища природи) • *готується дощ.*

граб, -а, *ч.* листяне дерево або кущ родини березових з гладенькою сірою корою.

грабі́ж, -бежу́, *ч.* **1.** насильне захоплення, викрадення чужого майна. Син. ***грабунок.*** **2.** *перен.* нещадна експлуатація, збиткові угоди. Син. ***побори, здирство.***

грабі́жник, -а, *ч.* той, хто грабує.

грабува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого, що і без додатка.* **1.** насильно віднімати що-небудь у когось, викрадати щось. **2.** *перен.* нещадно експлуатувати, розорювати податками, стягненням, поборами.

грабу́нок, -нку, *ч.* насильне захоплення, викрадення чужого майна.

граве́р, -а, *ч.* художник або майстер, який займається вирізуванням зображень (малюнків або написів) на дереві, металі, камені та інших матеріалах [з фр. graveur «тс.»].

граве́ць, -вця, *ч.* учасник гри.

гравю́ра, -и, *ж.* **1.** вид графіки, в якому зображення є друкованим відбитком з малюнка, вирізьбленого або витравленого на спеціально підготовленій дошці або пластинці • *займатися гравюрою.* **2.** вирізьблений або витравлений на спеціально підготовленій дошці або пластинці малюнок, а також відбиток такого малюнка на папері • *придбати гравюру* [з фр. gravure «тс.»].

град, -у, *ч.* **1.** атмосферні опади у вигляді частинок льоду різного розміру, переважно округлої форми. **2.** *чого, перен.* велика кількість • *град куль.* **3.** *у знач. присл.* **градом.** у великій кількості, великими краплями (про піт, сльози) • *сльози ллються градом.*

гра́дус, -а, *ч.* **1.** одиниця виміру кутів і дуг. **2.** одиниця виміру температури повітря, води, людського тіла і т. ін. **3.** умовна одиниця вмісту алкоголю в деяких напоях.

гра́дусник, -а, *ч., розм.* пристрій для вимірювання температури. Син. ***термометр.***

грайли́вий, -а, -е. **1.** який любить грати, пустувати • *грайливе кошеня.* Син. ***жвавий, пустотливий.*** **2.** який виражає веселощі, жарт • *грайлива усмішка.* **3.** який шумує і піниться (про вино і шипучі напої) • *грайливе вино.* Син. ***пінистий.***

гра́льний, -а, -е. призначений для гри • *гральний автомат.*

грам, -а, *ч.* одиниця виміру ваги [з лат. gramma «невелика вага»].

грама́тика, -и, *ж.* **1.** лінгвістична наука, що вивчає будову мови, тобто будову і форми слова, речення і словосполучення. **2.** навчальний предмет цієї науки. **3.** підручник з цього навчального предмета. **4.** будова і форми слова, речення і словосполучення певної мови або групи мов [з лат. grammatica «мовознавство, філологія»].

гра́мота¹, -и, *ж., лише одн.* уміння читати й писати • *вчитися грамоті.*

гра́мота², -и, *ж.* **1.** офіційний письмовий акт правового значення, документ, що свідчить або встановлює що-небудь. **2.** документ, яким нагороджують за успіхи в якій-небудь справі.

гра́мотний, -а, -е. **1.** який вміє читати і писати. **2.** який вміє граматично правильно писати • *грамотний студент.* **3.** у якому немає граматичних і стилістичних помилок • *грамотний текст.* **4.** *перен.* який володіє необхідними відомостями з певної галузі, знаннями в певній галузі, справі • *грамотний спеціаліст.*

грана́та, -и, *ж.* **1.** розривний артилерійський снаряд, наповнений вибуховою речовиною, який вистрілюють з гранатомета. **2.** невеликий розривний снаряд, який кидають рукою. **3.** спортивний снаряд для метання в легкій атлетиці [з нім. Granáte «тс.»].

гранатоме́т, -а, *ч.* вогнепальна зброя близького бою для стрільби гранатами.

грандіо́зний, -а, -е. який вражає величиною своїх розмірів, потужністю • *грандіозна споруда.* [з нім. grandiós «тс.» або фр. grandiose «тс.»]. Син. ***величний.***

грані́т, -у, *ч.* гірська порода зернистої будови • *пам'ятник з граніту* [з іт. granito «граніт; зернистий»].

гра́нка, -и, *ж.* **1.** стовпець друкарського набору, що має довільну кількість рядків. **2.** відбиток такого стовпця для читання коректорами, редакторами і т. ін. • *вичитувати гранки.*

грант, -а, *ч.* гроші, що виділяються на реалізацію певної програми [з англ. grant «тс.»].

грань, -і, *ж.* **1.** лінія поділу; те, що відділяє одне від другого • *грань між небом і землею.* Син. ***межа, границя.*** **2.** плоска поверхня предмета, що утворює кут з іншою такою ж поверхнею • *грані діаманта.* **3.** *перен.* властивість, особливість, риса чого-небудь • *показати різні грані свого характеру.*

гра́ти, гра́ю, гра́єш, *недок.* **1.** *що, на чому.* виконувати який-небудь музичний твір на музичному інструменті • *грати на скрипці.* **2.** *перен., на чому.* впливаючи на чиї-небудь почуття, інстинкти і т. ін., домагатися свого • *грати на національних почуттях.* **3.** *з ким—чим, розм.* проводити час, забавляючись, розважаючись. **4.** *у що, чого і без додатка.* брати участь у якій-небудь грі • *грати у шахи.* **5.** *перен.* іскритися, пінитися, шумувати (про вино, шипучі напої і т. ін.) • *вино грає.* **6.** виступати на сцені, виконувати яку-небудь роль • *грати у спектаклі, грати роль Ромео.*

гра́тися, гра́юся, гра́єшся, *недок.* **1.** *чим, з ким— чим і без додатка.* проводити час, забавляючись, розважаючись • *гратися м'ячем, гратися з кицькою.* **2.** *у чого, що.* брати участь у якій-небудь грі • *гратися у квача.*

графа́, -и́, *ж.* стовпчик між двома вертикальними лініями в таблицях, у конторських і подібних до них книгах • *записати в першу графу.*

гра́фік[1], -а, *ч.* **1.** зображення з допомогою ліній різних моментів якогось процесу в їх залежності • *намалювати графік.* **2.** план роботи з точними показниками норм і часу її виконання • *працювати точно за графіком.*

гра́фік[2], -а, ч. художник, який працює в галузі графіки.

гра́фіка, -и, *ж.* **1.** вид образотворчого мистецтва, основним зображальним засобом якого є малюнок, виконаний на папері, тканині і т. ін. олівцем, пером, пензлем, вуглиною або відтиснутий на папері зі спеціально підготовленої форми • *займатися графікою.* **2.** твори цього мистецтва • *купити гарну графіку* [з лат. graphica «мистецтво»].

графома́н, -а, *ч.* той, хто має потяг до писання, письменництва (про осіб, позбавлених літературного хисту).

графома́нія, -ї, *ж.* хворобливий потяг до писання, письменництва (про осіб, позбавлених літературного хисту) [з фр. grafomanie «тс.»].

граціо́зний, -а, -е. **1.** повний грації, витончений у позах, рухах • *граціозна поза.* **2.** який відзначається витонченістю форми • *граціозна фігурка балерини* [з іт. grazioso «чарівний»].

гра́ція, -ї, *ж.* **1.** зовнішня витонченість, краса в рухах • *грація дівчинки вражала.* **2.** різновид жіночої білизни • *купити нову грацію* [з лат. grātia «краса»].

гре́бінь, -беня, *ч.* **1.** довгаста пластинка із зубцями для розчісування або скріплення волосся. Син. ***гребінець.*** **2.** довгастий зубчастий м'ясистий наріст на голові деяких птахів. **3.** верхній край, верхня частина, вершина чого-небудь (гори, стіни, насипу і т. ін.).

гре́бля, -і, *ж.* споруда, що перегороджує річку, ручай для створення водосховищ, одержання енергії і т. ін. • *насипати високу греблю.*

гребти́, -бу́, -бе́ш, *недок.* **1.** упираючись об воду веслом або чим-небудь іншим, приводити в рух човен • *гребти щосили.* **2.** *що і без додатка.* розгрібати, розривати що-небудь • *гребти землю, гребти лапами.*

3. *що і без додатка.* збирати що-небудь у купу граблями, лопатою і т. ін. • *гребти сіно.* 4. *що, перен., розм.* жадібно забирати, захоплювати що-небудь • *гребти гроші.*

гре́бувати, -ую, -уєш, *недок., ким, чим.* 1. почувати огиду до кого-небудь • *гребувати сусідом по купе.* 2. ставитися до кого-, чого-небудь зневажливо, гордовито, без поваги, нехтувати когось, щось • *гребувати професією вчителя.* 3. *переважно із запереченням* **не**. бути перебірливим; використовувати всі можливості • *не гребувати ніякими засобами.*

грейпфру́т, -а, *ч.* 1. південне вічнозелене плодове цитрусове дерево. 2. запашний соковитий плід цього дерева, кисло-солодкий на смак, жовтогарячого кольору [з англ. grape-fruit «тс.»].

греци́зм, -у, *ч.* слово або зворот, запозичені з грецької мови • *слово вишня — грецизм в українській мові.*

гриб, -а́, *ч.* 1. рослина, що має форму шапки, надітої на ніжку • *збирати гриби.* 2. *перев. мн., біолог.* нижчі спорові рослини — паразити рослинних, рідше тваринних організмів • *зернові вражені грибами.*

гри́вня, -і, *ж.* 1. сучасна грошова одиниця України. 2. основна грошова одиниця (у вигляді срібного злитка) в Київській Русі.

гри́зти, -зу́, -зе́ш, *недок., що.* 1. міцно здавлюючи зубами, роздрібнювати що-небудь тверде • *гризти шматочок цукру.* 2. *розм.* сильно жалити, кусати • *увечері безжально гризли комарі.* 3. *перен., розм.* постійно надокучати причіпками, докорами, лайкою • *жінка гризе чоловіка.* 4. *перен.* мучити, непокоїти, хвилювати (про думки, почуття і т. ін.) • *совість гризла його постійно.*

грим, -у, *ч.* 1. спеціальні фарби та наклейки, що використовуються для надання обличчю актора відповідного вигляду. 2. оформлення обличчя актора для гри на сцені [з фр. grime «актор, що виконує роль смішного старика»].

гри́мати, -аю, -аєш, *недок.* 1. сильно стукати, ударяти, бити чим-небудь • *гримати у двері, гримати каструлями.* 2. *на кого і без додатка.* голосно лаяти, дорікати кому-небудь у чомусь • *гримати на сина.*

гриміти, -млю́, -ми́ш, *недок.* 1. створювати або видавати гучні, різкі звуки, гуркіт і т. ін. • *в небі гримів грім.* 2. *чим.* створювати гучні, різкі звуки, гуркіт, діючи чим-небудь на щось • *гриміти посудом.* 3. голосно звучати, лунати (про постріл, пісню, музику і т. ін.) • *музика гриміла з вікон.* 4. *перен., розм.* говорити голосно, підвищеним тоном • *батько гримів басом на всю вулицю.* 5. *перен.* користуватися великою популярністю, заслужити славу • *гриміти на всю країну.*

гримува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що, кого.* за допомогою гриму надавати обличчю певного вигляду.

грип, -у, *ч.* гостроінфекційна хвороба, що вражає переважно органи дихання й супроводиться високою температурою [з фр. grippe «тс.»].

гриф[1], -а, *ч.* 1. у міфології стародавнього світу — фантастична істота з головою орла й тулубом лева. Син. ***грифон.*** 2. великий хижий птах

ряду соколоподібних, що живе в горах і живиться падаллю [з лат. grурs «тс.»].

гриф², -а, *ч.* довга вузька частина струнних інструментів, вздовж якої натягнуті струни • *гриф гітари* [з нім. Griff «схоплювання; ручка, рукоятка, гриф»].

гриф³, -а, *ч.* печатка, штемпель із певним написом чи текстом, а також відбиток такого напису чи тексту на документі, які регламентують його використання • *документ із грифом «секретно», книжка із грифом Міністерства освіти України* [з фр. griffe «кіготь, захват; печатка, штемпель, факсиміле»].

грізний, -а, -е. **1.** дуже суворий, жорсткий • *грізний ворог.* **2.** який виражає, містить у собі погрозу, суворість, нещадність • *дивитися грізним поглядом.* **3.** який викликає, навіває страх • *наснився грізний сон.* **4.** дуже сильний, великий • *грізна боротьба.* **5.** сповнений труднощами, різними ускладненнями • *грізний час.*

грім, грóму, *ч.* **1.** гуркіт і тріск, що супроводять електричні розряди в атмосфері • *перший весняний грім.* **2.** *перен., чого.* сильні, гучні звуки • *грім аплодисментів.*

грінка, -и, *ж.* змащена жиром і підсмажена скибка хліба.

гріти, грію, грієш, *недок.* **1.** передавати своє тепло • *сонце гріє; пічка гріє.* **2.** зберігати тепло, захищати від холоду • *новий светр добре гріє.* **3.** *що.* робити теплим, гарячим • *гріти воду.* Син. ***нагрівати.*** **4.** *що., перен.* приносити радість, задоволення, натхнення • *вірші гріли душу.*

гріх, -а, *ч.* **1.** порушення релігійно-моральних настанов, заповідей • *замолювати гріхи.* **2.** поганий, непорядний вчинок • *вчинити гріх.* **3.** *у знач. присудк. сл.* непорядно, недобре • *бити дитину гріх.*

гріхóвний, -а, -е. **1.** який порушує релігійно-моральні норми, заповіді • *гріховна людина.* Син. ***грішний.*** **2.** який веде до гріха • *гріховний вчинок.* **3.** схильний до гріхів • *гріховна натура.* **4.** який виражає схильність до гріхів • *гріховні очі.*

грішúти, -шý, -шúш, *недок.* **1.** порушувати релігійно-моральні норми. **2.** *проти чого, чим.* порушувати якісь правила, норми, допускати помилки • *грішити проти істини.*

грíшний, -а, -е. **1.** який порушив релігійно-моральні норми, заповіді • *грішна людина.* **2.** сповнений гріхами • *грішне життя.* **3.** *перен.* який заслуговує осуду • *грішні думки.*

грíшник, -а, *ч.* той, хто порушує релігійно-моральні норми, заповіді.

грозá, -и, *ж.* **1.** грім і блискавка з дощем або градом, що переважно супроводяться сильним вітром. **2.** *перев. мн., перен.* бурхливі події, що відбуваються в суспільстві • *революційні грози.* **3.** *перен.* лихо, небезпека, катастрофа і т. ін., що загрожує кому-небудь • *над його кар'єрою збиралась гроза.* **4.** *перен.* те, що наводить страх, жахає • *він був грозою місцевих розбишак.*

громáда, -и, *ж.* **1.** група людей, об'єднаних спільністю становища, інтересів, місця проживання • *українські громади в США.* **2.** об'єднання людей, що ставить перед со-

бою певні спільні завдання • *релігійна громада.*

грома́дський, -а, -е. **1.** який виникає, відбувається в суспільстві або стосується суспільства, зв'язаний з ним • *громадські інтереси.* Син. ***суспільний.*** **2.** який належить усій громаді, усьому суспільству • *громадська думка.* Син. ***колективний.*** **3.** призначений для загального користування • *громадський туалет.* **4.** який добровільно обслуговує різні сторони життя колективу • *громадська організація, громадський контролер.*

громадя́нин, -а, *ч.* **1.** особа, що належить до постійного населення якої-небудь держави, користується її правами і виконує обов'язки, встановлені законами цієї держави • *громадянин України.* **2.** дорослий чоловік, а також форма звертання до нього в юридичній практиці. **3.** той, хто підпорядковує особисті інтереси громадським.

громадя́нство, -а, *с.* належність особи до складу громадян якоїсь держави, що обумовлює її права й обов'язки щодо цієї держави • *мати польське громадянство.*

громадя́нський, -а, -е. **1.** пов'язаний зі становищем громадянина • *громадянські права.* **2.** властивий свідомому громадянинові • *громадянська мужність.*

громи́ти, громлю́, громи́ш, *недок.* **1.** *що.* руйнувати, розбивати, знищувати що-небудь • *громити панські маєтки.* **2.** завдавати поразки, бити • *громити ворогів.* **3.** *перен.* виступати з гострими нападками на когось, викривати кого-небудь • *громити інакодумців.*

громіздки́й, -а́, -е́. який займає багато місця; дуже великий, важкий • *громіздка шафа.*

гро́но, -а, *с.* скупчення плодів або квітів на одній гілці • *гроно винограду.* Син. ***китиця.***

гросме́йстер, -а, *ч.* найвище шахово-спортивне звання; особа, що носить це звання [з нім. Gróssmeister «тс.»].

гроте́ск, -у, *ч.* художній прийом у літературі, мистецтві, заснований на надмірному перебільшенні або применшенні зображуваного, на поєднанні різких контрастів, сполученні реального з фантастичним, трагічного з комічним, а також твір літератури чи мистецтва, що використовує цей прийом [з іт. grotteska «гротескний живопис»].

гро́ші, -ей, *мн.* **1.** металеві й паперові знаки, що є мірою вартості при купівлі і продажу • *виграти купу грошей.* **2.** грошові накопичення • *вкладати гроші в будівництво.*

грошови́й, -а́, -е́, *розм.* **1.** який стосується грошей • *грошова реформа, грошовий оборот.* **2.** виражений грошима, у формі грошей • *одержати грошову премію.*

грошови́тий, -а, -е. який має багато грошей • *грошовитий клієнт.* Син. ***заможний, багатий.***

гру́бий, -а, -е. **1.** товстий • *грубий живіт.* **2.** твердий, жорсткий, з нерівною поверхнею • *грубі руки старого робітника.* **3.** позбавлений витонченості, неточно зроблений, дуже простий • *груба робота.* **4.** низький, часто неприємний для слуху, різкий (про голос, звуки і т. ін.) • *грубий голос.* **5.** некультурний, неввічливий, неделікатний • *груба поведінка.* **6.** не зовсім точний,

приблизний • *грубе розв'язання задачі.* **7.** який виходить за межі елементарних правил • *груба помилка.*

грубія́н, -а, *ч.* той, хто поводить себе неввічливо, некультурно.

гру́бощі, -ів, *мн.* грубі вчинки; грубі слова.

гру́день, -дня, *ч.* дванадцятий місяць календарного року.

гру́ди, -е́й, *мн.* **1.** передня частина тулуба від шиї до живота • *мати розвинені м'язи грудей.* **2.** молочні залози жінки • *годувати грудьми дитину.* Син. *розм.* ***грудь.***

груди́нка, -и, *ж.* м'ясо з грудної частини туші.

гру́дка, -и, *ж.* **1.** щільно стиснутий кусок якоїсь речовини, переважно м'якої, розсипчастої, крихкої • *грудка сиру, грудка цукру.* **2.** *перев. мн.* нерівності на поверхні землі і т. ін. у вигляді затверділих горбків • *їхати по грудках.*

грудни́й, -а́, -е́. **1.** який стосується грудей або пов'язаний з ними • *грудна кишеня, грудна клітка.* **2.** низький, повнозвучний, глибокий (про звуки, голос і т. ін.) • *грудний голос співачки.* **3.** пов'язаний з годуванням грудьми • *грудна дитина, грудне молоко.*

груз, -у, *ч., розм.* **1.** вантаж, що перевозиться, переноситься або призначений для перевезення, перенесення • *прибулий груз швидко розвантажили на складі.* **2.** подрібнене каміння, бита цегла і т. ін., що залишились після зруйнування чого-небудь • *після землетрусу місто лежало в грузах.*

грузови́к, -а, *ч., розм.* вантажний автомобіль. Син. ***вантажівка.***

гру́па, -и, *ж.* **1.** кілька осіб, тварин або предметів, що знаходяться разом, близько один біля одного • *група дерев, група підлітків.* **2.** сукупність предметів, речовин, явищ і т. ін., внутрішньо об'єднаних на основі спільності, подібності властивостей, ознак і т. ін. • *група крові, група говорів.* **3.** сукупність осіб, об'єднаних спільною діяльністю, метою, ідеєю і т. ін. • *депутатська група, студентська група.*

групува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого, що.* об'єднувати в групу (в групи), розміщувати групами • *групувати слова за стилістичними ознаками.*

грю́кати, -аю, -аєш, *недок., чим і без додатка.* **1.** створювати сильний шум при ударах, поштовхах, коливаннях і т. ін. • *грюкати дверима, грюкати молотком.* **2.** із силою стукати, бити по чому-небудь • *грюкнути кулаком по столу.*

грю́кіт, -коту, *ч.* сильний уривчастий звук від удару по чомусь, падіння чого-небудь і т. ін.; ряд таких звуків • *серед ночі всіх розбудив грюкіт у двері.*

гря́дка, -и, *ж.* **1.** оброблена, підготовлена для вирощування городніх культур земля • *город було поділено на 10 грядок.* **2.** земля, призначена для вирощування городніх культур • *скопати грядку.* **3.** *чого.* смуга землі, на якій ростуть городні культури, квіти • *грядка буряків.*

грязь, -і, *ж.* **1.** *тільки одн.* земля, яка розм'якла від води • *заляпати гряззю одяг.* **2.** *тільки одн.* бруд, порох у приміщенні, на одежі і т. ін. • *розвести грязь у квартирі.* **3.** *тільки мн.* намул морів або озер, що використовується як лікувальний засіб • *лікувальні грязі.*

гуа́ш, -і, *ж.* **1.** непрозора водяна фар-

ба, різновид акварелі • *малювати гуашшю.* **2.** картина, малюнок, виконані такою фарбою • *на стінці висіла гуаш* [з фр. gouache «водяна фарба»].

губа́, -и́, *ж.* кожна з двох шкірно-м'язових рухомих складок, що утворюють краї рота в людей, тварин • *облизати пересохлі губи.*

губерна́тор, -а, *ч.* **1.** *розм.* в Україні — глава обласної державної адміністрації, якого призначає Президент • *харківський губернатор.* **2.** у Росії — вища виборна службова особа, яка здійснює управління губернією • *бєлгородський губернатор.* **3.** у США, Бразилії, Мексиці, Індії та інших державах — вища виборна службова особа на рівні штату • *губернатор штату Техас* [з лат. gubernātor «правитель»].

губе́рнія, -ї, *ж.* у Росії — основна адміністративно-територіальна одиниця, створена замість областей на поч. 90-х рр. XX ст.

губи́ти, гублю́, гу́биш, *недок., кого, що.* **1.** втрачати через неуважність, залишаючи, забуваючи невідомо де • *губити гроші.* **2.** *перен.* втрачати які-небудь якості, особливості і т. ін. • *губити стрункість фігури, губити останню совість.* **3.** проводити, витрачати, переводити що-небудь без мети, без користі (про час, сили, і т. ін.) • *губити марно час.* **4.** переставати пам'ятати, швидко забувати • *губити з пам'яті.* **5.** знищувати кого-, що-небудь, призводити до загибелі • *губити науку, губити систему освіти.*

губи́тися, гублю́ся, гу́бишся, *недок.* **1.** зникати, ставати, робитися невидимим, непомітним • *яхта поволі губилася за горизонтом.* **2.** поширюючись і зливаючись з чим-небудь, втрачати свою силу (про звуки, запахи і т. ін.) • *голос губився в гуркоті танків.* **3.** *перен.* позбуватися самовладання, не знати від хвилювання, як діяти, що робити • *губитися в критичних ситуаціях.*

гуверна́нтка, -и, *ж.* вихователька і домашня вчителька дітей у заможних родинах [з фр. gouvernante «гувернантка, вихователька, економка»].

гу́дити, -джу, -диш, *недок., кого, що і без додатка.* осуджувати що-небудь, критично оцінювати кого-небудь • *гудити чужу роботу, гудити поведінку підлітків.* Син. ***ганити.***

гуді́ти, гуду́, гуде́ш, *недок.* **1.** видавати довгі протяжні низькі звуки • *за вікном гуде вітер.* **2.** видавати протяжні низькі звуки, сигнали за допомогою спеціального пристрою • *на перехресті гудуть автомобілі.* **3.** *розм.* безперервно нити, ломити, боліти • *ноги гудуть від втоми.*

гука́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* **1.** голосно вимовляти, виголошувати які-небудь слова, звуки • *радісно гукати у відповідь.* **2.** *кого.* голосно кликати кого-небудь • *гукни гостей до кімнати.*

гул, -у, *ч.* віддалений або тривалий шум, що часто утворюється внаслідок злиття багатьох одноманітних або різнорідних звуків • *гул водоспаду, гул автомобілів.*

гульві́са, -и, *ч., розм.* той, хто любить весело проводити час; пиячити; влаштовувати легковажні витівки, вигадки і т. ін.

гультя́й, -я́, *ч., розм., зневажл.* той,

хто любить розважатися; пиячити; не хоче працювати. Син. ***гульвіса, нероба, ледар.***

гуля́нка, -и, *ж., розм.* **1.** те саме, що **гуля́ння** • *влаштувати гулянку.* **2.** частування запрошених гостей, переважно з розвагами. Син. *розм.* ***п'янка.***

гуля́ння, -я, *с.* веселе, з розвагами, танцями і т. ін. проведення часу • *народне гуляння до Дня незалежності.* Син. ***гулянка.***

гуля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.* **1.** ходити не поспішаючи, для відпочинку, задоволення на свіжому повітрі • *гуляти осіннім парком.* Син. ***прогулюватись.*** **2.** весело проводити час. Син. ***розважатися.*** **3.** проводити час за випивкою. • *гуляти на весіллі.* Син. ***пиячити.*** **4.** *з ким, розм.* бути в близьких любовних стосунках з ким-небудь • *гуляти з сусідською дівчиною.* **5.** *у що, розм.* грати в яку-небудь гру • *гуляти в піжмурки.* **6.** не використовуватися (про землю і т. ін.) • *земля гуляє вже другий рік.*

гуля́ш, -у́, *ч.* страва зі шматочків м'яса, тушкованих з приправою [з уг. gulyás «тс.»].

гумані́зм, -у, *ч.* чуйне ставлення до людини, пройняте турботою про її благо, повагою до її гідності • *високий гуманізм української класики* [з нім. Humanísmus «тс.»]. Син. ***людяність.***

гумані́ст, -а, *ч.* людина, пройнята ідеями гуманізму.

гуманіта́рний, -а, -е. **1.** який належить до суспільних наук, що вивчають людину та її культуру • *гуманітарні науки.* **2.** який надається безкорисливо і спрямований на задоволення найголовніших людських потреб (в харчуванні, в медичному обслуговуванні, в одязі тощо) • *гуманітарна допомога.*

гума́нний, -а, -е. людяний у своїх діях і ставленні до інших людей • *гуманне суспільство, гуманна людина.*

гу́мор, -у, *ч.* **1.** доброзичливо-глузливе ставлення до чого-небудь, спрямоване на викриття недоліків • *почуття гумору, ставитися з гумором*; здатність зобразити щось у комічному вигляді • *розповідати з гумором.* **2.** художній прийом у творах літератури або мистецтва, побудований на зображенні чого-небудь у комічному вигляді • *роман багатий на гумор*; твір літератури або мистецтва, у якому використовується цей прийом • *відділ гумору в журналі.* **3.** внутрішній психічний стан • *бути в доброму гуморі* [з лат. hūmor «волога; соки організму, що впливають на настрій»]. Син. ***настрій.***

гумо́реска, -и, *ж.* невеликий художній твір, пройнятий гумором • *прочитати гумореску.*

гумори́ст, -а, *ч.* **1.** автор або виконавець гумористичних творів. **2.** людина, що має нахил до гумору.

гу́ркіт, -коту, *ч.* звуки від ударів, падіння, розрядів і т. ін., переважно протяжні, розкотисті • *гуркіт грому.*

гурма́н, -а, *ч.* любитель вишуканих страв [з фр. gourmand «тс.»].

гурт, -у, *ч.* **1.** скупчення людей на противагу одній людині; сукупність осіб, об'єднаних спільною метою чи певними ознаками • *гурт підлітків.* **2.** стадо великої рогатої худоби • *гурт корів.* **3.** музичний ансамбль • *виступає гурт «Жаба в дирижаблі».*

гурто́житок, -тку, *ч.* приміщення для

спільного проживання осіб, переважно тих, що працюють на одному підприємстві або вчаться в одному навчальному закладі • *робітничий гуртожиток, студентський гуртожиток.*

гурто́к, -тка, *ч.* організація осіб, об'єднаних для спільної діяльності, спільних занять тощо • *гурток фотолюбителів.*

гурто́м, *присл.* **1.** спільними силами, колективно • *працювати гуртом.* **2.** усі разом, усією групою • *сфотографуватися гуртом.* **3.** великою партією • *купувати книжки гуртом.* Син. ***оптом.***

гуртува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого, що.* організовувати кого-, що-небудь ціле з окремих частин, одиниць; об'єднувати однією ідеєю, метою • *гуртувати ряди прихильників.*

гуртува́тися, -у́юся, -у́єшся, *недок.* **1.** збиратися в одне місце, створюючи гурт • *гуртуватися біля фонтана.* **2.** об'єднуватися однією ідеєю, метою • *гуртуватися навколо ідеї незалежності України.*

гу́сениця, -і, *ж.* **1.** видовжена личинка метелика з кількома парами ніг • *на листку сиділа гусениця.* Син. ***гусінь.*** **2.** металева стрічка, що складається з окремих сегментів і використовується замість коліс в тракторах, танках та інших машинах.

гу́сінь, -сені, *ж.* те саме, що **гу́сениця 1.**

густи́й, -а́, -е́. **1.** який складається з багатьох однорідних частин, предметів, розміщених близько один біля одного • *густий ліс.* **2.** який складається з крапель, часток або звуків, що безперервно падають, лунають • *густий дощ, густа стрілянина.* **3.** зроблений з переплетених ниток, дротинок, смужок і т. ін., що утворюють дрібні отвори • *густа сітка.* **4.** з великим вмістом, великою концентрацією чого-небудь • *густий борщ.* **5.** малопроникний, малопрозорий • *густий туман.*

гучни́й, -а́, -е́. **1.** який дзвінко лунає, якого далеко чути • *гучна пісня.* Син. ***дзвінкий, голосний.*** **2.** розкішний, дуже багатий • *гучне весілля.* Син. ***бучний.*** **3.** який став широко відомим; який набув великого розголосу • *гучний скандал.* **4.** *перен.* пишномовний, багатообіцяючий • *гучні обіцянки кандидатів у депутати.*

Ґ

ґа́ва, -и, *ж.* **1.** хижий птах із чорним або сірим пір'ям, що живе на деревах поблизу населених пунктів. Син. ***ворона.*** **2.** *перен., зневажл.* неуважна людина. Син. ***роззява.***

ґандж, -у, *ч., розм.* негативна риса, особливість кого-, чого-небудь. Син. ***вада, хиба, недолік.***

ґа́нок, -нку, *ч.* прибудова з площадкою і східцями біля входу в будинок [з нім. Gang «коридор, хід»].

ґату́нок, -нку, *ч.* **1.** сорт, розряд виробу за якістю • ***папір вищого ґатунку.*** **2.** різновид культурної рослини, плоду та ін. щодо їх господарської цінності • ***творець нових ґатунків троянд.*** **3.** ***тільки в род. в. з озн.,*** *перен.* взагалі різновид чого-небудь • *доноси найпідлішого ґатунку* [з нім. Gáttung «тс.»].

ґвалт[1]**,** -у, *ч., розм.* сильний крик, галас • *у класі зчинився ґвалт.*

ґвалт[2]**,** *виг.* виражає волання про допомогу • *Ґвалт! Злодії!* Син. ***рятуйте!***

ґвалтівни́к, -а́, *ч.* той, хто змушує силою до статевого акту.

ґвалтува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** *кого і без додатка.* змушувати силою до статевого акту. **2.** кричати, галасувати. **3.** шалено, несамовито гавкати • *надворі ґвалтували собаки.* Син. ***валувати.***

ґедзь, -я, *ч.* велика муха, що живиться кров'ю тварин і соком рослин.

ґе́то, *невідм., с.* **1.** *іст.* райони або квартали міста, відведені для примусового поселення груп людей певної раси, нації, релігії. **2.** *перен.* спільнота людей, яка живе відмежованим від решти суспільства життям • *літературне ґето* [з іт. ghetto «тс.»].

ґра́ти, ґрат, *мн.* переплетення металевих (зрідка дерев'яних) прутів, полос і т. ін., що використовуються для загорожі • *поставити ґрати на вікна* [з іт. grata «тс.»].

ґре́чний, -а, -е. **1.** шанобливо ввічливий у поводженні з людьми • *ґречний хлопець.* Син. ***чемний.*** **2.** який виражає шанобливість, увічливість • *ґречне привітання* [з пол. grzeczny «тс.»].

ґре́чність, -ності, *ж.* ввічливість, чемність • *виняткова ґречність гостей.*

ґрунт, -у, *ч.* **1.** верхній шар земної кори, на якому розвиваються рослини • *родючий ґрунт.* **2.** *перен.* те, що становить основу чого-небудь, є вихідним матеріалом для створення, виникнення чогось • *кохання — ґрунт, на якому будується сім'я* [з нім. Grunt «дно; земля»].

ґрунто́вний, -а, -е. **1.** який відзначається повнотою, глибиною, вичерпністю • *ґрунтовне дослідження, ґрунтовна відповідь.* **2.** який стосується основних питань • *ґрунтовне поліпшення податкової системи.*

ґу́дзик, -а, *ч.* **1.** предмет, переважно круглої форми, що служить застібкою в одязі або використовується як прикраса • *застібнути всі ґудзики.* **2.** рухома частина приладу, інструмента і т. ін., що при натискуванні здатна приводити в дію їх механізми • *ґудзик дзвоника.* Син. ***кнопка.***

ґу́ля, -і, *ж.* заокруглена опухлість, наріст на тілі людини або тварини від запалення, удару і т. ін. • *мати ґулю на лобі.*

ґу́ма, -и, *ж.* **1.** еластична речовина, що не пропускає води, повітря і виготовляється шляхом вулканізації каучуку. **2.** предмет, виготовлений з такої речовини. **3.** *розм.* автомобільні покришки • *поставити нову ґуму на колеса* [з лат. gumma «камедь, каучук»].

ґу́мка, -и, *ж.* **1.** шматочок ґуми, призначений для стирання написаного • *стерти ґумкою написане.* **2.** присмачений чим-небудь шматочок ґуми, що використовується для жування • *жувальна ґумка.*

Д

дава́ти, даю́, дає́ш, *недок.*, **да́ти,** дам, даси́, *док., що.* **1.** вручати кому-небудь, передавати з рук у руки • *давати книгу.* **2.** приносити як результат, виробляти що-небудь • *давати прибуток, давати продукцію.* **3.** влаштовувати, організовувати, запросивши гостей • *давати обід.* **4.** *розм.* визначати чийсь вік на око, приблизно • *їй дають тридцять років.* **5.** надавати в чиєсь користування • *давати притулок.* **6.** надавати, присвоювати • *дати доньці ім'я Марина.* **7.** *з інфін.* надавати можливість що-небудь робити, дозволяти • *дати виплакатись.* **8.** *з часткою не.* позбавляти кого-, чого-небудь очікуваного, забороняти • *не давати спокою.*

дави́ти, давлю́, да́виш, *недок.* **1.** *на кого—що, у що.* налягати своєю вагою • *рюкзак давив на плечі.* Син. ***натискати.*** **2.** *перен., кого.* чинити утиски • *давити податками виробників.* Син. ***гнобити.*** **3.** *безос.* про почуття болю, стискання (у грудях, серці, голові) • *у грудях давить.* **4.** *кого.* розплющуючи, нищити (комах та інших дрібних істот) • *давити комах.* **5.** *кого і без додатка, розм.* умертвляти, стискаючи горло. Син. ***душити.***

дави́тися, давлю́ся, да́вишся, *недок., чим і без додатка.* **1.** їсти жадібно, погано пережовуючи • *давитися великими шматками м'яса.* **2.** *перен.* їсти що-небудь малопоживне, одноманітне • *давитися сухим хлібом.*

да́вка, -и, *ж., розм.* штовханина і тиск у натовпі • *в метро була страшна давка.*

давнина́, -и́, *ж.* **1.** давноминулі часи • *в давнину на Україні водилися тури.* **2.** довгочасне існування чого-небудь • *напівзруйновані від давнини будинки.*

да́вній, -я, -є. **1.** який давно минув • *давні часи.* Син. ***колишній, давнішній.*** **2.** який існує протягом уже тривалого часу • *давня дружба.* Син. ***старий, давнішній.*** **3.** здавна добре відомий • *давня істина, давня приказка.* Син. ***давнішній.***

да́вність, -ності, *ж.* **1.** велика часова віддаленість виникнення, здійснення чого-небудь • *давність української культури.* **2.** довгочасне існування • *зачитана від давності книжка.* **3.** час, протягом якого зберігається що-небудь • *вино п'ятирічної давності.* **4.** *юр.* час, протягом або після якого втрачається або набувається право на що-небудь • *втратити силу за давністю.*

да́внішній, -я, -є, *розм.* те саме, що **да́вній.**

давно́, *присл.* **1.** у далекому минуло-

му, багато років тому • *наша дружба почалася давно.* **2.** протягом тривалого часу • *давно знайома вулиця.* Син. ***здавна.***

давноми́нуле, -лого, *с.* давні часи. Син. ***давнина.***

давноми́нулий, -а, -е. який давно минув, пройшов і т. ін. • *згадувати давноминулі події.*

давноочі́куваний, -а, -е. якого давно чекали, ждали (чекають, ждуть) • *давноочікувані реформи, давноочікувані гості.*

далебі́, *невідм., розм.* правду кажучи, справді • *далебі, я в це не вірю.*

дале́кий, -а, -е. **1.** який знаходиться або відбувається на великій відстані • *далекі краї, далека вулиця*; який перебуває, живе десь далеко (про людину) • *далекий друг.* **2.** який доноситься, лине здалека • *далека музика.* **3.** який має велику протяжність • *далека дорога.* **4.** який долає великі відстані • *капітан далекого плавання.* **5.** *перен.* спрямований у далечінь • *далекий погляд, далекі очі.* Син. ***байдужий, холодний.*** **6.** віддалений великим проміжком часу • *далеке минуле, далеке майбутнє.* **7.** віддалений у роді; малоспоріднений • *далекий родич.* **8.** *від чого, перен.* який не думає про що-небудь, не має наміру робити щось • *далекий від мистецтва.*

далекогля́дний, -а, -е. **1.** здатний передбачати події, наслідки чого-небудь • *далекоглядна людина.* Син. ***передбачливий.*** **2.** який відзначається передбачливістю, урахуванням перспективи розвитку • *далекоглядні дії уряду.*

далекося́жний, -а, -е. **1.** який досягає великої відстані • *далекосяжна мандрівка.* **2.** *перен.* який розрахований на тривалу перспективу • *далекосяжний план.*

да́леч, -і, *ж.* те саме, що **далечі́нь.**

далечина́, -и́, *ж.* те саме, що **далечі́нь.**

далечі́нь, -і, *ж.* **1.** далекий простір • *дивитися в далечінь.* Син. ***далеч, далечина.*** **2.** далеке минуле або майбутнє.

да́лі, *присл.* **1.** після цього (того) • *погуляли, а далі пішли додому.* Син. ***потім.*** **2.** продовжуючи розпочате • *керувати далі, говорити далі.* **3.** більш тривалий час • *так далі тривати не може.* Син. ***більше, довше.***

даль, -і, *ж.* **1.** простір, що видніється вдалині. **2.** що-небудь дуже віддалене • *космічні далі.* **3.** *розм.* велика відстань, віддалення • *пертися в таку даль.*

да́льність, -ності, *ж.* відстань між двома певними точками (наприклад, між точкою вильоту і точкою приземлення) • *дальність польоту літака.*

да́мба, -и, *ж.* споруда у вигляді валу для зберігання води у водоймищах, захисту низин від затоплення і т. ін. • *насипати дамбу, вода прорвала дамбу* [з гол. dam «тс.»].

да́ний, -а, -е. цей, наявний • *у даному випадку.*

дани́на, -и, *ж.* **1.** найдавніша форма оподаткування населення, яка в різних історичних умовах виступала у вигляді прямого державного податку, військової контрибуції або феодальної ренти • *збирати данину.* **2.** *перен.* належний внесок • *відда-*

ти данину екологічному рухові. **3.** *чому, перен.* вияв уваги, пошани і т. ін. до кого-, чого-небудь • *віддати данину ветеранам війни.*

да́ні, -них, *мн., книжн.* **1.** відомості, показники, необхідні для ознайомлення з ким-, чим-небудь, для характеристики когось або для певних висновків, рішень • *представити звітні дані.* **2.** здібності, якості, необхідні для чого-небудь • *мати виняткові дані для занять музикою.*

данти́ст, -а, *ч.* зубний лікар • *записатися до дантиста, вчитися на дантиста* [з фр. dentiste «тс.»].

дар, -у, *ч.* **1.** що-небудь віддане комусь безплатно в повну власність. Син. ***подарунок.*** **2.** *перен.* особлива здібність до чого-небудь. Син. ***талант, хист.***

даре́мний, -а, -е. **1.** який не дає наслідків, результатів • *даремні сподівання, даремні зусилля.* Син. ***марний.*** **2.** який не має серйозних причин • *даремні образи.* Син. ***безпідставний, непотрібний.***

даре́мно, *присл.* **1.** без жодних наслідків, результатів • *даремно витрачати гроші.* Син. ***безрезультатно, дарма, марно.*** **2.** без серйозних підстав, причин • *даремно ображати.* Син. ***незаслужено, дарма.***

дарма́, 1. *присл.* без жодних наслідків, результатів. Син. ***даремно.*** **2.** без серйозних підстав, причин. Син. ***даремно.*** **3.** безкоштовно, безплатно. Син. ***даром.*** **4.** *у знач. присудк. сл., розм.* все одно, однаково, байдуже, неважливо • *немає грошей і дарма.* **5.** *з інфініт.* зайво, не варто • *дарма шукати винних.* **6.** *у сполуч. з що.* байдуже що, хоч і • *дарма що автомобіль не новий, аби їздив.*

дармоі́д, -а, *ч., зневажл.* той, хто живе чужою працею. Син. ***нероба.***

дармува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** нічого не робити, гаяти час (про людину) • *дармувати цілими днями.* **2.** не використовувати, лежати без діла (про неживі речі) • *комп'ютер дармує.*

дарови́й, -а, -е. **1.** який не оплачується • *дарові квитки на концерт, дарова робоча сила.* Син. ***безкоштовний.*** **2.** який існує в природі, доступний для безоплатного використання (експлуатації) • *дарова енергія вітру.* Син. ***природний.***

да́ром, *присл., розм.* **1.** безкоштовно, безплатно • *мені бананів даром не треба.* Син. ***дарма.*** **2.** не приносячи жодної користі • *жити даром на світі.* Син. ***марно.*** **3.** *розм.* легко, просто • *даром гроші не даються.*

дарува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док.* **1.** *кому, що.* передавати що-небудь у власність як подарунок • *дарувати гроші.* **2.** *розм.* прощати, залишати без покарання • *дарувати провину, даруйте мені.* Син. ***вибачати.***

дару́нок, -нка, *ч.* річ, яку дарують • *дарунок на день народження.* Син. ***подарунок, розм. гостинець.***

да́рчий, -а, -е, *розм.* такий, яким засвідчується дарування • *книжка з дарчим написом.*

да́та, -и, *ж.* **1.** точний календарний час якої-небудь події • *визначити дату виборів.* **2.** позначка на листі, документі і т. ін. про час (рік, місяць і число) його написання • *вгорі листа стояла дата* [з лат. data «тс.»].

дато́ваний, -а, -е. який має дату, на якому є дата • *датований документ.*

датува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док.* ставити дату на чому-небудь; встановлювати дату якої-небудь події, документа • *датувати час злочину.*

дах, -у, *ч.* **1.** верхня частина будівлі, що служить її покриттям • *фарбувати дах.* Син. ***покрівля.*** **2.** *перен.* домівка, житло • *мати дах над головою.* **3.** *розм.* неофіційний захист підприємницької діяльності правоохоронними органами або злочинними структурами • *працювати під дахом мафії* [з нім. Dach «тс.»].

да́ча, -і, *ж.* заміський будинок для літнього проживання й відпочинку. Син. *розм.* ***фазенда.***

да́чник, -а, *ч.* той, хто відпочиває на дачі.

дбайли́вий, -а, -е. **1.** який турбується, піклується про кого-, що-небудь • *дбайливий господар.* Син. ***турботливий.*** **2.** який відзначається особливою увагою, старанністю • *дбайливий догляд за хворим.* Син. ***пильний.***

дба́ти, дба́ю, дба́єш, *недок., про кого, що, за кого, що.* виявляти турботу • *дбати про дітей, дбати про наукову зміну.*

две́рі, -е́й, *мн.* **1.** отвір у стіні для входу і виходу • *завузькі двері*; **2.** стулка, що закриває отвір — вхід і вихід • *постукати у двері.*

двигу́н, -а́, *ч.* машина для перетворення якого-небудь виду енергії на механічну • *завести двигун.* Син. ***мотор.***

двійни́к, -а́, *ч.* **1.** особа, що має повну зовнішню схожість з іншою • *шоу двійників.* **2.** *перен.* ідейно і духовно споріднений.

двійня́та, -ня́т, *мн., розм.* двоє одночасно народжених дітей у однієї жінки. Син. ***близнята.***

двір[1], двора́ і дво́ру, *ч.* **1.** ділянка біля житлового будинку • *гратися у дворі.* **2.** сільський будинок з усім господарством при ньому • *село на 100 дворів.*

двір[2], дво́ру, *ч.* у монархічних країнах — монарх і його оточення • *прийняти при дворі.*

двірни́к, -а́, *ч.* **1.** працівник, що стежить за чистотою і порядком у дворі та на вулиці біля двору. **2.** *розм.* рухома стрілка для механічного очищення вітрового скла автомашини від снігу, пилу, крапель.

дві́чі, *присл.* **1.** два рази • *двічі повторювати не буду.* **2.** взяти два рази (про множення) • *двічі по три дорівнює шість.*

двоба́рвний, -а, -е. **1.** який має у своєму забарвленні два кольори • *двобарвна обкладинка книжки.* **2.** складений з двох частин різного кольору • *двобарвний український прапор.* Син. ***двоколірний.***

двобі́й, -бо́ю, *ч.* **1.** бій між двома супротивниками • *викликати на двобій.* Син. ***поєдинок.*** **2.** збройне зіткнення, боротьба двох ворожих сил • *смертельний двобій двох армій.* **3.** *перен.* боротьба думок, поглядів • *словесний двобій.*

двобо́ртний, -а, -е. який має два ряди ґудзиків і може застібатися на обидві сторони • *двобортний піджак, двобортний мундир.*

двовла́ддя, -я, *с.* одночасне існування двох влад (у країні, організації і т. ін.).

дводе́нний, -а, -е. який відбувається, триває два дні, протягом двох днів;

розрахований на два дні • *дводенний семінар.*

двозна́чний, -а, -е. **1.** який має два значення • *двозначне слово.* **2.** який може бути витлумачений у двох значеннях. **3.** який має двояке значення • *двозначне запитання, двозначна позиція.* **4.** який має в собі нескромний або непристойний натяк • *двозначний жарт, двозначний натяк.*

двоі́стий, -а, -е. **1.** пов'язаний з двома різними якостями, які часто суперечать одна одній • *мати двоїсте почуття.* Син. **суперечливий. 2.** який має в собі ознаки або властивості двох різних предметів • *двоїста спадковість.*

двока́мерний, -а, -е. який складається з двох камер, відділень і т. ін. • *двокамерний холодильник, двокамерне серце, двокамерне приміщення.*

двокімна́тний, -а, -е. який складається з двох кімнат • *двокімнатна квартира, двокімнатний будинок.*

двоко́лірний, -а, -е. те саме, що **двоба́рвний.**

двоколі́сний, -а, -е. з двома колесами, на двох колесах • *двоколісний велосипед.*

двокра́пка, -и, *ж.* розділовий знак (:) перед пояснюючими словами і т. ін.

дволи́чний, -а, -е. те саме, що **лицемірний** • *дволична людина.*

двомі́сний, -а, -е. розрахований на два місця • *двомісне купе, двомісний велосипед.*

двомо́вний, -а, -е. виконаний, упорядкований на основі двох мов, двома мовами • *двомовний словник, двомовна газета.*

двопарті́йний, -а, -е. який має дві партії або включає представників двох партій • *двопартійна політична система.*

двоповерхо́вий, -а, -е. який має два поверхи; зроблений на два поверхи • *двоповерховий будинок.*

дворі́чний, -а, -е. **1.** який здійснюється, виконується протягом двох років, триває два роки • *наслідки дворічної праці.* **2.** розрахований на два роки, строком на два роки • *дворічний контракт, дворічні курси.* **3.** віком два роки • *дворічна дитина.* **4.** *бот.* який розвивається протягом двох вегетаційних періодів і відмирає після дозрівання плодів • *дворічна рослина.*

дворня́га, -и, *ч. і ж., розм.* непородистий дворовий собака.

дворяни́н, -а, *ч., іст.* особа, яка належала до вищого привілейованого суспільного стану, в якого основним джерелом доходу була земельна власність.

двоспа́льний, -а, -е. призначений для спання вдвох • *двоспальне ліжко.*

двостро́льний, -а, -е. який має два стволи • *двоствольна рушниця.*

двотижне́вий, -а, -е. **1.** який відбувається протягом двох тижнів, розрахований на два тижні • *двотижнева відпустка.* **2.** який видається один раз на два тижні (про періодичні видання) • *двотижневий журнал.*

двотижне́вик, -а, *ч.* періодичне видання, кожен номер якого виходить один раз на два тижні.

двото́мний, -а, -е. який складається з двох томів • *двотомне зібрання творів.*

двото́мник, -а, *ч., розм.* твір або збірка творів у двох томах.

двою́рідний, -а, -е. який перебуває

в родинному зв'язку по дідові або бабі з дітьми їхніх синів або дочок • *двоюрідний брат, двоюрідна сестра*.

двоякий, -а, -е. який проявляється у двох видах • *двояка мета реформ*. Син. ***подвійний.***

дебати, -ів, *мн*. обговорення якого-небудь питання, обмін думками • *парламентські дебати* [з англ. debate «дискусія»]. Син. ***дискусія.***

дебатувати, -ую, -уєш, *недок., що і без додатка*. обговорювати яке-небудь питання, вести з приводу нього дебати • *дебатувати питання фінансування освіти*. Син. ***дискутувати.***

дебют, -у, *ч*. **1.** перший виступ артиста на сцені • *вдалий дебют*. **2.** перший публічний виступ у якій-небудь галузі • *книжковий дебют*. **3.** початок шахової або шашкової партії [з фр. début «перший виступ; початок, виникнення»].

дебютант, -а, *ч*. той, хто має перший публічний виступ • *дебютант вищої футбольної ліги*.

девальвація, -ї, *ж*. зниження курсу національних грошей відносно іноземних валют • *девальвація курсу гривні*.

девіз, -у, *ч*. **1.** стисле формулювання провідної ідеї, програми дій. Син. ***мотто.*** **2.** короткий вислів або слово, що є псевдонімом автора якоїсь роботи, проекту або твору, що розглядається на закритому конкурсі • *представити проекти під девізом* [з фр. devise «тс.»].

дегенерат, -а, *ч*. **1.** людина з ознаками біологічного виродження. Син. ***вироджененець.*** **2.** *перен., зневажл.* людина аморальної, негідної поведінки. Син. ***виродок*** [з лат. dēgenerātus «вироджененець»].

деградація, -ї, *ж*. поступове погіршення, втрата якихось якостей, властивостей [з фр. dégradation «розжалування, позбавлення чинів; занепад»]. Син. ***занепад, виродження.***

деградувати, -ує, -уєш, *недок. і док*. поступово втрачати раніше набуті властивості. Син. ***занепадати, вироджуватися.***

дегустатор, -а, *ч*. фахівець, який визначає на смак якості якого-небудь продукту [з лат. dēgustāre «пробувати, знайомитися»].

дегустація, -ї, *ж*. визначення на смак якості якого-небудь продукту (вина, чаю і т. ін.) при його виготовленні [з лат. dēgustātio «проба, ознайомлення»].

дедалі[1], *присл*. чим далі • *робітники дедалі втрачали терпіння*.

дедалі[2], *част*. у сполученні з порівняльним ступенем прикметників і прислівників указує на поступове посилення їх якості • *дедалі більше стає безробітних*.

дезертир, -а, *ч*. особа, яка самовільно залишила свою військову частину або ухиляється від призову до армії [з фр. déserteur «тс.»].

дезертирство, -а, *с*. втеча від військової служби або ухиляння від призову до армії.

дезінфекція, -ї, *ж*. сукупність заходів, спрямованих на знищення в навколишньому середовищі збудників різних захворювань людини, живих організмів і т. ін. [з фр. désinfection «тс.» або нім. Desinfektión «тс.»]. Син. ***знезараження.***

дезінфікува́ти, -ýю, -ýєш, *недок. і док., що.* робити знезараження чого-небудь.

дезінформа́тор, -а, *ч.* той, хто вводить в оману неправильною інформацією.

дезінформува́ти, -ýю, -ýєш, *недок. і док., кого.* вводити в оману неправильною інформацією • *дезінформувати громадськість.*

дезодора́нт, -а, *ч.* речовина для знищення неприємного запаху.

дезорганіза́ція, -ї, *ж.* розлад організації, порушення порядку, дисципліни • *дезорганізація виробництва* [з фр. désorganisation «розлад»].

дезорієнтува́ти, -ýю, -ýєш, *недок. і док., кого.* скеровувати в чому-небудь на неправильний шлях, неправильно орієнтувати.

деі́нде, *присл.* **1.** в іншому місці • *шукайте дурних деінде.* Син. ***де-небудь.*** **2.** в інше місце • *ходімо звідси деінде.* Син. ***куди-небудь.*** **3.** в деяких місцях, рідко • *деінде ще можна знайти конвалії.* Син. ***де-не-де.***

дека́да, -и, *ж.* **1.** проміжок часу в десять днів • *минула перша декада місяця* [з фр. décade «декада, десятиріччя»]. Син. *розм.* ***десятиденка.*** **2.** десять днів, присвячених чому-небудь • *декада української культури.*

дека́н, -а, *ч.* керівник факультету у вищій школі [з лат. decanus «десятник, старший над десятьма»].

декана́т, -у, *ч.* **1.** учбово-адміністративне управління факультету на чолі з деканом • *засідання деканату.* **2.** приміщення, в якому працює управління факультету • *викликати до деканату.*

де́кілька, -кóх і -кох, *числ.* невелика, незначна кількість • *мати декілька автомобілів.*

декламува́ти, -ýю, -ýєш, *недок., що і без додатка.* виразно читати художні твори, зокрема – вірші [з лат. dēclāmāre «вправлятися у виголошенні промов»].

деклара́ція, -ї, *ж.* **1.** офіційна заява з приводу чогось, урочисте проголошення урядом, політичною партією і т. ін. яких-небудь принципів, положень, а також документ, у якому вони викладені • *Декларація прав людини.* **2.** назва деяких офіційних документів, що подають потрібні відомості • *валютна декларація.* **3.** *перен., літ.* нехудожній, абстрактний виклад, який не впливає на емоції, або такого ж плану чийсь вислів • *гола декларація ідей добра і справедливості* [з лат. dēclārātio «вислів, прояв»].

декларува́ти, -ýю, -ýєш, *недок. і док., що.* **1.** офіційно заявляти, урочисто проголошувати • *декларувати право на працю.* **2.** подавати відомості у відповідних офіційних документах • *декларувати валютні цінності.* **3.** *перен., літ.* зображувати нехудожньо, абстрактно [з лат. dēclārāre «оголошувати, виражати»].

де́коли, *присл., розм.* час від часу, в деяких випадках • *зустрічати деколи старих друзів.* Син. ***коли-неколи, іноді.***

декольте́, *невідм., с.* **1.** виріз у верхній частині жіночого одягу. **2.** *у знач. прикм.* яка має виріз у верхній частині • *одягти сукню декольте* [з фр. décolleté «тс.»].

декорати́вний, -а, -е. **1.** призначений для оздоблення, прикраси • *декора-*

тивна плитка, декоративний розпис. **2.** який стосується оформлення сцени • *декоративне оформлення вистави*. **3.** *перен.* розрахований на зовнішній ефект • *декоративна манера письма*. Син. ***показний***.

декора́ція, -ї, *жс.* художнє оформлення живописними або архітектурними засобами місць дії на театральній сцені [з лат. decorātio «оздоба, прикраса»].

декорува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., що.* художньо оформляти, прикрашати що-небудь.

декре́т, -у, *ч.* **1.** постанова уряду, що має силу закону • *видати декрет, підписати декрет*. **2.** *розм.* відпустка, пов'язана з народженням дитини • *піти в декрет, вийти з декрету* [з лат. dēcrētum «постанова»].

делега́т, -а, *ч.* виборний або призначений представник якої-небудь організації, установи, колективу [з лат. dēlēgātus «посланець»].

делега́ція, -ї, *жс.* група представників від якої-небудь організації, установи, колективу [з лат. dēlēgātio «вислання»].

делегува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., кому, що.* передавати певні права • *делегувати повноваження* [з лат. dēlēgāre «відправляти, доручати»].

делікате́с, -у, *ч.* вишукана, небуденна страва • *пригощати різними делікатесами* [з фр. délicatesse «ніжність, вишуканість, легкість»].

деліка́тний, -а, -е. **1.** ввічливий, люб'язний, завжди готовий зробити послугу • *делікатна людина*. **2.** витриманий, пристойний • *делікатне висловлювання*. **3.** *розм.* який має приємний вигляд • *делікатне обличчя*. Син. ***витончений, тендітний***. **4.** *розм.* який потребує обережного і тактовного ставлення • *делікатна справа* [з фр. délikat «ніжний, тонкий»].

демаго́г, -а, *ч.* особа, яка намагається створити собі популярність негідними засобами (брехливими обіцянками, лестощами, перекрученням фактів).

демаго́гія, -ї, *жс.* обман за допомогою всіляких привабливих, але брехливих обіцянок, перекручення фактів • *політики часто вдаються до демагогії*.

демарка́ція, -ї, *жс.* встановлення і позначення на місцевості межі між сусідніми державами • *демаркація кордонів України з Росією* [з ісп. demarcación «тс.»].

дема́рш, -у, *ч.* дипломатичні заходи держави, скеровані на те, щоб застерігати від певних дій представників іншої держави • *демарш МЗС України* [з фр. démarche «дія, виступ»].

демілітариза́ція, -ї, *жс.* кількісне скорочення збройних сил і озброєння.

демілітаризо́ваний, -а, -е. який вільний від військових частин і озброєння • *демілітаризована зона*.

демобіліза́ція, -ї, *жс.* увільнення військовослужбовців з дійсної військової служби в запас або у відставку.

демогра́фія, -ї, *жс.* наука, що вивчає населення — всі зміни його стану, розташування, види розселення і т. ін.

демокра́т, -а, *ч.* **1.** прихильник демократичного управління. **2.** член демократичної партії.

демократиза́ція, -ї, *жс.* запроваджен-

ня демократичних принципів, перебудова держави, організацій і т. ін. на демократичних засадах • *демократизація суспільства.*

демократи́чний, -а, -е. **1.** заснований, побудований на принципах демократії; який здійснює демократію • *демократична держава.* **2.** який підтримує принципи демократії • *демократичне видання.*

демокра́тія, -ї, *ж.* **1.** форма управління в державі, при якій верховна влада належить народові. Син. ***народовладдя.*** **2.** держава з такою формою управління • *західні демократії.* **3.** форма керівництва яким-небудь колективом, при якому забезпечуються активність і широка участь цього колективу в здійсненні всіх заходів.

демоніза́ція, -ї, *ж.* штучне приписування негативних рис представникам інших народів або представникам інших політичних поглядів • *демонізація росіян, демонізація націоналістів.*

демоноло́гія, -ї, *ж.* міфічні уявлення про злих духів (демонів), що виникли на основі первісної віри в духів.

демонстра́нт, -а, *ч.* учасник масового походу на знак вираження суспільно-політичних настроїв.

демонстрати́вний, -а, -е. **1.** який здійснюється з метою протесту • *демонстративна відмова.* **2.** сповнений протесту • *демонстративний вчинок.*

демонстраці́йний, -а, -е. який супроводжується публічним показом чого-небудь • *демонстраційний зал.*

демонстра́ція, -ї, *ж.* **1.** масовий похід людей на знак вираження яких-небудь економічних або громадсько-політичних настроїв • *демонстрація на підтримку уряду.* **2.** дії, вчинки і т. ін., що виражають протест проти кого-, чого-небудь. **3.** публічний показ чого-небудь • *демонстрація фільму, демонстрація моделей одягу.* **4.** вияв, свідчення чого-небудь • *демонстрація дружби* [з лат. dēmonstrātio «показування»].

де-не́будь, *присл.* в якому-небудь місці • *ходімо, поїмо де-небудь.* Син. ***десь.***

де-не-де, *присл., розм.* в окремих місцях, рідко • *де-не-де на вулиці зустрічались міліціонери.* Син. ***деінде.***

де́нний, -а, -е. **1.** який буває, функціонує і т. ін. вдень • *денна спека, денний поїзд, денний стаціонар.* **2.** який відбувається, продукується і т. ін. протягом дня, припадає на один день • *денна норма, денне завдання.*

день, дня, *ч.* **1.** частина доби, проміжок часу від сходу до заходу сонця, від ранку до вечора • *сонячний літній день.* **2.** час, який дорівнює 24 годинам • *до свята лишилося 2 дні.* Син. ***доба.*** **3.** календарна дата, число місяця, присвячене якій-небудь події, особі • *День визволення Харкова.* **4.** *у мн., чого, які.* час, період у житті людини, народу • *безтурботні дні канікул, у суворі дні війни.*

департа́мент, -у, *ч.* відділ у складі вищої державної установи або певний самостійний орган управління [з фр. département «департамент, управління, відомство»].

депо́, *невідм., с.* транспортне виробниче підприємство, яке забезпечує експлуатацію, періодичний ремонт, утримування та обслуговування локомотивів, вагонів, тролейбусів і

т. ін., а також будівля для цього • *тролейбусне депо, трамвайне депо* [з фр. dépôt «склад, депо»].

депортува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., кого.* висилати за межі (своєї) держави [з лат. deporto «засилаю, висилаю»].

депре́сія, -ї, *ж.* **1.** хворобливий стан приголомшеності, пригнічення, скорботи • *впасти в депресію.* **2.** застій в економіці • *депресія охопила кілька країн Європи.*

депута́т, -а, *ч.* обраний виборцями член органу державної влади • *депутат міської ради* [з лат. dēputātus «призначений, посланий, уповноважений»].

деревина́, -и́, *ж.* **1.** тверда тканина, що знаходиться між корою й серцевиною дерев або кущів. **2.** матеріал з дерева, що йде на будівництво та різні вироби • *привезли деревину для виготовлення паркету.* Син. ***дерево.***

де́рево, -а, *с.* **1.** багаторічна рослина з твердим стовбуром і гіллям, що утворює крону • *високі дерева.* **2.** *тільки одн.* матеріал з цієї рослини, що йде на будівництво та різні вироби • *купити дерева для будівництва.* Син. ***деревина.***

держа́ва, -и, *ж.* **1.** апарат політичної влади в суспільстві • *будівництво держави.* **2.** країна з таким апаратом політичної влади • *найбільша держава Європи.*

держа́вність, -ності, *ж.* державний лад, державна організація • *формування державності України.*

держапара́т, -у, *ч.* скорочення: державний апарат.

держа́ти, держу́, де́ржиш, *недок., кого, що.* **1.** схопивши в руки, зуби і т. ін., не випускати • *міцно держати прапор.* Син. ***тримати.*** **2.** залишати в якому-небудь стані або положенні • *держати в покорі, держати в чистоті.* **3.** мати в себе, при собі • *держати домашніх тварин.* **4.** змушувати когось перебувати в якому-небудь стані, положенні • *держати під арештом.*

держа́тися, -жу́ся, -жишся, *недок.* **1.** схопившись, учепившись за кого-, що-небудь, зберігати якесь положення • *держатися за гілку дерева.* **2.** *перен.* прагнути зберегти що-небудь для себе, утримати за собою • *держатися за владу.* **3.** притуливши руку до кого-, чого-небудь або поклавши руку на когось, щось, залишати її в такому положенні • *держатися за серце.* **4.** утримуватися на якій-небудь опорі, з допомогою чого-небудь. **5.** бути укріпленим на чомусь • *листя ще держалося на деревах.* **6.** перебувати в певному стані, положенні, зберігаючи його в той чи інший спосіб • *держатися на воді, держатися в повітрі.* **7.** знаходитися де-небудь, займати якесь місце, положення • *держатися спереду, держатися позаду.* **8.** надавши певного положення тілові, зберігати його; стояти в якій-небудь позі • *держатися рівно.* **9.** *перен.* не відступати, не здаватися • *держатися до останнього набою.*

держбюдже́т, -у, *ч.* скорочення: державний бюджет.

дермати́н, -у, *ч.* спеціально оброблена тканина, схожа на шкіру або на клейонку • *оббивати двері дерматином* [з фр. dermatine «тс.» або нім. Dermatin «тс.»].

дéрти і **дрáти,** дерý, дерéш, *недок.* **1.** *що, кого.* рвати, розривати на шматки кого-, що-небудь • *дерти лист.* Син. ***роздирати.*** **2.** зношувати до дірок • *дерти взуття, дерти одяг.* **3.** *що.* відриваючи що-небудь, відокремлювати • *дерти шкуру.* **4.** *за що і без додатка, перен., розм.* брати надто дорого за що-небудь • *дерти за квитки на футбол;* брати великі побори, хабарі, податки або вимагати їх • *дерти за вступ до інституту.* **5.** *що і без додатка, перен.* викликати неприємне почуття, біль • *горло дере.* Син. ***подразнювати.***

десáнт, -у, *ч.* **1.** висадка війська на територію, зайняту противником для ведення там бойових дій. **2.** війська, призначені для висадки або висаджені на територію, зайняту противником для ведення там бойових дій [з фр. descente «сходження, спуск; десант»].

десáнтник, -а, *ч.* військовослужбовець десантних військ; боєць десантної групи, учасник десанту.

десéрт, -у, *ч.* солодкі страви, що подаються наприкінці обіду • *на десерт був кавун* [з фр. dessert «тс.»].

десéртний, -а, -е. **1.** солодкий • *десертне вино.* **2.** який подається наприкінці обіду • *десертна страва.*

деспотúзм, -у, *ч.* **1.** необмежена влада. Син. ***сваволя.*** **2.** грубе підкорення однієї людини волі іншої • *деспотизм чоловіка в родині.*

десятилíття, -я, *с.* час, період тривалістю десять років.

десятирíччя, -я, *с.* **1.** час, період тривалістю десять років • *минуло два десятиріччя.* Син. ***десятиліття.*** **2.** річниця, роковини того, що відбулося або почало існувати десять років тому • *десятиріччя незалежності України.*

деся́тка, -и, *ж., розм.* **1.** назва цифри і числа 10. **2.** трамвай, автобус, тролейбус із номером 10 • *їхати десяткою до кінця.* **3.** грошова купюра, нумерована цифрою 10 • *розміняти десятку.* **4.** гральна карта з десятьма вічками • *хрестова десятка.*

десь-íнде, *присл., розм.* у якому-небудь іншому місці; кудись в інше місце. Син. ***деінде.***

десь-íнколи, *присл., розм.* коли-небудь, коли-не-коли.

деталізувáти, -ýю, -ýєш, *недок. і док., що.* докладно, в усіх подробицях з'ясовувати, розробляти що-небудь • *деталізувати план дій.*

детáль, -і, *ж.* **1.** окремий факт • *з'ясовувати окремі деталі.* Син. ***подробиця.*** **2.** складова частина механізму, машини і т. ін. • *розібрати на деталі, запасні деталі* [з фр. détail «деталь, частка»].

детáльний, -а, -е. який ураховує всі подробиці • *детальний аналіз.* Син. ***докладний, вичерпний.***

детектúв, *ч.* **1.** *род.* -а. працівник таємної служби розшуку • *найняти детектива.* **2.** *род. -у.* літературний твір або кінофільм, присвячений розкриттю заплутаної таємниці, як правило, пов'язаної зі злочином • *прочитати детектив* [з англ. detective «тс.»].

дефéкт, -у, *ч., книжн.* **1.** негативна риса, особливість кого- або чогонебудь; фізичний недолік внаслідок захворювання або ушкодження організму (в людини) • *дефект зору.*

Син. ***вада, хиба.*** **2.** пошкодження, недолік (у предмета) • *книжка з дефектом* [з лат. dēfectus «відпадіння, зменшення; недолік, брак»].

дефéктний, -а, -е. який має пошкодження, зіпсований • *дефектний телевізор, дефектна деталь.*

дефілювáти, -ю́ю, -ю́єш, *недок.* урочисто проходити (на параді, демонстрації мод і т. ін.) • *моделі дефілювали перед публікою* [з фр. défiler «тс.»].

дефіні́ція, -ї, *ж., книжн.* стисле логічне визначення, яке містить у собі найістотніші ознаки визначуваного поняття • *подати вичерпну дефініцію слова* [з лат. dēfīnītio «визначення»].

дефіци́т, -у, *ч.* **1.** перевищення видатків над доходами • *дефіцит бюджету.* **2.** *чого.* мала кількість, нестача чого-небудь порівняно з потребою • *дефіцит часу* [з лат. dēficit «не вистачає, бракує»].

дефіци́тний, -а, -е. **1.** який призводить до перевищення видатків над доходами • *дефіцитний проект.* Син. ***збитковий.*** **2.** якого не вистачає, бракує • *дефіцитні матеріали.*

деформувáти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., що.* змінювати форму, розмір тіла, предмета, діючи на нього.

децентралізáція, -ї, *ж.* **1.** система управління, при якій частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління • *децентралізація управління освітою.* **2.** скасування або послаблення централізації • *провести децентралізацію господарського управління.*

дешéвий, -а, -е. **1.** який мало коштує • *дешева картопля.* Син. ***недорогий.*** **2.** низький (про ціну) • *дешева ціна книжок.* **3.** *перен.* нічого не вартий • *дешева популярність, дешевий трюк.*

дешéвшати, -ає, *недок.* **1.** коштувати менше, ніж перед тим • *влітку молоко дешевшає.* **2.** втрачати свою вартість • *гривня постійно дешевшає.* Син. ***знецінюватися.***

дéщиця, -і, *ж., розм.* незначна кількість чого-небудь • *в його словах є дещиця правди.* Син. ***трохи.***

дéякий, -а, -е. **1.** конкретно, точно не визначений • *відпочити деякий час.* Син. ***якийсь.*** **2.** незначний, невеликий • *виявляти деяку стурбованість.* **3.** *тільки мн.* якась частина • *деякі школярі вчаться старанно.* Син. ***поодинокі, не всі.***

джаз, -у, *ч.* **1.** вид розважальної, переважно танцювальної музики • *виконувати джаз.* **2.** оркестр або ансамбль, що виконує цю музику, в складі якого духові та ударні інструменти, а також скрипки та фортепіано [з англ. jazz «тс.»].

джем, -у, *ч.* густе варення з фруктів або ягід, що має вигляд желеподібної маси • *їсти джем ложкою* [з англ. jam «консервовані фрукти, варення»].

джéмпер, -а, *ч.* в'язана кофта без коміра і без застібок, яку одягають через голову [з англ. jumper «джемпер, блуза, матроська куртка»].

джентльмéн, -а, *ч.* **1.** людина, що додержується прийнятих у буржуазно-аристократичному суспільстві правил поведінки. **2.** про людину, яка відзначається вишуканістю одягу і манер [з англ. gentleman «пан; добре вихована людина»].

джерело́, -á, *с.* **1.** потік води, що утворюється внаслідок виходу підземних вод на поверхню землі • *пити воду з джерела.* **2.** *чого, перен.* те, що дає початок чому-небудь, звідки постає, черпається щось; основа чого-небудь; вихідне начало • *джерело натхнення.* **3.** про того або те, від кого або звідки довідуються про що-небудь • *джерело в уряді.* **4.** писемна пам'ятка, документ, на основі якого будується наукове дослідження • *джерела до вивчення історії мови.*

джин[1], -у, *ч.* горілка, перегнана з ялівцевими ягодами [з англ. gin «тс.»].

джин[2], -а, *ч.* в арабській та іранській міфології — назва добрих і злих духів.

джміль, джмеля́, *ч.* корисна комаха роду бджолиних з товстим мохнатим тільцем.

джу́нглі, -ів, *мн.* густі, важкопрохідні, заболочені тропічні і субтропічні вічнозелені ліси [з анг. jungle «тс.»].

дзвін, дзво́на, *ч.* ударний сигнальний підвісний інструмент, звичайно із сталі або бронзи, у вигляді порожнистої, зрізаної знизу груші, у середині якої підвішений ударник (серце) • *вдарити в дзвони.*

дзвіни́ця, -і, *ж.* вежа для дзвонів на церкві, при церкві або окрема будівля зі дзвонами.

дзвіно́к, -нка́, *ч.* **1.** прилад для подавання звукових сигналів • *шкільний дзвінок, вхідний дзвінок.* **2.** звукові сигнали, звуки, що подаються спеціальними приладами • *телефонний дзвінок.* Син. ***дзвоник.***

дзво́ник, -а, *ч.* те саме, що **дзвіно́к.**

дзвони́ти, дзвоню́, дзво́ниш, *недок.* **1.** викликати звуки, ударяючи в дзвін, калатаючи дзвінком або б'ючи по деяких предметах • *дзвонити в дзвоник, дзвонити посудом.* **2.** видавати дзвін (дзвеніння) • *будильник дзвонить о шостій.* **3.** викликати до телефону дзвінком телефонного апарата; говорити по телефону • *дзвонити по телефону.* **4.** *перен., розм.* без потреби багато говорити; поширювати чутки, плітки.

дзе́ркало, -а, *с.* **1.** відшліфована поверхня, що відображає предмети, які перед нею знаходяться, а також спеціально виготовлений предмет з такою поверхнею • *дивитися в дзеркало.* Син. *поет.* ***свічадо.*** **2.** *чого, перен.* про те, що є відображенням яких-небудь явищ, процесів і т. ін. • *дзеркало життя, дзеркало страждань.*

дзьоб, -а, *ч.* подовжена загострена і покрита рогівкою ротова частина у птахів і деяких тварин.

дива́к, -á, *ч.* той, хто своєю поведінкою і вчинками викликає здивування.

дивакува́тий, -а, -е. який своєю поведінкою, вчинками викликає здивування • *дивакувата дівчина.*

диверса́нт, -а, *ч.* той, хто робить диверсію або підготовлений для здійснення диверсій.

дивéрсія, -ї, *ж.* **1.** акт зруйнування або пошкодження об'єктів військового, державного значення агентами ворожих країн або народними месниками у тилу окупантів. **2.** військова операція, здійснювана для відвернення уваги противника від місця, де готується головний удар. **3.** *перен.* підривна робота в галузі

ідеології [з фр. diversion «відхилення, відвернення; диверсія»].

дивитися, дивлюся, дивишся, *недок.* 1. *куди, на кого—що, в що.* спрямовувати погляд, прагнучи побачити кого-, що-небудь • *дивитися в очі, дивитися на небо.* 2. *без додатка.* бути з розплющеними очима; мати змогу бачити. 3. *перен.* звертатися думками до кого-, чого-небудь, кудись • *впевнено дивитися в майбутнє.* 4. *на кого—що і без додатка.* робити що-небудь предметом своєї уваги • *дивитися на своє життя.* 5. брати приклад з кого-небудь • *дивитися на старших.* 6. виявляти зацікавлення, інтерес до кого-, чогонебудь • *весь світ дивився на Косово.* 7. *на що, перен.* мати певну точку зору на що-небудь, ставитись певним чином • *дивитися на проблему.* 8. *за ким—чим або зі спол. щоб.* наглядати за ким-, чим-небудь, піклуватися про кого-, що-небудь • *дивитися за дитиною, дивитися, щоб не впав.* 9. *розм.* виявляти нерішучість, розгубленість або байдужість, безсторонність до кого-, чого-небудь • *дивитися, як знищують науку.* 10. оглядати, розглядати кого-, щонебудь з метою ознайомлення • *дивитися пам'ятки архітектури.* 11. розглядати себе • *дивитися в дзеркало.* 12. проглядаючи, знайомитися зі змістом чого-небудь • *дивитися газету.* 13. бути глядачем у театрі, брати участь у перегляді вистави, кінофільму тощо • *дивитися кіно.* 14. *на що, у що, перен.* бути повернутим, виходити куди-небудь • *вікна дивилися на вулицю.*

дивіденд, -у, *ч.* частина прибутку акціонерних товариств, яка розподіляється на акції.

дивний, -а, -е. 1. який викликає подив, здивування • *дивні реформи уряду.* Син. ***дивовижний, чудний, незрозумілий.*** 2. який не має рівних, подібних собі • *дивної краси дівчина.* Син. ***рідкісний.*** 3. дуже гарний • *дивна усмішка.* Син. ***чудовий, чарівний.***

диво, -а, *с.* 1. те, що викликає подив, здивування • *українське диво — Ан-140.* Син. ***чудо.*** 2. стан, викликаний здивуванням • *заніміти з дива.* 3. *у знач. присудк. сл.* дивно, чудно • *то ще не диво — вміти жити без грошей.*

дивовижа, -і, *ж., розм.* незвичайне видовище • *така дивовижа (приїзд президента) зібрала купу зівак.* Син. ***диво.***

дивовижний, -а, -е. 1. який викликає подив, здивування • *дивовижний сон.* Син. ***дивний.*** 2. який не має рівних, подібних собі • *дивовижна терплячість українців.* Син. ***надзвичайний, дивний.*** 3. дуже гарний • *дивовижна краса незайманої природи.* Син. ***чудовий, чарівний.***

дивувати, -ую, -уєш, *недок. кого, чим і без додатка.* вражати чимось незвичайним, особливим • *дивувати людей, дивувати розумом.*

дивуватися, -уюся, -уєшся, *недок., чому, з чого і без додатка.* бути в стані здивування; виявляти подив, здивування • *дивуватися чистоті, дивуватися з її наївності.*

дикий, -а, -е. 1. який живе на волі, не приручений, на відміну від свійського (про тварин) • *дикий кабан.* 2. який росте без втручання люди-

ни, на відміну від садового, городнього (про рослини) • *дика груша.* **3.** який перебуває у стадії первісної культури (про людей) • *дикі племена.* **4.** сором'язливий, відлюдкуватий • *дика дівчина.* **5.** який важко стримати • *його слова викликали дикий сміх, дикий крик.* Син. ***нестримний.*** **6.** який виходить за межі відомого, звичайного • *дикі злочини більшовиків, дикий вчинок.* Син. ***неймовірний, страшний.***

дикта́нт, -у, *ч.* письмова робота, вправа для засвоєння або перевірки грамотності, що полягає в записуванні тексту, який диктується • *писати контрольний диктант, перевіряти диктант.*

дикта́т, -у, *ч.* політика, нав'язування, диктування своїх умов, вимог • *під диктатом США Україна відмовилася від ядерної зброї* [з нім. Diktat «тс.»].

дикта́тор, -а, *ч.* **1.** особа, що має необмежену владу в якійсь галузі й нав'язує свою волю іншим. **2.** *перен., зневажл.* той, хто допускає грубе адміністрування [з лат. dictator «тс.»].

дикта́торський, -а, -е. **1.** який стосується, характеризує диктатора або належить останньому • *диктаторський режим.* **2.** який не терпить заперечень • *говорити диктаторським тоном.* Син. ***владний.***

диктату́ра, -и, *ж.* необмежена влада, яка спирається на силу [з лат. dictatura «необмежена влада»].

ди́ктор, -а, *ч.* працівник радіо або телебачення, який читає текст перед мікрофоном.

диктофо́н, -а, *ч.* апарат для записування людського мовлення з метою збереження й відтворення в разі потреби • *записати на диктофон інтерв'ю.*

дику́н, -а, *ч.* **1.** людина з племені, яке перебуває на рівні первісної культури. **2.** *перен., зневажл.* про грубу, некультурну людину. **3.** *перен., розм.* відлюдна, сором'язлива людина.

ди́кція, -ї, *ж.* манера вимовляти слова • *досконала дикція, бездоганна дикція* [з лат. dictio «вимова, вислів»]. Син. ***вимова.***

диле́ма, -и, *ж.* **1.** логічне судження з двома виставленими протилежними положеннями, що суперечать одне одному і виключають можливість третього. **2.** необхідність вибору між двома (звичайно небажаними або важко здійснюваними) можливостями.

дилета́нт, -а, *ч.* той, хто займається наукою або мистецтвом, не маючи спеціальної підготовки, систематичних знань • *займатися історією як дилетант* [з іт. dilettante «тс.»]. Син. ***аматор, любитель.***

дилета́нтство, -а, *с.* заняття мистецтвом, наукою без належних знань і підготовки; поверхові знання в галузі мистецтва, науки і т. ін. • *дилетантство в політиці.*

дило́гія, -ї, *ж.* два твори одного автора, пов'язані єдністю задуму • *створити дилогію, прочитати дилогію.*

дим, -у, *ч.* суміш дрібних твердих частинок (сажі, попелу, і т. ін.) і газоподібних продуктів, які виділяються в повітря при загорянні чого-небудь • *густий дим, над пароплавом в'ється дим.*

дими́ти і **димі́ти,** -млю́, -ми́ш, *недок.* **1.** виділяти, випускати дим • *димить багаття.* **2.** *чим.* випускати дим при

курінні • *диміти сигаретою.* **3.** *перен.* виділяти пару • *борщ димить.*

дина́мік, -а, *ч.* апарат для гучного відтворення звуків • *потужні динаміки доносили голос співачки скрізь.*

динамі́т, -у, *ч.* вибухова речовина сильної руйнівної і дробильної дії • *закласти динаміт* [з шв. dynamit «тс.»].

дипло́м, -а, *ч.* **1.** офіційне свідоцтво про закінчення навчального закладу або про присудження якого-небудь звання, надання вченого ступеня і т. ін. • *диплом доцента, диплом кандидата філологічних наук.* **2.** документ про надання яких-небудь прав або нагород особі чи установі • *диплом лауреата Шевченківської премії.* **3.** почесна нагорода, грамота для відзначення окремих осіб та колективів за успіхи на виставках, художніх конкурсах, спортивних змаганнях тощо • *вручити диплом за перемогу в змаганнях.* **4.** *розм.* дослідження або проект, які виконуються для одержання посвідчення про закінчення вищого або середнього навчального закладу • *працювати над дипломом* [з фр. diplome «тс.»]. Син. ***дипломна робота.***

диплома́нт, -а, *ч.* особа, відзначена дипломом за видатні успіхи в якійнебудь галузі • *дипломант міжнародного конкурсу.*

диплома́т, -а, *ч.* **1.** службова особа, яка має урядові повноваження для зносин з іноземними державами. **2.** *перен., розм.* людина, яка вміло і тонко діє в стосунках з іншими [з фр. diplomate «тс.»].

диплома́тія, -ї, *ж.* **1.** діяльність уряду та спеціальних органів зовнішніх зносин щодо здійснення зовнішньої міжнародної політики держави. **2.** *перен.* тонкий розрахунок, хитрування, спрямовані на досягнення якої-небудь мети [з фр. diplomatie «тс.»].

дипло́мник, -а, *ч.* студент або учень середнього спеціального навчального закладу, який працює над дипломним проектом, дипломною роботою.

дипломо́ваний, -а, -е. який одержав, має диплом • *дипломований спеціаліст.*

ди́птих, -а, *ч.* два твори мистецтва, пов'язані одним задумом.

дире́ктор, -а, *ч.* керівник підприємства, установи або середнього навчального закладу • *директор школи, директор заводу* [з фр. directeur «тс.»].

директора́т, -у, *ч.* сукупність керівників промислових підприємств певного регіону • *збори директорату Харківщини.*

дире́кція, -ї, *ж.* **1.** керівний орган на чолі з директором на підприємстві, в установі, закладі • *зібрати засідання дирекції.* **2.** приміщення, де знаходиться управління підприємством, установою, учбовим закладом • *викликати до дирекції, зайти до дирекції.*

дириге́нт, -а, *ч.* особа, яка керує оркестром, хором, оперною або балетною виставою [з лат. dirigentis «направляючий»].

диригува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., чим і без додатка.* **1.** керувати оркестром, хором під час виконання музичного твору • *диригувати камерним оркестром.* **2.** *перен.* приховано керувати певними процесами • *диригува-*

ти наукою, диригувати громадською думкою [з лат. dīrigere «скеровувати, спрямовувати»].

дисертáнт, -а, *ч.* той, хто працює над дисертацією.

дисертáція, -ї, *ж.* наукова робота, яку захищають на вченій раді наукової установи для одержання вченого ступеня • *кандидатська дисертація, докторська дисертація* [з лат. dissertātio «трактат»].

дисидéнт, -а, *ч.* той, хто дотримується відмінних від пануючих в суспільстві політичних поглядів • *судові процеси над дисидентами* [з лат. dissidens «незгоднний»].

дисидéнтство, -а, *с.* діяльність, спрямована на поширення в суспільстві відмінних від пануючих політичних поглядів • *переслідування за дисидентство.*

дисидéнтський, -а, -е. пов'язаний з дисидентством • *дисидентські видання, дисидентський рух.*

дискредитáція, -ї, *ж.* підрив довір'я до кого- або чого-небудь; применшення авторитету, значення когось, чогось • *дискредитація реформ, дискредитація уряду* [з фр. discréditer «підривати довір'я»].

дискýсія, -ї, *ж.* широке обговорення якогось спірного питання для з'ясування різнних поглядів • *організувати дискусію* [з лат. discussio «тс.»].

диспáнсéр, -у, *ч.* спеціалізований лікувально-профілактичний заклад, який здійснює запобіжні та лікувальні заходи • *покласти до диспансеру* [з англ. dispensary «безкоштовний лікувальний заклад»].

диспéтчер, -а, *ч.* той, хто регулює рух транспорту або хід роботи на підприємстві з одного центрального пункту [з англ. dispatcher «тс.»].

дúспут, -у, *ч.* публічний спір на наукову, літературну і т. ін. тему • *влаштувати диспут.*

диспутáнт, -а, *ч., розм.* учасник диспуту.

дистáнція, -ї, *ж.* **1.** відстань, проміжок між чим-небудь (у просторі, часі та ін.). **2.** дільниця адміністративно-технічного поділу залізниць, шосейних і водних шляхів. **3.** визначена ділянка для спортивних змагань, бою і т. ін. • *біг на короткі дистанції* [з лат. distantia «відстань»].

дисциплíна[1], -и, *ж.* твердо встановлений порядок, дотримання якого є обов'язковим для всіх членів даного колективу • *дотримуватися дисципліни.*

дисциплíна[2], -и, *ж.* галузь наукового знання, навчальний предмет • *загальноосвітні дисципліни, філологічні дисципліни* [з лат. disciplīna «вчення; виховання»].

дитúна, -и, *ж.* **1.** маленька дівчинка або маленький хлопчик. **2.** син або дочка незалежно від їх віку.

дитсадóк, -дкá, *ч.* скорочення: дитячий садок, установа, в якій здійснюється догляд і виховання дітей дошкільного віку • *ходити до дитсадка.* Син. ***садок.***

дитя́сла, -я́сел, *мн.* скорочення: дитячі ясла, установа, в якій здійснюється догляд і виховання дітей до трьох років.

диференціáція, -ї, *ж.* поділ, розчленування чого-небудь на окремі різнорідні елементи • *диференціація суспільства* [з лат. differentia «різниця, відмінність»].

дифірáмб, -у, *ч.* **1.** *перен.* перебільше-

на похвала • *дифірамби демократичним перетворенням.* **2.** у стародавній Греції — урочиста хорова пісня на честь бога Діоніса.

ди́хати, ди́хаю, ди́хаєш і дишу́, ди́шеш, *недок.* **1.** вбирати і випускати повітря легенями, робити вдихи і видихи; поглинати кисень, необхідний для життєдіяльності організму • *дихати чистим повітрям.* **2.** *на кого—що.* випускати ротом, носом повітря • *не дихай на мене.* **3.** виявляти ознаки життя • *незнайомий лежав із заплющеними очима, але ще дихав.* **4.** *чим, перен.* бути пройнятим чим-небудь, виражати щось • *обличчя дихало відвагою.*

дичина́, -и́, *ж.* **1.** дикі птахи і звірі, на яких полюють і м'ясо яких використовують як їжу • *велика дичина, дрібна дичина, полювати на дичину.* **2.** м'ясо цих тварин • *готувати дичину.*

діа́гноз, -у, *ч.* **1.** короткий лікарський висновок про характер і суть захворювання на підставі всебічного обстеження хворого • *визначити діагноз, уточнити діагноз.* **2.** *чого, перен.* визначення характеру і суті суспільного явища • *діагноз економічної ситуації.*

діале́кт, -у, *ч.* місцевий різновид мови • *гуцульський діалект, розмовляти на діалекті.* Син. ***говірка.***

діало́г, -у, *ч.* **1.** обмін думками між двома або кількома особами або сторонами • *розпочати польсько-український діалог.* **2.** частина літературного твору, в якій відбувається розмова двох осіб.

діама́нт, -а, *ч.* відшліфований і гранований алмаз [з фр. diamant «тс.»]. Син. ***брильянт.***

діа́метр, -а, *ч.* **1.** відрізок прямої, яка сполучає дві точки кола і проходить через його центр. **2.** поперечник усякого круглого або такого, що здається круглим, тіла, простору • *діаметр Землі, діаметр труби* [з лат. diametrus «тс.»].

діапазо́н, -у, *ч.* **1.** сукупність звуків різної висоти, які може брати голос або музичний інструмент • *голос великого діапазону.* **2.** *чого, перен.* обсяг, поширення або розмір чого-небудь [з фр. diapason «тс.»].

діапозити́в, -а, *ч.* фотографічний знімок на спеціальній прозорій плівці, призначений для показу зображень на екрані за допомогою спеціального пристрою. Син. ***слайд.***

дібро́ва, -и, *ж.* листяний ліс на родючих ґрунтах, у якому переважає дуб.

діва́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **ді́ти,** ді́ну, ді́неш, *док., кого, що.* **1.** знаходити для кого-, чого-небудь місце, притулок і т. ін. • *де ти дів листа?* **2.** *що.* використовувати, витрачати • *не знати, куди дівати гроші.*

діва́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **ді́тися,** ді́нуся, ді́нешся, *док.* **1.** безслідно, несподівано і т. ін. зникати, переміщатися • *куди дівся автомобіль?* **2.** ховатися, рятуючись від кого-, чого-небудь • *де діватися від дощу?* **3.** знаходити собі місце, притулок • *де нам діватися з дітьми?*

дівча́та, -ча́т, *мн.* уживається у знач. мн. до **дівчина** • *дівчата з нашого класу.*

ді́вчина, -и, *ж.* **1.** молода неодружена особа жіночої статі • *гарна дівчина.* **2.** кохана, наречена • *мати дівчину.*

ді́вчинка, -и, *ж.* дитина жіночої статі.

дід, -а, *ч*. **1.** батьків або материн батько. **2.** чоловік похилого віку.

дідýсь, -ся́, *ч., зменш.-пестл.* те саме, що **дід**.

дієвідмíна, -и, *ж*. 1. система відмінюваних форм дієслова, які виражають категорії особи, способу, часу, числа. **2.** група дієслів, що має однакові форми відмінювання залежно від характеру основи • *дієслова першої дієвідміни.*

дієприкмéтник, -а, *ч*. іменна форма дієслова, що виражає ознаку предмета за дією, яку він виконує або яка на нього спрямована.

дієприслíвник, -а, *ч*. невідмінювана форма дієслова, яка, вказуючи на додаткову дію, пояснює в реченні основне дієслово.

дiéта, -и, *ж*. певний режим харчування здорової або хворої людини • *дотримуватися дієти, сісти на дієту.*

дíжка, -и, *ж*. велика дерев'яна або металева циліндрична посудина з плоским дном • *діжка води.*

дізнавáтися, -ає́шся, -аю́ся, *недок.*, **дізнáтися,** -áюся, -áєшся, *док*. **1.** з'ясовувати або розгадувати що-небудь шляхом вивчення, розпитування і т. ін. • *дізнатися про життя ескімосів.* **2.** *про кого—що і без додатка*. одержувати відомості про кого-, що-небудь • *дізнатися дещо про батька.* Син. ***довідуватися.***

діймáти, -áю, -áєш, *недок*., **дійня́ти,** -йму́, -йме́ш, *док., кого і без додатка, розм*. виводити кого-небудь з рівноваги, не даючи спокою, досаждаючи чимсь • *всю ніч діймали комарі.* Син. ***допікати, дошкуляти.***

дійови́й, -á, -é. **1.** здатний активно діяти; здатний робити вплив на що-небудь • *дійова громадська організація.* **2.** який дає результат, що призводить до потрібних наслідків • *дійовий вплив.*

дíйсний, -а, -е. **1.** який насправді існує або існував • *дійсні факти, дійсний випадок.* Син. ***реальний.*** **2.** який має законні повноваження • *дійсний квиток.* Син. ***правомочний.***

дíйсність, -ності, *ж*. **1.** те, що насправді існує або існувало • *дійсність перевершувала усі мрії.* Син. ***реальність.*** **2.** об'єктивний світ в усій його різноманітності • *сумна дійсність, прикрашати дійсність.*

дíйсно, *присл.* **1.** у дійсності, реально, не уявно • *дійсно так було.* Син. ***справді.*** **2.** *у знач. вставн. сл.* уживається для підтвердження висловлення • *так, дійсно, смачна кава.*

діли́ти, ділю́, дíлиш, *недок.* **1.** *що.* роз'єднувати на частини • *ділити гроші.* **2.** виконувати математичну дію ділення. **3.** *з ким, перен.* переживати щось спільно з ким-небудь • *ділити з родиною поразки і перемоги.*

діли́тися, ділю́ся, дíлишся, *недок.* **1.** мати у своєму складі частини • *місто ділилося на дві частини.* Син. ***розділятися.*** **2.** здійснювати поділ майна • *ділитися спадщиною.* **3.** *чим.* розподіляти між собою; виділяти з чого-небудь свого частину чогось, спільно користуватися чим-небудь • *ділитися цукерками, ділитися іграшками.* **4.** *перен.* передавати, повідомляти щось; взаємно обмінюватися • *ділитися враженнями, ділитися досвідом.* **5.** мати властивість ділення на інше число без

остачі • *шість ділиться на два і три.*

ділови́й, -á, -é. **1.** який зв'язаний зі службовою діяльністю, роботою • *діловий партнер, діловий лист.* **2.** який знає і розуміє свою справу • *діловий працівник.* Син. ***діловитий.*** **3.** який властивий зайнятій людині • *діловий вигляд.* Син. ***діловитий, заклопотаний.*** **4.** зайнятий практичною стороною справи, пов'язаною з матеріальною вигодою • *ділова людина, ділові кола.*

ділови́тий, -а, -е. **1.** який знає і розуміє свою справу. Син. ***діловий.*** **2.** зайнятий справами. Син. ***діловий, заклопотаний.*** **3.** який виражає зайнятість, заклопотаність.

ділóк, -лкá, *ч., зневажл.* той, хто спритно веде справи, переважно комерційні, вдаючись до будь-яких засобів для досягнення мети • *спритний ділок.*

діля́нка, -и, *ж.* **1.** частина земельної площі, виділена за якимись ознаками й використовувана з певною метою • *присадибна ділянка.* **2.** частина поверхні, площі чого-небудь • *ділянка землі.* **3.** відрізок чого-небудь, що має протяжність • *на східній ділянці кордону.* **4.** частина фронту, що є місцем дії якого-небудь військового з'єднання • *ділянка фронту.* **5.** *перен.* галузь, сфера якої-небудь діяльності • *мати здобутки в ділянці філології.*

дільни́ця, -і, *ж.* адміністративно-територіальна або виробнича одиниця • *виборча дільниця, лікарська дільниця.*

дім, дóму, *ч.* **1.** будівля, призначена для житла або для розміщення різних установ • *біля дому росли дерева.* Син. ***будинок.*** **2.** приміщення, в якому живуть люди • *у домі було чисто.* Син. ***житло.***

дірá, -и́, *ж.* **1.** щілина, отвір у чому-небудь • *діра в стіні.* **2.** розірване або витерте місце на одежі, взутті і т. ін. • *діра на сорочці.* **3.** *перен., зневажл.* про все відстале, запущене в економічному і культурному відношенні • *працювати в якійсь дірі.*

діря́вий, -а, -е. **1.** який має діру або діри • *дірявий дах.* **2.** зношений до дір • *дірявий одяг, діряве взуття.* Син. ***драний, подертий.***

діставáти, -стаю́, -стає́ш, *недок.* **дістáти,** -áну, -áнеш, *док., що.* **1.** брати, витягувати звідкись • *діставати зошит з портфеля.* **2.** дотягуючись, доторкатися до чого-небудь • *діставати до полиці.* **3.** здобувати, розшукувати що-небудь, долаючи труднощі • *дістати потрібні книжки.* **4.** одержувати щось очікуване • *діставати листи з дому.* **5.** одержувати розпорядження про здійснення чого-небудь • *діставати наказ.* **6.** відчувати на собі (фізично або морально) діяння чого-небудь • *дістати лайку.* **7.** захворювати, заражатися якоюсь хворобою • *дістати грип.*

діставáтися, -стаю́ся, -стає́шся, *недок.,* **дістáтися,** -áнуся, -áнешся, *док.* **1.** переходити в чиє-небудь користування, ставати чиєюсь власністю • *дісталася квартира, дісталася дача.* **2.** *перен.* випадати на чиюсь долю • *дісталася слава.* **3.** з труднощами йти, їхати, підніматися і т. ін. до якого-небудь місця, предмета • *дістатися до міста,*

дістатися на гору. Син. ***добиратися***. **4.** з труднощами домагатися, досягати чого-небудь, здобувати щось • *перемога дісталася важко*. **5.** *безособове, кому, чому*. одержувати покарання за що-небудь • *хлопцям добре дісталося від батьків*. **6.** потрапляти в складні умови, обставини • *дістатися в полон*. **7.** вибиратися зі складних умов, обставин • *дістатися на волю*.

дітвора́, -и́, *ж., збірн., розм.* маленькі дівчатка і хлопчики • *на подвір'ї зібралася дітвора*.

діти, -е́й, *мн.* **1.** маленькі дівчатка і хлопчики • *книжки для дітей*. **2.** сини й дочки різного віку • *мати багато дітей*. **3.** про малят тварин та пташат. **4.** майбутнє покоління • *наші діти житимуть у заможній країні*.

дія, дії, *ж.* **1.** вияв якоїсь діяльності. **2.** *тільки мн.* сукупність вчинків кого-небудь • *непохитний у своїх діях*. **3.** робота, функціонування якоїнебудь машини, агрегата, підприємства і т. ін. • *завод введено в дію*. **4.** вплив на кого-, що-небудь • *дія земного тяжіння*. **5.** виявлення сили, енергії чого-небудь • *дія вітру*. **6.** сукупність і розвиток подій у літературних творах, кіно і т. ін. • *дія роману відбувається в Харкові*. **7.** *тільки мн.* операції, пов'язані зі збройною боротьбою • *припинити бойові дії*. **8.** *театр.* закінчена частина драматичного, оперного, балетного твору або спектаклю • *п'єса в трьох діях*. Син. ***акт***. **9.** основний вид математичного обчислення • *чотири арифметичні дії*.

ді́яльний, -а, -е. **1.** який виявляє енергію, силу, завзяття; здатний до кипучої діяльності • *діяльний керівник, діяльна натура*. **2.** сповнений активної діяльності • *діяльне життя*. **3.** сповнений бажання практично діяти • *діяльний інтерес*.

ді́яльність, -ності, *ж.* **1.** праця, дії людей у якій-небудь галузі • *діяльність у галузі освіти*. **2.** функціонування органів живого організму • *діяльність серця*. **3.** робота, функціонування якоїсь організації, установи, машини і т. ін. • *діяльність міністерства, припинити діяльність*.

діяти, дію, дієш, *недок.* **1.** робити, здійснювати що-небудь, виявляти якусь діяльність • *діяти активно*. **2.** *без додатка*. здійснювати що-небудь певним способом • *не знати, що діяти*. **3.** бути справним, нормально працювати • *чи діє твій годинник?* **4.** *перен.* застосовуватися, бути в силі, існувати • *діє план виходу з кризи*. **5.** *на кого—що і без додатка*. робити вплив на кого-, щонебудь • *діяти на нерви, страйки діють на владу*. Син. ***впливати***. **6.** здійснювати військові операції • *активно діяти в тилу ворога*.

дія́ч, -а́, *ч.* **1.** той, хто відзначається своєю активністю та енергійністю в певній галузі життя • *видатний діяч науки, громадський діяч*. **2.** той, хто займає керівну посаду • *державний діяч*.

дму́хати, -аю, -аєш, *недок.* **1.** випускати з рота сильний струмінь повітря • *дмухати в саксофон*. Син. ***дути***. **2.** *чим.* струменем повітря з рота направляти щось на кого-небудь • *дмухати сигаретним димом*. **3.** нести, гнати, рухати струмені по-

вітря • *вітер дмухав мені в обличчя*. Син. ***віяти.***

дно, -а, *с.* **1.** ґрунт, земля під водою моря, річки і т. ін. • *пірнати до дна, дістати дна.* **2.** нижня частина або нижня стінка якого-небудь предмета (посудини, човна) • *випити до дна, покласти на дно човна.* **3.** *перен.* найважчі умови життя • *опинитися на дні.*

дня́ми, *присл.* **1.** у дні, які щойно минули або настануть у найближчому майбутньому • *днями пройшов дощ, днями відбудеться зустріч.* **2.** протягом багатьох днів • *днями не мати шматка хліба.*

доба́, -и́, *ж.* **1.** проміжок часу, протягом якого Земля обертається навколо своєї осі; день і ніч; одиниця виміру часу, яка дорівнює 24 годинам • *працювати по 16 годин на добу.* **2.** тривалий відрізок часу, виділений за якимось характерним явищем, подією • *перебудовна доба, доба трансформації суспільства.* Син. ***епоха.***

добача́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **доба́чити,** -а́чу, -а́чиш, *док.* **1.** *що, кого.* бачити кого- або що-небудь, звертати увагу на кого- або на що-небудь • *добачати недоліки в роботі комісії.* Син. ***помічати.*** **2.** *тільки недок.* сприймати зором • *недобачати без окулярів.* Син. ***бачити.*** **3.** *в кому, в чому.* вважати кого-, що-небудь кимось, чимось • *добачати в ньому генія.* Син. ***вбачати.***

добива́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **доби́ти,** -б'ю́, -б'є́ш, *док.* **1.** умертвляти, вбивати пораненого або того, хто гине від чого-небудь • *добивати поранених.* **2.** остаточно розбивати, перемагати • *добивати ворогів, добивати конкурентів.* **3.** *перен.* остаточно розбивати ідейно або морально • *добивати аргументами.* **4.** робити непридатним що-небудь • *добивати черевики.* Син. ***доношувати.*** **5.** *перен.* надокучливими прикрими розмовами, докорами і т. ін. доводити до важких наслідків.

добива́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **доби́тися,** -б'ю́ся, -б'є́шся, *док.* **1.** настирливо прагнути досягнути чогось • *добиватися популярності, добиватися перемоги.* **2.** *лише док.* досягти поставленої мети, яких-небудь результатів, доклавши зусиль • *добитися успіху.* **3.** *від кого, в кого.* дізнаватися про кого-, що-небудь шляхом випитування • *добиватися правди від батьків.* Син. ***допитуватися.*** **4.** *розм.* добиратися з трудом до кого-, чого-небудь • *добиватися на попутках до міста.*

добира́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **добра́ти,** доберу́, добере́ш, *док.* **1.** *що.* завершувати набирання потрібної кількості чого-небудь • *не добрати одного бала.* **2.** розшукувати, знаходити найбільш відповідне • *добирати команду, добирати кадри.* **3.** вибирати і компонувати за певним принципом, естетичними вимогами • *добирати одяг.* **4.** вишукувати все необхідне для якої-небудь мети • *добирати літературу для реферата.* **5.** *без додатка.* розуміти, усвідомлювати що-небудь • *не добрати, що трапилося.*

добира́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **добра́тися** і рідко **ді́бра́тися,** доберу́ся, доберéшся, *док.* **1.** переборюючи труднощі, нешвидко прибувати

куди-небудь, до когось, чогось • *добиратися додому.* **2.** рухаючись у певному напрямі, досягати чого-небудь • *вода вже добирається до будинку.* **3.** *до кого, перен., розм.* діставати можливість розправитися з кимось • *я до тебе ще доберусь.* **4.** *розм.* починати використовувати, вживати що-небудь • *добиратися до пива.*

добі́рка, -и, *ж.* ряд дописів, кореспонденцій на одну тему, об'єднаних під одним заголовком • *добірка читацьких листів.*

добі́рний, -а, -е. **1.** відібраний з числа інших як найкращий • *добірне військо.* **2.** першосортний, відмінний • *добірне зерно.* **3.** який відповідає високим вимогам • *добірне товариство, добірний смак.* Син. ***вишуканий.*** **4.** *розм.* непристойний • *добірна лайка.*

до́блесний, -а, -е, *уроч.* **1.** відомий своїми подвигами, відвагою; сповнений відваги, мужності • *доблесні війська.* **2.** готовий подолати будь-які труднощі • *доблесна праця.* Син. ***самовідданий.***

до́блесть, -і, *ж., уроч.* **1.** відвага, мужність, геройство • *військова доблесть.* **2.** самовідданість у праці, в якій-небудь діяльності • *доблесть шахтарів.*

добови́й, -а́, -е́. **1.** який дорівнює одній добі • *добовий лік часу.* **2.** який відбувається, діє протягом доби, за добу • *добовий наряд.* **3.** розрахований, потрібний на одну добу • *добова норма, добовий графік.* **4.** одержуваний за добу • *добовий приріст.*

добові́, -ви́х, *мн.* сума, яка виплачується кому-небудь за кожну добу перебування у відрядженні • *одержати добові.*

до́бре[1], **1.** *присл.* до **добрий;** протилежне погано • *добре ставитися до людей.* **2.** *присл., розм.* дуже • *добре наїстися.* **3.** *у знач. присудк. сл.* про успішний хід справ, сприятливе оточення • *все буде добре.* **4.** *у знач. присудк. сл. зі спол. що, коли і т. ін.* дуже вдало, до речі • *добре, що ти купив квіти.*

до́бре[2], *у знач. част.* уживається на означення згоди • *добре, підемо до кіно.* Син. ***гаразд.***

добри́день, *виг.* уживається як привітання вдень. Син. ***добрий день.***

до́брий, -а, -е. **1.** який робить людям добро, прихильно, чуйно до них ставиться • *добра людина.* Син. ***доброзичливий.*** **2.** для якого характерна взаємна прихильність, симпатія • *добрий приятель.* Син. ***близький.*** **3.** який приносить добро, задоволення, радість і т. ін. • *добра новина.* **4.** корисний, потрібний, в основі якого лежить бажання добра кому-небудь • *добра порада.* **5.** в якому виражається прихильність, співчуття, доброзичливе, шанобливе ставлення, повага до людей • *згадати добрим словом.* **6.** який свідчить про безтурботний, веселий стан людини • *мати добрий настрій.* **7.** який має належні знання і навики для виконання чого-небудь • *добрий фахівець.* Син. ***досвідчений.*** **8.** який має позитивні якості або властивості, що відповідають поставленим вимогам, задовольняють їх (про предмети, тварин, рослини і т. ін.) • *добрий кінь.* **9.** вигідний, зручний для роботи, влаштування яких-небудь справ,

заробітку • *добре місце.* **10.** значний щодо розміру, обсягу, кількості і т. ін. • *добрий заробіток, добрий врожай.* **11.** гідний шани, похвали • *добре ім'я.* Син. ***незаплямований.*** **12.** смачний • *добрий борщ.* **13.** *розм.* уживається для підкреслення важливості, значності кількісного визначення міри часу, простору • *проминула добра година.*

добрі́шати, -аю, -аєш, *недок.* ставати, робитися більш чуйним, прихильнішим до інших • *після вечері батько добрішав.*

добро́, -а́, *с.* **1.** усе позитивне в житті людей, що відповідає їх інтересам, бажанням, мріям • *добро і зло.* **2.** добра, корисна справа, вчинок і т. ін. • *робити добро людям.* **3.** сукупність належних кому-небудь речей, предметів, цінностей і т. ін. Син. ***майно.***

добро́бут, -у, *ч.* матеріально-побутове забезпечення • *високий рівень добробуту.* Син. ***достаток.***

доброві́льний, -а, -е. **1.** здійснюваний з власної волі, без насилля, примусу • *добровільна пожертва.* **2.** створений на принципах взаємної згоди, на основі самодіяльності мас при підтримці громадськості • *добровільне спортивне товариство.*

добро́дій, -я, *ч., розм.* ввічлива форма звертання до чоловіка.

добро́дійка, -и, *ж., розм.* ввічлива форма звертання до жінки.

доброді́йний, -а, -е. **1.** який має на меті давати матеріальну допомогу бідним • *добродійна акція.* **2.** який приносить користь, дає добро • *добродійний вчинок.* Син. ***доброчинний.***

доброду́шний, -а, -е. **1.** лагідний, ласкавий, прихильний до людей і до всього навколишнього • *добродушна людина.* **2.** який виражає добродушність • *добродушна усмішка.* **3.** властивий людині, що лагідно, приязно ставиться до всіх • *добродушний характер.*

добрози́чливець, -вця, *ч.* той, хто бажає, зичить людям добра, співчутливо, прихильно ставиться до кого-небудь.

добрози́чливий, -а, -е. **1.** який бажає людям добра, співчутливо ставиться до інших, дбає, піклується про них • *доброзичлива людина.* **2.** який виражає добре ставлення, прихильність, приязнь і т. ін. • *доброзичливий погляд.* **3.** в основі якого лежить бажання зробити кому-небудь добро, принести користь і т. ін. • *доброзичливе ставлення.*

добросо́вісний, -а, -е. який чесно, старанно і сумлінно виконує свої обов'язки • *добросовісний працівник.*

доброта́, -и́, *ж.* **1.** чутливе, дружнє ставлення до людей • *поважати за доброту.* **2.** привітність, ласка, прихильність • *в його очах світилася доброта.*

добро́тний, -а, -е. який відзначається міцністю, високою якістю; виготовлений з високоякісного матеріалу • *добротний будинок.* Син. ***доброякісний.***

доброчи́нний, -а. -е. який приносить користь, дає добро • *доброчинна діяльність.*

доброя́кісний, -а, -е. **1.** доброї якості; який своєю якістю цілком задовольняє вимоги • *доброякісний ремонт.* **2.** *мед.* який не поширюється і піддається виліковуванню • *доброякісна пухлина.*

добува́ти, -аю, -а́єш, *недок.*, **добу́ти,** -у́ду, -у́деш, *док.* **1.** *що, кого.* діставати, розшукувати кого-, що-небудь • *добувати автомобіль, добувати коня.* **2.** *що.* заробляти працею • *добувати гроші.* **3.** *що.* брати що-небудь у бою, зі зброєю в руках • *добути місто.* Син. ***оволодівати.*** **4.** *чого, перен.* досягати чого-небудь у впертій боротьбі, наполегливою працею • *добувати слави.* **5.** *що.* виймати, витягувати звідки-небудь • *добувати з кишені гаманець.* **6.** *що.* діставати з надр землі, з морських глибин • *добувати нафту.* **7.** *що.* одержувати що-небудь, переробляючи сировину • *добувати цукор з буряку.* **8.** *що.* служити або перебувати де-небудь до певного часу, строку • *добути до кінця вистави.*

добу́ток, -тку, *ч.* **1.** те, що добуто працею. **2.** *мат.* число, одержане після множення.

до́вгий, -а, -е. **1.** який має велику довжину або протяжність • *довга дорога, довгі ноги.* **2.** який довго триває • *довга лекція.*

довгожда́ний, -а, -е. якого довго, з нетерпінням ждуть • *довгождані реформи.* Син. ***довгоочікуваний.***

довголі́тній, -я, -є. який триває багато років • *довголітня діяльність.*

довгоно́гий, -а, -е. з довгими ногами • *довгонога дівчина.*

довжина́, -и́, *ж.* протяжність лінії, площини, тіла і т. ін. між двома найвіддаленішими точками • *два метри в довжину.*

до́відка, -и, *ж.* **1.** відомості, які даються комусь або які одержує хтось • *зібрати усі довідки.* **2.** документ з такими відомостями • *одержати медичну довідку.*

дові́дник, -а, *ч.* книжка, яка містить короткі відомості з певних питань • *довідник з математики, користуватися довідником.*

дові́реність, -ності, *ж.* документ, яким хтось довіряє комусь діяти від свого імені • *довіреність на одержання грошей.*

довіря́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **дові́рити,** -рю, -риш, *док.* **1.** *кому, чому.* вірити, покладатися на кого- або що-небудь • *довіряти батькам, довіряти газетам.* **2.** *кого.* виявляти довір'я, доручати кому-небудь когось, щось; передавати під чиєсь піклування • *довіряти сина на виховання.* **3.** *що.* ділитися з кимось своїми думками, таємницями • *довіряти потаємні мрії.*

householdо́дити

дово́дити, -джу, -диш, *недок.*, **довести́,** -еду́, -еде́ш, *док.* **1.** *кого.* вести, супроводжувати до певного місця • *довести до дверей.* **2.** *що.* підтверджувати яке-небудь положення фактами або незаперечними доказами • *доводити теорему.* Син. ***доказувати.*** **3.** *що.* робити, виготовляти до досягнення певної межі • *довести справу до кінця.* **4.** *кого.* викликати в комусь певний стан • *доводити до відчаю.*

дога́на, -и, *ж.* **1.** осуд, несхвалення чиєїсь поведінки, чиїхось учинків • *говорити з доганою.* **2.** офіційна негативна оцінка чиїхось учинків, чийогось ставлення до праці • *оголосити догану.*

до́гляд, -у, *ч.* **1.** нагляд за ким- або за чим-небудь з метою охорони, контролю, забезпечення нормального стану, порядку і т. ін. • *справа потребує догляду.* **2.** подання допомоги комусь, піклування про кого- або

про що-небудь • *догляд за старими батьками.*

до́гма, -и, *ж.* **1.** учення, поняття, ідея, які вважаються істинними за будь-яких умов. **2.** основні положення якого-небудь вчення, які приймаються без доказів.

до́говір, до́гово́ру, *ч.* угода про права та обов'язки між державами, підприємствами, установами, окремими особами • *укласти договір.*

догово́рюватися, -ююся, -юєшся, *недок.,* **договори́тися,** -ворю́ся, -во́ришся, *док.* **1.** *до чого.* у розмові доходити до якоїсь крайності, до небажаних наслідків • *договоритися до абсурду.* **2.** приходити до згоди шляхом переговорів • *договоритися про співробітництво.* Син. ***домовлятися.***

додава́ти, -даю́, -дає́ш, *недок.,* **дода́ти,** -да́м, -даси́, *док.* **1.** *що.* давати, лити, сипати і т. ін. у додаток до чого-небудь • *додати солі.* **2.** збільшувати розмір, інтенсивність або швидкість чого-небудь • *додати швидкість.* **3.** казати або писати на додаток до вже сказаного або написаного • *додати кілька слів наприкінці листа.* **4.** виконувати математичну дію додавання • *додати до двох три.*

доду́муватися -уюся, -уєшся, *недок.,* **доду́матися,** -аюся, -аєшся, *док. до чого,* думаючи над чим-небудь, приходити до певного висновку.

до́звіл, -во́лу, *ч.* **1.** згода, яка дає право робити щось • *попрохати дозволу сісти.* **2.** документ, який посвідчує таке право • *видати дозвіл на полювання.*

дозвілля, -я, *с.* час, вільний від роботи, занять, будь-якого діла • *зробити на дозвіллі.*

дока́зувати, -ую, -уєш, *недок.,* **доказа́ти,** -ажу́, -а́жеш, *док.* **1.** *що.* закінчувати говорити, розповідати; доводити розповідь до кінця • *доказувати казку.* **2.** *що.* підтверджувати яке-небудь положення фактами або доводами • *доказувати свою правоту.* Син. ***доводити.*** **3.** *переважно кому.* переконувати когось у чому-небудь • *докажи мені, що ти не винен.*

до́кір, -кору, *ч.* осуд, звинувачення, висловлені комусь або звернені до когось • *висловити докір, глянути з докором.*

докі́рливий, -а, -е. який виражає осуд, звинувачення; сповнений або пройнятий осудом, звинуваченнями • *докірлива розмова, докірливий погляд.*

докла́дний, -а, -е. дуже повний, з подробицями, з усіма деталями • *докладний аналіз, докладна біографія.* Син. ***вичерпний.***

докона́ти, -а́ю, -а́єш, *док., розм.* довести кого-небудь до важкого фізичного або морального стану • *доконати ворога, доконати виховними бесідами.* Син. ***замучити.***

доконе́чний, -а, -е. **1.** обов'язковий, неодмінний • *доконечна потреба одруження.* Син. ***неминучий.*** **2.** остаточний, який не підлягає змінам • *прийняти доконечне рішення.*

докорі́нний, -а, -е. який стосується основ, коренів чого-небудь • *докорінні зміни.*

докоря́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.,* **докори́ти,** -рю́, -ри́ш, *док., кому, чому і без додатка.* виражати своє незадоволення з приводу чого-небудь, зви-

нувачувати когось у чому-небудь • *докоряти братові*. Син. ***дорікати.***

до́ктор, -а, *ч.* **1.** *розм.* те саме, що **лікар** • *піти на прийом до доктора.* **2.** вищий учений ступінь, який присуджується на підставі захисту дисертації, а також особа, якій присуджено цей ступінь • *здобути ступінь доктора економічних наук* [з лат. doctor «учитель»].

доктри́на, -и, *ж., книжн.* вчення, наукова, філософська або політична теорія; система поглядів • *розробляти воєнну доктрину* [з лат. doctrīna «вчення; навчання»].

докуме́нт, -а, *ч.* **1.** діловий папір, який є письмовим доказом чого-небудь, підтверджує право на що-небудь • *документ про освіту.* **2.** письмове посвідчення, яке офіційно підтверджує особу • *пред'явити документ.* **3.** письмовий твір, грамота і т. ін. як свідчення про щось історичне • *історичні документи* [з лат. documentum «доказ; приклад; повчання»].

докуча́ти, -áю, -áєш, *недок.*, **доку́чити,** -чу, -чиш, *док.* часто повторювати, говорити кому-небудь про щось, набридати; не давати спокою • *докучати розмовами.*

до́лар, -а, *ч.* грошова одиниця США, Канади і деяких інших країн [з англ. dollar «тс.»].

дола́ти, -áю, -áєш, *недок.* **1.** перемагати, знищувати когось, щось у боротьбі • *долати ворогів.* **2.** перемагати, переборювати різні перешкоди • *долати труднощі, долати опір.* **3.** справлятися з чим-небудь таким, що вимагає фізичних зусиль • *долати річкові пороги.* **4.** позбавлятися чого-небудь • *долати недоліки.* **5.** охоплювати кого-небудь, оволодівати ким-небудь (про фізичний стан, хворобу тощо) • *сон долав усіх навколо.*

долива́ти, -áю, -áєш, *недок.*, **доли́ти,** -ллю́, -лле́ш, *док., що, чого, кому.* додавати, добавляти рідину кудинебудь • *доливати каструлю, долити води у склянку, долити сусідові пива.*

доли́на, -и, *ж.* рівна плоска місцевість, розташована між горбами чи горами.

долина́ти, -áю, -áєш, *недок.*, **доли́нути,** -ну, -неш, *док.* поширюючись, доноситися до чийого-небудь слуху, нюху (про звуки, запахи) • *з кухні долинав запах борщу, здалеку долинала музика.*

до́лі, *присл.* **1.** внизу; на землі • *сісти долі навколо вогнища.* **2.** вниз, на землю • *опустити очі долі* • *плюнути з літака долі.* Син. ***додолу.***

долі́лиць, *присл.* обличчям до землі, вниз • *впасти долілиць.* Син. ***ниць.***

доліта́ти, -áю, -áєш, *недок.*, **долеті́ти,** -ечу́, -ети́ш, *док.* летячи, досягати чого-небудь, якого-небудь місця • *літак не долетів до аеродрому.*

долі́шній, -я, -є. який знаходиться або розташований внизу • *долішній поверх.* Син. ***нижній.***

долуча́ти, -áю, -áєш, *недок.*, **долучи́ти,** -лучу́, -лу́чиш, *док.* додавати, приєднувати кого-, що-небудь до когось, до чогось • *долучати нових метеликів до колекції, долучати нових однодумців.*

доло́ня, -і, *ж.* внутрішній бік кисті руки • *ніжні долоні, затулити долонями обличчя.*

до́ля[1], -і, *ж.* **1.** збіг обставин, хід подій, що ніби не залежить від волі людини • *доля закинула мене в Африку.* **2.** стан, зумовлений життєвими умовами, обставинами; дальше існування, майбутнє когось або чогось • *доля нації, подальша доля архітектурних пам'яток.*

до́ля[2], -і, *ж.* **1.** частина чого-небудь • *доля секунди.* **2.** належна комусь частка чого-небудь • *одержати свою долю акцій.*

до́лька, -и, *ж.* частина плоду цитрусових рослин, що має вигляд півмісяця • *долька апельсина, мандаринова долька.*

домага́ння, -я, *с.* наполегливі зусилля • *марні домагання.*

домага́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **домогти́ся,** -ожу́ся, -о́жешся, *док., кого, чого, з інфін., зі спол. і без додатка.* **1.** наполегливо добиватися чого-небудь • *домагатися дотримання законів*; **2.** вимагати від когось • *домагатися від уряду пенсій.*

дома́шній, -я, -є. **1.** який виконується дома • *домашнє завдання, домашня робота.* **2.** який не купується, вирощується або виготовляється дома • *домашні яйця, домашнє масло.* **3.** який одягають або носять дома • *домашній халат.* **4.** який живе в домі або приручений • *домашній кролик.*

до́мисел, -слу, *ч.* думка, заснована на припущеннях, розмірковуваннях • *художній домисел, стаття побудована на домислах.*

доміну́вати, -у́ю, -у́єш, *недок., книжн.* мати перевагу, панувати, бути основним, головним • *домінувати в нафтобізнесі.* Син. ***переважати.***

домкра́т, -а, *ч.* пересувний або переносний механізм для піднімання вантажів на невелику висоту • *підняти автомобіль домкратом* [з гол. dómmekracht «тс.»].

домови́к, -а, *ч.* демонологічний персонаж, що за народними уявленнями живе в домі й виконує функцію його охоронця.

домови́на, -и, *ж.* **1.** спеціально зроблена скриня, в якій ховають покійного • *покласти в домовину.* Син. ***труна.*** **2.** місце, де поховано померлого. Син. ***могила.***

домо́вленість, -ності, *ж.* умова, досягнута попередньою розмовою, переговорами • *досягти домовленості.*

домовля́тися, -я́юся, -я́єшся, *недок.*, **домо́витися,** -влюся, -вишся. ведучи попередні розмови, переговори, досягати певної умови • *домовитися про спільний відпочинок.*

домогоспода́рка, -и, *ж.* жінка, яка веде домашнє господарство і не працює на якомусь підприємстві або в якійсь установі.

домосі́д, -а, *ч.* той, хто любить проводити час дома.

доне́сення, -я, *с.* усне або письмове службове повідомлення керівній особі про що-небудь • *надіслати донесення до Києва.*

донеда́вна, *присл.* до недавнього часу • *донедавна ми дружили.*

доне́схочу, *присл., розм.* до повного задоволення, скільки завгодно • *наїстися донесхочу, натанцюватися донесхочу.*

донжуа́н, -а, *ч., ірон.* той, хто любить залицятися до жінок, не маючи серйозних намірів.

дони́зу, *присл.* у напрямку до землі

• *опустити голову донизу*. Син. ***вниз.***

донúні, *присл.* до цього часу • *пенсіонери донині сподіваються на справедливість*. Син. ***досі.***

дóнор, -а, *ч.* 1. людина, яка дає свою кров для переливання хворому з лікувальною метою. 2. *перен.* установа, яка надає благодійну фінансову підтримку для реалізації неприбуткових проектів • *співпраця з донорами — важливий напрямок роботи громадських організацій* [з англ. donor «жертвуватель, донор»].

донóс, -у, *ч.* відомості, які подає хтось таємно для звинувачення кого-небудь у чомусь • *написати донос.*

дóня, -і, *пестл.* те саме, що **дочкá.**

дóнька, -и, *розм.* те саме, що **дочкá.**

допадáтися, -áюся, -áєшся, *недок.*, **допáстися,** -адýся, -адéшся, *док., розм.* 1. діставати можливість займатися чимось бажаним • *допастися до комп'ютерних ігор.* 2. з великим завзяттям, енергією, жадністю братися за що-небудь • *допастися до пива.*

дóпис, -у, *ч.* стаття, повідомлення в газету, журнал тощо.

дóпит, -у, *ч.* опитування свідка, потерпілого, підозрюваного і обвинуваченого для з'ясування обставин злочину • *влаштувати допит.*

допúтливий, -а, -е. 1. який відзначається цікавістю, прагненням до набуття нових і нових знань • *допитлива дівчинка.* 2. *перен.* який проникливо дивиться, стежить • *допитливий погляд.*

допізна, *присл.* до пізнього часу, до пізньої пори • *гуляти допізна.*

допікáти, -áю, -áєш, *недок.*, **допектú,** -ечý, -ечéш. 1. *що і без додатка.* кінчати пекти, випікати до повної готовності, до кінця • *допікати пиріг.* 2. *кому і без додатка, перен.* сильно надоїдати комусь, не давати спокою, дратувати чим-небудь • *допікати сусідам, допікати своїми проблемами.* Син. ***дошкуляти, діймати.***

доплáчувати, -ую, -уєш, *недок.*, **доплатúти,** -ачý, -áтиш, *док.* платити додатково; сплачувати решту належної суми, сплачувати все до кінця • *доплатити за квиток, доплатити студентам стипендію.*

доповідáти, -áю, -áєш, *недок.*, **доповістú,** -вíм, -вісú, *док.* 1. робити доповідь; доводити усно до чийогось відома, повідомляти про що-небудь • *доповідати на конференції.* 2. повідомляти про прихід гостя, відвідувача і т. ін. • *доповісти про відвідувачку.*

доповідáч, -відачá, *ч.* той, хто робить доповідь, повідомлення • *доповідач говорив довго і нудно.*

доповіднá, -нóї, *ж., розм.* діловий папір, у якому коротко викладена суть якої-небудь справи • *подати доповідну.*

доповіднúй, -á, -é. який містить у собі офіційне повідомлення про що-небудь • *доповідна записка.*

дóповідь, -і, *ж.* 1. публічне повідомлення на певну тему (наукова лекція, звіт про роботу і т. ін.) • *виголосити доповідь.* 2. текст такого повідомлення • *відредагувати доповідь.*

допóвнювати, -юю, -юєш, *недок.*, **допóвнити,** -ню, -ниш, *док., що.*

додавати до чогось, робити щось повнішим • *доповнити відповідь.*

допомо́га, -и, *ж.* **1.** сприяння, підтримка в чому-небудь • *братерська допомога.* **2.** матеріальне, грошове забезпечення • *фінансова допомога.*

допомага́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **допомогти́,** -можу́, -мо́жеш, *док.* **1.** *кому.* сприяти, підтримувати кого-небудь • *допомагати матері.* **2.** робити певний вплив, давати потрібні наслідки • *знання мови допомагало в чужій країні.* **3.** приносити користь, виліковувати • *ці ліки допомагають від кашлю.*

допото́пний, -а, -е, *ірон.* який вийшов з ужитку, застарілий • *носити допотопний піджак.*

допризо́вник, -а, *ч.* особа, яка проходить військове навчання, перед призовом на дійсну військову службу • *військкомат розіслав повістки допризовникам.*

допрова́джувати, -ую, -уєш, *недок.*, **допрова́дити,** -джу, -диш, *док., кого.* **1.** ведучи, везучи кого-небудь, доставляти до певного місця • *допровадити дітей до Харкова.* **2.** *перен.* доводити кого-небудь до певного стану • *допровадити до розпуки.*

доре́чний, -а, -е. який відповідає обстановці; зроблений своєчасно • *доречне запитання, доречна пропозиція.*

дорі́внювати[1], -юю, -юєш, *недок.*, **дорівня́ти,** -я́ю, -я́єш, *док., до кого, чого.* ставити в один ряд з ким-, чимнебудь, вважати рівним, однаковим щодо якості, достоїнства з кимось, з чимось • *дорівнювати світовим стандартам.*

дорі́внювати[2], -ює, *недок., чому.* бути рівним, величиною відповідати чому-небудь • *за кількістю населення Україна дорівнює Франції.*

дорі́ка́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **доректи́,** -ечу́, -ече́ш, *док., кому.* **1.** виражати своє незадоволення з приводу чогонебудь, звинувачувати когось у чому-небудь • *дорікати друзям за спізнення.* **2.** *чим.* ставити що-небудь у докір комусь • *дорікати шматком хліба.*

доро́бок, -бку, *ч.* те, що виготовлене, зроблене, створене кимось • *творчий доробок, науковий доробок.*

доро́га, -и, *ж.* **1.** смуга землі, призначена для їзди і ходіння • *польова дорога.* **2.** місце для проходу чи проїзду • *дати дорогу машинам.* **3.** напрямок, шлях прямування • *показати дорогу до кафе.* **4.** *перен.* напрямок діяльності, шлях розвитку • *обрати власну дорогу в науці.*

дороги́й, -а́, -е́. **1.** який коштує великі гроші • *дорога сукня.* **2.** *перен.* який високо цінується, оберігається, яким дорожать • *життя занадто дороге, щоб ним ризикувати.* **3.** близький, милий серцю • *дорога людина.*

дороговка́з, -у, *ч.* **1.** напис, стовп, стрілка і все інше, що повідомляє про напрямок дороги. **2.** *перен.* те, що визначає напрямок для розвитку чого-небудь • *праці Ю. Шевельова можуть правити за дороговказ у лінгвістиці.*

дорогоці́нний, -а, -е. **1.** який коштує великі гроші, дуже цінний • *дорогоцінні прикраси.* Син. ***дорогий.*** **2.** *перен.* який має велике значення; дуже важливий • *дорогоцінна інформація, втрачати дорогоцінний час.*

дорожи́ти, -жу́, -жи́ш, *недок., ким,*

чим. **1.** високо цінити кого-, що-небудь, надавати йому великого значення • *дорожити дружбою з братом*. **2.** оберігати, боятися втратити що-небудь • *дорожити власним здоров'ям*.

дорожне́ча, -і, *ж*. високий рівень цін чого-небудь • *нарікати на дорожнечу продуктів*.

доро́слий, -а, -е. який перестав бути дитиною, змужнів • *мати дорослу дочку*.

доруча́ти, -а́ю, -а́єш, *недок*., **доручи́ти,** -ручу́, -ру́чиш, *док*., *кому, чому*. покладати на когось виконання чого-небудь • *доручити секретарю-референту, доручити заступнику*.

дору́чення, -я, *с*. документ, що дає кому-небудь право діяти від імені особи, що видала цей документ • *виплатити гроші за дорученням*. Син. ***довіреність.***

доса́да, -и, *ж*. почуття незадоволення, гіркоти, викликане чим-небудь • *з виразом досади на обличчі*.

до́свід, -у, *ч*. **1.** сукупність практично засвоєних знань, навичок • *великий життєвий досвід*. **2.** випробуване щось на практиці • *переконатися на власному досвіді*.

досві́дчений, -а, -е. **1.** який має знання, навички в якій-небудь галузі і т. ін. • *досвідчений керівник*. **2.** який має життєвий досвід • *досвідчений у життєвих проблемах*.

до́сі, *присл*. до цього часу, до цих пір • *ми досі не маємо автомобіля*.

доскі́пуватися, -уюся, -уєшся, *недок*., **доскіпа́тися,** -скіпа́юся, -скіпа́єшся, *док*., *розм*. **1.** використовувати щонебудь як привід для звинувачення, докору і т. ін. • *доскіпуватися до якості ремонту, доскіпуватися до підлеглих*. Син. ***прискіпуватися.*** **2.** *перен*. наполегливо дізнаватися про щось • *доскіпуватися до тонкощів професії*. Син. ***дошукуватися.***

доскона́лий, -а, -е. **1.** який має потрібний ступінь довершеності • *досконала фігура, досконалий вірш*. **2.** повний, абсолютний • *досконале знання української мови*.

доскона́льний, -а, -е. докладний, ґрунтовний, точний • *доскональний науковий опис, доскональна відповідь*.

до́слід, -у, *ч*. відтворення якогось явища в штучних умовах з метою його аналізу • *досліди з хімії*. Син. ***експеримент.***

дослі́дження, -я, *с*. наукова праця, в якій аналізується яке-небудь питання • *мовознавчі дослідження*.

до́слідний, -а, -е. **1.** пов'язаний з науковим дослідженням • *науково-дослідний інститут*. **2.** призначений для ведення дослідів • *дослідна станція*. Син. ***дослідницький.***

дослі́дник, -а, *ч*. той, хто займається науковими дослідженнями, вивченням чого-небудь.

дослі́дницький, -а, -е. те саме, що **до́слідний.**

доста́ток, -тку, *ч*. **1.** матеріальна забезпеченість • *жити в достатку*. Син. ***заможність.*** **2.** *чого*. велика кількість чого-небудь • *достаток продуктів*.

досто́їнство, -а, *с*. **1.** позитивна якість, риса • *достоїнства і вади людей*. **2.** *лише в однині*. повага до себе • *людське достоїнство*. Син. ***гідність.***

досто́ту, *присл*. цілком точно • *син достоту схожий на мене*. Син. ***точнісінько.***

достроко́во, *присл*. раніше визначе-

ного строку • *достроково скласти іспити.*

досту́пний, -а, -е. **1.** який підходить для багатьох, яким можуть користуватися всі • *за доступну плату.* **2.** легкий для сприймання, легкий для розуміння • *доступний виклад.* **3.** не гордовитий, уважний до інших • *доступний у спілкуванні.* **4.** до якого або по якому можна зручно пройти • *стежка доступна тільки для пішохода.*

досхочу́, *присл.* скільки захочеться, скільки завгодно, до повного задоволення • *натанцюватися досхочу.*

дося́гнення, -я, *с.* **1.** (дія) виконання чогось бажаного • *досягнення мети.* **2.** позитивний результат роботи, діяльності • *за видатні досягнення в літературі.* Син. ***успіх.***

досьє́, *невідм., с.* **1.** сукупність документів та інших письмових матеріалів, що стосуються якого-небудь питання, справи чи особи • *збирати досьє на конкурентів.* **2.** папка, в якій зберігаються ці матеріали • *покласти нові вирізки до досьє* [з фр. dossier «тс.»].

дота́ція, -ї, *жс.* виділення якійсь установі, підприємству чи організації додаткових грошових сум з державних або місцевих коштів • *одержати дотацію на видання журналу.*

до́теп, -у, *ч.* оригінальний, вдало сформульований вираз жартівливого або насмішкуватого змісту • *сипати дотепами.*

до́тик, -у, *ч.* **1.** (дія) доторкання • *ніжний дотик маминої руки.* **2.** відчуття (тиску, тепла, холоду), що виникає при доторканні до чогось шкірою • *шкіра тепла на дотик.*

доти́чний, -а, -е. який має відношення до кого-, чого-небудь • *документи дотичні до цієї справи.*

дотри́мувати, -ую, -уєш, *недок.*, **дотри́мати,** -аю, -аєш, *док.* **1.** *кого, що.* тримати до певного часу, строку. **2.** *чого, що, перен.* точно, без відхилень виконувати • *дотримувати слова, дотримувати обіцянку, дотримувати тиші.*

дохі́дливий, -а, -е. легкий для сприймання, для розуміння • *дохідливий підручник.*

дохо́дити, -джу, -диш, *недок.*, **дійти́,** дійду́, ді́йдеш, *док.* **1.** наближатися до якоїсь межі, місця • *спека доходить до сорока градусів, доходити до школи за десять хвилин.* **2.** зберігатися до якого-небудь часу (про письмові або архітектурні пам'ятки, предмети старовини тощо) • *до нашого часу дійшло чимало давньоруських книг.* **3.** досягати якого-небудь стану • *доходити згоди, дійти до розпуки.*

доці́льний, -а, -е. який відповідає своєму призначенню, поставленій меті • *доцільна пропозиція.*

до́чи́ста, *присл.* абсолютно все, нічого не залишаючи, не приховуючи • *розповісти все дочиста, спорожнити тарілки дочиста.*

дочка́, -и́, *жс.* особа жіночої статі стосовно до своїх батька і матері. Син. *пестл.* ***доня,*** *розм.* ***донька.***

до́шка, -и, *жс.* **1.** плоский з двох боків шматок дерева невеликої товщини, одержаний у результаті подовжнього розпилювання деревини • *стіл із соснових дощок.* **2.** шкільний прилад, на якому пишуть крейдою • *викликати до дошки.* **3.** пристосуван-

ня для чого-небудь у вигляді плити, пластини • *меморіальна дошка.*

дошкуля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **дошку́лити,** -лю, -лиш, *док., кому, чому, кого, що.* завдавати кому-небудь неприємного відчуття, зачіпати, не давати спокою • *дошкуляє нестача грошей.*

дошку́льний, -а, -е. **1.** який завдає фізичного болю, неприємного відчуття • *дошкульний біль.* **2.** їдкий, злобно-насмішкуватий • *дошкульний сміх, дошкульний жарт.*

дощ, -у, *ч.* водяні краплі, що падають з неба • *падає дощ, змокнути під дощем.*

доще́нту, *присл.* повністю, цілком • *знищити дощенту, згоріти дощенту, зруйнувати дощенту.*

дражли́вий, -а, -е. **1.** який легко піддається роздратуванню, схильний до швидкого роздратування • *президент став дуже дражливим.* Син. ***дратівливий.*** **2.** який вимагає великої обережності, тактовності • *дражлива справа.* Син. ***делікатний.***

дражни́ти, дражню́, дра́жниш, *недок., кого, що.* **1.** навмисне сердити злими жартами, зауваженнями і т. ін. • *дражнити журналістів.* **2.** збуджувати, посилювати, загострювати яке-небудь бажання, почуття • *дражнити апетит.*

дра́ма, -и, *ж.* **1.** жанр літературних творів, писаних у діалогічній формі і призначених для сценічного виконання (на відміну від епосу, лірики); літературний твір такого жанру з серйозним, але не героїчним змістом (на відміну від комедії, трагедії). **2.** *перен.* подія, пов'язана з нещастям, стражданням в особистому або суспільному житті; важке душевне переживання • *життєва драма* [з лат. drāma «дія; сценічний твір»].

драмату́рг, -а, *ч.* письменник, що пише твори, призначені для сценічного виконання [з фр. dramaturge або нім. Dramatúrg «тс.»].

дратівли́вий, -а, -е. **1.** який легко піддається роздратуванню, схильний до швидкого роздратування • *стати дратівливим.* Син. ***дражливий.*** **2.** який викликає роздратування • *дратівливе дзеленчання будильника.*

дратува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого.* **1.** викликати почуття незадоволення, гніву, злості • мене дратували його дурні жарти. **2.** навмисне виводити з рівноваги • *дратувати вчителів на уроках.* Син. ***дражнити.***

дре́вній, -я, -є. дуже старий, стародавній • *древні легенди.*

дремену́ти, -ну́, -не́ш, *док., розм.* швидко побігти, тікаючи від кого-небудь або доганяючи кого-небудь • *дременути додому.*

дресирува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого.* навчати тварин, птахів і т. ін. • *дресирувати котика* [з фр. dresser «тс.»].

дрижа́ти, -жу́, -жи́ш, *недок.* **1.** трястися від холоду, страху, сміху і т. ін. • *дрижать руки.* Син. ***тремтіти.*** **2.** коливатися, двигтіти • *земля дрижить.*

дріб, дро́бу, *ч.* **1.** *мат.* число, що складається з частин одиниці. **2.** дрібненькі кульки свинцю, що вживаються для стрільби із мисливської рушниці.

дрібни́й, -а́, -е́. **1.** невеликого розміру, малий • *дрібна картопля.* **2.** малий, незначний щодо вартості • *дріб-*

ні гроші. **3.** *перен.* який не має істотного значення • *дрібна помилка*. Син. ***незначний, другорядний.***

дрібнíшати, -аю, -аєш, *недок.* **1.** ставати меншим за розміром • *яблука щороку дрібнішали.* **2.** *перен.* втрачати істотне значення, важливість • *власні проблеми дрібнішають у порівнянні зі світовими трагедіями.*

дрібнóта, -и, *ж., розм.* **1.** *збірн.* маленькі розміром, дрібні істоти, предмети. **2.** *перен.* про людей, які займають незначне місце в суспільстві.

дріб'язок, -зку, *ч.* **1.** предмети невеликого розміру • *на поличці лежав різний дріб'язок.* **2.** дрібні гроші • *дістати з гаманця дріб'язок.* **3.** щось незначне, неважливе, нікчемне • *займатися хатніми дріб'язками.*

дрíжджі, -ів, *мн.* мікроскопічні гриби, що викликають бродіння.

дрімáти, -áю, -áєш, *недок.* перебувати в стані, близькому до сну, перебувати у напівсні.

дрімýчий, -а, -е. дуже густий, темний, непролазний • *дрімучий ліс.*

дріт, дрóту, *ч.* **1.** виріб з металу, що має вигляд гнучкої нитки чи тонкого прута • *електричний дріт.* **2.** дротяна загорожа • *табір оточено колючим дротом* [з нім. Draht «дріт»].

дрóва, дров, *мн.* розпиляне і порубане дерево, що використовується як паливо.

дрýгий, -á, -é. **1.** числівник порядковий, відповідний кількісному числівнику два • *вже другий день іде дощ.* **2.** наступний після даного • *на другий день ми пішли в кіно.* **3.** не головний за значенням, не основний • *на другому плані, друга скрипка в оркестрі.* Син. ***другорядний.***

дрýжба, -и, *ж.* добрі, приязні стосунки на основі взаємної прихильності й відданості.

дружúна, -и, *ж.* **1.** одружена жінка стосовно до свого чоловіка • *любити дружину.* **2.** група, загін, добровільне об'єднання • *пожежна дружина, санітарна дружина.* **3.** у Київській Русі — постійне княже військо • *вирушати з дружиною на війну.*

дружúти, дружý, дрýжиш, *недок., з ким.* перебувати в добрих, приязних стосунках, підтримувати дружбу, бути друзями.

дрýжний, -а, -е. **1.** зв'язаний дружбою, взаємною прихильністю, згодою • *дружний колектив, дружна родина.* **2.** який проходить одночасно, погоджено • *дружна робота, дружний спів.*

дрýжній, -я, -є. **1.** пов'язаний з другом • *дружнє коло.* **2.** заснований на дружбі, взаємній прихильності, доброзичливості • *дружня порада, дружні взаємини.* **3.** який виражає прихильність, дружелюбність • *дружня усмішка.*

друкáрня, -і, *ж.* поліграфічне підприємство, на якому виготовляють друковану продукцію різних видів • *книжка щойно вийшла із друкарні.*

друкувáти, -ýю, -ýєш, *недок., що.* **1.** відтворювати тексти друкарським способом • *друкувати газету на гарному папері.* **2.** видавати, випускати у світ • *видавництво «Фоліо» щороку друкує понад сотню книжок.* **3.** публікувати, вміщувати в якомусь виданні • *в журналі друкують роман з продовженням.* **4.** відтворювати текст друкарською машинкою або на комп'ютері.

дублéр, -а, *ч.* **1.** той, хто паралельно

з ким-небудь виконує подібну або однакову роботу. **2.** той, хто замінює основного виконавця певного завдання. **3.** актор, який виконує мовну партію при дублюванні кінофільму іншою мовою [з фр. doubleur «подвоювач»].

дублéт, -у, *ч.* один із двох однакових предметів, другий примірник якого-небудь предмета • *мати дублет рідкісного видання* [з фр. doublet «подвійний»].

дублянка, -и, *ж., розм.* верхній одяг, виготовлений з дублених шкір • *купити нову італійську дублянку.*

дуéль, -і, *ж.* **1.** поєдинок із застосуванням зброї між двома противниками за викликом одного з них • *викликати на дуель, повітряна дуель.* Син. ***двобій.*** **2.** *перен.* змагання, боротьба двох осіб [з нім. Duéll «тс.»].

дуéт, -у, *ч.* **1.** музичний твір для двох інструментів або голосів з самостійними партіями для кожного. **2.** музика, спів у два голоси. **3.** склад виконавців із двох осіб [з іт. duetto «спів удвох»].

дýжий, -а, -е. **1.** який має велику фізичну силу • *дужий хлопець.* Син. ***міцний, сильний, кріпкий.*** **2.** фізично здоровий • *я не зовсім дужий.*

дýжка, -и, *ж.* **1.** один із парних розділових знаків у вигляді вертикальної заокругленої чи фігурної риски • *написати слово у квадратних дужках.* **2.** один із парних математичних знаків такої ж форми • *спочатку треба помножити цифри в дужках.* **3.** ручка чи яка-небудь інша частина предмета, що має форму дуги • *взятися за дужку відра.*

дýмати, -аю, -аєш, *недок.* **1.** *без додатка.* розмірковувати над чим-небудь. Син. ***мислити.*** **2.** *про кого—що, за кого—що.* спрямовувати думки на кого- або що-небудь, піклуватися про кого- або що-небудь • *думати про освіту дітей.* **3.** *із спол.* **що.** мати певну думку • *я думав, що ви жартуєте.* **4.** *з інфін.* мати намір, мати на увазі • *думаю поїхати до Польщі.*

дýмка, -и, *ж.* продукт, результат мислення • *розумні думки.*

дурúти, дурю́, дýриш, *недок., кого.* обманювати, вводити в оману • *дурити батьків.*

дурíти, -íю, -íєш, *недок., розм.* **1.** втрачати ясність свідомості, від почуття любові до кого-небудь • *дуріти за дівчиною, дуріти з кохання.* **2.** робити безглузді, необдумані вчинки • *не дурій, не лізь під машину.* **3.** поводитися занадто весело, бурхливо виявляти задоволення і т. ін. • *дуріти на дискотеці.*

дурнúй, -á, -é. **1.** розумово обмежений, позбавлений розуму • *дурний чиновник.* **2.** який виражає розумову обмеженість • *дивитися дурними очима.* **3.** *розм.* позбавлений розумного змісту • *дурний жарт, дурний фільм.*

дурнúця, -і, *ж., розм.* **1.** щось несуттєве, маловажливе, незначне • *заважати з якимись дурницями.* Син. ***дрібниця.*** **2.** нерозумний, необдуманий, безглуздий учинок • *зробити дурницю.* **3.** безглузді, позбавлені розумного змісту слова, вирази, думки • *говорити дурниці.*

дýрно, *присл.* **1.** безплатно, даром • *дурно напитися пива.* **2.** даремно, марно • *дурно очікувати на потяг.*

ду́ти, ду́ю, ду́єш і дму, дмеш, *недок.* **1.** викликати рух повітря, віяти • *вітер дує.* **2.** *безос.* віяти холодним повітрям • *дме з вікна.* **3.** *на що, у що.* випускати з рота струмінь повітря • *дути на гаряче.*

духівни́к, -á, *ч.* священик, у якого хтонебудь постійно сповідається.

духм'я́ний, -а, -е. який має сильний, приємний запах • *подарувати букет духмяних троянд.* Син. ***ароматний, запашний, пахучий.***

духове́нство, -а, *с., збірн.* служителі релігійного культу. Син. ***духівництво.***

духо́вка, -и, *ж.* пристрій, вмонтований у кухонній плиті, який служить для печіння пирогів, тортів тощо або запікання деяких страв.

духо́вний, -а, -е. **1.** нематеріальний, зв'язаний із психічним життям, зі сферою ідей • *духовний світ людини.* **2.** що стосується релігійного культу • *духовна особа, духовний сан.*

душá, -і, *ж.* **1.** внутрішній психічний світ людини • *на душі стало легше.* **2.** основні риси характеру, людина з певними рисами характеру • *добра душа.* **3.** про людину (при визначенні кількості) • *прийшло душ десять гостей.* **4.** центральна фігура чогонебудь • *душа товариства.*

душе́вний, -а, -е. **1.** зв'язаний із внутрішнім психічним світом людини, її настроями, переживаннями та почуттями • *втратити душевну рівновагу.* **2.** щирий, відвертий, сердечний • *отримати душевного листа від подруги.*

души́ти, душу́, ду́шиш, *недок., кого, що і без додатка.* **1.** насильно припиняти дихання в кого-небудь, здавлюючи йому горло; заважати дихати. **2.** *перен.* заважати розвиватися чому-небудь, пригнічувати щось • *душити податками малий бізнес.*

дю́жина, -и, *ж.* дванадцять однорідних предметів • *дюжина бананів* [з фр. douzaine «тс.»].

дюйм, -а, *ч.* одиниця довжини в англійській системі мір, що дорівнює 2, 54 см • *джинси мали в талії 29 дюймів* [з гол. duim «тс.»].

дя́дько, -а, *ч.* **1.** брат батька або матері, чоловік тітки • *рідний дядько.* **2.** *розм.* чоловік середніх років (на відміну від хлопця, діда) • *кілька дядьків грали в карти.*

дя́кувати, -ую, -уєш, *недок., кому, чому, без додатка і зі спол. що.* виявляти, висловлювати вдячність • *дякувати за обід, дякувати друзям, дякувати, що прийшли.*

Е

евакуа́ція, -ї, *ж.* **1.** організоване вивезення кого- або чого-небудь з однієї місцевості в іншу для уникнення небезпеки під час війни, стихійного лиха і т. ін. • *евакуація жінок і дітей.* **2.** час і місце перебування вивезеного з постійного місця • *перебувати в. евакуації* [з лат. evacuatio «спорожнення»].

еволю́ція, -ї, *ж.* **1.** процес зміни, розвитку чого- або кого-небудь • *еволюція людини.* **2.** філософський розвиток, що відбувається шляхом поступових кількісних змін у межах однієї якості [з лат. ēvolūtio «розвиток, розгортання»].

евфемі́зм, -у, *ч.* слово або вираз, вжиті замість тих, які є незручними або з якихось причин небажаними • *слово «чорт» має багато евфемізмів.*

евфоні́я, -ї, *ж.* **1.** добір звуків у тексті поетичного твору, що створює певний художній ефект • *евфонія вірша.* **2.** уникнення нехарактерних для даної мови сполучень звуків • *правила евфонії української мови.*

егоїзм, -у, *ч.* себелюбство, нехтування суспільними інтересами та інтересами інших людей заради задоволення власних, особистих інтересів і прагнень • *подолати власний егоїзм* [з фр. égoïsme «тс.»].

еква́тор, -а, *ч.* **1.** уявна лінія, що проходить навколо земної кулі на однаковій віддалі від полюсів • *перетинати екватор.* **2.** місцевість, що прилягає до цієї лінії [з лат. aequātor «рівний»].

еквівале́нт, -а, *ч.* щось рівноцінне, рівнозначне, рівносильне іншому, таке, що повністю замінює його.

екзальта́ція, -ї, *ж.*, *книжн.* перебільшене захоплення чимось, надзвичайне збудження під впливом чого-небудь • *слухати концерт без екзальтації* [з лат. exaltatio «тс.»].

екза́мен, -у, *ч.* **1.** іспитова перевірка знань, що здійснюється згідно зі встановленими правилами • *складати екзамени.* Син. ***іспит.*** **2.** *перен.* перевірка, випробування кого- або чого-небудь • *екзамен на зрілість* [з лат. exāmen «тс.»].

екзамена́тор, -а, *ч.* особа, яка проводить екзамен, оцінює знання того, хто екзаменується • *суворий екзаменатор.*

екземпля́р, -а, *ч.* **1.** окремий предмет із ряду подібних (переважно про друковані та рукописні тексти) • *придбати два екземпляри книжки.* Син. ***примірник.*** **2.** *перен.* про людину як представника групи людей з певними властивостями, рисами (часто негативними) • *ха-*

рактерний екземпляр чиновника [з лат. exemplar «список, копія, взірець, модель»].

екзо́тика, -и, *ж.* усе те, що є характерним для природи, побуту, культури віддалених, маловідомих країн і що здається дивним і незвичним для жителів інших країн • *любитель екзотики.*

екіпа́ж, -у, *ч.* особовий склад, команда корабля, літака, танка [з фр. équipage «карета; команда; спорядження»].

еклéктика, -и, *ж.* механічне безпринципне поєднання різносортних поглядів, точок зору, теорій, ідейних спрямувань.

еколо́гія, -ї, *ж.* **1.** взаємовідношення між організмом і оточуючим середовищем. **2.** наука, яка займається вивченням взаємовідношення між організмом і оточуючим середовищем.

еконо́мити, -млю, -миш. **1.** *що.* бережливо, ощадливо витрачати що-небудь • *економити кошти.* **2.** *на чому.* мати вигоду від ощадливого використання чого-небудь • *економити на всьому.*

еконо́міка, -и, *ж.* **1.** сукупність виробничих відносин даного суспільного ладу, відповідних до продуктивних сил суспільства. **2.** господарче життя, стан господарства (країни, району і т. ін.). **3.** наука, що вивчає фінансово-матеріальну сторону якої-небудь галузі господарської діяльності.

еконо́мія, -ї, *ж.* ощадливість, бережливість при витрачанні чого-небудь [з лат. oeconomia «правильне господарство»].

екраніза́ція, -ї, *ж.* втілення на екрані засобами кіномистецтва літературних творів і сценічних постановок • *нова екранізація роману «Три мушкетери».*

екскава́тор, -а, *ч.* самохідна землярна машина для виймання й перемішування корисних копалин, ґрунтів та інших сипких і кускових матеріалів [з нім. Ekskavátor або англ. excavator «тс.»].

е́кскурс, -у, *ч.* відхилення від головної теми для висвітлення або уточнення другорядних питань • *зробити автобіографічний екскурс* [з лат. excursus «відступ»].

екску́рсія, -ї, *ж.* **1.** колективне відвідування визначних місць з культурно-освітньою метою. **2.** група людей, які беруть участь у такому відвідуванні [з нім. Exkursión «тс.»].

експанси́вний, -а, -е. нестримний у виявленні почуттів; збуджений, бурхливо схвильований • *експансивна натура.*

експа́нсія, -ї, *ж.* поширення кордонів держави шляхом завоювань, а також поширення політичного та економічного впливу на інші держави; економічне і політичне уярмлення інших країн [з лат. expansio «розширення, поширення»].

експеди́ція, -ї, *ж.* **1.** спеціально організована поїздка або похід групи осіб, загону і т. ін., звичайно у віддалену місцевість, з яким-небудь завданням • *експедиція в джунглі.* **2.** склад групи осіб, загону і т. ін. такої поїздки • *до складу експедиції включено лікаря.* **3.** установа або відділ установи, що відає

розсиланням кореспонденції, товарів та ін. • *здати листи до експедиції* [з фр. expédition «військова операція»].

експеримéнт, -у, *ч.* **1.** дослід, спроба. **2.** форма пізнання об'єктивної дійсності, один з основних методів наукового дослідження явищ [з лат. experīmentum «дослід, спроба»].

експéрт, -а, *ч.* фахівець, що робить експертизу [з фр. expert «тс.»].

експерти́за, -и, *ж.* дослідження якоїнебудь справи, якогось питання з метою зробити правильний висновок, дати правильну оцінку відповідному явищу • *проводити експертизу* [з фр. expertise «тс.»].

експози́ція, -ї, *ж.* розміщення якихнебудь предметів, призначених для огляду • *експозиція українських товарів на міжнародному ярмарку* [з нім. Expositión «виставка»].

éкспорт, -у, *ч.* **1.** вивезення за кордон товарів або капіталів • *поставляти продукцію на експорт.* **2.** загальна кількість або загальна вартість товарів, що вивозяться за кордон • *50 відсотків українського експорту складають вироби металургів* [з англ. export «вивіз»].

експрéс, -а, *ч.* пасажирський транспорт (поїзд, автобус і т. ін.), що рухається з великою швидкістю, без проміжних зупинок [з англ. express «кур'єрський поїзд»].

експрóмт, -у, *ч.* промова, вірш, музичний твір, дотепне зауваження, створені без попередньої підготовки, в момент виголошення [з лат. expromtus «той, що є під рукою, готовий»].

експрóмтом, *присл.* без підготовки, попереднього обдумування • *виголосити промову експромтом.*

екстáз, -у, *ч.* найвищий ступінь захоплення, стан надмірного запалу, що межує з хворобливістю • *впадати в екстаз* [з фр. extase «захоплення»].

екстенси́вний, -а, -е. спрямований вшир, спрямований на збільшення кількості, а не на поліпшення якості чого-небудь • *екстенсивний розвиток економіки* [з лат. extensivus «розширюючий»].

éкстра, *невідм., прикм.* найкращої, найвищої якості [з лат. extra «поза, крім, над»].

екстравагáнтний, -а, -е. який надто відрізняється від загальноприйнятих звичаїв, надто своєрідний, дивовижний • *екстравагантна зовнішність, екстравагантний вчинок* [з фр. extravagant «безглуздий, недоладний»].

екстремíзм, -у, *ч.* схильність до крайніх поглядів і дій (переважно в політиці) [з лат. extremus «крайній»].

éкстрений, -а, -е. **1.** терміновий, невідкладний • *екстрене повідомлення.* **2.** *перен.* надзвичайний, непередбачений • *екстрена ситуація.*

елегáнтний, -а, -е. вишуканий, витончено гарний • *елегантний костюм* [з фр. élégant «елегантний, вишуканий»].

елéктрика, -и, *ж.* **1.** форма енергії, зумовлена рухом заряджених частинок матерії (електронів, позитронів, протонів). **2.** ця енергія як об'єкт побутового і промислового використання • *плата за електрику зростає.*

електри́чка, -и, *ж., розм.* поїзд, що рухається за допомогою електрики • *їхати електричкою за місто.*

електроста́нція, -ї, *ж.* підприємство, яке виробляє електричну енергію з інших видів енергії.

електроене́ргія, -ї, *ж.* енергія електричного струму • *припинити подачу електроенергії.*

елеме́нт, -а, *ч.* **1.** складова частина чого-небудь • *важливий елемент аналізу.* **2.** речовина, яка хімічними методами не розкладається на складові частини • *новий елемент у таблиці Менделєєва.* **3.** прилад для одержання електричного струму за рахунок енергії, що виділяється при хімічній реакції • *елемент батарейки.* **4.** *мн.* основи, початкові знання в якій-небудь галузі • *елементи математики* [з лат. elementum «елемент; стихія»].

елі́та, -и, *ж., збірн.* особи, що виділяються серед інших своїм суспільним становищем, розумом, здібностями і т. ін. • *політична еліта, наукова еліта* [з фр. élite «краще, добірне»].

емба́рго, *невідм., с.* заборона ввозу або вивозу товарів, цінностей і т. ін. • *запровадити ембарго на експорт зброї* [з ісп. embargo «заборона, накладення арешту»].

еміґра́ція, -ї, *ж.* **1.** переселення зі своєї батьківщини до іншої країни • *еміграція до Ізраїлю.* **2.** перебування в іншій країні після такого переселення • *жити на еміграції.* **3.** *збірн.* люди, які переселились до іншої держави • *представники української еміграції.*

емі́сія, -ї, *ж.* випуск грошей та цінних паперів • *чергова емісія гривні* [з лат. emissio «випуск, випромінювання»].

емо́ція, -ї, *ж.* душевне переживання, почуття, хвилювання • *розмовляти без емоцій* [з фр. émotion «хвилювання, збудження»].

енерге́тика, -и, *ж.* галузь, що вивчає різні види природних ресурсів енергії з метою їх використання в народному господарстві.

ене́ргія, -ї, *ж.* **1.** одна з основних властивостей матерії; здатність якого-небудь тіла, речовини виконувати роботу. **2.** *перен.* рішучість і наполегливість у діях.

ентузіа́зм, -у, *ч.* сильний запал, захоплення, душевне піднесення • *працювати з ентузіазмом* [з нім. Enthusiásmus «тс.»].

енциклопеди́зм, -у, *ч., книжн.* широка всебічна освіченість, обізнаність у різних галузях знання.

енциклопе́дія, -ї, *ж.* науковий довідник у формі словника, що містить систематизовані відомості з усіх галузей знань або окремої галузі • *Енциклопедія українознавства, Українська літературна енциклопедія* [з фр. encyclopédie «тс.»].

епіго́н, -а, *ч.* творчо несамостійний послідовник якого-небудь наукового, художнього і т. ін. напрямку • *епігони Т. Шевченка.*

епігра́ма, -и, *ж.* короткий сатиричний вірш, здебільшого на адресу якої-небудь особи [з лат. epigramma «напис; короткий сатиричний вірш»].

епі́граф, -а, *ч.* короткий вислів, цитата, уривок з пісні, прислів'я і т. ін., що наводиться перед твором чи

його частиною і надає своєрідного забарвлення основній ідеї твору • *роман починався з епіграфа.*

епідемія, -ї, *ж.* **1.** масове поширення якої-небудь інфекційної хвороби • *епідемія грипу.* **2.** *перен.* надзвичайно швидке поширення чого-небудь • *епідемія наркоманії* [з лат. epidēmia «поширена хвороба»].

епізод, -у, *ч.* **1.** випадок, випадкова подія • *розповісти епізод з життя на Гаваях.* **2.** більш чи менш завершена, відносно самостійна частина художнього твору • *ще раз перечитати улюблені епізоди роману* [з фр. épisode «тс.»].

епілог, -у, *ч.* **1.** заключна частина літературного твору, в якій коротко розповідається про подальшу долю основних персонажів. **2.** *перен.* кінець, розв'язка чого-небудь • *щасливий епілог конфлікту.*

епітет, -а, *ч.* художнє означення, яке додається до назви предмета, виділяючи в нього якусь характерну ознаку та викликаючи певне ставлення до нього • *оригінальний епітет є окрасою тексту.*

епіцентр, -у, *ч.* місце на поверхні землі, розташоване над або під осередком яких-небудь руйнівних сил • *епіцентр землетрусу.*

епопея, -ї, *ж.* **1.** великий художній твір, що відзначається широтою охоплених подій. **2.** *перен.* складна і велика історія чого-небудь • *епопея з обміном квартири.* **3.** ряд визначних подій.

епос, -у, *ч.* **1.** жанр літературних творів, писаних у формі розповіді, на відміну від драми, лірики. **2.** героїчні народні пісні, думи, оповіді та інші твори цього жанру, в яких відображаються важливі соціальні події [з нім. Épos «тс.»].

епоха, -и, *ж.* **1.** великий проміжок часу з визначними подіями, явищами або процесами в природі, суспільстві, науці тощо • *революційна епоха.* **2.** *геол.* час, що відповідає певному етапові розвитку Землі • *геологічна епоха.*

ера, -и, *ж.* **1.** початок літочислення, зв'язаний з видатною історичною або легендарною подією; система літочислення • *третє століття до нашої ери, друге століття нашої ери.* **2.** *книжн.* період, докорінно відмінний від попереднього • *ера комп'ютерних технологій.* **3.** *геол.* найбільша одиниця хронологічного поділу історії Землі [з лат. aera «окреме число, вихідна цифра; ера»].

еротика, -и, *ж.* **1.** надмірна чуттєвість, підвищена статева збудливість. **2.** зображення в мистецькому творі любові, статевого життя • *більшість американських фільмів переобтяжена еротикою* [з нім. Erótik «тс.»].

ерудиція, -ї, *ж.* глибокі, різнобічні знання в певній галузі чи в багатьох галузях науки [з лат. ērudītio «ученість, освіченість»].

ескалатор, -а, *ч.* механічні рухомі сходи для переміщення великої кількості людей з одного рівня на інший • *підніматися ескалатором, опускатися ескалатором* [з англ. escalator «тс.»].

ескіз, -у, *ч.* **1.** попередній начерк малюнка, картини або частин її • *ескіз майбутньої картини.* **2.** малюнок,

за яким створюють що-небудь • *ескіз костюма* [з фр. esquisse «тс.»].

есперáнто, *невідм., с.* міжнародна штучна мова, створена на матеріалі найбільш поширених європейських мов.

естафéта, -и, *ж.* вид командних спортивних змагань, учасники яких на визначених пунктах передають з рук в руки паличку, факел і т. ін. • *передати естафету, прийняти естафету* [з фр. estafette «тс.»].

естéтика, -и, *ж.* **1.** наука про мистецтво як особливий вид суспільної ідеології • *слухати лекції з естетики.* **2.** система поглядів на мистецтво чи якийсь його рід, що її дотримується хто-небудь • *естетика Т. Шевченка.* **3.** краса, художність чогось • *естетика слова* [з фр. esthétique «тс.»].

естрáда, -и, *ж.* **1.** музично-драматичне мистецтво, пов'язане з виконанням невеликих творів • *артист естради.* **2.** сцена для виступів акторів, музикантів, співаків тощо • *естрада була завалена квітами* [з фр. estrade «підвищення, кін, поміст»].

естрáдний, -а, -е. **1.** який виступає на естраді • *естрадний співак.* **2.** призначений для виконання на естраді • *естрадна пісня.*

етáп, -у, *ч.* **1.** окрема частина чого-небудь • *перший етап змагань завершився.* **2.** *перен.* окремий момент, період, стадія в розвитку чого-небудь, у якій-небудь діяльності • *початковий етап лікування* [з фр. étape «етап, перехід; місце зупинки»].

éтика, -и, *ж.* **1.** наука, що вивчає мораль • *підручник з етики.* **2.** норми поведінки, мораль якої-небудь суспільної групи, професії • *порушити професійну етику.*

етикéт, -у, *ч.* загальноприйняті норми поведінки і правила ввічливості в якому-небудь товаристві • *дотримуватися етикету* [з фр. étiquette «тс.»].

етикéтка, -и, *ж.* ярличок на чому-небудь для визначення назви предмета, ціни і т. ін. [з фр. étiquette «папірець з написом»].

етимолóгія, -ї, *ж.* **1.** *лише одн.* розділ мовознавства, який вивчає походження слів і їх генетичні зв'язки з іншими словами. **2.** походження слова і його споріднені зв'язки з іншими словами тієї самої або інших споріднених мов • *складна етимологія слова.*

етногрáфія, -ї, *ж.* наука, яка вивчає побут, звичаї, матеріальну культуру народів.

ефéкт, -у, *ч.* **1.** враження, що його справляє хтось або щось на кого-небудь • *справити ефект на гостей.* **2.** результат, наслідок чого-небудь • *незначний ефект реформ.* **3.** засоби, за допомогою яких створюється яке-небудь враження • *привертати увагу дешевими ефектами* [з лат. effektus «виконання; дія; вплив; результат»].

ефекти́вний, -а, -е. **1.** який приводить до потрібних результатів, наслідків • *ефективне управління, ефективний метод.* **2.** який справляє сильне враження • *ефективна промова.* Син. ***ефектний.***

Є

ЄБРР [є-бе-ер-е́р], *невідм., ч.* скорочення: Європейський банк реконструкції та розвитку • *отримати кредит ЄБРР.*

Єва́нгеліє, -я, *с.* частина Біблії (головна частина Нового завіту), в якій вміщено розповіді про життя Ісуса Христа і яка є основою християнської релігії.

є́вро, *невідм., ч. і с.* спільна валюта Європейського союзу, запроваджена від 1 січня 1999 року • *курс євро постійно падає.*

європеїза́ція, -ї, *ж.* запровадження, поширення європейської моделі життя і культури • *європеїзація української освіти.*

європе́йський, -а, -е. **1.** який стосується Європи, притаманний Європі • *європейська система цінностей.* **2.** який знаходиться в Європі • *європейська країна.* **3.** який відзначається високим рівнем розвитку або якості • *сервіс на європейському рівні.* Син. ***світовий.***

євроремо́нт, -у, *ч.* високоякісний ремонт приміщення з використанням імпортних матеріалів • *зробити євроремонт у приміщеннях фірми.*

єговіст, -а, *ч.* член церкви Свідки Єгови.

єди́ний, -а, -е. **1.** один, без інших • *единий власник фірми.* **2.** тільки один • *мати єдину дитину, єдиний вихід із залу.* **3.** загальний, спільний для всіх • *єдиний закон, єдина енергетична система.*

єдинобо́рство, -а, *с.* бій, боротьба між двома противниками, поєдинок • *захоплюватися східними єдиноборствами.*

єдиноріг, -ро́га, *ч.* фантастична тварина у вигляді коня з одним рогом.

єдна́ння, -я, *с.* **1.** тісний зв'язок. Син. ***згуртованість.*** **2.** ділові, дружні взаємовідносини.

єдна́ти, -а́ю, -а́єш, *недок., кого, що.* **1.** встановлювати сполучення, зв'язок з чим-небудь, між чим-небудь • *міст єднає обидві частини міста, Інтернет єднає мільйони людей.* Син. ***сполучати.*** **2.** створювати між ким-небудь близькі, дружні стосунки • *дружні взаємини єднають Польщу й Україну.* Син. ***зближувати.*** **3.** створювати тісний зв'язок, цілісність між ким-небудь • *спільні інтереси єднали їх у боротьбі.* Син. ***згуртовувати.*** **4.** збираючи докупи, створювати єдине ціле.

єдна́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.* **1.** зливатися одне з одним. Син. ***поєднуватися.*** **2.** згуртовуватися для дружніх, спільних дій. **3.** вступати в дружні стосунки, підтримувати зв'язки з ким-небудь.

є́дність, -ності, *ж.* **1.** тісний зв'язок, згуртованість, цілісність, неподіль-

ність • *єдність політичної опозиції.* **2.** поєднання в одному цілому, нерозривність зв'язку • *єдність змісту і форми.* **3.** схожість, цілковита подібність • *єдність поглядів, єдність інтересів.* **4.** спільність чого-небудь • *єдність походження.*

ЄЕС [єéс], *невідм., с.* скорочення: Європейське економічне співтовариство.

єзуї́т, -а, *ч.* **1.** член католицького чернечого ордену «Товариство Ісуса». **2.** *перен.* підступна, лицемірна людина.

є́мки́й, є́мка́, є́мке́. який може вмістити велику кількість чого-небудь. Син. ***місткий.***

є́мкість, -кості, *ж.* те саме, що **є́мність** • *ємкість холодильника.*

є́мність, -ності, *ж.* здатність умістити в собі певну кількість кого-, чого-небудь • *басейн біля будинку мав невелику ємність.* Син. ***місткість, ємкість.***

є́на, -и, *ж.* грошова одиниця Японії.

єно́т, -а, *ч.* **1.** нічний хижий звір схожий на собаку, з темно-жовтим або рудуватим густим довгим хутром. **2.** хутро цього звіра • *купити шапку з єнота.*

єпа́рхія, -ї, *ж.* церковно-адміністративний округ, яким управляє єпископ.

єпи́скоп, -а, *ч.* **1.** вищий духовний чин у християнській церкві. **2.** особа, яка має цей чин. Син. ***архієрей.***

є́ресь, -і, *ж.* **1.** релігійне вчення, що суперечить церковним догмам. **2.** *перен.* відступ від загальноприйнятих поглядів чи правил.

єрети́к, -а́, *ч.* **1.** людина, яка відступилась від догм панівної релігії. **2.** *перен.* людина, яка відступає від панівних чи загальноприйнятих поглядів, правил, положень тощо.

ЄС [є-éс], *невідм., ч.* скорочення: Європейський союз • *членство в ЄС, переговори з ЄС.*

єство́, -а́, *с.* сукупність усіх фізичних і душевних сил та властивостей людини • *кохання заполонило її єство.*

єфре́йтор, -а, *ч.* **1.** перше військове звання, яке присвоюється рядовому • *дослужитися до єфрейтора.* **2.** людина, яка носить це звання • *за кермом сидів молодий єфрейтор* [з нім. Gefréiter «тс.»].

єхи́дний, -а, -е. **1.** пройнятий злістю, хитрістю, лукавством • *здаватися єхидним.* **2.** який містить у собі таємний намір зачепити, образити • *єхидний голос, єхидна посмішка.*

єхи́дство, -а, *с., розм.* недоброзичливість, злобність, хитрість, лукавство • *відповісти з єхидством.*

Ж

жа́ба, -и, *ж.* невелика безхвоста земноводна тварина з бородавчастою шкірою.

жага́, -и, *ж.* **1.** сильне бажання пити. Син. ***спрага.*** **2.** надзвичайно сильне бажання чого-небудь. **3.** нестримне почуття любові. Син. ***пристрасть.***

жагу́чий, -а, -е. **1.** який виражає велике почуття • *жагуче кохання, жагуча ненависть*. Син. ***пристрасний.*** **2.** який важко витримати • *жагучий біль*. Син. ***нестерпний.***

жада́ний, -а, -е. **1.** якого бажають, давно ждуть, про який мріють • *жадана незалежність*. Син. ***довгожданий, жданий.*** **2.** любий, дорогий • *жадана дитина.*

жада́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* бажати, прагнути чого-небудь • *жадати справедливості.*

жа́дібний, -а, -е. **1.** який пристрасно прагне до збагачення. Син. ***скупий, користолюбивий.*** **2.** *до чого.* який не наїдається • *жадібний до їжі*. Син. ***ненаситний.*** **3.** який виражає сильне бажання, прагнення • *дивитися жадібними очима.*

жа́лібни́й, жа́лібна́, жа́лібне́. **1.** який виражає тугу, печаль • *жалібна пісня*. Син. ***журливий.*** **2.** пов'язаний із трауром • *жалібна сукня, жалібний марш*. Син. ***траурний, жалобний.***

жа́лісливий, -а, -е. **1.** схильний до співчуття • *жаліслива дівчинка*. Син. ***співчутливий, жалісний.*** **2.** сповнений суму, горя або співчуття • *жалісливий погляд.*

жа́лісний, -а, -е. **1.** який виражає безпорадність, біль, слабість, муку • *жалісний вигляд*. **2.** схильний до співчуття. Син. ***жалісливий, співчутливий.***

жа́лість, -лості, *ж.* співчутливе ставлення до чужого горя.

жалі́ти, -і́ю, -і́єш, *недок., кого, що і без додатка.* **1.** відчувати жалість, співчуття до кого-небудь • *жаліти власних дітей.* **2.** нарікати на що-небудь. Син. ***шкодувати, жалкувати.*** **3.** оберігати, берегти кого-, що-небудь • *жаліти пташок.*

жалкува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** *за ким—чим.* нарікати на що-небудь • *жалкувати за втраченим домом.* Син. ***шкодувати, жаліти.*** **2.** *кого, що.* оберігати, берегти кого- або що-небудь • *жалкувати пива*. Син. ***жаліти.***

жало́ба, -и, *ж.* скорбота, сум, туга за померлим • *стояти в жалобі біля могили.*

жаль[1], жа́лю́, *ч.* **1.** почуття суму, гіркоти, горя • *відчувати жаль за загиблими.* **2.** *до кого.* співчутливе ставлення до чийого-небудь горя, переживання • *мати жаль до бра-*

та. Син. ***співчуття, жалість***.

жаль[2], *присудк. сл.* **1.** *кого, чого*. про жалість, співчуття до кого-, чого-небудь • *було жаль цього розумного хлопця*. Син. ***шкода, жалко***. **2.** *кого, чого і зі спол. що*. про почуття смутку, журби • *жаль було прощатися з домом*. Син. ***жалко, шкода***. **3.** *чого і з інфін*. про небажання витрачати, віддавати що-небудь • *жаль витрачати гроші на дурниці*.

жалюгі́дний, -а, -е. **1.** який викликає почуття суму, гіркоти • *жалюгідний вигляд*. **2.** який має непривабливий, убогий зовнішній вигляд • *жалюгідна квартира, жалюгідний одяг*. Син. ***злиденний, нужденний***. **3.** гідний осудження, зневаження, ганьби • *жалюгідні прислужники правлячого режиму*. Син. ***нікчемний, мерзенний***.

жалюзі́, *невідм., с.* складені з вузьких дощечок або металевих пластинок віконниці або штори для регулювання світла і повітряного потоку в приміщенні • *спустити жалюзі, підняти жалюзі* [з фр. jalousie «тс.»].

жанр, -у, *ч.* вид творів мистецтва, який характеризується своєрідними спільними ознаками • *жанр жіночого роману* [з фр. genre «тс.»].

жарго́н, -у, *ч.* мова якоїсь соціальної чи професійної групи, що відрізняється від загальнонародної наявністю специфічних слів і виразів, властивих цій групі • *жаргон музикантів, студентський жаргон* [з фр. jargon «тс.»].

жарки́й, -а́, -е́. **1.** який дає багато тепла (про сонце, вогонь тощо) • *жарке полум'я*. Син. ***пекучий, гарячий***. **2.** який виражає велике почуття • *жаркий поцілунок, жарка промова*. Син. ***жагучий, пристрасний***.

жарт, -у, *ч.* те, що говорять або роблять не всерйоз, заради розваги, сміху • *розважати жартами гостей*. Син. ***дотеп, витівка***.

жартівли́вий, -а, -е. **1.** який любить жартувати, веселитися, схильний до жартів • *жартівлива дівчина*. **2.** який містить у собі жарт, носить характер жарту • *жартівливі слова, жартівлива пісня*.

жартівни́к, -а, *ч.* той, хто любить жартувати.

жартома́, *присл.* заради жарту, жартуючи, несерйозно.

жартува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** *без додатка, з ким*. говорити або робити що-небудь дотепно, веселитися, смішити кого-небудь. Син. ***шуткувати***. **2.** говорити або робити що-небудь несерйозно. **3.** робити що-небудь необдумано, необережно. **4.** *з кого—чого, над ким—чим*. указувати на смішні сторони кого-, чого-небудь. Син. ***насміхатися, глузувати***.

жах, -у, *ч.* **1.** почуття сильного страху • *з жахом чекати наступного дня*. **2.** те, що викликає почуття страху • *жах війни*. **3.** *у знач. присл., розм.* надзвичайно, дуже • *жах, як хочеться пити*.

жаха́ти, -а́ю, -а́єш, *недок., кого*. викликати почуття сильного страху в кого-небудь.

жаха́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.* **1.** дуже лякатися кого-, чого-небудь • *жахатися гулу військових*

літаків. **2.** здригатися з переляку • *жахатися уві сні.*

жахли́вий, -а, -е. **1.** який викликає почуття сильного страху • *жахлива розповідь, жахливе видовище.* Син. ***страшний, страхітливий.*** **2.** *перен.* незвичайний, дуже великий, дуже сильний • *жахлива температура, жахлива швидкість.*

жбурля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок., ким, чим, розм.* **1.** рвучко, з силою кидати кого-, що-небудь • *вітер жбурляв пожовкле листя.* **2.** *перен.* різко, з гнівом і обуренням говорити про кого-небудь або звертатися до кого-небудь • *жбурляти звинувачення.*

жва́вий, -а, -е. **1.** повний життєвої сили, енергії • *жвавий хлопчик.* Син. ***рухливий, діяльний, бадьорий, збуджений.*** **2.** *перен.* який відбувається енергійно • *жвава розмова, жвава торгівля.* **3.** *перен.* який інтенсивно проявляється • *жвавий інтерес, жвавий відгук.*

жда́ти, жду, ждеш, *недок.* **1.** *кого, чого.* перебувати де-небудь, розраховуючи на появу кого-небудь • *ждати таксі.* Син. ***чекати, очікувати.*** **2.** *чого і без додатка.* сподіватися чого-небудь, надіятися на що-небудь • *ждати порятунку.*

жебра́к, -а́, *ч.* **1.** людина, яка живе з милостині • *біля церкви стояли жебраки.* Син. ***старець.*** **2.** дуже бідна людина • *інфляція перетворила на жебраків більшість населення.*

жебракува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., розм.* просити милостиню. Син. ***жебрачити, жебрати, старцювати.***

же́брати, -аю, -аєш, *недок.* **1.** просити милостиню. **2.** надокучливо випрошувати що-небудь у когось.

же́ртва, -и, *ж.* **1.** за релігійними уявленнями деяких народів — предмети або живе створіння, що їх приносять у дар божеству, вбиваючи при цьому живе створіння • *принести в жертву коня.* **2.** той, хто постраждав від чийогось насильства, нещастя, невдачі або через свою відданість чомусь • *жертви війни.* **3.** відмова від особистих прав, вигод і т. ін. • *нікому не потрібна жертва.* Син. ***самопожертвування.***

же́ртвувати, -ую, -уєш, *недок.* **1.** *що.* добровільно давати гроші або які-небудь предмети на користь когось, чогось • *жертвувати значні кошти на будівництво церкви.* **2.** *ким, чим.* нічого не шкодувати, все віддавати, відмовлятися від усього або від багато дечого задля кого-, чого-небудь • *жертвувати життям, жертвувати власними інтересами.*

жест, -у, *ч.* **1.** рух тіла чи рук, який супроводжує людську мову або заміняє її • *пояснити жестом куди йти.* **2.** *перен.* вчинок чи взагалі поведінка людини, викликана певними намірами • *зробити красивий жест.*

живі́т, -вота́, *ч.* частина тіла, в якій розміщені органи травлення і т. ін.

живо́пис, -у, *ч.* **1.** вид образотворчого мистецтва, що зображує фарбами предмети і явища реальної дійсності. **2.** *збірн.* твори цього виду мистецтва.

животі́ти, -і́ю, -і́єш, *недок.* **1.** жити в тяжких умовах, зазнаючи недо-

стачі в усьому, не відчуваючи смислу життя. **2.** існувати в тяжких умовах, без розвитку, руху вперед, постійно зазнаючи труднощів • *наука ледве животіє в Україні.*

жиле́ць, -льця́, *ч.* той, хто живе в будинку, квартирі, кімнаті. Син. ***мешканець.***

жи́тель, -я, *ч.* той, хто взагалі десь живе • *жителі Харкова.* Син. ***мешканець.***

жи́ти, живу́, живе́ш, *недок.* **1.** існувати, бути живим • *не довго лишилося жити.* **2.** проживати в якому-небудь місці • *жити в Полтаві.* **3.** *чим.* вважати що-небудь основним у житті, бачити в чомусь смисл життя • *жити музикою.* **4.** вести певний спосіб життя • *жити безтурботно.* **5.** *з ким.* бути з ким-небудь у певних стосунках, вестн спільне жнття • *жити вкупі з родиною.*

житло́, -а́, *с.* приміщення, пристосоване, призначене для життя людей • *мати власне житло.* Син. ***дім, оселя.***

життє́вий, -а, -е. **1.** пов'язаний із життям • *життєвий досвід, життєвий шлях.* **2.** *перен.* дуже важливнй у житті, для жнття • *життєві центри країни.* Снн. ***основний.***

життє́пис, -у, *ч.* опис чийогось життя. Снн. ***біографія.***

життєра́дісний, -а, -е. **1.** який любить життя, завждн радісний, веселий • *життєрадісна людина.* **2.** який виражає радість, веселість • *життєрадісне обличчя.*

життя́, -я́, *с.* **1.** існування всього живого • *пошуки життя на Марсі.* **2.** стан живого організму • *не подавати жодних ознак життя.* **3.** період існування кого-небудь • *протягом всього життя.* Син. ***вік.*** **4.** спосіб існування кого-небудь • *спокійне життя, безтурботне життя.* **5.** прояв фізичних і духовних снл живих істот • *повний життя і надій.* **6.** пожвавлення, рух, посилення діяльності жнвнх істот • *бурхливе життя нічного міста.* **7.** те, що реально існує • *пов'язати наукові дослідження з життям.* Син. ***дійсність.***

жі́нка, -и, *ж.* **1.** особа жіночої статі • *в українських владних структурах мало жінок.* **2.** заміжня особа жіночої статі стосовно до свого чоловіка • *піти з жінкою до ресторану.* **3.** доросла особа жіночої статі (на відміну від дівчинн).

жіно́чість, -чості, *ж.* те саме, що **жіно́чність.**

жіно́чність, -ності, *ж.* сукупність рнс, ознак, якостей, властивих, характерних для жінок на відміну від чоловіків • *чарувати своєю жіночністю.* Син. ***жіночість.***

жме́ня, -і, *ж.* **1.** долоня й пальці, складені так, щоб ними можна було щось узяти, тримати, зачерпнути • *тримати в жмені останню гривню.* **2.** кількість чого-небудь, що вміщується в руці, складеній таким чином • *жменя піску.* **3.** *перен.* невелика кількість • *жменя людей.*

жму́ритися, -рюся, -ришся, *недок.* прикрнвати очі, стискуючи повіки • *жмуритися від сонця.*

жмури́тися, жмурю́ся, жму́ришся, *недок.* беручи участь у грі в піжмурки, не дивитнся, куди хова-

ються інші учасники грн, яких потім треба відшукати.

жнива́, жннв, *мн.* **1.** збирання хлібних злаків шляхом зрізування їх під корінь • *сьогодні вранці розпочинаємо жнива.* **2.** час збнрання хлібних злаків • *у жнива в нас завжди бракує пального.* **3.** *перен.* напружений період роботи, період підбивання підсумків роботи.

жо́втень, -тня, *ч.* десятий місяць календарного року.

жо́втнй, -а, -е. колір яєчного жовтка, золота.

жовто-блаки́тний, -а, -е. якнй поєднує в собі жовтий і блакитннй кольори • *жовто-блакитний прапор.*

жовтогаря́чий, -а, -е. жовтий з червонуватим відтінком, кольору апельсина • *жовтогаряча футболка.* Снн. ***оранжевий.***

жорстки́й, -а́, -е́. **1.** твердий, грубнй на дотик • *жорстка долоня.* Син. ***шершавий.*** **2.** *перен.* суворий, різкий, грубуватнй • *жорстка людина.* Снн. ***жорстокий.***

жорсто́кий, -а, -е. **1.** який виявляє суворість, немилосердність • *жорстокий ворог.* Син. ***безсердечний, безжалісний.*** **2.** який перевищує звичайну норму, звичайний ступінь чого-небудь • *жорстокий час, жорстока доля.* Син. ***тяжкий, важкий.***

жува́ти, -жую́, -жує́ш, *недок., що.* роздрібнювати, розминати їжу в роті.

жува́льний, -а, -е. призначений для жування • *жувальна ґумка.*

журба́, -и́, *ж.* невеселий настрій, важкі почуття. Снн. ***печаль, смуток.***

жури́тися, журю́ся, жу́ришся, *недок.* **1.** *без додатка.* засмучуватися з яких-небудь прнчнн, мати невеселнй настрій. Син. ***сумувати, печалитися.*** **2.** *за ким.* сумувати, тужити через відсутність або втрату когонебудь • *журитися за покійним батьком.*

журі́, *невідм., с.* група спеціалістів, яка прнсуджує премії та нагороди на змаганнях, конкурсах і т. ін. • *оголосити рішення журі* [з фр. jury «тс.»].

журна́л, -у, *ч.* **1.** періодичне друковане видання у вигляді книжки • *передплачувати журнал.* **2.** книга чи зошит для систематичних записів про що-небудь • *черговий зробив запис у журналі.* **3.** книга для обліку відвідування та успішності учнів • *класний журнал* [з фр. journal «тс.»].

журналі́ст, -а, *ч.* професіональний літературний працівник газет, журналів, радіо, телебачення.

журналі́стика, -и, *ж.* **1.** *збірн.* періодичні видання. **2.** праця, діяльність в журналах, газетах та ін. • *займатися журналістикою.* **3.** професія журналіста • *вчитися на факультеті журналістики.*

З

забавля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **заба́вити,** -влю, -виш, *док.*, *кого.* 1. розважати кого-небудь, не давати сумувати, нудьгувати • *забавляти гостей.* 2. заспокоювати, втихомирювати, втішати • *забавляти дитину.*

забага́нка, -и, *ж.* примхливе бажання, каприз • *виконувати усі забаганки дочки.*

забалотува́ти, -у́ю, -у́єш, *док.*, *кого.* не обрати на виборах (при таємному голосуванні) • *забалотувати кандидатуру президента правління банку.*

забари́тися, -арю́ся, -ари́шся, *док.* 1. залишатися, бути де-небудь довше, ніж передбачалося, ніж потрібно • *забаритися на роботі.* Син. ***затримуватися, запізнюватися.*** 2. *з чим і з інфін.* робити що-небудь із запізненням, довго не приступати до чого-небудь • *забаритися з відповіддю.*

забезпе́чення, -я, *с.* 1. надання достатніх для життя матеріальних засобів, необхідних для діяльності, функціонування чого-небудь • *забезпечення власної родини.* 2. матеріальні засоби для існування • *пенсійне забезпечення громадян.* 3. охорона кого-, чого-небудь від небезпеки.

забива́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **заби́ти,** -б'є́, -б'є́ш, *док.* 1. *що.* заганяти ударом у що-небудь • *забивати гол.* 2. *що.* наглухо закривати, загороджувати • *забити вікна дошками.* 3. *кого.* позбавляти життя, умертвляти когось • *забити з пістолета терориста.* 4. *що.* пошкоджувати або завдавати болю ударом • *забити ногу.* 5. *що, розм.* заповнювати що-небудь цілком • *кімнату забили гості.*

забира́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **забра́ти,** -беру́, -бере́ш, *док.* 1. *кого, що.* брати що-небудь собі, із собою • *забирати з собою сина.* 2. *що.* силою привласнювати щось • *забрати гроші.* 3. *що.* приймати звідки-небудь. 4. *що і без додатка, перен.* (про почуття). оволодівати, захоплювати • *мене забирає злість.* 5. *що.* віднімати, займати (про час, енергію) • *багато часу забрали підготовчі роботи.*

забира́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **забра́тися,** -беру́ся, -бере́шся, *док.* 1. проникати куди-небудь, долаючи перешкоди, прикладаючи зусилля • *забиратися на горище.* 2. проникати потаємно • *до квартири забралися злодії.* 3. проникати дуже далеко • *забратися в глиб лісу.* Син. ***заходити.*** 4. *до чого, розм.* починати щось, приступати до чого-небудь • *забиратися до писання книжки.*

забобо́н, -у, *ч.* (*частіше мн.* **забобо́-**

ни, -ів). **1.** віра в існування надприродних сил, віщування, прикмети та ін., в основі якого лежать релігійні уявлення • *вірити в забобони.* **2.** помилкові погляди на що-небудь, які стали звичними в житті певних верств народу • *міщанські забобони, кастові забобони.*

заборгува́ти, -у́ю, -у́єш, *док., що.* опинитися в боргу перед кимось • *заборгувати значну суму грошей.*

забороня́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.,* **заборони́ти,** -оню́, -о́ниш, *док., що і з інфін.* **1.** не дозволяти робити що-небудь • *забороняти курити.* **2.** не допускати, не дозволяти користуватися чим-небудь, відбуватися, існувати чому-небудь • *заборонити мітинг опозиції.*

забува́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **забу́ти,** -у́ду, -у́деш, *док.* **1.** *кого, що, про кого, що.* переставати пам'ятати • *неможливо забути перше кохання, забути про обіцянку.* **2.** переставати думати, турбуватися про кого-, що-небудь • *забути про старих батьків.* **3.** *що.* залишати через неуважність, розсіяність • *забути ключі від квартири.* **4.** *що.* втрачати яке-небудь уміння, розучуватися робити щось • *колись я говорив по-німецьки, а тепер забув.*

забу́дько, -а, *ч., розм.* людина, яка все забуває, яка має погану пам'ять.

заважа́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **зава́дити,** -джу, -диш, *док.* створювати перешкоди в чому-небудь, бути на перешкоді кому-, чому-небудь • *заважати працювати.*

завбача́ти, -а́ю, -а́єш і **завба́чувати,** -ую, -уєш, *недок.,* **завба́чити, -чу,** -иш, *док., що.* **1.** на основі певних фактів знати, що буде в майбутньому • *завбачувати погоду на завтра.* **2.** здогадуватися наперед про щось.

завбі́льшки, *присл.* за розміром, обсягом (про міру величиии) • *квартира завбільшки сорок квадратних метрів.*

завгли́бшки, *присл.* у глибину (про міру глибини) • *яма завглибшки два метри.*

завдава́ти, -даю́, -дає́ш, *недок.,* **завда́ти,** -да́м, -даси́, *док.* **1.** *чого.* робити, чинити кому-небудь щось неприємне • *завдавати прикрості, завдавати горя.* Син. ***заподіювати.*** **2.** *що, розм.* піднімати, брати тягар на плечі, на спину • *завдати на спину важкий рюкзак.*

завда́ння, -я, *с.* **1.** наперед визначений обсяг дорученої кому-небудь роботи • *виконати завдання уряду.* **2.** поставлена перед ким-небудь мета, замисел • *здійснити завдання вступу до НАТО.*

завдо́вжки, *присл., розм.* за довжиною, уздовж (про міру довжини) • *три метри завдовжки.*

заверта́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **заверну́ти,** -рну́, -е́рнеш, *док.* **1.** змінювати напрямок руху • *завернути праворуч.* **2.** *кого, що.* повертати назад • *завернути назад автомобіль.* **3.** *розм.* заходити, заїздити куди-небудь, до кого-небудь, повертаючи з дороги • *по дорозі додому завернути до ресторану.* **4.** утворювати поворот, згин, бути розташованим не по прямій лінії • *дорога завернула до лісу.*

за́вжди́, *присл.* у будь-який час, постійно • *мама завжди чекає на вас.* Син. ***повсякчас.***

завзя́тий, -а, -е. **1.** наполегливий у досягненні якої-небудь мети • *завзятий керівник проекту.* Син. ***енергійний, діяльний.*** **2.** який із захопленням, пристрастю віддається якому-небудь заняттю • *завзятий вболівальник, завзятий читач.* Син. ***запеклий.*** **3.** який характеризується великою енергією, наполегливістю, непохитністю (про людину, її характер) • *мати завзятий характер.* **4.** *перен.* який ведеться із запалом, пристрастю (про працю, боротьбу і т. ін.) • *завзяте змагання, завзята суперечка.*

завини́ти, -ню́, -ни́ш, *док.* **1.** бути винним у чому-небудь перед кимнебудь • *завинити перед подругою.* **2.** *кому.* бути в боргу перед кимнебудь • *завинити десять гривень.* Син. ***заборгувати.***

заві́дувати, -ую, -уєш, *недок.* керувати, управляти чим-небудь • *завідувати відділом культури.*

заві́дувач, -а, *ч., чого.* той, хто завідує, керує чим-небудь • *завідувач кафедри, завідувач дитсадка.* Син. ***завідуючий.***

заві́дуючий, -чого, *ч., чим.* те саме, що **заві́дувач** • *завідуючий кафедрою, завідуючий дитсадком.*

завірю́ха, -и, *ж.* **1.** сильний вітер зі снігом. Син. ***метелиця, хуртовина.*** **2.** *перен.* політична, соціальна і т. ін. подія, що викликає глибокі зміни, потрясіння в суспільстві • *воєнна завірюха.*

заві́та́ти, -а́ю, -а́єш, *док.* відвідати кого- або що-небудь, по дорозі ненадовго зайти до когось або кудинебудь, побувати десь • *завітати в гості, завітати на виставку.*

завмира́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **завме́рти,** -мру́, -мре́ш, *док.* **1.** ставати нерухомим, затаювати подих (від сильного враження) • *завмерти від несподіванки.* **2.** переставати діяти, рухатися; зупинятися (про машини, механізми) • *літак завмер за кільканадцять метрів від зустрічаючих.* **3.** *перен.* затихати, поступово припинятися (про звуки) • *нарешті галас завмер.*

заво́д[1], -у, *ч.* промислове, здебільшого велике підприємство з механічною обробкою сировини • *машинобудівний завод.*

заво́д[2], -у, *ч.* **1.** пристосування для приведення механізму в дію • *завод годинника.* **2.** приведення механізму в дію • *завод автомобіля.*

заво́д[3], -у, *ч.* частина тиражу, видрукувана з одного набору • *підручник видрукувано у два заводи.*

заво́зити, -о́жу, -о́зиш, *недок.,* **завезти́,** -зу́, -зе́ш, *док.* **1.** везти, відвозити куди-небудь далеко або не туди, куди потрібно • *завезти на край міста.* **2.** доставляти кого-, що-небудь кудись певним видом транспорту • *завезти подругу додому на таксі.*

завойо́вник, -а, *ч.* той, хто бере участь у підкоренні, збройному загарбанні чужої країни.

заволоді́ва́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **заволоді́ти,** -ію, -ієш, *док., чим.* **1.** забирати, брати кого- або щонебудь у своє повне розпорядження, захоплювати • *заволодіти автомобілем.* **2.** зосереджувати чи-

юсь увагу на кому-, чому-небудь • *заволодіти увагою класу.* **3.** *перен.* опановувати, охоплювати кого-, що-небудь • *неспокій заволодів присутніми.*

заворýшення, -я, *с., перев. мн.* суспільне збудження, хвилювання, викликане масовим виявом незадоволення ким-, чим-небудь, протесту проти кого-, чого-небудь • *шахтарські заворушення.*

завтóвшки, *присл.* у поперечному перерізі або за охватом чи окружністю (про розмір чого-небудь) • *дошка завтовшки два сантиметри.*

зáвтра, *присл.* **1.** на другий день після сьогоднішнього • *завтра треба йти до школи.* **2.** *у значенні іменника, невідм.* найближче майбутнє • *заможне життя — наше завтра.*

завчáсний, -а, -е. **1.** зроблений раніше, заздалегідь • *завчасна відповідь на питання.* **2.** який настає раніше визначеного терміну • *завчасна осінь.* Син. ***передчасний.***

завшúршки, *присл.* у ширину, впоперек (про розмір чого-небудь) • *дорога завширшки зо два метри.*

зав'язувати, -ую, -уєш, *недок.,* **зав'язáти,** -в'яжý, -в'яжеш, *док., що.* **1.** закріплювати, з'єднуючи вузлом, кінцями, бантом і т. ін. • *зав'язувати галстук.* **2.** обгорнувши що-небудь, закріплювати кінці мотузки, бинта і т. ін. • *зав'язати бинт.* **3.** *перен.* починати що-небудь, давати виникнути чомусь • *зав'язувати контакти.*

загáдувати, -ую, -уєш, *недок.,* **загадáти,** -áю, -áєш, *док.* **1.** *що.* ставити питання, яке вимагає розв'язання, вирішення • *загадувати загадку.* **2.** задумувати, передбачати, в думках приступати до якоїсь справи • *загадувати наперед.*

загáл, -у, *ч.* широке коло людей, маса людей • *читацький загал.*

загальнонарóдний, -а, -е. **1.** спільний для всього народу, належний усьому народові • *загальнонародна власність.* Син. ***всенародний.*** **2.** в якому бере участь увесь народ • *загальнонародний референдум.* Син. ***всенародний.***

загальнонаціонáльний, -а, -е. **1.** спільний, єдиний для всієї нації • *загальнонаціональна система освіти.* **2.** в якому бере участь вся нація • *загальнонаціональна акція протесту.*

загальноосвíтній, -я, -є. який дає загальну (а не спеціальну) освіту • *загальноосвітня школа.*

загáрбувати, -ую, -уєш, *недок.,* **загáрбати,** -аю, -аєш, *док., що.* **1.** насильно захоплювати що-небудь • *загарбувати чужі землі.* Син. ***завойовувати.*** **2.** насильно привласнювати • *загарбати загальнонародну власність.* Син. ***грабувати, відбирати.***

загíн[1], -гóну, *ч.* група людей, організованих для виконания певних завдань • *партизанський загін.*

загíн[2], -гóну, *ч.* **1.** смуга поля. **2.** огороджене місце для худоби.

заговóрюватися, -ююся, -юєшся, *недок.,* **заговорúтися,** -рюся, -óришся, *док.* **1.** *з ким і без додатка.* захоплюватися розмовою • *заговоритися з подружкою по телефону.* **2.** *лише недок.* говорити нісеніт-

ниці, через хворобливий стан, втрату душевної рівноваги і т. ін. • *поранений заговорювався.*

зáголóвок, -вка, *ч.* назва якого-небудь твору (літературного, музичного та ін.) або його окремих частин • *заголовок статті, заголовок роману.*

загорóжа, -і, *ж.* стіна, тин, споруда з хмизу, живих насаджень тощо, яка оточує яку-небудь ділянку землі. Син. ***загорода, огорожа.***

загортáти, -áю, -áєш, *недок.*, **загорнýти,** -орнý, -óрнеш, *док., кого, що.* **1.** обгортати чим-небудь, роблячи згорток, пакунок • *загорнути книжку в папір.* **2.** загинати догори або назад • *вітер загортав пальто.* **3.** накладати одну полу одягу на другу • *загорнути на грудях шубу.* **4.** засипати, закидати чим-небудь • *загортати яму.*

загóстрювати, -юю, -юєш, *недок.*, **загострúти,** -рю́, -óстриш, *док., що.* **1.** робити гострим, робити гострішим край, кінець чого-небудь • *загострювати ніж, загострювати олівець.* **2.** *перен.* робити більш напруженим, більш різким • *загострювати стосунки.*

зáгрáва, -и, *ж.* відблиск, відсвіт пожежі, заходу сонця на небі • *від заграви пожежі було видно як удень.*

загрóза, -и, *ж.* **1.** груба, зухвала обіцянка заподіяти яке-небудь зло • *чути постійні загрози.* Син. ***погрожування, нахваляння.*** **2.** *чого.* можливість або неминучість небезпеки • *загроза голодної смерті.* Син. ***небезпека.***

загс, -у, *ч.* відділ органу місцевої влади, який реєструє народження, смерть, шлюб, розлучення (скорочення: запис актів громадянського стану) • *подати заяву до загсу, піти до загсу.*

загýблювати, -юю, -юєш, *недок.*, **загубúти,** -гублю́, -гýбиш, *док., кого, що.* **1.** через неуважність втрачати що-небудь • *загубити гаманець.* **2.** частково або повністю втрачати які-небудь особливості, якості й т. ін. • *загубити совість, загубити спокій.* **3.** *лише док.* призвести до загибелі, знищити кого-, що-небудь • *загубити душу.*

задармá, *присл., розм.* **1.** безплатно, безкоштовно • *годувати пенсіонерів задарма.* Син. ***задаром, даром.*** **2.** не приносячи ніякої користі, не даючи наслідків • *загинути задарма.* Син. ***марно, даремно.***

задáтки, -ів, *мн., розм.* природжені, успадковані або набуті зачатки яких-небудь рис, здібностей • *мати гарні математичні задатки.*

задáча, -і, *ж.* питання (переважно математичного характеру), яке розв'язується шляхом обчислень за визначеною умовою • *розв'язувати задачу.*

задерúкуватий, -а, -е. який часто вдається до сварки, суперечки. Син. ***задиракуватий, задиркуватий, задирливий, задиристий.***

задихáтися[1], -áюся, -áєшся, *недок.*, **задúхатися,** -аюся, -аєшся, *док.* важко дихати від швидкої ходи, бігу, втоми • *так поспішав, що аж задихався.*

задóбрювати, -юю, -юєш, **задобрúти,** -рю́, -я́єш, *недок.* **задобрúти,**

-обрю́, -о́бриш, *док., кого.* здобувати, забезпечувати собі чиюсь прихильність • *задобрювати подарунками.*

задові́льний, -а, -е. який задовольняє визначені, потрібні й т. ін. вимоги, умови • *забезпечити задовільні умови існування.* Син. ***прийнятний, достатній.***

задовольня́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **задовольни́ти,** -ню́, -ни́ш, *док.* **1.** виконувати чиї-небудь вимоги, бажання, претензії й т. ін. • *задовольняти усі потреби.* **2.** викликати в кого-небудь почуття задоволення чимось • *відповідь студента задовольнила викладача.* **3.** бути, виявлятися відповідним до чиїх-небудь вимог, сподівань • *словник задовольняв різні групи користувачів.*

заду́мувати, -ую, -уєш, *недок.*, **заду́мати,** -аю, -аєш, *док., що, також з інфін.* планувати, мати намір зробити щось • *задумати зробити ремонт квартири.*

заду́ха, -и, *ж.* **1.** перегріте від спеки повітря, яким важко дихати • *у кімнаті була страшна задуха.* **2.** *перен.* важка, несприятлива обстановка • *працювати в задусі комуністичного режиму.* **3.** хворобливий стан надзвичайно утрудненого дихання • *хворий на задуху.* Син. ***астма.***

заже́рливий, -а, -е. **1.** жадібний, ненаситний до їжі. Син. ***ненажерливий.*** **2.** *перен.* жадібний до наживи, багатства, нестримний у задоволенні своїх матеріальних потреб • *зажерливе чиновництво.* Син. ***користолюбний.***

зажива́ти[1], -а́є, *недок.*, **зажи́ти,** -иве́, *док.* ставати здоровим, виліковуватися • *рука зажила.* Син. ***загоюватися.***

зажива́ти[2], -а́є, -а́єш, *недок.*, **зажи́ти,** -иву́, -иве́ш, *док., чого.* ставати відомим, популярним завдяки чому-небудь • *зажити популярності, зажити слави.*

заздалегі́дь, *присл.* ще до настання чого-небудь • *заздалегідь підготуватися до екзамену.* Син. ***завчасно, наперед.***

за́здрити, -рю, -риш, *недок., кому, чому і без додатка.* відчувати прикрість від успіхів іншого • *заздрити подрузі.*

зазіха́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **зазіхну́ти,** -ну́, -не́ш, *док., на що.* **1.** намагатися привласнити, захопити що-небудь • *зазіхати на чуже добро.* **2.** намагатися позбавити чого-небудь, завдати шкоди • *зазіхати на громадянські права.* Син. ***посягати.***

зазнава́ти, -аю́, -ає́ш, *недок.*, **зазна́ти,** -а́ю, -а́єш, *док, чого.* **1.** пізнавати на власному досвіді, зустрічатися, стикатися з чимось • *зазнати агресії сусідньої держави.* **2.** відчувати, почувати що-небудь • *зазнати щастя.*

зазнава́тися, -аю́ся, -ає́шся, *недок.*, **зазна́тися,** -а́юся, -а́єшся, *док.* гордитися, виявляти зневагу до інших, нехтувати іншими.

заїда́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **заї́сти,** -ї́м, -ї́си́, *док.* **1.** дошкуляти, часто і дуже кусаючи (про комах) • *комарі зовсім заїли.* **2.** *що, чим.* з'їдати що-небудь, щоб перебити неприємний смак випитого, з'їденого раніше • *заїсти горілку салом.* Син. ***заку-***

шувати. 3. *перен., розм.* мучити кого-небудь безперервними докорами, зауваженнями • *заїдати постійними претензіями.*

заїка́тися, -а́юся, -а́єшся, **заїкуватися,** -уюся, -уєшся, *недок.* **заїкну́тися,** -ну́ся, -не́шся, *док.* 1. з трудом говорити, зупиняючись і по кілька разів повторюючи деякі звуки і склади • *заїкатися з переляку.* 2. натякати на щось, починати розмову про що-небудь • *і не заїкайся про поїздку на Гаваї.*

за́йвий, -а, -е. 1. без якого можна обійтись • *його допомога була зайва.* 2. який не використовується в даний момент • *зайвий стілець, зайві гроші.* Син. ***вільний.*** 3. даремний, непотрібний • *без зайвих слів.*

займа́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **зайня́ти,** займу́, за́ймеш, *док.* 1. *що.* поміщатися, розміщуватися де-небудь • *зайняти місце за столом.* 2. заповнювати собою якийсь простір, місце і т. ін. • *шафи з книжками займали мало не всю кімнату.* 3. *що.* захоплювати який-небудь населений пункт, територію • *війська зайняли Київ.* 4. заповнювати який-небудь проміжок часу • *поїздка до Полтави зайняла три години.* Син. ***продовжуватися, тривати.***

займа́тися[1], -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **зайня́тися,** займу́ся, за́ймешся, *док.* 1. *чим.* робити, здійснювати що-небудь • *займатися економічною реформою.* 2. *ким, чим.* приділяти увагу кому- або чому-небудь • *зайнятися сусідкою по купе.* 3. *чим.* мати щось об'єктом занять • *займатися математикою, займатися спортом.*

займа́тися[2], -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **зайня́тися,** -йму́ся, -йме́шся, *док.* 1. починати горіти • *сухе дерево зайнялось одразу.* Син. ***загорятися, спалахувати.*** 2. *недок.* червоніти, вкриватися рум'янцем • *її обличчя зайнялося від сорому.*

займе́нник, -а, *ч.* частина мови, до якої належать слова, що не називають особи, предмета, якості або числа, а тільки вказують на них, виступаючи замість іменників, прикметників або числівників.

за́йнятість, -тості, *ж.* 1. забезпеченість роботою • *рівень зайнятості працездатного населення.* 2. відсутність вільного часу • *посилатися на постійну зайнятість.*

закаля́ти, -я́ю, -я́єш, *док., що, розм.* 1. забруднити, зробити брудним • *закаляти взуття.* 2. *перен.* знеславити, зганьбити • *закаляти чесне ім'я.*

за́кид, -у, *ч.* вказівка на недолік, звинувачення в чому-небудь • *закиди критиків програми.*

закида́ти[1], -а́ю, -а́єш, *недок.*, **закинути,** -ну, -неш, *док.* 1. *що і без додатка.* кидати що-небудь далеко • *закинув камінь на дах.* 2. *що.* припиняти робити щось, припиняти займатися чим-небудь • *закинути свій бізнес.* 3. *що, кому.* дорікати, звинувачувати, зауважувати з приводу чого-небудь • *закидати недбале ставлення до роботи.* 4. *що.* говорити, натякаючи на що-небудь • *закинути пару слів про зарплатню.* 5. уживати часом дивні або незвичні слова або словосполучення • *закинути пару слів по-японськи.*

закі́нчення, -я, *с.* 1. завершення, кі-

нець чого-небудь • *закінчення занять у школі.* **2.** *лінгв.* частина слова, яка змінюється при відмінюванні й при зміні слів за родами.

за́клад, -у, *ч.* установа з певним штатом службовців і адміністрацією, що працюють у галузі науки, освіти, культури тощо • *вищий навчальний заклад, культурно-освітній заклад.*

заклада́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **закла́сти,** -аду́, -аде́ш, *док., що.* **1.** класти за що-небудь • *закласти руки за голову.* **2.** класти так, що важко дістати, знайти • *десь позакладати книжки.* **3.** заповнювати, займати простір чим-небудь • *закласти дірку цеглою.* **4.** поклавши основу, починати спорудження чого-небудь • *закласти новий будинок.* **5.** віддавати в заклад за позичені гроші • *закладати квартиру.* **6.** *безос.* про хворобливе відчуття наповненості • *у вухах заклало.*

за́кладка, -и, *ж.* смужка паперу, тасьма, позначка у комп'ютерному файлі тощо, які використовуються для позначення потрібного тексту • *вставити закладку.*

за́клик, -у, *ч.* **1.** прохання, запрошення прийти, з'явитися куди-небудь • *відгукнутися на заклик організаторів конференції.* **2.** звертання до народу, до певної групи людей, в якому стисло висловлено провідну ідею, політичне завдання • *заклик до акцій протесту.* Син. *гасло, лозунг.*

заклопо́таний, -а, -е. **1.** який має багато справ, дуже зайнятий • *вічно заклопотаний директор школи.* **2.** занепокоєний, стурбований • *заклопотаний проблемами в економіці.* **3.** який виражає занепокоєння, стурбованість • *із заклопотаним виглядом дивитися на хмару.*

заклю́чний, -а, -е. який становить останню частину, кінець чого-небудь • *заключний етап змагань.*

за́колот, -у, *ч.* збройний виступ проти існуючої влади • *відбувся заколот у столиці.* Син. *бунт.*

зако́н, -у, *ч.* **1.** постанова державної влади, що має найвищу юридичну силу • *ухвалити новий закон.* **2.** загальнообов'язкове правило, те, що визнається обов'язковим • *скрізь діють неписані закони.* **3.** зв'язок і взаємозалежність якихось явищ об'єктивної дійсності, що виявляються в певному порядку.

закономі́рний, -а, -е. який відбувається не випадково, підпорядкований певному законові • *закономірний результат.*

закордо́нний, -а, -е. **1.** який стосується зарубіжних країн • *міністр закордонних справ.* **2.** який міститься, видається і т. ін. за кордоном • *закордонне видання.*

закрада́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **закра́стися,** -а́дуся, -а́дешся, *док.* **1.** крадучись входити кудись, у що-небудь • *закрастися до чужого дому.* **2.** *перен.* непомітно, мимоволі з'являтися, вникати (про почуття) • *страх закрадався в душу.*

заку́шувати, -ую, -уєш і **заку́сувати,** -ую, -уєш, *недок.*, **закуси́ти,** -ушу́, -у́сиш, *док., що, чим.* заїдати випите, з'їдене перед тим.

зале́жний, -а, -е. **1.** який підлягає

кому-небудь, залежить від когось або від чогось • *залежне становище селян.* **2.** зумовлений чиєю-небудь дією, якимось станом і т. ін. • *зробити все залежне від мене.*

залицятися, -я́юся, -я́єшся, *недок., до кого.* виявляти увагу, домагаючись прихильності особи іншої статі • *залицятися до сусідки по купе.*

залізни́ця, -і, *ж.* **1.** дорога з рейковою металевою колією для пересування поїздів • *прокласти нову залізницю.* **2.** спосіб пересування по такому шляху • *добиратися до Києва залізницею.* **3.** управління мережею рейкових шляхів та їх обладнанням, що становить собою окрему господарську одиницю • *працювати контролером на залізниці.*

за́лоза, -и, *ж.* орган, який виробляє потрібні організмові речовини або служить для виведення з організму непотрібних речовин • *змії мають отруйні залози.*

залп, -у, *ч.* одночасний постріл із кількох гармат, рушниць.

за́лпом, *присл.* **1.** роблячи залп • *вистрілити залпом.* **2.** *перен.* відразу, без перерви, без зупинки • *випити пляшку пива залпом.*

залюбки́, *присл.* охоче, з радістю, із задоволенням • *залюбки з'їсти відбивну з лосятини.*

заля́кувати, -ую, -уєш, *недок.*, **залякáти**, -áю, -áєш, *док., кого.* постійними погрозами робити кого-небудь боязким, лякливим, викликати почуття переляку • *залякувати батьків.*

замакі́трюватися, -ююся, -юєшся, *недок.*, **замакі́тритися**, -юся, -ишся, *док., розм.* втрачати здатність ясно міркувати (від утоми, турбот, хвороби і т. ін.) • *від усіх проблем замакітрюється голова.*

заману́тися, -ється, *док., безос.* захотітися, прийти на думку • *несподівано заманулося осетрини.*

за́мах, -у, *ч.* спроба вбити кого-небудь • *вчинити замах на президента.*

замерзáти, -áю, -áєш, *недок.*, **заме́рзнути** і **заме́рзти**, -зну, -знеш, *док.* **1.** перетворюватися на лід • *на ставку замерзла вода.* **2.** відчувати сильний холод, дуже мерзнути.

заметі́ль, -і, *ж.* сильний вітер зі снігом. Син. ***хуртовина, віхола.***

замикáти, -áю, -áєш, *недок.*, **замкну́ти**, -ну́, -не́ш, *док., кого, що.* **1.** закривати (на замок, на засув і т. п.) • *замикати двері на замок.* **2.** залишати кого-, що-небудь у замкненому приміщенні, зберігати, ховати у чомусь, зачиненому на замок, ключ і т. ін. • *замкнути дітей вдома.* **3.** *тільки недок., що.* бути на кінці якогось ряду, бути останнім у ряду • *замикати колону.*

зами́слюватися, -ююся, -юєшся, *недок.*, **зами́слитися**, -люся, -лишся, *док.* віддаватися роздумам, поринати в роздуми над чим-небудь, про щось • *замислитися над майбутнім життям.*

за́мір, -у, *ч.* задум, бажання зробити щось. Син. ***намір.***

за́мкнутість, -ості, *ж.* відособленість від інших, зосередження на своїх власних інтересах • *національна замкнутість, зовнішня замкнутість.* Син. ***нетовариськість, відлюдність.***

замовля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **замо́вити**, -влю, -виш, *док.* **1.** *що.* доручати кому-небудь виготовити, принести щось • *замовити торт на весілля.* **2.** просити принести які-небудь страви або напої в ресторані, кафе, барі • *замовити шашлики й вино.* **3.** домовлятися на телефонній станції про розмову з ким-небудь, хто перебуває в іншому населеному пункті • *замовити розмову з Варшавою.*

замо́вчувати, -ую, -уєш, *недок.*, **замовча́ти**, -чу́, -чи́ш, *док., що.* навмисними мовчаннями приховувати щось • *замовчувати недоліки в роботі.*

замо́жний, -а, -е. **1.** який володіє значними матеріальними цінностями, має велике майно • *заможна людина.* Син. ***багатий.*** **2.** який характеризується достатком • *заможне життя.*

за́мок, -мку, *ч.* укріплене житло феодала.

замо́к, -мка́, *ч.* **1.** пристрій для замикання чого-небудь ключем • *відчинити замок.* **2.** частина вогнестрільної зброї • *клацнути замком карабіна.*

за́мша, -і, *ж.* м'яка і тонка вироблена оленяча або лосина шкіра • *куртка із замші, черевики із замші.*

зана́дто, *присл.* дуже, надміру • *занадто високий хлопець, випити занадто.* Син. ***надто.***

занапаща́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **занапасти́ти,** -ащу́, -сти́ш, *док., кого, що.* **1.** призводити до загибелі. **2.** робити важким, нещасливим • *занапастити життя.* **3.** недбайливо ставитися до кого-, чого-небудь • *занапастити здоров'я.*

зане́дбувати, -ую, -уєш, *недок.*, **занедба́ти,** -а́ю, -а́єш, *док., кого, що.* **1.** залишати без уваги, не цікавитися ким-, чим-небудь • *занедбувати дитину.* Син. ***занехаювати.*** **2.** залишати без догляду, доводити до поганого стану, до занепаду • *занедбати господарство країни.*

занеду́жувати, -ую, -уєш, *недок.*, **занеду́жати,** -аю, -аєш, *док.* захворювати, ставати хворим.

зану́рювати, -юю, -юєш, *недок.*, **зану́рити,** -рю, -риш, *док., що.* **1.** опускати в рідину • *занурити пальці у воду.* **2.** засувати, заривати щось у що-небудь сипке, м'яке і т. ін. • *занурити обличчя в подушку.*

заодно́, *присл.* **1.** разом з кимсь, у згоді з ким-небудь • *бути заодно зі злочинцями.* **2.** одночасно з чим-небудь іншим • *зайдемо заодно до бібліотеки.*

заохо́чувати, -ую, -уєш, *недок.*, **заохо́тити,** -о́чу, -о́тиш, *док., кого, що.* схваленням, нагородою, співчуттям викликати в кого-небудь бажання робити щось, краще виконувати яку-небудь роботу • *заохочувати заняття наукою.*

за́очі, *присл.* за відсутності того, кого це стосується • *критикувати сусіда заочі.* Син. ***позаочі.***

заоща́дження, -я, *с.* **1.** збереження, вигода, одержана в результаті дбайливого використання чого-небудь • *заощадження електроенергії.* Син. ***економія.*** **2.** сума зібраних, накопичених грошей • *заощадження громадян знецінились.*

зáпал, -у, *ч.* душевне збудження, піднесення, захоплення справою • *працювати без запалу.*

запáл, -у, *ч., техн.* пристрій, який служить для запалення і спалаху вибухової речовини • *вкласти запал у гранату.*

запальни́й, -а, -е. **1.** який служить для запалювання • *запальні матеріали.* **2.** *перен.* який легко захоплюється чим-небудь, сповнений енергії. Син. ***палкий, пристрасний, гарячий.*** **3.** *мед.* пов'язаний із запальним процесом, що супроводиться підвищенням температури, напуханням і почервонінням ураженої частини тіла • *запальний процес.*

запáморочувати, -ую, -уєш, *недок.,* **запáморочити,** -чу, -чиш, *док., кого, що, чим.* затуманювати свідомість • *запаморочувати голову.*

запáс, -у, *ч.* **1.** те, що не передбачене для негайного вжитку, приготоване для чого-небудь заздалегідь • *робити запаси на зиму.* **2.** *військ.* категорія громадян, які перебувають на військовому обліку і можуть бути в разі потреби мобілізовані • *офіцер запасу.*

запашни́й, -а, -е. який має приємний запах • *запашний хліб.* Син. ***ароматний, пахучий.***

запевня́ти, -áю, -áєш, *недок.,* **запéвнити,** -ню, -ниш, *док.* **1.** *кого в чому.* переконувати, доводити комунебудь щось. **2.** *що, кому.* забезпечувати, гарантувати.

запéклий, -а, -е. **1.** який завжди все робить по-своєму. Син. ***упертий, затятий.*** **2.** непримиримий (про ворога, супротивника) • *запеклий ворог.* **3.** який невідступно, із запалом віддається якому-небудь заняттю • *запеклий мисливець.* Син. ***завзятий.*** **4.** дуже сильний, довготривалий, напружений (про дії, процеси) • *запекла боротьба.* **5.** жорстокий, сповнений гнівного завзяття • *запекла душа.*

запере́чувати, -ую, -уєш, *недок.,* **запере́чити,** -чу, -чиш., *док.* **1.** *проти чого.* висувати докази проти чогось, заявляти про незгоду з чим-небудь, про неправильність чогось • *заперечувати усі докази. заперечувати проти призначення на посаду.* **2.** *що.* не визнавати чого, відкидати існування, необхідність, обов'язковість чого-небудь • *заперечувати самобутність української мови.*

запирáти, -áю, -áєш, *недок.,* **запрáти,** -перу́, -перéш, *док., що.* **1.** прати, відмивати, робити чистим частину чого-небудь • *треба запрати пляму.* **2.** псувати, позбавляти тканину гарного вигляду поганим пранням • *запрати нову сорочку.*

запівдáрма, *присл., розм.* за півціни, значно дешевше вартості • *купити автомобіль запівдарма.*

заплю́щувати, -ую, -уєш, *недок.,* **заплю́щити,** -щу, -щиш, *док., що.* закривати очі, опускаючи повіки.

заплямувáти, -у́ю, -у́єш і **заплями́ти,** -млю́, -ми́ш, *док.* **1.** *що.* вкрити плямами, забруднити • *заплямувати новий одяг.* **2.** *кого, що, перен.* зганьбити, знеславити • *заплямувати репутацію.* **3.** *що, перен.* гнівно засудити, оголосити ганебним • *заплямувати дії НАТО в Югославії.*

запобігáти, -áю, -áєш, *недок.,* за-

побігти, -іжу́, -іжи́ш, *док.* 1. *чому.* заздалегідь відвертати що-небудь, заздалегідь уникати чогось • *запобігати терористичним актам.* 2. *лише недок., перед ким.* лестощами і догоджаннями домагатися ласки в кого-небудь • *запобігати перед владними структурами.*

заповіт, -у, *ч.* 1. усне або писемне розпорядження на випадок смерті • *зробити заповіт.* 2. *перен.* настанова, наказ нащадкам або послідовникам • *заповіт наступним поколінням вчених.*

заповітний, -а, -е. пов'язаний із дорогими для кого-небудь задумами, спогадами, сподіваннями, мріями • *заповітна мрія.*

запозича́ти, -а́ю, -а́єш і **запози́чувати,** -ую, -уєш, *недок.,* **запози́чити,** -и́чу, -и́чиш, *док., що від кого, з чого.* брати, переймати звідки-небудь, засвоюючи повністю або частково переробляючи на свій лад • *запозичувати досвід.*

запопа́дливий, -а, -е. 1. який старанно, наполегливо виконує що-небудь • *запопадливий учень.* Син. ***ретельний, дбайливий.*** 2. *до чого, на що.* охочий, жадібний до чого-небудь • *запопадливий до роботи.* 3. який попереджає чиїсь бажання, наміри. Син. ***догідливий, запобігливий.***

запору́ка, -и, *ж.* 1. запевнення, гарантія в чому-небудь • *праця — запорука успіху.* 2. джерело, основа, які забезпечують що-небудь • *спорт — запорука здоров'я.*

запрова́джувати, -ую, -уєш, *недок.,* **запрова́дити,** -джу, -диш, *док.* 1. *що.* уводити що-небудь нове • *запроваджувати нові технології.* Син. ***встановлювати.*** 2. *лише док., розм., кого.* відправити, завести куди-небудь • *запровадити до в'язниці.*

запро́данець, -нця, *ч.* людина, яка з корисливою метою зраджує кого-небудь або що-небудь.

за́просто, *присл.* без дотримання загальноприйнятих формальностей • *заходьте запросто, не соромтесь.*

зап'я́стя, -я, *с.* частина кисті руки, що прилягає до передпліччя.

за́раз, *присл.* 1. у даний час • *я живу зараз у Харкові.* Син. ***тепер.*** 2. в той самий момент • *зробити зараз, не відкладаючи.* Син. ***негайно.***

зара́з, *присл., розм.* за один раз, одночасно, відразу • *з'їсти зараз гуску.*

зара́ні, *присл., розм.* 1. наперед, заздалегідь • *зарані був упевнений у перемозі.* 2. раніше, ніж завжди, дуже рано • *зарані постаріти.* Син. ***передчасно.***

зарахо́вувати, -ую, -уєш, *недок.,* **зарахува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док.* 1. *кого, що.* вносити до числа чого-небудь, кого-небудь, ставити в ряд яких-небудь явищ • *зарахувати на перший курс.* 2. *що.* схвалювати знання, ставити оцінку за виконання певної навчальної (спортивної і т. ін.) програми • *зарахувати курсову роботу.*

заріка́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.,* **заректи́ся,** -чу́ся, -ече́шся, *док.* давати клятвену обіцянку не робити чого-небудь • *зарікатися вживати наркотики.*

заробля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.,* за-

робити, -облю, -обиш, *док., що.* 1. здобувати роботою, одержувати за роботу, за службу • *заробляти багато грошей.* 2. *перен., розм.* заслужувати що-небудь своїми вчинками, поведінкою, діяльністю • *заробити авторитет.*

зарозумілий, -а, -е. який підкреслює свою перевагу над іншими • *зарозумілий студент.* Син. ***гордовитий, пихатий.***

заручник, -а, *ч.* особа, примусово затримана однією з воюючих сторін з метою примусити іншу сторону виконати якісь вимоги, зобов'язання • *захопити заручників.*

засада[1], -и, *ж.* 1. місце, де хтось ховається, щоб раптово напасти на кого-небудь • *напасти із засади.* 2. людина або група людей, які заховалися для того, щоб раптово напасти на кого-небудь • *не знати про ворожу засаду.*

засада[2], -и, *ж.* 1. основа чогось; те головне, на чому базується щонебудь • *головні засади наукового аналізу.* 2. вихідне, головне положення, принцип, основа світогляду • *на засадах інтернаціоналізму.* 3. спосіб, метод здійснення чогонебудь • *на громадських засадах.*

засіб, -собу, *ч.* 1. прийом, спосіб дії • *засіб здобуття влади.* 2. пристосування для здійснення якої-небудь діяльності • *засоби пересування.*

заслання, -я, *с.* 1. примусове переміщення кого-небудь на проживання у віддалену місцевість. 2. перебування на поселенні у віддаленій місцевості, як кара. 3. місце, де відбувають це покарання.

заслуговувати, -ую, -уєш, *недок.*, **заслужити**, -служу, -служиш, *док., чого, на що.* своєю діяльністю, працею досягти, стати гідним чого-небудь • *заслужити нагороду, заслуговувати на довіру.*

засмучувати, -ую, -уєш, *недок.*, **засмутити**, -смучу, -смутиш, *док., кого.* завдавати кому-небудь смутку, прикрості.

засновувати[1], -ую, -уєш, *недок.*, **заснувати**, -ую, -уєш, *док., що.* давати початок існуванню чогось, влаштовувати що-небудь, закладати основи чогось • *заснувати університет.*

засновувати[2], -ую, -уєш, *недок.*, **заснувати**, -ую, -уєш, *док., що чим.* затягувати нитками, павутинням якусь обмежену площу; покривати що-небудь чимсь.

заспокійливий, -а, -е. який дає, приносить заспокоєння • *заспокійливі новини.*

заспокоювати, -оюю, -оюєш, *недок.*, **заспокоїти**, -ою, -оїш, *док.* 1. *кого.* викликати почуття спокою. 2. *що.* знімати (біль, голод і т. ін.).

застава, -и, *ж.* майно або коштовності, що віддаються кредиторові як гарантія того, що позичені ним гроші будуть йому повернені • *залишити в заставу автомобіль.*

заставати, -таю, -таєш, *недок.*, **застати**, -ану, -анеш, *док., кого, що.* виявляти, знаходити, бачити когось в якому-небудь стані, положенні.

застарілий, -а, -е. 1. який вийшов з ужитку, не відповідає сучасним вимогам • *застаріла модель літака.* 2. задавнений, невиліковний • *застаріла хвороба.*

застере́ження, -я, *с*. **1.** попередження про небезпеку • *незважаючи на застереження, полізти на вершину гори*. **2.** зауваження, що уточнює, роз'яснює думку • *твердження потребує деяких застережень*.

застила́ти, -а́ю, -а́єш і **застеля́ти**, -я́ю, -я́єш, *недок*., **застели́ти** і **засла́ти**, -стелю́, -сте́лиш, *док., що*. **1.** розстилаючи, накладаючи щось, повністю закривати • *застеляти ліжко*. **2.** закрити, укрити чимось важким, непрозорим, туманним та ін. • *хмари застилали сонце*.

засті́й, -то́ю, *ч*. **1.** відсутність руху, нерухомість • *застій крові в легенях*. **2.** *перен*. затримка, зупинка, несприятлива для розвитку чогонебудь • *застій в економіці*.

застосо́вувати, -ую, -уєш, *док., що*. використовувати, вводити в практику • *застосовувати новітні технології*.

заступа́ти, -а́ю, -а́єш, *недок*., **заступи́ти**, -уплю́, -у́пиш, *док., кого, що*. **1.** загороджувати, заслоняти • *заступати світло*. **2.** приходити, з'являтися на зміну кому-, чому-небудь, заміняти когось, щось • *заступити загиблого товариша*. **3.** заміняти когось, щось, тимчасово виконувати чиї-небудь обов'язки • *заступати на посаді президента фірми*. **4.** *на що і без додатка*. приступати до роботи, чергування • *заступати на вахту*.

засту́пник, -а, *ч*. **1.** той, хто заступає, замінює когось на якому-небудь посту, виконує чиї-небудь обов'язки • *на час відпустки призначити заступника*. Син. ***замісник***. **2.** *кого*. офіційна назва посади того, хто заміщає якого-небудь керівника • *заступник директора заводу*. **3.** той, хто захищає кого-небудь. Син. ***захисник***.

засу́джувати, -ую, -уєш, *недок*., **засуди́ти**, -уджу́, -у́диш, *док*. **1.** *кого на що*. визначати яку-небудь кару винному • *засудити на довічне ув'язнення*. **2.** *кого, що*. не схвалювати, негативно ставитися до кого-, чого-небудь • *засуджувати поведінку, засуджувати дії уряду*.

за́суха, -и, *ж*. відсутність дощів, що призводить до висихання ґрунту і загибелі рослинності.

таврува́ти, -у́ю, -у́єш, *док., кого, що*. суворо засудити, оголосити ганебним • *затаврувати терористів*.

затве́рджувати, -ую, -уєш, *недок*., **затве́рдити**, -джу, -диш, *док., кого, що*. **1.** схвалювати що-небудь, вважати остаточно вирішеним • *затвердити рішення загальних зборів*. **2.** остаточно призначати (на посаду, пост) • *затвердити на посаді професора*.

затверди́ти, -джу́, -ди́ш, *док., що*. **1.** міцно завчити, запам'ятати • *затвердити урок*. **2.** почати твердити, повторювати те саме.

затиска́ти, -а́ю, -а́єш і **зати́скувати**, -ую, -уєш, *недок*., **зати́снути**, -ну, -неш, *док., що*. **1.** міцно охоплювати або, тримаючи, притискати, здавлювати що-небудь чимось у чомусь • *затиснути в кулаці*. Син. ***стискати***. **2.** *перен*. позбавляти можливості вільно рухатися, пересуватися • *затиснути в натовпі*.

3. *перен.* заважати вільному виявленню чого-небудь • *затискати ініціативу.* 4. *розм.* міцно притискати одне до одного • *затиснути зуби.* Син. ***стуляти.***

за́тишний, -а, -е. 1. захищений від вітру • *затишне місце.* 2. *перен.* зручний, приємний для перебування в ньому • *затишна квартира.*

затуля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **затули́ти,** -улю́, -у́лиш, *док., кого, що.* закривати, відгороджувати чим-небудь від чогось, робити невидимим або недоступним • *туман затуляв сонце, затуляти вікно.* Син. ***заслоняти.***

зату́рканий, -а, -е, *розм.* заморочений, отупілий • *затурканий хлопчик.*

за́тхлий, -а, -е. 1. несвіжий, застояний, з неприємним запахом • *затхле повітря.* 2. *перен.* консервативний, відсталий • *у міністерстві панувала затхла атмосфера.*

затьма́рювати, -юю, -юєш, *недок.*, **затьма́рити**, -рю, -риш, *док.* 1. *що.* покривати тьмою, млою, робити щось темним • *затьмарювати сонце.* 2. *кого, що.* печалити, зменшувати радість • *затьмарити життя.* 3. *кого, чим, перен.* мати перевагу над ким-небудь • *затьмарювати свого попередника, затьмарювати красою.* 4. *що, перен.* позбавляти ясності, гостроти (розум, свідомість, зір) • *затьмарювати розум.*

заува́жувати і **завва́жувати,** -ую, -уєш, *недок.*, **заува́жити** і **завва́жити,** -жу, -жиш, *док.* 1. *кого, що і без додатка.* помічати кого-, що-небудь, звертати увагу на кого-, що-небудь • *не зауважувати присутності.* 2. коротко висловлюватися з приводу чогось • *зауважити з приводу почутого.* 3. *кому.* виявляти несхвалення, вказуючи на провину, помилку і т. ін. • *вчитель зауважив учням за недостойну поведінку.*

захара́щувати, -ую, -уєш, *недок.*, **захара́стити,** -а́щу, -а́стиш, *док., що чим.* заповнювати, заставляти чим-небудь громіздким, незручним, непотрібним • *захаращувати квартиру старими меблями.*

за́хват, -у, *ч.* велике піднесення, захоплене схвалення • *бути у захваті від подарунка.*

за́хист, -у, *ч.* 1. охорона, заступництво • *захист прав споживачів.* 2. відстоювання на суді інтересів обвинуваченого • *адвокат грамотно побудував захист.* 3. місце, предмет, споруда, де можна захиститися від кого- або чого-небудь • *відшукати захист від зливи.*

за́хід[1], -ходу, *ч.* 1. одна з чотирьох сторін світу і напрямку; протилежне схід. 2. частина горизонту, де заходить сонце. 3. (з великої літери) Західна Європа, країни Західної Європи • *емігрувати на Захід.*

за́хід[2], -ходу, *ч.* сукупність дій, що мають на меті здійснення чого-небудь • *вживати відповідних заходів.*

захо́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **захова́ти,** -а́ю, -а́єш, *док.* 1. *що.* класти, поміщати в таємне, не відоме іншим місце • *заховати щоденник від батьків.* 2. *що, розм.* зберігати що-небудь, утримувати в незміненому стані • *заховати на спогад.*

3. *тільки док., кого.* дати притулок • *заховати партизана.*

захóдитися[1], -джуся, -дишся, *недок.*, **заходи́тися,** -оджýся, -óдишся, *док.* 1. *коло кого.* починати вживати заходів щодо впливу на кого-небудь • *заходжуватися коло прогульника.* 2. починати робити що-небудь, братися до виконання чого-небудь, робити щось • *заходився ремонтувати квартиру.*

захóдитися[2], -джуся, -дишся, *недок.*, **зайти́ся,** -йдýся, -йдéшся, *док.* довго, нестримно, судорожно сміятися, плакати, кашляти • *зайтися слізьми, зайтися сміхом.*

захóплювати, -юю, -юєш, *недок.*, **захопи́ти,** -оплю́, -óпиш, *док.* 1. *що.* хватаючи, брати що-небудь. Син. ***схоплювати.*** 2. *кого, що.* брати із собою • *захопити побільше напоїв у дорогу.* 3. *кого, перен.* дуже приваблювати, викликати великий інтерес до себе • *захоплювати слухачів.* 4. оволодівати насильно кимось, чимось, брати силою кого-, що-небудь • *захоплювати в полон, захопити чужу територію.* 5. *що.* пересуваючись, поширюватися на якомусь просторі • *вода захоплювала дедалі більшу територію.*

зацікáвлювати, -юю, -юєш, *недок.*, **зацікáвити,** -влю, -виш, *док., кого, ким–чим.* викликати в кого-небудь цікавість, інтерес до когось або до чогось.

зачарóвувати, -ую, -уєш, *недок.*, **зачарувáти,** -ýю, -ýєш, *док., кого, що, чим.* захоплювати, підкорювати собі, своїй владі, своїй привабі.

зачинáти, -áю, -áєш, *недок.*, **зачáти,** -чнý, -чнéш, *док., що.* 1. давати початок чому-небудь, розпочинати щось • *зачинати реформи.* 2. братися за що-небудь у першу чергу • *обід зачнемо з борщу.* 3. *лише док.* зародити, дати початок життя кому-небудь • *зачати дитину.*

зачиня́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **зачини́ти,** -иню́, -и́ниш, *док.* 1. *що,* закривати щось розкрите (на замок, на засув і т. ін.) • *зачинити двері.* 2. *що.* припиняти на якийсь час діяльність, дію чого-небудь • *зачинити крамницю на обід.* 3. *кого.* позбавляти свободи, замикати, ув'язнювати • *зачинити у в'язниці.*

зачіпáти, -áю, -áєш, *недок.*, **зачепи́ти,** -еплю́, -éпиш, *док.* 1. *кого, що.* торкатися до кого-, чого-небудь під час руху • *автомобіль зачепив перехожого.* 2. *що, перен.* звертати увагу на що-небудь, згадувати щось • *роман зачіпає кілька проблем.* 3. *кого, перен.* критикуючи, висміюючи, викликати на суперечку • *зачепити начальника.* 4. *кого, перен.* хвилювати, турбувати • *учнів зачепила доля індіанців.*

зашифрóвувати, -ую, -уєш, *недок.*, **зашифрувáти,** -ýю, -ýєш, *док., що.* писати шифром, писати умовними секретними знаками.

зашкарýблий, -а, -е. шершавий, загрубілий, з дрібними колючими нерівностями • *зашкарублі від праці руки.*

зáшморг, -у, *ч.* складений і зав'язаний кільцем кінець мотузки. Син. ***петля.***

зáшпори, -рів, *мн., розм.* гострий біль від морозу.

зая́ва, -и, *ж.* 1. чиє-небудь повідомлення, звернення до кого-небудь з викладом якихось відомостей, положень, думок • *виступити із заявою, зробити заяву.* 2. письмове прохання, оформлене за певним зразком, що подається на ім'я офіційної особи або до установи чи організації • *подати заяву на імя ректора.*

зая́вка, -и, *ж.* 1. офіційне подання, що містить вимогу на що-небудь • *заявка на ремонт.* Син. ***замовлення.*** 2. перший прояв чого-небудь; повідомлення про намір здійснити, виконати щось • *цей виграш — добра заявка на перемогу в чемпіонаті.*

заявля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **заяви́ти**, -явлю́, -я́виш, *док.*, *що.* оголосити свою думку, бажання, прохання.

заяло́жувати, -ую, -уєш, *недок.*, **заяло́зити**, -о́жу, -о́зиш, *док.*, *що.* 1. забруднювати, робити брудним • *заялозити купюри.* 2. заношувати до блиску (про одяг) • *заялозити піджак на ліктях.* 3. *перен.* позбавляти що-небудь глибокого змісту, опошляти внаслідок повторювання раніше сказаного ким-небудь іншим • *політики заялозили слово «патріотизм».*

збагну́ти, -ну́, -не́ш, *док.*, *що.* зрозуміти що-небудь, догадатися про щось, вникнути в що-небудь • *збагнути істину.* Син. ***осягти, зрозуміти.***

зберіга́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **зберегти́**, -ежу́, -еже́ш, *док.*, *що.* 1. не давати загинути, зникнути чому-небудь, оберігати від шкоди, збитків • *треба зберегти пам'ятки архітектури.* 2. не порушувати чого-небудь, залишати в силі, в дії • *закон зберігає чинність.* 3. тримати в певному місці • *зберігати гроші в банку.* 4. не втрачати, не упускати, удержувати що-небудь • *зберігати пам'ять.*

збира́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* **зібра́ти**, зберу́, збере́ш, *док.* 1. *кого, що.* скупчувати, зосереджувати кого-, що-небудь в одному місці • *збирати добровольців.* 2. *що.* створювати що-небудь ціле, поєднуючи окремі частини • *збирати танк.* 3. *що.* знімати, зривати • *збирати яблука.* 4. *кого.* готувати, складаючи щось для дороги • *збирати дружину в дорогу.*

зби́тки, -ів, *мн.* (*одн.* **зби́ток**, -тку, *ч.*) матеріальні втрати • *зазнати збитків.*

збіг, -у, *ч.* 1. несподіване зіткнення, відбування яких-небудь явищ в один час, в одному місці, в однакових обставинах • *збіг обставин.* 2. несподівана схожість, однорідність, однотипність якихось явищ • *збіг сюжетів у різних творах.*

збі́жжя, -я, *с.*, *збірн.* рослини та зерно хлібних злаків. Син. ***зерно.***

збро́я, -ї, *ж.* сукупність засобів, пристосованих, технічно придатних для нападу чи оборони.

збу́джувати, -ую, -уєш, *недок.*, **збуди́ти**, збуджу́, збу́диш, *док.* 1. *що.* викликати, породжувати що-небудь (сили, думки, почуття) • *збудити сумніви.* 2. викликати нервове піднесення • *алкоголь завжди його збуджував.* 3. *лише док., кого.* примусити прокинутися, перерва-

ти чийсь сон • *збудити вранці.*

зва́ба, -и, *ж.* **1.** те, що приваблює, манить, спокушає. Син. ***спокуса.*** **2.** принадність, чарівність • *мандрівка втратила свою звабу.*

зважа́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **зва́жити,** зва́жу, зва́жиш, *док., на кого, що і без додатка.* **1.** брати до уваги, враховувати щось, рахуватися з ким-, чим-небудь • *зважати на думку батьків.* **2.** *із заперечною часткою* **не.** не надавати значення чому-небудь, свідомо не брати до уваги чогось • *не зважати на труднощі.*

зва́жуватися[1], -уюся, -уєшся, *недок.*, **зва́житися**, -жуся, -жишся, *док., на що або робити що.* осмілюватися, приходити до певного рішення, до висновку про необхідність певних дій • *зважитися написати книжку.*

зва́жуватися[2], -уюся, -уєшся, *недок.*, **зва́житися**, -жуся, -жишся, *док., без додатка.* визначати свою вагу.

зва́лювати, -юю, -юєш, *недок.*, **звали́ти,** звалю́, зва́лиш, *док., що.* **1.** безладно скидати, складати що-небудь • *звалювати цеглу на землю.* **2.** ударивши, штовхнувши, зачепивши, змушувати падати, перекидати кого-, що-небудь • *звалити суперника одним ударом.* **3.** *на кого, перен.* перекладати вину, відповідальність на іншого • *звалювати усю вину на підлеглих.*

зва́ти, зву́, зве́ш і зову́, зове́ш, *недок., кого, що.* **1.** іменувати кого-небудь, називати • *дівчину звали Ярослава.* **2.** кликати кого-небудь • *звати в гості.*

зверта́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **зверну́ти,** зверну́, зве́рнеш, *док.* **1.** змінювати напрямок руху вбік • *звертати з дороги.* **2.** *кого, що і без додатка.* спрямовувати кого-, що-небудь убік • *звернути машину до міста.* **3.** мати, утворювати згин, вигин, поворот (про дорогу, річку і т. ін.) • *стежка звертала в ліс.* **4.** *що на кого, що.* перекладати на кого-небудь іншого свою вину, відповідальність • *звертати все на сусіда.*

зве́рхній, -я, -є. **1.** який підкреслено виражає свою перевагу над ким-небудь • *зверхнє ставлення.* **2.** гордовитий, зарозумілий, пихатий • *зверхній вираз обличчя.*

зве́рхність, -ності, *ж.* **1.** наявність переваги, відчуття переваги над ким- або чим-небудь. **2.** керівне становище, керівна роль кого-, чого-небудь.

звеселя́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **звесели́ти,** -лю́, -ли́ш, *док., кого.* викликати в кого-небудь веселість, робити веселим, розважати когось.

звика́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **зви́кнути,** -ну, -неш, *док., до кого, до чого.* освоюватися з ким- або з чим-небудь • *звикати до труднощів, звикнути до однокласників.*

звитя́жець, -жця, *ч., уроч.* той, хто домігся перемоги в бою, праці і т. ін. Син. ***переможець.***

зви́чай, зви́чаю, *ч.* **1.** *перев. мн.* загальноприйнятий порядок, традиційно встановлені правила суспільної поведінки. **2.** манера поведінки, прийнятий спосіб дії.

звича́йний, -а, -е. **1.** який нічим не виділяється серед інших, не має

специфічних, визначних особливостей, якостей • *звичайна сільська хата*. Син. ***простий*. 2.** який не має в собі нічого нового, несподіваного для кого-небудь • *звичайна справа*. Син. ***звичний*. 3.** який завжди відбувається або часто буває, зустрічається • *жити звичайним життям*. Син. ***постійний, повсякденний*.**

звідусіль, *присл.* з усіх боків, з усіх напрямків.

звільня́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **звільни́ти,** -ню́, -ни́ш, *док.* **1.** *що від чого.* робити місце вільним, порожнім, виймаючи або знімаючи з нього те, що там було. **2.** *кого від кого, чого.* надавати волю кому-небудь; позбавляти кого-небудь чогось небажаного. **3.** *кого.* відсторонювати (від роботи, занять).

звір, -а, *ч.* **1.** дика хижа тварина. **2.** *перен.* зла, жорстока людина.

звіря́ти[1], -я́ю, -я́єш, *недок.*, **звірити,** -рю, -риш, *док., що з чим.* порівнювати, встановлюючи схожість, подібність • *звіряти підписи*. Син. ***зіставляти*.**

звіря́ти[2], -я́ю, -я́єш, *недок.*, **звірити,** -рю, -риш, *док., що, кому.* повідомляти, робити відомим, ділитися з чим-, ким-небудь (переживаннями, думками і т. ін.) • *звіряти потаємні мрії*.

звіт, -у, *ч.* писемне або усне повідомлення про свою діяльність, виконання дорученої справи і т. ін. • *здати звіт*.

зво́дити, -джу, -диш, *недок.*, **зве́сти,** зведу́, зведе́ш, *док.* **1.** *кого, що.* ведучи, спускати згори вниз • *зводити по східцях униз*. **2.** *кого.* ведучи, допомагати підніматися вгору • *зводити на другий поверх*. **3.** *що.* споруджувати, будувати • *звести будинок*. **4.** *кого, що з ким, чим.* зближувати, змушувати наблизитися одне до одного, створювати умови для зближення, зустрічі • *звести докупи самотніх людей*. **5.** *що.* знищувати, робити непомітним (плями, фарбу) • *звести пляму на джинсах*.

зволіка́ти, -а́ю, -а́єш, *недок., що, з чим.* **1.** повільно що-небудь робити; не поспішати з чимось • *зволікати з відповіддю*. **2.** затягувати щось, відкладати виконання чогось • *зволікати здачу будинку*.

зворо́т, -у, *ч.* **1.** місце, де повертає дорога. Син. ***поворот*. 2.** протилежний бік плоского предмета • *дописати на звороті аркуша*. **3.** *лінгв.* певний спосіб поєднання слів. Син. ***вираз*.**

звору́шувати, -ую, -уєш, *недок.*, **зворуши́ти,** -ушу́, -у́шиш, *док., кого.* викликати в кого-небудь добре, ніжне почуття, приємно хвилювати.

звуча́ти, -и́ть, *недок.* **1.** видавати звуки; бути чутним. **2.** *перен.* виражатися, втілювати якийсь образ, якесь поняття.

зв'язо́к, -зку́, *ч.* **1.** співвідношення взаємної залежності, обумовленості, спільності між чим-небудь. **2.** спілкування між ким-небудь або з чим-небудь, засоби спілкування. **3.** те, що дає змогу спілкуватися з ким-небудь або з чим-небудь, засоби спілкування. **4.** *розм.* близьке знайомство з ким-небудь, що забезпечує підтримку, вигоду.

згáдка, -и, *ж.* **1.** відновлення в думці минулих подій, вражень • *подарувати на згадку.* **2.** зауваження, замітка про що-небудь або про когось • *знайти згадку про улюбленого актора.*

зглянутися, -нуся, -нешся, *док., на кого, на що, перен.* змилуватися над ким-, чим-небудь, пожаліти кого-, що-небудь, виявити милосердя до когось чи чогось • *зглянутися над голодною дитиною.*

згóда, -и, *ж.* **1.** позитивна відповідь на прохання • *дати згоду на будівництво.* Син. ***дозвіл.*** **2.** спільність точок зору, єдиний погляд на щонебудь, дружні стосунки • *у родині панувала згода.*

згóдом, *присл.* через деякий час після настання дії у минулому або майбутньому • *побачимося згодом.* Син. ***потім, пізніше.***

зголóшуватися, -уюся, -уєшся, *недок.,* **зголоси́тися,** зголошýся, зголóсишся, *док.* заявляти про своє бажання, виявляти своє бажання • *зголошуватися вступити до правозахисної групи.*

згортáти, -áю, -áєш, **згóртувати,** -ую, -уєш, *недок.,* **згорнýти,** згорнý, згóрнеш, *док., що.* **1.** складати щонебудь розкладене (прапор, вітрила, скатертину і т. ін.). **2.** збирати докупи, згрібати докупи • *згортати листя.* **3.** згрібаючи, збирати з чого-небудь, згрібати з чогось • *згортати крихти зі столу.*

згрáбний, -а, -е. який має добру фізичну виправку. Син. ***вправний, граціозний.***

зграя, -ї, *ж.* **1.** група дрібних тварин одного виду, переважно птахів, риб • *зграя шпаків.* **2.** *перен.* натовп, юрба. **3.** *перен.* група суспільно шкідливих елементів • *зграя злочинців.* Син. ***банда.***

здавáтися[1], здаю́ся, здає́шся, *недок.,* **здáтися,** здáмся, здаси́ся, *док.* **1.** своїм виглядом нагадувати когось, бути подібним до кого- або до чого-небудь. **2.** *безос.* уявлятися, з'являтися в думці, уяві.

здáтний, -а, -е, *до чого, на що.* який має здібності до чого-небудь, який може зробити щось • *здатний на подвиг.*

здéржувати, -ую, -уєш, *недок.,* **здержáти,** -жý, -жи́ш, *док.* **1.** *що.* стримувати, ослаблювати вияв чого-небудь. **2.** *кого, що.* зупиняти.

зди́бати, -аю, -аєш, *док.* і **зди́бувати,** -ую, -уєш, *недок., кого, що, розм.* їдучи, рухаючись, прибувши кудинебудь, заставати, помічати, виявляти.

здібний, -а, -е. який має здібності до чогось, який може зробити щонебудь • *здібний учень.* Син. ***обдарований.***

здіймáти, -áю, -áєш, *недок.,* **здійня́ти,** -ймý, -ймеш, *док., що.* **1.** піднімати, підносити вгору • *здійняти руку.* **2.** знімати, переставляти згори вниз, звільняти щось від чого-небудь • *здійняти книжки з полиці.* **3.** *розм.* починати • *здійняти сварку.*

здійснювати, -юю, -юєш, *недок.,* **здійсни́ти,** -ню́, -ни́ш, *док., що.* втілювати в дійсність, перетворювати в дійсність, виконувати задумане.

здóгад, -у, *ч.* припущення, не обґрунтоване достатніми фактичними даними.

здоро́вий, -а, -е. 1. який має здоров'я • *здорова людина.* **2.** *розм.* великий розміром • *здоровий камінь.*

здоро́в'я, -я, *с.* **1.** нормальна діяльність живого організму • *мати міцне здоров'я.* **2.** те чи інше самопочуття людини • *запитати маму про здоров'я.*

зеле́ний, -а, -е. 1. такий, як свіжа трава, листя • *зелений паркан.* **2.** рослинний, який складається з рослин • *зелений світ.* **3.** недостиглий, недозрілий (про плоди, овочі) • *зелені вишні.* **4.** *перен., розм.* недосвідчений через свою молодість, не зрілий, не сформований • *зелений юнак.*

землетру́с, -у, *ч.* коливання земної поверхні та підземні поштовхи, які виникають унаслідок геологічних процесів, що відбуваються в надрах землі або в земній корі.

земля́, -і, *ж.* **1.** суша (на відміну від водного простору). **2.** ґрунт, поверхневий шар кори іншої планети. **3.** розсипчаста темно-бура речовина, що входить до складу кори нашої планети. **4.** територія з угіддями, що перебуває в чиєму-небудь володінні, користуванні. **5.** країна, держава. **6.** (з великої літери) третя від Сонця планета сонячної системи, на якій ми живемо. **7.** *перен.* місце життя і діяльності людей.

земля́к, -а, *ч.* уродженець одиієї з ким-небудь місцевості, країни • *приємно зустріти земляків на Гаваях.*

земля́нин, -а, *ч.* житель планети Земля.

земново́дні, -них, *мн., зоол.* клас хребетних, які мають ознаки наземних тварин, але щільно зв'язані з водним середовищем.

зені́т, -у, *ч.* **1.** найвища точка небесної сфери над головою спостерігача. **2.** *перен.* найвищий ступінь розвитку, вершина чого-небудь • *в зеніті слави.*

зені́тка, -и, *ж., розм.* гармата для стрільби по повітряних цілях.

зерно́, зе́рна́, *с.* **1.** насіння злаків (а також деяких інших рослин). **2.** *збірн.* насіння хлібних злаків. Син. ***збіжжя.*** **3.** *чого або який, перен.* иевелика частина, зародок чого-небудь • *зерно істини.*

з'є́днувати, -ую, -уєш, *недок.,* **з'єдна́ти, -а́ю, -а́єш,** *док.* **1.** *що.* складати з багатьох частин одне ціле; зливати воєдино. **2.** *що з чим.* зв'язувати, скріплювати. **3.** встановлювати зв'язок, сполучати.

зигза́г, -а, *ч.* ламана лінія, напрямок по ламаній лінії.

зиск, -у, *ч.* прибуток, вигода, користь від чого-небудь • *одержати зиск.*

зи́чити, -чу, -чиш, *недок., кому, чого.* висловлювати побажання • *зичити щастя.* Син. ***бажати.***

зи́чливий, -а, -е. який ставиться до когось добре, прихильний до кого-небудь.

зіни́ця, -і, *ж.* отвір у райдужній оболонці ока, через який в око проникає світло.

зір, зо́ру, *ч.* **1.** одне з п'яти почуттів, органом якого є око; здатність бачити. **2.** спрямованість очей на кого-, що-небудь. Син. ***погляд.***

зі́рка, -и, *ж.* **1.** небесне тіло, що являє собою скупчення розжарених газів. **2.** *перен.* видатний діяч (кіно-

мистецтва та ін.). **3.** геометрична фігура з гострокутними виступами; предмет у формі такої фігури.

зіста́влення, -я, *с.* розгляд і порівняння кого-, чого-небудь з ким-, чимнебудь для виведення певного висновку.

зіткнення, -я, *с.* **1.** таке положення двох або кількох тіл, предметів, при якому вони стикаються своїми граничними лініями або частинами. **2.** сутичка, зустріч чогось різного, несумісного, ворожого одне одному.

з'ї́зд, -у, *ч.* **1.** збори представників великої громадської або наукової організації, груп населення, діячів певної галузі. **2.** місце, по якому з'їжджають. Син. ***спуск.***

зла́зити, зла́жу, зла́зиш, *недок.,* **злі́зти,** -ізу, -ізеш, *док.* **1.** *з чого і без додатка.* спускатися, тримаючись, чіпляючись за що-небудь • *злазити з дерева.* **2.** *на що і без додатка.* підніматися, вповзати, тримаючись, чіпляючись за щось.

зледа́щіти, -ію, -ієш, *док., розм.* **1.** зробитися лінивим, розлінитися, стати неробою. **2.** морально опуститися, розпуститися, розбеститися.

зли́ва, -и, *ж.* **1.** густий і рясний дощ, дуже сильний дощ. **2.** *перен.* велика кількість чого-небудь • *злива інвестицій.* Син. ***потік.***

злиде́нний, -а, -е. **1.** убогий, дуже бідний • *злиденне життя.* **2.** дуже малий, мізерний (розміром, кількістю) • *злиденний заробіток.*

злий, -а, -е. **1.** сповнений злості, недоброзичливості • *злий погляд, злий жарт.* **2.** який завдає надзвичайно тяжких страждань, мук, неприємностей. Син. ***жорстокий.***

злість, зло́сті, *ж.* **1.** почуття недоброзичливості. Син. ***злоба.*** **2.** почуття роздратування, гніву, досади. Син. ***розлюченість, злоба.***

зло́ба́, -и, -и́, *ж.* те саме, що **злість.**

злободе́нний, -а, -е. який у даний момент викликає загальну увагу • *злободенні проблеми.*

зловжива́ння, -я, *с.* **1.** незаконне використання своїх прав і можливостей • *зловживання посадових осіб.* **2.** надмірне вживання чого-небудь • *зловживання тютюном.*

злові́сний, -а, -е. який віщує нещастя, зло • *зловісна тиша.*

зловми́сний, -а, -е. **1.** який має злі, недобрі наміри. **2.** який вчинений зі злим наміром • *зловмисний вчинок.*

зловті́ха, -и, *ж.* радість з приводу чиєїсь невдачі, чийогось нещастя • *відчувати зловтіху.*

зло́дій, -я, *ч.* **1.** той, хто краде. **2.** злочинець, який займається крадіжками.

злопа́м'ятний, -а, -е. який не вміє пробачати • *злопам'ятна людина.*

злосли́вий, -а, -е. який любить сказати щось ущипливе, прикре.

злосло́вити, -влю, -виш, *недок.* недоброзичливо говорити про кого-, що-небудь.

зло́чин, -у, *ч.* суспільно небезпечна дія, що порушує встановлені закони • *кримінальний злочин, вчинити злочин.*

злоя́кісний, -а, -е. дуже небезпечний, який загрожує життю • *злоякісна пухлина.*

змага́ння, -я, *с*. 1. намагання домогтися кращих результатів, перевершити інших учасників тієї самої справи • *спортивні змагання*. 2. *перен*. сутичка, боротьба двох протилежних сил • *змагання політичних систем.*

змага́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок*. 1. *з ким*. намагатися перевершити кого-небудь у якомусь відношенні. 2. *проти кого, за що*. боротися, воювати, змагатися проти зла.

зме́ншувати, -ую, -уєш, *недок*., **зме́ншити**, -шу, -шиш, *док*., *що*. робити меншим, знижувати • *зменшити напруження.*

ЗМІ [змі], *невідм., мн.* скорочення: засоби масової інформації (газети, журнали, телебачення).

змі́на, -и, *ж*. 1. дія, процес переміни чого-небудь • *зміна погоди*. 2. поява замість чого-небудь іншого, заміна чимось іншим • *зміна пір року*. 3. проміжок робочого або навчального часу, після закінчення якого працівники (учні, студенти) змінюються • *навчатися на першій зміні*. 4. група людей, яка змінює працівників після закінчення часу їх роботи • *нічна зміна шахтарів оголосила страйк*. 5. комплект одягу, який міняють після певного часу • *зміна білизни.*

змі́ст, -у, *ч*. 1. суть, внутрішній смисл, значення чого-небудь. 2. перерахування глав чи інших складових частин книжки, рукопису.

змо́ва, -и, *ж*. таємна домовленість про спільні дії проти кого-небудь з політичною або іншою метою.

змо́га, -и, *ж*. те, що може відбутися, що може бути здійснене. Син. ***можливість.***

змо́ршка, -и, *ж*. нерівність, складка на шкірі обличчя, тіла, поверхні чого-небудь.

змужні́ти, -і́ю, -і́єш, *док*. 1. досягти повного фізичного розвитку; стати дорослим. 2. *перен*. досягти розквіту у своєму розвитку.

знаве́ць, -вця́, *ч*. той, хто має глибокі знання в певній галузі.

знайо́мити, -млю, -миш, *недок*. 1. *кого з ким*. робити людей знайомими між собою • *знайомити нового співробітника з колегами*. 2. *кого з чим*. давати кому-небудь відомості, знання про щось • *знайомити нового співробітника з обов'язками.*

знак, *ч*. 1. *род*. -а. мітка, позначка, предмет, явище, яким позначається, виражається щось • *подати умовний знак*. Син. ***сигнал.*** 2. *род*. -у. слід, відбиток, прикмета чого-небудь • *залишити знак на тілі.*

знамени́тий, -а, -е. 1. усім відомий, який користується великою популярністю • *знаменитий спортсмен*. 2. незвичайний, надзвичайний, видатний щодо своїх позитивних якостей • *знамените вино.*

знаме́нний, -а, -е. важливий за своїм значенням • *знаменна подія.*

знання́, -я, *с*. 1. осягнення, зрозуміння дійсності свідомістю. 2. сукупність відомостей в якій-небудь галузі.

знаря́ддя, -я, *с*. 1. технічне пристосування, за допомогою якого виконується робота або якась дія. 2. *перен*. засіб для досягнення якої-небудь мети.

зна́ти, зна́ю, зна́єш, *недок.* **1.** *про кого—що.* мати відомості. **2.** *кого, що.* мати знання, уявлення про кого-, що-небудь. **3.** *кого, що.* бути знайомим з ким-небудь. **4.** *що.* відчувати, переживати. **5.** *що.* дотримуватися чого-небудь.

зна́тний, -а, -е. **1.** видатний за своїми заслугами. **2.** *іст.* належний до знаті, до аристократичної верстви суспільства.

значни́й, -а́, -е́, *с.* **1.** великий за розміром, силою, кількісно. **2.** важливий, з великим значенням.

зневажа́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **знева́жити,** -жу, -жиш, *док.* **1.** *кого, що.* ображати, принижувати кого-, щонебудь; виявляти презирство до когось, до чогось. **2.** *що.* не рахуватися з чим-небудь, не зважати на щось.

знедо́лений, -а, -е. нещасливий, позбавлений необхідного. Син. ***безправний, пригнічений.***

знена́цька, *присл.* несподівано, раптом.

знеосо́блення, -я, *с.* позбавлення, втрата характерних індивідуальних рис.

знеприто́мніти, -ію, -ієш, *док.* втратити свідомість (в результаті болю, хвороби, сильного переживання).

знеси́лення, -я, *с.* стан занепаду сили, глибокої втоми, втрата сили.

зне́хтувати, -ую, -уєш, *док., кого, що і ким, чим.* не порахуватися з ким-, чим-небудь, не звернути увагу на когось, на щось.

знешко́джувати, -джую, -джуєш, *недок.*, **знешко́дити,** -джу, -диш, *док., кого, що.* робити нешкідливим, незагрозливим • *знешкоджувати вибуховий пристрій.*

зника́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **зни́кнути,** -кну, -кнеш, *док.* **1.** переставати існувати, пропадати, переставати бути відчутним. **2.** ховатися, переставати бути видним. **3.** бути відсутнім, перебувати невідомо де.

зни́щувати, -ую, -уєш, *недок.*, **зни́щити,** -щу, -щиш, *док., кого, що.* припиняти існування кого-, чогонебудь.

зніма́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **зня́ти,** зніму́, зні́меш, *док.* **1.** *кого, що.* діставати, брати, відділяти щось, що знаходиться вгорі, зверху, на поверхні чого-небудь або прикріплене до чогось. **2.** *кого, з чого.* примушувати кого-небудь залишити свій пост. Син. ***звільняти.*** **3.** *що, з чого, чим.* виготовляти копію, подобу чого-небудь.

зніче́в'я, *присл., розм.* **1.** від нічого робити. **2.** раптово, несподівано.

знітякові́ти, зніяковію, зніяковієш, *док.* розгубитися, засоромитися, відчути ніяковість • *зніяковіти від похвали.*

знуща́тися, -ща́юся, -ща́єшся, *недок., з кого—чого, над ким—чим.* зло глумитися, ображати когось, заподіювати кому-небудь муки, страждання.

зобов'я́зувати, -ую, -уєш, *недок.*, **зобов'яза́ти,** -яжу́, -я́жеш, *док., кого.* накладати на кого-небудь обов'язок, вимагати від когось виконання чого-небудь.

зобра́жувати, -жую, -жуєш, *недок.*, **зобра́зити,** -ра́жу, -ра́зиш, *док., кого, що.* відтворювати в художньому образі, створювати образ, змальовувати що-небудь.

зо́вні, *присл.* **1.** за межами чого-небудь. **2.** на вигляд.

зо́внішність, -ності, *ж.* зовнішній вигляд • *приваблива зовнішність.*

зо́всім, *присл.* цілком, повністю, абсолютно.

зойк, -у, *ч.* раптовий короткий крик (від болю, страху), раптовий короткий стогін, плач, вигук.

золоти́й, -а, -е. **1.** зроблений із золота, виготовлений із золота • *золота обручка.* **2.** кольору золота, блискучо-жовтий. **3.** *перен.* дуже добрий • *золотий характер.* Син. ***чудовий.***

зо́лото, -а, *с.* **1.** благородний метал жовтого кольору. **2.** монети, вироби з цього металу. **3.** *перен.* щонебудь дуже дороге, надзвичайно цінне для когось.

зо́на, -и, *ж.* простір, смуга між якимись межами, двома лініями або вздовж якоїсь лінії.

зоря́, -і, *ж.* **1.** небесне тіло, що неозброєним оком сприймається як точка в небі, яка світиться. Син. ***зірка.*** **2.** освітлення горизонту, світанок.

зосере́джувати, -ую, -уєш, *недок.,* **зосере́дити,** -джу, -диш, *док., кого, що.* **1.** збирати в одному місці. **2.** *на кому, чому.* спрямувати на що-небудь одне.

зраді́ти, -ію, -ієш, *док., кому, чому і без додатка.* відчути радість.

зрадли́вий, -а, -е. **1.** схильний до зради, якому не можна вірити. **2.** *перен.* який порушує вірність. Син. ***ненадійний, непевний.***

зра́дник, -а, *ч.* людина, що вчинила зраду.

зразо́к, -зка́, *ч.* **1.** показовий або пробний виріб. Син. ***взі́рець.*** **2.** те, що потрібно наслідувати, з чого треба брати приклад. **3.** тип будови, форма, вигляд чого-небудь.

зрина́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **зри́нути,** -ну, -неш, *док.* **1.** *з чого.* випливати, показуватися з води • *зринати над хвилями.* **2.** *перен.* (про спогад і т. ін. зароджуватися, виникати, з'являтися) • *зринати в пам'яті.*

зрівнювати[1], -юю, -юєш, *недок.,* **зрівня́ти,** -я́ю, -я́єш, *док.* **1.** *кого, що з ким-, чим-небудь.* робити однаковим, уподібнювати. **2.** *кого, що з ким—чим.* зіставляти, порівнювати.

зрівнювати[2], -я́ю, -я́єш, *недок.,* **зрівня́ти,** -я́ю, -я́єш, *док., що.* робити рівним, гладеньким, позбавляти нерівностей поверхню чогонебудь.

зріз, -у, *ч.* **1.** поверхня, утворена при розрізуванні чого-небудь. **2.** скошування, зрізування (стебел трави, злаків і т. ін.).

зріка́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.,* **зректи́ся,** зречу́ся, зрече́шся, *док., кого, чого.* відмовлятися від кого-, чого-небудь; відмовлятися робити щось.

зрілість, -лості, *ж.* стан повного розвитку, цілковитої готовності до чого-небудь.

зріст, зро́сту, *ч.* **1.** збільшення в розмірі, числі • *зріст виробництва.* Син. ***розвиток, посилення.*** **2.** розмір людини або тварини (у висоту) • *високий на зріст.*

зручни́й, -а́, -е́. **1.** такий, яким добре, легко, приємно користуватися; цілком придатний до користування. **2.** вправний, спритний, фізично досконалий.

зуб, -а, *ч.* 1. *мн.* **зу́би,** -ів. кісткове утворення в роті для кусання і подрібнення їжі, а також для захисту. 2. *мн.* **зу́би** і **зу́б'я.** гострий виступ на інструменті, машині чи іншому предметі.

зумо́влювати, -юю, -юєш, *недок.*, **зумо́вити,** -влю, -виш, *док., що.* ставати причиною чого-небудь, викликати що-небудь. Син. ***спричиняти.***

зупини́ти, -иню́, -и́ниш, *док.* 1. *кого, що.* припиняти рух кого-, чогонебудь, примушувати когось або щось стати, спинитися. 2. *кого, що.* припиняти перебіг чого-небудь, переривати якусь дію, справу. 3. *що.* затримувати, зосереджувати на кому-, чому-небудь (погляд, зір).

зухва́лий, -а, -е. 1. нешанобливий, зневажливий, грубий • *зухвала поведінка.* 2. сміливий, сповнений дерзання • *зухвалий вчинок.*

зціля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **зціли́ти,** -лю́, -ли́ш, *док., кого.* робити здоровим. Син. ***виліковувати.***

з'ясо́вувати, -ую, -уєш. *недок.*, **з'ясува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док., що.* 1. пояснювати що-небудь. 2. витлумачувати, робити зрозумілим. 3. визначати, встановлювати що-небудь на підставі певних відомостей, ознак.

зять, -я, *ч.* чоловік доньки, сестри.

І

іврúт, -у, *ч.* державна мова Ізраїлю, в основі якої лежить стародавня єврейська мова • *розмовляти на івриті.*

ігнорувáти, -ýю, -ýєш, *недок. і док., кого, що.* навмисно не помічати, кого-, що-небудь • *ігнорувати сусідку по купе, ігнорувати зауваження вчителя* [з лат. ignoro «не знаю, не визнаю»].

íграшка, -и, *ж.* річ, що служить для гри • *купити нову іграшку.* Син. ***забавка.***

ігротéка, -и, *ж.* зібрання дитячих ігор або іграшок, які видають дітям для тимчасового користування • *шкільна ігротека.*

ідеáл, -у, *ч.* **1.** те, що становить собою вищу мету діяльності, прагнень • *мати суспільні ідеали.* **2.** *кого, чого.* досконале втілення чого-небудь • *ідеал дружини* [з фр. idéal або нім. Ideál «тс.»].

ідеалíзм, -у, *ч.* **1.** протилежний до матеріалізму філософський напрям, що вважає основою всього існуючого свідомість, дух, ідею, а не матерію. **2.** схильність безкорисливо служити обраній справі, відданість високим моральним ідеалам. **3.** сприймання дійсності кращою, ніж вона є, схильність до ідеалізації.

ідеáльний, -а, -е. **1.** який відповідає поняттю про ідеал • *ідеальна жінка, ідеальне кохання.* Син. ***вимріяний, неземний.*** **2.** дуже добрий, досконалий • *ідеальна кандидатура в президенти* [з лат. idealis «тс.»]. Син. ***чудовий, відмінний.***

ідéйний, -а, -е. **1.** який висловлює, проводить яку-небудь ідею. **2.** ідеологічно витриманий, такий, що ідеологічно спрямовує. **3.** відданий якій-небудь ідеї, глибоко переконаний.

ідентифікувáти, -ýю, -ýєш, *недок. і док., кого, що, книжн.* визнавати однаковим, подібним [з лат. identificare «ототожнювати»]. Син. ***ототожнювати.***

ідентúчний, -а, -е, *книжн.* який не має відмінностей • *зробити ідентичні висновки* [з фр. identique «тс.»]. Син. ***тотожний, однаковий.***

ідеóлог, -а, *ч.* представник і захисник ідеології якого-небудь суспільного класу, суспільно-політичного ладу, напрямку • *ідеолог українського націоналізму.*

ідеолóгія, -ї, *ж.* система ідей і поглядів [з фр. idéologie «тс.»]. Син. ***світогляд.***

ідéя, -ї, *ж.* **1.** найвища форма пізнання зовнішнього світу й мислення, яка не тільки відображає об'єкт, а й спрямовує на його пе-

ретворення. **2.** основна думка, що визначає зміст чого-небудь • *головна ідея фільму*. **3.** думка про що-небудь, міркування з приводу чогось • *ідея побудови відкритого суспільства набуває нових прихильників*. **4.** замисел, намір, план • *реалізувати ідею економічної реформи* [з лат. idea «поняття, уявлення»].

іди́лія, -ї, *ж.* **1.** поетичний твір, в якому зображується безтурботне, щасливе життя на лоні природи. **2.** щасливе, безтурботне життя [з лат. idyllium «невелика лірична поема»].

ідіо́ма, -и, *ж.* характерний для даної мови стійкий зворот, значення якого не виводиться із значення слів, що входять до його складу, і який не можна дослівно перекласти іншою мовою • *словник українських ідіом* [з лат. idioma «властивість, особливість, своєрідність»].

ідіо́т, -а, *ч.* **1.** людина, хвора на ідіотизм. **2.** *лайл.* дурень, недоумкувата людина [з лат. idiota «неук, невіглас, профан»].

ідіоти́зм, -у, *ч.* **1.** психічна хвороба, що характеризується порушенням нормальної розумової діяльності. **2.** *розм.* дурість, глупота, безглуздя.

ієра́рхія, -ї, *ж.* порядок підлеглості, підпорядкування нижчих (чинів, посад) вищим.

ізоля́тор, -а, *ч.* **1.** приміщення для тимчасового утримання інфекційних хворих • *хворого на грип поклали до ізолятора*. **2.** речовина, що не проводить електричного струму • *ґума — добрий ізолятор*. **3.** *техн.* виріб з фарфору або пластмаси для кріплення електричного проводу • *поставити стовпи з ізоляторами* [з фр. isolateur «тс.»].

ізю́м, -у, *ч.* сушені ягоди винограду • *булочка з ізюмом* [з тур. üzüm «виноград»]. Син. ***родзинки.***

іко́на, -и, *ж.* живописне, мозаїчне або рельєфне зображення Бога або святого, якому поклоняються віруючі • *перехреститися на ікону*. Син. ***образ.***

ілю́зія, -ї, *ж.* **1.** оманливе, помилкове сприймання дійсності • *ілюзія кохання*. **2.** *перен.* безпідставна надія, нездійсненна мрія • *вмерла ілюзія швидкого економічного відродження України* [з фр. illusion «омана, міраж» або нім. Illusión «тс.»].

ілюстра́ція, -ї, *ж.* **1.** зображення в тексті книги, що пояснює її зміст • *переглянути ілюстрації в новому підручнику*. Син. ***малюнок.*** **2.** приклад, за допомогою якого наочно пояснюється що-небудь • *кожне слово супроводжувалося ілюстрацією з художньої літератури* [з нім. Illustratión «ілюстрація, зображення» або фр. illustration «тс.; знаменитість, слава»].

імени́ни, -ни́н, *мн.* **1.** річниця від дня народження кого-небудь • *запросити гостей на іменини*. **2.** у православних і католиків — особисте свято кого-небудь, що припадає на день, у який церква відзначає пам'ять однойменного святого • *іменини Богдана припадають на 20 червня*.

іме́нник, -а, *ч.* відмінювана частина мови, що позначає предмет, дію, явище, ознаку тощо.

іміта́ція, -ї, *ж.* **1.** *книжн.* точне

наслідування чого-небудь • *досконала імітація голосу птахів.* **2.** *чого.* виріб, який є підробкою під що-небудь • *імітація коштовного каміння* [з фр. imitation «наслідування» або нім. Imitatión «тс.»].

імітува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., книжн.* **1.** точно наслідувати що-небудь • *імітувати голос вчительки.* **2.** підробляти під що-небудь • *імітувати під чорне дерево.*

іммігра́нт, -а, *ч.* чужоземець, що переїхав до якої-небудь країни на постійне проживання • *США — країна іммігрантів.* Син. **переселенець.**

імміграція, -ї, *ж.* **1.** в'їзд чужоземців до якої-небудь країни на постійне проживання • *правила імміграції в Україну.* **2.** *збірн.* іммігранти • *українська імміграція в Канаді* [з фр. immigration «переселення» або нім. Immigratión «тс.»].

імові́рний (ймові́рний), -а, -е. який припускається • *імовірний результат реформ.* Син. **можливий.**

імпоза́нтний, -а, -е, *книжн.* який справляє враження, звертає на себе увагу • *імпозантна жінка, імпозантний вигляд* [з фр. imposant «величний, поважний»]. Син. **поважний, статечний.**

імпорт, -у, *ч.* **1.** ввезення в країну товарів з-за кордону • *імпорт сировини.* **2.** загальна кількість або загальна вартість товарів, увезених у країну • *американські товари становлять 50 % українського імпорту* [з англ. import «ввіз; ввозити»].

імпортува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., що.* ввозити з-за кордону товари • *імпортувати автомобілі.*

імпульс, -у, *ч.* **1.** внутрішній поштовх, що викликає певну дію, певні вчинки • *отримати імпульс для написання нової книжки.* **2.** *фізіол.* мимовільний рух, зумовлений діяльністю нервових подразників • *нервові імпульси доходять до кори головного мозку* [з нім. Impúls, Impulsión «тс.»].

імуніте́т, -у, *ч.* **1.** несприйнятливість організму до збудників інфекційних захворювань, отруйних речовин • *набути активного імунітету до грипу.* **2.** *юр.* надання кому-небудь виняткового права не підпадати під дію деяких загальних законів • *мати дипломатичний імунітет* [з нім. Immunität «недоторканість»].

ім'я́, імені *і* ім'я, *с.* **1.** особиста назва людини, що дається їй при народженні • *вибрати гарне ім'я для сина.* **2.** популярність, слава • *вчений зі світовим ім'ям.*

інвалі́д, -а, *ч.* людина, яка тимчасово або назавжди втратила працездатність через каліцтво, хворобу та ін. • *чемпіонат світу з футболу для інвалідів* [з нім. Invalíde або фр. invalide «тс.»].

інвента́р, -я́, *ч.* **1.** сукупність господарських предметів, знарядь та ін., що становить чию-небудь власність • *садовий інвентар.* **2.** точний опис майна • *скласти інвентар* [з нім. Inventár «інвентар, старі меблі, пожитки»].

індекс, -у, *ч.* **1.** список, покажчик, перелік чого-небудь • *індекс то-*

варів, індекс друкованої продукції. **2.** цифровий показник чого-небудь • *індекс промислового виробництва* [з лат. index «покажчик, список, перелік, каталог»].

індивідуалізм, -у, *ч.* принцип поведінки, який ставить особисті інтереси над усе.

індивідуа́льний, -а, -е. **1.** особистий, властивий певній особі • *індивідуальні риси характеру.* **2.** який перебуває в особистому користуванні, розпорядженні • *індивідуальне господарство.* Син. ***окремий.*** **3.** здійснюваний окремими особами • *індивідуальна трудова діяльність.* **4.** особливий для кожної особи • *індивідуальні заняття зі студентами.*

індивідуа́льність, -ності, *ж.* **1.** *тільки одн.* особливості характеру й психічного складу, що відрізняють одну людину від іншої • *художник з яскравою творчою індивідуальністю.* **2.** окрема особа як носій індивідуальних властивостей, певних характерних ознак і рис. Син. ***індивідуум, особистість.***

індиві́дуум, -а, *ч., книжн.* окрема людина, особистість • *професор був яскравим індивідуумом* [з лат. individuum «щось неподільне, особа»].

індустріа́льний, -а, -е. який має розвинену промисловість • *великий індустріальний центр.* Син. ***промисловий.***

інду́стрія, -ї, *ж.* фабрично-заводська промисловість з машинною технікою [з фр. industrie «велика промисловість»]. Син. ***промисловість.***

іне́ртний, -а, -е. позбавлений активності та ініціативи • *інертна людина.* Син. ***недіяльний, малорухливий.***

іне́рція, -ї, *ж.* **1.** властивість тіл зберігати стан спокою або руху, якщо вони не підлягають дії якої-небудь сили • *автомобіль проїхав ще три метри по інерції.* **2.** *перен.* бездіяльність, відсутність ініціативи [з лат. inertia «бездіяльність, млявість, нерухомість»]. Син. ***інертність.***

інжене́р, -а, *ч.* фахівець у якій-небудь галузі техніки з вищою технічною освітою [з фр. ingénieur «тс.»].

і́ній, інею, *ч.* шар дрібних кристаликів льоду, що вкриває поверхню предметів при їх різкому охолодженні • *дерева стояли вкриті інеєм.*

ініціа́л, -а, *ч., перев. мн.* **ініціа́ли,** -ів. початкові літери імені та по батькові або імені, по батькові й прізвища [з нім. Initiále «початкова буква» або фр. initial «початковий»].

ініціати́ва, -и, *ж.* **1.** уміння самостійно розпочати що-небудь у потрібний момент; здатність висувати нові ідеї • *успіх справи залежить від нашої ініціативи.* **2.** перший крок у якій-небудь справі • *започаткувати нову ініціативу* [з нім. Initiatíve або фр. initiative «почин, ініціатива»]. Син. ***починання, почин.***

інквізи́ція, **1.** *іст.* підпорядкована папі судово-карна установа католицької церкви, яка жорстоко переслідувала єретиків. **2.** *перен.* жорстоке знущання, катування [з лат. inquisitio «розшук, дослідження»].

інко́гніто[1], *невідм., ч. і с.* особа, що приховує своє справжнє ім'я, жи-

ве під чужим іменем • *письменник хотів лишитися інкогніто* [з іт. incognito «невідомий, незнайомий»].

інко́гніто², *присл.* не відкриваючи свого імені • *приїхати до Парижа інкогніто.* Син. ***потай, таємно.***

і́ноді, *присл.* **1.** час від часу • *іноді я зустрічаю своїх однокласників.* Син. ***деколи, часом, інколи.*** **2.** у деяких випадках • *іноді краще промовчати, ніж сказати дурницю.*

інозе́мець, -мця, *ч.* громадянин, підданий іншої держави, країни. Син. ***чужоземець, чужинець.***

інспе́ктор, -а, *ч.* службова особа, що здійснює нагляд за правильністю чиїх-небудь дій, контролює дотримання яких-небудь правил • *фінансовий інспектор, інспектор з охорони праці* [з лат. inspector «спостерігач»].

інста́нція, -ї, *ж.* щабель у системі підлеглих один одному органів (наприклад, у судочинстві, в органах державного управління) • *звертатися до найвищої інстанції* [з лат. instantia «безпосередня близькість»].

інсти́нкт, -у, *ч.* **1.** вроджена здатність живих істот здійснювати доцільні дії у відповідь на зміни навколишнього середовища • *інстинкт підказав кішці дорогу додому.* **2.** несвідоме й нездоланне прагнення, потяг до чого-не-будь • *войовничий інстинкт.* **3.** *перен.* підсвідоме чуття • *інстинкт самозбереження, материнський інстинкт* [з нім. Instínkt «тс.»].

інститу́т, -у, *ч.* **1.** назва деяких вищих навчальних закладів та наукових установ • *вступити до інституту, працювати в інституті.* **2.** сукупність правових норм у якій-небудь галузі суспільних відносин • *інститут приватної власності, інститут шлюбу* [з фр. institut «тс.»].

інстру́ктор, -а, *ч.* особа, що навчає правил у галузі якої-небудь спеціальності, навчає правильному веденню справи [з лат. instructor «організатор»].

інструме́нт, *ч.* **1.** *род.* -а, *збірн.* ручне знаряддя для виконання якнх-небудь робіт • *купити новий інструмент.* **2.** *род.* -у, *збірн.* сукупність знарядь для праці • *слюсарний інструмент лежав у кладовці.* **3.** *род.* -а. музичний прилад • *грати на різних інструментах* [з лат. instrumentum «знаряддя»].

інсцеріза́ція, -ї, *ж.* **1.** переробка літературного твору для сцени або кіно • *зробити інсценізацію роману Ю. Андруховича.* **2.** інсценований твір, вистава • *переглянути інсценізацію «Конотопської відьми» Г. Квітки-Основ'яненка* [з нім. Inszenierung «тс.»].

інтеле́кт, -у, *ч.* **1.** розум, здатність мислити, думати • *повна відсутність інтелекту.* **2.** рівень розумового розвитку • *високий рівень інтелекту* [з фр. intellect або нім. Intellékt «тс.»].

інтеліге́нція, -ї, *ж., збірн.* люди, які професійно займаються розумовою працею [з лат. intellegentia «розуміння, здатність сприймати знання»].

інтенси́вний, -а, -е. **1.** напружений, сильний у вияві • *інтенсивна пра-*

ця. **2.** який забезпечує найбільшу продуктивність • *інтенсивна система господарювання* [з фр. intensif або нім. intensiv «тс.»].

інтерва́л, -у, *ч.* **1.** відстань, простір, що відокремлює предмети один від одного • *будинки стояли на рівних інтервалах один від одного*. Син. ***проміжок***. **2.** усталена відстань між надрукованими рядками • *текст на три сторінки через один інтервал*. **3.** проміжок часу між певними діями, перерва в якійсь дії • *автобуси рухались через десятихвилинний інтервал* [з нім. Intervall або фр. intervalle «тс.»].

інтерв'ю́, *невідм., с.* призначена для опублікування в пресі, передачі по радіо, телебаченню розмова журналіста з яким-небудь діячем • *взяти інтерв'ю, дати інтерв'ю* [з фр. entrevue «побачення»].

інтере́с, -у, *ч.* **1.** увага до кого-, чого-небудь, зацікавлення кимось, чимось • *виявляти інтерес до українського театру*. **2.** вага, значення • *мати великий теоретичний інтерес*. **3.** *перев. мн.* те, що найбільше цікавить кого, що, становить зміст чиїхось думок і турбот • *духовні інтереси студентів*. Син. ***прагнення, потреби***. **4.** *перев. мн.* те, що йде на користь кому-, чому-небудь, відповідає чиїмсь прагненням, потребам • *державні інтереси України* [з лат. interesse «бути всередині, мати важливе значення»].

інтер'є́р, -а, *ч.* **1.** архітектурно і художньо оздоблена внутрішня частина приміщення, будівлі • *інтер'єр кабінету вражав розкішшю*. **2.** в образотворчому мистецтві — зображення внутрішньої частини приміщення • *родинний портрет в інтер'єрі* [з фр. intérieur «внутрішній; внутрішня частина, середина»].

інтернува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., кого, що*. **1.** позбавляти свободи пересування й виходу за межі країни іноземців, які опинилися на території іншої країни, що перебуває у стані війни • *тисячі українців були інтерновані в Канаді під час першої світової війни*. **2.** затримання і роззброєння нейтральною державою військових частин воюючих держав, які вступили на територію нейтральної держави • *в Румунії загони Н. Махна було інтерновано* [з лат. internus «внутрішній»].

інтерпрета́ція, -ї, *ж.* **1.** тлумачення, пояснення, розкриття змісту чогонебудь • *інтерпретація віршів Є. Плужника*. **2.** основане на власному тлумаченні творче виконання якого-небудь музичного, літературного твору, драматичної ролі • *оригінальна інтерпретація творів Шопена* [з лат. interpretatio «посередництво»].

інти́мний, -а, -е. **1.** який стосується глибоко особистого, потаємного • *інтимні переживання*. Син. ***задушевний, близький***. **2.** який стосується почуття кохання • *інтимні стосунки*. Син. ***любовний***. **3.** задушевний, сердечно-щирий, близький • *інтимний тон розмови* [з фр. intime «тс.»].

інтона́ція, -ї, *ж.* **1.** ритмо-мелодич-

ний лад мови, що залежить від підвищення або пониження тону при вимові. **2.** манера, тон вимови, які виражають ставлення мовця до об'єкта висловлювання. **3.** правильність чи неправильність взятого тону під час співу або гри на музичному інструменті [з нім. Intonatión «тс.»].

інтри́га, -и, *ж.* **1.** потаємні, переважно непорядні, дії, вчинки, спрямовані на досягнення якої-небудь мети • *підступні інтриги ворогів.* **2.** розвиток основних подій у драмі, кінофільмі, розповідному творі • *фільм із карколомною інтригою* [з фр. intrigue «інтрига, підступи; любовний зв'язок»].

інтуї́ція, -ї, *ж.* неусвідомлене почуття, яке наштовхує на правильні дії; здатність догадуватися і передбачати • *діяти згідно з інтуїцією, покладатися на інтуїцію* [з нім. Intuitión «тс.»].

інфікóваний, -а, -е. **1.** який заражений інфекційною хворобою (носій інфекції) • *інфікований пацієнт.* **2.** який заражений комп'ютерним вірусом • *інфікований файл, інфікована дискета.*

інфекці́йний, -а, -е, *мед.* **1.** який викликається інфекцією, заразний • *інфекційні хвороби.* **2.** хворий на заразну хворобу • *інфекційний хворий.* **3.** призначений для хворих на заразні хвороби • *інфекційне відділення лікарні.*

інфéкція, -ї, *ж.* **1.** проникнення до організму людини чи тварини збудника хвороби • *загальна інфекція організму.* Син. ***зараження.*** **2.** хвороботворні мікроби • *занести інфекцію до рани* [з лат. infectio «псування, заражання»].

інфля́ція, -ї, *ж.* надмірне збільшення кількості грошей в обігу і швидке їх знецінення • *темпи інфляції в Україні падають* [з англ. inflation «тс.; надування, наповнення, здуття»].

інформáція, -ї, *ж.* повідомлення про стан справ, становище чого-небудь • *вірогідна інформація, обмін інформацією, розповсюдження інформації* [з нім. Informatión або фр. information «тс.»].

інцидéнт, -у, *ч.* пригода, подія, випадок (звичайно неприємного характеру) • *прикрий інцидент, залагодити інцидент* [з фр. incident «випадок, подія; випадковий, побічний»]. Син. ***непорозуміння.***

і́нший, -а, -е, *займ.* **1.** який відрізняється від названого, даного • *вертатися додому іншим шляхом.* Син. ***другий.*** **2.** який змінився порівняно з попереднім • *заговорити іншим тоном.* Син. ***інакший.*** **3.** протилежний зазначеному • *на іншій стороні вулиці стояв слон.* Син. ***протилежний.*** **4.** ще який-небудь із ряду однорідних предметів, явищ тощо • *скуштувати іншого пива.* **5.** *перев. мн.* усі, крім названого (названих) • *у кімнаті лишилася мама, усі інші вийшли.* Син. ***решта.***

іржá, -і, *ж.* червоно-бурий наліт, що утворюється на залізі в результаті його окислення • *металева конструкція взялася іржею.*

іржáти, іржý, іржéш, *недок.* **1.** кричати, видавати звуки (про коня) • *коні тривожно іржали.* **2.** *перен.,*

зневажл. занадто голосно, нестримно сміятися, реготати • *хлопці довго іржали після кожного анекдоту.*

іро́нія, -ї, *ж.* **1.** тонка насмішка, прихована зовні доброзичливою формою виразу • *говорити з іронією.* Син. ***глузування, кепкування, глум.*** **2.** стилістичний засіб, коли слову або зворотові надається протилежного значення з метою глузування • *наукові праці Ю. Шевельова сповнені іронією* [з лат. ironia «приховане глузування»].

ірраціона́льний, -а, -е. **1.** якого не можна збагнути розумом • *ірраціональні вірші.* Син. ***незбагненний.*** **2.** *мат.* який не може бути виражений ні цілим, ні дробовим числом, не спільномірний з одиницею • *ірраціональне число* [з лат. irrationalis «несвідомий, нерозумовий»].

ірреа́льний, -а, -е, *книжн.* не існуючий у дійсності [з нім. irreál «нереальний, недійсний»]. Син. ***нереальний.***

іслáм, -у, *ч.* магометанська релігія • *сповідувати іслам, перейти на іслам.* Син. ***мусульманство.***

існува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** бути в дійсності • *існує чимало можливостей стати заможним.* Син. ***бути.*** **2.** бути живим • *набридло існувати в таких умовах.* Син. ***жити.***

íспит, -у, *ч.* **1.** перевірка, випробування яких-небудь властивостей, якостей • *влаштувати іспит на громадянську зрілість.* **2.** перевірка знань з якого-небудь предмета, що здійснюється згідно зі встановленими правилами • *скласти іспит з математики.* Син. ***екзамен.***

істе́рика, -и, *ж.* напад істерії • *влаштувати істерику, припинити істерику.*

істері́я, -ї, *ж., мед.* одна із форм нервового захворювання, що виявляється у припадках, підвищеній дражливості, судорожному сміхові зі сльозами • *захворіти на істерію* [з лат. hysterica «істерична хвороба»].

і́стина, -и, *ж.* **1.** те, що існує в дійсності, що згідне з дійсністю. Син. ***правда.*** **2.** твердження, судження, перевірене досвідом, практикою. **3.** *філос.* достовірне знання, що правильно відображає реальну дійсність у свідомості людей.

істори́зм, -у, *ч.* розгляд предметів і явищ в їх історичному розвитку.

історіогра́фія, -ї, *ж.* наука, що вивчає розвиток історичних досліджень, нагромадження знань з історії суспільства й історичні джерела.

істо́рія, -ї, *ж.* **1.** наука про минуле, про розвиток суспільства і природи • *підручник з історії.* **2.** процес розвитку в природі й суспільстві, хід розвитку чого-небудь • *історія українського книгодрукування.* **3.** *розм.* оповідання • *розповідати смішні історії.* **4.** *розм.* пригода, випадок • *сталася дивна історія.*

істо́та, -и, *ж.* живий організм; людина, тварина [з пол. istota «живий організм; суть»].

істо́тний, -а, -е. який становить суть чого-небудь • *істотна ознака, істотне зауваження.* Син. ***значний, вагомий, важливий.***

іти́ (йти), іду́ (йду), іде́ш (йдеш), *недок.* **1.** рухатися, переступаючи ногами (про людину або тварин) • *вулицею йшла жінка з дитиною.* **2.** рухатися, переміщатися в якомусь напрямі (про види транспорту та інші засоби переміщення) • *поїзд ішов на Київ, машина йшла на великій швидкості.* **3.** наближатися; наступати (про певний відрізок часу, період життя, про якусь подію) • *іде зима, йде старість.* **4.** відправлятися кудинебудь • *наш поїзд іде за годину.* **5.** перебувати в дорозі (про поштові відправлення) • *лист йшов тиждень.* **6.** *перен.* рухатися в якому-небудь напрямку для досягнення певної мети • *йти до здобуття незалежності.* **7.** перебувати в дії, функціонувати (про механізми) • *мій годинник йде точно.* **8.** випадати (про атмосферні опади) • *третю добу йде дощ.* **9.** простягатися, бути розташованим певним чином • *вулиця йде з півдня на північ.* **10.** виділятися, виходити з чого-небудь (про рідину, дим, запах тощо) • *з крана йде вода.* **11.** діяти певним чином • *іти на відвертість.* **12.** відправлятися куди-небудь, розпочинати якусь діяльність • *іти у відпустку, іти в армію.* **13.** *за ким—чим.* піддаватися впливові • *іти за більшістю.* **14.** бути показуваним для глядачів • *фільм йде дві години.* **15.** бути призначеним, використовуватися для чого-небудь • *значна кількість продукції йде на експорт.* **16.** минати, проходити (про час та його відрізки) • *йшов останній день місяця.*

Ї

їда́, -и́, *ж.* процес споживання їжі • *під час їди усі мовчали.*

їда́льня, -і, *ж.* **1.** заклад громадського харчування • *харчуватися в їдальні.* **2.** кімната в помешканні з обіднім столом, у якій їдять і п'ють • *на вечерю вся родина збиралася в їдальні.*

ї́диш, -у, *ч.* сучасна мова єврейського населення Східної та Центральної Європи, а також США • *книжки і газети на їдиш.*

їдки́й, -а́, -е́. **1.** який хімічно руйнує, викликає фізичне подразнення, дуже різкий • *їдка речовина, їдкий дим.* **2.** *перен.* злобно насмішкуватий • *їдка іронія, їдкий тон.* Син. ***в'їдливий, дошкульний, ущипливий.***

ї́жа, -і, *ж.* продукти харчування (у готовому для споживання вигляді) • *готувати їжу, перебирати їжею.* Син. ***харчі.***

ї́жак, -а́, *ч.* **1.** невелика тварина-ссавець, спина й боки якої вкриті твердими голками. **2.** навхрест скріплені й обмотані колючим дротом металеві рейки, які застосовуються проти ворожих танків і піхоти.

їзда́, -и́, *ж.* **1.** процес пересування за допомогою транспортних засобів • *довга їзда автобусом усіх втомила.* **2.** у сполученні з іменниками, які означають час, є мірою відстані • *до Харкова дві години їзди.*

ї́здити, ї́жджу, ї́здиш, *недок., на чому, чим.* **1.** рухатися, пересуватися за допомогою яких-небудь транспортних засобів у різних напрямках • *їздити трамваєм, їздити метро.* **2.** вміти користуватися яким-небудь засобом пересування • *їздити на мотоциклі.*

ї́сти, їм, їси́, їсть, їмо́, їсте́, їдя́ть, *недок.* **1.** *що і без додатка.* споживати їжу • *я їм борщ, хлопці їдять гамбургери.* **2.** задовольняти потребу організму в їжі, годувати себе • *під час відрядження я їв у ресторані.* Син. ***харчуватися.*** **3.** *що.* роз'їдати, подразнювати (про дим, пилюку тощо) • *густий дим їв очі.* **4.** *кого, перен., розм.* весь час дорікати кому-небудь • *керівник щодня їв підлеглих.* Син. ***сварити, ганити.***

їстівни́й, -а́, -е́. який іде в їжу, придатний до їжі • *їстівні рослини, їстівні гриби.*

ї́хати, ї́ду, ї́деш, *недок.* **1.** *на чому, чим.* рухатися куди-небудь за допомогою яких-небудь транспортних засобів в одному напрямку

• *їхати машиною до Полтави.* **2.** *розм.* рухатися (про транспорт, засоби пересування) • *назустріч мені їхав автомобіль.* **3.** відправлятися куди-небудь, пересуваючись за допомогою яких-небудь транспортних засобів • *час їхати на вокзал.* Син. ***виїжджати, відправлятися.***

ЇХНІЙ, **-я**, **-є**, *займ.* належний їм • *їхні книжки лежали на полиці.*

Й

ймовірний *див.* **імовірний.**

йняти, йму, ймеш, *недок.* не довіряти, не вірити • *не йняти віри його розповіді.*

йог, -а, *ч.* людина, яка займаючись йогою досягла надзвичайних вмінь, наприклад, надзвичайної гнучкості, вміння на дуже довгий час затримувати дихання тощо.

йóга, -и, *ж.* **1.** індійська філософія життя, яка навчає осягнення духовної досконалості за допомогою спеціальних вправ і медитацій. **2.** система спеціальних вправ, які виконуються з метою фізичного самовдосконалення і розпруження організму.

йóгурт, -у, *ч.* напій густої консистенції, отриманий в результаті ферментації пастеризованого молока.

йод, -у, *ч.* **1.** хімічний елемент, кристалічна речовина темно-сірого кольору з металевим блиском, яку видобувають переважно з морських водоростей • *морська риба містить йод.* **2.** розчин цієї речовини в спирті для медичних потреб • *змазати рану йодом* [з нім. Jod або фр. iode «тс.»].

йот, -а, *ч.* назва літери українського алфавіту, якою передається середньоязичний щільний звук [й] [з нім. Jot «літера j»].

йóта, -и, *ж.* назва букви грецького алфавіту, яка позначає звук [і].

йотóваний, -а, -е, *лінгв.* який вимовляється зі звуком йот [й] перед голосним на початку слова або між голосними • *йотовані звуки.*

йти *див.* **ітú.**

К

кабіне́т, -у, *ч.* **1.** службове приміщення в установі, навчальному закладі, на підприємстві для директора чи іншого керівника • *кабінет ректора, запросити до кабінету.* **2.** окреме приміщення для спеціальних занять в навчальному закладі • *наступний урок буде в хімічному кабінеті.* **3.** спеціально обладнане лікарське приміщення • *кабінет стоматолога, рентгенівський кабінет.* **4.** уряд країни, що складається з міністрів • *Кабінет Міністрів України* [з нім. Kabinett «кабінет; альтанка; вбиральня»].

каблу́чка, -и, *ж.* предмет, зроблений у вигляді кола, петлі (прикраса для носіння на пальці) • *подарувати нареченій каблучку.* Син. ***перстень.***

кабмін, -у, *ч.* скорочення: кабінет міністрів • *відбулося чергове засідання кабміну.*

ка́ва, -и, *ж.* **1.** тропічне дерево, з насіння якого виготовляють ароматний тонізуючий напій • *закласти нову плантацію кави.* **2.** насіння цього дерева або порошок із цього насіння • *купити натуральної кави.* **3.** напій з цього порошку • *випити кави.* **4.** коротка розмова, яка супроводжується питтям кави • *зайти на каву до подруги.*

кавале́р, -а, *ч.* **1.** людина, нагороджена орденом • *кавалер ордена Богдана Хмельницького.* **2.** мужчина, який танцює в парі з жінкою, розважає її в товаристві • *галантний кавалер* [з іт. cavaliere «вершник, кавалерист; кавалер ордена, лицар»].

каву́н, -а, *ч.* **1.** баштанна рослина з великими їстівними плодами зеленого кольору. **2.** круглий соковитий плід цієї рослини з солодкою червоною серединою [з тур. kavun «диня»].

кав'я́рня, -і, *ж.* невеличкий ресторан, де подають відвідувачам напої, закуски тощо • *зайти до кав'ярні.* Син. ***кафе.***

кага́т, -у, *ч.* купа овочів, переважно коренеплодів, складена й відповідним чином накрита для зберігання надворі • *складати буряки в кагати.*

кадр, -у, *ч.* **1.** окремий знімок на кінострічці або фотоплівці • *плівка на 24 кадри.* **2.** окрема сцена чи епізод з кінофільму • *пригадати кадри з улюбленого фільму* [з фр. cadre «оправа, рамка»].

ка́дри, -ів, *мн.* **1.** склад працівників тієї чи іншої галузі діяльності, виробництва • *бракує кваліфікованих кадрів, керівні кадри.* **2.** постійний склад військ у мирний час • *служба в кадрах* [з фр. cadre «кадр, особовий склад»].

каза́рма, -и, *ж.* спеціальна будівля для розміщення військової частини [з нім. Kaserne «тс.»].

каза́ти, кажу́, ка́жеш, *недок.* **1.** *що.* усно виражати які-небудь думки, повідомляти • *казати правду.* Син. ***говорити, висловлювати.*** **2.** *кому, розм.* наказувати, давати розпорядження • *вчитель казав учням прийти в неділю до школи.*

казе́нний, -а, -е. **1.** належний державній казні • *казенна квартира.* Син. ***державний.*** **2.** *перен.* формальний, бюрократичний, бездушний • *казенне ставлення до людей.*

кази́тися, кажу́ся, ка́зишся, *недок.* **1.** впадати в лють. Син. ***скаженіти, шаленіти, біситися.*** **2.** *розм.* пустувати • *казитися на дискотеці.* Син. ***дуріти.***

ка́зка, -и, *ж.* **1.** розповідний (здебільшого народнопоетичний) твір про вигаданих осіб і події, переважно з участю фантастичних сил • *казка про Котигорошка.* **2.** *розм.* вигадка, неправда • *не треба мені казок розповідати.*

ка́зна-де, *присл., розм.* невідомо де • *казна-де поділася книжка.* Син. ***хтозна-де.***

ка́зна-звідки, *присл., розм.* невідомо звідки • *казна-звідки в Україні з'явилися мільйонери.* Син. ***хтозна-звідки.***

ка́зна-коли́, *присл., розм.* невідомо коли • *казна-коли уряд обіцяв повернути борги по зарплаті.* Син. ***хтозна-коли, давно.***

ка́зна-куди́, *присл., розм.* невідомо куди • *казна-куди поділися заощадження громадян.* Син. ***хтозна-куди.***

ка́зна-хто, -кого, *займ., розм.* невідомо хто • *казна-хто надіслав цього листа.*

ка́зна-що, -чого, *займ., розм.* невідомо що • *казна-що робити в такій ситуації.* Син. ***хтозна-що.***

ка́зна-чий, -чийого, *займ., розм.* невідомо чий • *казна-чий «мерседес» іржавів під парканом.* Син. ***хтозна-чий.***

ка́зна-як, *присл., розм.* **1.** абияк, погано • *казна-як приготувати обід.* **2.** невідомо як • *казна-як пишеться це слово.* Син. ***хтозна-як.***

ка́зна-яки́й, -якого, *займ., розм.* **1.** абиякий, поганий • *художник з нього був казна-який.* **2.** невідомо який • *наговорити казна-яких дурниць.* Син. ***хтозна-який.***

ка́зус, -у, *ч.* **1.** складний, заплутаний випадок; заплутана судова справа. **2.** окремий випадок, що має бути підведений під якусь загальну норму [з лат. casus «випадок»].

кайда́ни, -ів, *мн.* **1.** залізні кільця з прикріпленими до них ланцюгами, якими сковують руки й ноги в'язнів. **2.** *перен.* те, що сковує свободу людини, заважає їй • *звільнити дрібний бізнес від податкових кайданів.*

кака́о, *невідм., с.* **1.** тропічне вічнозелене дерево, з насіння якого виготовляють шоколад • *два негри пиляли какао на дрова.* Син. ***шоколадне дерево.*** **2.** порошок із насіння цього дерева • *купити пачку какао.* **3.** напій із цього порошку, приготовлений із цукром та молоком • *випити зранку какао* [з ісп. cacao «тс.»].

каламбу́р, -у, *ч.* гра слів, основана на їх звуковій подібності при різному значенні • *він любив говори-*

ти каламбурами [з фр. calembour «гра слів»].

каламу́тити, -у́чу, -у́тиш, *недок.* **1.** *що.* робити мутним, непрозорим, нечистим • *каламутити воду в ставку.* **2.** *кого і без додатка, перен.* підбурювати, бунтувати • *каламутити студентів.* **3.** *що.* хвилювати • *каламутити душу.* Син. ***бентежити.***

калейдоско́п, -а, *ч.* **1.** трубка, в якій можна спостерігати швидко змінювані різноманітні узори • *краєвиди змінювалися як у калейдоскопі.* **2.** *перен.* швидка зміна чого-небудь (явищ, подій, людей і т. ін.) • *калейдоскоп подій, калейдоскоп облич.*

календа́р, -я́, *ч.* **1.** спосіб числення днів у році • *григоріанський календар.* **2.** таблиця чи книжка з перерахуванням усіх днів року (та різними довідковими даними) • *настільний календар.* **3.** розподіл у часі окремих видів діяльності • *календар футбольного чемпіонату* [з лат. calendarius «тс.»].

кали́на, -и, *ж.* **1.** кущова рослина, що має білі квіти й червоні гіркі ягоди. **2.** ягоди цієї рослини.

калігра́фія, -ї, *ж.* вміння писати чітким, гарним почерком, яке досягається в результаті спеціальних тривалих вправ • *мистецтво каліграфії.*

калори́фер, -а, *ч.* пристрій для обігрівання приміщення • *увімкнути калорифер* [з фр. calorifére «теплопровідний; калорифер»].

калорі́йність, -ності, *ж.* **1.** здатність утворювати тепло. **2.** кількість калорій у чому-небудь • *калорійність їжі.*

кало́рія, -ї, *ж.* **1.** одиниця вимірювання кількості тепла • *калорійність вугілля.* **2.** кількість теплової енергії, що її одержує організм людини при споживанні їжі • *людина має одержати за добу не менше 2500 калорій* [з нім. Kalorie або фр. calorie «тс.»].

ка́лька, -и, *ж.* **1.** прозорий папір для копіювання малюнків, креслень • *перенести креслення на кальку.* **2.** копія малюнка, креслення на такому папері. **3.** *лінгв.* слово або вислів, утворені за зразком будови відповідного слова чи вислову з іншої мови • *калька з англійської мови* [з фр. calque «копія креслення»].

калькуля́тор, -а, *ч.* електронний пристрій для обчислення • *порахувати на калькуляторі.*

калькуля́ція, -ї, *ж.* обчислення собівартості, купівельної і продажної вартості товару • *зробити калькуляцію книжки* [з лат. calculatio «рахунок, підрахунок»].

калю́жа, -і, *ж.* невелике заглиблення в ґрунті з дощовою або підґрунтовою водою • *влізти в калюжу по коліна.*

ка́мера, -и, *ж.* **1.** кімната, приміщення спеціального призначення в деяких установах • *камера зберігання, камера попереднього ув'язнення.* **2.** внутрішня ґумова оболонка (м'яча, шини), яку заповнюють повітрям • *треба підкачати камеру* [з лат. camera «кімната»].

камі́н, -а, *ч.* кімнатна піч із широкою відкритою топкою і прямим димоходом • *родина сиділа перед каміном* [з нім. Kamín «вогнище, комин»].

ка́мінь, *ч.* **1.** *род.* -меня. окремий уламок твердої гірської породи • *закинути камінь у море.* **2.** *род.* -меню, *збірн.* тверда гірська порода; будівельний матеріал з цієї породи • *будинок було збудовано з каменю.*

кампа́нія, -ї, *ж.* заходи для здійснення важливого суспільно-політичного, стратегічного або господарського завдання • *виборча кампанія, розпочати кампанію, посівна кампанія* [з фр. campagne «поле, село, експедиція; виборча кампанія»].

камуфля́ж, -у, *ч.* **1.** маскування предметів за допомогою розмальовування їх у такий спосіб, щоб змінити видимі обриси цих предметів • *танки в камуфляжі зливалися з деревами.* **2.** *розм.* військова маскувальна форма • *з вертольота вистрибнули десантники в камуфляжі* [з фр. camouflage «закривання, маскування»].

кана́л, -у, *ч.* **1.** наповнене водою штучне річище (для зрошування ґрунтів, судноплавства) • *канал Дніпро—Донбас живить водою східні регіони України.* **2.** вузький порожній довгий простір всередині чого-небудь • *вентиляційний канал.* **3.** шляхи поширення чого-небудь • *канали транспортування наркотиків.* **4.** *перен.* шлях, засіб для досягнення чого-небудь • *дипломатичні канали* [з фр. canal «труба, водопровід, русло»].

каналіза́ція, -ї, *ж.* система труб і підземних каналів для видалення нечистот.

кана́пка, -и, *ч.* те саме, що **бутербро́д** [з пол. kanapka «тс.»].

кандида́т, -а, *ч.* **1.** людина, яку намічено вибрати, призначити, прийняти куди-небудь • *кандидат у президенти України, кандидат на посаду директора фірми.* **2.** *чого.* учений ступінь, що надається особам, які захистили кандидатську дисертацію; особа, що має цей ступінь • *кандидат філологічних наук* [з нім. Kandidát «тс.»].

кандидату́ра, -и, *ж.* **1.** особа, названа або висунута як кандидат • *достойна кандидатура на посаду президента.* Син. ***кандидат.*** **2.** право або можливість для когось виступати як кандидат • *висунути кандидатуру від партії.*

каніку́ли, -кул, *мн.* перерва в заняттях, що надається учням для відпочинку • *літні канікули, різдвяні канікули* [з лат. caniculae «період літньої спеки»].

канцеляри́зм, -у, *ч.* слово або зворот, притаманні стилю ділових паперів, документів • *слід уникати канцеляризмів у розмовному стилі.*

канцеля́рія, -ї, *ж.* **1.** відділ установи, де зосереджене діловодство • *передати документи до канцелярії.* **2.** приміщення цього відділу • *зайдіть завтра до канцелярії* [з лат. cancellaria «тс.»].

канцеля́рський, -а, -е. **1.** який стосується канцелярії • *канцелярські товари.* **2.** *перен.* формальний, бюрократичний • *канцелярське ставлення до роботи.* **3.** сухий, невиразний, одноманітний (про мову,

стиль) • *канцелярська мова статті відштовхувала читачів.*

капе́ла, -и, *ж.* хор співаків або музикантів, а також змішаний ансамбль із співаків та музикантів • *хорова капела, капела бандуристів* [з іт. cappella «каплиця; капела, хор, що виступає в каплиці»].

капелю́х, -а, *ч.* головний убір з полями (переважно чоловічий) • *одягти капелюха, він був у новому капелюсі* [з пол. kapeluch «тс.»].

капелю́шок, -шка, *ч.* жіночий головний убір різноманітної форми • *капелюшок дружини президента вражав більше, ніж її чоловік.*

капіта́л, -у, *ч.* **1.** вартість засобів виробництва, яка є джерелом одержання додаткової вартості при використанні найманої праці • *інвестувати капітал у розвиток харчової промисловості.* **2.** *розм.* сума грошей (переважно велика) • *нажити добрий капітал на торгівлі ніжками Буша* [з фр. capital «тс.»].

капіта́льний, -а, -е. **1.** основний, головний, найважливіший • *обсяг капітальних робіт зростає.* **2.** ґрунтовний, важливий, солідний • *капітальна наукова праця, капітальне видання В. Винниченка.*

капіта́н, -а, *ч.* **1.** офіцерське звання в армії (міліції), що надається після звання старшого лейтенанта, а також особа, що має це звання. • *присвоїти звання капітана.* **2.** командир корабля • *капітан віддав наказ кинути якір.* **3.** керівник спортивної команди • *капітан київського «Динамо»* [з лат. capitaneus «ватажок; граф; капітан»].

капітуля́ція, -ї, *ж.* припинення військових дій і прийняття умов, продиктованих переможцем • *підписати акт про капітуляцію* [з лат. capitulatio «тс.»].

ка́постити, -ощу, -остиш, *недок., кому, розм.* свідомо завдавати прикрості, робити неприємність • *капостити начальству.*

капри́з, -у, *ч.* невмотивоване бажання, скороминуща забаганка • *не зважати на капризи дружини* [з фр. caprise «тс.»]. Син. ***примха.***

ка́пці, -ів, *мн.* легкі хатні туфлі • *перевзутися в капці.*

ка́ра, -и, *ж.* покарання за вчинений злочин, порушені правові або звичаєві норми • *смертна кара.*

караме́ль, -і, *ж.* **1.** *збірн.* тверді цукерки з розплавленого цукру. Син. *розм.* ***карамелька.*** **2.** палений цукор для підфарбовування кондитерських виробів, пива й т. ін. [з фр. caramel «тс.»].

каранти́н, -у, *ч.* **1.** тимчасова ізоляція осіб, які контактували із заразними хворими або самі перехворіли • *у школі оголошено карантин.* **2.** пункт санітарного огляду осіб, які прибувають з місцевості, враженої епідемією • *тримати в карантині* [з фр. quarantaine «тс.; сорок років»].

кардина́л, -а, *ч.* найвищий після папи духовний сан у католицькій церкві, а також особа, що має цей сан • *кардинал відслужив месу* [з лат. cardinalis «тс.; головний»].

кардина́льний, -а, -е. найголовніший, найважливіший • *відбулися кардинальні зміни в суспільстві* [з лат. cardinalis «головний»]. Син. ***ґрунтовний, основний, суттєвий.***

кардіогра́ма, -и, *ж.* графічне зображення роботи серця.

кар'є́р[1], -у, *ч.* відкрита розробка неглибоко розташованих покладів каменю, вугілля, піску та ін. • *закласти кар'єр, у кар'єрі працювало кілька екскаваторів.* **2.** *розм.* водойма, що утворилася на місці відкритої розробки неглибоко розташованих покладів корисних копалин • *піти купатися на кар'єр* [з фр. carriere «тс.»].

кар'є́р[2], -у, *ч.* найшвидший біг коня • *пустити коня в кар'єр* [з фр. carriere «іподром, кар'єр»].

кар'є́ра, -и, *ж.* **1.** пов'язаний зі службовою, громадською та ін. діяльністю шлях, просування до щораз вищого становища • *зробити кар'єру, відмовитися від кар'єри.* **2.** *з означ.* рід занять • *наукова кар'єра, вчительська кар'єра* [з фр. carriere «тс.»].

кар'єри́зм, -у, *ч.* погоня за особистим службовим успіхом, незалежно від інтересів справи.

ка́рий, -а, -е. темно-коричневий, каштановий (про колір очей, масть коня) • *карі очі, карий кінь.*

карикату́ра, -и, *ж.* **1.** малюнок, на якому щось зображено в навмисне спотвореному, смішному вигляді • *переглядати карикатури в журналі.* **2.** *перен.* смішна, невдала подоба чого-небудь, невдале наслідування чого-небудь • *дії уряду нагадували карикатуру на реформи* [з іт. caricatura «тс.; перебільшення»].

карк, -а, *ч.* те саме, що **шия**.

карколо́мний, -а, -е. **1.** через який можна зламати шию; небезпечний для життя • *карколомна пригода, карколомний стрибок.* **2.** *перен.* який вражає складністю, незвичайністю, несподіваністю • *карколомна задача.* **3.** те саме, що **надзвича́йний** • *їхати з карколомною швидкістю.*

карнава́л, -у, *ч.* народне гуляння з іграми, танцями, забавами, учасники яких одягнені в спеціальні театральні костюми • *новорічний карнавал* [з фр. carnaval «масниця, запуст, карнавал»].

карни́з, -а, *ч.* **1.** виступ на верхній частині будівлі, над вікном, дверима • *на карнизі сиділа пара голубів.* **2.** вузький виступ, що тягнеться уздовж стрімкого схилу гори • *група альпіністів поволі рухалася карнизом гори* [з нім. Karnies «тс.»].

ка́рта, -и, *ж.* **1.** зображення земної поверхні, поверхні планет або зоряного неба • *карта Харківської області.* Син. ***мапа.*** **2.** картка твердого паперу із зображеними на ній фігурами, що служить для гри • *грати в карти, козирна карта* [з фр. carte або іт. carta «папір; карта; документ»].

карта́ти, -а́ю, -а́єш, *недок., кого, що.* різко осуджувати, критикувати кого-, що-небудь, лаяти когось • *картати дитину за непослух, картати шкідливі звички.*

карта́тий, -а, -е. з малюнком у клітинку • *картатий піджак, картата сорочка.*

карти́на, -и, *ж.* **1.** твір живопису, намальований переважно фарбами на полотні, картоні, дошці тощо • *на стіні висіла картина.* **2.** *перен.*

те, що можна бачити, охопити зором або конкретно уявити • *в пам'яті виникла жахлива картина зруйнованого міста.*

картогра́фія, -ї, *ж.* **1.** наука про складання географічних карт • *історія української картографії.* **2.** складання географічних карт. Син. ***картографування.***

карто́н, -у, *ч.* товстий твердий папір особливого виготовлення • *упаковка з картону* [з фр. carton «тс.»].

карто́пля, -і, *ж.* **1.** однорічна трав'яниста рослина з їстівними бульбами, багатими на крохмаль • *полоти картоплю.* **2.** *збірн.* їстівні бульби цієї рослини • *смажити картоплю* [з нім. Kartóffel «тс.»].

картоте́ка, -и, *ж.* систематизоване зібрання карточок, що містять дані довідкового чи іншого характеру • *картотека словника українських прізвищ* [з нім. Kartothék «тс.»].

ка́са, -и, *ж.* **1.** окремий відділ в установі, на підприємстві, де здійснюються грошові операції, а також приміщення цього відділу • *одержати гроші в касі.* **2.** окремий відділ в установах для продажу квитків • *залізнична каса, театральна каса* [з іт. cassa «скриня; каса»].

каси́р, -а, *ч.* службова особа, що відає касою, видачею та прийомом грошей в установі, продажем квитків [з нім. Kassier «тс.»].

ка́ста, -и, *ж.* **1.** у країнах Сходу — суспільна група, відособлена походженням і правовим становищем своїх членів. **2.** *перен.* замкнута суспільна група, доступ до якої утруднений або неможливий для сторонніх [з порт. casta «порода, походження; замкнута суспільна група в Індії»].

каталі́зм, -у, *ч.* **1.** *геол.* різкий злам в умовах органічного життя на значній території земної поверхні під впливом руйнівних атмосферних та вулканічних процесів. **2.** *перен.* різкий руйнівний переворот у суспільному житті [з фр. cataclysme «стихійне лихо, катаклізм»].

катало́г, -у, *ч.* укладений у певному порядку перелік яких-небудь однорідних предметів • *каталог товарів, книжковий каталог.*

катастро́фа, -и, *ж.* **1.** несподівана біда, подія з тяжкими, трагічними наслідками • *літак зазнав катастрофи.* Син. ***знищення, загибель, руйнація.*** **2.** тяжке потрясіння, що стає причиною істотної зміни, різкого перелому в особистому або суспільному житті • *життєві плани зазнали катастрофи* [з лат. catastropha «різкий поворот; несподівана подія»].

категори́чний, -а, -е. **1.** безумовний, рішучий • *категорична заборона, категоричний висновок.* **2.** який не допускає заперечень • *видати категоричний наказ* [з нім. kategórisch або фр. catégorique «безумовний, рішучий, категоричний»].

катего́рія, -ї, *ж.* **1.** наукове поняття, яке виражає найзагальніші та найістотніші явища дійсності • *категорія часу, категорія простору.* **2.** група, розряд однорідних об'єктів • *інфляція вдарила по всіх категоріях населення* [з лат. categoria

«обвинувачення; основна ознака предмета; категорія»].

като́лик, -а, *ч.* людина, що сповідує католицизм і дотримується всіх обрядів католицької церкви [з лат. catholicus «загальний, всеохоплюючий»].

католици́зм, -у, *ч.* віровчення та віросповідання західної християнської церкви, яку очолює Папа Римський [з лат. catholicus «загальний, всеохоплюючий»].

ка́торга, -и, *ж.* 1. тяжка примусова робота для осіб, ув'язнених у тюрмах або місцях заслання. 2. *перен.* непосильно важка робота, непосильно важке життя.

катува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого.* 1. жорстоко мучити, завдавати фізичного болю кому-небудь. 2. *перен.* завдавати душевного болю комусь, жорстоко знущатись над ким-небудь.

ка́федра, -и, *ж.* 1. підвищення для промовця, лектора • *покласти на кафедру текст виступу.* 2. об'єднання викладачів або дослідників однієї чи близьких одна до одної дисциплін у вищому навчальному закладі • *кафедра української мови.* 3. приміщення для викладачів кафедри • *зайти на кафедру.*

ка́ша, -і, *ж.* 1. страва з варених крупів • *рисова каша з динею.* 2. *розм.* усяка напіврідка маса • *сніг перетворився на кашу.*

ка́шель, -шлю, *ч.* судорожний видих із хрипом і шумом (при подразненні дихальних шляхів) • *грип часто супроводжується кашлем.*

кашне́, *невідм., с.* шарф, що одягають на шию • *закутати шию кашне* [з фр. cachenez «тс.»].

каю́та, -и, *ж.* невелика окрема кімната на судні, де розміщуються члени команди і пасажири.

ка́ятися, ка́юся, ка́єшся, *недок.* 1. *перед ким, в чому.* з жалем визнавати свою помилку, вину • *каятися перед батьками.* 2. жалкувати, шкодувати за зробленим вчинком • *учні каялися, що лишилися ночувати в лісі.* 3. признаватися в своїх гріхах • *каятися на сповіді.* Син. ***сповідатися.***

кваліфіка́ція, -ї, *ж.* 1. ступінь придатності, підготовки кого-небудь до певної роботи • *вдосконалювати власну кваліфікацію.* 2. професія, спеціальність • *набути кваліфікації.* 3. визначення ступеня придатності, оцінки підготовки когось до певної роботи; характеристика предмета, віднесення його до певної групи • *кваліфікація придатності техніки до роботи* [з лат. qualificatio «зроблений якісно»].

ква́пити, -плю, -пиш, *недок., кого.* спонукувати, примушувати робити що-небудь швидше • *квапити зі зборами.* Син. ***підганяти.***

ква́рта́л, -у, *ч.* 1. частина міста, обмежена вулицями, що перетинаються • *жити в сусідньому кварталі.* 2. четверта частина звітного року • *виконати план другого кварталу* [з лат. quartale «чверть, міра площини, об'єму, часу»].

кварти́ра, -и, *ж.* 1. окреме житлове приміщення в будинку, переважно з кількох кімнат, передпокою та ін. • *мати власну квартиру, двокімнатна квартира.* 2. приміщення, яке наймають на певних умовах для тимчасового проживання

• *жити на квартирі, знімати квартиру* [з нім. Quartier «помешкання»].

квартпла́та, -и, *ж., скорочення*: квартирна плата • *квартплата постійно зростає.*

квати́рка, -и, *ж.* шибка у вікні, вставлена в раму, яку можна відчиняти для провітрювання приміщення • *відчинити кватирку, зачинити кватирку.*

квита́нція, -ї, *ж.* офіційна розписка встановленої форми про прийняття грошей, документів, цінностей та ін. • *виписати штрафну квитанцію* [з іт. quitanza «тс.»].

квито́к, -тка́, *ч.* **1.** картка встановленого зразка, яка дає право на одержання послуги • *залізничний квиток, придбати квиток, загубити квиток, закомпостувати квиток.* **2.** документ, який засвідчує належність до певної організації, товариства, партії • *членський квиток, партійний квиток.*

квито́чок, -а, *ч., розм., зменш., пестл.* картка або шматок паперу, який дає право на одержання послуги • *квиточок на футбол.*

кві́тень, -тня, *ч.* четвертий місяць календарного року.

кві́тка, -и, *ж.* **1.** частина рослини, переважно у вигляді пелюсток навколо тичинок і маточки, яка звичайно має виразне забарвлення і запах • *на квітці півонії сидів джміль.* **2.** рослина з такими органами розмноження • *зірвати квітку.*

квітни́к, -а́, *ч.* ділянка в саду, парку, біля хати тощо, на якій ростуть квіти • *мати перед будинком квітник.*

кво́лий, -а, -е. **1.** який утратив силу через хворобу, втому тощо • *бути кволим після грипу.* Син. ***слабий, безсилий, немічний.*** **2.** який має немічну будову тіла, фізично нерозвинутий • *кволе немовля.* Син. ***тендітний.*** **3.** *перен.* незначний за ступенем вияву, ледь відчутний, ледь помітний • *кволий вітер, квола посмішка.*

кво́рум, -у, *ч.* число присутніх на зборах, яке забезпечує їх правомочність • *відсутність кворуму унеможливила проведення зборів* [з лат. quorum praesentia sufficit «чия присутність достатня»].

ке́ди, -ів, *мн.* легке спортивне взуття на ґумовій підошві • *взути кеди.*

ке́лих, -а, *ч.* посуд для пиття вина • *випити келих шампанського* [з пол. kielich «тс.»]. Син. ***бокал.***

кепкува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., з кого—чого, над ким—чим.* насміхатися, глузувати • *кепкувати з молодшого брата, кепкувати з чудернацьких манер.*

ке́псько, *присл.,* **1.** *розм.* погано, недобре, зле • *кепсько підготуватися до іспитів.* **2.** *у знач. присудк. сл.* • *кепсько було без пива в цей спекотний день.*

кера́міка, -и, *ж.* **1.** *збірн.* вироби з обпаленої глини • *придбати щось з опішнянської кераміки на сувенір.* **2.** гончарне мистецтво й виробництво • *українська кераміка має значні регіональні відмінності.* **3.** маса, з якої виготовляють глиняні вироби • *вироби з кераміки.*

керівни́к, -а́, *ч.* той, хто керує кимчим-небудь, очолює когось, щось • *призначити наукового керівника дисертації.*

кермо́, -а́, *с.* пристрій для керування судном, літаком, автомобілем та ін. • *заснути за кермом автомобіля.*

керува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** *ким, чим.* користуючись кермом, спрямовувати рух, хід, роботу чого-небудь • *керувати автомобілем.* **2.** *ким, чим.* спрямовувати діяльність кого-, чого-небудь; здійснювати владу (в установі, на підприємстві) • *керувати банком, керувати людьми* [з пол. kierować «тс.»]. Син. ***управляти, завідувати.***

керува́тися, -у́юся, -у́єшся, *недок., чим.* діяти, чинити згідно з чим-небудь, на підставі чогось • *керуватися спеціальною інструкцією, керуватися правилами поведінки.*

кефі́р, -у, *ч.* кисломолочний продукт, який виготовляється спиртовим і молочнокислим бродінням • *пити кефір перед сном.*

ки́дати, -аю, -аєш, *недок.*, **ки́нути,** -ну, -неш, *док.* **1.** махнувши рукою (руками), примушувати летіти, падати те, що є в руці (в руках) • *кинути камінь.* **2.** *перен.* спрямовувати, поширювати (промені, світло, тінь тощо) • *липа кидала густу тінь.* **3.** *перен.* швидко, часом недбало казати, висловлювати (репліку, слово тощо) • *кинути на ходу кілька слів.* **4.** залишати кого-, що-небудь • *кинути вдома родину, кинути велосипед на вулиці.* Син. ***покидати.*** **5.** переставати робити що-небудь, займатися чим-небудь • *кинути курити.* **6.** посилати, направляти когось, щось куди-небудь • *десантників кинули на найважчу ділянку фронту.* **7.** *безос., у що.* раптово викликати в когось відчуття жару, холоду, почуття люті тощо • *дівчину кинуло в жар.*

ки́лим, -а, *ч.* тканий барвистий виріб, переважно ворсистий, що використовується для накриття підлоги, прикраси стін тощо.

кири́лиця, -і, *ж.* одна з двох старослов'янських азбук, що стала основою для сучасних українського, російського, білоруського та деяких інших алфавітів.

кирпа́тий, -а, -е. *розм.* **1.** короткий, задертий догори (про ніс) • *дівчина з кирпатим носом.* **2.** який має короткий, задертий угору ніс (про людину) • *кирпатий хлопчик.*

ки́сень, -сню, *ч.* хімічний елемент, газ без кольору, запаху і смаку, що входить до складу повітря • *лісове повітря насичене киснем.*

ки́слий, -а, -е. **1.** який має гострий своєрідний смак (цитрини, оцту) • *кислі яблука.* **2.** який перебродив або перебував у процесі бродіння • *кисле молоко.* **3.** *перен., розм.* який свідчить про незадоволення • *кислий погляд.* Син. ***похмурий, пригнічений, сумний.***

кислота́, -и, *ж.* хімічна сполука, що містить водень, здатний до заміщення металами під час утворення солей • *оцтова кислота, соляна кислота.*

кисть, -і, *ж.* частина руки від зап'ястя до кінчиків пальців.

кит, -а́, *ч.* великий морський ссавець рибоподібної форми.

кише́ня, -і, *ж.* частина одягу (штанів, плаща та ін.) у вигляді вшитої до нього торбинки для дріб-

них речей, грошей • *тримати руки в кишенях.*

ки́шка, -и, *ж.* **1.** частина травного апарату в людини або тварини, що має вигляд еластичної трубки. **2.** ґумова або брезентова трубка для накачування води. Син. ***брандспойт, шланг.***

кібербе́тика, -и, *ж.* наука, яка вивчає загальні закономірності процесів керування й зв'язку в організованих системах (машинах, живих організмах, суспільних формуваннях та ін.).

ківі[1], *невідм., ч., ж.* нічний нелітаючий птах без хвоста, з довгим дзьобом, завбільшки з курку [з англ. kiwi «тс.»].

ківі[2], *невідм., с.* плід китайської актинідії, який нагадує вглядом аґрус, завдовжки до 6 см, містить смачну соковиту зелену м'якоть, багату на вітамін С.

кіло́, *невідм., с., розм.* те саме, що **кілогра́м** • *купити кіло цукру* [з фр. kilo «тс.»].

кілогра́м, -а, *ч.* одиниця ваги в метричній системі мір, що дорівнює 1000 грамів • *схуднути на два кілограми* [з фр. kilogramme «тс.»].

кіломе́тр, -а, *ч.* одиниця вимірювання довжини, що дорівнює 1000 м. • *до Харкова лишалося 20 кілометрів.*

кілька[1], -кох, *числ.* невизначена мала кількість (від 3 до 10) • *до відпустки лишилося кілька днів.*

кілька[2], -и, *ж.* невелика морська рибка • *їсти кільку з картоплею.*

кількасо́т, -кохсо́т, *числ.* кілька сотень • *на мітинг вийшло кількасот чоловік.*

кількість, -кості, *ж.* **1.** те в предметах і явищах, що підлягає вимірюванню і підрахункові, характеризуючи їх з точки зору величини, обсягу, числа. **2.** число, величина, об'єм, маса • *кількість грошей у гаманці.*

кімна́та, -и, *ж.* **1.** відокремлена стінами або перегородками частина будинку, квартири для проживання в ній • *окрема кімната, велика кімната.* **2.** *з означ. і чого.* приміщення спеціального призначення на виробництві, в установі тощо • *класна кімната, кімната відпочинку.*

кімна́тний, -а, -е. **1.** який перебуває всередині кімнати • *кімнатні двері.* **2.** призначений для дому • *кімнатний одяг.* Син. ***домашній, хатній.*** **3.** який постійно перебуває, живе або вирощується в кімнаті • *кімнатні рослини.* Син. ***хатній.***

кіне́ць, -нця, *ч.* **1.** остання межа, край чого-небудь • *кінець вулиці.* **2.** момент, коли щось перестає існувати • *кінець розмови.* **3.** остання, заключна частина чогось • *кінець фільму.* **4.** заключний період • *кінець кварталу.*

кіно́, *невідм., с.* **1.** мистецтво відтворення на екрані зображень, які створюють враження живої дійсності • *тиждень польського кіно.* Син. ***кінематографія, кіномистецтво.*** **2.** *розм.* те саме, що **кінофільм** • *подивитись нове кіно.* **3.** *розм.* те саме, що **кінотеа́тр** • *піти з друзями до кіно* [з нім. Kino «тс.»].

кінотеа́тр, -у, *ч.* приміщення для публічного показування кінофільмів

• *біля кінотеатру зібрався натовп.* Син. *розм.* ***кіно.***

кінофі́льм, -у, *ч.* твір кінематографії, призначений для показування на екрані • *прем'єра кінофільму.* Син. ***кінокартина,*** *розм.* ***кіно, фільм.***

кінці́вка, -и, *ж.* **1.** частина тіла в людини і тварини, яка служить головним чином для пересування, хапання (нога, рука, крило) • *зламати нижню кінцівку.* **2.** завершальна частина літературного твору • *щаслива кінцівка роману.*

кіо́ск, -у, *ч.* невелика будівля для дрібної торгівлі • *газетний кіоск* [з фр. kiosque або нім. Kiósk «тс.»].

кіоске́р, -а, *ч.* продавець у кіоску • *працювати кіоскером.*

кі́стка, -и, *ж.* тверде утворення в тілі людини і тварини, що є окремою частиною кістяка • *купити м'ясо без кісток.*

кістля́вий, -а, -е. **1.** худий, з випнутими кістками • *кістляві руки.* Син. ***костистий.*** **2.** який має багато дрібних кісток • *кістлява риба.* Син. ***костистий.***

кістя́к, -а́, *ч.* **1.** сукупність кісток, які складають тверду основу тіла хребетних і людини • *кістяк для навчання анатомії.* Син. ***скелет.*** **2.** *чого, перен.* те, що є основою, опорою чого-небудь • *кістяк команди, кістяк студентської групи.* **3.** *чого,* основа, каркас чого-небудь • *обгорілий кістяк будинку.*

кі́шка, -и, *ж.* домашня тварина родини котячих; самка кота.

клавіату́ра, -и, *ж.* **1.** весь ряд клавішів у клавішних музичних інструментах • *клавіатура фортепіано.* **2.** сукупність клавішів у будь-якому механізмі • *клавіатура комп'ютера* [з нім. Klaviatur «тс.»].

кла́віш, -а, *ч.* **1.** у музичних інструментах — пластинка, за допомогою якої видобувається звук • *вдарити по клавішах фортепіано.* **2.** пластинка в різних механізмах, на яку натискають пальцями рук, щоб надати їм руху • *треба одночасно натиснути обидва клавіші* [з лат. clavis «ключ»]. Син. ***клавіша.***

кла́дови́ще, -а, *с.* місце поховання померлих • *поховати на кладовищі.* Син. ***цвинтар.***

кла́нятися, -яюся, -яєшся, *недок.* **1.** *кому, чому.* нахилом голови, зніманням головного убору та ін. вітати кого-небудь при зустрічі, прощанні • *професор завжди кланявся при зустрічі з колегами.* **2.** *кому, перен.* передавати листовно або усно кому-небудь привіт через когось • *кланяйся від мене батькам.*

клас, -у, *ч.* **1.** велика суспільна група, що відзначається історично зумовленим становищем у системі суспільного виробництва, відношенням до засобів виробництва, розподілу продуктів тощо.• *робітничий клас.* **2.** група учнів того самого року навчання • *піти до кіно усім класом.* **3.** приміщення для занять у школі • *вчителька увійшла до класу.* **4.** розряд, підрозділ (у різних класифікаціях) • *клас птахів, вагон першого класу* [з лат. classis «група людей; розряд»].

кла́сик, -а, *ч.* видатний, загальновизнаний письменник, діяч науки, мистецтва, творчість якого вважається взірцевою в даній галузі

• *класик української літератури* [з лат. classicus «першокласний, зразковий»].

кла́сика, -и, *ж., збірн.* загальновизнані, зразкові твори літератури і мистецтва • *любити німецьку класику.*

класифіка́ція, -ї, *ж.* **1.** система розподілу предметів або понять якої-небудь галузі на класи, відділи, розділи тощо за певними спільними ознаками • *класифікація рослин, класифікація хімічних елементів.* **2.** розподіл предметів або понять якої-небудь галузі за певними спільними ознаками • *завершити класифікацію зібраних експонатів.*

кла́сти, кладу́, кладе́ш, *недок.* **1.** поміщати в що-, куди-небудь • *покласти гроші в кишеню.* **2.** надавати комусь, чомусь лежачого положення • *класти дитину до ліжка.*

клей, кле́ю, *ч.* липка речовина, вживана для міцного з'єднування, зліплювання частин чого-небудь.

клейо́нка, -и, *ж.* тканина, покрита з одного або з обох боків особливою речовиною, що робить її водонепроникною. Син. ***церата.***

кли́кати, кли́чу, кли́чеш, *недок.* **1.** *кого, що.* голосом пропонувати підійти, наблизитися. **2.** *кого.* запрошувати куди-небудь • *кликати гостей на весілля.* **3.** *розм., кого ким або чим.* називати, іменувати • *у класі Богдана усі кликали Бодя.*

кліє́нт, -а, *ч.* **1.** постійний відвідувач, покупець, замовник • *офіціант запросив клієнтів пройти до вільного столика.* **2.** особа, що доручила ведення своєї справи адвокатові, нотаріусові • *адвокат узяв перерву для консультації з клієнтом* [з лат. cliens (clientis) «залежна людина, васал»].

клі́мат, -у, *ч.* метеорологічні умови, властиві даній місцевості • *м'який клімат* [з фр. climat «клімат; зона»].

клі́ніка, -и, *ж.* лікувальна установа, в якій проводиться наукова і навчальна робота • *лікуватися в університетській клініці* [з фр. clinique «тс.»].

кліп, -а, *ч., розм.* короткий музичний фільм, в якому виконувана пісня має візуальне оформлення. Син. ***відеокліп.***

клі́пати, -аю, -аєш, *недок.* мимоволі опускати і піднімати повіки • *розгублено кліпати очима.* Син. ***моргати.***

кліти́на, -и, *ж.* найпростіша одиниця будови організму.

кло́піт, -поту, *ч.* турбота, заняття, що непокоїть, порушує спокій • *завдавати багато клопоту.*

клопота́тися, -очу́ся, -о́чешся, *недок.* **1.** *біля (коло) чого і без додатка.* активно займатися чим-небудь, старанно робити щось • *дружина клопоталася на кухні.* Син. **поратися.** **2.** *за кого—що; про кого—що.* докладати зусиль, старань, щоб здійснити що-небудь, домогтися чогось • *клопотатися про родину.*

ключ, -а́, *ч.* **1.** знаряддя для замикання та відмикання замка • *загубити ключ від квартири.* **2.** знаряддя для загвинчування або від-

гвинчування гайок, болтів тощо • *гайковий ключ, розвідний ключ.* **3.** зграя птахів, що в польоті має форму гострого трикутника • *журавлиний ключ.*

ключови́й, -а́, -е́. який відкриває можливість оволодіння чим-небудь • *захопити ключові об'єкти міста.*

кля́стися, кляну́ся, кляне́шся, *недок., в чому.* давати клятву, урочисто обіцяти щось • *клястися у вірності.* Син. ***присягатися.***

кля́тва, -и, *ж.* урочиста обіцянка, підкріплена посиланням на щось особливо дороге, священне для того, хто дає обіцянку • *давати клятву, клятва вірності.* Син. ***присяга.***

кмин, -у, *ч.* **1.** трав'яниста багато- або дворічна рослина родини зонтичних • *посіяти на грядці кмин.* **2.** пахуче насіння цієї рослини, яка вживається як приправа до страв і напоїв • *кмин — найпопулярніша приправа литовської кухні.*

кмітли́вий, -а, -е. який легко схоплює суть, добре розуміє • *кмітливий учень.* Син. ***тямущий, догадливий.***

кни́га, -и, *ж.* **1.** велике обсягом або важливе за змістом друковане видання (у старовину – і рукопис) у вигляді скріплених разом і переплетених аркушів паперу з яким-небудь текстом • *«Апостол» — перша друкована книга в Україні.* **2.** скріплені однією обкладинкою аркуші паперу для яких-небудь записів • *книга вражень, книга скарг, бухгалтерська книга.*

книга́рня, -і, *ж.* книжкова крамниця • *піти до книгарні.*

книгозбі́рня, -і, *ж.* те саме, що **бібліоте́ка** • *записатися до книгозбірні.*

кни́жка, -и, *ж.* **1.** зброшурована в одне ціле й оправлена певна кількість (звичайно — понад п'ять) друкованих аркушів • *видати нову книжку.* **2.** скріплені однією обкладинкою аркуші паперу для яких-небудь записів • *записна книжка, трудова книжка.* **3.** одна з великих частин літературного твору • *перша книжка роману «Війна і мир».* **4.** окремий номер товстого журналу • *одержав нову книжку «Сучасності».*

книжко́вий, -а, -е. **1.** який стосується книжки, пов'язаний з нею, її виробництвом і поширенням • *книжкова полиця, книжкова виставка, книжкова графіка, книжковий магазин.* **2.** узятий, запозичений із книжок • *книжкова мудрість.* Син. ***книжний.***

кни́жний, -а, -е. **1.** узятий, запозичений із книжок, відірваний від практичної діяльності • *книжні знання.* **2.** характерний для літературно-писемного викладу, не властивий живій розмовній мові • *книжна мова, книжний стиль.*

ко́бза, -и, *ж.* струнний щипковий музичний інструмент • *грати на кобзі.*

кобза́р, -я́, *ч.* український народний співець, що супроводить свій спів грою на кобзі.

кова́ль, -я, *ч.* майстер, робітник, зайнятий куванням металу й виготовленням предметів із нього.

ко́вдра, -и, *ж.* покривало, яким люди накриваються в постелі

• *вкритися теплою ковдрою* [з пол. kołdra «тс.»].

ковзани́, -ів, *мн.* (*одн.* ковза́н, -а́, *ч.*). вузькі сталеві полозки, які прикріплюють до взуття для ковзання по льоду • *люблю ковзатися на ковзанах.*

ко́взанка, -и, *ж.* **1.** місце, де ковзаються на підошвах, санках тощо для розваги. **2.** спеціально обладнаний льодовий майданчик для ковзання на ковзанах • *піти на ковзанку на стадіон «Металіст».*

ко́декс, -у, *ч.* **1.** *юр.* сукупність законів у якій-небудь галузі права • *цивільний кодекс, кримінальний кодекс.* **2.** *чого, перен.* сукупність правил поведінки, звичок, переконань тощо • *дотримуватися неписаного кодексу поведінки* [з лат. codex «книга»].

ко́жний, ко́жен[1], -жна, -жне, *займ.* **1.** один з усіх, узятий окремо; будь-який з даного ряду • *кожна людина має право на достойне життя.* Син. ***всякий.***

ко́жний, ко́жен[2], -жного, *ім., ч.* будь-яка, всяка людина • *кожний має дбати про себе.*

коза́к, -а́, *ч.* **1.** У XV—XVIII ст. — вільна людина із селян чи міської бідноти, утікачів від утиску феодалів, житель Запоріжжя, Дону, Яїку. **2.** у дореволюційній Росії — представник військового стану, уродженець Дону, Кубані та інших військових областей. **3.** у народній творчості, поезії — лицар, носій позитивних фізичних і духовних якостей. **4.** *розм.* парубок, юнак, неодружений чоловік.

ко́їти, ко́ю, ко́їш, *недок., що.* робити щось недобре • *коїти злочини.* Син. ***чинити.***

кокетува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** *з ким і без додатка.* своїм одягом, поведінкою тощо намагатися сподобатися кому-небудь, викликати в кого-небудь зацікавлення собою • *дівчата відверто кокетували з хлопцями.* **2.** *чим, перен.* виставляти що-небудь напоказ як свою особливо позитивну якість • *кокетувати знанням чужих мов.* Син. ***хизуватися.***

коле́га, -и, *ч.* товариш по навчанню або роботі (у студентів, викладачів, лікарів та ін.) • *запросити колег на каву* [з лат. collega «товариш по службі, співробітник»].

ко́ледж, -у, *ч.* вищий або середній навчальний заклад в англомовних країнах • *вступити до коледжу* [з англ. college «тс.»].

колекти́в, -у, *ч.* група людей, об'єднаних спільною роботою, спільними інтересами • *дружний колектив, колектив викладачів університету* [з нім. Kollektiv «тс.»].

колекти́вний, -а, -е. **1.** властивий колективу, оснований на спільності • *колективний характер праці.* **2.** належний колективу • *колективне майно.* **3.** який здійснює колектив • *колективна наукова праця.* **4.** призначений для колективу • *колективне постачання.*

коле́кція, -ї, *ж.* систематизоване зібрання однорідних предметів, що становлять наукову, художню, історичну або іншу цінність • *збирати колекцію метеликів* [з лат. collectio «збирання, збір»].

ко́лесо, -а, *с.* коло, яке обертається на осі й надає руху наземним засобам пересування та механізмам • *на віражі автомобіль загубив колесо.*

коли-не́будь, *присл.* **1.** у якийсь час у минулому • *ти коли-небудь був у Парижі?* **2.** невідомо коли в майбутньому • *коли-небудь зустрінемося знову.*

колй-не-колй, *присл.* **1.** час від часу • *коли-не-коли сусідка поглядала на годинник.* **2.** зрідка, інколи • *коли-не-коли зустрічалися поодинокі перехожі.* Син. ***колись-не-колись.***

коли́сь, *присл.* **1.** у якийсь час, у минулому • *здається, ми колись зустрічалися.* **2.** невідомо коли в майбутньому • *бувай, може, побачимось ще колись.*

коли́сь-не-коли́сь, *присл.* зрідка, інколи • *колись-не-колись ми ходили до ресторану.* Син. ***коли-не-коли.***

коли́шній, -я, -є. **1.** який був колись давно • *часто згадувати колишнє життя.* Син. ***минулий.*** **2.** який утратив своє попереднє становище, призначення, попередній вигляд • *колишній професор університету, залишки колишньої вроди.*

колі́зія, -ї, *ж., книжн.* **1.** зіткнення яких-небудь протилежних сил, інтересів, прагнень • *телепередача про складні колізії політичного життя в Україні.* **2.** зображення життєвих конфліктів у художньому творі • *для американського кіно характерні вигадані колізії* [з лат. collisio «зіткнення»].

ко́лір, -льору, *ч.* світловий тон чого-небудь • *вона була в джинсах блакитного кольору* [з лат. color «колір; фарба»]. Син. ***барва, забарвлення.***

ко́лія, -ї, *ж.* **1.** заглиблення, слід від коліс иа дорозі • *звернути з колії на узбіччя.* **2.** шлях, що складається із двох паралельно прокладених металевих рейок, призначений для руху поїздів, трамваїв • *перейти трамвайну колію, залізнична колія.* **3.** *перен.* звичний хід життя • *життя увійшло в нормальну колію.*

ко́ло, -а, *с.* **1.** замкнена крива лінія, усі точки якої знаходяться на однаковій віддалі від центра • *автомобіль їздив по колу.* **2.** предмет, що має форму круга або кільця • *рятувальне коло.* **3.** *перен.* сукупність, група людей, об'єднаних спільним соціальним становищем, професією, зацікавленнями • *налагодити контакти в місцевих бізнесових колах.* **4.** *перен.* певна ділянка, сфера якої-небудь діяльності • *широке коло наукових зацікавлень.*

коло́дязь, -я, *ч.* спеціально викопана й захищена від обвалу яма для добування води з водоносних шарів ґрунту • *принести води з колодязя.*

коло́на, -и, *ж.* **1.** архітектурна споруда у вигляді високого стовпа, що служить для підтримування верхньої частини будівлі • *мармурова колона.* **2.** розташування військових частин, груп людей, машин тощо. • *колона шахтарів рухалася на Київ* [з фр. colonne «стовп, колона»].

коло́нія, -ї, *ж.* **1.** країна, позбавлена політичної та економічної незалежності • *протягом кількох століть Україна була колонією Росії.* **2.** поселення переселенців з іншої країни, області • *серйозних досліджень потребують українські*

колонії на Далекому Сході. **3.** товариство земляків у чужій країні • *українська колонія в Москві нараховує 800 тисяч чоловік.* Син. ***земляцтво.*** **4.** заклад спеціального призначення (лікувальний, виправний) • *виправна колонія для неповнолітніх злочинців* [з лат. colonia «поселення громадян якоїсь держави на чужих землях»].

ко́лос, -а, *ч.* суцвіття злаків, у якому квітки розташовані на кінці стебла • *пшеничний колос, житній колос.* Син. ***колосок.***

колоса́льний, -а, -е. надзвичайно великий • *колосальний успіх нового альбому групи «ВВ»* [з фр. colossal «тс.»]. Син. ***величезний.***

коло́ти, колю́, ко́леш, *недок.* **1.** *кого, що чим.* ранити, торкати чим-небудь гострим, завдаючи болю • *колоти голкою.* **2.** *що, чим.* ударом чого-небудь роздрібнювати щось тверде на шматки • *колоти дрова.* **3.** *кого.* убивати ударом ножа (худобу) • *колоти кабана.* **4.** *кого. перен.* ображати когось неприємними зауваженнями • *колоти докорами.*

колоти́ти, -очу́, -о́тиш, *недок.* **1.** *що.* збовтувати, розмішувати що-небудь рідке • *колотити ложечкою каву.* **2.** *кого, що, перен.* викликати заворушення, неспокій, незадоволення серед кого-небудь • *профспілкові лідери постійно колотять шахтарів.* Син. ***підбурювати.***

кольоро́вий, -а, -е. **1.** який має яскравий колір • *кольоровий олівець.* **2.** забарвлений у різні кольори • *на стіні висіли кольорові плакати.* Син. ***різноколірний.*** **3.** який належить не до білої раси (про людей) • *у складі збірної США з легкої атлетики переважають кольорові спортсмени.* **4.** який стосується виробництва всіх металів, крім заліза або його сполук • *кольорова металургія.*

колю́чий, -а, -е. **1.** який може колоти • *колючі кущі, колюча борода.* **2.** *перен.* злобно насмішкуватий, недоброзичливий • *колючий сміх.* Син. ***дошкульний.***

ко́ма[1], -и, *ж.* розділовий знак, що служить для відокремлення слів, сполучення слів і речень у складі одного синтаксичного цілого • *поставити кому, виділити комами* [з лат. comma «тс.»].

ко́ма[2], -и, *ж.* непритомний стан, викликаний розладом життєво важливих функцій організму • *після аварії пацієнт перебував у комі.*

кома́нда, -и, *ж.* **1.** словесний короткий наказ командира, начальника; коротке, владне розпорядження • *віддати команду, чекати на команду.* **2.** спортивний колектив на чолі з капітаном • *капітан баскетбольної команди.* **3.** екіпаж судна • *команда корабля зійшла на берег.* **4.** загін, підрозділ, група людей, що виконують яку-небудь роботу • *пожежна команда* [з іт. comando «команда, наказ; командування»].

команди́р, -а, *ч.* **1.** начальник військової частини, підрозділу, корабля • *командир полку, командир загону.* **2.** *розм., жарт.* про того, хто любить наказувати, розпоряджатися • *мама була справжнім командиром у родині.*

кома́р, -а, *ч.* дрібна двокрила комаха з довгим хоботком, яка боляче

кусає (жалить) • *вбити комара.*

комба́йн, -а, *ч.* складна машина, що одночасно виконує роботу кількох механізмів • *зернозбиральний комбайн, кухонний комбайн* [з англ. combine «тс.»].

комба́йне́р, -а, *ч.* той, хто водить зернозбиральний комбайн, керує ним.

комбіна́ція, -ї, *ж.* **1.** сполучення, взаєморозташування чого-небудь • *різноманітні комбінації кольорів.* **2.** *перен.* складний замисел, система засобів для досягнення чого-небудь • *футболісти розіграли чудову комбінацію.* **3.** жіноча білизна у вигляді сорочки • *одягти нову комбінацію* [з лат. combinatio «поєднання, з'єднання; об'єднання»].

коме́дія, -ї, *ж.* **1.** драматичний твір з веселим, смішним сюжетом. **2.** *перен.* смішна, весела пригода [з лат. comoedia «тс.»].

коменда́нт, -а, *ч.* **1.** начальник усіх військ фортеці або укріпленого району • *комендант фортеці підписав акт про капітуляцію.* **2.** начальник господарської частини й технічного персоналу в деяких установах • *комендант гуртожитку* [з фр. commandant «комендант; командуючий, командир, начальник» або нім. Kommandánt «військовий комендант; командир корабля»].

комента́р, -я, *ч.* **1.** пояснювальне тлумачення чи критичне зауваження до певного тексту або книжки • *зробити лінгвістичний коментар до «Енеїди» І. Котляревського.* Син. ***коментарій.*** **2.** *звичайно мн.* роз'яснювальні або критичні зауваження з приводу яких-небудь подій, явищ • *подати коментарі до подій в Югославії* [з лат. commentarium «записна книжка; записки; протокол; тлумачення»]. Син. ***коментарій.***

комерса́нт, -а, *ч.* той, хто займається торгівлею [з фр. commercant «тс.»].

комéрція, -ї, *ж.* торгівля, торгові справи [з лат. commercium «торгівля, торгові зносини, товарообіг»].

ко́мікс, -у, *ч.* невеликий твір, що складається із серії малюнків з короткими супровідними текстами, які утворюють зв'язану оповідь [з англ. comics «тс.»].

ко́мір, -а, *ч.* частина одягу навколо шиї, здебільшого з розрізом • *купити пальто з чудовим хутряним коміром.*

коміса́р, -а, *ч.* **1.** особа, наділена урядом або неурядовою організацією особливими повноваженнями • *комісари ООН прибули до Туреччини.* **2.** у ряді зарубіжних країн урядовець, який виконує поліційні функції • *комісар поліції.*

комі́сія, -ї, *ж.* **1.** група осіб або орган зі спеціальними повноваженнями при якій-небудь установі, організації • *приймальна комісія, виборча комісія.* **2.** доручення, пов'язане з купівлею (продажем), яке виконується за певну винагороду • *здати книжки на комісію* [з лат. commissio «доручення»].

комітéт, -у, *ч.* **1.** керівний виборний орган, що керує роботою в якій-небудь галузі народного господарства

дарства або громадського життя • *організаційний комітет Міжнародного конгресу україністів.* **2.** орган державного управління, створюваний урядом для проведення спеціальних заходів • *Комітет з питань телебачення і радіомовлення* [з фр. comité «тс.»].

компа́ктний, -а, -е. **1.** без проміжків, на близькій відстані один від одного • *будинки розташовані компактно.* Син. ***щільний.*** **2.** стислий, короткий • *компактний виклад історії української мови* [з лат. compactus «збитий»].

компа́нія, -ї, *ж.* **1.** *збірн.* група людей, що перебувають у приятельських, дружніх стосунках • *належати до спільної компанії.* Син. ***товариство.*** **2.** торговельне або промислове об'єднання підприємців • *нафтодобувна компанія, телефонна компанія* [з іт. compagnía «товариство»].

ко́мпас, -а, *ч.* прилад для визначення сторін світу, в якому намагнічена стрілка завжди показує на північ [з нім. Kómpass «тс.»].

компенса́ція, -ї, *ж.* **1.** винагорода, плата за що-небудь • *компенсація витрат, матеріальна компенсація.* Син. ***відшкодування.*** **2.** урівноваження чого-небудь порушеного • *моральна компенсація* [з лат. compensatio «винагорода, компенсація; урівноваження»].

компете́нтний, -а, -е. **1.** який має достатні знання в певній галузі • *компетентний фахівець.* Син. ***знаючий, тямущий.*** **2.** який має певні повноваження • *компетентні органи влади* [з лат. competens (competentis) «відповідний; спроможний»].

компете́нція, -ї, *ж.* **1.** добра обізнаність із чим-небудь • *мати достатню компетенцію.* **2.** коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи • *це питання не входить до моєї компетенції* [з лат. competentia «відповідність, узгодженість»].

ко́мплекс, -у, *ч.* поєднання, сукупність предметів чи явищ, що становлять єдине ціле • *торговельний комплекс, комплекс гімнастичних вправ* [з лат. complexus «зв'язок, сполучення»].

компле́кт, -у, *ч.* повний склад, повний набір чого-, кого-небудь • *комплект постільної білизни, комплект журналу «Сучасність»* [з лат. completus «повний»].

компліме́нт, -у, *ч.* приємні, люб'язні слова, похвала, лестощі • *говорити компліменти, напрошуватися на компліменти* [з фр. compliment «тс.»].

компози́тор, -а, *ч.* автор музичних творів [з фр. compositeur або іт. compositore «тс.»].

компози́ція, -ї, *ж.* **1.** побудова художнього або наукового твору, зумовлена його змістом, характером і призначенням • *композиція роману, композиція статті.* **2.** теорія складання музичних творів • *навчатися композиції в Харківській консерваторії* [з лат. compositio «складання, розміщення; створення»].

компоне́нт, -а, *ч.* складова частина чого-небудь [з лат. componens (componentis) «складаючий»]. Син. ***складник.***

компо́стер, -а, *ч.* прилад, яким проставляють умовні контрольні зна-

ки на пасажирських квитках, пломбах тощо [з фр. composteur «тс.»].

компо́т, -у, *ч.* солодка рідка страва з фруктів та ягід, зварених у воді. [з фр. compote «тс.»]. Син. ***узвар.***

компре́с, -а, *ч.* пов'язка, переважно волога, що накладається на хворе місце з лікувальною метою • *покласти компрес на голову, холодний компрес* [з фр. compresse «тс.; стискання, утиск»].

компрометува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого, що.* шкодити комусь або чомусь в очах інших; показувати кого-, що-небудь у поганому світлі • *компрометувати родину, компрометувати себе* [з фр. compromettre «тс.; наражати на небезпеку; іти на компроміс»]. Син. ***ганьбити, порочити.***

компромі́с, -у, *ч.* угода, погодження на основі взаємних поступок • *досягти компромісу, погодитися на компроміс* [з лат. compromissum «угода, компроміс»].

комп'ю́тер, -а, *ч.* автоматичний електронний пристрій, який швидко виконує математичні та логічні операції, використовуючи інструкції, які він отримує і зберігає в пам'яті • *персональний комп'ютер, домашній комп'ютер, увімкнути комп'ютер* [з англ. computer «тс.»].

комуна́льний, -а, -е. який належить до міського господарства, пов'язаний з ним • *комунальна власність, комунальний транспорт* [з фр. communal «спільний»].

комуніка́ція, -ї, *ж.* **1.** шляхи сполучення, лінії зв'язку тощо • *міські комунікації.* **2.** *лінгв.* повідомлення або передача за допомогою мови якогось змісту, наявного в думці • *акт комунікації* [з лат. communicatio «повідомлення; передача»]. Син. ***спілкування.***

комфо́рт, -у, *ч.* сукупність побутових вигод • *жити з комфортом* [з англ. comfort «тс.»]. Син. ***вигоди, затишок.***

комюніке́, *невідм., с.* офіційне урядове повідомлення, переважно з питань зовнішньої політики • *українсько-польське комюніке про візит Президента Польщі в Україну* [з фр. communiqué «тс.»].

конве́єр, -а, *ч.* рухома стрічка, застосовувана на заводах, в шахтах, на фабричних складах для передачі вироблюваних матеріалів дальшим відділенням • *працювати на конвеєрі* [з англ. conveyer «тс.»].

конве́нція, -ї, *ж.,* угода, договір між державами з приводу якого-небудь питання • *підписати конвенцію, приєднатися до конвенції* [з лат. conventio «договір, угода»].

конве́рт, -а, *ч.* пакет із паперу, у який вкладають лист, документи тощо для пересилання поштою або для передачі кому-небудь • *підписати конверт, вкинути конверт до скриньки* [з фр. couvert «тс.»].

конгре́с, -у, *ч.* **1.** з'їзд, нарада в широкому складі (переважно міжнародні) • *XII міжнародний конгрес славістів у Кракові.* **2.** назва законодавчого органу в США та в деяких країнах Лати́нської Америки • *вибори до конгресу.* **3.** назва політичних партій та організацій у деяких країнах • *Конгрес українських націоналістів* [з лат. congressus «зустріч, збори»].

конди́терський, -а, -е. який стосує-

ться виробництва солодощів, здобних мучних виробів та торгівлі ними • *кондитерська фабрика, кондитерські вироби* [з нім. Kondítor «кондитер»].

конди́ція, -ї, *ж.*, умова, норма, якій повинна відповідати та чи інша продукція • *досягти відповідних кондицій* [з лат. condicio «умова, вимога»].

кондомі́ніум, -у, *ч.* сумісне володіння житловим будинком власниками окремих квартир • *утворити кондомініум* [з лат. condominium «сумісне володіння»].

конду́ктор, -а, *ч.* працівник транспорту, що супроводить поїзди, обслуговує пасажирів на міському транспорті [з нім. Kondúktor «тс.»].

коне́чний, -а, -е. обов'язковий, необхідний • *конечні умови порозуміння, конечна потреба пенсійної реформи.*

ко́ник, -а, *ч.* **1.** маленький кінь; пестлива назва коня. **2.** комаха, яка видає характерний тріскучий звук. **3.** *перен.* улюблений предмет розваги якоїсь особи.

конкре́тний, -а, -е. реально існуючий, цілком визначений, який сприймається чуттями • *конкретний план дій, конкретна пропозиція* [з нім. konkrét або фр. concret «тс.»].

конкуре́нт, -а, *ч.* суперник, учасник змагання, боротьби за найбільші переваги, вигоди, для досягання тієї самої мети • *конкуренти на ринку реклами* [з лат. concurriens «той, хто змагається»].

ко́нкурс, -у, *ч.* змагання з метою виділити з числа його учасників найдостойніших • *взяти участь у конкурсі, вразити журі конкурсу* [з лат. concursus «зіткнення, зустріч»].

консервати́вний, -а, -е. який обстоює, захищає традиційне, вивірене часом • *дотримуватися консервативних поглядів* [з лат. conservativus «охоронний, зберігаючий»].

консерва́тор, -а, *ч.* **1.** противник нововведень, прихильник незмінності, традиційності чого-небудь (політичного ладу, побуту та ін.). **2.** член консервативної партії [з лат. conservator «охоронювач»].

консервато́рія, -ї, *ж.* вищий музичний навчальний заклад [з іт. conservatorio «тс.»].

консе́рви, -ів, *мн.* відповідно приготовлені харчові продукти, з метою тривалого зберігання щільно закриті у скляних чи металевих банках • *купити бляшанку консервів* [з фр. conserves «тс.»].

конси́ліум, -у, *ч.* нарада лікарів для визначення хвороби і способів лікування хворого в особливо складних випадках [з лат. consilium «нарада»].

консоліда́ція, -ї, *ж.* зміцнення, утвердження чого-небудь; об'єднання, згуртування навколо чого-небудь • *консолідація правих партій, консолідація української нації* [з лат. consolidatio «згуртування»].

конспе́кт, -у, *ч.* стислий запис, короткий виклад змісту лекції, промови, друкованого твору та ін. • *прочитати конспект лекцій* [з лат. conspectus «огляд»].

констата́ція, -ї, *ж.* встановлення наявності чогось • *обмежитися кон-*

статацією фактів [з фр. constatation «тс.»]. Син. ***констатування.***

конститу́ція[1], -ї, *ж.* основний закон держави, що закріплює суспільний і державний устрій, політичну систему суспільства, принципи організації, діяльності, порядок утворення державних органів, визначає основні права і обов'язки громадян тощо • *нова Конституція України* [з лат. constitutio «тс.; установа; постанова»].

конститу́ція[2], -ї, *ж.* будова організму, зумовлена певним співвідношенням у розвитку органів і тканин [з лат. constitutio «побудова»].

констру́кція, -ї, *ж.* **1.** склад і взаєморозташування частин якої-небудь будови, споруди, механізму • *конструкція автомобіля.* **2.** сама споруда, механізм з такою будовою • *залізобетонна конструкція.* **3.** *лінгв.* поєднання слів у словосполученні та реченні, поєднання речень з позицій їхнього граматичного зв'язку • *фразеологічна конструкція* [з лат. constructio «будова»].

консульта́ція, -ї, *ж.* **1.** порада фахівця з якого-небудь питання • *консультація лікаря, консультація юриста.* **2.** подавання порад з яких-небудь питань • *призначити консультацію перед екзаменом.* Син. ***консультування.*** **3.** установа, співробітники якої допомагають населенню порадами, вказівками в певних питаннях • *юридична консультація* [з лат. consultatio «нарада»].

конта́кт, -у, *ч.* **1.** стикання, з'єднання з чимсь. **2.** місце з'єднання електричних проводів. **3.** діловий зв'язок, взаємодія, узгодженість дій • *налагодити контакти між університетами* [з лат. contactus «дотик, зіткнення»].

конте́кст, -у, *ч.* закінчений за змістом уривок письмового або усного мовлення, з якого можна точно визначити смисл окремого слова чи виразу, що входить до його складу • *залежно від контексту слово може набувати різних значень* [з фр. contexte «тс.»].

континге́нт, -у, *ч.* **1.** сукупність людей, що складають яку-небудь однорідну в соціальному, професійному чи якому-небудь іншому відношенні групу, категорію • *контингент вступників до університету.* **2.** встановлена з якою-небудь метою гранична кількість чого-небудь • *визначити контингент українського миротворчого підрозділу* [з лат. contingens (contingentis) «який дістається на долю»].

контраба́нда, -и, *ж.* **1.** незаконне, таємне перевезення через державний кордон недозволених або оподаткованих митом товарів • *боротьба з контрабандою тютюнових виробів.* **2.** товари, які незаконно, таємно перевозять або переносять через кордон [з фр. contrebande «тс.»].

контра́кт, -у, *ч.* письмова угода, договір із взаємними зобов'язаннями його учасників • *укласти контракт, підписати контракт* [з нім. Kontrákt «тс.»].

контра́ст, -у, *ч.* різко виявлена протилежність у чомусь • *між Украї-*

ною та США існує різкий контраст [з фр. contraste «тс.»].

контроле́р, -а, *ч.* особа, що контролює чи перевіряє кого-, що-небудь [з фр. controleur «тс.»].

контро́ль, -ю, *ч.* **1.** *чого, за ким—чим, над ким—чим.* перевірка діяльності • *здійснювати контроль, взяти під контроль, ретельний контроль, контроль над територією, контроль якості.* **2.** *збірн.* люди, які здійснюють перевірку • *залізничний контроль, тролейбусний контроль* [з фр. controle «тс.»]. Син. ***контролери.***

контролюва́ти, -ю́ю, -ю́єш, *недок., кого, що.* перевіряти роботу окремих людей і організацій, стани й різноманітні процеси • *контролювати підлеглих, контролювати виконання законів.*

ко́нтур, -у, *ч.* лінія, що окреслює форму предмета [з фр. contour «тс.»]. Син. ***обрис.***

конфере́нція, -ї, *ж.* з'їзд або збори, нарада представників урядових, партійних, громадських, наукових та ін. організацій для обговорення й вирішення яких-небудь питань [з лат. conferentia «розмова»].

конфлі́кт, -у, *ч.* **1.** зіткнення протилежних і незгідних між собою сторін, інтересів, думок, поглядів і т. ін. • *полагодити конфлікт між працівниками.* **2.** ускладнення в міжнародних відносинах, що може призвести до збройної сутички • *конфлікт між Грецією і Туреччиною* [з лат. conflictus «зіткнення, удар; боротьба, бій»].

концентра́ція, -ї, *ж.* **1.** збирання, зосередження, скупчення в одному місці • *концентрація військ на кордоні з Чечнею.* **2.** ступінь насиченості, густоти чого-небудь • *концентрація вуглецю в повітрі* [з лат. concentratio «зосередження»].

конце́пція, -ї, *ж.* **1.** система взаємопов'язаних поглядів на певне явище • *концепція податкової реформи.* **2.** основний замисел, основна думка якого-небудь твору, наукової праці • *концепція наукової статті* [з лат. conceptio «тс.»].

конце́рт, -у, *ч.* **1.** прилюдне виконання кількох музичних чи інших творів • *дати концерт, організувати концерт.* **2.** великий музичний твір для одного інструмента, що виконується в супроводі оркестру • *концерт для фортепіано з оркестром* [з іт. concerto «тс.»].

конья́к, -у, *ч.* міцний алкогольний напій, який виготовляють, переганяючи виноградні вина [з фр. cognac «тс.»].

кон'юнкту́ра, -и, *ж.* сукупність обставин, становище, що склалося в якій-небудь галузі суспільного життя і може впливати на результат певних дій, вирішення певних питань та ін. • *кон'юнктура ринку праці, складається сприятлива кон'юнктура* [з лат. conjunctura «з'єднання, зв'язок»].

коопера́ція, -ї, *ж.* **1.** особлива форма організації праці, при якій багато людей спільно беруть участь у тому самому чи кількох пов'язаних між собою процесах виробництва. Син. ***співробітництво.*** **2.** масове колективне

виробниче або торгове об'єднання [з лат. cooperatio «співробітництво»].

координáція, -ї, *ж.* цілеспрямоване узгодження, сполучення (рухів, дій, вчинків та ін.) • *координація наукового співробітництва* [з лат. coordinatio «упорядкування»].

копáлини, -лин, *мн.* природні мінеральні утворення (руда та ін.), що видобувають з надр землі • *в Україні величезні поклади корисних копалин.*

копíйка, -и, *ж.* грошова одиниця — одна сота гривні (рубля), а також дрібна монета такої вартості • *проїзд у метро коштує 30 копійок* [з рос. копейка «одна сота рубля»].

кóпія, -ї, *ж.* **1.** текст, малюнок, скульптура та ін., що є точним відтворенням оригіналу • *копія картини Рембрандта.* **2.** *розм.* той, хто дуже подібний до когонебудь • *син був точною копією батька* [з лат. copia «список, копія, розмножування»].

корабéль, -бля́, *ч.* велике морське судно.

кордóн, -у, *ч.* межа, що розділяє території держав • *українсько-польський кордон, митний кордон* [з фр. cordon «тс.»].

коректи́в, -у, *ч.* часткова зміна або виправлення • *внести корективи в існуючий план* [з фр. correctif «поправка, коректив; виправний»]. Син. ***поправка.***

корéктний, -а, -е. **1.** який дотримується всіх правил ввічливості • *коректний хлопець, коректна поведінка* [з фр. correct «тс.»]. Син. ***чемний, тактовний, ввічливий.*** **2.** правильний • *коректна відповідь* [з англ. correct «тс.»].

кореспондéнт, -а, *ч.* **1.** співробітник засобів масової інформації • *кореспондент газети «День».* **2.** особа, яка листується з ким-небудь • *мати кількох постійних кореспондентів* [з фр. correspóndant «тс.»].

коридóр, -а, *ч.* вузький (переважно довгий) прохід у середині будинку, який з'єднує окремі його кімнати тощо [з фр. corridor «тс.»].

кори́сливий, -а, -е. **1.** оснований на матеріальній вигоді, на розрахунку • *робити з корисливих міркувань.* **2.** те саме, що **користолю́бний.**

кори́сний, -а, -е. **1.** який приносить добрі наслідки • *зробити корисну справу.* **2.** здатний приносити користь • *корисний для здоров'я, познайомитися з корисною людиною.*

користолю́бний, -а, -е. який прагне з усього мати матеріальну користь, вигоду • *користолюбна людина.* Син. ***корисливий.***

користувáтися, -у́юся, -у́єшся, *недок.* **1.** *чим і з чого.* уживати, використовувати що-небудь для власних потреб • *користуватися послугами адвоката.* **2.** застосовувати що-небудь • *користуватися одноразовими носовичками.* **3.** *чим і з чого.* використовувати що-небудь у своїх інтересах, діставати вигоду з чогось • *користуючись необізнаністю людей, привласнити державне майно.*

кóристь, -і, *ж.* **1.** хороший, позитивний результат для кого-, чого-

небудь • *соснове повітря дає користь для здоров'я.* **2.** матеріальна вигода для кого-небудь • *не мати жодної користі з садка.* Син. ***прибуток.***

кори́тися, -рю́ся, -ри́шся, *недок., кому, чому.* **1.** ставати залежним від кого-, чого-небудь • *коритися долі, коритися батькам.* **2.** беззастережно виконувати чиїсь накази, веління • *солдат має коритися командирам.* Син. ***підкорятися.*** **3.** припиняти опір, боротьбу.

корифе́й, -я, *ч.* видатний діяч у якій-небудь галузі науки, мистецтва • *корифей української сцени.*

кори́чневий, -а, -е. кольору смаженої кави. Син. ***брунатний.***

ко́рінь, -реня, *ч.* **1.** підземна частина рослини, яка служить для закріплення рослини в ґрунті та всмоктування поживних речовин • *викопати дерево з коренем.* **2.** *перен.* початок, джерело чого-небудь • *єдиний корінь слов'янських народів.* **3.** *лінгв.* частина слова для кількох споріднених слів • *виділити корінь слова.* **4.** *мат.* величина, яка при піднесенні до того чи іншого ступеня дає нове число • *добувати корінь, квадратний корінь.*

корм, -у, *ч.* харч для тварин • *забезпечити корів кормом.*

коро́ва, -и, *ж.* **1.** свійська молочна тварина; самиця бика. **2.** *перен., зневажл.* товста, незграбна жінка.

корова́й, -ю, *ч.,* велика кругла хлібина з прикрасами, що випікається переважно на весілля.

коро́зія, -ї, *ж.* руйнування поверхні металів під впливом хімічних факторів • *деталі машини були вражені корозією* [з лат. corrosio «роз'їдання»]. Син. ***іржавіння.***

ко́рок, -рка, *ч.* **1.** затичка для пляшки та ін. посуду з кори коркового дуба. Син. ***пробка.*** **2.** взагалі будь-яка затичка для посуду [з нім. Kork «пробка»]. Син. ***пробка.***

коро́ль, -я́, *ч.* **1.** титул монарха, а також особа, що має цей титул • *король Швеції.* **2.** гральна карта, що зображає чоловічу постать із короною на голові • *бубновий король.* **3.** головна фігура в шахах • *оголосити шах королю.*

коро́нка, -и, *ж.* **1.** зовнішня частина зуба • *пошкоджена коронка зуба.* **2.** металева оболонка, яку насаджують на зуб, щоб він не псувався • *поставити золоті коронки.* **3.** *техн.* обідок різальних частин бура • *для особливо твердих порід використовують алмазні коронки.*

короткозо́рий, -а, -е. **1.** який погано бачить на далекій відстані • *короткозорі очі.* **2.** *перен.* нездатний правильно наперед розраховувати, передбачати • *короткозорий політик.*

короткометра́жний, -а, -е. який має малу кількість метрів плівки • *короткометражний фільм.*

короткоча́сний, -а, -е. який триває недовго • *короткочасний дощ.*

ко́рпус, *ч.* **1.** *род.* -а. тіло людини або тварини без голови і кінцівок. Син. ***тулуб.*** **2.** *род.* -у. кістяк механізму, машини з усією зовнішньою обшивкою. **3.** *род.* -у. один із будинків, розташованих на спільній ділянці. **4.** *род.* -у. вій-

ськове об'єднання, до складу якого входить кілька дивізій або бригад; об'єднання військ спеціального призначення. **5.** *род.* -у. об'єднання осіб одного якогось офіційного становища [з лат. corpus «тіло; організація»].

корт, -у, *ч.* майданчик для гри в теніс • *тенісні корти* [з англ. court «тс.»].

кортíти, -тúть, *недок., безос., кому і кого, чого, робити що і без додатка.* дуже хотітися • *зранку йому кортіло пива, кортить побачити Париж.*

корýпція, -ї, *ж.* підкупність і продажність чиновників і громадських діячів • *в Україні високий рівень корупції* [з лат. corruptio «підкуп; занепад; корупція; розклад»].

косá[1], -ú, *ж.* заплетене волосся • *дівчинка мала довгу косу.*

косá[2], -ú, *ж.* сільськогосподарське знаряддя для зрізування трави або збіжжя • *наточити косу.*

косá[3], -ú, *ж.* довга вузька обмілина в річці, морі, яка йде від берега; плоский, низький мис • *на піщаній косі обладнали чудовий пляж.*

косúнка, -и, *ж.* трикутна жіноча хустка, яку носять на голові або шиї.

косúти[1], кошý, кóсиш, *недок.* **1.** *що.* зрізувати траву, збіжжя косою або косаркою • *косити траву.* **2.** *кого, перен.* масово убивати, знищувати • *голод косив людей.*

косúти[2], кошý, кóсиш, *недок., без додатка.* дивитися скоса, дивитися вбік, не повертаючи голови • *косити очі на сусідку по купе.*

космéтика, -и, *ж.* **1.** заходи, які застосовує людина при догляді за шкірою, волоссям, нігтями. **2.** *збірн.* вироби, які служать для надання обличчю та тілу людини краси і свіжості [з фр. cosmétique «тс.»].

космодрóм, -у, *ч.* ділянка із спеціальним устаткуванням для розміщення, обслуговування і старту космічних кораблів [з рос. космодром «тс.»].

космонáвт, -а, *ч.* спеціально підготовлена людина, що здійснює політ у космічному просторі на літальному апараті • *перший український космонавт* [з рос. космонáвт «тс.»].

кóсмос, -у, *ч.* те саме, що **всéсвіт**.

костьóл, костéл, -у, *ч.* польський католицький храм [з пол. kosciół «тс.»].

костю́м, -а, *ч.* **1.** комплект чоловічого вбрання (штани, піджак); жіночий верхній одяг (жакет, спідниця) • *одягти елегантний костюм.* **2.** *кого.* маскарадний або театральний одяг • *вбраний у костюм Дракули.* **3.** одяг спеціального призначення • *спортивний костюм, купальний костюм* [з фр. costume «тс.»].

котéдж, -у, *ч.* переважно заміський, одноквартирний житловий будинок із ділянкою землі [з англ. cottage «тс.»].

котúруватися, -рується, *недок. і док., фін.* **1.** бути в обігу на біржі • *польський злотий не котирується на українській валютній біржі.* **2.** *перен.* цінитися, мати ту чи іншу оцінку з боку суспільства чи певної групи людей • *останнім часом українська мова котирується значно вище* [з фр. coter «позначати, нумерувати, котирувати»].

котле́та, -и, *ж.* харчовий виріб із посіченого чи молотого м'яса або риби, довгастої або круглої форми [з фр. cotelette «тс.»].

ко́фе, *невідм., с.* те саме, що **ка́ва** [з гол. koffie «тс.»].

ко́фта, -и, *ж.* короткий верхній жіночий одяг. Син. *розм.* ***кофтина***, *зменш.-пестл.* ***кофточка.***

коха́ти, -а́ю, -а́єш, *недок., кого.* бути глибоко прив'язаним до когось, мати велику симпатію до особи іншої статі • *безтямно кохати дружину.* Син. ***любити.***

ко́шти, -ів, *мн.* (*одн.* **кошт,** -у, *ч.*). **1.** гроші, капітал, матеріальні цінності • *виділити кошти на будівництво школи.* **2.** грошові витрати на що-небудь • *повернути кошти поїздки* [з нім. koste «утримання, витрати, вартість, ціна»]. Син. ***видатки.***

кошто́вність, -ності, *ж.* річ, що має високу вартість, цінність.

кошто́рис, -у, *ч., бухг.* план передбачуваних доходів і витрат, необхідних для нормальної діяльності підприємства, установи та ін. [з пол. kosztorys «тс.»].

ко́штувати, -ую, -уєш, *недок.* **1.** мати певну ціну, грошову вартість • *автомобіль коштує 50 тисяч гривень.* **2.** вимагати певних коштів; обходитися в певну суму • *гарний відпочинок коштуватиме чимало.* **3.** *перен.* вимагати певних зусиль для здійснення чого-небудь • будівництво *коштуватиме багато сил* [з нім. kosten «витрачати, бути вартим, коштувати»].

крава́тка, -и, *ж.* те саме, що **га́лстук** [з фр. cravate «тс.»].

краєви́д, -у, *ч.* загальний вид місцевості • *з балкона відкривався чудовий краєвид.* Син. ***пейзаж, ландшафт.***

краєзна́вство, -а, *с.* вивчення певної місцевості з погляду її природи, історії, економіки, побуту та ін.

краї́на, -и, *ж.* **1.** територія як щось єдине ціле з погляду природних умов, населення і т. ін. **2.** те саме, що **держа́ва. 3.** місцевість з певними природними або кліматичними особливостями.

край, -ю, *ч.* **1.** *чого.* гранична лінія, що обмежує поверхню або простір чогось • *на краю лісу.* **2.** *чому.* припинення якоїсь дії • *покласти край насильству.*

кра́йній, -я, -є. **1.** який міститься скраю, на межі чогось • *крайній будинок.* **2.** якого далі не можна зволікати, переносити • *крайні строки.* Син. ***останній.*** **3.** який досяг найвищого ступеня • *крайнє напруження, крайня жорстокість.* Син. ***надзвичайний, надмірний.***

кра́йнощі, -ів, *мн.* **1.** надмірність у якійсь дії, діяльності, у вчинках, а також найвищий ступінь вияву певних поглядів, переконань тощо. **2.** *перен.* про що-небудь зовсім не схоже на все інше, протилежне іншому. Син. ***крайність.***

крамни́ця, -і, *ж.* приміщення для роздрібної торгівлі • *піти до крамниці.* Син. ***магазин.***

кра́пка, -и, *ж.* **1.** маленька кругла плямка • *на обрії з'явилася темна крапка літака.* Син. **цятка. 2.** *лінгв.* розділовий знак, який ставлять у кінці розповідного речення, а та-

кож знак, який уживається при скороченому написанні слів • *поставити крапку в кінці речення.* **3.** графічний знак для позначення чого-небудь (в алгебрі, у нотному письмі, на географічних картах та ін.) • *Харків — лише невелика крапка на карті України.*

кра́пля, -і, *ж.* **1.** мінімальна кількість рідини у вигляді кульки • *впали перші краплі дощу.* Син. ***краплина,*** *зменш.-пестл.* ***краплинка.*** **2.** *лише мн.* **кра́плі,** -пель. рідкі ліки, які для вживання відраховуються такими частинками • *приймати заспокійливі краплі.* **3.** *лише одн., чого, перен.* дуже маленька кількість чогось • *крапля щастя.*

краса́, -и́, *ж.* **1.** властивість того, що гарне у фізичному і моральному відношенні • *краса краєвидів, краса української мови.* **2.** те, що є гордістю, прикрасою чого-небудь • *Софіївський собор — краса і гордість Києва.* Син. ***слава.*** **3.** гарна, приваблива зовнішність • *краса обличчя.* Син. ***врода.***

кра́сень, кра́сеня. **1.** вродливий хлопець, чоловік • *до кімнати увійшов красень-офіцер.* **2.** про живу істоту, яка виділяється красою, про щось гарне (переважно вживається як прикладка) • *у стайні стояв вороний красень, на центральній вулиці височів красень-готель.*

краси́вий, -а, -е. те саме, що **га́рний.**

красномо́вний, -а, -е. **1.** обдарований ораторським талантом (про людину) • *красномовний професор.* **2.** *перен.* який ясно свідчить про щось, показовий в якомусь відношенні • *красномовне свідчення досягнень української науки.*

кра́сти, краду́, краде́ш, *недок.* **1.** *що.* присвоювати чуже, брати нишком чуже. **2.** *без додатка.* бути злодієм, займатися злодійством.

красу́ня, -і, *ж.* **1.** вродлива дівчина, жінка. **2.** про щось гарне (переважно вживається як прикладка) • *красуня-річка.*

кра́яти, кра́ю, кра́єш, *недок., що.* розділяти на частини чим-небудь гострим або відділяти від цілого • *краяти ножем хліб.* Син. ***розрізувати, розтинати.***

креди́т, -у, *ч.* **1.** надання в борг матеріальних цінностей, грошей • *надати довгостроковий кредит.* Син. ***позика.*** **2.** продаж товарів у розстрочку, на виплат • *купити меблі в кредит* [з іт. credito «віра, довір'я; борг, кредит»].

кре́до, *невідм., с.* основні погляди, переконання • *викласти політичне кредо* [з лат. credo «вірю, вірую»].

кре́йда, -и, *ж.* **1.** м'який білий вапняк, який вживається в хімічній, паперовій та ін. галузях промисловості, у побуті та ін. **2.** шматок такого вапняку, яким пишуть на дошці [з нім. Kréide «тс.»].

кре́йсер, -а, *ч.* великий швидкохідний військовий корабель з артилерійським, мінним і торпедним та ін. озброєнням [з гол. kruiser «тс.»].

крем, -у, *ч.* **1.** густа солодка маса зі збитих вершків з додатком фруктових соків, шоколаду і т. ін., яку подають як солодке • *торт із шоколадним кремом.* **2.** косметич-

на мазь • *крем для рук, крем для обличчя.* **3.** паста для шкіряного взуття • *купити чорний крем для черевиків* [з фр. creme «вершки, крем»].

кремéзний, -éзна, -éзне. **1.** широкоплечий, приземкуватий, сильної будови тіла (про людину) • *кремезний мужчина.* Син. ***сильний, міцний.*** **2.** високий, грубий, коренастий (про дерево) • *посеред парку стояв кремезний дуб.*

крéмовий, -а, -е. блідо-жовтий (про колір) • *пошити кремову спідницю.* Син. ***жовтавий.***

крéслити, -лю, -лиш, *недок.* **1.** *що на чому.* робити риски, лінії (на папері, землі тощо). **2.** *що і без додатка.* виготовляти технічний рисунок, креслення. **3.** *без додатка.* займатися кресленням, бути креслярем [з пол. kreślić «тс.»].

крúвда, -и, *ж.* несправедливо, незаслужено зроблена матеріальна або моральна шкода. Син. ***несправедливість.***

крúвдити, -джу, -диш, *недок., кого.* несправедливо ставитися до кого-небудь, ображати кого-небудь • *кривдити слабших за себе.*

кривúй, -á, -é. **1.** непрямолінійний, зігнутий • *крива стежка.* **2.** який має коротшу ногу (про людину) • *кривий на одну ногу.* Син. ***кульгавий.*** **3.** зі зламаною, розхитаною або коротшою ніжкою (про меблі) • *кривий стілець.*

крúга, -и, *ж.* **1.** товстий, міцний шар льоду (на річці, ставі та ін.) Син. ***лід.*** **2.** пливучий лід. Син. ***крижина.***

крúза, -и, *ж.* **1.** різка зміна звичайного стану речей • *криза української прози.* **2.** періодично повторюване явище в ринковій економіці — надвиробництво капіталів і товарів, які не мають збуту, що призводить до скорочення виробництва, масового безробіття та ін. • *фінансова криза, економічна криза.* **3.** *мед.* швидка зміна температури й перелом у перебігу хвороби • *завдяки зусиллям лікарів криза швидко минула.* **4.** *політ.* загострення політичного становища, яке тягне за собою зміну кабінету міністрів у парламентських країнах • *політична криза, урядова криза.* **5.** гостра нестача чого-небудь • *паливна криза* [з фр. crise «криза, перелом»].

крилó, -á, *с.* **1.** у птахів і комах та деяких ссавців — орган, що служить для літання в повітрі • *птах із зламаним крилом.* **2.** одна із плоских бокових площин, прикріплених перпендикулярно до кузова літака, для підтримування його в повітрі • *на крилах літака були розпізнавальні знаки.* **3.** *техн.* одна з обертових лопатей колеса вітряка або пароплавного гвинта. **4.** бокова прибудова будинку • *кабінет директора знаходиться в правому крилі.* **5.** бокова частина вишикуваного в бойовому порядку війська, яка прилягає до центра. Син. ***фланг.*** **6.** угруповання, частина політичної організації, яка відрізняється в будь-якому відношенні від програми, від її офіційної політики • *праве крило соціал-демократичної партії.*

кринúця, -і, *ж.* **1.** глибоко викопана і захищена від обвалів яма,

що служить для добування води з водоносних шарів землі. Син. ***колодязь.*** **2.** *чого, перен.* джерело, скарбниця чого-небудь • *невичерпна криниця народного слова.*

криста́л, -а, *ч.* тверде неорганічне тіло, що має форму правильного багатогранника [з лат. crystallus «гірський кришталь»].

крите́рій, -ю, *ч.* підстава для оцінки чогось • *виробити об'єктивні критерії* [з лат. criterium «розрізнення»].

кри́тик, -а, *ч.* той, хто аналізує, оцінює літературні, мистецькі та наукові твори • *літературний критик, театральний критик.*

кри́тика, -и, *ж.* **1.** аналіз і оцінка вартості чогось. **2.** літературний жанр, присвячений аналізу й оцінці поточних творів літератури й мистецтва [з фр. critique «тс.»].

крити́чний, -а, -е. **1.** який перебуває у важкому, складному перехідному стані • *критичний період розвитку суспільства.* Син. ***переломний.*** **2.** *перен.* тяжкий, небезпечний, надзвичайно складний • *критичний стан здоров'я.* Син. ***скрутний.***

крихки́й, -а́, -е́. який легко розпадається на частини, кришиться • *крихке печиво.* Син. ***ламкий.***

кри́хта, -и, *ж.* **1.** маленька частинка, маленький шматочок чого-небудь • на *столі лишилися крихти хліба.* **2.** *перен.* маленька кількість чогонебудь • *вона потребувала крихту уваги.*

кри́ця, -і, *ж.* те саме, що **сталь** [з нім. Kritzeisen «залізо, вкрите шлаком»].

крича́ти, -чу́, -чи́ш, *недок.* **1.** видавати крик. Син. ***волати, галасувати, репетувати.*** **2.** голосно плакати, ридати, голосити. **3.** дуже голосно щось говорити, вигукувати, співати. **4.** дуже голосно звертатися до кого-небудь із закликом, попередженням тощо. **5.** *на кого.* сварити кого-небудь, лаяти когось.

кришта́ль, -ю, *ч.* **1.** скло високого ґатунку, якому властива здатність сильно переломлювати світло • *старовинні келихи з кришталю.* **2.** посудина з такого скла • *на полицях стояв кришталь* [з пол. kryształ «кристал; кришталь»].

кріпа́цтво, -а, *с.* суспільний уклад, у якому поміщик мав право розпоряджатися особою, працею і майном підлеглих йому селян.

крі́сло, -а, *с.* **1.** рід широкого стільця з ручками для опертя ліктів • *сидіти в кріслі.* Син. ***фотель.*** **2.** *з означ., перен.* про високу адміністративну посаду • *втратити міністерське крісло.*

кров, -і, *ж., лише одн.* **1.** рідина червоного кольору, яка циркулює в живому організмі й здійснює обміни речовин у ньому • *з носа текла кров.* **2.** *перен.* характер, вдача • *мати гарячу кров.*

кров'я́нка, -и, *ж.* кров'яна ковбаса.

крок, -у, *ч.* **1.** рух ногою при ходьбі • *крок за кроком рухатися вперед.* **2.** міра довжини, яка дорівнює відстані між стопами ніг під час руху • *до берега лишалося кілька кроків.* **3.** *перен.* дія, вчинок • *зробити хибний крок.*

кро́на, -и, *ж.* верхня частина дерева, що являє собою сукупність йо-

го гілок • *у кронах дерев пронизливо кричали пташки* [з нім. Króne «тс. »].

крос, -у, *ч.* спортивний біг або гонки з перешкодами по пересіченій місцевості • *щонеділі вони бігали кроси в сосновому лісі* [з англ. cross (-country race) «тс.»].

кросво́рд, -а, *ч.* гра-задача, у якій фігуру з квадратів треба заповнити так, щоб по горизонталі й вертикалі вийшли загадані слова • *розв'язувати кросворди* [з англ. cross-word «тс.»]. Син. ***хрестівка.***

кросі́вки, -ок, *мн.* різновид шкіряного взуття спортивного типу.

кружля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.* **1.** виконувати колоподібний рух; рухатися, описуючи кола • *навколо Землі кружляють супутники.* **2.** іти не прямо до мети; ходити туди й назад • *кружляти лісом.* Син. ***блукати.*** **3.** *з ким і без додатка.* танцювати, описуючи кола • *пари кружляли у вальсі.* **4.** *над чим і без додатка.* плавно літати, описуючи кола • *над містом кружляли літаки.*

кру́пи, кру́пів і *рідко* **круп,** *мн.* **1.** очищені й подрібнені зерна злакових рослин, що використовуються як продукт харчування. **2.** атмосферні опади, подібні до дрібних зернят.

кру́пний, -а, -е. **1.** який складається з окремих частинок великого розміру • *крупний пісок.* **2.** великий за об'ємом, великий у поперечному перерізі • *крупні ягоди, крупне зерно.*

крути́й, -а́, -е́. **1.** майже прямовисний (про берег річки, схил і т. ін.) • *крутий берег річки.* Син. ***стрімкий.*** **2.** який різко, раптово, майже під прямим кутом міняє напрямок • *крутий поворот.* **3.** *перен.* суворий, твердий, впертий (про характер) • *батько мав крутий характер.* **4.** густо зварений • *крута каша.*

куб, -а, *ч.* **1.** *мат.* правильний шестигранник, усі грані якого є квадрати. **2.** *мат.* добуток трьох однакових співмножників, третій ступінь числа. **3.** *розм.* кубічний метр як міра об'єму [з лат. cubus «грань, гральна кістка»].

ку́бок, -бка, *ч.* **1.** посудина, переважно металева, у формі великого келиха. **2.** ваза з коштовного матеріалу, яку вручають як приз переможцям спортивних змагань.

ку́зов, -а, *ч.* частина автомашини, призначена для перевезення людей або вантажу [з рос. кузов «тс.»].

кукуру́дза, -и, *ж.* **1.** однорічна рослина родини злакових з дуже високим стеблом, широким листям, зібраним у початки. **2.** *збірн.* зерна цієї рослини. **3.** зерно в качанах.

кулеме́т, -а, *ч.* автоматична скорострільна зброя, призначена для знищення наземних і повітряних цілей кулями • *стріляти з кулемета.*

кулінá́рія, -ї, *ж.* куховарство, мистецтво приготування їжі [з лат. culinarius «кухонний»].

кулі́са, -и, *ж.* бічна декорація в театрі [з фр. coulisse «тс.»]. Син. ***лаштунки.***

кулуа́ри, -ів, *мн.* приміщення у громадських будівлях, розташовані окремо від залу, які служать для відпочинку, а також для зустрічі,

обміну думками і т. ін. • *відбулася розмова в кулуарах Верховної Ради* [з фр. couloir «коридор»].

кульба́ба, -и, *ж.* трав'яниста рослина, стебло якої виділяє молочний сік, а пухнасте насіння розноситься вітром.

кульга́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* **1.** ходити непрямо, припадаючи на коротшу або хвору ногу • *кульгати на ліву ногу.* **2.** *перен.* бути не на належному рівні, мати недоліки • *дисципліна в класі кульгала.*

кульміна́ція, -ї, *ж.* **1.** *астр.* проходження небесного світила через небесний меридіан, найвище або найнижче положення світила на небі. **2.** *перен.* найбільш напружений момент у розвитку дії, емоційного стану • *кульмінація футбольного матчу* [з лат. culminatio «вершина»].

культпохі́д, -хо́ду, *ч.* колективне відвідування театру, музею, виставок та ін. • *вчителі часто організовували культпоходи до місцевих музеїв.*

культу́ра, -и, *ж.* **1.** все, що створено людським суспільством і існує завдяки фізичній і розумовій праці людей, на відміну від явищ природи. **2.** сукупність досягнень суспільства в науці, мистецтві, в організації державного і суспільного життя в кожну історичну епоху. **3.** *чого.* ступінь досконалості, досягнутий в опануванні тієї чи іншої галузі знання або діяльності • *культура української мови.* **4.** розведення, вирощування, обробіток; вирощувана культивована рослина. **5.** *чого, бакт.* лабораторне вирощування певних бактерій з дослідницькою метою; одержана таким способом колонія бактерій [з лат. cultura «обробіток, догляд; землеробство; виховання, освіта, розвиток; поклоніння, шанування»].

кум, -а, *ч.* **1.** хрещений батько по відношенню до батьків хрещеника і до хрещеної матері. **2.** батько дитини по відношенню до хрещеного батька і хрещеної матері.

кума́, -и́, *ж.* **1.** хрещена мати по відношенню до батьків хрещеника і до хрещеного батька. **2.** мати дитини по відношенню до хрещеного батька і хрещеної матері.

куме́дний, -а, -е, *розм.* смішний, забавний, який викликає сміх • *розповісти кумедний анекдот.*

куми́р, -а, *ч.* той, хто служить предметом захоплення, поклоніння • *кумир підлітків.*

ку́па, -и, *ж.* **1.** велика кількість чого-небудь наваленого в одному місці • *у кутку лежала купа сміття.* Син. ***гора.*** **2.** *перен.* велика кількість людей • *на майдані зібралася купа людей.* **3.** *перен., розм.* велика кількість чого-небудь • *заробити купу грошей.*

купа́льник, -а, *ч.* костюм для купання.

купе́, *невідм., с.* окреме відділення в пасажирському вагоні, розраховане на два або чотири пасажири [з фр. coupé «тс.»].

купува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.*, **купи́ти**, куплю́, ку́пиш, *док.* **1.** *що.* придбавати за гроші • *купити нові джинси.* **2.** *кого, перен., розм.* привертати до себе хабарем. Син. ***підкуповувати.***

купю́ра, -и, *ж.* окрема одиниця

грошового знака визначеної номінальної вартості • *купюра в десять гривень* [з фр. coupure «тс.»].

кур'єр, -а, *ч.* **1.** службовець в установі, який розносить ділові папери. Син. ***посильний.*** **2.** службовець, який роз'їжджає з терміновими дорученнями [з фр. courrier «гонець, кур'єр»].

кури́ти[1], курю́, ку́риш, *недок., що і без додатка.* вдихати і видихати дим тютюну • *курити сигарету, кинути курити.*

кури́ти[2], курю́, ку́риш, *недок.* роблячи що-небудь, здіймати пил, куряву.

куро́рт, -у, *ч.* місцевість з природними цілющими властивостями, пристосована для лікування • *поїхати на курорт, відпочивати на курорті* [з нім. Kúrort «лікувальне місце»].

курс, -у, *ч.* **1.** напрямок руху корабля, літака та ін. • *терористи наказали пілотові змінити курс* **2.** *перен.* напрям політики. **3.** повний виклад основ якої-небудь науки або її частини. **4.** навчальний рік у вищій школі. **5.** *перен.* склад студентів, слухачів одного року навчання. **6.** закінчений ряд лікувальних процедур. **7.** в економіці — ціна, за яку купують або продають на біржі цінні папери, векселі, товари та ін. [з лат. cursus «дорога, напрям»].

курси́в, -у, *ч.* друкарський похилий шрифт з накресленням літер, подібним до рукописного • *виділити слово курсивом* [з лат. cursiva «швидке письмо, скоропис»].

ку́ртка, -и, *ж.* короткий верхній одяг, що наглухо застібається • *одягти шкіряну куртку.*

куто́к, -тка́, *ч.* **1.** місце, де знаходяться, пересікаються два предмети або дві сторони чого-небудь; частина приміщення між двома стінками, що сходяться. **2.** *розм.* місце проживання людей. Син. ***житло.*** **3.** частина якоїсь території, місцевості та ін. **4.** приміщення в школі, установі та ін., спеціально відведене для яких-небудь занять і відпочинку.

кухова́р, -а, *ч.* людина, професією якої є готування їжі.

ку́холь, -хля, *ч.* **1.** металева або череп'яна посудина з ручкою для пиття. **2.** кількість чого-небудь, що вміщується в такому посуді.

ку́ций, -а, -е. **1.** який має недостатню довжину (про одяг) • *одягти куций піджак.* Син. ***короткий.*** **2.** невеликий розміром (про хвіст). Син. ***короткий, обрубаний.***

кучеря́вий, -а, -е. **1.** який закручується, в'ється (про волосся, шерсть) • *кучеряве волосся.* **2.** який має завите волосся • *кучерявий хлопчик.* **3.** *перен.* з густим, розкішним листям (про дерева) • *кучерява берізка.*

куштува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що і без додатка.* **1.** їсти або пити трохи чого-небудь для визначення смаку або проби • *куштувати вино.* Син. ***пробувати.*** **2.** *перен.* пізнавати щось із власного досвіду.

кущ, -а́, *ч.* низькоросла дерев'яниста рослина, гілки якої ростуть майже від кореня • *біля будинку росли кущі бузку.*

Л

лабора́нт, -а, *ч.* **1.** науково-допоміжний працівник лабораторії, наукового закладу. **2.** особа, що готує препарати, прилади для лабораторних занять або лекцій в навчальних закладах [з лат. laborans (laborantis) «працюючий»].

лаборато́рія, -ї, *ж.* **1.** спеціальне приміщення, обладнане для проведення наукових, технічних та інших дослідів. **2.** спеціалізована установа або її відділ, де проводиться науково-дослідна і навчальна робота. **3.** *кого і з означ., перен.* ділянка творчої діяльності (письменника, художника і т. ін.) • *творча лабораторія письменника* [з лат. laboratorium «місце для праці»].

ла́гідний, -а, -е. **1.** спокійний, тихий, сумирний; який уміє легко ладнати з іншими • *лагідна дитина.* Син. ***негрубий.*** **2.** приємний для сприймання • *лагідний голос.* Син. ***нерізкий, м'який, ніжний.*** **3.** несильиий, невеличкий (про вітер, хвилі) • *лагідні хвилі набігали на піщаний пляж.*

ла́годити, -джу, -диш, *недок.* **1.** *що.* виправляти, робити придатним для користування • *лагодити пральну машину.* Син. ***ремонтувати.*** **2.** *кого.* збирати, лаштувати в дорогу • *лагодити сина на поїзд.* **3.** *перен.* усувати непорозуміння, припиняти сварки й т. ін. • *лагодити конфлікт між співробітниками.* **4.** робити менш відчутним • *лагодити смуток за покинутим домом.* Син. ***угамовувати.***

лад, -у, *ч.* **1.** стан, коли де-небудь все упорядковано, розміщено на своїх місцях • *у квартирі був зразковий лад.* **2.** стан, коли все виконується як слід, згідно з відповідними настановами, правилами. Син. ***упорядкованість.*** **3.** система суспільного, державного укладу • *суспільний лад, державний лад.*

ла́дити, -джу, -диш, *недок., з ким.* жити в злагоді, мирі • *вміти ладити з людьми.* Син. ***ладнати, дружити.***

лазаре́т, -у, *ч.* лікувальний заклад при військовій частині [з фр. lazaret або іт. lazzaretto «лікарня»].

ла́зити, ла́жу, ла́зиш, *недок.* **1.** *без додатка.* пересуватися по поверхні всім тілом (про плазунів). Син. ***плазувати.*** **2.** пересуватися по поверхні, майже притискуючись до неї (про комах) • *по стелі лазили мухи.* Син. ***повзати.*** **3.** пересуватися на руках і на ногах, припадаючи тулубом до якої-небудь поверхні (про людину) • *дитина лазила по підлозі.* **4.** *по чому, на чому.* хапаючись руками або чіпля-

ючись ногами (лапами), підніматися по чому-небудь угору або спускатися вниз • *лазити по драбині на дах.* **5.** *без додатка, розм.* ходити повільно, з трудом • *після хвороби він ледве лазив.* **6.** *у що, до чого.* проникати всередину чогонебудь • *лазити в печеру.*

ла́зня, -і, *ж.* спеціальне приміщення, де паряться й миються.

ла́йка[1], -и, *ж.* непристойне або образливе слово.

ла́йка[2], -и, *ж.* сорт м'якої шкіри • *купити рукавички з лайки* [з рос. лайка «тс.»].

ла́йка[3], -и, *ж.* порода мисливських і сторожових собак [з рос. лайка «тс.»].

ла́йнер, -а, *ч.* **1.** велике океанське чи морське пасажирське або вантажне судно. **2.** великий швидкісний пасажирський літак [з англ. liner «тс.»].

лак, -у, *ч.* розчин смол або ефірів целюлози в спирті, скипидарі або маслі, яким покривають поверхню для збереження і надання блиску [з іт. lacca «тс.»].

лаконі́зм, -у, *ч.* граничнa стислість і чіткість у вираженні думки • *лаконізм думки.*

лаконі́чний, -а, -е. який визначається стислістю і чіткістю вираження, висловлення • *лаконічний лист.* Син. ***небагатослівний.***

лакува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що.* **1.** покривати лаком • *лакувати поверхню столу.* **2.** *перен.* приховувати, маскувати недоліки, прикрашаючи дійсність • *лакувати дійсний стан речей в економіці.*

лама́ти, -а́ю, -а́єш, *недок., що.* **1.** згинаючи або б'ючи із силою, розділяти щось на частини, шматки • *вітер ламав дерева, ламати хліб на шматки.* **2.** відокремлювати листя або плоди від стовбура • *ламати калину, ламати кукурудзу.* **3.** *перен.* робити непридатним; руйнувати, псувати ударами • *ламати замок, ламати меблі.* **4.** робити вільним вхід, доступ куди-небудь, руйнуючи перепону • *ламати стіну, ламати двері.* **5.** *перен.* рішуче відкидати щонебудь усталене, традиційне; руйнувати щось, не дотримуватися чого-небудь • *ламати старі звичаї.* **6.** неправильно вимовляти, перекручувати • *ламати мову, ламати слова.*

ла́мпа, -и, *ж.* **1.** освітлювальний прилад різного вигляду й різної будови • *вкрутити нову лампу в кімнаті.* **2.** назва освітлювальних і нагрівальних приладів, що використовуються на різних виробництвах • *паяльна лампа* [з фр. lampe «світильник»].

лан, -у, *ч.* засіяна або оброблена під посів велика ділянка землі. Син. ***поле.***

ланге́т, -у, *ч.* м'ясна страва, приготовлена з тонких шматочків вирізки [з фр. languette «язичок»].

ландша́фт, -у, *ч.* **1.** загальний вигляд місцевості. Син. ***краєвид, пейзаж.*** **2.** картина, малюнок із зображенням сільської місцевості. **3.** *геогр.* територія, у межах якої різні елементи природи (рельєф, клімат, вода, рослинний і тваринний світ та ін.) складають одне ціле • *типовий степовий ландшафт* [з нім. Lándschaft «місцевість»].

ла́нка, -и, *ж.* **1.** складова частина

ланцюга. **2.** окрема деталь машини, механізму • *ланка тракторної гусениці.* **3.** *перен.* складова частина чого-небудь цілого • *громадські організації — важлива ланка відкритого суспільства.* **4.** найменша організаційна одиниця в якому-небудь об'єднанні • *ланка овочівників.* **5.** *перен.* особа, предмет і т. ін., завдяки яким хто-, що-небудь із чимось з'єднуються в одне ціле • *М. Гоголь є важливою ланкою, яка поєднує українську та російську літератури.*

ла́нтух, -а, *ч.* **1.** великий мішок з грубої тканини. **2.** *чого.* міра, що дорівнює вмісту такого мішка. **3.** *перен.* неповоротка, неспритна людина [з нім. Léintuch «полотно»].

ланцю́г, -á, *ч.* **1.** ряд металевих кілець, послідовно з'єднаних одне з одним • *на ланцюгу бігав здоровенний собака.* **2.** суцільний ряд, сукупність кого- або чого-небудь, розташованого один поруч з одним • *біля перехрестя утворився довгий ланцюг іномарок.* **3.** *чого, перен.* безперервний ряд подій, думок та ін. • *пройти довгий ланцюг випробовувань.*

лапки́, -пóк, *мн.* значки для виділення прямої мови, цитат, заголовків, а також слів, ужитих у непрямому, найчастіше іронічному значенні • *взяти слово в лапки.*

ларингольо́гія, -ї, *ж.* наука, яка вивчає анатомію, фізіологію та захворювання вуха, гортані, горла, носа.

ла́сий, -а, -е. **1.** який дає смакову насолоду • *ласа страва.* Син. **смачний**. **2.** *перен., розм.* дуже принадний, спокусливий • *ласий шматочок.* **3.** який має особливу пристрасть до чого-небудь смачного. **4.** *перен., до кого, чого, на кого, що.* який має особливу пристрасть до кого-, чого-небудь • *він був ласий до грошей.*

ла́ска, -и, *ж.* **1.** прихильність, вияв доброзичливості • *дитині бракувало материнської ласки.* **2.** милування, пестощі як вияв ніжності й любові.

ласка́вий, -а, -е. **1.** який виявляє ласку, ніжність • *ласкава дівчина.* **2.** який виражає ласку, ніжність • *дивитися ласкавими очима.* **3.** *перен.* приємний для сприймання; ніжний (про неживі предмети) • *ласкаве вранішнє сонце.* **4.** в якому виявляється доброзичливість, привітність • *дякую за ласкаве запрошення.*

ла́сощі, -ів, *мн.* солодкі кондитерські вироби і взагалі все смачне.

ластови́ння, -я, *с.* руді пігментні цяточки на шкірі, які з'являються у деяких людей переважно навесні • *обличчя дівчинки було густо вкрите ластовинням.*

ла́сува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., чим і без додатка.* їсти щось дуже смачне; насолоджуватися чимось смачним • *ласувати тістечками з мигдалем.*

лата́ття, -я, *с.* водяна рослина з великим листям та білими або жовтими квітками.

лати́на, -и, *ж.* латинська мова • *вчити латину* [з лат. latina lingua «тс.»]. Син. **латинь**.

лати́нь, -і, *ж., розм.* те саме, що **лати́на**.

лауреа́т, -а, *ч.* **1.** звання, яке надає-

ться за досягнення в галузі науки, мистецтва, літератури й т. ін. • *лауреат Шевченківської премії.* **2.** переможець фестивалю, конкурсу, удостоєний цього звання • *лауреат конкурсу вокалістів* [з фр. lauréat або нім. Laureát «тс.»].

лашту́нки, -ів, *мн.* те саме, що **куліса.**

ла́щитися, -щуся, -щишся, *недок., до кого.* **1.** лестощами домагатися чиєїсь прихильності з метою одержання якоїсь вигоди; ніжно горнутися, пеститися до кого-небудь (про людей) • *дочка лащилася до матері.* **2.** відчуваючи потяг до людини, виявляти прив'язаність до неї (про тварин) • *котик лащився до господаря.* **3.** лестощами домагатися чиєї-небудь прихильності. Син. ***підлещуватися.***

ла́яти, ла́ю, ла́єш, *недок., кого, що.* **1.** образливими словами висловлювати осуд, докори • *не треба лаяти дітей за двійки.* **2.** висловлювати своє незадоволення ким-або чим-небудь • *лаяти уряд.*

ла́ятися, ла́юся, ла́єшся, *недок.* **1.** *без додатка і чим, у що.* виражати своє незадоволення грубими, часто непристойними або образливими словами • *лаятися нецензурними словами.* **2.** *з ким і без додатка.* дорікати одне одному, лаяти одне одного • *лаятися з сусідкою.* Син. ***сваритися.***

ле́бідь, -бедя, ч. великий перелітний дикий водоплавний птах з довгою шиєю і білим (рідше чорним) пір'ям.

лева́да, -и, *ж.* присадибна ділянка землі з сінокосом, городом та плодовими або іншими деревами.

лега́льний, -а, -е. визнаний, дозволений законом, який має законну силу, який ґрунтується на законних засадах • *легальний бізнес, легальна діяльність* [з фр. légal «законний»]. Син. ***узаконений.***

леге́нда[1], -и, *ж.* **1.** поетичне фантастичне оповідання з елементами казковості або народне сказання про якісь історичні події чи життя людей • *легенда про заснування Києва.* **2.** що-небудь вигадане, неправдиве [з лат. legenda «те, що повинно бути прочитане»].

леге́нда[2], -и, *ж.,* **1.** напис на монеті. **2.** сукупність умовних позначень і пояснень до карти, малюнка та ін. [з лат. legenda «те, що повинно бути прочитане»].

легенда́рний, -а, -е. **1.** який є легендою • *легендарні перекази про запорожців.* **2.** відомий тільки з легенд • *Шварценеггер нагадував легендарного Геркулеса.* **3.** який своєю незвичайністю (силою, героїзмом, хоробрістю тощо) викликав багато легенд • *легендарний кошовий Іван Сірко.* **4.** який насправді не існує • *українська преса чимало писала про легендарне золото Полуботка.* Син. ***вигаданий.***

леге́ні, леге́нь і леге́нів, *мн.* орган дихання в людини і хребетних тварин, який міститься в грудній порожнині • *захворіти на запалення легенів.*

легки́й, -а́, -е́. **1.** який має невелику, незначну вагу • *легка сумка.* Син. ***неважкий.*** **2.** тонкий (про ткани-

ни) • *одягнений в легку сорочку.* **3.** який погано, мало гріє • *вкритися легкою ковдрою.* Син. ***нетеплий.*** **4.** який здається невагомим (про будівлі, споруди та ін.). Син. ***негроміздкий, витончений.*** **5.** який не обтяжує шлунка, добре перетравлюється, невеликий за кількістю (про їжу, сніданок та ін.) • *з'їсти легку вечерю.* **6.** плавний, граціозний (про ходу, рухи та ін.). **7.** простий для засвоєння, зрозумілий • *легка задача з математики.* **8.** який має розважальний характер • *легка музика.* **9.** не дуже сильний, ледве помітний • *легкий мороз, легкий вітер.* **10.** незагрозливий, швидко, без ускладнень виліковний (про рану, хворобу) • *легке поранення, легкий кашель.*

легкова́жити, -жу, -жиш, *недок.* **1.** *кого, що.* ставитися нерозсудливо до кого-, чого-небудь • *легковажити попередження про небезпеку.* **2.** бути нерозсудливим • *у цій справі не можна легковажити.*

легкова́жний, -а, -е. **1.** який діє бездумно, необачно, не розмірковуючи • *легковажна людина.* Син. ***несерйозний.*** **2.** в якому виявляється нерозсудливість • *зробити легковажний вчинок, легковажна поведінка, легковажний тон розмови.* **3.** який не має глибокого змісту • *легковажний фільм.* Син. ***пустий, беззмістовний.***

легкоду́хий, -а, -е. **1.** позбавлений сили волі • *легкодуха людина.* Син. ***нерішучий.*** **2.** який всього боїться. Син. ***боязкий.***

ле́дар, -я, *ч.* людина, яка не любить працювати.

ледарюва́ти, -ю́ю, -ю́єш, *недок.* проводити час у неробстві, гультяйстві. Син. ***байдикувати.***

леда́чий, -а, -е. **1.** який не любить працювати • *ледачий студент.* Син. ***лінивий.*** **2.** сповнений бездіяльності, лінощів • *жити ледачим життям.*

ле́две[1], *присл.* **1.** з великими зусиллями, з трудом • *хлопець ледве стримувався, щоб не засміятися.* Син. ***насилу.*** **2.** майже непомітно або нечутно • *музику було ледве чути.* Син. ***слабо.*** **3.** зовсім недавно, тільки що • *Наталці ледве виповнилося шістнадцять років.*

ле́две[2], *част.* навряд • *у цьому місті ледве чи є театр.*

ле́две[3], *спол.* уживається для приєднання підрядних речень часу • *ледве він вийшов з дому, як почався дощ.*

лежа́ти, -жу́, -жи́ш, *недок., на чому, в чому і без додатка.* **1.** перебувати в горизонтальному положенні • *лежати на ліжку, лежати на спині.* **2.** будучи хворим, не вставати з постелі • *лежати після грипу цілий тиждень.* **3.** перебувати нерухомо на якійсь поверхні (про предмети) • *на столі лежало кілька книжок.* **4.** бути розташованим де-небудь, займати простір • *місто лежало на південь від залізниці.* **5.** розташовуватися певним чином (про волосся, одежу і т. ін.) • *костюм добре лежав на ньому.* **6.** *перен.* проявлятися, бути видним, помітним (про думки, мрії, переживання) • *на його обличчі лежала задума.* **7.** знаходитися в якомусь місці для зберігання • *мої*

заощадження лежать у банку. **8.** *тільки 3 ос., на кому, перен.* бути чиїм-небудь обов'язком, заняттям • *на ньому лежало чимало домашніх обов'язків.*

лéзо, -а, *с.* **1.** гостра частина знаряддя, яким ріжуть, колють або рубають • *провести пальцем по лезу ножа.* **2.** уся різальна частина такого знаряддя • *ножик з двома лезами.* **3.** *розм.* тонка сталева пластинка з двома гострими краями, яка є частиною безпечної бритви.

лейтенáнт, -а, *ч.* друге офіцерське звання в армії, флоті, міліції, а також людина, що носить це звання [з фр. lieutenant «лейтенант; заступник, намісник»].

лексéма, -и, *ж., лінгв.* слово як самостійна смислова одиниця, що розглядається в мовознавстві в усій сукупності своїх форм і значень.

лéксика, -и, *ж.* **1.** сукупність слів якої-небудь мови чи якогось діалекту • *лексика польської мови.* **2.** словниковий склад твору або творів якого-небудь письменника • *лексика Т. Шевченка.*

лексикогрáфія, -ї, *ж.* розділ мовознавства, який займається теорією і практикою укладання словників [з фр. lexicographie «тс.»].

лексикológія, -ї, *ж.* розділ мовознавства, який займається аналізом лекснки, в тому числі дослідженням походження і значення слів [з фр. lexicologie «тс.»].

лéктор, -а, *ч.* той, хто читає лекції [з лат. lector «читець»].

лéкція, -ї, *ж.* **1.** усний виклад навчального предмета викладачем у вищому навчальному закладі • *слухати лекції з історії України.* **2.** публічний виступ на певну тему • *прочитати лекцію про міжнародну співпрацю України.* **3.** *перев. мн.* **лéкції,** -цій. записи курсу з якого-небудь навчального предмета, публічних читань, складені лектором або слухачем • *конспект лекцій з літератури* [з лат. lectio «читання»].

лелéка, -и, *ж. і ч.* великий перелітний птах із довгим прямим дзьобом і довгими ногами.

лелíяти, -íю, -íєш, *недок., кого.* **1.** оточувати ласкою, піклуванням. Син. ***пестити, голубити.*** **2.** *перен., що.* дбайливо, з любов'ю доглядати що-небудь. Снн. ***плекати.*** **3.** *що.* пристрасно мріяти про що-небудь. Син. ***плекати.***

лементувáти, -ýю, -ýєш, *недок.* **1.** говорити дуже голосно • *у коридорі лементували студенти.* Син. ***галасувати.*** **2.** кричати від болю, страждання або волаючи про допомогу. **3.** зчинятн гамір, галасуючи разом (про людей) • *на майдані лементували шахтарі.* **4.** *перен., зневажл.* виявляти підвищений інтерес до якого-небудь питання, активно обговорюючи його, привертаючн до нього увагу широкої громадськості • *лементувати про порушення прав людини* [з лат. lamentari «нарікати, бідкатися»]. Син. ***галасувати.***

лéмки, -ів, *мн.* (*одн.* лéмко, -а, *ч.*; лемкúня, -і, *ж.*). етнографічна група українців, які живуть у Карпатах на обох схилах Східних Бескидів.

лепетáти, -ечý, -éчеш, *недок.* **1.** го-

ворити нерозбірливо, неправильно (про дитячу мову) • *дитина щось лепетала до нього.* **2.** говорити невиразно, невпевнено, з трудом підшукуючи слова • *лепетати на екзамені.* **3.** говорити мовою, незрозумілою для співбесідника • *лепетати по-турецьки.* **4.** говорити що-небудь несерйозне, нерозумне • *лепетати дурниці.* **5.** вести легку, несерйозну розмову • *дівчата весело лепетали про щось своє.*

ле́пта, -и, *ж.* **1.** *книжн.* посильне подаяння, пожертвування або милостиня. **2.** *перен., уроч.* вклад у яку-небудь суспільну справу • *вносити посильну лепту у справу розбудови української культури.*

ле́сти́ти, ле́щу́, ле́сти́ш, *недок.* **1.** *кому і без додатка.* лицемірно, нещиро вихваляти кого-, що-небудь • *постійно лестити власному керівництву.* **2.** *кому, чому.* давати насолоду, бути приємним • *ці слова лестили його честолюбству.*

ле́стощі, -ів, *мн.* лицемірне, нещире вихваляння.

леті́ти, лечу́, лети́ш, *недок.* **1.** пересуватися в повітрі за допомогою крил (про птахів, комах) • *птахи летіли на південь.* **2.** пересуватися в повітрі завдяки певній зовнішній силі (вітру, поштовху тощо) • *куля летить, стріла летить.* **3.** пересуватися, переміщатися в певному напрямі на літальних апаратах • *летіти літаком до Києва.* **4.** *перен.* линути, розноситися в просторі (про слова, звуки) • *пісня летіла над селом.* **5.** переміщатися зверху вниз • *летіти у провалля, летіти з даху.* Син. **падати. 6.** *перен.* дуже швидко переміщатися (по землі, воді) • *автомобіль летів нічними вулицями.* Син. **мчати, нестися. 7.** *перен.* швидко й непомітно проходити (про час) • *час летить, дні летять, ніч летить.* Син. **минати.**

ли́жі, лиж, *мн.* (*одн.* **ли́жа,** -і, *ж.*). плоскі, звичайно дерев'яні полози, спереду вигнуті догори, які прикріплюються до взуття й використовуються для пересування по снігу. Син. **лижви.**

лимо́н, -а, *ч.* **1.** вічнозелене цитрусове дерево, яке росте на півдні й дає їстівні плоди • *понад шляхом росли лимони і апельсини.* Син. **цитрина. 2.** плід цього дерева з товстою жовтою пахучою шкіркою, кислий на смак • *пити чай з лимоном.* Син. **цитрина.**

лимона́д, -у, *ж.* прохолодний кисло-солодкий напій, у склад якого входить сік лимона або інших фруктів чи ягід • *випити пляшку лимонаду* [з фр. limonade «лимонна вода»].

ли́нути, -ну, -неш, *недок., поет.* **1.** плавно, легко летіти • *птахи линули у вирій.* Син. **летіти. 2.** рухатися вперед з великою швидкістю • *додому я не біг, а линув.* Син. **мчати, летіти, нестися. 3.** плавно пересуватися по воді, в повітрі • *яхта линула, ледь торкаючись вершечків хвиль.* **4.** поширюватися в просторі (про звуки, запахи тощо) • *з кухні линув запах шашликів.* **5.** *перен.* пориватися, рватися до кого-, чого-небудь (серцем, думками та ін.) • *подумки він зав-*

жди линув до рідного міста. **6.** минати, проходити (про час, події та ін.) • *швидко лине новорічна ніч, життя линуло непомітно.*

ли́па, -и, *ж.* **1.** дерево з серцеподібним зубчастим листям і жовтим пахучим медоносним цвітом • *у парку квітнули липи.* **2.** деревина цього дерева • *іграшка вирізьблена з липи.* **3.** *перен.* про що-небудь фальшиве, підроблене.

ли́пень, -пня, *ч.* сьомий місяць календарного року.

ли́сина, -и, *ж.* **1.** місце на голові, де випало й не росте волосся • *з-під рідкого волосся блищала чимала лисина.* **2.** біла пляма на лобі деяких тварин • *вороний кінь з лисиною на лобі.*

лисі́ти, -і́ю, -і́єш, *недок.* **1.** втрачати волосся на голові • *батько почав сивіти й лисіти.* **2.** бути позбавленими рослинності • *де-не-де лисіли піщані горби.*

лист[1], *ч.* **1.** *род.* -а́. орган фотосинтезу рослин у вигляді тонкої, звичайно зеленої пластинки і хвостика • *дубовий лист.* Син. **листок.** **2.** *род.* -у. багато листків • *терпкий запах жовтого листу.* Син. **листя.**

лист[2], -а́, *ч.* **1.** тонкий шматок або шар якого-небудь матеріалу визначеної форми й розміру • *лист паперу, лист заліза.* **2.** писемне повідомлення, що надсилається якійсь особі або установі • *написати лист додому.* **3.** аркуш паперу з конвертом або без конверта з таким повідомленням • *на столі лежав лист з Африки.*

листі́вка, -и, *ж.* **1.** поштова картка для відкритого листа • *написати листівку приятелю.* **2.** рукописний або друкований листок з агітаційним змістом • *на паркані висіла листівка.*

листоно́ша, -і, *ч. і ж.* поштовий службовець, який розносить кореспонденцію адресатам.

листопа́д, *ч.* **1.** *род.* -у. опадання листя, а також час цього опадання. **2.** *род.* -а. одинадцятий місяць календарного року.

листува́ння, -я, *с.* **1.** обмін листами • *підтримувати листування з колегами.* **2.** зібрання листів, написаних і одержаних ким-небудь • *листування Т. Шевченка.*

листува́тися, -у́юся, -у́єшся, *недок., з ким і без додатка.* обмінюватися листами, писати один одному листи • *листуватися з друзями.*

ли́стя, *збірн.* велика кількість листків дерева.

ли́тка, -и, *ж.* округлий м'яз на задній частині гомілки людини.

лихи́й, -а́, -е́. **1.** який чинить зло, здатний чинити зло • *лиха людина.* Син. ***злий, злобний, недобрий.*** **2.** який сердиться, лютує • *хлопець був лихий на товаришів, які покинули його самого.* Син. ***сердитий, лютий.*** **3.** сповнений лиха, страждання • *зазнати лихої пригоди, мати лиху долю.*

ли́хо, -а, *с.* **1.** обставина, подія, що викликає страждання • *спіткало лихо, сталося лихо.* Син. ***горе, біда.*** **2.** що-небудь погане, зле, недобре • *зробити лихо незнайомим людям.*

лихома́нка, -и, *ж., розм.* **1.** хворобливий стан, при якому людину ки-

дає то в жар, то в холод • *всю ніч труситися в лихоманці*. Син. ***гарячка.*** **2.** інфекційне захворювання людини, при якому періодично то підвищується, то знижується температура • *захворіти на лихоманку*. Син. ***малярія.*** **3.** *перен.* метушливо гарячкова діяльність в якій-небудь галузі • *лихоманка охопила усі банки країни.*

лихосло́вити, -лю, -виш, *недок.* **1.** вживати грубі, дошкульні слова і вирази щодо кого-небудь • *усі газети лихословили про поразку української збірної з футболу.* **2.** уживати лайливі, соромітні слова • *лихословити на адресу уряду.*

ли́цар, -я, *ч.* **1.** *іст.* західноєвропейський середньовічний феодал, який належав до військово-дворянського стану. Син. ***рицар.*** **2.** *іст.* воїн з важким озброєнням і спорядженням. **3.** *іст.* вільний козак-запорожець, якому властиві козацька доблесть і воєнне мистецтво. **4.** *перен.* самовідданий, благородний захисник кого-, чого-небудь. **5.** *перен., розм.* вихована, підкреслено чемна людина.

лице́, -я́, *с.* **1.** передня частина голови людини • *умити лице.* Син. ***обличчя.*** **2.** *перен.* зовнішній вигляд чого-небудь • *лице міста змінилося за останні роки.* **3.** верхня, зовнішня сторона предмета • *лице тканини.*

лицемі́р, -а, *ч.* дволична, нещира людина, яка вдає з себе доброчесну, щиросердну.

лицемі́рити, -рю, -риш, *недок.* діяти, поводитися нещиро, дволично.

лицемі́рний, -а, -е. який поводиться нещиро, дволично.

ли́чити, -ить, *недок.* **1.** *кому.* гармонійно поєднуватися із зовнішністю • *дівчині личила нова сукня.* **2.** *кому, чому і без додатка.* відповідати установленим правилам, звичаям, певному становищу • *професорові не личить так вдягатися.* Син. ***випадати, годитися.***

лиша́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **лиши́ти,** -шу́, -ши́ш, *док.* **1.** *що.* ідучи або їдучи куди-небудь, не брати із собою навмисно або забувши • *лишити вдома фотоапарат.* **2.** віддавати куди-небудь на певний час • *лишати дітей на неділю в батьків.* **3.** *що.* зберігати для чого-небудь • *лишати котлети на вечерю.* **4.** *кого.* покидати кого-небудь, розлучатися з ким-небудь • *лишати вдома наречену.* **5.** передавати у спадщину, для використання і т. ін. • *лишити дітям квартиру.* **6.** викликати після себе що-небудь, бути причиною появи чого-небудь • *лишати по собі добру пам'ять.* **7.** пропонувати залишитися, не йти з певного місця, від певного товариства і т. ін. • *запросили лишитися гостей на вечерю.* **8.** іти, їхати з певного місця • *лишати рідне місто.* **9.** зберігати для чого-небудь • *лишіть ці книжки для мене.* **10.** зберігати в якому-небудь стані, положенні й т. ін., не порушуючи його • *лишити обід недоторканим.*

лиша́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **лиши́тися,** -шу́ся, -ши́шся, *док.* **1.** продовжувати бути в певному місці, не змінювати свого місця перебування • *батько лишився вдома, а мати пішла на роботу.* **2.** *за кого, що.* бути десь за кого-

небудь, виконуючи чиїсь обов'язки • *лишаєшся за мене старшим у групі.* **3.** не зникати • *пристрасть до мандрів лишилася в нього на все життя.* **4.** бути не повністю використаним ким-небудь • *на столі лишилося ще чимало їжі та напоїв.* **5.** бути єдиним можливим із ряду варіантів • *лишається єдиний вихід — летіти літаком до Парижа.* **6.** не переставати бути ким-небудь, зоставатися чиїмсь • *лишатися порядною людиною за будь-яких обставин, свідомість людей лишилася соціалістичною.* **7.** *тільки док.* виявитися у якому-небудь стані • *лишитися сиротою.* **8.** виявитися без чого-небудь, позбутися чого-небудь • *лишитися без грошей, лишитися без взуття.* **9.** *безос., кому, з інфін.* треба тільки (зробити що-небудь) • *мені лишилося лише зібрати речі.* **10.** відставати, відриватися від кого-, чого-небудь, що рухається • *переслідувачі лишилися далеко позаду.*

лише́[1], **лиш,** *част.* **1.** *обмежувальна.* уживається для виділення, обмеження у значенні **тільки, виключно** • *у лісі не було інших грибів, лише опеньки*; уживається у значенні **тільки-но** • *вони їли лише двічі на день*; уживається у значенні **всього, тільки** • *маю грошей лише на пляшку пива.* **2.** *підсилювальна, спонукальна.* уживається при дієсловах звичайно наказового способу та присудкових словах **ну (ану), бо** • *ану лише збирайся скоріше, прочитай лише цю статтю*; уживається з дієсловами звичайно наказового способу для застереження • *дивись лише, не пий горілку.*

лише́[2], **лиш,** *спол.* **1.** *обмежувальний.* уживається у значенні **тільки** • *дівчина цікавилася не лише комп'ютерною графікою, а й мовами програмування.* **2.** *часовий.* уживається звичайно з прислівником **тільки** для поєднання підрядного речення на означення дії, яка щойно відбулась, з головним реченням • *вранці, лише скінчився сніданок, вони пішли на прогулянку.* **3.** *умовний.* уживається для поєднання речень, у яких ідеться про дію в головному реченні як умову для здійснення дії підрядного речення • *я перекладу вам статтю, лише принесіть мені словник.*

ліберá́л, -а, *ч.* **1.** послідовник лібералізму. **2.** член ліберальної партії. **3.** *перен., розм.* людина, схильна до зайвої терпимості.

лібре́то, *невідм., с.* **1.** словесний текст великого музично-драматичного твору – опери, оперети та ін. **2.** план сценарію балету або кінофільму. **3.** короткий виклад змісту п'єси, опери, балету та ін., який звичайно видається окремою книжечкою [з іт. libretto «лібрето, книжечка»].

лі́вий, -а, -е. **1.** який знаходиться з того боку тіла, де серце • *писати лівою рукою.* **2.** який є носієм соціалістичних або комуністичних ідей • *ліва преса, ліва опозиція.*

ліво́руч, *присл., від кого—чого і без додатка.* **1.** з лівого боку • *ліворуч від будинку була книгарня, ліворуч від мене сидів дідусь.* **2.** у лі-

вий бік, на лівий бік • *автомобіль завернув ліворуч.*

лід, льóду, *ч.* **1.** замерзла вода • *покласти трохи льоду до коктейлю.* **2.** скупчення, суцільні маси замерзлої води • *річка була вкрита товстим шаром льоду.* Син. ***крига.*** **3.** *перен.* про щонебудь холодне, позбавлене душевної теплоти • *в її голосі чувся лід.*

лíдер, -а, *ч.* **1.** керівник політичної партії, провідний діяч громадської організації • *лідери комуністів і соціалістів виступили зі спільною заявою.* **2.** особа або команда, що йде першою в якомунебудь змаганні • *лідер футбольного чемпіонату* [з англ. leader «керівник, ведучий»].

лíжко, -а, *с.* **1.** мебля, призначена для лежання, спання • *покласти в ліжко, лягти в ліжко, встати з ліжка.* **2.** місце для спання • *розстелити ліжко.* Син. ***постіль.***

лíзти, лізу, лізеш, *недок.* **1.** пересуватися по поверхні всім тілом (про плазунів) • *по стежці лізла гадюка.* Син. ***повзти, плазувати***; пересуватися по якій-небудь поверхні, майже притискуючись до неї (про дрібні живі істоти, які мають багато ніг) • *по руці лізла мурашка.* **2.** *перен., розм.* іти поволі, долаючи втому • *бабуся ледве лізла з базару.* **3.** *на кого–що.* забиратися на кого-небудь високого, щонебудь високе • *синок заліз батькові на плечі, залізти на дерево.* **4.** *по чому, з чого і без додатка.* хапаючись руками або чіпляючись ногами, підійматися по чому-небудь угору або спускатися вниз • *лізти по драбині.* **5.** *перен.* напирати на кого-небудь, штовхати когось • *люди лізли до віконця каси.* Син. ***пхатися.*** **6.** *до кого, з чим і без додатка, перен., розм.* настирливо звертатися до когонебудь, набридати; втручатися в чиєсь життя, в чиїсь справи • *лізти з розумними порадами.* Син. ***набридати.*** **7.** *розм.* просовувати руку куди-небудь, у щось • *лізти в кишеню за грошима.* **8.** намагатися взяти участь у чому-небудь, втрутитися в щось • *лізти в суперечку, лізти в бійку.* **9.** випадати (про волосся, шерсть) • *після розрекламованого шампуню волосся лізло ще більше.*

лíкар, -я, *ч.* особа з вищою медичною освітою, яка лікує хворих • *піти до лікаря, проконсультуватися з лікарем.*

лікáрня, -і, *ж.* заклад для стаціонарного лікування хворих • *покласти до лікарні, виписатися з лікарні.*

ліквідáція, -ї, *ж.* **1.** *чого.* припинення діяльності якого-небудь закладу, установи, підприємства • *ліквідація фірми, ліквідація міністерства.* **2.** *чого.* доведення чого-небудь до кінця з метою позбутися чогось • *ліквідація заборгованостей по пенсіях.* **3.** *чого.* припинення існування, знищення чого-небудь • *ліквідація наслідків тоталітарного минулого.* **4.** *кого.* фізичне знищення кого-небудь • *віддати наказ про ліквідацію терористів* [з фр. liquidation «закінчення справи»].

ліквідувáти, -ýю, -ýєш, *недок. і док.* **1.** *що.* припиняти діяльність (за-

кладу, підприємства, установи тощо). **2.** *що.* доводити що-небудь до кінця з метою позбутися чогось, розраховуватися з ким-, чим-небудь і т. ін. **3.** *що.* припиняти існування, знищувати що-небудь. Син. ***позбуватися, усувати.*** **4.** *кого.* фізично знищувати кого-небудь. Син. ***убивати.***

лікéр, -у, *ч.* солодкий алкогольний напій, виготовлений зі спирту або горілки, ароматичних рослинних есенцій і цукрового сиропу [з фр. liquer «тс.»].

лíки, -ів, *мн.* **1.** речовини, препарати, які застосовують для лікування • *вживати ліки, прописати ліки.* **2.** *перен.* про те, що несе полегшення, заспокоєння • *праця — найкращі ліки.*

лікувáти, -ýю, -ýєш, *недок.* **1.** *кого.* застосовувати ліки та інші засоби для видужання, припинення якої-небудь хвороби • *мою сестру лікував солідний професор.* **2.** *що.* застосовувати ліки та інші засоби для припинення захворювання якого-небудь органа • *лікувати зуб, лікувати печінку.* **3.** *що і без додатка.* вживати заходів для припинення якого-небудь захворювання • *лікувати ревматизм.*

ліміт, -у, *ч.* норма, в межах якої дозволяється вживати чого-небудь, витрачати щось • *річний ліміт паперу, ліміт пального* [з фр. limite «границя, межа, ліміт»].

лінгвíст, -а, *ч.* фахівець з мовознавства. Син. ***мовознавець.***

лінгвíстика, -и, *ж.* наука про мову [з фр. linguistique «тс.»]. Син. ***мовознавство.***

лíнза, -и, *ж.* **1.** прозоре оптичне скло, обмежене правильними, здебільшого сферичними поверхнями, здатне збирати або розсіювати промені, що проходять через нього • *лінза фотоапарата, лінза мікроскопа.* **2.** оптичний прилад із сферичною поверхнею, який використовується при вадах зору • *більшість дівчат надають перевагу лінзам перед окулярами* [з нім. Linse «лінза»].

лінúвий, -а, -е. **1.** який не бажає працювати або неохоче працює • *лінивий студент.* Син. ***ледачий.*** **2.** в якому виявляється млявість, повільність • *лінивою ходою вчителька підійшла до дошки.* **3.** виготовлений прискореним способом (про страву) • *зварити ліниві вареники.*

лінíйка, -и, *ж.* **1.** пряма риска на папері або на дошці, яка допомагає писати рівно • *треба купити кілька зошитів у лінійку.* **2.** планка для креслення прямих ліній; обчислювальний, вимірювальний інструмент різної форми • *за допомогою лінійки накреслити квадрат.*

лíнія, -ї, *ж.* **1.** риска, вузька смужка, проведена на якій-небудь поверхні • *провести лінію на папері.* **2.** справжня або уявна смуга, яка визначає напрям, межу чого-небудь • *берегова лінія острова.* **3.** розміщення кого- або чого-небудь в один ряд • *будинки стояли в одну лінію.* **4.** шлях, полотно залізниці, метрополітену, трамваю та ін. • *перетнути трамвайну лінію, ремонтувати залізничну лі-*

нію. **5.** система телефонного, телеграфного зв'язку між двома пунктами, система для електропередачі • *вітер пошкодив високовольтну лінію електропередачі*. **6.** послідовний ряд від предків до потомків • *предки по материнській лінії, предки по батьковій лінії*. **7.** *перен.* напрям, спосіб поведінки, дій, поглядів • *дотримуватися певної лінії* [з лат. linea «лінія, межа»].

лінóлеум, -у, *ч.* синтетичне покриття для підлоги, яке не пропускає вологи • *протирати лінолеум вологою тряпкою* [з англ. linoleum «тс.»].

лíнощі, -ів, *мн.* **1.** відсутність бажання працювати, робити що-небудь • *лінощі загубили не одну талановиту людину*. Син. ***лінь, розм. ліньки, неробство.*** **2.** стан розслаблення • *під променями сонця лінощі охопили усе тіло*. Син. ***млявість, сонливість.***

лінувáтися, -ýюся, -ýєшся, *недок., з інфін. і без додатка.* не мати бажання працювати, робити що-небудь, діяти • *лінуватися робити зарядку, лінуватися прибирати в кімнаті*.

лінь, -і, *ж.* **1.** відсутність бажання працювати, робити що-небудь. Син. ***лінощі, ліньки.*** **2.** *у знач. присудк. сл., з інфін., розм.* не хочеться, нема бажання • *лінь робити уроки*.

лíньки, -ів, *мн., розм.* **1.** відсутність бажання працювати, робити що-небудь. Син. ***лінощі, лінь.*** **2.** *у знач. присудк. сл., з інфін., розм.* не хочеться, нема бажання • *ліньки вставати вранці до школи*.

лíпший, -а, -е. вищий ступінь до прикм. **дóбрий** і **гáрний** • *харківське пиво ліпше за київське*. Син. ***кращий.***

лíрика, -и, *ж.* **1.** один із трьох родів літератури, поряд з епосом і драмою, в якому з особливою виразністю виявляється емоційне ставлення автора до зображуваного • *поема поєднує в собі епос і лірику*. **2.** сукупність творів ліричної поезії • *лірика Т. Шевченка*. **3.** *перен., розм.* ліричний настрій • *впадати в лірику* [з нім. Lýrik або фр. lyrique «тс.»].

ліс, -у, *ч.* **1.** великий простір, зарослий деревами і кущами • *сосновий ліс, листяний ліс, заблукати в лісі*. **2.** *лише одн.* зрубані й оброблені для всіляких потреб дерева • *купити дубового лісу для будівництва*.

лісни́к, -á, *ч.* **1.** лісовий сторож. **2.** той, хто займається вирощуванням лісів. Син. ***лісівник.***

лісопáрк, -у, *ч.* приміський ліс, пристосований для прогулянок, відпочинку.

літáк, -а, *ч.* літальний апарат з двигуном і нерухомими крилами • *пасажирський літак, військовий літак, летіти літаком до Києва*.

літáти, -áю, -áєш, *недок.* **1.** мати здатність триматися й пересуватися в повітрі • *пташенята вчаться літати*. **2.** *на чому і без додатка.* пересуватися на літальних апаратах (літаках, вертольотах тощо) • *щодня літати на вертольоті*. **3.** *перен.* дуже швидко ходити, бігати, їздити • *літати на лижах*.

лíтера, -и, *ж.* **1.** письмовий знак, що

позначає звук або сполучення звуків мови. Син. ***буква.*** **2.** *друк.* металевий брусочок, на верхньому боці якого є обернене рельєфне зображення букви або іншого знака [з лат. littera «буква алфавіту»].

літера́тор, -а, *ч.* те саме, що **письме́нник.**

літерату́ра, -и, *ж.* **1.** сукупність писаних і друкованих творів (наукових, художніх та ін.) того чи іншого народу або всього людства • *наукова література, художня література.* **2.** вид мистецтва, що зображує життя, створює художні образи за допомогою слова • *професійно займатися літературою*; сукупність творів цього виду мистецтва • *вивчати українську літературу.* **3.** сукупність друкованих творів із певної галузі знань • *довідкова література з математики* [з лат. litteratura «буквене письмо; наука про мову, граматика, освіта, наука»].

літературозна́вець, -вця, *ч.* фахівець з літературознавства.

літературозна́вство, -а, *с.* наука про художню літературу, її теорію та історію.

лі́тній[1], -я, -є. **1.** пов'язаний з літом • *літній день.* **2.** який буває влітку • *літня вода.* Син. ***теплий, гарячий.*** **3.** який припадає на літо • *літня відпустка, літні канікули.* **4.** який використовується влітку • *літній одяг, літнє взуття.*

лі́тній [2], -я, -є. який починає старіти • *літня жінка, літній чоловік.* Син. ***немолодий.***

лі́то, -а, *с.* найтепліша пора року між весною й осінню.

літо́пис, -у, *ч.* **1.** у стародавній Русі — послідовний запис за роками історичних подій, виконаний їх сучасником • *Київський літопис, Галицько-Волинський літопис.* **2.** *чого, перен.* послідовнний запис будь-яких подій; історія чого-небудь • *літопис наукового життя Харкова.*

літр, -а, *ч.* у метричній системі мір одиниця ємності рідких і сипких речовин, що дорівнює 1000 куб. см. • *купити два літри молока* [з фр. litre «тс.»].

ліфт, -а, *ч.* підйомна машина зі спеціальною кабіиою для вертикального переміщення людей або вантажів [з англ. lift «ліфт; підняття; піднімати»].

лі́фчик, -а, *ч.* предмет жіночої білизни, який облягає і підтримує груди.

ліхта́р, -я, *ч.* вуличний електричний освітлювальний пристрій, в якому джерело світла захищене склом • *яскраво горіли вуличні ліхтарі.*

ліце́нзія, -ї, *ж.* дозвіл, що иадається державними органами для викоиання певних видів діяльності • *ліцензія на торговельну діяльність* [з лат. licentia «право, дозвіл»].

лічи́льник, -а, *ч.* прилад для підраховування чого-небудь • *лічильник таксі, лічильник електроенергії.*

лічи́ти, лічу́, лічиш, *недок.* **1.** *без додатка.* називати числа у послідовному порядку • *лічити до трьох*; знати назви і послідовність чисел в яких-небудь межах • *хлопчик вмів лічити до тисячі.* **2.** *кого, що і без додатка.* визначати кількість, суму кого-, чого-небудь • *лічити гроші.*

лоб, ло́ба, *ч.* **1.** верхня надочна частина обличчя людини або морди тварини • *набити ґулю на лобі.* **2.** *перен., розм.* про голову людини. **3.** *перен., вульг.* про хлопця, підлітка, парубка • *здоровий лоб виріс.* Син. ***лобуряка.***

лови́ти, ловлю́, ло́виш, *недок.* **1.** *кого, що.* намагатися схопити, затримати того, хто тікає, те, що летить, віддаляється • *ловити втікача.* **2.** *кого, що.* схоплювати як здобич переважно за допомогою спеціальних пристроїв • *ловити рибу.* **3.** розшукувати кого-небудь, щоб затримати, заарештувати • *ловити злочинців.* **4.** *перен.* намагатися збагнути, сприйняти слухом, зором • *студенти ловили кожне слово викладача, ловити погляд сусідки.* **5.** *розм.* приймати радіосигнали, передачі • *ловити на коротких хвилях «Голос Америки».* **6.** *перен., на чому, розм.* виявляти чиї-небудь помилки, суперечності й т. ін.

ло́гіка, -и, *ж.* **1.** наука про закони й форми людського мислення • *підручник з логіки.* **2.** внутрішня закономірність, властива явищам природи, суспільства й мислення • *логіка боротьби, логіка життя.* **3.** *розм.* погляди, точка зору на що-небудь, хід міркувань • *логіка професора була бездоганна.*

ло́жка, -и, *ж.* **1.** предмет столового прибору, яким набирають рідку або розсипчасту страву. **2.** *чого і без додатка.* кількість чого-небудь, скільки міститься в ложці • *ложка борщу, ложка солі.*

ло́зунг, -а, *ч.* те саме, що **га́сло** • *на стіні написано лозунг «Купуй українське!»* [з нім. Lósung «розпізнавальний крик (пароль)»].

ло́кон, -а, *ч.* кучеряве або завите пасмо волосся • *локони білого волосся спадали на плечі* [з нім. Locken «кучері»].

ло́кшина, -и, *ж.* **1.** виріб з прісного пшеничного тіста у вигляді тонких висушених смужок • *купити кіло локшини.* **2.** страва з цього виробу • *до сосисок була локшина з кетчупом.*

ломба́рд, -у, *ч.* кредитна установа, що надає грошові позички за певний процент під заставу цінних речей • *закласти в ломбард золоті прикраси.*

лопа́та, -и, *ж.* **1.** дерев'яне знаряддя з довгим держаком і широким плоским кінцем, яке застосовують для згрібання, перекидання або насипання чого-небудь • *одкидати лопатою сніг.* **2.** знаряддя для земляних робіт з довгим держаком і широким звуженим донизу залізним гострим кінцем • *копати лопатою криницю.* Син. ***заступ.*** **3.** *з означ.* механізоване знаряддя різної форми для згрібання, розмішування, набирання й т. ін. чого-небудь • *бульдозерна лопата, тракторна лопата.*

лоскота́ти, -очу́, -о́чеш, *недок.* **1.** *кого, що.* м'якими дотиками до шкіри викликати легке нервове збудження, що здебільшого супроводжується сміхом • *лоскотати за вухом.* **2.** *що, перен.* приємно збуджувати, тішити • *лоскотати нерви, лоскотати самолюбство.*

лосо́сь, -я, *ч.* велика цінна риба ро-

дини лососевих з ніжним м'ясом звичайно рожевого кольору.

лось, -я, *ч.* велика тварина родини оленячих з лопатоподібними рогами в самців.

лотере́я, -ї, *ж.* розігрування речей або грошових сум по білетах • *виграти в лотерею* [з іт. lotteria «тс.»].

лото́к, -тка́, *ч.* **1.** відкритий прилавок або переносний столик, ящик для торгівлі на вулиці • *купити газету на лотку.* **2.** виріб з картону для упаковки яєць • *викинути порожній лоток.* **3.** кількість яєць, що міститься в одній упаковці • *купити два лотки яєць.*

лоя́льний, -а, -е. **1.** який формально тримається в межах законності • *лояльний громадянин.* **2.** який ставиться до кого-, чого-небудь без упередження, доброзичливо • *керівник, лояльний до підлеглих* [з фр. loyal «вірний, чесний»].

лу́ка, -и, *ж.* ділянка землі, заросла травою • *на луках паслися телята.* Син. ***луг, сіножать.***

лука́вий, -а, -е. **1.** здатний на різні хитрощі або жарти. **2.** сповнений добродушних хитрощів (про очі, погляд, усмішку) • *лукава усмішка.* Син. ***грайливий, пустотливий, жартівливий.*** **3.** здатний на нещирість, брехню. Син. ***єхидний.*** **4.** який має злі, ворожі наміри • *лукавий ворог.* Син. ***підступний.***

луна́, -и́, *ж.* відбиття звуку від якоїнебудь перешкоди • *голосно гукнути й почути лише луну у відповідь.* Син. ***відгомін, відголосок.***

лу́па, -и, *ж.* оптичний прилад, який являє собою двоякоопукле збільшувальне скло в оправі • *розглядати з лупою, дивитися крізь лупу* [з фр. loupe «тс.»].

лупа́, -и́, *ж.* маленькі часточки роговиці клітин і шкіри, що утворюються біля коренів волосся на голові • *позбутися лупи дуже важко.*

лупи́ти, луплю́, лу́пиш, *недок.* **1.** *що.* обчищати від шкаралупи, шкурки, лузги та ін. • *лупити варене яйце.* **2.** *кого.* сидячи на яйцях, виводити пташенят, курчат та ін. (про птахів) • *лупити курчат.*

луска́, -и́, *ж.* **1.** маленькі, тверді захисні пластинки в деяких хребетних тварин, розташовані так, що край однієї покриває частину другої • *спійманий окунь вилискував лускою.* **2.** тверде покриття насіння соняшника, проса, гречки і т. д. • *біля лавочки насмічено соняшниковою лускою.* Син. ***лузга.*** **3.** *перен.* про що-небудь зовнішнє, що прикриває справжню суть, характер чого-небудь.

лу́снути, -ну, -неш, *док.* **1.** розірватися, лопнути, дати тріщину • *від гарячого чаю луснув стакан.* **2.** *перен.* потерпіти повну невдачу, крах • *банк луснув, надії на достойне життя швидко луснули.* Син. ***збанкрутувати.*** **3.** *кого, розм.* сильно вдарити кого-небудь • *луснути по морді.*

лушпа́йка, -и, *ж.* **1.** шкірка деяких овочів, фруктів і т. ін. • *викинути лушпайки в смітницю.* **2.** тверде покриття насіння соняшника, проса, гречки і т. ін., що легко відділяється від зернятка • *насмітити лушпайками.* Син. ***лузга, луска, лушпина, лушпиння.***

лу́щити, -щу, -щиш, *недок., що.*

1. обчищати від шкаралупи, лузги та ін. • *лущити насіння.* 2. розпушувати поверхню ґрунту після збирання врожаю • *лущити стерню.*

льон, льóну, *ч., тільки одн.* 1. однорічна або багаторічна трав'яниста технічна рослина, зі стебел якої виготовляють волокно, а з насіння — олію • *посіяти льон.* 2. волокно, що виготовляється з цієї рослини • *скатертина з льону.*

льóтчик, -а, *ч.* особа, яка управляє літаком або бере ýчасть в його технічному обслуговуванні. Снн. ***пілот.***

лю́бий, -а, -е. 1. який викликає любов до себе. 2. якого кохають, люблять.

любúтель, -я, *ч.* 1. *чого.* людина, яка виявляє схильність, пристрасть до чогось • *любитель поезії.* Син. ***шанувальник.*** 2. людина, яка займається чим-небудь без фахової підготовки • *спортсмен-любитель.* Син. ***аматор.***

любúти, люблю́, лю́бнш, *недок. кого, що.* 1. бути глибоко відданим кому-, чому-небудь, відчувати прив'язаність до когось, чогось • *любити рідне місто.* 2. виявляти сердечну прихильність до особи іншої статі • *любити дівчину.* Син. ***кохати.*** 3. мати інтерес, потяг до чого-небудь • *люблю читати книжки, любити спорт.* 4. *із спол.* **щоб**. потребувати якихось умов як найсприятливіших для існування, росту тощо (про рослини, тварин) • *квіти люблять, щоб їх часто поливали.*

лю́блячий, -а, -е. 1. який любить кого-небудь • *люблячий батько, любляча мати.* 2. сповнений любові до кого-небудь • *любляче серце, любляча душа.*

любóв, -і, *ж.* 1. почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі • *любов до дружини.* Снн. ***кохання, любощі.*** 2. почуття глибокої сердечної прив'язаності до кого-, чого-небудь • *любов до дітей, любов до рідного міста.* 3. *до чого.* інтерес до чого-небудь • *любов до праці.* 4. *до чого.* внутрішній духовний потяг до чогонебудь • *любов до літератури.*

люб'я́зний, -а, -е. 1. уважний, привітнні до кого-небудь • *люб'язний господар дому.* 2. сповнений уваги, привітності • *люб'язне запрошення.*

лю́ди, -éй, *мн.* 1. суспільні істоти, що мають свідомість, володіють членороздільною мовою, внробляють і використовують знаряддя праці. 2. сторонні, інші особи в протиставленні певній людині • *не звертати увагу на людей.* 3. особи, що оточують певну людину • *працювати між людьми.* 4. особи, знайомі певній людині • *на день народження зібралося чимало людей.* 5. особи, що працюють у якій-небудь галузі внробництва • *люди науки.* Син. ***працівники.***

людúна, -и, *ж.* 1. суспільна істота, що має свідомість, володіє членороздільною мовою, виробляє і використовує знаряддя праці. 2. особа як втілення високих інтелектуальних і моральних властивостей. 3. уживається у значенні особового або неозначено-осо-

бового займенника • *вислухайте, будь ласка, людину.*

лю́дство, -а, *с.* всі люди землі, рід людський, людське суспільство. Син. ***людськість.***

лю́дськість, -кості, *ж.* **1.** те саме, що **лю́дство. 2.** те саме, що **лю́дяність.**

лю́дяний, -а, -е. **1.** який щиро, доброзичливо, чуйно ставиться до інших • *людяна дівчина.* Син. ***гуманний.*** **2.** сповнений щирістю, гуманністю • *людяна усмішка.* **3.** оснований на гуманному ставленні до людини • *людяна соціальна політика.*

лю́дяність, -ності, *ж.* доброзичливість, чуйність у ставленні до інших, уважність до чужих потреб. Син. ***людинолюбство, гуманізм.***

лю́тий, -того, *ч.* другий календарний місяць року.

лю́стра, -и, *ж.* підвісний освітлювальний прилад з кількома джерелами світла (електролампами, свічками) [з фр. lustre «блиск, глянець; люстра»].

ляга́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **лягти́,** ля́жу, ля́жеш, *док.* **1.** приймати горизонтальне положення • *лягти на траву.* **2.** поступати на лікування в медичний заклад • *лягти в лікарню для обстеження.* **3.** *тільки 3 ос., перен.* поширюватися на кого-, що-небудь • *тягар податків лягає переважно на бюджетних працівників.*

ляк, -у, *ч.* **1.** несподіване почуття страху • *ляк охопив душу хлопця.* Син. ***переляк.*** **2.** почуття розпачу, тривоги • *з ляком дивитися у майбутнє.*

ляка́ти, -а́ю, -а́єш, *недок., кого і без додатка.* **1.** своїм виглядом або діями викликати почуття страху, переляку. **2.** навіювати страх, застосовуючи певні засоби.

лякли́вий, -а, -е. **1.** який легко лякається, усього боїться • *пяклива дитина.* Син. ***боязливий.*** **2.** сповнений переляку, страху, побоювання • *лякливий погляд.* **3.** якого легко сполохати. Син. ***полохливий.***

ля́лька, -и, *ж.* **1.** дитяча іграшка у вигляді фігурки людини, найчастіше дитини. **2.** фігурка якої-небудь істоти, виготовлена з будь-якого матеріалу. **3.** фігурка для лялькового театру. **4.** *перен.* людина, що не має власної волі, або людина, якою розважаються.

ля́пас, -а, *ч., розм.* удар по щоці або шиї долонею • *надавати ляпасів.*

ля́псус, -у, *ч.* промах, упущення, груба помилка, що часто є результатом необачності, легковажності • *зробити ляпсус* [з лат. lapsus «сковзання, падіння; помилка, невірний крок»].

лящ, -а́, *ч.* прісноводна риба родини коропових з пласким тілом.

М

ма́бу́ть, *вставн. сл.* уживається для вираження невпевненості в тому, про що говориться в реченні • *мабуть, буде дощ.* Син. ***певно, очевидно.***

ма́впа, -и, *ж.* **1.** високоорганізована тварина-ссавець, що за будовою тіла стоїть найближче до людини. **2.** *перен., зневажл.* про людину, що сліпо наслідує чужі звички, вчинки тощо. **3.** *перен., зневажл.* про дуже негарну людину.

магази́н, -у, *ч.* **1.** приміщення для роздрібної торгівлі. Син. ***крамниця.*** **2.** частина вогнепальної зброї, яка містить патрони.

магістра́ль, -і, *ж.* **1.** основна лінія в шляхах сполучення • *Дніпро — найважливіша водна магістраль України.* **2.** широка міська вулиця з великим рухом • *їхати по центральній магістралі міста.* **3.** головна лінія в системі водопровідної, залізничної, електричної, телефонної та ін. мереж [з лат. magistralis «пануючий»].

ма́гія, -ї, *ж.* **1.** мистецтво викликання за допомогою певних прийомів (жестів, заклять, обрядів) надприродних сил, а також сукупність вірувань, пов'язаних з надприродними силами. Син. ***чаклунство, чарівництво.*** **2.** *перен.* щось загадкове, незрозуміле. **3.** виняткова сила впливу, чари • *магія погляду, магія слова* [з лат. magia «чари»].

магнітофо́н, -а, *ч.* електричний пристрій, який служить для запису звуків на спеціальній стрічці та їх подальшого відтворення.

ма́зати, ма́жу, ма́жеш, *недок.* **1.** *що, кого.* покривати шаром чогось рідкого або жирного • *мазати ранку йодом, мазати хліб маслом.* Син. ***мастити.*** **2.** *що, розм.* те саме, що **бру́днити** • *мазати одяг, мазати руки.* **3.** *фам.* промахуватися (під час стріляння, під час гри) • *протягом матчу гравці кілька разів мазали.*

мазу́т, -у, *ч.* маслянистий залишок від нафти після відгону з неї гасу, бензину та газоліну • *мазут використовують як паливо* [з тур. mazut «тс.»].

мазь, -і, *ж.* **1.** масляниста суміш жирів з лікарськими речовинами для втирання в шкіру, змазування її. **2.** густа жирна речовина для змащування чогось.

майбу́тній, -я, -є. **1.** який буде згодом, пізніше • *мріяти про майбутні зустрічі.* Син. ***прийдешній.*** **2.** який настане після теперішнього • *майбутнього тижня ми підемо в кіно.* Син. ***наступний.*** **3.** який стане кимось • *майбутній менеджер, майбутній президент.*

майда́н, -у, *ч.* велике незабудоване

місце в місті або селі • *на центральному майдані відбувся концерт.* Син. ***площа.***

майда́нчик, -а, *ч.* невелике рівне місце на землі, призначене для чого-небудь • *спортивний майданчик, танцювальний майданчик.*

ма́йже, *присл.* **1.** так, що трохи не вистачає до чого-небудь • *майже дочитав книжку.* **2.** мало не... • *однокласники зустрічалися майже щороку.* **3.** трохи менше якоїсь міри • *концерт тривав майже дві години.* Син. ***приблизно.***

ма́йка, -и, *ж.* чоловіча трикотажна білизна без рукавів і коміра • *одягнути майку під сорочку* [з рос. майка «тс.»].

майно́, -а́, *с.* сукупність речей, цінностей, які належать певній особі або установі.

майоне́з, -у, *ч.* соус, виготовлений з яєць, олії, оцту та інших приправ [з фр. mayonnaise «тс.»].

майо́р, -а, *ч.* офіцерське звання в армії, міліції тощо, наступне після звання капітана, а також особа, що має це звання [з нім. Majór або фр. major «тс.»].

ма́йстер, -тра, *ч.* **1.** фахівець з якого-небудь ремесла. **2.** керівник окремої ділянки виробництва • *працювати контрольним майстром.* **3.** *чого, без додатка і з інфін.* той, хто досяг високої майстерності, досконалості у своїй роботі, творчості • *майстер рідного слова, будинок зроблено майстром* [з нім. Méister «тс.»].

майсте́рний, -а, -е. **1.** який досконало знає свою справу • *майстерний будівельник.* Син. ***умілий, досвідчений.*** **2.** який робиться, виконується з великою вправністю • *забити майстерний гол.*

майсте́рня, -і, *ж.* **1.** підприємство для лагодження або виготовлення певних виробів; приміщення, де міститься таке підприємство. **2.** відділ у цеху (на заводі, у навчальному закладі тощо). **3.** приміщення, де працює художник, скульптор.

мак, -у, *ч.* **1.** трав'яниста рослина з довгим стеблом і великими квітками (переважно червоного кольору), що дає кулястий плід, наповнений дрібним насінням • *у квітнику розквітли маки.* **2.** насіння цієї рослини • *купити булку з маком.*

макаро́ни, -ів, *мн.* **1.** харчовий продукт із прісного пшеничного тіста, виготовлений у вигляді сухих довгих трубочок • *купити кіло макаронів.* **2.** страва з цього продукту • *їсти макарони з кетчупом* [з іт. maccarone «тс.»].

маке́т, -а, ч. **1.** зразок чого-небудь, відтворений звичайно в зменшеному розмірі • *зробити макет літака.* Син. ***модель.*** **2.** *друк.* взірець книжки, журналу тощо, попередньо виготовлений для точного розміщення текстового та ілюстративного матеріалу • *авторові показали остаточний макет книжки* [з фр. maquette «тс.»].

ма́ксимум, -у, *ч.* **1.** найбільша кількість, величина, найбільше виявлення чогось • *робота вимагала максимум зусиль.* **2.** *у значенні присл.* найбільше, щонайбільше, максимально • *приділити макси-*

мум уваги студентам [з лат. maximum «найбільше»].

макулату́ра, -и, *ж.* **1.** бракована друкарська продукція; непридатний папір, книжки, призначені для переробки на паперових фабриках • *збирати макулатуру, переробка макулатури.* **2.** *перен., зневажл.* про бездарний, позбавлений будь-якої вартості літературний твір • *я такої макулатури не читаю* [з фр. maculature «тс.»].

мале́нький, -а, -е. те саме, що **мали́й.**

мали́й, -а, -е. **1.** невеликий розміром, незначний величиною • *мала кімната, мала річка.* Син. ***невеликий.*** **2.** невисокий, низький • *малий на зріст хлопчик.* Син. ***невисокий, низький.*** **3.** невеликий кількісно • *малий загін, мала група.* Син. ***нечисленний.*** **4.** короткий, недовготривалий (про відрізок часу) • *мала перерва, мала відпустка.* **5.** невеликий віком (переважно про дітей) • *мати малу дитину.* Син. ***малолітній.*** **6.** незначний за силою, ступенем свого вияву • *мала радість.* **7.** який відзначається малою інтенсивністю (про явища природи) • *малий дощ.* Син. ***несильний, нетривалий.*** **8.** який не має великого значення • *мала різниця.* Син. ***неістотний.***

мали́на, -и, *ж.* **1.** багаторічна чагарникова ягідна рослина з кисло-солодкими запашними ягодами, звичайно темно-червоного кольору • *посадити малину на краю ділянки.* **2.** *збірн.* ягоди цієї рослини • *збирати малину.*

ма́ло, *присл.* **1.** у невеликій кількості • *мало спіймати риби.* Син. ***небагато.*** **2.** у незначній мірі • *місто мало постраждало від бурі.* **3.** рідко, не часто • *мало ходжу по магазинах.* **4.** недостатньо, менше, ніж треба • *мало відпочивати.*

мальовни́чий, -а, -е. **1.** який милує око • *мальовнича місцевість, мальовничий краєвид.* Син. ***красивий, гарний, привабливий.*** **2.** який привертає увагу яскравістю барв, виразністю рухів • *спати в мальовничій позі.* **3.** образний, виразний (про мову, стиль) • *мальовнича манера розповіді.*

малюва́ти, -ю́ю, -ю́єш, *недок.* **1.** *кого, що.* зображувати кого-, що-небудь на площині олівцем, фарбами, пером • *малювати портрет, малювати бабусю.* **2.** *що.* покривати фарбою, лаком • *малювати двері лаком.* **3.** *кого, що, перен.* зображувати словами. Син. ***описувати.*** **4.** *перен.* викликати в уяві, свідомості певні образи, картини • *уява малювала розкішний відпочинок на Гаваях* [з нім. malen «тс.»].

малю́к, -а́, *ч., розм.* мала дитина.

малю́нок, *ч.* **1.** *род.* -нка. зображення предмета на площині, зроблене олівцем, пером, фарбами тощо • *розглядати дитячі малюнки*; ілюстрація в книжці • *книжка з малюнками.* **2.** *род.* -нка, *перен.* те, що можна бачити, охопити зором або конкретно уявити собі. **3.** *род.* -нку, *перен.* словесне зображення явищ реальної дійсності в літературі.

ма́ля́р, ма́ляра́, *ч.* **1.** той, хто займається живописом [з пол. malarz «тс.»]. Син. ***художник.*** **2.** робіт-

ник, що займається фарбуванням будов, стін приміщень і т. ін.

маля́рство, -а, *с.* **1.** вид образотворчого мистецтва, засобами виразу якого є лінії й барви, які наносяться фарбами на певну площину (полотно, папір, дошку тощо) • *вчитися малярства в Києві.* Син. ***живопис.*** **2.** сукупність живописних творів • *виставка сучасного українського малярства* [з пол. malarstwo «тс.»].

ма́ма, -и, *ж.* **1.** ласкаве називання матері й звертання до неї. **2.** звертання до матері чоловіка (свекрухи) або матері жінки (тещі).

мандари́н, -а, *ч.* **1.** південне вічнозелене плодове цитрусове дерево. **2.** невеликий оранжевого кольору кисло-солодкий плід цього дерева [з фр. mandarine «тс.»].

манда́т, -а, *ч.* документ, що свідчить про певні права або повноваження пред'явника • *мандат кандидата в президенти* [з фр. mandat «тс.»].

ма́ндри, -ів, *мн., розм.* те саме, що **мандрівка** • *вирушити в мандри до Австралії.*

мандрі́вка, -и, *ж.* переміщення за допомогою транспорту або пішки, звичайно далеко за межі постійного місцеперебування • *турагентство організувало мандрівку до Антарктиди.* Син. ***мандри, подорож.***

мандрува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** здійснювати мандрівку • *мандрувати літаком до США, мандрувати авто по Україні.* Син. ***подорожувати.*** **2.** *розм.* іти, їхати • *мандрувати довгими коридорами університету.* **3.** *перен.* змінювати власника, передаватися (про предмети) • *конспект лекцій мандрував від студента до студента* [з нім. wandern «бродити, блукати, мандрувати»].

мане́вр, -у, *ч.* **1.** переміщення і згрупування військ або флоту в бойових умовах з метою нанести удар супротивникові • *ворог здійснив обхідний маневр.* **2.** *перен.* вдалий прийом, спритний хід для досягання або уникнення чогось • *передвиборний маневр кандидата в депутати.* **3.** *лише мн.* тактичні навчання військ або флоту в умовах, близьких до бойових • *по тривозі полк виїхав на маневри.* **4.** *спец.* зміна напрямку руху судна, літака та ін. **5.** *лише в мн.* переміщення вагонів і локомотивів на станції для формування поїздів [з фр. manoeuvre «дія, праця, маневр»].

манеке́нниця, -і, *ж.* жінка, яка демонструє новий одяг на показах моди, а також рекламує одяг, косметику тощо [з фр. mannequin «людська фігура з дерева або інших матеріалів»]. Син. ***модель.***

мане́ра, -и, *ж.* **1.** спосіб виконання дії, звичка діяти певним чином • *манера розмовляти, манера розповіді.* **2.** *лише мн.* спосіб поводитися, триматися в товаристві • *мати бездоганні манери.* **3.** сукупність особливостей, творчих прийомів, характерних рис, властивих митцеві або мистецькому творові • *манера письма, манера виконання* [з фр. maniere «спосіб, прийом, поводження; характер виконання»].

манже́т, -а, *ч.* вилога рукава у сорочки, блузки, сукні, пришита або

пристібнута • *ретельно випрати манжети сорочки* [з фр. manchette «манжета; рукавчик»]. Син. ***манжета.***

манжéта, -и, *ж.* те саме, що **манжéт.**

манівці́, -ів, *мн.* (*одн.* **манівéць,** -вця́, *ч.*). кружний, обхідний шлях • *манівцями добиратися додому.*

манікю́р, -у, *ч.* **1.** чищення та полірування нігтів на руках • *зробити манікюр.* **2.** відполіровані, звичайно вкриті лаком нігті • *дівчина уважно оглянула свій манікюр* [з фр. manicure «тс.»] .

мані́рний, -а, -е. позбавлений простоти, природності • *манірна поведінка.* Син. ***неприродний.***

маніфéст, -у, *ч.* **1.** писане звернення верховної влади до населення з приводу подій винятково важливого значення. **2.** писане звернення громадських організацій або політичних партій, яке має програмний характер. **3.** писаний виклад творчих принципів літературного або мистецького угруповання, напрямку чи окремого автора [з фр. manifeste «тс.»].

ма́нія, -ї, *ж.* **1.** хворобливий стан психіки, для якого характерне зосередження свідомості та почуттів на якійсь одній ідеї • *манія величчя, манія переслідування.* **2.** *перен.* сильна пристрасть, потяг до чогось • *манія збирати автографи* [з фр. mania «тс.»].

манія́к, -а, *ч.* людина, одержима якоюсь хворобливою пристрастю [з фр. maniaque «тс.»].

манку́рт, -а, *ч., зневажл.* людина, яка настроєна вороже до культурної спадщини власного народу внаслідок денаціоналізації.

ма́нка, -и, *ж., розм.* крупа, виготовлена із дрібнорозмеленої пшениці • *зварити кашу з манки.* Син. ***манна крупа.***

ма́па, -и, *ж.* зображення земної поверхні, поверхні планет або зоряного неба • *на стіні висіла мапа України* [з лат. mappa mundi «карта світу»]. Син. ***карта.***

мара́зм, -у, *ч.* **1.** стан повного занепаду душевних і фізичних сил, зумовлений старістю або важкою хронічною хворобою • *старечий маразм.* **2.** *перен.* повний занепад, розклад, загнивання • *маразм правлячої політичної верхівки.*

марафо́н, -у, *ч.* **1.** у легкій атлетиці: найдовший біг на дистанцію 42 195 м. • *рекорд світу з марафону.* **2.** довготриваюча мистецько-публіцистична акція, звичайно добродійного характеру, в якій бере участь велика кількість виконавців, журналістів, громадських діячів • *телевізійний марафон на підтримку дітей-інвалідів* [з англ. marathon «тс.»].

маргари́н, -у, *ч.* харчовий жир, виготовлений із суміші тваринних жирів та олії • *намастити хліб маргарином* [з фр. margarine «тс.»].

маргіна́л, -а, *ч.* особа, яка перебуває поза межами певних соціальних груп населення [з фр. marginal «той, що міститься скраю»] .

маргіна́льний, -а, -е. **1.** який не має великого значення • *маргінальні проблеми.* Син. ***маловажний, неістотний, другорядний, другоплановий.*** **2.** *книжн.* написаний на берегах книжки або рукопису • *маргінальні примітки* [з фр. marginal «той, що міститься скраю»].

ма́рево, -а, *с.* **1.** оптичне явище в атмосфері, яке полягає в тому, що невидимі предмети, які знаходяться за горизонтом, відбиваються в переломленій формі в повітрі. Син. ***міраж.*** **2.** *чого і без додатка, перен.* витвір уяви • *марево загального добробуту розвіялось як дим.* Син. ***примара, видіння.***

ма́ржа, -і, *ж.* різниця між ціною купівлі й продажу валюти в банківських установах [з фр. marge «поле сторінки, край»].

маринува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** *що,* класти продукти в рідину, приготовану з оцтом і прянощами, для збереження їх або надання їм певних смакових якостей • *маринувати огірки.* **2.** *що, перен., розм.* навмисно затримувати щось в якомусь стані, надовго відкладати рішення чогось • *маринувати статтю в редакції.* **3.** *кого.* навмисне затримувати когось де-небудь, у якомусь стані або становищі, званні тощо • *маринувати в приймальні директора, маринувати на посаді асистента* [з фр. mariner «солити в розсолі»].

ма́рити, -рю, -риш, *недок.* **1.** *про кого, що, без додатка.* створювати в уяві образ чогось • *марити про новий будинок.* Син. ***мріяти.*** **2.** *ким, чим.* весь час думати й говорити про когось, щось • *марити Парижем, марити Мерилін Монро.* **3.** безладно, безтямно говорити в гарячці або уві сні • *травмований водій постійно марив.*

марихуа́на, -н, *ж.* одурманюючий засіб, який отримується з мексиканських або бразильських конопель; наркотик, який звичайно куриться в сигаретах [з ісп. marijuana «тс.»].

маріоне́тка, -и, *ж.* **1.** лялька в ляльковому театрі, якою керує актор за допомогою спеціального пристосування • *театр маріонеток.* **2.** *перен.* про людину, уряд і т. ін., що сліпо виконують чиюсь волю • *бути маріонеткою в руках нафтодобувних концернів* [з фр. marionnette «лялька в театрі»].

ма́рка[1], -и, *ж.* **1.** поштовий або гербовий знак різної вартості, який означає, що державний збір сплачено • *наклеїти марку на конверт.* **2.** фірмовий знак, що характеризує виробника даних виробів; назва фірми- виробннка; торгова назва товару • *торгова марка «Рогань».* **3.** сорт, тип виробу, товару • *марка вина, марка сталі* [з нім. Márke «тс.»].

ма́рка[2], -и, *ж.* грошова одиниця в Німеччині та Фінляндії [з нім. Mark «тс.»].

ма́ркетинг, -у, *ч.* різноманітні дії виробника, які здійснюються з метою вивчення й задоволення потреб ринку, а також цільове формування потреб ринку за допомогою реклами тощо [з англ. marketing «тс.»].

маркси́зм, -у, *ч.* економічна та суспільно-політична теорія, яка проголошує економічну залежність людських дій та інституцій, вважає класову боротьбу основним чинником, що впливає на історичні зміни, а також стверджує історичну необхідність переходу від капіталізму через соціалізм до комунізму.

ма́рля, -і, *ж.* тонка бавовняна тка-

нина з рідко переплетених ниток, яка використовується найчастіше як перев'язочний матеріал [з фр. marli «тс.»].

мармела́д, -у, *ч.* кондитерський виріб із фруктово-ягідного пюре у вигляді желеподібної маси або цукерок [з фр. marmelade «тс.»].

ма́рмур, -у, *ч.* **1.** твердий кристалічний камінь вапнякової породи, який використовується переважно для архітектурних та скульптурних робіт • *нагору вели східці з чорного мармуру.* **2.** виріб або вироби з такої породи • *в експозиції Керченського краєзнавчого музею є грецький мармур.*

ма́рний, -а, -е. **1.** який не приносить очікуваних наслідків, не досягає мети • *докладати марних зусиль.* Син. ***даремний.*** **2.** який не має істотного значення • *вести марні розмови.* Син. ***незначний, пустий.*** **3.** який не має справжньої цінності • *марна слава.* Син. ***суєтний.***

марни́й, марна́, марне́, *розм.* худий, блідий • *хворий мав марне обличчя.*

марні́ти, -ію, -ієш, *недок.* **1.** ставати худим, блідим унаслідок хвороби, недоїдання, важкої праці тощо • *батько марнів з кожним днем.* **2.** втрачати свіжість, привабливість, красу (про обличчя) • *обличчя з віком марніло.*

ма́рно, *присл.* даремно, безрезультатно • *марно чекати на тролейбус.*

марнові́рний, -а, -е. **1.** який вірить в існування надприродних сил, у долю, ворожіння, віщування тощо • *я не марновірний, але чорних кішок не люблю.* Син. ***забобонний.*** **2.** який ґрунтується на вірі в надприродні сили • *марновірні, антинаукові уявлення.*

марнотра́тний, -а, -е. який нерозумно, без потреби витрачає гроші, майно тощо • *марнотратний уряд.*

марнотра́тник, -а, *ч.* той, хто нерозумно, без потреби витрачає гроші, майно, здоров'я, сили, час та ін. Син. ***марнотрат, марнотратець.***

марнува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що.* витрачати даремно, без користі (гроші, майно, здоров'я, сили, час та ін.) • *марнувати гроші по казино, марнувати час на дискотеках.*

мару́дний, -а, -е. **1.** який вимагає багато часу та зусиль (про роботу, справу тощо) • *марудна робота над дисертацією.* **2.** який викликає нудьгу • *марудна книжка.* Син. ***нудний.***

марш, -у, *ч.* **1.** ритмічна хода в строю • *війська пройшли маршем центральною вулицею міста.* **2.** пересування військ похідним ладом на дальші відстані • *полк з маршу вступив у бій.* Син. ***похід.*** **3.** музичний твір, що має енергійний, чіткий ритм і такт, який відповідає розміреній ході • *оркестр заграв марш* [з фр. marche «хід, ходіння»].

ма́ршал, -а, *ч.* **1.** військове звання, вище за генеральське, що надається видатним особам найвищого командного складу. **2.** особа, яка має це звання [з нім. Márschall «тс.»].

маршру́т, -у, *ч.* заздалегідь визначений шлях проходження, їзди та ін. • *розробити маршрут поїздки, автобусний маршрут* [з нім. Marschrute «тс.»].

ма́са, -и, *ж.* **1.** кількість, об'єм речовини, сама речовина, з якої складається предмет • *грошова маса.* **2.** великий предмет або предмети з неясними для зору обрисами • *чорна маса неосвітленого будинку.* **3.** безформна, схожа на тісто, речовина; густа або рідкувата суміш • *шоколадна маса.* **4.** *розм.* дуже велика кількість • *після поїздки лишилася маса вражень.* Син. ***безліч.*** **5.** *перев. мн.* велика сукупність людей • *народні маси, студентські маси* [з лат. massa «брила, шматок»].

маса́ж, -у, *ч.* розтирання тіла з лікувальною метою • *робити масаж спини* [з фр. massage «тс.»].

маси́в, -у, *ч.* **1.** гірська височина, порівняно мало розчленована, з плоскою вершиною, що не утворює гребенів • *гірський масив.* **2.** велика територія, однорідна за якимись ознаками • *лісовий масив, масив нових будинків.* **3.** *лінгв.* сукупність однорідних мовних явищ • *лексичний масив, діалектний масив* [з фр. massif «важкий, ваговитий»].

маси́вний, -а, -е. **1.** який має велику масу, об'єм • *масивний том енциклопедії, масивні двері.* **2.** який займає велику площу. [з фр. massif «важкий, ваговитий»]. Син. ***суцільний.***

ма́ска, -и, *ж.* **1.** заслона з щілинами для очей, яка надівається на обличчя, щоб не бути пізнаним • *грабіжники були в масках.* **2.** людина в такій заслоні та маскарадному костюмі • *я танцював з маскою тигриці.* **3.** зображення людського обличчя, звіриної морди та ін. • *з мандрівки я привіз чудову африканську маску.* **4.** *чого, перен.* зовнішній вигляд, що приховує справжню сутність когось, чогось • *маска доброзичливості не сходила з обличчя чиновника.* **5.** гіпсовий або інший зліпок, знятий з обличчя людини • *посмертна маска Т. Шевченка.* **6.** спеціальна заслона на обличчя для захисту від чого-небудь • *з операційної вийшов хірург у масці* [з фр. masque «заслона для обличчя»].

маскарад, -у, *ч.* **1.** свято, бал, на який приходять у масках та спеціальних костюмах • *влаштувати новорічний маскарад.* **2.** *перен., ірон.* про незвичайний для когось одяг, що дуже змінює вигляд • *влаштувати маскарад з перевдяганням у міліціонера* [з фр. mascarade «тс.»].

маскува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що.* **1.** приховувати свої вчинки, думки й т. ін. чимось показним, удаваним • *маскувати свої справжні наміри.* **2.** прикриваючи, ховаючи що-небудь, робити непомітним, невидним для когось • *пташки маскують гнізда, солдати маскували танки.*

масли́на, -и, *ж.* **1.** вічнозелене південне дерево з дрібними запашними квітками та їстівними плодами. Син. ***олива.*** **2.** кісточковий овальний плід цього дерева, з якого добувають олію; використовується також як приправа. Син. ***оливка.***

ма́сло, -а, *с.* **1.** харчовий продукт, який виробляють збиванням вершків або сметани • *намастити мас-*

лом хліб. **2.** *техн.* жирова речовина для змащування поверхонь тертя механізмів і деталей машин • *машинне масло.* Син. ***мастило.***

масни́й, -а, -е. **1.** який містить багато жиру, масла • *масна страва.* Син. ***жирний.*** **2.** укритий шаром жиру, масла; просякнутий жиром • *масні руки, масне волосся, масна тарілка.* **3.** вимазаний жиром, маслом • *масна спецівка механіка.* **4.** який залишається від жиру, масла • *на рукаві видно було масну пляму.* **5.** схожий чимось на масло (про землю, ґрунт). Син. ***м'який, жирний.*** **6.** *перен.* підлесливий, який намагається здобути чиюсь ласку • *масні слова, масний голос.* Син. ***облесливий.*** **7.** *перен., розм.* який виражає сексуальний потяг (про очі, погляд і т. ін.) • *дивитися масними очима на еротичне фото, масна усмішка.* Син. ***хтивий.*** **8.** непристойний, цинічний • *масний жарт, масний анекдот.*

ма́совий, -а, -е. **1.** такий, у якому беруть участь широкі маси людей • *масові акції протесту, масові сцени у фільмі.* **2.** який стосується великої кількості людей • *масове безробіття.* **3.** який виробляється у великій кількості • *масовий випуск автомобілів.* **4.** призначений для широких мас • *масове періодичне видання.* Син. ***загальнодоступний.***

масо́нство, -а, *с.* таємне міжнародне товариство, що виникло у XVIII ст. в Англії, яке мало на меті суспільне й громадське вдосконалення людини та поширювало атеїстичний і антицерковний світогляд, пов'язаний з просвітницьким раціоналізмом.

масти́ло, -а, *с.* жирова речовина для змащування поверхонь тертя механізмів і деталей машин. Син. ***масло.***

масти́ти, ма́щу́, ма́стиш, *недок.* **1.** *кого, що.* вкривати кого-, щонебудь шаром чогось жирного • *мастити руки кремом, мастити черевики, мастити хворого цілющими грязями.* **2.** *що.* змазувати частини механізмів • *мастити зброю.* **3.** *що.* мазати що-небудь рідким їстівним • *мастити хліб маслом*; додавати жиру до чогонебудь їстівного • *мастити картоплю олією.* **4.** *перен., розм.* давати хабарі • *треба мастити, щоб займатися бізнесом.*

масшта́б, -у, *ч.* **1.** відношення величини зображення на плані, кресленні, карті, глобусі до величини зображуваного предмета • *масштаб карти один до десяти.* **2.** *перен.* великий обсяг, розмір якоїсь дії, руху • *масштаби контрабанди постійно зростають.* Син. ***розмах.*** **3.** значення, вага • *політичні діячі різного масштабу* [з нім. Maßstab «міра, масштаб»].

мат[1], -а, *ч.* положення в шаховій партії, при якому король, що перебуває під ударом фігури супротивника, не може захиститися і партія вважається програною • *оголосити мат* [з фр. mat «тс.»].

мат[2], -у, *ч.* вульгарна лайка (звичайно з образливо вжитими словами на позначення статевих органів або статевих стосунків) • *лаятися матом.* Син. *розм.* ***матюк.***

матема́тика, -и, *ж.* наука про кількісні співвідношення та просторові форми дійсного світу • *підручник з математики* [з лат. matematika «тс.»].

матери́к, -á, *ч.* **1.** суша, великий простір землі на земній кулі, оточений морями та океанами. Син. ***континент.*** **2.** ненаносний шар землі, який міститься під ґрунтом. Син. ***підґрунтя.***

матеріа́л, -у, *ч.* **1.** те, з чого що-небудь виготовляють, виробляють, будують • *синтетичні матеріали, будівельні матеріали.* **2.** те, що служить основою, джерелом для створення чого-небудь • *збирати матеріали для написання книги, зняти фільм на матеріалі голодомору 1933 року.* **3.** зібрання документів, відомостей з якого-небудь питання • *обнародувати матеріали розслідування, матеріали перепису населення.* **4.** тканина • *придбати гарний матеріал на пальто* [з лат. materialis «матеріал»]. Син. *розм.* ***матерія.***

ма́ти, -тері, *ж.* **1.** жінка стосовно дитини, яку вона народила • *написати матері листа.* **2.** самиця стосовно своїх малят • *кошенята тулилися до своєї матері.*

ма́ти, мáю, мáєш, *недок.* **1.** *що.* уживається на означення того, що комусь належить що-небудь, є його власністю • *мати автомобіль, мати гарний будинок.* **2.** *кого.* уживається для вираження наявності в когось дітей, родичів, близьких людей • *мати родину, мати двоє дітей.* **3.** *що.* виражає наявність у кого-, чого-небудь певної ознаки, властивості, якості • *мати спокійний характер.* **4.** уживається на означення чийогось віку • *мати сорок років.* **5.** уживається на означення об'єму, розміру й т. ін. чого-небудь • *мати 43 розмір взуття, книжка має 200 сторінок.* **6.** *за кого—що.* вважати за кого-, що-небудь або ким-, чим-небудь, приймати за кого—що • *мати сусіда за дурня.* **7.** *з інфін.* бути повинним, мусити зробити щось • *маю сходити на базар, маю прибрати в квартирі.*

матра́ц, -а, *ч.* **1.** м'яка товста підстилка для лежання • *в купе матраци лежали на верхніх полицях.* **2.** частина ліжка або дивана з дерев'яним каркасом і пружинами всередині, яку можна знімати.

матро́с, -а, *ч.* моряк, який не належить до командного складу судна; рядовий військового флоту [з гол. matroos «тс.»].

матч, -у, *ч.* спортивне змагання між окремими учасниками або двома командами • *купити квиток на футбольний матч* [з англ. match «змагання; суперник; пара»].

матю́к, -á, *ч., розм.* вульгарна лайка (звичайно з образливо вжитими словами на позначення статевих органів або статевих стосунків). Син. ***мат.***

матюка́ти, -áю, -áєш, *недок., розм.* лаяти з використанням матюків.

ма́фія, -ї, *ж.* **1.** таємна міжнародна впливова злочинна організація, яка виникла на Сицилії. **2.** група осіб, яка контролює якусь сферу діяльності та використовує усі (також протиправні) засоби для

реалізації своїх намірів [з іт. maffia «таємна організація»].

ма́чуха, -и, *ж.* **1.** дружина батька по відношенню до його дітей від попереднього шлюбу • *після смерті матері батько привів у дім мачуху.* **2.** *перен.* про що-небудь безжалісне, жорстоке • *Україна перетворилася на мачуху для пенсіонерів.*

маши́на, -и, *ж.* **1.** механізм, який виконує яку-небудь роботу • *в цеху гули десятки машин.* **2.** *розм.* транспортний засіб (автомобіль, літак, танк та ін.), що рухається завдяки дії якого-небудь механізму • *завантажити машини піском, танкісти готували свої машини до бою* [з фр. machine «тс.»].

машинобудува́ння, -я, *с.* виробництво машин; галузь промисловості, що виробляє машини.

машино́пис, -у, *ч.* **1.** друкування на друкарській машинці • *курси машинопису.* **2.** текст, надрукований на друкарській машинці або на комп'ютері • *прочитати машинопис статті.*

МВС [ем-ве-е́с], *невідм. с.* скорочення: Міністерство внутрішніх справ.

ме́блевий, -а, -е. який стосується виготовлення і продажу меблів • *меблевий магазин, меблевий комбінат.*

ме́блі, -ів, *мн.* предмети обстановки квартири, кімнати (столи, стільці, шафи, ліжка та ін.) • *придбати нові меблі* [з фр. meuble «меблі, рухоме майно»].

мед, -у, *ч.* солодка густа речовина, яку виробляють бджоли з нектару квітів • *липовий мед, гречаний мед.*

медалі́ст, -а, *ч.* **1.** той, хто одержав медаль за відмінні успіхи в навчанні при закінченні середнього учбового закладу • *у класі було троє золотих медалістів.* **2.** тварина, премійована медаллю на виставці • *мій пес — медаліст двох міжнародних виставок.*

меда́ль, -і, *ж.* **1.** знак у вигляді хреста або круглої металевої пластинки з рельєфним зображенням і написом, яким нагороджують за особливі заслуги перед державою • *нагородити медаллю, отримати медаль.* **2.** металевий знак на честь визначної особи або події з написом і зображенням • *пам'ятна медаль до 1500 річниці м. Києва* [з фр. médaille «тс.»].

медальйо́н, -а, *ч.* **1.** ювелірний виріб у вигляді овального або круглого плоского футляра, в який вставляють яке-небудь зображення, дрібний предмет чи запис, і носять на шиї • *медальйон з портретом дружини.* **2.** рельєф або малюнок в обрамленні • *на обкладинці книжки був медальйон із портретом молодого Т. Шевченка* [з фр. médaillon «тс.»].

меджлі́с, -у, *ч.* вищий виборний орган у деяких тюркських народів • *меджліс кримськотатарського народу.*

ме́дик, -а, *ч.* **1.** фахівець з медицини • *медики запропонували ефективні профілактичні засоби.* **2.** *розм.* студент медицини • *знайомий медик з другого курсу* [з лат. medicus «лікар»].

медикаме́нти, -ів, *мн.* лікувальні засоби • *лікування найновішими медикаментами* [з лат. medicamentum «тс.»]. Син. *ліки.*

медици́на, -и, *ж*. 1. сукупність наук про хвороби, їх лікування та запобігання їм • *вчитися медицини в Німеччині*. 2. *перен., розм*. про лікарів, медичних працівників • *уся харківська медицина зібралася на цей симпозіум* [з лат. medicina «тс.»].

меди́чний, -а, -е. 1. який стосується медицини • *медичний університет, медичне світило*. 2. який стосується діяльності лікаря • *медична комісія, медична допомога*. Син. ***лікарський***. 3. який застосовується в лікуванні • *медичні препарати*. Син. ***лікувальний***.

медо́гляд, -у, *ч*. скорочення: медичний огляд • *перед оформленням на роботу треба пройти медогляд*.

медпу́нкт, -у, *ч*. скорочення: медичний пункт (відповідно обладнане приміщення для надання першої медичної допомоги) • *при університеті відкрито медпункт*.

медсестра́, -и́, *ж*. скорочення: медична сестра (особа, яка належить до середнього медичного персоналу в лікувальних закладах).

межа́, -і, *ж*. 1. лінія поділу якої-небудь території • *вулиця була своєрідною межею двох районів міста*. Син. ***границя***. 2. лінія, що поділяє землі або води суміжних держав • *місто розташоване на межі з Польщею*. Син. ***кордон***. 3. зорова лінія, що відділяє що-небудь від чогось • *на межі неба і землі виднілося село*. 4. *між чим і чим, чого і чого, перен*. границя поділу, розрізнення яких-небудь явищ, предметів тощо • *на межі між життям і смертю, межа між польською та українською літературою*. 5. незорана вузька смуга між полями, що є водночас і польовою стежкою або шляхом • *на межі відпочивали трактористи*. 6. *тільки мн., перен*. простір, обмежений чим-небудь • *відомий далеко за межами країни, в тісних межах власної квартири*. 7. *чого, чому і без додатка, перен*. допустима норма чого-небудь дозволеного • *межі свободи відносні, перейти межу дозволеного*. 8. *перен*. останній, крайній ступінь • *бути на межі нервового зриву*. 9. кінець, край чого-небудь • *немає меж людської глупоти*.

меланхо́лія, -ї, *ж*. 1. важкий, похмурий, сумний настрій • *впасти в меланхолію, розвіяти меланхолію*. Син. ***сум, туга***. 2. психічне захворювання, для якого характерні пригнічений стан, загальмованість думок, рухів, маячні ідеї • *хворіти на меланхолію* [з лат. melancholia «депресія, поганий настрій»].

мело́дія, -ї, *ж*. 1. послідовність звуків, організованих ритмічно і ладово-інтонаційно, що створюють мотив, наспів • *з парку долинала мелодія вальсу*. 2. наспівне співзвуччя • *мелодія української мови* [з лат. melodia «тс.»].

мелодра́ма, -и, *ж*. драматургійний або жанр кіно, для якого характерні перебільшені драматичні ефекти та моралізація; твір цього жанру • *подивилися латиноамериканську мелодраму*.

мемора́ндум, -у, *ч*. у міжнародних відносинах — документ, в якому

викладено погляди уряду з якогонебудь питання [з лат. memorandum «щось важливе, гідне пам'яті»].

меморіа́л, -у, *ч.* **1.** меморіальна споруда • *відкрито меморіали жертвам НКВС.* **2.** *з великої літери* громадська організація, яка займається вивченням жертв тоталітарного режиму в СРСР та увічненням їх пам'яті • *член «Меморіалу»* [з лат. memoriale «пам'ятник»].

мемуа́ри, -ів, *мн.* літературний твір у формі записок, написаний від першої особи – учасника або свідка відображених у ньому подій • *написати мемуари, збірник мемуарів* [з фр. mémoire «пам'ять, спогад»].

ме́неджер, -а, *ч.* **1.** керівник фірми, підприємства або його частини. **2.** особа, що дбає про інтереси митця або спортсмена, організовує його виступи та погоджує умови підписання угод чи контрактів [з англ. manager «управлінець»] . Син. ***імпресаріо.***

ме́неджмент, -у, *ч.* галузь економіки, що вивчає методи управління підприємством або фірмою [з англ. management «управління, завідування, організація»].

менструа́ція, -ї, *ж.* щомісячна маткова кровотеча в жінки, яка досягла статевої зрілості [з лат. menstruum «тс.»]. Син. *розм.* ***місячні.***

мент[1], -у, *ч., розм.* дуже короткий проміжок часу • *на мент усі замовкли.* Син. ***момент, мить.***

мент[2], -а́, *розм., зневажл.* працівник міліції.

менталіте́т, -у, *ч.* специфічний спосіб мислення, який вирізняє особу або суспільну групу на тлі інших, сукупність розумових переконань і призвичаєнь • *пострадянський менталітет характеризує більшість населення України.*

ме́ншати, -аю, -аєш, *недок.* **1.** ставати меншим (про обсяг, кількість, величину чого-небудь) • *щомісяця інфляція меншала.* Син. ***зменшуватися.*** **2.** ставати меншим (про силу, інтенсивність, ступінь чого-небудь) • *біль меншав.* Син. ***слабшати.***

ме́нше, *рідко* **менш,** *присл.* **1.** вищ. ст. до **ма́ло** • *грошей лишалося все менше та менше.* **2.** *перев.* **менш.** уживається у складених формах вищ. ст. прикметників і прислівників • *менш розумний учень, син не менше впертий, ніж батько.*

менши́на, -и, *ж.* етнічна або національна група, яка становить кількісно меншу частину населення країни • *польська національна меншина в Україні, права національних меншин.*

ме́ншість, -шості, *ж.* менша частина, кількість якогось цілого, певної групи • *парламентська меншість.*

меню́, *невідм., с.* **1.** листок з переліком страв і напоїв у ресторані, їдальні та ін. • *офіціант поклав меню на стіл.* **2.** набір страв для сніданку, обіду та вечері • *повсякденне меню українця не вирізняється різноманітністю* [з фр. menu «тс.»].

мер, -а, *ч.* керівник органу міського самоуправління • *вибори мера Харкова* [з фр. maire «тс.»].

мере́жа, -і, *ж.* **1.** рибальська сіть з великими вічками. **2.** *чого, перен.*

те, що нагадує своїм виглядом багато схрещених, переплетених ліній • *мережа кровоносних судин.* 3. *яка, чого.* сукупність яких-небудь шляхів, ліній зв'язку, каналів і т. ін., розташованих на певній території • *каналізаційна мережа.* 4. *чого, перен.* сукупність розташованих на певній території однорідних закладів, підприємств, установ та ін. • *мережа лікувальних закладів, мережа супермаркетів.*

мере́живо, -а, *с.* 1. сітчаста тканина з узорами, якою оздоблюють одяг, білизну та ін. предмети домашнього вжитку. 2. *перен., яке, чого.* те, що нагадує таку тканину • *мереживо павутини.*

мерехті́ти, -тить, *недок.* 1. слабо поблискувати, світитися нерівним світлом • *на небі мерехтіли зірки.* Син. ***блимати, мигтіти.*** 2. швидко, в'юнко рухатися в чийомусь полі зору • *в акваріумі мерехтіли маленькі рибки.*

ме́рзнути, -ну, -неш, *недок.* 1. відчувати холод, страждати від холоду • *мерзнути на зупинці.* 2. тверднути від морозу, перетворюватися на лід • *сльози мерзли на обличчі, річка почала мерзнути.* Син. ***замерзати.***

мерзо́та, -и, *ж.* 1. те, що викликає огиду, відразу • *як можна пити цю мерзоту.* 2. про підлу, негідну людину та її поведінку, вчинки, дії • *здатний на будь-яку мерзоту, чимало мерзоти лізе в депутати.* 3. уживається як лайливе слово.

мерзо́тник, -а, *ч., розм.* 1. особа, здатна на всіляку підлість. Син. ***негідник.*** 2. уживається як лайливе слово.

меридіа́н, -а, *ч.* уявна лінія, що утворюється при перетині земної кулі площиною, що проходить через будь-яку точку земної поверхні і вісь обертання землі [з лат. meridianus «полуденний, південний»].

мерканти́льний, -а, -е. дріб'язково ощадливий • *меркантильні розрахунки* [з фр. mercantile «торговельний»]. Син. ***корисливий.***

ме́ртвий, -а, -е. 1. такий, у якому припинилося життя • *мертва бабуся лежала в труні.* Син. ***померлий.*** 2. *перен.* який не порушується жодним звуком • *мертва тиша.* Син. ***безмовний.*** 3. такий, як у мерця; який нагадує мерця • *дивитися мертвими очима.* 4. позбавлений ознак життя • *військо увійшло до мертвого міста.* 5. *перен.* відірваний, далекий від життя.

мерщі́й, *присл.* 1. якомога швидше, скоріше • *одягайся мерщій, бо запізнишся на роботу.* 2. *у знач. присудк. сл.* дуже швидко кинутися, побігти • *щойно продзвенів дзвоник, а учні мерщій додому.*

Месі́я, -ї, *ч.* 1. в іудейській і християнській релігіях — посланець Божий, який має з'явитися для врятування людства. 2. рятівник, визволитель.

ме́сник, -а, *ч.* той, хто мстить.

мести́, мету́, мете́ш, метемо́, метете́; *мин. ч.* мів, мела́, *недок., що і без додатка.* 1. видаляти з якої-небудь поверхні сміття, пил віником, мітлою • *мести підлогу.* Син. ***підмітати.*** 2. піднімаючи в повітря, розвівати, розносити що-

небудь (про вітер, бурю тощо) • *вітер мів пил по дорозі.*

мета́, -и, *ж.* те, що хтось намагається осягнути, здобути, до чого прямує • *досягти мети, мати спільну мету* [з лат. meta «ціль, межа; фініш, старт»]. Син. ***ціль.***

мета́л, -у, *ч.* хімічно проста речовина або сплав, ознаками якої є висока міцність, ковкість, добра тепло- та електропровідність і особливий блиск [з лат. metallum «метал; мінерал; рудник»].

металобру́хт, -у, *ч.* скорочення: металевий брухт.

мета́фора, -и, *ж.* художній засіб – уживання слова або виразу в непрямому, переносному значенні • *несподівані метафори віршів Б. І. Антонича* [з лат. metaphora «тс.»].

мете́лик, -а, *ч.* **1.** комаха з двома парами крил переважно яскравого кольору, покритими пилком • *над квітами пурхали метелики.* **2.** *перен., розм.* краватка у вигляді банта • *дипломат був у чорному фраці й при метелику.*

метео́р, -а, *ч.* **1.** спалах в атмосфері внаслідок згорання космічного тіла • *метеори спадали з неба на нічний степ.* **2.** *перен.* таке, що раптово з'являється, справляє ефект і швидко зникає • *він промайнув метеором на небосхилі української поезії.*

метеори́т, -а, *ч.* тіло космічного походження, що досягло поверхні Землі, не встигнувши повністю випаруватися або розпилитися в атмосфері • *я завжди мріяв знайти метеорит.*

метико́ваний, -а, -е, *розм.* який має добрі розумові дані, легко розв'язує складні завдання • *метикований учень.* Син. ***меткий, кмітливий, тямущий.***

метикува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., розм.* **1.** мати здатність міркувати, думати. **2.** міркувати над чим-небудь. Син. ***розмірковувати.*** **3.** *що.* прикидати в голові. Син. ***обмірковувати, обдумувати.***

метки́й, -а́, -е́. **1.** швидкий і вправний в роботі, дії (про людину) • *меткий офіціант приніс каву.* Син. ***проворний.*** **2.** швидкий, бистрий (про рухи людини). **3.** який має добрі розумові дані, легко розв'язує складні завдання • *меткий бізнесмен.* Син. ***метикований, кмітливий, тямущий.*** **4.** здатний точно спрямовувати що-небудь у ціль • *меткий стрілець.* **5.** точно спрямований у ціль • *меткий постріл.*

ме́тод, -у, *ч.* **1.** свідомі систематичні й послідовні дії, що ведуть до осягнення якої-небудь мети. **2.** чітко окреслений спосіб дій, що провадяться з науковою метою [з лат. methodus «прийом, спосіб, метод»]. Син. *книжн.* ***метода.***

мето́дика, -и, *ж.* **1.** сукупність методів опрацювання, виконання та дослідження чого-небудь • *методика проведення експерименту.* **2.** розділ педагогіки, що займається методами навчання якого-небудь предмета • *методика викладання української мови.*

методоло́гія, -ї, *ж.* **1.** наука, що вивчає методи наукових досліджень, їхню придатність та результативність. **2.** сукупність методів дослідження, застосованих у певній науковій праці.

метонíмія, -ї, *ж.* художній засіб, в основі якого лежить перенесення назви одного поняття на інше, що перебуває з ним у певному зв'язку.

метр, -а, *ч.* **1.** основна одиниця довжини у метричній системі мір, що дорівнює ста сантиметрам • *машина зупинилась за метр від мене.* **2.** лінійка або стрічка такої довжини з сантиметровими поділками, що використовується для вимірювання чогось • *виміряти метром довжину стіни* [з фр. metre «тс.»].

метрáж, -ý, *ч.* **1.** розмір, площа чого-небудь у квадратних метрах • *загальний метраж квартири.* **2.** довжина чогось у метрах • *метраж фільму, метраж дроту.*

мéтрика[1], -и, *ж.* **1.** *розм.* свідоцтво про народження. **2.** виписка з книги запису актів громадянського стану про дату народження [з лат. matricula «відкритий список»].

мéтрика[2], -и, *ж.* вчення про віршові розміри й ритми в поезії.

метрó, *невідм., с.* те саме, що **метрополітéн.**

метрополітéн, -у, *ч.* міська швидкісна електрична залізниця, що проходить переважно під землею в тунелях • *нова станція метрополітену* [з фр. métropolitain «тс.»]. Син. ***метро.***

метушúтися, -шýся, -шúшся, *недок.* безладно або заклопотано бігати сюди й туди, поспішно поратися • *мати метушилася на кухні, у метро метушилися сотні людей.*

метушня́, -í, *ж., розм.* **1.** безладний рух, заклопотані дії • *у магазинах була передсвяткова метушня.* **2.** *перен.* дріб'язкові справи, турботи • *повсякденна метушня, передвиборна метушня політиків.*

механíзм, -у, *ч.* **1.** пристрій, який приводить машину або апарат у дію • *зламався механізм годинника.* **2.** *чого, перен.* внутрішня будова, система чого-небудь • *механізм виборів, механізм законодавчої реформи.* **3.** *чого:* сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та ін. явище • *механізм виникнення сну.*

меч, -а, *ч.* старовинна холодна зброя у вигляді двосічного довгого прямого клинка з рукояткою.

мечéть, -і, *ж.* молитовний дім у мусульман.

мéшканець, -нця, *ч.* **1.** особа, що займає якесь помешкання як житло • мешканці нового будинку. Син. ***жилець.*** **2.** особа, яка живе в певному місці • *сільські мешканці.* Син. ***житель.*** **3.** про тварин, які населяють певну місцевість, місце • *мешканці степів, лісові мешканці.*

мéшкати, -аю, -аєш, *недок.* **1.** проживати в певному приміщенні • *мешкати в готелі, мешкати в гуртожитку.* **2.** проживати в певній місцевості, місті • *мешкати в селі.*

мигáти, -áю, -áєш, *недок.* **1.** швидко опускати і піднімати повіки очей • *дивитися не мигаючи на вогонь.* Син. ***кліпати.*** **2.** нерівно світитися • *зорі мигають, свічка мигає.* Син. ***миготіти, блимати, мерехтіти.*** **3.** *тільки док., перен.* швидко показатися і щезнути. Син. ***мелькати.***

ми́ла, -лої, *ж.* кохана людина жіночої статі.

ми́лий[1], -а, -е. **1.** дуже приємний, лагідний у стосунках з людьми • *милий співрозмовник, мила сусідка.* Син. ***хороший, симпатичний.*** **2.** приємної зовнішності, приємного вигляду • *дівчина була мила, навіть вродлива.*

ми́лий[2], -лого, *ч.* кохана людина чоловічої статі.

ми́лити, ми́лю, ми́лиш, *недок, що.* **1.** натирати милом що-небудь змочене водою • *милити руки.* Син. ***намилювати.*** **2.** мазати когось, щось чим-небудь змоченим мильною піною • *милити щоки перед голінням.*

ми́лиця, -і, *ж.* висока палиця з перекладками, на яку спираються пахвами і якою користуються як опорою при ходінні хворі на ноги або безногі люди • *ходити на милицях після травми.*

ми́ло, -а, *с.* тверда або рідка речовина з жирів та лугу, що розчиняється у воді й уживається для миття і прання • *вмиватися з милом.*

милозву́чний, -а, -е. приємний для слуху • *милозвучний голос, милозвучна мова.*

милосе́рдя, -я, *с.* **1.** добре, співчутливе ставлення до кого-небудь • *милосердя до пенсіонерів.* **2.** вияв жалості • *злочинець сподівався на милосердя суду.* Син. ***помилування.***

ми́лостиня, -і, *ж.* подаяння, пожертвування жебракові, біднякові • *подати милостиню.*

милува́тися, -ую́ся, -ує́шся, *недок.* **1.** пестити один одного, виявляючи взаємне кохання, ніжність. **2.** *ким, чим, з кого, чого, на кого, що, без додатка і з спол.* **як.** дивитися на кого-, що-небудь, відчуваючи приємність, насолоду • *милуватися краєвидами, милуватися дітьми.* Син. ***любуватися.***

ми́льниця, -і, *ж.* **1.** коробочка для зберігання мила. **2.** *розм.* недорогий фотоапарат-автомат або напівавтомат.

мимові́льний, -а, -е. **1.** який трапляється або виявляється ненароком, випадково • *мимовільне зізнання.* **2.** не залежний від чиєсь волі, свідомості • *мимовільний переляк.* **3.** пов'язаний з обставинами, вимушений обставинами • *мимовільне запізнення.* **4.** який випадково, ненароком стає кимось (переважно свідком) • *мимовільний свідок пограбування.*

мимово́лі, *присл.* **1.** без певного наміру • *мимоволі стати свідком революції.* Син. ***ненароком, мимохіть.*** **2.** без участі свідомості • *дівчина мимоволі всміхнулася.* Син. ***несвідомо, мимохіть.*** **3.** всупереч власній волі, під тиском обставин • *мимоволі він мусив вертатися додому.* Син. ***хоч-не-хоч, мимохіть.***

мимохі́дь, *присл.* **1.** проходячи, ідучи повз кого-, що-небудь • *мимохідь зайдемо на пиво.* **2.** не зосереджуючись на чому-небудь • *мимохідь запропонувати поїхати на Гаваї.* Син. ***між іншим.***

мимохі́ть, *присл.* те саме, що **мимово́лі.**

мина́ти, -а́ю, -а́єш, недок., **мину́ти,** -ну́, -не́ш, *док.* **1.** *кого, що.* пересу-

ваючись вперед, залишати кого-, що-небудь позаду, в стороні. Син. ***поминати, проминати.*** **2.** *кого, що.* їхати, іти, не зупиняючись, не звертаючи уваги. Син. ***обминати.*** **3.** *тільки 3 ос., без додатка і кому.* проходити, завершуватися (про час, життя, його періоди, якісь події тощо) • *тиждень минув непомітно.*

минувшина, -и, *ж.* час, який минув, пройшов, відійшов. Син. ***минуле.***

мир, -у, *ч.* **1.** відсутність незгоди, ворожнечі, сварок. Син. ***згода.*** **2.** відсутність збройної боротьби між народами, державами. **3.** угода між воюючими сторонами про припинення воєнних дій. Син. ***мирний договір.***

миротворець, -рця, *ч.* **1.** *уроч.* той, хто сприяє встановленню миру, усуває ворожнечу, сварки • *роль миротворця в нашій родині виконувала мама.* **2.** військовослужбовець з обмеженого військового контингенту спеціального призначення, який виконує поліційну функцію в зоні ймовірного військового конфлікту • *українські миротворці в Косово.*

миршавий, -а, -е. **1.** який має непривабливу зовнішність, нездоровий вигляд (про людей і тварин) • *перед дверима сидів миршавий песик.* Син. ***жалюгідний, нездоровий, слабосилий, кволий.*** **2.** який погано, негусто росте (про рослини) • *перед будинком росло кілька миршавих кущиків.* Син. ***чахлий.*** **3.** який має поганий, жалюгідний вигляд (про предмети) • *миршавий будинок.*

миска, -и, *ж.* **1.** посудина у вигляді широкої чашки, в якій звичайно подають страву до столу • *поставити миску з борщем.* **2.** посудина такої форми більшого розміру, що призначена для різних господарських потреб • *миска для миття посуду.* Син. ***тазик.***

мисленник, -а, *ч.* те саме, що **мислитель.**

мисливець, -вця, *ч.* **1.** той, хто займається полюванням на диких звірів і птахів. **2.** *за ким, чим, перен.* той, хто переслідує кого-, що-небудь, шукає когось, щось • *мисливець за злочинцями.*

мислитель, -я, *ч.* людина, здатна до глибокого філософського мислення. Син. ***мисленник.***

мислити, -лю, -лиш, *недок.* **1.** міркувати, зіставляючи явища об'єктивної дійсності, роблячи висновки • *мислити державними масштабами.* **2.** *про кого-, що-небудь.* спрямовувати свої думки на кого-, що-небудь • *мислити про майбутнє країни.* **3.** уявляти собі кого-, що-небудь • *поет мислить метафорами.*

мистецтво, -а, *с.* **1.** творче відображення дійсності в художніх образах, творча художня діяльність • *пам'ятки культури і мистецтва.* **2.** галузь творчої художньої діяльності • *поетичне мистецтво, театральне мистецтво.* **3.** *яке, чого.* досконале вміння в якій-небудь справі • *кулінарне мистецтво, мистецтво слова.* Син. ***майстерність.***

митець, -тця, *ч.* той, хто творчо працює в одному з видів мистецтва.

мити, мию, миєш, *недок., кого, що.* очищати від бруду за допомогою

води і миючих засобів, а також якоюсь іншою рідиною • *мити голову шампунем.*

мúтник, -а, *ч.* службовець, який здійснює митний контроль і збирає мито.

мúтниця, -і, *ж.* установа, що здійснює контроль за провезенням товарів через кордон і збирає мито.

мúто, -а, *с.* податок, сплачуваний за перевезення товарів через кордон.

митрополúт, -а, *ч.* вище звання православних єпископів, а також особа, що має це звання.

миттéвий, -а, -е. 1. який триває протягом короткого відрізка часу • *миттєве захоплення.* Син. ***короткочасний, скороминущий.*** 2. який має відбутися, статися швидко, негайно • *миттєва реакція міліції на вбивство.*

мить, -і, *ж.* 1. дуже короткий відрізок часу • *замислитися лише на мить.* Син. ***момент.*** 2. *чого, яка.* певний відрізок часу • *мить щастя, пережити гірку мить.*

міграція, -ї, *ж.* 1. переселення народів у межах країни або з однієї країни в іншу • *міграція сільського населення.* 2. пересування тваринних організмів з однієї місцевості в іншу у зв'язку зі змінами умов життя або з проходженням циклу розвитку • *спостерігати сезонну міграцію китів* [з лат. migratio «перехід, переселення»].

міжміськúй, -á, -é. 1. який існує, відбувається між містами • *міжміське автобусне сполучення.* 2. який обслуговує міста • *міжміська телефонна станція.*

міжмóвний, -а, -е. який існує між мовами • *вивчати міжмовні контакти.*

міжнарóдний, -а, -е. 1. який стосується відносин між народами і країнами • *міжнародні новини, міжнародна торгівля.* 2. який існує між народами, поширюється на них • *міжнародне право, міжнародні контакти.* 3. у якому беруть участь представники різних країн, народів • *міжнародна конференція, міжнародна організація.*

мізéрний, -а, -е. 1. незначний за розміром, за кількістю • *отримувати мізерну пенсію.* Син. ***малий.*** 2. який не має істотного значення, великої ваги. Син. ***незначний.*** 3. який не викликає до себе поваги. Син. ***жалюгідний, нікчемний.*** 4. *розм.* незначної фізичної сили [з лат. miser «жалюгідний, нещасний; підлий»]. Син. ***малосильний, кволий.***

мізúнець, -нця, *ч.* 1. п'ятий, найменший палець руки, ноги. 2. *розм.* наймолодша дитина в родині.

мізкувáти, -ýю, -ýєш, *недок., розм.* 1. продумувати що-небудь • *конкуренція примушує бізнесмена мізкувати.* Син. ***розмірковувати.*** 2. усвідомлювати собі справжні зв'язки між предметами і явищами дійсності. Син. ***розуміти, тямити.***

мікрóб, -а, *ч.* 1. найдрібніший, здебільшого одноклітинний рослинний або тваринний організм, видимий лише під мікроскопом. Син. ***бактерія.*** 2. *перен.* про поширювачів яких-небудь негативних явищ у суспільстві • *поширювати мікроби більшовизму* [з фр. microbe «тс.»].

мікроклі́мат, -у, *ч.* **1.** клімат невеликої ділянки земної поверхні, обумовлений специфікою місцевості • *мікроклімат південного узбережжя Криму.* **2.** *перен.* обстановка, настрій • *у класі був доброзичливий мікроклімат.*

мікрорайо́н, -у, *ч.* невелика частина міського району, яку виділяють з якою-небудь метою.

мікроско́п, -а, *ч.* оптичний прилад із системою дуже збільшуючих стекол для розглядання предметів, невидимих неозброєним оком • *розглядати під мікроскопом* [з фр. microscope «тс.»].

мікрофі́льм, -у, *ч.* зменшена фільмо- або фотокопія чого-небудь • *мікрофільм книжки, мікрофільм документів.*

мікрофо́н, -а, *ч.* електричний прилад для підсилення звуку • *говорити в мікрофон, співати без мікрофона* [з фр. microphone «тс.»].

мі́ксер, -а, *ч.* ручний або електричний прилад для подрібнення, розмішування та збивання харчових продуктів [з англ. mixer «змішувач»].

мілігра́м, -а, *ч.* одна тисячна доля грама [з фр. milligramme «тс.»].

мілімéтр, -а, *ч.* одна тисячна доля метра [з фр. millimetre «тс.»].

мілітари́зм, -у, *ч.* **1.** політична доктрина, яка пропагує військовий режим та ведення загарбницьких воєн. **2.** політична та економічна діяльність держави, спрямована на посилене озброєння, військову готовність або ведення війни, переважно загарбницької. **3.** система влади, при якій армія має особливий вплив на політику та державні органи [з фр. militarisme «тс.»].

міліціонер, -а, *ч.* працівник міліції.

мілі́ція, -ї, *ж.* **1.** державний адміністративний орган, що здійснює охорону громадського порядку в країні • *працювати в міліції.* **2.** *збірн., розм.* міліціонери • *будинок оточила міліція, треба викликати міліцію* [з лат. militia «військо»].

мілки́й, -а́, -é. **1.** який має невелику глибину • *мілка річка.* Син. *неглибокий.* **2.** з низькими краями (про посуд) • *мілка тарілка.* Син. *плоский.*

мільйо́н, -а, *ч.* **1.** кількість, яка дорівнює добуткові цифр тисяча і тисяча; тисяча тисяч • *місто має мільйон двісті тисяч жителів.* **2.** *перев. мн.* невизначена, дуже велика кількість когось, чогось; незліченна кількість • *мільйони людей вийшли на демонстрації протесту* [з фр. million «тс.»]. Син. *безліч.*

мільйоне́р, -а, *ч.* власник суми понад мільйон яких-небудь грошових одиниць (наприклад, доларів) або майна такої вартості.

мілья́рд, -а, *ч.* **1.** кількість, яка дорівнює добуткові цифр тисяча і мільйон; тисяча мільйонів. **2.** *перев. мн.* невизначена, величезна кількість когось, чогось; незліченна кількість • *мільярди доларів витрачаються у світі на морозиво* [з фр. milliard «тс.»]. Син. *безліч.*

мільярде́р, -а, *ч.* власник суми понад мільярд яких-небудь грошових одниць (наприклад, доларів) або майна такої вартості.

міна[1], -и, *ж*. 1. вибуховий снаряд, що закладається в землю, під воду. 2. великий розривний снаряд, призначений для стрільби з міномета [з нім. Mine «тс.»].

міна[2], -и, *ж*. вираз обличчя • *зробити заклопотану міну, запитати з серйозною міною* [з фр. mine «тс.»].

мінарéт, -а, *ч*. висока башта при мечеті, з якої муедзин скликає мусульман на молитву.

мінерáл, -у, *ч*. елемент або його хімічна сполука, що виступає в природі, переважно в кристалічній формі й становить основні поклади земної кори • *мінерал заліза, мінерал йоду* [з фр. minéral «тс.»].

мініатю́ра, -и, *ж*. 1. невеличкий кольоровий малюнок у старовинному рукописі або книзі • *давньоруські літописи оздоблені чудовими мініатюрами*. 2. невеличка картина або портрет витонченої роботи • *виставка мініатюр С. Васильківського*. 3. нарис, оповідання, музична або театральна п'єса невеликого розміру • *хореографічні мініатюри* [з фр. miniature «тс.»].

мінімум[1], -у, *ч*. 1. найменша кількість чого-небудь • *звести до мінімуму витрати пального*. 2. *чого, який*. сукупність знань або заходів, необхідних в якій-небудь галузі • *складати кандидатський мінімум* [з лат. minimum «найменша кількість»].

мінімум[2], *присл., розм*. найменше, мінімально • *це нам обійдеться мінімум двісті гривень* [з лат. minimum «найменша кількість»].

міністéрство, -а, *с*. центральна урядова установа, що відає окремою галуззю господарства або державного управління • *Міністерство культури України*.

мініс́тр, -а, *ч*. вища урядова особа, яка очолює міністерство; член уряду, який керує міністерством • *призначити нового міністра освіти* [з фр. ministre «тс.»].

мінли́вий, -а, -е. 1. який швидко змінюється • *мінлива погода, мінливий характер*. Син. ***непостійний***. 2. з переливами відтінків, тонів (про барви, звуки тощо) • *мінливий блиск волосся*.

мінус, *ч*. 1. *род*. -а. математичний знак для позначення дії віднімання та від'ємних чисел, зображений горизонтальною рискою (–). 2. *невідм*. уживається між двома числами для позначення того, що друге віднімається від першого • *три мінус один дорівнює двом*. 3. *невідм*. негативна величина; уживається для позначення температури нижче нуля • *температура на вулиці мінус десять градусів*. 4. *род*. -а, *перен., розм*. вада, недолік • *нова податкова система мала кілька мінусів* [з лат. minus «менше»].

Мінфíн, -у, *ч*. скорочення: Міністерство фінансів.

міня́ти, -я́ю, -я́єш, *недок*. 1. *що на що*. віддавати своє та одержувати щось інше, звичайно – рівноцінне • *міняю цукерки на морозиво*. Син. ***обмінювати***. 2. *що*. заміняти іншим, брати одне замість другого • *щороку міняти автомобіль*. 3. робити іншим • *треба міняти спосіб життя*. Син. ***змінювати***. 4. *що*. давати великий грошовий

знак і одержувати відповідну кількість дрібних грошових знаків • *міняти гроші*. Син. ***розмінювати***. **5.** *що*. здійснювати обмін грошових одиниць однієї валюти на іншу • *міняти гривні на долари*.

міра́ж, -у, *ч*. **1.** оптичне явище в атмосфері, при якому на горизонті з'являються уявні зображення наземних предметів або ділянок неба. **2.** *перен*. те, що не відповідає дійсності; те, що уявляється, здається [з фр. mirage «тс.»].

міркува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок*. **1.** *про що*. заглиблюватися думками в щонебудь • *міркувати про смисл життя*. Син. ***розмірковувати***. **2.** *над чим*. думати, роблячи певні висновки • *міркувати над пропозицією*. Син. ***обмірковувати***. **3.** *розм*. розуміти, усвідомлювати що-небудь. Син. ***тямити***.

міряти, -яю, -яєш, *недок., що*. **1.** визначати величину чого-небудь, порівнюючи з відповідною одиницею міри • *міряти температуру, міряти глибину річки*. **2.** *розм*. надівати одяг, взуття для примірки • *міряти черевики*. Снн. ***приміряти***.

міси́ти, мішу́, місиш, *недок*. **1.** *що*. розминати яку-небудь густу в'язку масу, змішуючи, перемішуючи її • *місити тісто*. **2.** *кого, перен., розм*. завдавати ударів • *місити ногами лежачих*.

місія, -ї, *ж*. **1.** важливе завдання, доручення • *взяти на себе благородну місію*. **2.** високе прнзначення, відповідальна роль • *усвідомлення історичної місії України*. **3.** представники однієї держави, що перебувають в іншій державі з якоюнебудь спеціальною метою • *відправити військову місію до Чечні*. **4.** постійне днпломатичне представництво в іншій державі, яке очолює посланник або повірений у справах • *відкрити дипломатичну місію в Конго*. **5.** будинок, де розміщене це представнництво • *автомобіль подано до воріт місії* [з лат. missio «посилка, відправлення»].

міст, моста́ і мо́сту, *ч*. **1.** споруда для переїзду або переходу через річку, залізницю, автомагістраль тощо • *міст через Дніпро*. **2.** частина шасі автомобіля, трактора • *задній міст, передній міст*.

містика, -и, *ж*. **1.** релігійно-філософський напрямок, який визнає можливим єднання людської душі з божеством. **2.** форма релігійності, що спирається на досвід об'єднання себе з божеством [з фр. mystique «тс.»].

місти́ти, міщу́, містиш, *недок., що*. мати в собі, у своєму складі • *книжка містила кілька гарних оповідань*.

містифіка́ція, -ї, *ж*. **1.** дія, що має за мету викликання у кого-небудь хибного враження про що-небудь; також результат такої дії. **2.** хибний, внкривлений образ чогонебудь [з фр. mystification «тс.»].

місткість, -кості, *ж*. **1.** здатність вміщувати велику кількість кого-, чого-небудь. **2.** об'єм чого-небудь • *пляшка місткістю в один літр*.

місто, -а, *с*. великий населений пункт; адміністративний, промисловий, торговий і культурний центр • *жи-*

ти в місті, виїхати з міста, гуляти містом.

місце, -я, *с.* **1.** простір, зайнятий чимось або де можна щось розмістити, покласти • *знайти місце для палатки.* **2.** *чого, яке.* визначений простір, де що-небудь відбувається або розміщене • *місце зустрічі.* **3.** обмежений відрізок простору, призначений для перебування однієї особи • *зайняти місце в театрі, звільнити місце в метро.* **4.** *тільки мн.* певна місцевість • *мальовничі місця на Дінці.* **5.** *тільки мн.* віддалені від центру, центральних організацій райони, організації, установи • *на місцях чиновники ще нахабніші.* **6.** окрема ділянка, частина чого-небудь • *мама поклала руку на болюче місце.* **7.** яка-небудь частина літературного, музичного та ін. твору • *перечитувати окремі місця з роману.* **8.** становище, яке займає хто-, що-небудь у суспільстві • *українська мова займає важливе місце в системі освіти.* **9.** службова посада • *знайти добре місце праці.* **10.** вакансія в учбовому закладі для того, хто навчатиметься • *цьогорічний конкурс — три вступники на одне місце.*

місцéвість, -ості, *ж.* **1.** яке-небудь місце, простір земної поверхні • *будинок розміщено на похилій місцевості.* **2.** територія, що має певні природні й кліматичні особливості.

міськвó, *невідм., ч.* скорочення: міський відділ освіти (при органі міської влади) • *написати скаргу до міськво.*

міськкóм, -у, *ч.* скорочення: міський комітет.

міськрáда, -и, *ж.* скорочення: міська рада (орган влади в містах).

місяць, -я, *ч.* **1.** найближче до Землі небесне тіло, яке обертається разом з нею навколо Сонця і є його супутником • *на небі зійшов місяць.* **2.** проміжок часу, протягом якого Місяць обертається навколо Землі; на такі проміжки часу поділяють рік у сучасному календарі • *за місяць розпочнуться канікули.*

мітинг, -у, *ч.* масові збори з приводу обговорення якихось злободенних питань, переважно політичних [з англ. meeting «збори, засідання; спортивні змагання»].

міф, -а, *ч.* **1.** оповідь, переказ, що передає вірування стародавніх народів про богів і легендарних героїв, поєднуючи елементи дійсності з фантастичними • *міфи Давньої Греції.* **2.** *перен.* щось вигадане, неіснуюче, фантастичне • *міф про особливу працьовитість українців.*

міцнúй, -á, -é. **1.** який важко піддається руйнуванню, псуванню • *міцна стіна, міцна мотузка.* **2.** який не можна порушити, зруйнувати; який довго існує, триває, тримається • *здобути міцні знання, мати міцні переконання.* **3.** фізично витривалий • *до нього підійшли двоє міцних хлопців.* Син. ***сильний, дужий.*** **4.** *перен.* духовно сильний • *мати міцні переконання.* Син. ***стійкий, непохитний.*** **5.** якому можна вірити • *у нього міцне слово.* Син. ***твердий, надійний.*** **6.** який досяг високого ступеня вияву

(про почуття, сон і т. ін.) • *міцна дружба, міцний сон.* Син. ***глибокий.*** **7.** який має велику силу дії • *міцний вітер.* Син. ***дошкульний.*** **8.** який містить у собі велику кількість розчинених речовин • *міцний бульйон, міцна кава, міцний чай.* **9.** *розм.* з великим достатком • *міцне підприємство, міцний фермер.* Син. ***заможний.***

мішéнь, -і, *ж.* **1.** ціль для навчальної або тренувальної стрільби • *стріляти по мішенях, поцілити мішень.* **2.** *перен.* те, що є предметом нападок, глузувань та ін. • *стати мішенню для лівої преси* [з тур. nišan «мішень; знак»].

мішóк, -шкá, *ч.* **1.** вмістище для зберігання й перевезення сипких речовин і різних речей, виготовлене з тканини, поліетилену тощо • *покласти одяг у мішок.* **2.** *чого.* кількість чого-небудь сипкого, що наповнює це вмістище • *треба купити пару мішків картоплі.*

міщани́н, -а, *ч.* **1.** соціальна група людей міського населення, що складалася з дрібних торгівців, ремісників, нижчих службовців тощо. **2.** *перен.* людина з обмеженими суспільними інтересами і вузьким кругозором. Син. ***обиватель.*** *розм.* ***міщух.***

млин, -á, *ч.* споруда, обладнана спеціальними машинами для розмелювання зерна на борошно.

млинéць, -нця́, *ч.* виріб з рідкого тіста, спечений на сковороді. Син. ***млинчик, налисник.***

млість, млóсті, *ж.* **1.** почуття розслабленості, знемоги. **2.** хворобливий стан, близький до зомління або непритомності.

млíти, млію, млієш, *недок.* **1.** бути в стані приємної розслабленості • *мліти від задоволення.* **2.** знемагати від болю, глибоких переживань • *мліти в розпачі.* **3.** знемагати від високої температури, спеки • *мліти в сауні.* **4.** утрачати свідомість • *мліти від вигляду пацюків.* Син. ***непритомніти.***

мля́вий, -а, -е. **1.** позбавлений жвавості, бадьорості • *мляві учні мало не засинали на уроці.* **2.** який не відбиває експресії • *мляві очі, мляві вірші.* Син. ***маловиразний.*** **3.** який відбувається без напруження, повільно • *млявий початок футбольного матчу.* **4.** малопомітний • *мляві сонячні промені.* Син. ***неяскравий.***

мни́мий, -а, -е. **1.** який насправді не існує, не має місця • *мнима небезпека.* Син. ***уявний, гаданий.*** **2.** несправжній, удаваний • *мнима порядність, мнимий патріотизм.*

множинá, -й, *ж.* форма числа, співвідносна з одниною, яка вживається тоді, коли мова йде про два предмети або більше • *риби — форма множини від риба.*

мнóжити, -у, -иш, *недок.* **1.** *що на що.* виконувати арифметичну дію множення • *множити два на два.* **2.** *що.* збільшувати що-небудь кількісно • *множити ряди безробітних.*

мобілізáція, -ї, *ж.* **1.** призов військовозобов'язаних на службу в армію • *провести загальну мобілізацію резервістів.* **2.** *перен.* приведення чого-небудь до активного стану, що забезпечує виконання якогось важливого завдання, масового заходу • *мобілізація матеріальних*

ресурсів [з фр. mobilisation «тс.»].

мов[1], *спол.*, **1.** *порівняльний.* уживається для приєднання порівняльних підрядних речень і зворотів • *гарна мов кінозірка.* Син. ***як, мовби, мовбито, наче, неначе.*** **2.** *з'ясувальний.* уживається для приєднання підрядних додаткових речень • *на вулиці тепло, мов і не листопад на календарі.* Син. ***мовби, мовбито, що.***

мов[2], *част.* уживається для вираження сумніву, непевності в достовірності висловлюваного • *учень мов не чув, що до нього говорить вчителька.*

мо́ва, -и, *ж.* **1.** здатність людини говорити, висловлювати свої думки • *з переляку в учня відібрало мову.* **2.** система словесного вираження думок, яка має певну звукову й граматичну будову і яка є засобом спілкування в людському суспільстві • *рідна мова, англійська мова.* **3.** спосіб словесного вираження, стиль, властивий кому-небудь • *в його мові переважали матюки, мова І. Котляревського.*

мо́вби[1], *спол.* те саме, що **мов**[1].

мо́вби[2], *част.* те саме, що **мов**[2].

мо́вець, -вця, *ч.* той, хто користується мовою.

мо́вити, -влю, -виш, *недок. і док.* висловлювати вголос свої думки. Син. ***говорити, казати.***

мо́влення, -я, *с.* спілкування людей між собою за допомогою мови • *українське мовлення мешканців міста зазнає російського впливу.*

мо́вник, -а, *ч., розм.* **1.** викладач мови і літератури в школі. **2.** викладач мовних дисциплін у вищому навчальному закладі.

мовозна́вство, -а, *с.* те саме, що **лінгві́стика.**

мовчазни́й, -а́, -е́. **1.** який не любить багато говорити, схильний мовчати • *сусідка по купе була мовчазна.* Син. ***неговіркий.*** **2.** який розуміють без слів • *мовчазна підтримка друзів.*

мовча́ти, -чу́, -чи́ш, *недок.* **1.** нічого не говорити. **2.** не розказувати, не говорити про кого-, що-небудь. **3.** *перен.* не видавати звуків, не порушувати тиші. **4.** *перен.* не давати про себе знати; не виявлятися (про почуття, переживання тощо). **5.** не висловлювати відкрито свої думки, не діяти, не втручатися в що-небудь. **6.** *перен.* покірно терпіти, зносити що-небудь.

мо́вчки, *присл.* **1.** не говорячи ні слова • *мовчки дивитися телевізор.* **2.** *перен.* не виявляючи протесту • *мовчки коритися владі.* Син. ***покірно.***

мо́да, -и, *ж.* **1.** перевага в певний час тих або інших зовнішніх форм у предметах побуту, в одязі • *дотримуватися моди, стежити за модою.* **2.** *перен.* загальне визнання, популярність у певний час. **3.** *перев. мн.* зразки предметів одягу, взуття, що відповідають таким смакам • *журнал мод.* **4.** *перен., розм.* манера поведінки • *не маю моди їсти по десятій* [з фр. mode «тс.»]. Син. ***звичка.***

моде́ль, -і, *ж.* **1.** зразок якого-небудь нового виробу, взірцевий примірник • *дизайнери запропонували нові моделі взуття.* **2.** тип, марка конструкції • *придбати нову модель автомобіля.* **3.** предмет, відтворений у зменшеному, іноді

в збільшеному або натуральному вигляді • *на столі стояла модель вітрильника.* **4.** те, що є матеріалом, натурою для художнього зображення, відтворення • *знайти чудову модель для скульптури.* **5.** те саме, що **манекенниця** • *працювати моделлю в Парижі* [з фр. modele «тс.»].

модельєр, -а, *ч.* спеціаліст, що виготовляє зразки якого-небудь нового виробу [з фр. modeleur «тс.»].

модернізація, -ї, *ж.* зміна, вдосконалення відповідно до сучасних вимог і смаків • *модернізація цукроварень, модернізація системи освіти.*

модернізувати, -ую, -уєш, *недок. і док., що.* **1.** змінювати, вдосконалювати відповідно до сучасних вимог і смаків (устаткування, технологічний процес) [з фр. moderniser «тс.»]. Син. ***оновлювати.*** **2.** надавати минулому не властиві йому сучасні риси. Син. ***осучаснювати.***

можливий, -а, -е. **1.** який можна здійснити, виконати • *ремонт автомобіля цілком можливий.* **2.** допустимий, дозволений • *єдино можливий вихід із ситуації.* **3.** який може відбутися • *треба підготуватися до можливої зміни влади.*

можна, *присудк. сл.* **1.** є умови, можливості для здійснення чого-небудь • *крадуть, що можна вкрасти.* Син. ***можливо.*** **2.** дозволяється, дозволено • *можна випити пива.*

можновладець, -дця, *ч.* особа, яка належить до керівної верхівки.

мозаїка, -и, *ж.* **1.** зображення або візерунок, складений з окремих, щільно припасованих один до одного різнокольорових шматочків скла, мармуру, камінців та ін. • *будинок прикрашено мозаїкою.* **2.** мистецтво складати такі зображення, візерунки • *вивчати техніку мозаїки.* **3.** *перен.* строката суміш різнорідних елементів • *мовна мозаїка* [з фр. mosaïke «тс.»].

мозок, -зку, *ч.* **1.** центральний відділ нервової системи людини і тварин – речовина, що заповнює череп і канал хребта • *наукові дослідження мозку.* **2.** орган мислення в людини • *мозок працює добре.* **3.** *перен.* розум, розумові здібності • *мало мозку в голові.* **4.** *перен.* основне ядро, керівний і спрямовуючий центр чого-небудь • *мозок нації.*

мокрий, -а, -е. **1.** просякнутий водою • *мокрий одяг, мокра земля.* **2.** покритий вологою • *мокре тіло.* **3.** *розм.* з великою кількістю опадів (про погоду) • *мокра осінь.* Син. ***сирий, дощовий.***

молебень, -бня, *ч.* коротке богослужіння за щасливе закінчення справи, за здоров'я, благополуччя кого-небудь • *замовити молебень у церкві.*

молекула, -и, *ж.* найменша частинка речовини, що зберігає всі хімічні властивості й здатна самостійно існувати [з фр. molecule «тс.»].

молитва, -и, *ж.* **1.** встановлений текст, який промовляється віруючими при зверненні до Бога, до святих • *проказати молитву перед сном.* **2.** встановлення духовного контакту з Богом шляхом роздумів або через повторення відпо-

відних словесних формул. Син. ***моління.***

моли́ти, молю́, мо́лиш, *недок., кого.* дуже просити, благати.

мо́лодість, -дості, *жс.* період життя від підліткового до зрілого віку; чиї-небудь молоді роки.

молоді́ти, -ію, -ієш, *недок.* набувати молодшого вигляду, почувати себе молодшим.

мо́лодь, -і, *жс.* молоде підростаюче покоління • *покладати надії на молодь.*

молодя́та, -я́т, *мн., пестл.* **1.** наречений і наречена. **2.** молоде подружжя. Син. ***молоді, молодожони.***

моложа́вий, -а, -е. який має зовнішність молодої людини; який здається молодшим за свої роки • *до аудиторії увійшов моложавий професор.*

молоко́, -а́, *с.* **1.** біла поживна рідина, що виділяється молочними залозами жінок і самок ссавців для вигодування грудних дітей, малят • *годувати дитину материнським молоком.* **2.** така рідина, одержувана від деяких сільськогосподарських тварин як продукт харчування • *їсти кашу з молоком.*

моло́ти, мелю́, ме́леш, *недок., що.* **1.** роздрібнюючи зерно, перетворювати його на борошно або крупу • *молоти пшеницю.* **2.** *перен., розм.* говорити нерозумні, беззмістовні речі • *молоти дурниці.*

мольбе́рт, -а, *ч.* підставка, на якій художник установлює підрамник із полотном, картон і т. ін. для малювання [з нім. Málbrett «тс.»].

моллю́ск, -а, *ч.* тип безхребетних тварин, м'яке тіло яких укрите черепашкою [з фр. mollusque «тс.»]. Син. ***м'якун.***

моме́нт, -у, *ч.* **1.** дуже короткий проміжок часу • *зупинитися на момент.* Син. ***мить, мент.*** **2.** певний проміжок часу, етап у житті, у розвитку чого-небудь • *переломний момент у житті України.* **3.** окремий бік якогось явища; супровідні умови, обставини • *вибрати слушний момент* [з нім. Momént «мить»].

мона́рх, -а, *ч.* єдиновладний керівник держави (цар, король, імператор та ін.).

мона́рхія, -ї, *жс.* форма правління, за якої найвища державна влада зосереджена в руках однієї особи, а також держава з такою формою правління.

монасти́р, -я́, *ч.* **1.** релігійна громада ченців або черниць, що з належними їй землями та майном становить церковно-господарську організацію. **2.** церква, будівлі й територія, належні цій громаді.

мона́х, -а, *ч.* **1.** член релігійної громади, який прийняв постриг і дав обітницю вести аскетичне життя відповідно до монастирського статуту. Син. ***чернець.*** **2.** *перен., іронн., жарт.* про чоловіка, що живе самітно, уникає спілкування з людьми. Син. ***відлюдник, самітник.***

моне́та, -и, *жс.* **1.** металевий грошовий знак. **2.** *збірн.* металеві гроші [з лат. moneta «монета, гроші, чекан; монетний двір»].

моне́тарний, -а, -е. який стосується грошей, курсу грошей та проблем, пов'язаних із грішми • *монетарна політика Нацбанку.*

моніто́р, -а, *ч.* комп'ютерний пристрій з телевізійним екраном, який уможливлює корнстувачеві спостереження за роботою комп'ютера та контроль подаваних команд [з англ. monitor «тс.»].

моногра́фія, -ї, *ж.* велике за обсягом наукове дослідження, в якому різнобічно і вичерпно висвітлюється вибрана проблема або особистість • *написати монографію.*

моноло́г, -у, *ч.* тривала мова дійової особи в драматичному та інших літературних творах, звернена до самої себе, до інших дійових осіб або глядачів [з фр. monologue «тс.»].

монополі́ст, -а, *ч.* фізична особа, підприємство або держава, що має монополію на що-небудь.

моно́полія, -ї, *ж.* 1. *на що, у чому, чого і без додатка.* виключне право на виробництво, торгівлю та ін., що належить окремій особі, підприємству або державі. 2. *перен.* виключне право користування чим-небудь • *монополія на освіту* [з лат. monopolium «право монопольного продажу»].

моното́нний, -а, -е. 1. який визначається однорідністю тонів • *читати монотонним голосом.* Син. ***однотонний, однозвучний.*** 2. *перен.* позбавлений різноманітності, змін • *монотонний пейзаж.* Син. ***одноманітний.***

монстр, -а, *ч.* 1. потвора, виродок. 2. *перен., лайл.* про людину, що різко виділяється своїми негативними рисами [з фр. monstre «тс.»].

монта́ж, -у, *ч.* 1. складання машин, споруд та ін. з готових частин • *монтаж меблів, монтаж технологічної лінії.* 2. *перен.* з'єднування окремих частин фільму, літературного або музичного твору в одне художнє й змістовне ціле • *монтаж фільму* [з фр. montage «тс.»].

монуме́нт, -а, *ч.* 1. архітектурна або скульптурна споруда на честь видатної події або особи. Син. ***пам'ятник.*** 2. споруда на могилі з мармуру, бронзи, граніту тощо на пам'ять про померлого [з нім. Monumént «тс.»]. Син. ***обеліск.***

мора́ль, -і, *ж.* 1. система норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного та до суспільства • *дотримуватися норм моралі.* Син. ***етика.*** 2. *перен.* повчальний висновок із чого-небудь • *мораль байки.* 3. *розм.* повчання, настанови, поради [з фр. moral «моральний; мораль»].

морг, -у, *ч.* будівля, приміщення для зберігання трупів [з фр. morgue «тс.»].

мо́рда, -и, *ж.* 1. передня частина голови тварини • *пес поклав морду на коліна господареві.* 2. *вульг.* обличчя • *набити морду.*

мордобі́й, мордобо́ю, *ч., розм.* взаємне завдання ударів • *влаштувати мордобій.* Син. ***бійка.***

мо́ре, -я, *с.* 1. велика природна водойма з гірко-солоною водою, яка об'єднується з іншими такими водоймами, до якої впадають річки, яка є частиною океану й відділяється від нього ланцюгом островів або півостровами • *Чорне море.* 2. дуже велике штучне водоймище • *Київське море, Каховське мо-*

ре. **3.** *чого, перен.* велика кількість чого-небудь • *море квітів, море облич.* **4.** *чого, перен.* поросла, вкрита чимось велика, безмежна площина • *море пшениці, море соняшників.*

мо́рква, -и, *ж.* **1.** городня рослина з мережаними листками й довгастим потовщеним коренем • *посіяти грядку моркви.* **2.** *збірн.* коренеплоди цієї рослини оранжевого кольору, що вживаються як їжа або корм • *салат з моркви.*

морквúна, -и, *ж.* один коренеплід моркви • *покласти морквину в суп.*

моро́з, -у, *ч.* холод, коли температура повітря спадає нижче нуля.

моро́зиво, -а, *с.* харчовий продукт у вигляді замороженої маси, виготовленої з молока, яєць і цукру з різноманітними додатками.

морозúлка, -и, *ж. розм.* морозильна камера в холодильнику • *покласти м'ясо в морозилку.*

моро́чити, -чу, -чиш, *недок., розм., кого.* **1.** завдавати клопоту. **2.** уводити в оману. Син. ***дурити.***

морфе́ма, -и, *ж., лінгв.* найменша значуща частина слова (корінь, суфікс, префікс, флексія), що складається з однієї або кількох фонем [з фр. morpheme «тс.»].

морфоло́гія, -ї, *ж.* **1.** *біол.* наука про будову та форму організмів, речовин і т. ін. **2.** *лінгв.* розділ граматики, що вивчає форму та будову слова, а також система форм змінювання слів певної мови [з нім. Morphologíe «вчення про форму»].

моря́к, -а́, *ч.* той, хто служить у флоті.

моска́ль, -я́, *ч., зневажл.* росіянин [з пол. moskal «тс.»].

моте́ль, -ю, *ч.* готель, для осіб, подорожуючих автомобілем, побудований біля дороги, автостради, відповідно обладнаний, з рестораном, автомобільною стоянкою, гаражами, заправною станцією тощо [з англ. motel «тс.»].

моти́в, -у, *ч.* **1.** підстава, привід для якої-небудь дії, вчинку • *мотив для звільнення з роботи.* Син. ***причина.*** **2.** тема або ідея мистецького твору • *біблійні мотиви української поезії.* **3.** *муз.* найпростіша ритмічна одиниця мелодії, що складається з двох-трьох звуків. **4.** *розм.* мелодія, наспів • *мотив вальсу, пригадати мотив пісні* [з фр. motif «мотив, причина; тема, сюжет»].

мотивува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., що.* наводити докази, мотиви, що пояснюють, виправдовують певні дії, вчинки тощо • *мотивувати відмову, мотивувати свій вибір* [з фр. motiver «тс.»]. Син. ***обґрунтовувати.***

мо́тлох, -у, *ч., збірн.* **1.** старі речі домашнього вжитку, одяг, ганчір'я тощо. **2.** *перен., зневажл.* погані, негідні люди. Син. ***набрід, наволоч.*** **3.** *перен., розм.* те, що не має цінності, нікому не потрібне.

мото́р, -а, *ч.* **1.** машина, що перетворює різні види енергії на механічну [з нім. Mótór «тс.»]. Син. ***двигун.*** **2.** *розм.* таксі, автомобіль.

мото́рний, -а, -е. **1.** який відзначається бистрими рухами (про людину). Син. ***жвавий, спритний, розторопний.*** **2.** який виконується у швидкому темпі (про музику). Син. ***веселий, жвавий.***

мо́торошний, -а, -е. який викликає почуття страху, жаху • *наснився моторошний сон.*

мотоци́кл, -а, *ч.* двоколісна машина з двигуном внутрішнього згоряння, призначена для однієї або двох осіб [з фр. motocycle «тс.»].

моту́зка, -и, *ж.* виготовлений із прядива виріб для зв'язування або прив'язування кого-, чогонебудь. Син. ***мотузок,*** *зменш.-пестл.* ***мотузочка.***

мрі́я, -ї, *ж.* **1.** витвір уяви, те, що створене уявою • *реалізувати мрії в житті.* **2.** думка про щось бажане, приємне • *мрії про розкішний обід зігрівали душу.* **3.** предмет бажань, прагнень • *недосяжна мрія мого життя.* **4.** про щось нереальне, нездійсненне, недосяжне. Син. ***фантазія.***

мрі́яти, мрію, мрієш, *недок.* **1.** створювати в уяві образ когось, чогось • *хлопчик любив мріяти.* **2.** *про кого—що та з інфін.* думати про здійснення чого-небудь бажаного • *мріяти про мандрівку на Таїті, мріяти покуштувати омара.*

мру́жити, -жу, -жиш, *недок., що.* дивитися, стуляючи повіки, частково заплющуючи очі • *мружити очі.* Син. ***жмурити.***

мсти́ти, мщу, мстиш, *недок., кому за кого, за що.* здійснювати помсту над кимось, чимось; відплачувати за заподіяне лихо • *мстити ворогам, мстити за загиблих друзів.* Син. ***мститися.***

му́дрий, -а, -е. **1.** який має великий розум, знає життя, має досвід • *послухати мудру людину.* Син. ***розумний, досвідчений.*** **2.** який виражає розум, проникливість • *дивитися мудрими очима.* **3.** написаний розумно, з глибоким розумінням і узагальненням чогось • *прочитати мудру книжку.* **4.** який ґрунтується на глибокому розумінні, знанні чогось, на великому життєвому досвіді • *висловити мудру думку.*

му́жній, -я, -є. **1.** який виявляє стійкість, хоробрість, рішучість • *мужній воїн.* **2.** який виражає мужність • *мужнє обличчя.*

мужчи́на, -и, *ч.* особа чоловічої статі. Син. ***чоловік,*** *розм.* ***мужик.***

музе́й, -ю, *ч.* **1.** установа, що збирає, вивчає, виставляє для огляду та зберігає твори мистецтва, пам'ятки історії, природознавчі колекції тощо • *історичний музей, художній музей.* **2.** будинок, рідше окрема кімната, де розташовано експонати • *побудувати новий музей* [з фр. musée «тс.»].

му́зика, -и, *ж.* **1.** мистецтво, в якому переживання, настрої, ідеї виражаються в сполученні ритмічно організованих звуків і тонів • *слухати музику, навчатися музики, вчитель музики.* **2.** твори такого мистецтва, сукупність їх • *музика Березовського.* **3.** гармонійне звучання чогось • *музика вірша.* **4.** *перен., розм.* про якусь тривалу справу • *довга музика* [з лат. musica «музика»].

музи́ка, -и, *ч.* те саме, що **музика́нт.**

музика́льний, -а, -е. **1.** здібний до музики, який любить і тонко розуміє музику • *музикальний слух.* Син. ***музичний.*** **2.** який нагадує музику, приємний для слуху • *музи-*

кальний вірш. Син. ***мелодійний, музичний.***

музика́нт, -а, *ч*. той, хто грає на якомусь інструменті.

музи́чний, -а, -е. **1.** який стосується музики • *музична школа, музичний інструмент, музичний слух.* **2.** здібний до музики, який любить і тонко розуміє музику • *музичний народ*. Син. ***музикальний.*** **3.** який нагадує музику, приємний для слуху • *музичний голос*. Син. ***мелодійний, музикальний.***

му́ка, -и, *ж*. сильне фізичне або моральне страждання • *муки совісті, завдавати муки.*

мука́, -и́, *ж., розм.* те саме, що **бо́рошно.**

мула́т, -а, *ч*. людина, у якої один із батьків був чорної раси, а другий білої.

мультфі́льм, -у, *ч*. скорочення: мультиплікаційний фільм (фільм, утворений методом мультиплікації) • *любити українські мультфільми.*

му́ляр, -а, *ч*. робітник, який зводить будівлі з каменю, цегли • *бригада мулярів мурувала стіни будинку* [з пол. mularz «тс.»].

му́ляти, -яю, -яєш, *недок*. **1.** *що і без додатка*. бути тісним (про тісне взуття, одяг) • *черевики муляють.* Син. ***терти, тиснути.*** **2.** *кого, перен*. не давати спокою, турбувати, бентежити • *увесь вечір його муляла одна думка.*

мунди́р, -а, *ч*. **1.** військовий або цивільний форменний одяг • *полковник одягнув парадний мундир.* **2.** *перен*. про організацію, посаду тощо, честь якої хто-небудь захищає • *захищати честь мундира.*

муніципаліте́т, -у, *ч*. орган місцевого самоуправління [з лат. municipium «самоуправляющаяся община»].

мур, -у, *ч*. **1.** висока кам'яна або цегляна стіна навколо чогось • *мури фортеці, парк оточений муром.* **2.** вертикальна частина будови, яка служить для підтримання перекрить і для розділення приміщення на частини • *мури школи, мури будинку.* Син. ***стіна.***

му́сити, му́шу, му́сиш, *недок*. бути змушеним робити щось • *мушу працювати* [з нім. müssen «тс.»].

му́скул, -а, *ч*. те саме, що **м'яз** [з лат. muskulus «тс.»].

мусульма́нин, -а, *ч*. людина, яка визнає іслам.

мута́нт, -у, *ч*. різновид організму, що виник унаслідок раптових змін спадкових ознак і властивостей організму • *мутанти з американських фільмів жахів не лякають, а розважають.*

му́ха, -и, *ж*. загальна назва дуже поширених комах, які належать до різних груп двокрилих • *ганяти мух, по стелі повзла муха.*

му́чити, -чу, -чиш, *недок., кого*. **1.** завдавати фізичних або моральних страждань • *мучити полонених.* **2.** *перен*. не давати спокою, хвилювати, турбувати • *совість мучить, думки мучать.* **3.** надокучати кому-небудь просьбами, запитаннями • *дитина мучила питаннями батьків.*

му́читися, -чуся, -чишся, *недок*. **1.** зазнавати мук, терпіти фізичні або моральні страждання • *мільйони людей мучилися в сталінських конц-*

таборах. Син. ***страждати.*** **2.** *розм.* робити щось, докладаючи великих зусиль • *три години мучитися над домашнім завданням.*

мýшля, -і, *ж.* тверде захисне покриття деяких безхребетних тварин (слимаків, молюсків тощо) у вигляді стулок або витої (спіральної) коробочки. Син. ***черепашка.***

мчáти, мчу, мчиш. **1.** дуже швидко везти, нести, переміщати когось, щось • *мчати в автомобілі.* **2.** *без додатка.* переміщатися з великою швидкістю • *вітер мчить, ракета мчить.* **3.** *перен.* швидко, непомітно минати (про час) • *час мчав несамовито швидко.*

мюзикл, -а, *ч.* **1.** вид музичної комедії на сучасну тему (виник у США), в якій розмовні діалоги переплітаються співом і танцями. **2.** музична вистава або фільм такого роду [з англ. musical «музична комедія»].

мюслі, *невідм., мн.* суміш із кукурудзяних (або з інших злаків) пластівців, горіхів, родзинок, сушених фруктів, яка споживається звичайно з молоком на сніданок • *на сніданок я завжди їм мюслі* [з нім. Müesli «тс.»].

м'яз, -а, *ч.* тканина живого організму, здатна скорочуватись і в цей спосіб приводити в рух окремі органи і частини тіла • *напружити м'язи.* Син. ***мускул.***

м'якúй, -а, -е. **1.** який угинається, легко подається при дотику, натискуванні • *м'яка подушка.* **2.** приємний на дотик (про вовну, волосся, тканину тощо) • *дитина мала м'яке волосся.* Син. ***тонкий, шовковистий.*** **3.** свіжий, нечерствий (про хліб та борошняні вироби) • *м'який хліб.* **4.** *перен.* який не містить у собі нічого різкого, неприємного, дратівливого • *картина написана в м'яких тонах.* **5.** *перен.* який легко піддається впливові • *мати м'який характер.* Син. ***поступливий, піддатливий.*** **6.** несуворий, поблажливий • *м'який вирок, м'яке покарання.* **7.** позбавлений грубості, різкості • *зробити зауваження у м'якій формі.* Син. ***ввічливий.*** **8.** помірно-теплий, несуворий (про клімат, погоду тощо) • *цього року м'яка зима.*

м'якоть, -і, *ж.* те саме, що **м'якýш.**

м'якýш, -á, ч. **1.** м'яка частина тіла тварини, людини • *увігнати скалку в м'якуш пальця.* Син. ***м'якоть.*** **2.** підшкірна частина плодів, ягід тощо • *соковитий м'якуш апельсина.* Син. ***м'якоть.***

м'ясо, -а, *с.* їстівні частини забитої худоби, дичини, птиці або риби, з яких готують їжу • *м'ясо курки, м'ясо мідій.*

м'ята, -и, *ж.* **1.** багаторічна трав'яниста рослина з листям, яке має специфічний освіжаючий запах • *посадити м'яту.* **2.** відвар, настій з листя цієї рослини, що використовується як лікувальний засіб • *пити м'яту від застуди.*

м'яч, -а, ч. суцільна або порожня всередині куля з пружного матеріалу, яка, вдаряючись об тверду поверхню, відскакує • *гратися в м'яча.*

Н

набага́то, *присл.* **1.** значною мірою • *набагато запізнитися.* Син. ***дуже.*** **2.** *з порівняльним ступенем присл. і прикм.* значно, багато • *набагато дорожчий, набагато кращий.*

набира́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **набра́ти,** -беру́, -бере́ш, *док.* **1.** *що, чого.* брати, збирати яку-небудь кількість чого-небудь • *набрати книжок у бібліотеці.* **2.** убирати в себе певну кількість чого-небудь • *набрати повні груди повітря.* **3.** погоджуватися виконувати, приймати багато чого-небудь • *набрати громадських обов'язків.* **4.** *розм.* поступово нагромаджуючи, досягати певної кількості чого-небудь • *гімнастка набрала найвищу суму балів.* **5.** наймати, вербувати велику кількість кого-небудь • *набирати людей на роботу в Швецію.* **6.** складати що-небудь з різних або однакових частин • *набирати мозаїку.* **7.** за допомогою комп'ютера готувати який-небудь текст для надрукування • *набирати на комп'ютері книжку.* **8.** складати із цифр необхідний для розмови по телефону сигнал • *набрати телефонний номер батьків.* **9.** *що і чого, перен.* поступово збільшуючи, досягати потрібного ступеня чого-небудь • *автомобіль набирав швидкість.* **10.** набувати якого-небудь вигляду, якої-небудь особливості • *обличчя набрало сумного вигляду.*

набі́й, -бо́ю, *ч.* **1.** певна кількість вибухової речовини в снаряді або в патроні • *вставити набій у снаряд.* Син. ***заряд.*** **2.** бойовий снаряд, патрон із необхідною для пострілу кількістю вибухової речовини, а також куля, дріб або картеч • *бракує набоїв для пістолета.*

набі́р, -бо́ру, *ч.* **1.** наймання людей на роботу • *додатковий набір офіціанток.* **2.** підготовка на комп'ютері тексту для друкування • *набір журналу.* **3.** сукупність предметів, які творять яку-небудь цілісність • *набір інструментів, продуктовий набір.*

наближа́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **набли́зитися,** -и́жуся, -и́зишся, *док.* **1.** переміщатися на ближчу віддаль до кого-, чого-небудь • *собака поволі наближався до мене.* **2.** ставати близьким у часі • *наближалися канікули.* Син. ***наставати.*** **3.** ставати подібним до кого-, -чого-небудь, набувати схожості з кимсь, чимсь • *вірші романтиків наближалися до народної пісні.*

наболі́лий, -а, -е. **1.** який став болісним від тривалих болів • *наболіле*

тіло. **2.** який давно назрів, вимагає розв'язання • *податкова реформа – наболіле питання української дійсності*. **3.** який давно турбує, хвилює • *розповідати про наболілі справи*.

набридáти, -áю, -áєш, *недок.*, **набрúднути,** -ну, -неш, *док., кому і без додатка.* ставати неприємним, противним, нестерпним через одноманітність, стомливу повторюваність • *набридати гостям, набридає жити в нестатках*. Син. ***надокучати.***

набрúдливий, -а, -е. який набридає • *набридливий дощ, набридливий співрозмовник*.

набрúдлий, -а, -е. який набрид • *набридлі обіцянки уряду*.

набувáти, -áю, -áєш, *недок.*, **набýти,** -ýду, -ýдеш, *док.* **1.** *що.* ставати власником кого-, чого-небудь, діставати, здобувати кого-, щонебудь • *набувати акції*. **2.** *чого.* набирати чого-небудь, здобувати щось (про ознаку, якість) • *обличчя набувало розгубленого вигляду, набувáти нових якостей*. **3.** ставати, робитися яким-небудь • *м'язи набули міцності*.

навáжуватися, -уюся, -уєшся, *недок.*, **навáжитися,** -жуся, -жишся, *док.* насмілюватися, рішатися на якийсь вчинок, на якусь дію • *наважитися на протест, наважитися перепливти річку*.

навáла, -и, *ж.* **1.** вторгнення ворожих військ у якусь країну, на якусь територію • *навала більшовицьких загонів*. **2.** полчища озвірілих ворожих військ • *зупинити ворожу навалу*.

навáльний, -а, -е. **1.** який відбувається дуже швидко й напружено • *навальна атака українських десантників*. **2.** який відзначається силою і швидкістю руху • *навальний вітер*. **3.** настирливий і сильний • *навальний стукіт у двері*.

навантáження, -я, *с.* **1.** наповнення вантажем чого-небудь • *навантаження машини тривало годину*. **2.** те, чим хто-, що-небудь навантажується • *кожне слово має смислове навантаження*. **3.** кількість роботи, ступінь зайнятості якою-небудь роботою • *надмірне навантаження професорсько-викладацького складу знищує українську науку*. **4.** добровільно взяте на себе доручення, зв'язане з громадською роботою • *мати кілька громадських навантажень*.

навáр, -у, *ч.* **1.** жир, що спливає на поверхні рідкої їжі під час варіння. **2.** рідина, насичена соком речовини, продукту, що в ній вариться • *пити навар м'яти*. **3.** *розм.* додатковий спекулятивний прибуток • *на кожній парі взуття отримати навар по десять доларів*.

наввúпередки, *присл.* **1.** намагаючись перегнати один одного • *студенти наввипередки побігли до кав'ярні*. **2.** намагаючись перемогти, перевершити один одного в чому-небудь • *кандидати в президенти наввипередки обіцяли народові рай земний*.

навдивовúжу, *присл.* **1.** надзвичайно, дуже • *навдивовижу розумна дівчина*. Син. **напрочуд. 2.** дуже добре, чудово • *парк розрісся на-*

вдивовижу. **3.** *розм., у знач. присудк. сл.* викликати подив, здаватися дивним • *навдивовижу всій школі, він став золотим медалістом.*

навéрх, *присл.* **1.** на верхню частину чого-небудь, у бік до верхньої частини чого-небудь • *вийти на верх гори.* **2.** на верхній поверх будинку • *підніматися східцями наверх.* **3.** у протилежному напрямку від землі • *хлопці дивилися наверх.* Син. ***угору.***

навесні́, *присл.* у весняний час • *я народився навесні.*

навзáє**м,** *присл.* взаємно • *обмінятися навзаєм книжками.*

навздогíн**, наздогí**н**,** *присл.* вслід за тим, що віддаляється • *мчати навздогін за втікачами, пливти наздогін за хлопцями.* Син. *розм.* ***навздогінці.***

нáв**знак,** *присл.* догори обличчям, на спині • *лежати навзнак на траві.* Син. ***навзнаки.***

нáв**ичка, -и,** *ж.* **1.** схильність чи потреба діяти, вести себе певним чином • *позбутися лихих навичок.* Син. ***звичка.*** **2.** уміння, набуте вправами, досвідом • *набувати навичок господарювання.* Син. ***навик.***

навідрíз**,** *присл.* рішуче, категорично, зовсім • *навідріз відмовитися.*

наві́дуватися, -юся, -уєшся, *недок.,* **наві́датися,** -аюся, -аєшся, *док., до кого, чого, куди.* заходити кудинебудь, до кого-небудь • *навідуватися до батьків щонеділі, навідуватися на пошту.* Син. ***навідувати, відвідувати.***

навіжéний, -а, -е. **1.** психічнохворий • *на зупинці скиглив навіжений дід.* Син. ***божевільний.*** **2.** неврівноважений, нестриманий • *мати навіжену вдачу.* Син. ***шалений.*** **3.** позбавлений розумного змісту • *висловлювати навіжені думки.* **4.** *перен.* який виходить за межі нормального щодо сили, величини, напруженості й т. ін. • *мати навіжений тиждень.*

нáвіть[1]**,** *част.* уживається для виділення і підсилення значення того слова або словосполучення, якого стосується • *вони навіть не вітаються.*

нáвіть[2]**,** *спол.* приєднує члени речення або речення і, крім підсилювального відтінку, часто вносить ще відтінок несподіваності • *я не п'ю горілки, навіть на свята.*

наві́що, *присл.* **1.** з якою метою, для чого • *навіщо він прийшов до неї?* **2.** з якої причини, чому • *навіщо треба чекати ще тиждень*? **3.** уживається як сполучне слово в підрядних реченнях • *не зрозумів, навіщо вона його критикує.*

навкóлишній, -я, -є. який розташований навкруг або поблизу когось, чогось • *знати усі навколишні магазини, сходити усі навколишні вулиці.*

навкóло[1]**,** *присл.* кругом, навкруги • *навколо співали пташки.*

навкóло[2]**,** *прийм., з род. в.* уживається при назві предметів, живих істот, біля яких з усіх боків щось відбувається, здійснюється • *ліси навколо Харкова, навколо професора згуртувалася група однодумців.*

навкругú[1]**,** *присл.,* те саме, що **навкóло**[1].

навкругі́², *присл.*, те саме, що **навко́ло²**.

навмання́, *присл.* **1.** не маючи точних даних про щось, упевненості в чомусь • *стріляти навмання.* **2.** будь-куди, без жодної мети • *піти навмання вечірнім містом.* **3.** без попереднього обдумування • *сказати щось навмання.* **4.** не знаючи твердо що-небудь • *на екзамені студенти відповідали навмання.* **5.** у будь-якому місці • *розгорнути книжку навмання.* Син. ***наздогад.***

навми́сне, навми́сно, *присл.* з певною метою, з певним наміром • *навмисно спізнитися.*

навми́сний, -а, -е. зроблений з певною метою, з наміром • *навмисна помилка.* Син. ***умисний.***

наво́дити, -джу, -диш., *недок.*, **наве́сти**, -еду́, -еде́ш, *док.* **1.** *кого.* приводити у великій кількості кудинебудь • *навести повну хату однокласників.* **2.** націлюючись, спрямовувати щось на кого-, щонебудь • *навести бінокль на сусідній будинок, навести пістолет на злочинця.* **3.** *кого на що.* наштовхувати, навертати на здогад, думку, розмову • *наводити на думку.* **4.** *що.* приводити що-небудь до певного стану, надавати певного вигляду • *наводити порядок у кімнаті.* **5.** *що.* цитувати чиїсь слова, подавати цифрові дані, приклади на підтвердження своєї думки • *наводити цитати з Т. Шевченка, наводити численні приклади безгосподарності.*

на́волоч, -і, *ж.* **1.** *збірн., зневажл.* підлі, нікчемні, шкідливі для суспільства люди. Син. ***набрід.*** **2.** *зневажл., лайл.* нікчемна, підла людина. Син. ***негідник.***

на́волочка, -и, *ж.* чохол з тканини, який надівають на подушку • *виправи брудну наволочку.*

навпаки́¹, *присл.* **1.** зовсім інакше, протилежно чому-небудь. **2.** всупереч кому-, чому-небудь. Син. ***наперекір.*** **3.** *у знач. вставн. сл.* уживається для підсилення того, що виражається всупереч сказаному, очікуваному.

навпаки́², *част.* уживається на початку речення для підсилення в ньому того, що виражається всупереч очікуваному зі змісту попереднього.

на́впіл, *присл.* **1.** на дві приблизно рівні частини • *розрізати торт навпіл.* Син. ***пополам.*** **2.** в однаковій кількості • *поділити гроші навпіл.* Син. ***порівну.*** **3.** *з чим.* пополам з чим-небудь, з домішкою чогось • *пити вино навпіл з водою.* Син. ***наполовину.***

навпо́чіпки, *присл.* зігнувши ноги в колінах і тримаючись на пальцях ніг • *присісти навпочіпки.*

навпросте́ць, *присл.* **1.** по прямій лінії, найкоротшим шляхом, не по дорозі • *піти навпростець через парк.* **2.** *перен.* без натяків, відверто, прямо • *запитати навпростець, сказати навпростець.*

навря́д, *присл.* мало достовірно, сумнівно • *навряд чи це сподобається батькам.*

навча́льний, -а, -е. **1.** який стосується навчання, пов'язанні з ним • *навчальна програма.* **2.** який займається питаннями освіти, на-

вчання • *навчальна частина інституту, навчальний заклад.* **3.** призначений для навчання • *навчальний фільм.* **4.** метою якого є навчання, тренування, підготовка до чого-небудь • *навчальний політ, навчальна стрільба.*

навча́ння, -я, *с.* процес передачі й сприйняття знань, умінь, досвіду • *навчання в університеті, сучасні методи навчання.*

навча́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **навчи́ти,** -чу́, -чи́ш, *док.* **1.** *кого і без додатка.* передавати кому-небудь знання, уміння, досвід. Син. ***учити.*** **2.** давати поради, вказівки. Син. ***наставляти.***

навшпи́ньках, *присл.* на кінчиках пальців ніг • *стояти навшпиньках.*

нав'я́зувати, -ую, -уєш, *недок.*, **нав'яза́ти,** -в'яжу́, -в'я́жеш, *док.*, *що кому.* примушувати кого-небудь приймати, робити що-небудь всупереч бажанню • *нав'язувати свою волю підлеглим.*

нага́дувати, -ую, -уєш, *недок.*, **нагада́ти,** -а́ю, -а́єш, *док.* **1.** примушувати згадати про кого-, що-небудь • *нагадати про борг.* **2.** *тільки недок.* бути, здаватися схожим на кого-, що-небудь • *жінка нагадувала мою матір.*

нага́льний, -а, -е. **1.** якого не можна відкласти • *нагальна справа.* Син. ***терміновий, негайний.*** **2.** життєво необхідний, дуже потрібний • *звертатися лише в разі нагальної потреби.* Син. ***настійний, пекучий.***

наганя́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.* **нагна́ти,** нажену́, нажене́ш, *док.* **1.** *кого, чого.* зганяючи, збирати в одне місце • *нагнати студентів на профспілкові збори.* **2.** *кого, що.* поспішаючи за ким-небудь або за чим-небудь, рівнятися з ним • *нагнати лідера.* Син. ***наздоганяти.*** **3.** *перен., розм.* викликати яке-небудь почуття, переживання, якийсь стан і т. ін. • *наганяти нудьгу, наганяти сум.* Син. ***наводити.*** **4.** *що і без додатка.* надолужувати відставання • *наганяти пропущені уроки.* **5.** *кого, розм.* змушувати піти • *нагнати з кімнати.* Син. ***проганяти, виганяти.*** **6.** *що.* штучно збільшувати, підвищувати (ціну, плату) • *наганяти ціну на будинок.* **7.** *що і чого.* добувати за допомогою перегонки • *нагнати самогонки.*

на́глий, -а, -е. **1.** який наступає або відбувається раптово, несподівано, непередбачено • *нагла смерть.* **2.** невідкладний, терміновий • *мати наглу справу.*

нагляда́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **нагля́нути,** -ну, -неш, *док.* **1.** *за кимчим і кого, що.* пильнувати, слідкувати за ким-, чим-небудь для забезпечення порядку • *за порядком наглядала міліція.* **2.** *тільки недок., за ким—чим.* стежити, спостерігати з метою нагляду • *за дисидентами наглядало КДБ.* **3.** *тільки недок., за ким—чим.* остерігаючись, слідкувати очима за ким-, чим-небудь • *наглядати за автомобілем.* **4.** *тільки док., кого, що, чого.* вишукати, вибрати до вподоби • *наглянув гарне місце для будівництва.*

нагніта́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **на-**

гніти́ти, -ічу́, -іти́ш, *док., що.* тисненням переміщати і зосереджувати в обмеженому просторі (повітря, рідину тощо) • *нагнітати в труби газ.*

наго́во́рювати, -юю, -юєш, *недок.*, **наговори́ти**, -ворю́, -во́риш, *док.* **1.** *чого.* говорити, розповідати багато чого-небудь • *наговорити батькам дурниць.* **2.** *на кого.* безпідставно обвинувачувати когонебудь у чомусь • *наговорювати на сусідку.* Син. ***набріхувати.***

наго́да, -и, *ж.* зручні для здійснення чого-небудь обставини, підхожий для чого-небудь момент • *шукати нагоди поговорити з батьками.*

на́голос, -у, *ч.* **1.** виділення складу в слові або слова в реченні посиленням голосу або підвищенням тону • *в українській мові наголос не має сталого місця у слові.* **2.** значок над буквою, який указує на виділення звука в слові • *поставити наголос.*

наголо́шувати, -ую, -уєш, *недок.*, **наголоси́ти**, -ошу́, -о́сиш, *док.* **1.** *що.* виділяти голосом склад у слові або слово в реченні • *це слово слід наголошувати на першому складі.* **2.** *що, на чому, на що, перен.* підкреслювати якусь думку, звертати особливу увагу на щонебудь • *наголошувати на особливій ролі України в регіоні.*

нагорі́, *присл.* **1.** у верхній або на верхній частині чого-небудь. **2.** на верхньому поверсі будинку. **3.** на поверхні, зверху чого-небудь. **4.** *розм.* в організації, що стоїть вище в адміністративному відношенні.

нагоро́да, -и, *ж.* **1.** відзначення заслуг, достоїнств • *праця цього вченого заслуговує на нагороду.* **2.** те, що дається для відзначення заслуг, достоїнств • *вручати нагороду.*

нагоро́джувати, -ую, -уєш, *недок.*, **нагороди́ти**, -оджу́, -о́диш, *док., кого, що чим.* давати нагороду • *нагородити орденом.*

наго́ру, *присл.* **1.** на верхню частину чого-небудь, у напрямі до верхньої частини чого-небудь • *вилізти нагору.* **2.** на верхній поверх будинку • *підніматися східцями нагору.* **3.** на поверхню • *шахтарі піднімалися нагору.*

нагото́ві, *присл.* у стані готовності • *автомобіль був напоготові.*

нагріва́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **нагрі́ти**, -і́ю, -і́єш, *док.* **1.** *що.* віддаючи своє тепло, робити що-небудь гарячим або теплим • *сонце вже нагріло воду.* **2.** використовуючи нагрівальні прилади й т. ін., робити щось гарячим або теплим • *нагріти борщ.*

нагрома́джувати, -ую, -уєш, *недок.*, **нагрома́дити**, -джу, -диш, *док.* **1.** *що.* накладати, навалювати, накидати купою, безладно • *вітер нагромаджував гори листя.* **2.** *що і чого.* поступово збирати, відкладати щось • *нагромаджувати гроші, нагромаджувати книжки.* **3.** *що.* поступово набувати (досвіду, знань, сили тощо) • *нагромадити великий досвід.*

надава́ти, -даю́, -дає́ш, *недок.*, **нада́ти**, -да́м, -даси́, *док.* **1.** давати можливість мати щось, користуватися чимсь і т. ін. • *надавати права, надавати притулок.* **2.** до-

давати, добавляти яку-небудь якість, властивість і т. ін. • *надавати впевненості, надавати сміливості.* 3. наділяти якими-небудь рисами, робити якимсь на вигляд • *зачіска надавала їй екстравагантного вигляду.* 4. примушувати кого-, що-небудь здійсиювати якийсь рух чи переходити до якогось стану • *надати тілу рівноваги.*

надáлі, *присл.* у майбутньому; на майбутній час • *надалі я буду користуватися послугами лише цієї фірми.*

надбáння, -я, *с.* 1. те, що хто-небудь здобув, що йому неподільно належить • *зробити надбанням науки.* Син. ***здобуток.*** 2. те, що придбано, нажито • *демонструвати свої надбання.*

надвéчір, *присл.* у надвечірній час; перед вечором • *надвечір усі повернулися додому.*

надвíр, *присл.* 1. за межі чого-небудь, у напрямку назовні • *дивитися з вікна надвір.* 2. за межі приміщення; на подвір'я, на вулицю • *вийти надвір на прогулянку.*

надзвичáйний, -а, -е. 1. дуже сильний за ступенем свого виявлення та не схожий на інших • *жінка надзвичайної краси.* Син. ***винятковий.*** 2. не такий, як звичайно, як завжди, чимось відмінний • *сьогодні в нас надзвичайний гість.* Син. ***особливий.*** 3. який рідко зустрічається, викликає почуття захоплення • *співачка мала надзвичайний голос.* Син. ***незвичайний, чудовий.*** 4. який має особливе значення, заслуговує на виняткову увагу • *справа надзвичайної ваги.* 5. непередбачений, викликаний певною необхідністю, спеціально призначений для чого-небудь • *надзвичайне зібрання уряду.* Син. ***екстрений, позачерговий.***

надúбувати, -ую, -уєш, *недок.*, **надúбати,** -аю, -аєш, *док., кого, що і на кого, що, розм.* 1. зустрічати на шляху, по дорозі кого-, що-небудь • *нікого не надибав по дорозі.* 2. знаходити, виявляти кого-, що-небудь • *надибати на горищі старовинні книжки.* Син. ***відшукувати.*** 3. випадково натикатися на щось • *надибувати міни в лісах.* Син. ***натрапляти.***

нáдити, -джу, -диш, *недок.* приваблювати до себе, манити • *острів Таїті надив мене змалку.*

надихáти, -áю, -áєш, *недок.*, **надихнýти,** -нý, -нéш, *док.* 1. *кого, що.* викликати в когось душевне піднесення, натхнення • *поезія надихає мене.* 2. *на що.* спонукати до яких-небудь учинків, дій • *надихати на продуктивну працю.*

надівáти, -áю, -áєш, *недок.*, **надíти,** -íну, -íнеш, *док., що.* 1. одягати на себе або на когось одяг, взуття • *надіти черевики.* 2. прилажувати щось на кому-, чому-небудь, до кого-, чого-небудь • *надіти окуляри, надіти наручники.* 3. щільно вставляти, закріплювати, насаджувати на що-небудь • *надіти сокиру на топорище.*

надíйний, -а, -е. 1. який викликає повне довір'я, на якого цілком можна покластися • *надійний працівник.* 2. який відповідає своєму призначенню • *надійний автомобіль.* 3. який забезпечує до-

сягнення мети • *вживати лише надійні засоби.* Син. ***перевірений.***

наділя́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **наділи́ти,** -ділю́, -ді́лиш, *док., кого, що чим.* **1.** давати щось кому-небудь як частку, пайку • *наділяти селян землею.* **2.** обдаровувати кого-небудь чимсь, давати щось кому-небудь • *наділяти дітей цукерками.*

наді́я, -ї, *ж.* очікування, сподівання чогось бажаного, поєднане із впевненістю в можливості його здійснення.

надли́шок, -шку, *ч.* **1.** кількість чого-небудь, що виходить за межі потреб, перевищує їх • *надлишок робочої сили.* **2.** *перен.* дуже велика міра, ступінь чого-небудь • *надлишок сміливості.*

надмі́рний, -а, -е. **1.** який перевершує міру • *мати надмірний апетит.* **2.** значний щодо розміру, величини, кількості та ін.

надо́вго, *присл.* на тривалий, довгий час, на великий строк • *надовго розлучатися з родиною.*

надокуча́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **надоку́чити,** -чу, -чиш, *док.* ставати неприємним, нестерпним від повторення, одноманітності й т. ін. • *надокучати запитаннями, влітку надокучають мухи.*

надолу́жувати, -ую, -уєш, *недок.*, **надолу́жити,** -жу, -жиш, *док., що і без додатка.* особливими стараннями компенсувати втрачене, пропущене, згаяне, иевиконане • *надолужувати пропущені лекції, надолужувати змарнований час.*

надпи́сувати, -ую, -уєш, *недок.*, **надписа́ти,** -ишу́, -и́шеш, *що.* **1.** писати зверху над раніше написаним • *діти люблять надписувати на передвиборних плакатах кандидатів.* **2.** робити напис на чому-небудь (переважно на зовнішній стороні) • *надписати зошит з математики, надписати адресу на конверті.*

надприро́дний, -а, -е. **1.** якого, за містичними уявленнями, не можна пояснити природним шляхом • *надприродна сила, надприродна істота.* **2.** який перевищує звичайну міру, норму, звичайний ступінь вияву чого-небудь • *мати надприродні здібності.* Син. ***незвичайний.***

на́дра, надр, *мн.* **1.** глибини землі і все те, що міститься під земною поверхнею • в *надрах України величезні запаси природних копалин.* **2.** *перен.* внутрішній простір, внутрішня частина чого-небудь • *в надрах атома, в надрах парку.* **3.** *перен.* про широкі верстви суспільства, народу • *в надрах народу визрівав протест.*

надсила́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **надісла́ти,** надішлю́, наді́шлеш, *док.* **1.** доставляти, посилати що-небудь поштою або через когось • *надіслати лист, надіслати бандероль.* Син. ***присилати.*** **2.** направляти кого-небудь кудись із певною метою • *надіслати кілька чоловік на допомогу.*

на́дто, *присл.* **1.** більше від звичайної норми, міри, межі • *не пий надто багато пива.* Син. ***занадто, надмірно.*** **2.** особливо, насамперед, передусім • *любити читати, надто біографії відомих осіб.*

надуживáти, -áю, -áєш, *недок., чим.* **1.** уживати що-небудь понад міру, надмірно користуватися чим-небудь • *надуживати алкоголем.* Син. ***зловживати.*** **2.** неправильно користуватися чим-небудь; використовувати на зло, на шкоду • *надуживати терплячістю господарів.*

надурúти, -урю́, -у́риш, *док., розм., кого.* ввести кого-небудь в оману. Син. ***обдурити, обманути.***

надхóдити, -джу, -диш, *недок.,* **надійтú,** -дійду́, -ді́йдеш, *док.* **1.** ідучи, прибувати кудись або наближатися до кого-, чого-небудь, часто трохи пізніше, ніж інші • *публіка поволі надходила до залу.* Син. ***підходити, приходити.*** **2.** наступати, наставати, наближатися в часі (про пори року, частини дня й т. ін.) • *надходить осінь, надходить ранок.* **3.** приходити на місце призначення, доставлятися куди-небудь • *надійшла телеграма, надійшов лист.* **4.** оволодівати кимось, охоплювати кого-небудь (про настрій, почуття, стан і т. ін.) • *надходить байдужість, надходить втома.*

надягáти, -áю, -áєш, *недок.,* **надягну́ти,** -ягну́, -я́гнеш, *док., що.* **1.** натягувати, насувати, накладати одяг на кого-, що-небудь • *надягнути капелюх, надягнути куртку.* **2.** використовувати, носити який-небудь одяг • *надягнути військову форму.*

наживáти, -áю, -áєш, *недок.,* **нажúти,** -иву́, -иве́ш, *док.* **1.** *що.* поступово збирати, збагачуватися, набувати майно, гроші та ін. • *нажити капітал.* **2.** *що.* мати від чого-небудь прибуток, матеріальну вигоду • *наживати прибутки на торгівлі нафтою.* **3.** *перен., розм.* доводити себе до чогось неприємного (про нещастя, хворобу) • *нажити виразку шлунка, горя нажити.*

назáвжди, *присл.* на все життя • *назавжди залишити рідний край.* Син. ***навіки, навічно, назавше.***

назáвше, *присл., розм.* те саме, що **назáвжди.**

назáд, *присл.* **1.** у напрямку, протилежному до напрямку попереднього руху кого-, чого-небудь • *машина повернула назад.* **2.** у напрямку до заднього, тилового боку кого-, чого-небудь • *оглянутися назад.* **3.** на те саме місце • *поклади книжку назад на полицю.* **4.** *після сл., що вказують на кількість часу, і сл.* **тому.** до цього часу, у минулому • *сто років тому назад, два тижні назад.* Син. ***раніше.***

нáзва, -и, *ж.* словесне найменування, позначення кого-, чого-небудь • *назва книжки, назва фільму.* Син. ***наймену́вання.***

наздогáд, навздогáд, *присл.* **1.** без точного знання, без певності; догадуючись про що-небудь (при дієсловах із значенням говорити) • *відповісти навздогад, сказати щось наздогад.* Син. ***наугад.*** **2.** надіючись на сприятливу, добру нагоду, як пощастить, як удасться • *завернув машину наздогад ліворуч.* Син. ***навмання.***

наздоганя́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.,* **наздогнáти,** -дожену́, -доженéш,

док., кого, що. **1.** поспішаючи за ким- або за чим-небудь, зрівнюватися з ним • *наздогнати лідера гонок.* Син. ***доганяти.*** **2.** *перен.* зрівнюватися з ким-небудь в успіхах, досягненнях • *Україна вимушена наздоганяти Польщу.*

назива́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **назва́ти,** -ву́, -ве́ш, *док., кого, що.* **1.** давати назву, ім'я кому-, чому-небудь • *назвати дівчинку Ярославою.* **2.** характеризувати якимось словом, виявляючи своє ставлення • *назвати начальника дурнем, назвати божевільним проект уряду.* **3.** вимовляти якісь назви або чиїсь прізвища • *назвати прізвища видатних письменників.* **4.** визначати, призначати (ціну, плату, дату) • *назвати дату виборів.*

назо́вні, *присл.* **1.** на зовнішній бік, за межі чого-небудь • *вийти назовні, назовні будинку.* **2.** *перен.* на загальний огляд, не прикриваючись від оточуючих • *недоліки ремонту одразу вилізли назовні.* **3.** із зовнішнього боку; на зовнішній вигляд • *назовні він виглядав щасливим.*

назо́всім, *присл., розм.* на весь час. Син. ***назавжди.***

назріва́ти, -а́є, *недок.,* **назрі́ти,** -і́є, *док.* **1.** наближатися, ставати неминучим • *назрівав скандал.* **2.** *перен.* виникати, зароджуватися • *у голові назрівали думки.*

назу́стріч, *присл.* **1.** у напрямку, протилежному до того, в якому хто-, що-небудь рухається, наближається • *назустріч біг собака, машина рухалась назустріч.*

наї́вний, -а, -е. **1.** простодушно-довірливий, який не має життєвого досвіду • *наївна дівчина.* Син. ***безпосередній, недосвідчений.*** **2.** який виражає, виявляє недосвідченість, простодушність і т. ін. • *наївний вираз обличчя.* **3.** викликаний життєвою недосвідченістю, необізнаністю • *задавати наївні запитання.* **4.** безпосередньо-простий, без хитрощів • *наївна розповідь.*

наї́док, -дку, *ч.* **1.** *перев. мн.* все те, що їдять, що вживають для харчування • *на банкеті було чимало екзотичних наїдків.* Син. ***їжа.*** **2.** *розм.* ситість, насичення • *з йогурту наїдку ніякого.*

найма́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **найня́ти,** найму́, на́ймеш. **1.** *що.* брати в тимчасове користування за певну плату • *найняти квартиру, найняти машину.* **2.** *кого, що.* приймати на роботу на певних умовах • *наймати на роботу, наймати майстрів.* **3.** здавати кому-небудь щось у тимчасове користування • *наймати людям трактор.*

найме́ння, -я, *с.* ім'я людини або її прізвище.

найменува́ння, -я, *с.* те саме, що **на́зва.**

нака́з, -у, *ч.* **1.** офіційний документ, в якому викладається розпорядження органу влади, військового начальника, керівника установи, підприємства, організації тощо • *оголосити наказ, прочитати наказ.* **2.** розпорядження, постанова, вказівка й таке ін. • *забути про накази батьків.*

нака́зувати, -ую, -уєш, *недок.,* **наказа́ти,** -кажу́, -ка́жеш, *док.* **1.** *з інфін.* віддавати наказ, розпоря-

дження кому-небудь • *наказати вийти з машини.* **2.** *що, зі спол.* **що. б.** давати вказівки, поради • *батько наказував синові, щоб той шанувався на роботі.* Син. ***повчати.***

накида́ти[1], -а́ю, -а́єш, *недок.*, **наки́дати,** -аю, -аєш, *док.* **1.** *що, чого.* кидати що-небудь у якійсь кількості • *накидати пісок в машину.* **2.** *що, розм.* малювати щось нашвидку, у загальних рисах • *накидати на папері портрет.* **3.** складати що-небудь письмово в попередній формі • *накидати план кіносценарію.*

накида́ти[2], -а́ю, -а́єш, *недок.*, **наки́нути,** -ну, -неш, *док.* **1.** *що на кого—що.* кидати щось поверх кого-, чого-небудь • *накинути куртку на плечі.* **2.** *що, розм.* збільшувати, набавляти що-небудь (гроші, час тощо) • *накинути десяток гривень за якість роботи.* **3.** *що кому, перен.* примушувати проти волі, бажання прийняти що-небудь • *накидати невигідні умови.* Син. ***нав'язувати.***

накида́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **наки́нутися,** -нуся, -нешся, *док.* **1.** *на кого—що.* нападати на кого-, що-небудь • *накинутися з кулаками на сусіда.* **2.** *на що.* жадібно, з охотою братися за що-небудь • *накинутися на пиво, накинутися на книжки.* **3.** *на кого, розм.* раптово починати лаяти, сварити, докоряти кого-небудь • *накинутися на таксиста з лайкою.*

на́клад, -у, *ч.* кількість екземплярів видання якоїсь книжки або часопису • *наклад поетичної книжки рідко перевищує 1000 екземплярів.* Син. ***тираж.***

накле́йка, -и, *ж.* наклеєні на що-небудь ярлик, етикетки та ін. • *пляшка з красивою наклейкою.*

на́клеп, -у, *ч.* неправдиве звинувачення з метою знеславити, зганьбити кого-, що-небудь • *поширювати наклепи.*

накле́пник, -а, *ч.* той, хто поширює наклеп на кого-, що-небудь.

накопи́чувати, -ую, -уєш, *недок.*, **накопи́чити,** -чу, -чиш, *док.* **1.** *що.* поступово збирати в якій-небудь кількості • *накопичувати гроші.* Син. ***нагромаджувати.*** **2.** *перен.* збільшувати, додавати що-небудь • *накопичувати сили.*

накрива́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **накри́ти,** -и́ю, -и́єш, *док.* **1.** *кого, що.* покривати, закривати кого-, що-небудь тим, що кладеться зверху • *накрити каструлю кришкою, накрити ковдрою дитину.* **2.** *що, військ.* попадаючи в ціль, знищувати її • *авіація накрила бомбовим ударом ворожі танки.* **3.** *кого, що, перен., розм.* ловити, захоплювати зненацька на місці злочину • *накрити групу рекетирів.*

нале́жати, -жу, -жиш, *недок.* **1.** *кому, чому.* бути чиєю-небудь власністю, перебувати в чиємусь розпорядженні, володінні • *будинок належав фірмі, автомобіль належав батькові.* **2.** *до кого—чого.* відноситися до якого-небудь розряду, виду й т. ін.; входити до складу чогось, бути членом чогось • *належати до мистецької еліти, професор належав до кількох наукових товариств.* **3.** *кому, чому.* бути виконуваним, здійснюваним, створеним, досягненим, здобутим ким-небудь • *Харкову*

належить важливе місце в усіх сферах життя України. **4.** *кому, чому, перев. безос.* необхідно одержати • *за переклад вам належить 1000 гривень.* **5.** *безос.* потрібно, слід • *студентам належало прочитати 50 романів протягом семестру.* **6.** бути властивим, притаманним кому-, чому-небудь (про певну якість, особливість і т. ін.) • *цей почерк належав людині неврівноваженій.*

нале́жний, -а, -е. **1.** *кому.* який є чиєюсь власністю • *поверніть належні мені книжки.* **2.** який зв'язаний із ким-, чим-небудь, стосується когось, чогось • *належні до цього району села.* **3.** який призначений кому-небудь • *передаю належний вам гонорар.* **4.** який потрібний, необхідний • *вжити усіх належних заходів.* Син. ***відповідний.***

налива́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **нали́ти,** наллю́, наллє́ш, *док.* **1.** *що, чого.* вливаючи рідину, наповнювати посудину • *налити чаю, налити чарку вина.* **2.** *без додатка.* дозрівати, наповнятися соком (про плоди) • *яблука наливають.* Син. ***наливаються.***

нали́сник, -а, *ч.* тонкий млинець, в який загортається якась начинка, найчастіше із сиру або м'яса • *на сніданок були налисники із сиром.*

налі́во, *присл.* **1.** у лівий бік • *завернути наліво.* Син. ***ліворуч.*** **2.** з лівого боку • *наліво від будинку розташований супермаркет.* Син. ***зліва.*** **3.** *розм.* незаконно, не за призначенням • *продати наліво кілька тонн бензину.*

налі́т, -льо́ту, *ч.* **1.** раптовий напад (авіації, артилерії та ін.) • *наліт натовської авіації.* **2.** напад з метою пограбування, обшуку й т. ін. • *зробити наліт на банк.* **3.** тонкий шар речовини, що з'явилась на поверхні чого-небудь • *почистити наліт у чайнику.*

намага́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок., з інфін.* пробувати робити що-небудь; докладати зусиль до чого-небудь • *намагатися покинути куріння, намагатися заспокоїтися.*

нама́щувати, -ую, -уєш, *недок.,* **намасти́ти,** -мащу́, -ма́стиш, *док.* **1.** *що, чим.* покривати що-небудь шаром жирної, густої й т. ін. їстівної речовини • *намастити хліб маслом.* **2.** *чим.* мазати що-небудь чимось жирним, густим і т. ін. • *намастити лижі мастилом.*

наме́т, -у, *ч.* **1.** тимчасове, звичайно літнє приміщення із тканини або шкури, що напинається на каркас • *туристи поставили кілька наметів.* **2.** купа снігу, наметена вітром • *розчищати снігові намети.* Син. ***замет.***

нами́сто, -а, *с.* прикраса з перлів, коралів, різнокольорових камінців, яку жінки носять на шиї • *намисто личило до нової сукні.*

на́мір, -у, *ч.* задум, бажання зробити що-небудь • *здійснити давній намір і купити будинок.*

намі́ря́тися, -я́юся, -я́єшся, *недок.,* **намі́ритися,** -рюся, -ришся, *док.* **1.** *що, з інфін.* мати намір робити що-небудь • *намірятися купити, намірятися одружитися.* **2.** *в кого—що.* під час стрільби націлюватися; замахуватися для удару • *намірятися автоматом в мі-*

шень, намірятися кулаком в обличчя.

намовля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **намо́вити,** -влю, -виш, *док.* **1.** *кого, що, з інфін.* переконувати когонебудь у чомусь, умовляти робити щось • *намовляти поїхати в Крим.* **2.** *на кого і без додатка.* наговорювати чогось, зводити наклеп на кого-, що-небудь • *колеги намовляли на керівника відділу.*

нано́сити, -о́шу, -о́сиш, *недок.*, **нести́,** -су́, -се́ш, *док.* **1.** *що або чого.* приносити у великій кількості. **2.** *що або чого.* нагромаджувати (про вітер, воду). **3.** *що на що.* позначити штрихами, накладати на що-небудь. **4.** *що.* спричинювати, робити.

наоди́нці, *присл.* **1.** сам на сам, удвох без свідків • *поговорити з дівчиною наодинці.* **2.** на самоті, самітно, без інших • *поплакати наодинці, побути наодинці.*

наоста́нку, *присл.* **1.** під кінець, укінці, на завершення всього • *наостанку вечері був торт.* **2.** в останній раз, востаннє • *послухаймо наостанку улюблену пісню.*

нао́чний, -а, -е. **1.** якого можна безпосередньо бачити, цілком очевидний при спогляданні • *наочний приклад безгосподарності.* **2.** який використовують під час навчання для показу • *наочне приладдя, наочний посібник.*

напада́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **напа́сти,** -аду́, -аде́ш, *док.* **1.** *на кого— що.* накидатися на кого-, щонебудь, щоб захопити, знищити, заподіяти якесь лихо. **2.** *на кого, перен.* накидатися на кого-небудь з докорами, звинуваченнями. **3.** *тільки док., на що.* знайти, натрапити. **4.** *тільке в 3 ос., на кого.* охоплювати когось • *на мене напав кашель.*

напада́ючий, -ого, *ч.* гравець футбольної, хокейної та інших спортивних команд, який атакує противника, щоб забити м'яч, шайбу в його ворота.

напа́дник, -а, ч. **1.** той, хто нападає з метою агресії, пограбування, поневолення. Син. ***загарбник.*** **2.** той, хто нападає, пристає до кого-небудь, щоб скривдити. Син. ***кривдник.***

напа́м'ять, *присл.* не дивлячись у книжку, рукопис тощо • *вивчити вірш напам'ять, знати телефон напам'ять.*

напе́вно, *присл.* **1.** точно, безперечно, безсумнівно. **2.** з упевненістю, не боячись помилитися. Син. ***впевнено, рішуче.*** **3.** *у знач. вставн. сл.* уживається для вираження ймовірності чого-небудь.

напере́д, *присл.* **1.** у напрямку перед собою, у напрямку поступового руху • *простягнути наперед руку.* Син. ***уперед.*** **2.** за якийсь час до чого-небудь • *одержати гроші наперед.* Син. ***заздалегідь.***

напередо́дні[1], *присл.* у попередній день або взагалі в попередній час • *напередодні йшов дощ.*

напередо́дні[2], *прийм.* уживається при позначенні подій, процесів і т. ін., незадовго перед якими відбувалася дія • *напередодні свята, напередодні весілля.*

на́пис, -у, *ч.* короткий текст, уміщений на чому-небудь • *напис на могилі письменника.*

напівпра́вда, -и, *ж.* неповна відповідність дійсному стану речей • *сказати напівправду, написати напівправду.*

напо́внювати, -юю, -юєш, *недок.*, **напо́внити**, -ню, -ниш, *док.*, *що.* **1.** накладаючи, насипаючи, наливаючи що-небудь, заповнювати ним якийсь простір, місце • *наповнити тарілки, наповнити фужери.* **2.** поширюючись, охоплювати, насичувати повітря, приміщення й т. ін. чим-небудь • *кімнату наповнював сигаретний дим.* **3.** *перен.* охоплювати, заповнювати чим-небудь (про думки, ідеї, почуття) • *щастя наповнювало душу.* **4.** займати, заповнювати приміщення, простір й т. ін. • *глядачі наповнюють зал.*

напока́з, *присл.* щоб побачили, звернули увагу, оглянули інші; для створення враження • *виставити напоказ найкращий посуд.*

наполе́гливий, -а, -е. **1.** стійкий, непохитний у здійсненні, досягненні певної мети • *наполегливий студент.* Син. ***настирливий, настирний.*** **2.** який виражає, містить у собі стійкість, непохитність • *звернутися з наполегливою вимогою.* **3.** який здійснюється з виявленням завзяття, стійкості, непохитності • *наполеглива боротьба з колорадським жуком.*

наполяга́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **наполягти́**, -я́жу, -я́жеш, *док.* **1.** *на чому.* наполегливо вимагати, добиватися від кого-небудь виконання чогось • *наполягати на підвищенні стипендій.* **2.** *на що, перен.* посилено займатися чим-небудь • *наполягати на математику.*

напо́хваті, *присл.* **1.** під рукою • *мати напохваті лише глибокі тарілки.* **2.** у стані або положенні готовності • *напохваті лежав заряджений карабін.* Син. ***напоготові.***

напра́влення, -я, *с.* **1.** спрямування, скерування в певному напрямку. **2.** документ про призначення на роботу • *одержати направлення в школу.*

напрацюва́тися, -ю́юся, -ю́єшся, *док.* довго, багато, до втоми попрацювати • *напрацюватися в бібліотеці, напрацюватися на городі.*

напризволя́ще, *присл.* без нагляду, без допомоги, без будь-яких засобів • *залишити дітей напризволяще, покинути шкільну освіту напризволяще.*

напри́кінці[1], *присл.* у кінці, під кінець • *наприкінці ми випили пива.*

напри́кінці[2], *прийм.* уживається при позначенні процесу, дії, часу й т. ін., на останньому етапі яких щось відбувається • *наприкінці лекції всі полегшено зітхнули, наприкінці концерту зал вибухнув аплодисментами.*

напри́клад, *вставн. сл.* уживається при переліку, уточненні, при поясненні слова в реченні, для ілюстрації попереднього викладу.

напро́весні, *присл.* на початку весни, ранньою весною.

напрока́т, *присл.* у тимчасове користування за плату • *взяти автомобіль напрокат.*

напро́чуд, *присл.* надзвичайно, дуже • *напрочуд гарна погода.* Син. ***навдивовижу.***

напру́га, *-и, ж.* **1.** стан піднесення, збудження, зосередження сил при здійсненні чого-небудь. Син. ***напруження*. 2.** фізичний стан електрики, яким визначають силу струму • *проводи високої напруги.*

напру́ження, -я, *с.* **1.** стан піднесення, збудження, зосередження сил при здійсненні чого-небудь • *нервове напруження.* Син. ***напруга*. 2.** *перен.* скрутне, важке становище де-иебудь, з чим-небудь • *напруження з пальним.*

напру́жувати, -у́ю, -у́єш, *недок.*, **напру́жити**, -жу, -жиш, *док.* **1.** натягуючи, робити пружним, тугим • *напружувати м'язи.* Син. ***напинати*. 2.** докладаючи зусиль, посилювати діяльиість, ступінь вияву чого-небудь (про пам'ять, зір, увагу) • *напружувати очі, напружити пам'ять.*

на́прям, -у, *ч.* **1.** лінія руху або лінія розміщення кого-, чого-небудь • *вітер змінив напрям, стежити за напрямом руху літака.* Син. ***напрямок*. 2.** шлях діяльності, розвитку кого-, чого-небудь; спрямованість якоїсь дії, явища • *напрями розвитку економіки.* Син. ***напрямок*. 3.** спрямованість думок, інтересів • *напрям його інтересів різко змінився.* Син. ***напрямок*. 4.** суспільна, иаукова, літературна й т. под. школа, течія, угруповання • *новий напрям у лінгвістиці.* Син. ***напрямок*.**

на́прямок, -мку, *ч.* те саме, що **на́прям.**

нара́да, -и, *ж.* спільне обговорення, вирішення певних питань • *провести виробничу нараду.* Син. ***засідання*.**

наража́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **наразйти**, -ажу́, -ази́ш, *док., кого на що.* **1.** ставити когось під загрозу чого-небудь • *наражати себе на небезпеку.* **2.** примушувати когонебудь переживати, відчувати щось, переважно неприємне • *наражати на спокусу.* **3.** поставити в якесь, переважно неприємне, становище • *наразити себе на образу.*

нара́зі, *присл.* поки що, зараз • *наразі ми не готові до переговорів.*

нарече́на, -ої, *ж.* жінка стосовно до чоловіка, з яким має одружитися.

нарече́ний, -ого, *ч.* чоловік стосовно до жінки, з якою має одружитися.

наре́шті[1], *присл.* після чого-небудь, у кінці чогось • *нарешті дійшла моя черга.*

наре́шті[2], *спол.* уживається при переліку для приєднання останнього слова, остаиніх слів або речення • *ми купили квартиру, відремонтували її й нарешті умеблювали.*

наре́шті[3], *вставн. сл.* уживається при виділенні того, що відбувається, з'являється після всього, у кінці чого-небудь • *і от, нарешті, з'явилась офіціантка.*

нарива́ти[1], -а́ю, -а́єш, *недок.*, **нарва́ти**, -ву́, -ве́ш, *док., що і чого.* **1.** рвучи, збирати певну кількість чогось • *нарвати трави кроликам.* **2.** рвучи, подрібнювати на маленькі частинки.

нарива́ти[2], -а́є, *недок.*, **нарва́ти**, -рве́, *док.* напухати й нагноюватись • *палець наривае.*

на́рис, -у, *ч.* **1.** оповідний художньо-публіцистичний твір, який дає

короткий виразний опис дійсних фактів • *прочитати нарис про поїздку до Єгипту.* 2. *тільки мн.* назва спеціальної наукової праці, до складу якої входять дослідження з ряду взаємозв'язаних питань • *нариси з історії США.*

нарі́вні, *присл.* 1. на одному рівні, на одній лінії з ким-, чим-небудь • *нарівні з балконом.* 2. так само, однаково, на рівних правах і т. ін. з ким-небудь • *батько пив нарівні з гостями.*

нарікáти, -áю, -áєш, *недок., на кого—що і без додатка.* висловлювати невдоволення ким-, чим-небудь, жалітися на кого-, що-небудь • *нарікати на погані житлові умови.* Син. ***ремствувати, скаржитися.***

наркомáн, -а, *ч.* той, хто має хворобливий потяг до вживання наркотиків.

наркомáнія, -ї, ж. хворобливий потяг до вживання наркотиків.

наркóтик, -у, *ч.* речовина, що збуджує або пригнічує центральну нервову систему людини й тварини • *вживати наркотики.*

нарóд, -у, *ч.* 1. населення держави, жителі країни • *народ України.* Син. ***людність.*** 2. людська спільнота, що має спільне походження, мову, культуру, однак, на відміну від нації, позбавлена тривалої державної традиції • *український народ.* 3. *тільки одн.* взагалі люди, переважно у великій кількості • *на майдані зібралося чимало народу.*

нарóдження, -я, *с.* 1. процес появи на світ живої істоти • *народження дитини.* 2. процес створення матеріальних або духовних цінностей • *народження вірша.* 3. рік, день, число, коли хто-небудь народився або що-небудь виникло, з'явилося • *святкувати день народження.*

нарóджуваність, -ності, *ж.* відносна кількість народжень за певний відрізок часу • *народжуваність в Україні падає.*

народознáвство, -а, *с.* наука, яка вивчає побут, звичаї, матеріальну культуру народів. Син. ***етнографія.***

нарýга, -и, *ж.* 1. нестерпне знущання • *наруга над людьми.* 2. зле висміювання кого-, чого-небудь • *наруга над святинями.*

наря́д[1], -у, *ч.* те, у що наряджаються, святково одягаються • *дівчата змінювали наряди щодня.* Син. ***одяг.***

наря́д[2], -у, *ч.* 1. завдання, розпорядження про виконання якої-небудь роботи • *наряд на столярні роботи.* 2. документ, розпорядження про видачу або відправлення товарів, матеріалів та ін. • *виписати наряд на бензин.* 3. група військовослужбовців, підрозділ, який виконує військові обов'язки за особливим призначенням • *наряд вишикувався на плацу.* 4. виконування особливих обов'язків по своїй службі • *заступити в наряд.*

насéлення, -я, *с.* люди, що проживають в якомусь одному місці, на певній території.

наси́лля, -я, *с.* те саме, що **наси́льство.**

наси́льство, -а, *с.* 1. застосування

фізичної сили до кого-небудь. Син. ***насилля.*** **2.** застосування сили для здобуття чого-небудь; примусовий вплив на когось, щось. Син. ***насилля.***

наси́чувати, -ую, -уєш, *недок.*, **наси́тити,** -и́чу́, -и́ти́ш, *док.* **1.** *кого, що чим.* годувати досита • *наситити шлунок.* **2.** *що чим.* просочувати якийсь предмет рідиною, парою, газом та ін. • *насичувати землю водою.* **3.** *що чим. перен.* сповнювати, збагачувати чим-небудь (подіями, ідеями) • *день насичений подіями.* **4.** *що чим. перен.* постачати у великій кількості що-небудь, забезпечувати чим-небудь • *насичувати ринок товарами.*

насі́ння, -я, *с.* **1.** *збірн.* зерна, призначеиі для посіву, посадки • *підготувати насіння до сівби.* **2.** окреме зерно, насіння, сім'я • *квіти розмножуються насінням.* **3.** *збірн.* зерна соняшника, гарбуза, вживані як їжа • *пригостити підсмаженим насінням.*

на́скрізний, -а, -е. **1.** який проходить наскрізь через щось із виходом назовні • *наскрізна дірка в стіні.* **2.** по якому пересування здійснюється від початкового до кінцевого пункту маршруту без перешкод, пересадок • *наскрізний шлях.* **3.** *перен.* який зберігається на всьому протязі художнього твору, від початку до кінця • *наскрізний образ твору, наскрізна ідея фільму.*

на́слідок, -дку, *ч.* те, що виходить, випливає з чого-небудь • *сумні наслідки війни, наслідок діяльності уряду.* Син. ***результат.***

наслі́дувати, -ую, -уєш, *недок. і док.* **1.** *що.* одержувати щось у спадок від кого-, чого-небудь • *наслідувати квартиру.* **2.** *кого, що.* повторяти, відтворювати чиї-небудь дії, рухи • *наслідувати голос, наслідувати батька.*

насмі́люватися, -ююся, -юєшся, *недок.*, **насмі́литися,** -люся, -лишся, *док.* иабиратися сміливості зробити що-небудь • *насмілився заговорити з дівчиною.* Син. ***наважуватися, рішатися.***

насміха́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, *з кого—чого.* висміювати чиї-небудь дії, вчинки • *насміхатися з поганої вимови.* Син. ***глузувати.***

насна́га, -и, *ж.* **1.** фізична енергія • *плавання сповнювало його наснагою.* Син. ***сила.*** **2.** стан душевного піднесення • *письменник був у стані творчої наснаги.* Син. ***запал.***

насна́жувати, -ую, -уєш, *недок.*, **насна́жити,** -жу, -жиш, *док.*, **1.** *кого на що.* викликати душевне піднесення, творчий запал; спонукати до діяльності • *наснажувати на творчу працю.* **2.** *чим.* наповнювати, насичувати чим-небудь • *наснажувати енергією.*

насоло́да, -и, *ж.* вищий ступінь задоволення • *з'їсти з насолодою персик.*

наспі́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **наспіва́ти,** -а́ю, -а́єш, *док.* **1.** *що.* співати для запису на платівку, диск тощо • *наспівати новий альбом.* **2.** *лише недок., що.* співати тихо, напівголосно • *наспівувати мелодію.*

на́спіх, *присл.* поспішаючи • *наспіх повечеряти.* Син. ***поспіхом, похапцем, нашвидку.***

наспра́вді, *присл.* у дійсності • *насправді він більше любив абрикоси, ніж персики.* Син. ***дійсно, справді.***

настава́ти, -стає́, *недок.*, **наста́ти,** -ста́не, *док.* **1.** надходити, наближатися, розпочинатися (про час, події) • *настав день, настала осінь.* **2.** *перен.* замінюючи один стан іншим, поширюватися • *настала тиша, настає тьма.*

наставля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **наста́вити,** -влю, -виш, *док., кого на що.* даючи поради, навчати чогось. Син. ***повчати.***

настано́ва, -и, *ж.* **1.** вказівка або порада діяти певним чином • *давати настанови підлеглим.* **2.** директива керівних органів • *виконувати урядові настанови.*

насти́рливий, -а, -е. **1.** який набридає, надокучає своїми діями, вчинками й т. ін. • *настирлива сусідка, настирлива муха.* Син. ***набридливий, надокучливий.*** **2.** *перен.* який довго, невідступно діє, виявляється (про думку, ідею й т. ін.) • *настирливі думки лізли в голову.* Син. ***невідчепний, нав'язливий.*** **3.** стійкий, непохитний у здійсненні, досягненні певної мети. Син. ***завзятий, наполегливий, настійливий.***

насті́йливий, -а, -е. **1.** стійкий, непохитний у здійсненні, досягненні певної мети • *настійлива людина.* Син. ***наполегливий, завзятий, настирливий.*** **2.** який виражає стійкість, непохитність • *настійливий характер.* Син. ***наполегливий, завзятий.*** **3.** який здійснюється з виявленням стійкості, непохитності • *настійлива пропозиція, настійливі запитання.*

насто́ювати[1], -юю, -юєш, *недок.*, **насто́яти,** -о́ю, -о́їш, *док., на чому.* посилено добиватися, намагатися виконання чого-небудь • *настоювати на виконанні законів.* Син. ***наполягати.***

насто́ювати[2], -юю, -юєш, *недок.*, **насто́яти,** -о́ю, -о́їш, *док., що на чому.* готувати настойку або настій з чого-небудь • *настоювати горілку на березових бруньках.*

на́стрій, -рою, *ч.* **1.** внутрішній психічний стан • *поганий настрій, чудовий настрій.* **2.** напрям думок, інтересів, почуттів і т. ін. • *аналізувати настрої різних груп населення.* Син. ***настроєність.*** **3.** охота, бажання робити що-небудь • *немає настрою йти на дискотеку.*

настро́ювати, -юю, -юєш, *недок.*, **настро́їти,** -о́ю, -о́їш, *док.* **1.** *що.* натягуючи струни музичного інструмента, надавати йому певної висоти звуку • *настроювати гітару.* **2.** налагоджувати, регулювати, робити придатним для роботи (верстат, механізм і т. ін.) • *настроювати верстат.* **3.** пристосовувати, установлювати для приймання хвиль (радіо, магнітних тощо) • *настроювати приймач, настроювати телевізор.* **4.** *як, на що.* викликати в кого-небудь певний настрій, стан • *музика настроювала присутніх романтично.* **5.** *проти кого.* викликати у когось прихильне або неприхильне ставлення до кого- або чого-небудь • *настроювати проти батьків.*

насту́пник, -а, *ч.* **1.** той, хто змінює кого-небудь на якомусь посту, займає місце або посаду свого

попередника • *наступник діючого президента.* **2.** продовжувач чиєї-небудь діяльності, чиїхось традицій • *наступник традицій Т. Шевченка.*

насу́щний, -а, -е. який має важливе життєве значення, дуже необхідний • *насущні духовні потреби суспільства.*

натиска́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **нати́снути,** -ну, -неш, *док.* **1.** *на що.* із силою давити, налягати на що-небудь • *натиснути на дзвоник.* **2.** *на кого—що і без додатка.* наступаючи, наполегливо тіснити кого-небудь • *ворожі війська натискали по всій лінії фронту.* **3.** *на кого—що.* впливати на когось, спонукати кого-небудь до чогось • *парламентарії постійно натискали на уряд.* **4.** *на що.* вимовляючи, особливо виділяти, підкреслювати голосом (слово, звук) • *президент говорив мляво і нудно, постійно натискаючи на слово «патріотизм».*

на́товп, -у, *ч.* **1.** велике неорганізоване скупчення людей • *на майдані зібрався величезний натовп студентів.* **2.** штовханина серед великого скупчення людей • *на виході з метро утворився натовп.*

нату́ра, -и, *ж.* **1.** природжений темперамент, характер людини • *вразлива натура, широка натура.* **2.** реальна дійсність, що служить художникові предметом зображення • *малювати з натури.* **3.** *тільки одн.* продукти, товари як платіжний засіб замість грошей • *за паливо селяни розплачувалися натурою* [з лат. natura «природа»].

натура́льний, -а, -е. **1.** природного походження • *любити натуральну каву.* **2.** який існує в дійсності • *статуя натуральної величини.* Син. ***справжній.*** **3.** невдаваний, щирий • *натуральна поведінка.* **4.** який виробляється, оплачується натурою • *натуральна оплата* [з лат. naturalis «природний»].

натуропла́та, -и, *ж.* скорочення: натуральна оплата (оплата продуктами або товарами).

натхне́ння, -я, *с.* стан творчого піднесення, приплив творчих сил • *працювати з натхненням, вчитися з натхненням.*

натюрмо́рт, -у, *ч.* **1.** картина із зображенням побутових предметів, квітів, фруктів, забитої дичини, риби та ін. • *розглядати натюрморт Рембрандта.* **2.** предмети, які можуть бути зображені на такій картині [з фр. nature morte «мертва природа»].

на́тяк, -у, *ч.* **1.** слово або вислів, що не повністю розкриває думку того, хто говорить, про неї треба догадуватися • *зробити натяк, зрозуміти натяк.* **2.** *перен.* те, що нагадує собою про кого, що-небудь або подібне до когось, чогось • *на небі не було й натяку на дощ.*

на́тяками (*рідше* **на́тяком**), *присл.* не до кінця розкриваючи думку • *говорити натяками.*

нау́ка, -и, *ж.* **1.** *тільки одн.* система знань про закономірності розвитку природи, суспільства й мислення та про способи планомірного впливу на оточуючий світ • *українська наука має високий рівень.* **2.** окрема галузь цих знань.

3. *тільки одн.* освіта, навички, знання, набуті в процесі навчання, життєвого досвіду. 4. *тільки одн.* те, що повчає, дає життєвий досвід. Син. ***порада, урок, напучення.***

науко́вець, -вця, *ч.* той, хто займається розробкою питань науки.

на́фта, -и, *ж.* рідка, масляниста речовина органічного походження, що залягає в надрах землі й уживається як паливо, а також як сировина для одержання бензину та інших продуктів.

нафтодобувни́й, -а, -е. який пов'язаний з видобуванням нафти • *нафтодобувна компанія.* Син. ***нафтовидобувний.***

нафтопроду́кт, -у, *ч.* речовина, яку одержують після переробки нафти.

нафтородо́вище, -а, *с.* підземні запаси нафти, які мають промислове значення • *Україна не володіє великими нафтородовищами.*

наха́ба, -и, *ч. і ж.* людина, яка діє зухвало, безцеремонно, порушуючи моральні норми, і не зважає на ставлення до цього інших.

наха́бний, -а, -е. 1. який діє зухвало, безцеремонно, порушуючи моральні норми • *нахабний хлопець.* 2. який виражає зухвалість, безцеремонність • *дивитися нахабними очима.*

нахваля́тися, -я́юся, -я́єшся, *недок.* підкреслювати свої позитивні якості, риси характеру, здобутки. Син. ***хвалитися, вихвалятися, хвастати.***

на́хил, -у, *ч.* 1. *до чого.* потяг до чого-небудь • *мати нахил до самотності.* Син. ***схильність.*** 2. інтерес, любов до чого-небудь • *нахил до поетичної творчості.* 3. *перев. мн.* властивості характеру • *люди з різними нахилами.* 4. положення тіла під кутом між вертикальною й горизонтальною площинами • *стіна мала невеликий нахил.*

нахлі́бник, -а, *ч.* людина, яка не працює й живе на чужі кошти.

нахо́дити[1], -джу, -диш, *недок.*, **найти́,** найду́, на́йдеш, *док.* 1. *кого, що.* відшукувати, помічати, виявляти кого-, що-небудь • *найти гаманець із доларами, найти загублену дитину.* 2. *кого, що.* підшуковувати, підбирати кого-, що-небудь • *найти гарного жениха, найти гарний костюм.*

нахо́дити[2], -дить, *недок.*, **найти́,** на́йде́, *док.* 1. *на кого.* оволодівати ким-небудь, охоплювати когось (про настрій, почуття, стан і т. ін.) • *часом на нього находила злість.* 2. *без додатка.* збиратися, сходитися у великій кількості в одне місце • *на дискотеку часом находить чимало народу.*

Нацба́нк, -у, *ч.* скорочення: Національний банк (головний банк країни).

наци́зм, -у, *ч.* злочинна доктрина й націоналістичний політичний рух, що розвинувся після I світової війни, пропагуючи територіальну експансію та панування Німеччини в Європі та світі; творцем нацизму був А. Гітлер. Син. ***фашизм, гітлеризм.***

наці́нка, -и, *ж.* сума, на яку підвищена ціна чого-небудь.

націоналі́зм, -у, *ч.* ідеологія й суспільно-політичні погляди, що пропагують вищість інтересів власного народу, звичайно пов'язаних із ворожістю до інших

народів, яка виявляється в дискримінації, переслідуванні, терорі, війнах [з фр. nationalisme «тс»].

націоналізува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., що.* передавати з приватної власності у власність держави великі підприємства, землю, окремі галузі народного господарства.

на́ція, -ї, *ж.* людська спільнота, яка проживає на певній території (найчастіше держави), розмовляє однією мовою, має спільну історію, культуру й національну свідомість, а також спільну економіку й політику [з лат. natio «народ»].

нацме́ншість, -шості, *ч.* скорочення: національна меншість (національність, яка за чисельністю становить меншість порівняно з основною масою населення країни).

нача́льник, -а, *ч.* особа, що очолює що-небудь, керує кимось, завідує чим-небудь.

нача́льство, -а, *с.* **1.** сукупність керівних працівників • *на нараду з'їхалось усе обласне начальство.* **2.** особа, що очолює що-небудь, керує кимось, завідує чим-небудь • *з машини вийшов мужчина, якесь районне начальство.*

на́че[1], *спол.,* те саме, що **нена́че**[1].

на́че[2], *част.* те саме, що **нена́че**[2].

на́черк, -у, *ч.* **1.** малюнок, що намічає лише найважливіші, загальні риси того, що повинно бути зображене • *начерк до картини.* **2.** щось незакінчене, намічене лише в загальних рисах (про літературний твір, доповідь) • *чорнові начерки роману.* **3.** оповідний художньо-публіцистичний твір, який дає короткий виразний опис дійсних фактів. Син. ***нарис.***

начи́нка, -и, *ж.* те, що кладуть усередину пирогів, вареників, цукерок.

начи́ння, -я, *с.* **1.** знаряддя праці, що необхідні для виконання якоїнебудь роботи, здійснення чогонебудь • *підготувати рибальське начиння.* **2.** господарські речі, які служать для приготування, подачі, зберігання їжі, напоїв і т. ін. • *помити начиння після сніданку.* Син. ***посуд.***

начистоту́, *присл., розм.* відверто, щиро, ні з чим не криючись • *поговорити начистоту.*

начи́таний, -а, -е. який багато прочитав і має всебічні знання • *начитаний хлопець.* Син. ***освічений.***

нашарува́ння, -я, *с.* **1.** осадове утворення у вигляді шарів ґрунту, що лежать один на одному • *геологічні нашарування.* **2.** *перен.* якась небудь особливість, риса чогонебудь (культури, характеру, свідомості), що утворилася пізніше і приєдналася до основного • *на архаїчну основу казок наклалося чимало пізніших нашарувань.*

нашвидку́, *присл.* поспішаючи, протягом короткого відрізка часу • *нашвидку пообідати, нашвидку вдягтися.* Син. ***нашвидкуруч, поспіхом, квапливо.***

што́вхувати, -ую, -уєш, *недок.,* **наштовхну́ти,** -ну́, -не́ш, *док., кого на що.* наводити на якусь думку; допомагати зрозуміти щось • *наштовхнути на думку, наштовхнути на відкриття.*

нащáдок, -дка, *ч.* **1.** людина стосовно до своїх предків • *нащадки скіфів.* **2.** *розм.* про сина спадкоємця • *батько з нетерпінням чекав на нащадка.* **3.** *тільки мн.* люди майбутніх поколінь, потомки • *залишити нащадкам квітучу землю.*

ная́вний, -а, -е. який існує, присутній у даний момент • *наявні гроші, наявні сили, наявні учні.*

небезпе́ка, -и, *ж.* можливість якогось лиха, нещастя, якоїсь катастрофи, шкоди й т. ін. • *небезпека захворювання на рак.*

небеса́, -éс, *мн., поет.* те саме, що **не́бо.**

не́біж, -бо́жа, *ч.* син брата або сестри. Син. ***племінник.***

небі́жчик, -а, *ч.* померла людина • *згадали небіжчика діда.* Син. ***покійник.***

не́бо, -а, *с.* **1.** видимий над поверхнею землі повітряний простір у формі купола, який удень має блакитний колір, а вночі на ньому можна спостерігати зорі • *у блакитному небі кружляв орел, на небі сяяли зорі.* Син. *поет.* ***небеса, небокрай, небосхил.*** **2.** місце перебування Бога, ангелів, святих, праведних душ померлих; у нехристиянських релігіях: місцеперебування богів, країна вічного щастя.

небосхи́л, -у, *ч.* частина неба над лінією горизонту • *сонце вже сіло за небосхилом.* Син. ***обрій, небокрай.***

небуде́нний, -а, -е. який чимось виділяється серед інших • *небуденний талант, небуденна подія.* Син. ***незвичайний, особливий.***

небуття́, -я́, *с.* стан, коли припиняється існування, життя, буття • *заощадження громадян України пішли в небуття.*

невгава́ючий, -а, -е. який не припиняється, не умовкає • *невгаваючий шум моря.* Син. ***нестихаючий, невмовкаючий.***

невгамо́вний, -а, -е. **1.** який не може заспокоїтися, перестати діяти • *невгамовна дитина.* Син. ***неспокійний, нестримний.*** **2.** який не припиняється, не умовкає • *невгамовний спів птахів.* Син. ***невгаваючий.***

невда́лий, -а, -е. **1.** який закінчився, завершився не так, як хтось бажав • *невдалий день, невдалий урок.* **2.** не такий, як повинен бути; який не задовольняє потрібних вимог • *невдалий борщ, невдалий приклад.*

невда́ха, -и, *ч. і ж., розм.* людина, якій не щастить у чому-небудь або яка робить щось не так, як треба.

невда́ча, -і, *ж.* нещасливе, невдале закінчення, завершення чого-небудь • *зазнати невдачі.*

невдо́взі, *присл.* через деякий час, невеликий період після чогонебудь • *невдовзі після канікул вони зустрілися.* Син. ***незабаром.***

невиба́гливий, -а, -е. **1.** *до чого, на що, в чому і без додатка.* який задовольняється найнеобхіднішим; з надто скромними вимогами до чого-небудь (про людей, тварин, механізми) • *невибагливий до їжі, невибагливий на корм.* **2.** який не потребує, не вимагає особливих умов • *невибаглива рослина.* **3.** який свідчить про чи-

їсь надто скромні вимоги до чого-небудь • *невибагливі смаки слухачів.*

невимо́вний, -а, -е. який важко виразити, передати словами • *відчувати невимовну радість.*

неви́мушений, -а, -е. який здійснюється відповідно до бажання, потреби, без будь-якої натягнутості; цілком природний, щирий • *невимушена поведінка, невимушена розмова.*

невира́зний, -а, -е. який не має яскравих, виразних ознак, особливостей; який не виділяється чітко • *невиразне відчуття неспокою, невиразний силует.*

невиче́рпний, -а, -е. 1. який важко або неможливо вичерпати, витратити • *невичерпне багатство.* 2. дуже великий, незмірний • *невичерпна енергія.*

неві́глас, -а, *ч., розм.* неосвічена, незнаюча людина. Син. ***неук.***

невід'є́мний, -а, -е. якого не можна відділити, відокремити від кого-, чого-небудь • *невід'ємне право людини, Крим – невід'ємна частина України.*

невідкла́дний, -а, -е. якого не можна відкладати, який вимагає негайного виконання • *невідкладні справи, невідкладна допомога.*

неві́стка, -и, *ж.* заміжня жінка стосовно до рідних її чоловіка (батька, матері, братів, сестер, дружин братів і чоловіків сестер).

невмиру́щий, -а, -е. 1. який вічно живе, ніколи не вмирає • *невмирущий український народ.* Син. ***безсмертний.*** 2. який завжди зберігається в пам'яті людей, завжди зберігає своє значення • *невмируща козацька слава, невмирущий «Кобзар» Т. Шевченка.* Син. ***незабутній.***

нево́ля, -і, *ж.* відсутність волі, свободи, повна залежність когось від кого-, чого-небудь • *жити в неволі, потрапити в неволю.*

невро́з, -у, *ч.* функціональне захворювання центральної нервової системи людини, яке виявляється в надмірному збудженні, різкій реакції на зовнішні подразнення, пригніченості, нав'язливих ідеях.

невсипу́щий, -а, -е. 1. пильний, старанний, ретельний, неослабний, уважний • *невсипущий догляд батьків.* 2. який не знає втоми й виявляє наполеглнвість у роботі • *невсипущий трудівник на науковій ниві.* Син. ***невтомний, роботящий.*** 3. який не перестає діяти, існувати • *невсипущий контроль, невсипуща тривога.* Син. ***постійний, неослабний.***

невті́шний, -а, -е. 1. який не втішає, не радує, а засмучує • *невтішні новини, невтішний прогноз.* Син. ***безрадісний, сумний.*** 2. якого не можна втішити чим-небудь, заспокоїти • *невтішні батьки загиблих солдатів.* 3. надзвнчайно сильний, великий своїм виявом • *невтішне горе, невтішні ридання.*

невто́мний, -а, -е. 1. якнй не знає, не відчуває втоми • *невтомний трудівник.* Син. ***витривалий.*** 2. який характеризується наполегливістю, ретельністю • *невтомна праця науковців, невтомні пошуки виходу з кризи.* Син. ***настійливий, упертий.***

невча́сний, -а, -е. який відбувається-

ся, здійснюється, прибуває не тоді, коли треба, не в потрібний момент • *невчасні гості.*

нега́йний, -а, -е. який мусить бути виконаний зразу, без затримки • *негайні справи.* Син. ***терміновий.***

нега́рний, -а, -е. **1.** який не приваблює своїм зовнішнім виглядом. Син. ***некрасивий.*** **2.** позбавлений позитивних якостей, властивостей. Син. ***поганий, недоброякісний.*** **3.** наділений негативними моральними якостями, властивостями. Син. ***непорядний.*** **4.** який не провіщає доброго, не пов'язаний з радісним. Син. ***безутішний, сумний.***

негі́дник, -а, *ч.* той, хто здійснює ганебні, підлі вчинки. Син. ***мерзотник.***

него́да, -и, *ж.* **1.** погана погода • *на вулиці була негода: дощ, туман.* **2.** тяжка година; горе, нещастя • *мати розповідала про свої негоди.*

негр, -а, *ч.* людина чорної раси.

надаре́мний, -а, -е. **1.** який має певні причини, підстави • *недаремні побоювання.* Син. ***невипадковий.*** **2.** який дає певну користь, наслідки • *недаремні зусилля.* Син. ***немарний.***

недба́лий, -а, -е. **1.** який ставиться до своїх обов'язків байдуже, без належної старанності, не піклується про кого-, що-небудь • *недбалий студент.* **2.** зроблений, здійснений і т. ін. без старання, неуважно, як-небудь, неохайно • *недбалий ремонт квартири.* **3.** позбавлений напруженості • *недбалим рухом поправити волосся.* Син. ***невимушений.*** **4.** неакуратний, неохайний • *недбалий одяг.*

неді́ля, -і, *ж.* назва сьомого дня тижня, загального дня відпочинку.

недобача́ти[1], -а́ю, -а́єш, *недок.* погано бачити, мати слабий зір • *батько вже недобачав і носив окуляри.*

недобача́ти[2], -аю, -аєш, *недок.*, **недоба́чити,** -чу, -чиш, *док., чого, кого.* не помічати кого-, що-небудь, не звертати належної уваги на щось • *недобачати недоліків.*

недобросо́вісний, -а, -е. який нечесно й несумлінно ставиться до кого-, чого-небудь • *недобросовісний працівник.* Син. ***нечесний.***

недоброя́кісний, -а, -е. якість якого не відповідає належним вимогам • *недоброякісний продукт.*

недо́вгий, -а, -е. **1.** який має невелику довжину • *недовгий шлях.* Син. ***короткий.*** **2.** який триває невеликий відрізок часу • *недовга розлука, недовга перерва.* Син. ***нетривалий.*** **3.** лаконічний у викладі • *недовгий лист.* Син. ***небагатослівний.***

недові́ра, -и, *ж. до кого—чого і без додатка.* те саме, що **недові́р'я** • *виказати недовіру керівництву банку.*

недові́р'я, -я, *с., до кого—чого і без додатка.* відсутність довір'я, підозріле ставлення до кого-, чогонебудь • *з недовір'ям подивитися на стодоларову купюру.* Син. ***недовіра.***

недо́гляд, -у, *ч.* **1.** недостатній догляд, недбайливе ставлення до чого-небудь • *недогляд за технікою, недогляд за квартирою.* **2.** відсутність піклування, турботи про кого-небудь • *захворіти через*

недогляд лікарів. **3.** помилка, допущена через неуважність, недосвідченість • *кожний словник має певні недогляди.*

недóкурок, -рка, *ч.* недокурена цигарка або сигарета. Син. *розм.* ***недопалок, бичок.***

недóлік, -у, *ч.* упущення, недогляд, помилка в якій-небудь роботі • *помітити недоліки, усунути недоліки.*

недолю́блювати, -юю, -юєш, *недок., кого, що.* відчувати неприязнь до кого-, чого-небудь; не дуже любити кого- або що-небудь • *недолюблювати свого сусіда.*

недорéчний, -а, -е. **1.** зроблений, сказаний, виявлений і т. ін. невчасно, невідповідно до обставин, умов, місця • *недоречне запитання.* **2.** наявність, присутність якого небажана • *недоречний гість.* Син. ***зайвий, непотрібний.***

недорíкуватий, -а, -е. **1.** який має дефект мови, що полягає в невмінні правильно й чітко вимовляти деякі звуки, слова • *недорікуватий промовець.* **2.** *перен., розм.* неспроможний справитися з чим-небудь своїми силами • *недорікувата міліція.* Син. ***безпорадний.***

недорóбка, -и, *ж.* **1.** те, що хтось не завершив, не закінчив • *будівництво завершено, лишилися тільки деякі недоробки.* **2.** *у чому і без додатка.* недоліки, хиби, упущення в якій-небудь роботі, справі • *недоробки в контрольній роботі.*

недосвíдчений, -а, -е. **1.** *у чому і без додатка.* який не має достатнього досвіду, знань, потрібних в якій-небудь справі, професії й т. ін. • *недосвідчений керівник.* **2.** непризвичаєний, ненатренований (про зір, слух і т. ін.) • *недосвідчене око не помітило підробки.*

недостáча, -і, *ж.* **1.** *у чому, чого.* відсутність достатньої кількості чого-небудь • *недостача кальцію в їжі, недостача грошей.* Син. ***нестача.*** **2.** відсутність належної кількості грошей, товарів і т. ін., виявлена при перевірці • *ревізія виявила недостачу.*

недотóрканий, -а, -е. **1.** якого ніхто не торкався, не чіпав • *недоторкана страва стояла на столі.* **2.** *перен.* непорочний, чистий, цнотливий • *недоторкана дівчина.* Син. ***незайманий.*** **3.** який без серйозної причини ображається, не сприймає жартів, критичних зауважень. Син. ***образливий.***

недоторкáнний, -а, -е. **1.** який охороняється законом від посягань з боку кого-небудь • *депутат є недоторканною особою.* **2.** якого не можна знищувати, псувати через значимість, важливість та ін. • *недоторканні архітектурні пам'ятки.*

недóук, -а, *ч.* малоосвічена, погано обізнана з чим-небудь людина.

недоцíльний, -а, -е. який не відповідає поставленій меті, практично не дає користі й т. ін. • *недоцільний розподіл коштів.*

недочувáти, -áю, -áєш, *недок.* **1.** мати поганий слух, бути глухуватим • *бабуся вже недочувала.* **2.** не чути всього, погано чути сказане • *недочув, на яку платформу приходить поїзд.*

недýга, -и, *ж.* хвороба, слабість

• *лікувати різні недуги, виявити недугу.*

недýжий, -а, -е. **1.** який хворіє. Син. ***хворий.*** **2.** який не має великої фізичної сили. Син. ***слабкий, безсилий.***

нéжить, -ю, *ч.* запалення слизової оболонки носа, під час якого виділяється слизисто-гнійна речовина • *захворіти на нежить.*

незабáром, *присл.* **1.** через деякий час, невеликий період після чого-небудь • *незабаром після знайомства вони потоваришували.* **2.** через короткий відрізок часу; трохи згодом • *незабаром я повернувся додому.* **3.** у найближчому майбутньому • *незабаром будуть канікули.* Син. ***скоро.***

незабýтній, -я, -є. якого не можна забути через його важливість, значимість і т. ін. • *незабутні події.* Син. ***пам'ятний.***

незавéршений, -а, -е. не доведений до кінця • *незавершені справи.* Син. ***незакінчений.***

незадóвго, *присл., перед чим, до чого.* за короткий відрізок часу перед чим-небудь • *незадовго до кінця семестру.*

незадовíльний, -а, -е. який не відповідає певним вимогам • *незадовільний темп реформ.* Син. ***поганий.***

незадовóлений, -а, -е. **1.** який відчуває незадоволення ким-, чим-небудь • *незадоволений низькою зарплатою.* **2.** який виражає незадоволення • *сказати незадоволеним тоном.*

незалéжник, -а, *ч., розм.* прихильник державної незалежності власного народу.

незалéжність, -ності, *ч.* **1.** відсутність залежності однієї держави або народу від інших у сфері внутрішніх і зовнішніх стосунків; свобода від чужої влади • *здобути незалежність, втратити незалежність.* Син. ***суверенність, суверенітет.*** **2.** відсутність будь-якої залежності однієї людини, установи, підприємства від інших • *незалежність у виборі партнера.*

незважáючи, *прийм., на що.* всупереч чому-небудь, не дивлячись на що-небудь • *незважаючи на труднощі, незважаючи на погоду.*

незвичáйний, -а, -е. **1.** який відрізняється від інших. Син. ***особливий.*** **2.** не такий, як завжди. **3.** дуже великий, сильний щодо ступеня вияву. Син. ***надзвичайний.*** **4.** який виділяється серед інших здібностями, талантом, розумом. Син. ***видатний.*** **5.** важливий своїм значенням. Син. ***знаменний.***

незвúчний, -а, -е. **1.** до якого не звик хто-небудь, який не ввійшов у звичку • *незвична їжа, незвичний клімат.* **2.** *з інфін., до чого.* який не звик до чого-небудь, який не має навику в чому-небудь • *незвичний працювати, незвичний до танців.*

незгóда, -и, *ж.* **1.** відсутність взаєморозуміння, мирних стосунків, злагоди між ким-небудь • *незгода в родині.* Син. ***чвари, розлад.*** **2.** розбіжність у поглядах, думках, світогляді й т. ін. • *між партнерами існували серйозні незгоди.* **3.** негативна відповідь на що-небудь, заперечення чого-небудь, непогодженість із чимсь • *висловити незгоду.* Син. ***відмова.***

незгра́бний, -а, -е. **1.** який має непропорційну, недоладну будову, неструнку фігуру й т. ін. • *незграбна постать.* **2.** який не має спритності й легкості в рухах • *незграбний танцюрист.* Син. ***неповороткий, вайлуватий.*** **3.** позбавлений легкості, витонченості; зроблений грубо, без смаку (про предмети) • *незграбний стілець.* Син. ***грубий.*** **4.** позбавлений майстерності, влучності, дотепності й т. ін. (про мову, твір і т. ін.) • *незграбний вірш.* **5.** невміло, невдало виявлений • *незграбне вибачення.*

нездíйснений, -а, -е. який не здійснився, не збувся • *нездійснені надії про щастя.*

нездійснéнний, -а, -е. який не може здійснитися, збутися, виконатися • *цей проект видавався нездійсненним.*

нездолáнний, -а, -е. якого не можна здолати, перемогти • *нездоланне прагнення свободи.* Син. ***непереможний.***

нездýжати, -аю, -аєш, *недок.* бути хворим. Син. ***хворіти, слабувати.***

незлічéнний, -а, -е. якого не можна злічити, перерахувати, дуже великий за кількістю. Син. ***незчисленний.***

незначнúй, -а, -е. **1.** невеликий щодо кількості, розміру, сили вияву й т. ін. • *незначний транспортний рух.* **2.** який не має великого значення, не заслуговує на особливу увагу • *незначний випадок з життя.* Син. ***неважливий.*** **3.** нічим не визначний; не видатний • *незначний письменник.*

незчýтися, -ýюся, -ýєшся, *док.* не помітити, не відчути чого-небудь • *незчувся, як долетіли до Парижа.*

нез'ясóваний, -а, -е. **1.** який залишається незрозумілим, не поясненим • *нез'ясоване питання.* Син. ***неясний, незрозумілий.*** **2.** для якого нема причин, підстав • *нез'ясований страх перед екзаменами.* Син. ***безпричинний, безпідставний.***

нез'ясóвний, -а, -е. якого не можна пояснити • *нез'ясовна повага до влади.*

неістóтний, -а, -е. який не має суттєвого значення • *неістотні запитання.* Син. ***другорядний, несуттєвий.***

неймовíрний, -а, -е. **1.** який важко або неможливо собі уявити • *неймовірна подія.* Син. ***неможливий, неправдоподібний.*** **2.** який значно перевищує звнчайний ступінь вияву, звичайну силу й т. ін. чого-небудь • *неймовірна швидкість, неймовірна красуня.* **3.** який відрізняється від інших, не такий, як усі • *неймовірна зачіска.* Син. ***особливий, незвичайний.***

нейтралітéт, -у, *ч.* у міжнародному праві – політичне й правове становище держави, яка не бере участі у війні, зберігає мирні стосунки з воюючими країнами і не подає жодній з них воєнної допомоги • *дотримуватися нейтралітету, порушити нейтралітет.*

некмітлúвий, -а, -е. який не може добре та швидко міркувати. Син. ***нетямущий.***

некролóг, -а, *ч.* стаття з приводу смерті кого-небудь, в якій подаються відомості про життя й діяльність померлого.

нелега́льний, -а, -е. заборонений законом • *нелегальний імпорт сигарет.* Син. ***підпільний, незаконний.***

неліквíдний, -а, -е. який неможливо продати, реалізувати на ринку • *неліквідні товари, неліквідні акції.*

нemaлова́жний, -а, -е. досить важливий • *немаловажна справа.* Син. ***значний.***

не́мічний, -а, -е. **1.** недостатньо сильний. Син. ***слабий, безсилий.*** **2.** неспроможний, нездатний зробити що-небудь, справитися своїми силами з чимсь. Син. ***безпорадний.*** **3.** *перен.* незначний, слабий силою свого вияву. **4.** *перен.* незадовільний у художньому відношенні, позбавлений майстерності. Син. ***недосконалий.***

немовля́, -я́ти, *с.* дитина, яка ще не вміє говорити.

нена́видіти, -джу, -диш. *недок., кого, що.* відчувати ненависть до кого, чого-небудь.

нена́висть, -і, *ж., до кого—чого і без додатка.* почуття великої неприхильності, ворожості до кого-, чого-небудь.

ненаро́ком, *присл.* **1.** без певної мети, без певного наміру • *ненароком доторкнутися до стіни.* Син. ***ненавмисне.*** **2.** необережно, необачно, не бажаючи заподіяти щось неприємне • *ненароком розбив чашку.*

необа́чний, -а, -е. **1.** який діє нерозсудливо, необережно, надто поспішний у рішеннях, вчинках • *необачний бізнесмен.* Син. ***необачливий.*** **2.** викликаний діями нерозсудливої, необережної людини або який свідчить про чиюсь нерозсудливість, необережність • *необачні слова, необачний вчинок.* Син. ***необдуманий, нерозсудливий, необачливий.***

необду́маний, -а, -е. зроблений поспішно, без достатнього обдумування, обмірковування • *необдумане рішення.* Син. ***необачний, нерозсудливий.***

необхíдний, -а, -е. без якого не можна обійтися; конче потрібний.

неодмíнний, -а, -е. **1.** який не можна проігнорувати, якого потрібно дотримуватись, який треба виконувати • *неодмінна умова одержання кредиту.* Син. ***обов'язковий.*** **2.** якого не можна уникнути • *неодмінний фінансовий ризик.* **3.** без якого не можна обійтися • *неодмінне шампанське на святковому столі.* Син. ***необхідний.*** **4.** постійний, незмінний • *неодмінні відвідувачі виставок.*

неологі́зм, -у, *ч.* нове слово або зворот, що з'являються в мові.

неося́жний, -а, -е. який не має видимих меж, дуже великий щодо розміру • *неосяжні ліси, неосяжні запаси нафти.* Син. ***неозорий, неоглядний.***

неохо́че, *присл.* без бажання, мляво, повільно • *неохоче поїсти.* Син. ***нехотя.***

непередба́чений, -а, -е. якого не передбачали, не чекали, не сподівалися • *непередбачене падіння гривні.* Син. ***несподіваний.***

непередба́чливий, -а, -е. який не може передбачити можливих наслідків чого-небудь або свідчить про це • *непередбачливий політик.*

неперекладни́й, -á, -é. **1.** який є ори-

гіналом, а не перекладом чогонебудь. **2.** якого неможливо або важко точно перекласти на іншу мову.

неписьме́нний, -а, -е. який не вміє читати й писати.

непиту́щий, -а, -е. який не вживає спиртних напоїв.

непова́га, -и, *ж.* зневажливе, нечемне ставлення до кого-, чогонебудь • *неповага до старших.*

непова́жливий, -а, -е. який ставиться до інших без поваги; який не виявляє поваги до кого-, чогонебудь • *неповажливий хлопець.*

непова́жний, -а, -е. який не може бути взятий до уваги; недостатньо обґрунтований • *неповажна причина.*

непого́да, -и, *ж.* погана погода. Син. ***негода.***

непоказни́й, -а́, -е́. **1.** який нічим не виділяється серед інших, не приваблює своїми зовнішніми рисами • *непоказний будинок, непоказна дівчина.* Син. ***непривабливий.*** **2.** *перен.* який не заслуговує схвалення. Син. ***незавидний.***

непоко́їти, -о́ю, -о́їш, *недок., кого.* **1.** порушувати чий-небудь спокій • *непокоїти друзів невчасним візитом.* Син. ***турбувати.*** **2.** хвилювати, викликати у когось неспокій • *непокоїти батьків своїми оцінками.* **3.** завдавати фізичний біль • *непокоїла поранена рука.* Син. ***турбувати.***

непору́шний, -а, -е. **1.** який залишається в нерухомому стані. **2.** *перен.* який не змінює свого виразу (про обличчя, погляд і т. ін.). Син. ***нерухомий.*** **3.** який не може бути порушений, змінений. Син. ***міцний, нерушимий.*** **4.** якого не можна похитнути, подолати; дуже стійкий.

непохи́тний, -а, -е. **1.** якого не можна похитнути. Син. ***стійкий.*** **2.** який проявляє стійкість, твердість у чому-небудь (про людей). **3.** який не може бути порушений, змінений. Син. ***сильний, непорушний.*** **4.** який твердо встановився. Син. ***незмінний.***

непристо́йний, -а, -е. який виходить за межі загальноприйнятих моральних норм • *непристойна поведінка, непристойні анекдоти.*

непробу́дний, -а, -е. **1.** дуже міцний, тривалий (про сон) • *спати непробудним сном.* Син. ***безпробудний, безпросипний.*** **2.** *перен.* який не знає меж, відзначається великою мірою чого-небудь • *непробудний п'яниця.*

нерво́вий, -а, -е. **1.** який стосується нервів або характеризує нерви • *нервова система, нервова клітина.* **2.** зв'язаний із збудженістю, роздратуванням нервів • *нервова робота.* **3.** який виражає, виявляє збудження, роздратування й т. ін. • *говорити нервовим голосом.* **4.** який виник від захворювання, розладу нервової системи; викликаний захворюванням нервів • *нервове потрясіння.* **5.** який перебуває у стані підвищеної чутливості, збудженння, хвилювання, роздратування • *я сьогодні нервовий.* **6.** різкий, поривчастий, з раптовими швидкими ривками • *нервовим рухом запалив сигарету.* **7.** *перен.* сповнений неспокою,

турбот, хвилювання (про обстановку, роботу й т. ін.) • *працювати в нервовій обстановці.*

нероба, -и, *ч. і ж., розм.* людина, яка не хоче працювати. Син. ***ледар.***

нерозважливий, -а, -е. **1.** який діє нерозумно, без обдумування або нездатний діяти розумно, розсудливо • *нерозважливий політик.* Син. ***нерозсудливий.*** **2.** зроблений без обдумування • *нерозважливий вчинок.* Син. ***необачний, необдуманий, нерозважний.***

нерозважний, -а, -е. **1.** якого неможливо заспокоїти, утішити. Син. ***безутішний.*** **2.** який діє нерозумно, без обдумування або не здатний діяти розумно, розсудливо • *нерозважна людина.* Син. ***нерозсудливий, нерозважливий.*** **3.** зроблений без обдумування • *нерозважні слова.* Син. ***необачний, необдуманий, нерозважливий.***

нерозлучний, -а, -е. який завжди буває разом, ніколи не розлучається з ким-небудь • *нерозлучні подруги.*

нерухомість, -мості, *ж.* майно, яке складається із земельної ділянки, будівель і т. ін.

несамовитий, -а, -е. **1.** який не здатний відповідати за свої вчинки, дії, контролювати їх • *несамовита людина.* **2.** *перен.* дуже сильний, страшенний • *несамовитий дощ.*

несвідомий, -а, -е. **1.** який не контролюється свідомістю, а проявляється несвідомо, мимовільно • *несвідоме бажання.* **2.** чия свідомість не досягла належного рівня розвитку • *несвідома дитина.*

несмак, -у, *ч.* відсутність або недостача доброго смаку • *виявити несмак, несмак в одязі.*

несповна, *присл., розм.* не повністю, не цілком • *подорож тривала несповна три дні.*

неспокій, -окою, *ч.* почуття занепокоєння, тривоги; відсутність спокою.

несталий, -а, -е. який часто змінюється • *несталий розклад занять.* Син. ***непостійний, нестійкий.***

нестаток, -тку, *ч.* **1.** *перев. мн.* відсутність засобів до існування • *жити в постійних нестатках.* Син. ***бідність, нужда.*** **2.** *тільки одн.* відсутність чого-небудь у достатній кількості • *нестаток продовольства.* Син. ***нестача, недостача.***

нестача, -і, *ж.* відсутність чогонебудь у достатній кількості. Син. ***недостача, нестаток.***

нестерпний, -а, -е. **1.** якого важко або неможливо витерпіти • *нестерпний біль, нестерпна спека.* Син. ***нестерпимий.*** **2.** дії та вчинки якого не терплять, не переносять інші • *нестерпна людина.*

нести, -су, -сеш, *недок.* **1.** *кого, що.* взявши або навантаживши на себе, переміщати кудись • *нести сумку, нести дитину.* **2.** *що, перен.* виконувати які-небудь обов'язки, доручення • *нести службу, нести чергування.* **3.** *що.* захопивши силою свого руху, швидко пересувати • *вітер ніс пожовкле листя, вода несла човен.* **4.** *що.* розносити, розповсюджувати, поширювати що-небудь • *від бомжа несло потом і перегаром.* **5.** *що.* відкладати яйця (про птахів) • *кури щодня несли яйця.*

нестримний, -а, -е. **1.** нічим не стримуваний, який не знає меж у чо-

му-небудь • *нестримне бажання, нестримний сміх*. **2.** який не вміє стримуватися, володіти собою • *хлопець був абсолютно нестримний*.

несхóжий, -а, -е. який не має подібності до кого-, чого-небудь • *брати були несхожі між собою*. Син. ***неподібний.***

нéук, -а, *ч., розм*. нетямуща, недосвідчена, малознаюча людина • *поміж політиків чимало неуків*.

неухи́льний, -а, -е. який не має відхилень від чого-небудь • *неухильне падіння гривні, неухильне дотримання правил*. Син. ***незмінний, постійний.***

неформáл, -а, *ч., розм*. член неформального об'єднання, яке не має усталеного статуту, членства й не є зареєстрованим в органах влади.

нехлю́йство, -а, *с., розм*. незібраність, недбалість у діях, учинках.

нецензýрний, -а, -е. **1.** який не відповідає вимогам цензури, заборонений нею • *нецензурні вірші*. **2.** *перен*. непристойний, грубий • *нецензурна лайка*.

нещодáвно, *присл*. який відбувався в недалекому миниулому, недавно • *нещодавно я ходив до кіно*.

ни́зка, -и, *ж*. **1.** сукупність предметів, явищ та ін., які розташовані один за одним • *низка питань, низка автомобілів*. **2.** що-небудь нанизане на нитку, дротину та ін. • *низка перлів*.

никáти, -áю, -áєш, *недок*. ходити без діла, без певної мети. Син. ***тинятися.***

ни́щити, -щу, -щиш, *недок*. **1.** *що*. робити непридатним, псувати • *нищити військову техніку*. Син. ***руйнувати.*** **2.** *кого*. позбавляти життя, вбивати • *нищити тарганів, нищити ворогів*.

ніколи, *присудк. сл*. немає часу для чого-небудь • *ніколи поїсти, ніколи почитати*.

нікóли, *присл*. ні в який час, ні за яких обставин • *ніколи цього не забуду*.

нікоти́н, -у, *ч*. отруйна наркотнчна речовина, що міститься в тютюні [з фр. nicotine «тс.»].

нікуди́шній, -я, -є, *розм*. який не відповідає певним вимогам, дуже поганий • *нікудишня відповідь на екзамені*.

нікчéмний, -á, -é. **1.** ні на що нездатний • *нікчемна людина*. **2.** незначний, несуттєвий • *нікчемні звинувачення*. **3.** дуже малий, незначний щодо розміру, кількості й т. ін. • *отримувати нікчемну пенсію*.

нímá, -мóї, *ж*. людина жіночої статі, позбавлена здатності говорити.

німи́й[1], -á, -é. **1.** який не може говорити, позбавлений здатності говорити. **2.** *перен*. мовчазний, тихий. Син. ***безмовний.***

німи́й[2], -мóго, *ч*.; людина чоловічої статі, позбавлена здатності говорити.

ніс, нóса, ч. **1.** орган нюху у вигляді виступу над ротом з дихальними шляхами на обличчі людини, морді тварини. **2.** дзьоб птаха. **3.** передня частина човна, судна, літака й т. ін.

нісені́тниця, -і, *ж*. щось безглузде, нерозумне, без усякого змісту. Син. ***дурниця.***

нітрóхи, *присл*. ні в якій мірі • *нітрохи не ображатися на батьків*. Син. ***ніскільки, зовсім.***

ніч, но́чі, *ж.* частина доби від заходу до сходу сонця, з вечора до ранку.

ніяк, *присудк. сл.* нема можливості, неможливо • *ніяк помогти в біді.*

нія́к, *присл.* 1. зовсім, абсолютно • *ніяк не може заспокоїтися.* 2. уживається в значенні заперечної відповіді на запитання.

ніякові́ти, ніяковію, ніяковієш, *недок.* бентежитися, почуватися невпевнено • *першокласники ніяковіли перед вчителькою.* Син. ***конфузитися.***

новачо́к, -а, *ч.* людина, яка недавно вступила куди-небудь, поселилася десь і т. ін. • *до класу увійшов новачок.* Син. ***новак.***

нове́ла, -и, *ж.* невеликий розповідний художній твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом [з іт. novella «новина»].

нови́й, -а́, -е́. 1. вперше зроблений, виготовлений, який щойно з'явився • *жити в новому будинку.* 2. який стосується найближчого часу • *нова українська література.* Син. ***сучасний.*** 3. раніше невідомий, щойно відкритий, створений, виведений і т. ін. • *новий сорт, нові ліки.* 4. зовсім інший, не той, що був раніше • *постійно прибували нові гості.* 5. якого раніше не бачили, з яким не були знайомі • *нова людина в колективі.* Син. ***незнайомий, невідомий.*** 6. наступний, черговий • *відкоркувати нову пляшку пива.*

новина́, -и́, *ж.* щойно або недавно одержане повідомлення, звістка • *добрі новини, сумні новини.*

нови́нка, -и, *ж.* щось нове, недавно винайдене, впроваджене й т. ін. Син. ***нововведення.***

новобага́тько, -а, *ч., зневажл.* людина, яка швидко розбагатіла внаслідок спекулятивних операцій з грошима, сировиною, товарами.

новобра́нець, -нця, *ч.* особа, щойно призвана на військову службу.

нововве́дення, -я, *с.* те нове, яке недавно або тільки що ввели • *запровадити цікаве нововведення.* Син. ***новинка.***

новорі́чний, -а, -е. який стосується Нового року, пов'язаний з ним • *новорічна ніч, новорічна ялинка.*

новоспе́чений, -а, -е, *іронн.* який недавно або тільки що став кимнебудь, здобув якусь професію, посаду й т. ін. • *новоспечений студент, новоспечений директор.*

новотві́р, -во́ру, *ч.* 1. форма, елемент, слово та ін., що утворилися заново • *деякі журналісти полюбляють мовні новотвори.* 2. пухлина, що виникла в живому організмі внаслідок хворобливого розростання тканинних клітин.

нога́, -и́, *ж.* 1. одна з двох нижніх кінцівок людини, одна з кінцівок тварини, птаха. 2. опора меблів, споруд, механізмів і т. ін. Син. ***ніжка.***

но́жиці, -жиць, *мн.* інструмент для різання, стриження, що складається з двох лез, з'єднаних навхрест гвинтом.

номенклату́ра, -и, *ж.* 1. сукупність назв, які вживаються в якій-небудь галузі науки, виробництва та ін. • *номенклатура нових синтетичних матеріалів.* 2. *збірн., розм.* державні службовці, які

працюють на різноманітних керівних посадах, не обов'язково маючи для цього відповідну фахову підготовку [з лат. nomenclatura «розпис імен»].

номенклату́рник, -а, *ч., розм.* державний службовець, який працює на різноманітних керівних посадах, не маючи для цього відповідної фахової підготовки.

но́мер, -а, *ч.* **1.** порядкове число предмета серед інших однорідних. **2.** який-небудь предмет, позначений порядковим числом. **3.** позначення розміру одягу, взуття й т. ін. **4.** окрема кімната в готелі, мотелі тощо. **5.** окремий виступ артиста або групи артистів у концерті або цирковій програмі. **6.** *розм.* який-небудь несподіваний, дивний вчинок [з лат. numerus «число»].

номіна́ція, -ї, *ж.* офіційне проголошення кого-, чого-небудь претендентом до отримання якоїсь нагороди, премії тощо • *номінація на кращий фільм року* [від лат. nominatio «називання»].

но́нсенс, -у, *ч., книжн.* безглуздя, нісенітниця [з англ. nonsense «тс.»].

но́рма, -и, *ж.* **1.** загальноприйнята засада, установка, правило. **2.** звичайний, визнаний обов'язковим порядок. **3.** установлена міра, кількість чогось. **4.** середня, звичайна величина чогось [з лат. norma «порядок, лад»].

норма́льний, -а, -е. **1.** який не має відхилень від норми; який відповідає загальноприйнятим нормам, установленим вимогам • *нормальна зарплата, нормальні стосунки.* Син. ***звичайний.*** **2.** психічно здорова людина • *бабуся була не зовсім нормальна* [з лат. normalis «прямолінійний»].

нормати́в, -у, *ч.* показник норм, згідно з якими проводиться певна робота або здійснюється, виконується що-небудь • *виконати нормативи, додержувати нормативів, порушувати нормативи* [з лат. normatio «впорядкування»].

носи́ти, ношу́, но́сиш, *недок.* **1.** *кого, що.* протягом певного часу переміщати, доставляти кого-, щонебудь кудись • *поштарка щодня носила листи.* **2.** *кого, що.* протягом певного часу везти, пересувати кого-, що-небудь з великою швидкістю • *вітер носив пожовкле листя.* **3.** *що.* надягати на себе, мати на собі або при собі • *носити потерті джинси.* **4.** *що.* мати, зберігати (про бороду, вуса, зачіску) • *професор носив козацькі вуса, носити довгу косу.* **5.** *що.* мати назву, ім'я і т. ін. • *вулиця носить ім'я Г. Сковороди.* Син. ***називатися.*** **6.** *що.* мати, містити в собі, зберігати що-небудь • *носити в душі презирство до ворогів.* **7.** мати певний характер, напрям тощо • *стаття носить рекламний характер.* **8.** *кого, безос., розм.* бути, перебувати невідомо де • *де тебе носить цілий день?* **9.** *кого.* бути вагітною, чекати на народження дитини • *дружина носила його першу дитину.*

носі́й, -я́, *ч.* **1.** людина, що займається перенесенням багажу пасажирів на вокзалах, пристанях. **2.** той, хто є виразником чого-небудь. **3.** розповсюджувач інфекції.

носови́к, -а́, *ч.* хусточка для витирання носа, обличчя й т. ін.

нота́ріус, -а, *ч.* службова особа, в обов'язки якої входить здійснення нотаріальних дій [з лат. notarius «писар»].

нота́тка, -и, *ж.* короткий запис, помітка для пам'яті [з лат. nota «знак, помітка»].

нота́ція, -ї, *ж.* настанова, повчання із засудженням чиєсь поведінки, вчинків та ін. [з лат. notatio «позначення, зауваження»].

ночува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* залишатися на ніч, для сну, відпочинку.

НРУ [ен-ер-у́] *невідм., ч.* скорочення: Народний рух України (назва політичної партії, яка перебуває на українських державницьких позиціях).

ну́ди́тися, ну́джу́ся, ну́ди́шся, *недок.* відчувати сум від бездіяльності • *нудитися без роботи.*

нуди́зм, -у, *ч.* суспільний рух, який пропагує повернення до природи, через перебування в оголеному вигляді на свіжому повітрі осіб обох статей з метою відпочинку, а також для фізичної та психічної гігієни.

нуди́ст, -а, *ч.* прихильник і пропагандист нудизму.

нудни́й, -а́, -е́. **1.** який викликає почуття нудьги (одноманітністю, непривабливістю вигляду тощо) • *на вулиці було кілька сірих нудних будинків.* **2.** який не викликає зацікавлення • *нудний фільм, нудна телепрограма.* **3.** сповнений нудьги, туги • *нудне провінційне життя.* Син. ***безрадісний.*** **4.** який викликає неприємне відчуття • *начальник був нудною людиною.* Син. ***неприємний, антипатичний.***

нудьга́, -и́, *ж.* **1.** стан, викликаний бездіяльністю, відсутністю розваг. Син. ***сум, досада.*** **2.** стан, викликаний одноманітністю обстановки, відсутністю інтересу до навколишнього, до своїх занять. **3.** *за ким—чим і без додатка.* стан, що характеризується неспокоєм, тривогою в поєднанні із сумом, апатією. Син. ***туга, журба.***

нумера́ція, -ї, *ж.* **1.** процес ставлення на чому-небудь номерів в послідовному порядку • *завершити нумерацію сторінок.* **2.** цифрове позначення порядкових номерів предметів • *нумерація вагонів поїзда, нумерація будинків.*

нуміизма́тика, -и, *ж.* наука, що вивчає старовинні монети та медалі.

нутро́, -а́, *с., розм.* **1.** внутрішні органи людини або тварини. Син. ***нутрощі.*** **2.** внутрішня частина чого-небудь. Син. ***нутрощі.*** **3.** внутрішній психічний стан людини. Син. ***душа.***

ну́трощі, -ів, *мн.* **1.** внутрішні органи людини або тварини. Син. ***нутро.*** **2.** внутрішня частина чого-небудь. Син. ***нутро.***

нюа́нс, -у, *ч.* відтінок, ледве помітний перехід (у звуках, фарбах, у судженнях) [з фр. nuance «тс.»].

ня́ня, -і, *ж.* **1.** жінка, яка доглядає дітей. **2.** *розм.* жінка, яка доглядає хворих. Син. ***санітарка.***

О

оáза, -и, *ж.* 1. родюче місце в пустелі, де є буйна рослинність і прісна вода • *нечисленні оази в Сахарі.* 2. *перен.* про те, що становить приємний виняток на загальному фоні • *оаза добробуту, оаза високої культури.*

оáзис, -у, *ч.* те саме, що **оáза.**

обáбіч[1], *присл.* з обох боків, на обидва боки • *розбризкувати обабіч себе грязюку.*

обáбіч[2], *прийм. з род. в.* уживається при вказуванні на розташування, переміщення й т. ін. кого-, чогонебудь по обидва боки об'єкта • *обабіч дороги, обабіч будинку.*

обáчний, -а, -е. 1. який діє розумно, спокійно, передбачливо. 2. який виражає обережність у своїх діях, не наражається на неприємність, небезпеку. Син. ***обережний.***

обвáл, -у, *ч.* 1. стрімке падіння великої частини ґрунту, гірської породи, снігу й т. п., внаслідок зсуву, руйнування й т. ін. • *потрапити в сніговий обвал.* 2. купа каміння, землі, снігу й т. ін., що звалилася з гори, кручі, скелі й т. ін. • *йти через гірський обвал.*

обговóрювати, -юю, -юєш, *недок.,* **обговорúти,** -ворю́, -вóриш, *док., що.* 1. обмінюватися поглядами, міркуваннями, враженнями й т. ін. з ким-небудь, детально аналізуючи, розглядаючи щось • *докладно обговорити майбутні дії.* 2. висловлюватися по черзі про кого-, щонебудь, даючи певну оцінку • *обговорювати нову книжку, обговорювати дисертацію.* Син. ***оцінювати.*** 3. *розм.* безпідставно осуджувати, звинувачувати кого-небудь у чомусь. Син. ***оговорювати, обмовляти.***

обгортáти, -áю, -áєш, *недок.,* **обгорну́ти,** -орну́, -óрнеш, *док.* 1. *чим, у що і без додатка.* покривати, обвиваючи, обмотуючи кругом, з усіх боків • *обгорнути зошити.* 2. *тільки недок.* щільно облягати, обтягувати (про одяг, вбрання) • *сукня щільно обгортала фігуру дівчини.* 3. підпушувати землю навколо рослини, присуваючи, привалюючи її до стебла • *обгортати картоплю.* Син. ***підгортати.***

обдарóваність, -ності, *ж.* наявність великих природних здібностей • *природна обдарованість до малювання.* Син. ***обдарования, обдарування.***

обдивля́тися, -я́юся, -я́єшся, *недок.,* **обдивúтися,** -ивлю́ся, -и́вишся, *док.* 1. *кого, що.* уважно розглядати кого-, що-небудь з усіх боків • *уважно обдивитися мотоцикл.* Син. ***оглядати.*** 2. дивитися навко-

ло себе; роздивлятися на всі боки • *обдивлятися навкруги.*

обезбо́лювати, -юю, -юєш, *недок.*, **обезбо́лити,** -лю, -лиш, *док.* штучно викликати втрату відчуття болю (під час хірургічної операції, хворобливих фізіологічних процесів) • *обезболити зуб перед видаленням.*

обере́жний, -а, -е. **1.** який поводиться стримано, обдумано, передбачливо, не наражаючись на можливу небезпеку, неприємності • *обережний покупець квартири.* Син. ***обачний.*** **2.** який робиться обдумано, з урахуванням можливої небезпеки • *обережний рух вперед.* **3.** який тактовно, делікатно поводиться, обходиться з чим-небудь • *треба обережно поводитися з близькими.* **4.** стриманий, неквапливий в оцінках, висновках та ін. • *обережні оцінки експертів.*

оберіга́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **оберегти́,** -ежу́, -еже́ш, *док.* **1.** *від кого—чого.* захищати, обороняти від чогось небезпечного, небажаного • *оберігати дитину від хвороб.* **2.** *кого, що.* стежити, наглядати за збереженням, цілістю, недоторканістю кого-, чого-небудь • *оберігати кордон, оберігати маму.* Син. ***охороняти, стерегти.***

оберта́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **оберну́тися,** оберну́ся, обе́рнешся, *док.* **1.** повертатися в певний бік, певним боком; повертатися в протилежний бік, назад; повертатися до кого-небудь лицем. **2.** *перен.* (про хід якоїсь справи) приймати інший напрям. **3.** повертатися навколо своєї осі; повертатися, творячи круг. **4.** щось виконуючи, переміщатися з одного місця на інше й назад. **5.** *тільки недок., перен.* постійно бувати в якому-небудь середовищі. **6.** *на кого, на що, у кого, у що.* набирати іншого вигляду, переходити з одного стану в інший, перетворюватися; у казках — користуючись чарами, приймати інший образ, перетворюватися на кого-, що-небудь.

об'є́днувати, -ую, -уєш, *недок.*, **об'єдна́ти,** -а́ю, -а́єш, *док.* **1.** *що.* з'єднувати в одне ціле; робити єдииим, цілим • *об'єднати всі українські етнічні території.* **2.** сполучати між собою • *міст через Дніпро об'єднував обидві частини міста.* Син. ***з'єднувати.*** **3.** містити в собі; мати у своєму складі • *товариство об'єднувало понад 100 членів.* **4.** *у що, на чому і без додатка.* згуртовувати, єднати на ґрунті спільності мети, поглядів, інтересів • *об'єднувати в одну партію, нас об'єднує любов до Харкова.* **5.** робити подібним, схожим (за певними спільними ознаками) • *вірші цих поетів об'єднували шокуючі словесні засоби.* Син. ***споріднювати.***

об'є́кт, -а, *ч.* **1.** *філос.* пізнавана дійсність, що існує поза свідомістю людини й незалежно від неї. **2.** *чого і без додатка.* явище, предмет, особа, на які спрямовані певна діяльність, увага й т. ін. • *об'єкт господарської діяльності людини.* **3.** предмет наукового й т. ін. дослідження, спеціальної зацікавленості, компетенції • *об'єктом досліджень вченого була історія*

України. **4.** певна одиниця (споруда, підприємство, ділянка місцевості й т. ін.) господарського або оборонного значення • *здати промисловий об'єкт, охороняти військовий об'єкт* [з лат. objectum «предмет»].

об'єкти́вний, -а, -е. **1.** який існує поза людською свідомістю й незалежно від неї • *об'єктивні умови розвитку.* **2.** позбавлений упередження й суб'єктивного ставлення • *об'єктивна оцінка, об'єктивний виклад останніх подій в країні* [з лат. objectivus «предметний»]. Син. ***безсторонній, неупереджений.***

об'є́м, -у, *ч.* **1.** величина чого-небудь, вимірювана в кубічних одиницях • *об'єм басейну.* **2.** величина, розмір, кількість та ін. • *об'єм виробництва.* Син. ***обсяг.***

обира́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **обра́ти,** -беру́, -бере́ш, *док.* **1.** виділяти, відбирати за якою-иебудь ознакою • *обрати місце для відпочинку, обирати правильний шлях.* **2.** надавати перевагу комусь, чомусь перед ким-, чим-небудь іншим • *обрати жениха, обрати професію юриста.* **3.** *ким, на (в, за) кого, до чого, в що чим.* виділяти голосуванням для виконання певних обов'язків • *обрати на голову комітету, обирати до парламенту.*

о́біг, -у, *ч.* **1.** *ек.* рух товарів та інших цінностей в суспільстві • *грошовий обіг, товарний обіг.* **2.** використання, вжиток • *вилучати з обігу зіпсовані грошові знаки.*

обі́д, -у, *ч.* **1.** споживання їжі серед дня, між сніданком і вечерею • *запросити на обід, приготувати на обід курку в сметані.* **2.** їжа, призначена для споживання вдень • *поставити обід на стіл.*

обі́знаний, -а, -е. **1.** який добре ознайомлений із чимось • *обізнаний зі станом справ.* **2.** який має знання, досвід в якій-небудь галузі науки, техніки та ін. • *обізнаний в математиці.*

обійма́ти, -ма́ю, -ма́єш, *недок.*, **обійня́ти,** обійму́, обі́ймеш, *док.* **1.** *кого.* обхоплювати кого-небудь руками чи рукою, виражаючи ніжність, почуття дружби й т. ін. • *обійняти дочку.* **2.** *що.* обхоплювати руками чи рукою що-небудь • *обіймати руки колінами, обіймати автомат.* **3.** *перен.* поширюючись, огортати, обволікати, охоплювати й т. ін. кого-, що-небудь (про полум'я, світло, темряву) • *будинок обійняло полум'ям.* **4.** оволодівати ким-, чим-небудь; повністю захоплювати, полонити когось, щось (про почуття, враження тощо) • *неспокій обійняв його душу.* **5.** мати у своєму складі • *словник обіймав 30 тисяч слів.* **6.** посідати, займати • *обіймати керівну посаду, обіймати перше місце.*

обі́руч, *присл.* **1.** обома руками • *триматися обіруч за кермо.* **2.** дуже міцно • *триматися обіруч за посаду.*

обіця́ти, -я́ю, -я́єш, *недок. і док.* **1.** *що.* зобов'язуватися, давати слово зробити щось, діяти певним чином • *обіцяти виправити двійку.* **2.** запевняти кого-небудь, що він одержить, матиме щось • *обіцяти купити мотоцикл.* **3.** пода-

вати надії на що-небудь; провіщати що-небудь • *день обіцяв бути теплим.*

обкла́динка, -и, *ж.* **1.** покриття книжки, журналу, зошита з паперу або іншого матеріалу • *сфотографувати для обкладинки журналу, книжка у твердій обкладинці.* **2.** обгортка для книжки або зошита із синтетичного матеріалу • *купити обкладинки для зошитів.* **3.** невелика шкіряна або синтетична папка, в яку вкладається документ • *обкладинка для паспорта.*

обкрада́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **обікра́сти,** -а́ду, -а́деш, *док., кого, що.* красти щось у кого-небудь • *обкрадати населення, обікрали квартиру.*

обла́днувати, -ую, -уєш, *недок.*, **обладна́ти,** -а́ю, -а́єш, *док.* **1.** *що.* споруджувати що-небудь, пристосовуючи для певної мети; готувати, забезпечуючи необхідним спорядженням • *обладнати майстерню, обладнати кабінет.* **2.** *чим.* ставити, припасовувати до чого-небудь певний пристрій, механізм та ін. • *літаки обладнали додатковими гарматами.*

о́бласть, -і, *ж.* **1.** адміністративно-територіальна одиниця в Україні, а також в колишньому СРСР • *Харківська область.* **2.** *розм.* адміністративний центр, а також керівні організації такої одиниці державної території • *вирішувати питання на рівні області.*

обли́зувати, -ую, -уєш, *недок.*, **облиза́ти,** -ижу́, -и́жеш, *док.* **1.** проводити язиком по поверхні чого-небудь • *облизувати пересохлі губи.* **2.** торкатися чого-небудь, охоплюючи, огортаючи його собою (про вогонь, полум'я, дим) • *огонь вже облизував дах будинку.*

обли́ччя, -я, *с.* **1.** передня частина голови людини (від чола до бороди) • *чоловік з мужнім обличчям.* **2.** загальний вигляд, зовнішні риси кого- або чого-небудь • *обличчя міста, обличчя країни.* **3.** найбільш показова сторона явища, предмета й т. ін., яка виражає його суть • *наукова продукція є обличчям університету.* **4.** сукупність основних якостей кого-, чого-небудь, його суть • *справжнє обличчя США.*

облиша́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **обли́шити,** -шу, -шиш, *док.* **1.** переставати чим-небудь займатися, припиняти щось робити • *облишити курити.* **2.** відмовлятися від попередніх намірів, бажань і т. ін. • *облишити пошуки справедливості.*

облíга́ція, -ї, *ж.* цінний папір, що дає його власникові заздалегідь визначений прибуток у вигляді процентів [з лат. obligatio «зобов'язання»].

о́блік, -у, *ч.* **1.** реєстрація людей із занесенням у відповідні списки • *стати на облік у військкоматі.* **2.** встановлення наявності, з'ясування кількості чого-небудь • *облік виробленої продукції.*

о́бмаль, *присл., розм.* недостатньо, малувато • *обмаль часу, обмаль грошей.*

обма́н, -у, *ч.* **1.** неправдиві слова, вчинки, дії та ін. • *політики не можуть без обману населення.* Син. **брехня.** **2.** *чого, який.* хибне сприй-

няття дійсності, зумовлене неправильним відображенням її органами чуття • *обман слуху, обман очей*. Син. ***омана.***

обмéжений, -а, -е. **1.** який позначає певні межі • *обмежений знанням однієї мови.* **2.** невеликий за розміром, обсягом, кількістю • *обмежений обсяг роботи.* Син. ***незначний.*** **3.** який має вузький кругозір, духовно нерозвинений • *обмежений викладач.* Син. ***недалекий.*** **4.** який виражає духовну нерозвиненість, недалекість • *обмежене мислення.*

обмéжувати, -ую, -уєш, *недок.*, **обмéжити,** -жу, -жиш, *док.* **1.** *кого, що.* установлювати певні межі чого-небудь • *обмежувати свободу пересування.* **2.** не допускати поширення чого-небудь • *обмежувати запалення.* Син. ***локалізувати.*** **3.** бути межею чого-небудь; відділяти, відгороджувати щось від чого-небудь • *Чорне море обмежує Україну від Туреччини.*

обминáти, -áю, -áєш, *недок.*, **обминýти,** -нý, -нéш, *док.* **1.** *кого, що.* звертати з прямого шляху, минаючи, залишаючи збоку кого-, щонебудь • *обминути купу сміття.* Син. ***обходити, об'їжджати.*** **2.** йдучи, їдучи, випереджати кого-, що-небудь • *дорогою ми обминули кілька вантажівок.* **3.** *кого.* утримуватися, ухилятися від стосунків, розмов, зустрічей та ін. з ким-небудь • *обминати сусідів по під'їзду.* **4.** *що, чого.* уникати чого-небудь, утримуватися від чогось (у розмові, письмовому викладі) • *не обминати конфліктів, обминати дискусійні питання.* **5.** *що.* залишати поза увагою • *не обминути жодної помилки в тексті.* **6.** *кого.* пропускати кого-небудь при дії, яка поширюється на інших • *обминати увагою деяких гостей.*

обмíнювати, -юю, -юєш, *недок.*, **обміня́ти,** -я́ю, -я́єш, *док.* **1.** *кого, що.* віддаючи, одержувати натомість кого-, що-небудь • *обмінювати шпигунів, обміняти тістечко на морозиво.* **2.** випадково чи навмисне брати чужу річ замість своєї • *обміняти шапку в роздягальні.*

обмовля́тися, -я́юся, -я́єшся, *недок.*, **обмóвитися,** -влюся, -вишся, *док.* **1.** ненароком висловлювати те, чого не треба було говорити • *обмовитися про двійку з математики.* Син. ***проговорюватися.*** **2.** помилково вживати слово або фразу замість інших, потрібних • *обмовився, звертаючись до гостя.* **3.** вносити додатковим зауваженням, застереженням ясність, виправлення у попереднє висловлювання; додатково роз'яснювати що-небудь • *мушу обмовитися, я не висловлював цієї думки.*

обнарóдувати, -ую, -уєш, *недок. і док.*, *що.* повідомляти, широко розголошувати що-небудь; опублікувати, довести до загального відома • *обнародувати бюджет міста.*

обнімáти, -áю, -áєш, *недок.*, **обня́ти,** -німý, -нíмеш, *док.* те саме, що **обіймáти.**

обнóва, -и, *ж., розм.* нова, щойно придбана, пошита, подарована річ (про одяг, взуття).

обо́в'язок, -зку, *ч.* **1.** те, чого треба беззастережно дотримуватися, що підлягає безумовному виконанню внаслідок суспільних вимог або внутрішніх стимулів • *обов'язок захищати батьківщину.* **2.** *перев. мн.* певний обсяг роботи, справ, що визначається званням, посадою, родинним станом тощо • *службові обов'язки, родинні обов'язки.*

обороня́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **оборони́ти,** -роню́, -ро́ниш, *док.* **1.** *кого.* захищати, боронити кого-небудь від нападу, замаху, удару й т. ін. • *оборонити дівчину від нападників.* **2.** *що.* захищати зі зброєю в руках від ворожого нападу • *обороняти рідне місто.* **3.** *тільки недок., юр.* відстоювати інтереси обвинувачуваного під час судового процесу • *обороняти на суді мафіозі.*

обору́дка, -и, *ж. розм.* сумнівна з юридичного боку угода • *зробити вигідну оборудку.* Син. ***афера, махінація.***

обража́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **обра́зити,** -а́жу, -а́зиш, *док.* **1.** *кого.* зневажливими висловлюваннями або негарним вчинком завдавати кому-небудь душевного болю, моральної травми • *ображати рідних.* **2.** зачіпати чиїсь почуття, неприємно вражати чим-небудь • *ображати естетичні почуття.* **3.** неприємно хвилювати • *ставлення керівництва ображало його.* Син. ***бентежити, дратувати.***

о́браз[1], -у, *ч.* **1.** зовнішній вигляд кого-, чого-небудь. **2.** тип, узагальнений характер, створений письменником, артистом.

о́браз[2], -а, *ч.* **1.** живописне, мозаїчне або рельєфне зображення Бога або святого, якому поклоняються віруючі • *молитися перед образом Богородиці.* Син. ***ікона.*** **2.** твір живопису, намальований переважно фарбами на полотні, картоні, дошці • *придбати кілька образів сучасних художників.* Син. ***картина.***

обра́за, -и, *ж.* **1.** зневажливе висловлювання, негарний вчинок, що спрямовані проти кого-небудь і викликають у нього почуття гіркоти, душевного болю • *завдати образи, вважати за образу.* **2.** почуття гіркоти, досади, викликане в кого-небудь чимсь зневажливим словом, негарним вчинком • *образа на батьків не минала.*

обрамля́ти, -я́ю, -я́єш, і **обра́млювати,** -юю, -юєш, *недок.*, **обра́мити,** -млю, -миш, *док., що.* **1.** вставляти, поміщати в раму • *обрамляти картину.* **2.** оточувати собою що-небудь у вигляді рамки • *майдан з усіх боків обрамляли висотні будівлі.* Син. ***облямовувати.***

обра́нець, -нця, *ч.* **1.** особа, обрана для виконання важливих і високих обов'язків (звичайно говорять про депутатів) • *народний обранець.* **2.** той, кому віддається в чомусь перевага серед інших, хто удостоюється більшої уваги, ніж інші • *обранець долі.* **3.** *поет.* дуже обдарована людина, від природи наділена чимось недосяжним для інших • *обранець муз.*

обрида́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **обри́днути,** -ну, -неш, *док.* ставати неприємним, противним внаслідок одноманітності • *обридло що-*

дня їсти банани. Син. ***набридати.***

обробля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **обробúти,** -роблю́, -ро́биш, *док.* **1.** *що.* певними діями, операціями надавати чому-небудь певного вигляду • *обробляти дерево, обробляти деталь.* **2.** *що.* готувати для вирощування рослин • *обробляти землю.* **3.** *чим.* оздоблювати, прикрашати чим-небудь краї одягу та ін. **4.** упорядковуючи, удосконалюючи, надавати чому-небудь викінченого вигляду • *обробляти текст статті, обробляти народні казки.* **5.** *тільки недок., кого, розм.* впливаючи на кого-небудь, схиляти до чогось • *обробляти виборців, обробляти аудиторію.*

обру́чка, -и, *ж.* кільце із золота, рідше срібла або платини, яке носять на пальці правої руки як символ шлюбу • *одягти обручку, обмінятися обручками.*

обря́д, -у, *ч.* **1.** сукупність усталених звичаєм дій, пов'язаних з побутовими традиціями або з виконанням релігійних настанов • *весільний обряд.* **2.** сукупність установлених церквою культових дій • *православний обряд, латинський обряд.*

обсма́жувати, -ую, -уєш, *недок.*, **обсма́жити,** -жу, -жиш, *док., що.* підсмажувати що-небудь з усіх боків • *обсмажити м'ясо.*

обста́вина, -и, *ж.* **1.** супровідне явище, супровідна умова якоїсь дії • *є одна обставина, яка не дозволяє мені поїхати до Італії.* **2.** *тільки в мн.* **обста́вини,** -вин. умови, що визначають становище кого-, чого-небудь • *обставини життя, обставини склалися не на його користь.* **3.** *лінгв.* другорядний член речення, який вказує час, місце, причину, мету й спосіб дії або характеризує якість, міру чи спосіб вияву ознаки • *обставина способу дії.*

обсте́жувати, -ую, -уєш, *недок.*, **обсте́жити,** -жу, -жиш, *док.* **1.** ретельно оглядати, перевіряти що-небудь • *обстежити місце злочину, обстежити об'єкт.* **2.** з'ясовувати загальний стан здоров'я, характер захворювання й т. ін. • *лікар обстежив хворого.* **3.** оглядаючи що-небудь, знайомитися з чимось, розвідувати або досліджувати щось • *експедиція обстежила безлюдний острів.*

обсто́ювати, -юю, -юєш, *недок.*, **обсто́яти,** -о́ю, -о́їш, *док.* **1.** *що, кого.* захищати, боронити від кого-, чого-небудь • *обстоювати власні привілеї.* **2.** відкидаючи заперечення, добиватися визнання чого-небудь • *обстоювати проект реформ.*

о́бсяг, -у, *ч.* **1.** розмір, величина, кількість чого-небудь • *виконати значний обсяг робіт.* **2.** зміст чого-небудь з погляду величини, кількісного вираження та ін. • *обсяг шкільної програми.* **3.** межі, коло чого-небудь • *окреслити обсяг нової наукової дисципліни.*

обтя́жливий, -а, -е. **1.** який є тягарем для кого-небудь, заважає кому-небудь • *обтяжлива сумка.* Син. ***важкий.*** **2.** який завдає багато клопоту, незручностей кому-небудь • *виконувати обтяжливі обов'язки.*

обумóвлювати, -юю, -юєш, *недок.*, **обумóвити,** -влю, -виш, *док.* 1. *що.* бути причиною чого-небудь, викликати щось • *обумовлювати розвиток науки.* Син. ***спричиняти, зумовлювати.*** 2. *чим.* ставити в залежність від певних умов • *обумовлювати наявністю коштів.*

обýрення, -я, *с.* сильне невдоволення, роздратування • *виявляти обурення, говорити з обуренням.*

обхóдити, -джу, -диш, *недок.*, **обійти́,** обійдý, обійдеш, *док.* 1. *що.* іти, рухатися навколо кого-, чого-небудь • *обійти ялинку.* 2. *кого, що, військ.* заходити в тил або фланги противника, щоб оточити його • *обійти ворога й вдарити з тилу.* 3. *кого, що.* у різних напрямках проходити який-небудь простір, відвідувати кого- або щонебудь • *обходити магазини, обходити друзів.* 4. поширюючись, ставати відомим усім, багатьом • *новина швидко обійшла місто.* 5. переходити із рук у руки, від одного до другого (про предмети) • *пляшка з колою обійшла всю групу.* 6. *кого, що.* проходити стороною, обминаючи кого- або щонебудь • *обійти калюжу, обійти п'яницю.* Син. ***обминати.*** 7. *що.* уникати, старатися не торкатися чого-небудь • *обходити дражливу тему.* 8. *тільки недок., кого.* цікавити, стосуватися когось • *мене не обходять твої проблеми.*

обхóдитися, -джуся, -дишся, *недок.*, **обійти́ся,** обійдýся, обійдешся, *док.* 1. *без кого—чого.* зараджувати собі в чомусь без кого-, чогонебудь • *обходитися без цукру, обходитися без батьків.* 2. *без кого—чого.* відбуватися, проходити без кого- або чого-небудь • *не обійшлося без бійки.* 3. *чим.* задовольнятися тим, що є, певною мірою обмежуючи себе, свої потреби • *обходитися малим.* 4. *з ким—чим.* виявляти своє ставлення до когонебудь у поводженні з ним • *лагідно обходитися з гостем.* Син. ***поводитися.*** 5. *що, кому.* вимагати певних затрат, коштів • *це дорого обійшлося.* Син. ***коштувати.*** 6. *розм.* минати без неприємних наслідків • *все обійшлося добре.*

обцéньки, -ів, *мн.* знаряддя для витягування цвяхів у вигляді щипців із загнутими всередину і загостреними кінцями.

обчи́слювати, -юю, юєш, *недок.*, **обчи́слити,** -лю, -лиш, *док., що і без додатка.* діями над числами знаходити, встановлювати щонебудь • *обчислювати витрати.* Син. ***підраховувати.***

óбшук, -у, *ч.* офіційний огляд когоабо чого-небудь з метою виявлення речових доказів злочину • *провести обшук в офісі.*

об'я́ва, -и, *ж.* те саме, що **оголóшення.**

ова́л, -у, *ч.* 1. фігура, що має вигляд витягнутого круга. 2. обрис чогонебудь, що нагадує таку фігуру • *правильний овал обличчя* [з фр. ovale «тс.»].

ОВДП [о-ве-де-пé], *невідм., мн.* скорочення: облігації внутрішньої державної позики.

óвоч, -у, *ч. частіше мн.* **óвочі,** -ів.

плоди городніх (рідше польових) рослин та зелень, що вживаються як їжа. Син. ***городина.***

огúда, -и, *ж.* сильне почуття відрази в поєднанні з гидливістю • *наркотики викликали в нього огиду.*

огірóк, -рка́, *ч.* **1.** *перев. мн.* овочева городня рослина родини гарбузових із невеликими довгастими плодами зеленого кольору • *посіяти огірки.* **2.** довгастий зелений плід цієї рослини • *закусити огірком.*

оглýхнути, -ну, -неш, *док.* втратити здатність чути; стати глухим • *оглухнути від вибухів.*

óгляд, -у, *ч.* **1.** уважний розгляд кого-, чого-небудь з усіх боків • *огляд музею.* **2.** обстеження з метою перевірки, контролю, виявлення чого-небудь недозволеного й т. ін. • *огляд на митному кордоні.* **3.** *мед.* обслідування, обстеження з метою з'ясування стану здоров'я • *огляд хворого.* **4.** стисле повідомлення про ряд фактів, явищ та ін. • *огляд преси.* **5.** публічне ознайомлення з чим-небудь • *огляд продукції підприємства.*

оглядáтися, -да́юся, -да́єшся, *недок.*, **оглянутися,** -нуся, -нешся, *док.* **1.** роздивлятися довкола себе. **2.** обертаючись, дивитися назад. **3.** *тільки док., на кого—що.* зглянутися, змилостивитися. **4.** *тільки док., перен.* схаменутися, схопитися, раптово помітити, згадати щось.

оголóшення, -я, *с.* **1.** доведення до загального відома • *оголошення результатів виборів.* **2.** повідомлення, оповіщення про що-небудь • *прочитати в оголошенні, вивісити оголошення, оголошення про збори.*

оголóшувати, -ую, -уєш, *недок.*, **оголосúти,** -лошу́, -ло́сиш, *док., що і про що.* **1.** доводити до загального відома • *водій оголосив зупинку, оголосити результати виборів.* **2.** офіційно заявляти про початок чого-небудь • *оголосити збори відкритими, оголосити війну.*

огрядний, -а, -е. **1.** міцної будови тіла. Син. ***кремезний, дебелий.*** **2.** товстий. Син. ***опасистий.***

одеколóн, -у, *ч.* спиртоводяний розчин запашних ефірних масел, що є парфумерним, гігієнічним та освіжаючим засобом [з фр. eau de Cologne «кельнська вода»].

одéржувати, -ую, -уєш, *недок.*, **одéржати,** -жу, -жиш, *док., що.* **1.** брати що-небудь надіслане, замовлене • *одержати листа.* Син. ***отримувати.*** **2.** ставати власником чого-небудь • *одержати квартиру.* **3.** діставати на руки заробіток, винагороду й т. ін. • *одержати платню, одержати гонорар.* **4.** здобувати знання, становище, посаду та ін. • *одержати посаду професора, одержати вищу освіту.* **5.** заслуговувати певну оцінку на уроці або екзамені • *одержати «відмінно» з історії.* **6.** приймати до виконання • *одержати наказ, одержати розпорядження.* **7.** виробляти, вирощувати • *одержати високий урожай пшениці.* **8.** зазнавати на собі певної дії кого-, чого-небудь • *одержати по морді.*

одіóзний, -а, -е. який викликає негативне ставлення до себе • *одіозний політик, одіозний журналіст* [з лат. odiosus «ненависний, огидний»]. Син. ***небажаний, неприйнятний.***

одна́ковий, -а, -е. який нічим не відрізняється від інших • *купити дві однакові сорочки.*

одно́літок, -тка, *ч.* людина одних років з ким-небудь • *поміж депутатів чимало моїх одноліткі в.* Син. ***ровесник.***

одномані́тний, -а, -е. весь час однаковий, такий, що не змінюється • *одноманітне цокання годинника, одноманітні розмови.*

одномі́дний, -а, -е. **1.** однаковий за своїм складом • *однорідна маса.* **2.** який належить до того самого роду, розряду, характеризується однаковими рисами, ознаками • *однорідні члени речення.*

односта́йний, -а, -е. **1.** який виявляє спільну волю • *одностайне бажання.* **2.** злагоджений, дружний • *одностайна підтримка, одностайний сміх.*

однотипний, -а, -е. одного й того самого типу • *однотипні будинки.* Син. ***однаковий, подібний.***

одноча́сний, -а, -е. який відбувається в той самий час з чим-небудь іншим.

одру́жуватися, -уюся, -уєшся, *недок.*, **одружи́тися,** одружу́ся, одру́жишся, *док., з ким і без додатка.* укласти подружній зв'язок • *одружуватися восени, одружитися з японкою.* Син. ***брати шлюб, виходити заміж (про жінку), женитися (про чоловіка).***

оду́жувати, -ую, -уєш, *недок.*, **оду́жати,** -аю, -аєш, *док.* ставати здоровим, поправлятися після хвороби • *одужувати після грипу.*

о́дяг, -у, *ч.* сукупність предметів, виробів (із тканини, хутра та ін.), якими покривають тіло • *модний одяг, старий одяг.* Син. ***одежа.***

одяга́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **одягти́** і **одягну́ти,** -ягну́, -я́гнеш, *док.* **1.** *у що і без додатка.* покривати одягом кого-небудь • *одягнути дівчинку в гарну сукню.* **2.** приладнувати, начіплювати щось на кого, що-небудь • *одягати окуляри.* **3.** *розм.* забезпечувати одягом кого-небудь • *годувати й одягати родину.*

о́желедь, -і, *ж.* тонкий шар льоду на поверхні землі, на деревах та ін. • *на дорогах сьогодні ожеледь.* Син. ***ожеледиця.***

оздо́блювати, -юю, -юєш, *недок.*, **оздо́бити,** -блю, -биш, *док., що чим.* прикрашати, надавати кому-, чому-небудь більш привабливого вигляду за допомогою прикрас • *оздоблювати ялинку.* Син. ***прикрашати.***

озива́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **озва́тися,** озву́ся, озве́шся і озову́ся, озове́шся, *док., до кого і без додатка.* відповідати на звертання, поклик та ін. Син. ***відгукуватися, обзиватися.***

ози́мий, -а, -е. який сіють восени і збирають наступного року; який потребує зимівлі під снігом • *озима пшениця.*

ознайо́млювати, -юю, -юєш, *недок.*, **ознайо́мити,** -млю, -миш, *док., кого, з чим.* подавати відомості, інформувати про що-небудь • *ознайомити учнів з новим розкладом занять.*

ozна́ка, -и, *ж.* **1.** риса, властивість,

особливість кого-, чого-небудь • *набути ознак демократичного суспільства.* **2.** прикмета, за якою можна визначити що-небудь • *чорна кішка — погана ознака.*

означáти, -áю, -áєш. **1.** мати певне значення, певний зміст • *її усмішка означала замирення.* **2.** мати важливе значення, велику вагу • *коли втрачаєш зір, розумієш, що він для тебе означав.*

окáзія, -ї, *ж.* **1.** зручний момент, випадок • *скористатися з оказії добре попоїсти.* Син. ***нагода.*** **2.** випадковий транспорт • *передати з оказією листа* [з лат. occasio «випадок»].

океáн, -у, *ч.* **1.** *тільки одн.* водний простір, що вкриває більшу частину земної кулі й поділяє суходіл на материки й острови • *Світовий океан.* **2.** *одн. і мн.* одна з чотирьох основних складових частин водного простору земної кулі, що розділяє материки • *Атлантичний океан, Тихий океан, Льодовитий океан, Індійський океан.* **3.** *чого, який, перен.* про щось безмежне, неосяжне • *океан думок, пшеничний океан.*

óко, -а, *с.* **1.** орган зору в людини й тварин • *дивитися в очі, мати карі очі.* **2.** *розм. тільки одн.* особлива здатність бачення, властива людині завдяки певній професії, досвіду й т. ін. • *глянути досвідченим оком на телевізор.* **3.** *розм.* піклування, догляд • *діти потребують ока.*

окóлиця, -і, *ж.* **1.** віддалена від центру частина населеного пункту • *жити на околиці міста.* **2.** місцевість, що прилягає до чого-небудь, оточує щось • *по всій околиці розвішено рекламні плакати.* Син. ***округа.***

окрéмий, -а, -е. **1.** який не є частиною чого-небудь цілого • *окрема країна, окрема мова.* **2.** відділений, ізольований від інших • *окрема кімната.* **3.** один із ряду однорідних предметів, явищ і т. ін. • *прочитати окремі оповідання письменника.* **4.** *військ.* який не входить до складу іншого військового з'єднання, маючи спеціальне призначення • *окремий батальйон.*

окрéслювати, -юю, -юєш, *недок.*, **окрéслити,** -лю, -лиш, *док., що.* **1.** обводити що-небудь лінією, рисками • *окреслити на мапі місце призначення.* **2.** робити контури предмета виразнішими, помітнішими • *нова сукня добре окреслювала фігуру.* **3.** *перен.* зображувати, змальовувати, описувати що-небудь • *окреслювати характери персонажів, окреслювати план дій.*

окрíп, -рóпу, *ч.* вода, доведена до кипіння • *залити каву окропом.* Син. ***кип'яток.***

óкруг, -у, *ч.* **1.** частина держави, що виділяється в окрему територіальну одиницю з адміністративно-політичною, господарською та ін. метою • *виборчий округ.* **2.** район діяльності якого-небудь державного органу галузевого управління • *Прикарпатський військовий округ.*

окрýга, -и, *ж.* навколишня місцевість • *новина розповсюдилась по всій окрузі.*

оксамúт, -у, *ч.* шовкова тканина

з густим, низько стриженим ворсом на лицьовому (правому) боці.

окуля́ри, -ів, *мн.* оптичний прилад з двох скелець на дужках, який використовують при вадах зору або для захисту очей від яскравого світла та механічних ушкоджень [з лат. ocularis «очний»].

о́кунь, -я, *ч.* прісноводна хижа риба, зеленувато-жовтого кольору, з чорними поперечними смугами і червонуватими нижніми плавниками.

окупа́ція, -ї, *ж.* тимчасове захоплення частини або всієї території однієї держави збройними силами іншої держави [з лат. occupatio «захоплення»].

о́лень, -я, *ч.* великий травоїдний ссавець жовто-коричневої масті з гілчастими рогами (у самців).

оліве́ць, -вця́, *ч.* знаряддя для писання, малювання, креслення, яке являє собою графітовий стрижень у дерев'яній оправі.

олімпіа́да, -и, *ж.* **1.** міжнародні спортивні змагання, що влаштовуються раз на чотири роки • *чемпіон останньої олімпіади.* **2.** різноманітні змагання у різних галузях (спортивні, театральні, з навчальних предметів тощо) • *обласна олімпіада з української мови.*

олі́я, -ї, *ж.* **1.** рідка жирова речовина, яку добувають з деяких рослин (переважно з насіння і плодів) • *кукурудзяна олія, соняшникова олія.* **2.** олійна фарба • *малювати портрет олією.*

омо́німи, -ів, *мн.*; *одн.* **омо́нім,** -а, *ч.* слова, однакові за звучанням, але різні за значенням, напр.: **коса** — сплетене волосся і **коса** — сільськогосподарське знаряддя для зрізування трави.

оно́влювати, -юю, -юєш, *недок.*, **онови́ти,** -овлю́, -о́виш, *док.* **1.** усуваючи пошкодження, руйнування й т. ін., надавати чому-небудь старому вигляду нового. Син. ***обновляти.*** **2.** *перен.* змінюючи, поліпшувати що-небудь, робити кращим когось. Син. ***обновляти.*** **3.** замінювати новим що-небудь старе. Син. ***обновляти.***

о́пади, -ів, *мн.* атмосферна волога, що випадає з хмар на земну поверхню у вигляді дощу, снігу, роси й т. ін. • *атмосферні опади.*

опано́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **опанува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док.* **1.** *що.* ґрунтовно засвоювати щось, оволодівати чим-небудь • *опановувати англійську мову.* **2.** навчатися користуватися чим-небудь • *опановувати комп'ютер, опановувати зброю.* **3.** підпорядковуючи собі, своєму впливові, спрямовувати що-небудь у бажаному напрямі • *опановувати ситуацію.* **4.** повністю охоплювати, оволодівати (про думки, турботи, почуття й т. ін.) • *студентами опанував піднесений настрій.* **5.** *кого, що, ким, чим.* підкорювати силою собі кого- або що-небудь • *опанувати фортецю.*

о́пера, -и, *ж.* **1.** призначений для виконання в театрі музично-драматичний твір • *співак виконав кілька арій з італійських опер.* **2.** театр, де виконують подібні твори • *у неділю підемо до опери на прем'єру* [з іт. opera «музично-драма-

тичний твір історичного або трагедійного характеру»].

операти́вний, -а, -е. **1.** пов'язаний із хірургічною операцією • *оперативне втручання.* Син. ***хірургічний.*** **2.** який стосується військової операції • *оперативне зведення, оперативний штаб.* **3.** здатний швидко, вчасно виконувати ті чи інші практичні завдання • *оперативне керівництво.* Син. ***дійовий.*** **4.** який безпосередньо здійснює що-небудь, виконує якесь завдання • *оперативна група, оперативний відділ.*

опера́ція, -ї, *ж.* **1.** хірургічне втручання з лікувальною метою • *зробити операцію на серці, пластична операція.* **2.** дії, об'єднані єдиною метою, єдиним завданням • *військова операція, операція по звільненню заручників.* **3.** окрема частина виробничого процесу, виконувана на одному робочому місці • *операція пришивання комірця до сорочки.* **4.** фінансова, торговельна та ін. угода • *здійснювати торговельні операції* [з лат. operatio «дія»].

опере́та, -и, *ж.* **1.** призначений для виконання в театрі музично-драматичний комедійний твір, в якому співи й танці поєднуються з діалогами й монологами. **2.** театр, де виконують подібні твори • *біля оперети збиралася публіка* [з іт. operetta «музично-драматич-ний комедійний твір»]. Син. *розм.* ***оперетка.***

опина́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.* не погоджуватися робити щось, протидіяти кому-, чому-небудь • *хлопчик не хотів стригтися і опинався.* Син. ***опиратися.***

опиня́тися, -я́юся, -я́єшся, *недок.*, **опини́тися,** опиню́ся, опи́нишся, *док.* **1.** потрапляти раптово в якесь місце, в якесь становище • *за хвилину він опинився на даху.* **2.** *тільки док., розм.* несподівано стати іншим, попасти в інше становище • *опинитися на третьому місці.*

опи́сувати, -ую, -уєш, *недок.*, **описа́ти,** -ишу́, -и́шеш, *док., кого, що.* **1.** детально розповідати про кого- або що-небудь на письмі або усно • *у листі я детально описав своє життя.* **2.** робити облік і оцінку майна при накладанні на нього арешту • *описати майно.* **3.** докладно на письмі викладати основні ознаки чого-небудь • *описати рідкісного птаха, описати стан української економіки.* **4.** здійснювати рух по кривій, пересуватися по кривій • *літак описав коло над містом.* **5.** *мат.* окреслювати якусь геометричну фігуру навколо іншої.

опи́тувати, -ую, -уєш, *недок.*, **опита́ти,** -а́ю, -а́єш, *док., кого.* **1.** звертатися до однієї або до кількох осіб із запитаннями з метою збирання певних відомостей • *треба опитати різні верстви населення.* **2.** викликати по черзі учнів для перевірки їх знань • *на біології вчителька опитала майже увесь клас.*

опівдні, *присл.* у середині дня, в час, коли сонце стоїть у зеніті • *опівдні хлопці йшли на пиво.*

опі́вночі, *присл.* серед ночі, о дванадцятій чи близько дванадцятої години ночі • *опівночі раптом задзвонив телефон.*

опі́ка, -и, *ж.* **1.** піклування про кого-, що-небудь, догляд за кимось • *узяти під опіку молодшу сестру.* **2.** постійний нагляд, контроль за чиїми-небудь діями, вчинками • *за СРСР ми жили під недремною опікою КПРС.* **3.** *юр.* організований і контрольований державою нагляд за недієздатними громадянами (малолітніми, душевнохворими й т. ін.), піклування про їхні особисті й майнові права та інтереси • *встановити опіку до набуття повноліття.*

опла́чувати, -ую, -уєш, *недок.*, **оплати́ти**, -ачу́, -а́тиш, *док.*, *кого, що.* **1.** платити, вносити плату за що-небудь • *оплачувати навчання за кордоном.* **2.** платити кому-небудь за роботу, за послуги • *оплатити ремонт квартири, оплатити комунальні послуги.* **3.** *чим, перен.* зазнавати страждань, злигоднів, тяжких втрат і т. ін. заради чогось, в ім'я чого-небудь • *дорогою ціною оплатити перемогу.*

о́плески, -ів, *мн.* плескання в долоні як вияв схвалення чого-небудь • *зал вітав співачку оплесками.* Син. ***аплодисменти.***

оповіда́ння, -я, *с.* **1.** словесний виклад яких-небудь подій • *син уважно слухав оповідання батька про службу в армії.* Син. ***оповідь, розповідь.*** **2.** прозовий художній твір невеликого розміру • *читати оповідання Г. Квітки-Основ'яненка.*

опози́ція, -ї, *ж.* **1.** протидія, опір кому-, чому-небудь • *його план викликав опозицію колег.* **2.** партії, групи, які виступають проти правлячої партії, групи або проти політики уряду • *парламентська опозиція* [з лат. oppositio «протиставлення»].

опоне́нт, -а, *ч.* **1.** особа, яка заперечує кому-небудь у публічній бесіді, на диспуті, під час захисту дисертації тощо • *відповідати на закиди опонентів.* **2.** супротивник у суперечці; той, хто заперечує кому-небудь [з лат. opponens (opponentis) «заперечуючий»].

опра́ва, -и, *ж.* **1.** рамка, форма, в яку що-небудь вставляють для закріплення або збереження • *придбати нову оправу для окулярів.* **2.** тверда обкладинка книжки, зроблена з паперу, картону, інколи обтягнена полотном або шкірою • *старовинна книжка в чудовій шкіряній оправі.* Син. ***палітурка.***

о́птика, -и, *ж.* **1.** розділ фізики, що вивчає світло, його властивості та закони. **2.** прилади та інструменти, дія яких ґрунтується на законах відбивання й заломлення світла.

о́птом, *присл.* **1.** великими партіями, у великих кількостях (про купівлю-продаж товарів) • *закупити оптом телевізори.* Син. ***гуртом.*** **2.** *перен., розм.* усіх (усе) разом • *лаяти усіх політиків оптом.* Син. ***огулом.***

опу́дало, -а, *с.* **1.** *чого.* набита тирсою, соломою й т. ін. шкура тварини, птаха, що відтворює їх зовнішній вигляд • *опудало вовка.* **2.** зроблена з чого-небудь подоба людської постаті для відстрашування птахів • *поставити опудало на городі.*

оранжере́я, -ї, *ж.* засклене примі-

щення для вирощування теплолюбних рослин [з фр. orangerie «тс.»].

ора́ти, орю́, оре́ш, *недок., що.* обробляти землю плугом.

ора́тор, -а, *ч.* **1.** той, хто володіє мистецтвом виголошування промов. **2.** людина, що виголошує промову [з лат. orator «тс.»]. Син. ***промовець.***

орбі́та, -и, *ж.* **1.** шлях руху небесного тіла, супутника, орбітальної станції тощо навколо іншого тіла • *орбіта Землі.* **2.** сфера поширення, впливу кого-, чого-небудь • *орбіта його інтересів дуже широка* [з лат. orbita «колія, дорога»].

органі́зм, -у, *ч.* **1.** будь-яка жива істота • *одноклітинний організм.* **2.** фізична або психофізична будова живого тіла, живої істоти • *його організм переміг усі хвороби.* **3.** *перен.* неподільно зв'язані в одне ціле частини чого-небудь • *суспільний організм* [з лат. organismus «жива істота»].

організо́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **організува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док. і рідко недок.* **1.** *що.* створювати, засновувати що-небудь, залучаючи до цього інших • *організувати громадську організацію.* **2.** здійснювати певні заходи громадського значення, розробляючи їх підготовку і проведення • *організувати страйк, організувати мітинг.* **3.** *що.* чітко налагоджувати, належно впорядковувати що-небудь • *організовувати роботу.* **4.** *кого.* об'єднувати кого-небудь з певною метою • *організовувати молодь* [з фр. organiser «тс.»].

органі́чний, -а, -е. **1.** який стосується тваринного або рослинного світу • *органічна природа.* **2.** зв'язаний якоюсь внутрішньою близькістю • *органічна спорідненість двох народів.*

о́рден[1], -у, *ч.* почесна відзнака, нагорода за заслуги перед державою • *нагородити орденом, одержати орден* [з нім. Órden «тс.»].

о́рден[2], -а, *ч.* **1.** чернеча або лицарсько-чернеча католицька громада з певним статусом • *орден єзуїтів.* Син. ***чин.*** **2.** назва деяких таємних товариств • *масонський орден* [з нім. Órden «тс.»].

о́рдер, -а, *ч.* **1.** письмове розпорядження • *ордер на арешт.* **2.** документ на видачу, одержання чого-небудь • *ордер на житлову площу, касовий ордер* [з нім. Órder «наказ»].

оре́нда, -и, *ж.* **1.** наймання нерухомості або приміщення для тимчасового користування на договірних умовах • *пропонується оренда приміщення.* **2.** плата за таке користування • *вчасно сплатити оренду* [з пол. arenda «тс.»].

оригіна́л, *ч.* **1.** *род.* -у. те, що є основою для відтворення, копіювання та ін. • *це оригінал картини, а не копія.* **2.** *род.* -у. текст, з якого роблять переклад на іншу мову • *перекладати вірші з оригіналу.* **3.** *род.* -а, *розм.* незвичайна, часом химерна людина • *професор був великий оригінал* [з лат. originalis «первісний»]. Син. ***дивак.***

орієнта́льний, -а, -е. властивий країнам, народам, мовам і культурі Сходу • *орієнтальний тип обличчя* [з лат. orientalis «східний»]. Син. ***східний.***

орієнтáція, -ї, *ж.* **1.** здатність визначення місця свого перебування в просторі • *втратити орієнтацію.* **2.** *у чому, перен.* уміння розібратися в тому, що сталося • *орієнтація в складній ситуації* [з фр. orientation «тс.»].

оркéстр, -у, *ч.* **1.** група музикантів, які виконують музичні твори під керівництвом диригента. **2.** ансамбль музичних інструментів. **3.** місце перед сценою для музикантів в оперному театрі [з фр. orchestre «тс.»].

орнáмент, -у, *ч.* **1.** візерунок, що є прикрасою в архітектурі, образотворчому мистецтві або в художньому промислі. **2.** *перен.* елементи, що прикрашають мову, музичний твір та ін. [з нім. Ornamént «тс.»].

орфогрáфія, -ї, *ж.* система загальноприйнятих правил написання слів якої-небудь мови. Син. ***правопис.***

орфоéпія, -ї, *ж.* система загальноприйнятих правил, що визначають правильну літературну вимову • *засвоїти українську орфоепію.*

осá, -и́, *ж.* чорна з жовтими поперечними смужками перетинчастокрила комаха, що жалить, як бджола.

освíта, -и, *ж.* **1.** сукупність знань, одержаних у результаті систематичного навчання • *середня освіта, здобувати освіту.* **2.** процес засвоєння знань • *узятися за освіту селян.* Син. ***навчання.*** **3.** загальний рівень знань (у суспільстві, державі) • *високий рівень освіти характеризує випускників українських університетів.*

освíтлювати, -юю, -юєш, *недок.*, **освітли́ти,** -ітлю́, -íтлиш, *док., кого, що.* **1.** робити ясним, видимим, заливати світлом • *кімнату освітлювала велика люстра.* **2.** забезпечувати світлом • *освітлювати село.*

освíчений[1], -а, -е. на який падає світло • *освічений лампою стіл.* Син. ***освітлений.***

освíчений[2], -а, -е. який має освіту • *освічена людина.*

освóювати, -юю, -юєш, *недок.*, **освóїти,** -óю, -óїш, *док., що.* **1.** робити придатним для господарського використання • *українці освоїли Далекий Схід.* **2.** оволодівати чим-небудь, вчитися виробляти щось • *освоїти попередні культурні досягнення, освоїти випуск нових машин.* **3.** вчитися використовувати що-небудь • *освоїти сучасну техніку.* **4.** налагоджувати виготовлення чого-небудь нового • *освоїти виготовлення нових видів продукції.* **5.** повністю використовувати, застосовувати • *освоїти кошти на будівництво метрополітену.*

осерéдок, -дку, *ч.* **1.** місце зосередження чого-небудь • *значний науковий осередок, осередок освіти.* Син. ***центр.*** **2.** основа, з якої розвивається, виростає, поширюється що-небудь. **3.** організаційна група, організаційна одиниця • *осередок товариства «Просвіта».* **4.** населений пункт, що має певне значення для якоїсь місцевості • *Харків завжди був головним культурним осередком Слобожанщини.*

осипáти, -áю, -áєш, *недок.*, **оси́пати,** -плю, -плеш, *док.* **1.** *чим.* обкида-

ти, обтрушувати з усіх боків чим-небудь. Син. ***обсипати.*** **2.** *кого чим, перен.* щедро наділяти • *осипати дитину ласками, осипати грошима.* **3.** скидати з себе пелюстки, плоди та ін. • *яблуня осипає листя.*

осиротúти, -очý, -отúш, *док., кого.* зробити, залишити когось сиротою.

осиротíти, -íю, -íєш, *док.* **1.** стати сиротою • *після смерті матері діти осиротіли.* **2.** *перен.* стати безлюдним, пустим • *оселя осиротіла.*

óсінь, óсені, *ж.* пора року між літом і зимою.

оскверня́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.,* **осквернúти,** -ню́, -нúш, *док., що, книжн.* образливо, зневажливо повестися з чим-небудь, учинити наругу над чимось достойним • *оскверняти могили.*

оскóма, -и, *ж.* неприємне відчуття в роті після споживання чогось кислого, терпкого • *після французького вина оскома не покидала мене.*

осліплювати, -юю, -юєш, *недок.,* **осліпúти,** -іплю́, -іпиш, *док., кого.* **1.** робити сліпим, позбавляти зору. **2.** вражати зір сильним блиском • *фари зустрічних машин осліплювали.* **3.** *перен.* зробити сильне враження на кого-небудь, засліплювати, позбавляти почуття реальності, здатності правильно оцінювати факти • *кохання осліпило дівчину.*

осліпнути, -пну, -пнеш, *док.* **1.** стати сліпим, втратити зір • *осліпнути внаслідок травми.* **2.** *перен.* втратити почуття реальності, здатність об'єктивно сприймати, правильно оцінювати що-небудь • *осліпнути від гніву.*

осмúслювати, -юю, -юєш, *недок.,* **осмúслити,** -лю, -лиш, *док., що.* усвідомлювати, осягати розумом значення чого-небудь • *осмислювати прочитану книжку, осмислити результати виборів.*

оснáщувати, -ую, -уєш і **оснащáти,** -ащý, -астúш, *док., що.* **1.** забезпечувати необхідними технічними засобами, обладнанням • *оснастити літак необхідними приладами.* **2.** обладнувати снастями • *оснастити яхту парусами.*

оснóва, -и, *ж.* **1.** нижня опорна частина чого-небудь (будівлі, споруди, конструкції). **2.** *перен.* те, на чому що-небудь базується, ґрунтується, тримається • *основою освітньої системи є університети.* **3.** *тільки мн.* вихідні, головні положення якої-небудь науки, теорії • *основи лінгвістики.* **4.** головна умова, запорука чого-небудь • *запровадження інновацій є основою прогресу.* **5.** *лінгв.* частина слова (без закінчення), що є носієм його основного значення.

осóба, -и, *ж.* **1.** окрема людина • *у глядацькому залі було кілька осіб.* Син. ***індивід.*** **2.** людина, що посідає високе становище в суспільстві • *високопоставлені особи з міністерства освіти.* **3.** людська індивідуальність, особистість; людина як втілення індивідуального начала в суспільстві • *гармонійний розвиток особи.* **4.** *лінгв.* граматична категорія дієслів, що виражається їх формами та особовими за-

йменниками • *категорія особи.*

особи́стий, -а, -е. **1.** який стосується певної особи • *це моя особиста справа, особисте щастя.* **2.** який є власністю окремої особи, безпосередньо належить їй • *особисті речі.* Син. ***власний, персональний.*** **3.** закріплений для користування за певною особою • *особистий автомобіль.* **4.** який постійно перебуває при певній особі, обслуговує її • *особиста охорона, особистий водій.* **5.** що виконується певною особою без жодного посередництва • *перебувати під особистим наглядом, президент надіслав особисту подяку.*

особли́вий, -а, -е. **1.** не такий, як усі, як інші, не схожий на інші • *книжка посідала особливе значення в моєму житті.* Син. ***незвичайний, винятковий.*** **2.** характерний лише для певного предмета, явища, певної особи • *особлива порядність, особливий смак.*

особня́к, -á, *ч.* будинок багатого власника, в якому живе одна сім'я.

осóбовий, -а, -е. **1.** який стосується особи або осіб • *особове посвідчення, особовий склад фірми.* **2.** *грам.* який виражає категорію особи • *особовий займенник.* **3.** відкритий на окрему особу • *особовий рахунок.*

осóння, -я, *с.* місце, що освітлюється та обігрівається сонцем • *розвісити мокрі речі на осонні.*

осору́жний, -а, -е. *розм.* який викликає негативну реакцію • *осоружне життя.* Син. ***остогидлий, немилий, огидний.***

осні́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **осніва́ти**, -áю, -áєш, *док., кого, що.* славити кого-, що-небудь у піснях, художній літературі, творах мистецтва • *запорозьке козацтво оспівано в численних творах.*

оста́нній, -я, -є. **1.** який закінчує собою ряд однорідних предметів, явищ, дій • *скласти останній екзамен.* **2.** єдиний, який зберігся, залишився • *витратити останню гривню.* **3.** вирішальний, остаточний • *це моє останнє рішення.* **4.** найближчий до моменту повідомлення • *під час останніх виборів президента.* Син. ***попередній.*** **5.** який щойно з'явився • *останнє слово техніки.* Син. ***найсучасніший, найновіший.*** **6.** найгірший серед інших • *жити гірше від останнього злидаря.* **7.** щойно згаданий, названий, сказаний • *не почути останніх слів учительки.*

оста́нок, -нка, *ч., звичайно мн.* **оста́нки**, -ків. **1.** те, що залишилося від чого-небудь • *знайти останки літака.* Син. ***рештки, залишки.*** **2.** тіло покійника, прах • *на цвинтарі покоїлися останки українських вояків.*

остато́чний, -а, -е. **1.** одержаний у кінцевому результаті • *остаточний висновок.* **2.** повністю з'ясований, виявлений • *остаточний рахунок матчу.* **3.** який має виявити кінцеві результати • *остаточний бій.* Син. ***вирішальний.*** **4.** який не може бути змінений, переглянутий • *прийняти остаточне рішення.* **5.** доведений до кінця • *остаточна перемога.* Син. ***повний, цілковитий.***

óстрів, -рова, *ч.* **1.** ділянка суші, ото-

чена з усіх боків водою. **2.** *перен.* територія, що різко виділяється на загальному фоні • *острів добробуту.*

оступáтися, -áюся, -áєшся, *недок.*, **оступи́тися,** -туплю́ся, -ту́пишся, *док.* **1.** невдало ступати. Син. ***спотикатися.*** **2.** *перен.* робити невдалі кроки в житті • *він оступився раз і з того часу обдумував свої дії.* Син. ***помилятися.***

осу́джувати, -ую, -уєш, *недок.*, **осуди́ти,** осуджу́, осу́диш, *док., кого, що.* **1.** не схвалювати чиїхось вчинків, дій • *осуджувати зовнішню політику уряду.* **2.** визнавати винуватим. Син. ***засуджувати.*** **3.** погано відзиватися про кого-небудь. Син. ***обмовляти.***

осявáти, -вáє, *недок.*, **ося́яти,** -я́є, *док.* **1.** *кого, що.* заливати сяйвом, світлом, освітлювати. **2.** *перен.* бути джерелом розуміння, робити ясним, зрозумілим що-небудь.

оте́плювати, -юю, -юєш, *недок.*, **оте́плити,** -лю, -лиш, *док., що.* **1.** спеціально захищати від холоду • *отеплювати квартиру.* **2.** робити теплим, теплішим • *отеплювати руки.* Син. ***зігрівати.***

оте́рпнути і **оте́рпти,** -пну, -пнеш, *док.* утратити чутливість, здатність реагувати на дотик, рухатися • *руки отерпли від морозу.* Син. ***заклякнути, задубіти, заніміти.***

оторопíти, -íю, -íєш, *док., розм.* розгубитися від несподіванки • *від такого прийому гості оторопіли.* Син. *розм.* ***отетеріти.***

ототóжнювати, -юю, -юєш, *недок.*, **ототóжнити,** -ню, -ниш, *док., кого, що.* визнавати якісь явища, поняття однаковими, подібними • *не можна ототожнювати поняття український народ і народ України.*

отóчення, -я, *с.* **1.** розміщення навколо чого-небудь • *завершення оточення ворожих армій.* **2.** навколишня обстановка, яка оточує кого-небудь. Син. ***середовище.*** **3.** становище, при якому хтось перебуває в кільці військ противника • *прорвати вороже оточення.*

отóчувати, -ую, -уєш, *недок.*, **оточи́ти,** -очу́, -óчиш, *док.* **1.** обступати кого-, що-небудь з усіх боків • *вчительку оточили школярі.* **2.** *перев. недок.* розміщуватися, постійно бути навколо кого-, чого-небудь • *високий мур оточував палац.* **3.** *ким., перен.* наближати до себе яких-небудь людей; створювати біля себе певне товариство • *оточити себе друзями.* **4.** *тільки недок.* бути в чиєму-небудь товаристві, оточенні; складати чиє-небудь товариство, оточення • *завжди мене оточували доброзичливі колеги.*

отри́мувати, -ую, -уєш, *недок.*, **отри́мати,** -аю, -аєш, *док., що.* те саме, що **оде́ржувати.**

отру́та, -и, *ж.* **1.** речовина, здатна викликати отруєння живого організму • *зміїна отрута, бджолина отрута.* **2.** *перен.* злість, ненависть • *в облесливій мові була отрута.*

отру́ювати, -юю, -юєш, *недок.*, **отруї́ти,** -ую́, -у́їш, *док.* **1.** *кого.* позбавляти життя за допомогою отрути. **2.** *що., перен.* псувати, робити шкідливим для здоров'я • *отрувати повітря.* **3.** *перен.* позбавляти спокою, радості • *отрювати сварками життя.*

офіце́р, -а, *ч.* особа командного та начальницького складу в армії, а також міліції та поліції [з нім. Offizier «тс.»].

офіціа́льний, -а, -е. те саме, що **офіці́йний** [з лат. officialis «посадовий»].

офіціа́нт, -а, *ч.* працівник ресторану, їдальні, що подає страви [з фр. officiant «тс.»].

офіці́йний, -а, -е. **1.** оголошений, поданий до відома від уряду, урядової установи або службової особи • *офіційна заява.* **2.** який представляє уряд і виражає його погляди; витриманий з додержанням правил, формальностей • *офіційний візит.* **3.** холодний, вимушений, позбавлений безпосередності у поведінці • *офіційна поведінка.*

оформля́ти, -я́ю, -я́єш і **офо́рмлювати,** -люю, -люєш, *недок.*, **офо́рмити,** -млю, -миш, *док., що.* **1.** надавати чому-небудь закінченого вигляду, певної форми • *правильно оформити курсову роботу.* **2.** виконувати необхідні формальності, щоб надати чому-небудь законної сили • *оформити документ.* **3.** приймати кого-небудь, зараховувати кудись з дотриманням необхідних формальностей • *оформити на роботу.*

оха́йний, -а, -е. **1.** старанно, чисто та дбайливо одягнений • *охайний учень.* **2.** який любить порядок, чистоту • *охайна господиня.* Син. ***чистий, чепурний.*** **3.** нічим не забруднений • *охайна сорочка.* Син. ***чистий.*** **4.** чисто, старанно прибраний (про приміщення) • *охайна кімната.*

охля́ти і **охля́нути,** -я́ну, -я́неш, *док.* дуже ослабнути, схуднути від недоїдання. Син. ***знесиліти, виснажитися.***

охоло́джувати, -ую, -уєш, *недок.*, **охолоди́ти,** -джу́, -ди́ш. **1.** *що.* знижувати температуру чого-небудь, робити щось холоднішим • *охолодити сік.* **2.** *кого, що, перен.* угамовувати, заспокоювати • *охолодити суперників, охолодити запал.*

охоро́на, -и, *ж.* **1.** оберігання від знищення, пошкодження, небезпеки • *здійснювати охорону об'єкта.* **2.** загін, що оберігає, охороняє, забезпечує щось • *лісова охорона.*

охо́та, -и, *ж.* бажання, прагнення або схильність до чого-небудь • *охота зробити добре діло.*

о́цет, о́цту, *ч.* рідина з різким кислим смаком, що являє собою розчин оцтової кислоти й вживається як гостра приправа до їжі, а також як лікувальний і косметичний засіб.

оці́нка, -и, *ж.* **1.** визначення вартості чого-небудь • *провести оцінку об'єктів приватизації.* **2.** вартість, ціна чого-небудь • *встановити оцінку майна.* **3.** думка, міркування про якість, характер, значення кого-, чого-небудь • *висловити негативну оцінку книжки.* **4.** прийняте позначення якості знань і поведінки учнів • *мати високі оцінки з усіх предметів.*

оці́нювати, -юю, -юєш, *недок.*, **оціни́ти,** оціню́, оці́ниш і **оцінува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док., кого, що.* **1.** визначити матеріальну вартість, ціну чого-небудь • *оцінити квартиру.*

2. визначати якості, цінність, достоїнства й т. ін. кого-, чого-небудь • *оцінити смак пива.* 3. складати собі думку про що-небудь • *оцінити ситуацію.*

очеви́дний, -а, -е. 1. дуже помітний, який неможливо приховати • *очевидна заздрість.* Син. ***неприхований.*** 2. який не виклнкає сумнівів • *очевидна перемога.* Син. ***зрозумілий, безсумнівний.***

очища́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **очи́стити,** -и́щу, -и́стиш, *док.* 1. *кого, що.* усувати бруд, сміття та ін., робити чистим • *очистити лопату від землі.* 2. *що від чого, перен.* звільняти від непотрібного, зайвого • *очистити вулиці від снігу.* 3. *що від кого, від чого, перен.* звільняти від присутності кого-, чого-небудь ворожого, небажаного • *очистити міністерства від корупціонерів.* 4. *що чим, перен.* звільнятися від чогось неприємного, що гнобить • *очистити совість признанням.*

очко́, -а́, с. 1. одиниця рахунку в спортивних змаганнях та різних іграх • *набрати 40 очок у чемпіонаті.* 2. *розм.* азартна картярська гра • *грати в очко.*

очмані́ти, -і́ю, -і́єш, *док., розм.* утратити здатність нормально мислити, діяти. Син. ***одуріти.***

о́чний, -а, -е. 1. який стосується ока, його хвороб і лікування • *очні хвороби, очні лікарні.* 2. який відбувається при особистій зустрічі, при особистому спілкуванні • *провести очну ставку.* 3. призначений для навчання з систематичним відвідуванням занять, пов'язаний з ним • *очна форма навчання.*

очо́лювати, -юю, -юєш, *недок.*, **очо́лити,** -лю, -лиш, *док., що.* керувати, вести за собою • *очолювати міністерство, очолювати загін.*

оша́тний, -а, -е. 1. гарно, святково вдягнений (про людину). 2. гарно, святково прибраний, прикрашений • *ошатні вулиці святкового міста, ошатна ялинка на центральному майдані.* 3. гарний, святковий (про одяг) • *дівчина в ошатній сукні.*

ошеле́шений, -а, -е, *розм.* надзвичайно здивований, вражений.

ошу́кувати, -ую, -уєш, *недок.*, **ошука́ти,** -а́ю, -а́єш, *док., кого, що.* обдурювати, вводити в оману • *не можна дозволяти ошукувати себе.*

оща́дний, -а, -е. 1. який бережливо витрачає гроші, економно живе • *ощадна господиня.* Син. ***ощадливий.*** 2. пов'язаний із зберіганням заощаджень, вкладів • *ощадна каса, ощадна книжка.*

П

павільйóн, -у, *ч.* **1.** невелика легка будівля з покриттям у садах, парках. **2.** споруда, призначена для розміщення експонатів виставки. **3.** приміщення, обладнане для кіно- або фотозйомки [з фр. pavillon «палатка, шатро»].

пай, -ю, *ч.* **1.** частка, яка вноситься в капітал якого-небудь акціонерного товариства кожним його членом або дістається кожному при його розподілі. **2.** частка, яку вносить у що-небудь спільне окремий учасник або яка припадає на кого-небудь [з тат. пай «частина, порція»].

пакéт, -а, *ч.* **1.** конверт з листом, переважно офіційного змісту. **2.** запаковані, загорнуті в щонебудь речі; невеликий згорток. Син. ***пакунок.*** **3.** мішок, переважно із синтетичних матеріалів для упаковки речей, продуктів тощо [з фр. paquet «конверт з листом»].

пакт, -у, *ч.* міжнародна угода, звичайно великого політичного значення • *пакт про ненапад* [з лат. pactum «договір»].

пакувáти, -ýю, -ýєш, *недок., що.* **1.** укладати речі, ув'язувати їх у пакунок, паку й т. ін. для транспортування, перенесення, перевезення або зберігання • *пакувати речі.* **2.** наповнювати чим-небудь, збираючи в дорогу (валізи, сумки) • *пакувати валізи* [з нім. packen «тс.»].

пакýнок, -нка, *ч.* запаковані, загорнуті в що-небудь речі; невеликий згорток • *передати пакунок з книжками.* Син. ***пакет.***

палáта, -и, *ж.* **1.** окрема кімната для хворих у лікарні, лікувальному закладі • *у палаті було троє хворих.* **2.** у країнах з парламентарною формою правління — назва парламенту в цілому або кожної з його частин. **3.** назва деяких державних установ, які відають чим-небудь • *Книжкова палата, Судова палата* [з лат. palatium «палац»].

палáти, -áю, -áєш, *недок.* **1.** знищуватися в сильному вогні, зазнавати дії всепоглинаючого вогню • *будинок палав як свічка.* **2.** яскраво горіти, світитися сильним світлом • *сонце палало.* Син. ***світитися.*** **3.** *перен.* червоніти від припливу крові • *вуха хлопця палали.* **4.** *перен.* бути охопленим яким-небудь сильним почуттям • *палати гнівом.*

палáц, -у, *ч.* **1.** показна на вигляд велика будівля, призначена для мешкання монаршої або аристократичної родини • *королівський палац в Олеську.* **2.** представниць-

кий будинок — садиба уряду, громадських або культурних установ • *Палац спорту* [з пол. pałac «тс.»].

палúти, палю́, па́лиш, *недок.* **1.** *що.* знищувати вогнем • *палити сміття.* **2.** *що, чим і без додатка.* спалювати горючу речовину для опалення, освітлення, обігрівання • *палити вогнище, палити дровами.* **3.** обдавати жаром • *сонце палило несамовито.* Син. **пекти, припікати. 4.** *що.* вдихати і видихати дим тютюну, потягуючи його із сигарети, люльки тощо • *палити сигарети, палити сигари.* Син. **курити.**

палі́тра, -и, *ж.* **1.** дощечка або пластинка з вирізом для великого пальця, на якій художник змішує фарби • *покласти на палітру фарби.* **2.** *яка, чия, перен.* сукупність виражальних засобів у творчості митця, письменника, композитора • *словесна палітра М. Коцюбинського, збагатити палітру художніх засобів.* **3.** сукупність барв в окремій картині художника • *передати своєю палітрою красу степу* [з фр. palette «тс.»].

палітýрка, -и, *ж.* тверда обкладинка, в яку оправляють книгу, зошит та ін.

палкúй, -а, -е. **1.** гарячий, сповнений почуттів, пристрасті • *палке кохання.* **2.** викликаний дуже сильними, переважно важкими переживаннями • *палкі сльози.* Син. **пекучий.**

пальнé, -нóго, *с.* рідке паливо для двигунів • *залити пальне до каністри.*

палянúця, -і, *ж.* хлібина, переважно з пшеничного борошна.

пальтó, -а, *с.* верхній одяг довгого крою, що надягається поверх костюма, плаття й т. ін. [з фр. paletot «жіноче пальто»].

па́морозь, -і, *ж.* схожі на іній атмосферні опади, що в морозну погоду осідають на гілках дерев, дротах.

па́морочити, -чу, -чиш, *недок., кого.* **1.** притупляти свідомість, п'янити • *свіже повітря паморочило голову.* **2.** позбавляти здатності розумно мислити, тверезо ставитися до навколишнього • *підлабузники паморочили президента.*

памфлéт, -а, *ч.* невеликий викривальний полемічний твір на громадсько-політичну тематику, часто анонімного характеру [з англ. pamphlet «тс.»].

па́м'ятка, -и, *ж.* **1.** те, що зберігається на згадку, що нагадує про кого-, що-небудь • *пам'ятка про перше кохання.* **2.** твір давньої писемності, архітектури та ін. • *літературні пам'ятки.* **3.** книжечка або аркуш з правилами, настановами • *пам'ятка туристові.*

па́м'ятник, -а, *ч.* архітектурна або скульптурна споруда в пам'ять чи на честь кого-, чого-небудь • *відкрито пам'ятник Т. Шевченкові.*

па́м'ять, -і, *ж.* **1.** здатність зберігати і відтворювати у свідомості давнішні враження • *добра пам'ять на імена і дати.* **2.** згадка про кого-, що-небудь • *подарувати на пам'ять.* **3.** здатність сприймати навколишнє, розуміти

свої вчинки, почуття • *прийти до пам'яті.*

панібрáтство, -а, *с., розм.* безцеремонність, фамільярність у поводженні з ким-небудь.

панівни́й, -а, -е. який здійснює владу • *панівна партія.*

пáніка, -и, *ж.* раптовий, часто безпідставний страх, який важко подолати • *пасажирів охопила паніка.*

панорáма, -и, *ж.* вид на місцевість, що відкривається з високо розташованого місця; великий, широкий простір, що його можна оглядати з певної відстані • *оглядати панораму міста* [з англ. panorama «тс.»].

пануввáти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** здійснювати владу над ким-, чим-небудь. Син. ***володарювати.*** **2.** *перен.* мати переважне в порівнянні з чим-небудь поширення • *довкола панувала тиша.* **3.** *над чим.* підноситися над навколишніми предметами, ландшафтом, місцевістю • *гора Мітрідат панує над Керчю.* Син. ***височіти.***

панчóха, -и, *ж.* елемент жіночого одягу, що одягається на ногу до рівня стегон.

папíр, *ч.* **1.** *род.* -пéру. матеріал для писання, друкування, малювання та ін., зроблений з ганчіркової, деревної та ін. маси. **2.** *род.* -пéра. письмовий діловий документ [з нім. Papier «тс.»].

паплю́жити, -жу, -жиш, *недок., кого, що, розм.* у грубій формі, звичайно незаслужено лаяти або засуджувати • *паплюжити діяльність УПА.* Син. ***ганьбити, порочити, знеславлювати.***

папу́га, -и, *ж.* **1.** птах тропічних країн з яскравим різнобарвним пір'ям, який може наслідувати звуки й вимовляти слова. **2.** *перен., розм.* людина, що не має власної думки і повторює чужі думки, слова.

пáра[1], -и, *ж.* **1.** два однорідних або однакових предмети, що є певною цілістю • *пара черевиків.* **2.** у живому організмі два однакових і симетрично розташованих органи або частини їх, що виконують однакову функцію • *пара очей.* **3.** дві особи, істоти, зв'язані чим-небудь спільним; двоє як щось ціле • *у гнізді поселилась пара ластівок.* **4.** невелика кількість чого-небудь • *промовити пару слів.* Син. ***декілька.*** **5.** людина, рівна з іншою за якимись ознаками • *він тобі не пара* [з лат. paria «двоє, пара»]. Син. ***рівня.***

пáра[2], -и, *ж.* газоподібний стан води або будь-якої речовини при температурі нижче критичної.

парáграф, -а, *ч.* **1.** частина тексту, що становить певну цілість • *прочитати перший параграф оповідання.* **2.** знак §.

парáд, -у, *ч.* урочистий огляд військ, спортсменів • *військовий парад на Хрещатику* [з фр. parade «тс.»].

парадóкс, -а, *ч.* думка, що розходиться із загальноприйнятою, начебто суперечить здоровому глуздові, хоч насправді може й не бути хибною.

паралéль, -і, *ж.* **1.** *мат.* лінія або площина, що на всьому протязі йде рівнобіжно з іншою і ніколи з нею не перетинається. **2.** *перен.* зіставлення, порівняння аналогіч-

них явищ, подібна риса • *провести паралель із життям в Україні.*

паралізува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., кого, що.* **1.** припиняючи діяльність, викликати параліч • *паралізувало ноги.* **2.** *перен.* приводити в стан оціпеніння, нерухомості • *жах паралізував дітей.* **3.** *перен.* розладнуючи, псуючи, призводити до бездіяльності • *страйкуючі паралізували залізничний рух* [з фр. paraliser «тс.»].

пара́ліч, -у, *ч., який, чого і без додатка.* **1.** хвороба, що позбавляє який-небудь орган або органи здатності нормально діяти. **2.** *чого, перен.* втрата здатності до дії, повна бездіяльність • *параліч промислового виробництва.*

парасо́лька, -и, *ж.* пристрій для захисту від дощу або сонця, у вигляді тканини, розіп'ятої на складених дротах і прилаштованої до ручки [з фр. parasol «тс.»].

парашу́т, -а, *ч.* пристрій у вигляді великої парасольки, що розкривається в повітрі, для стрибка людини з літака, а також для спуску з нього вантажу • *стрибок з парашутом* [з фр. parachute «тс.»].

ПАРЄ [пе-а-ер-є́], *невідм., ж.* скорочення: Парламентська Асамблея Ради Європи • *президент ПАРЄ, сесія ПАРЄ, комітет ПАРЄ.*

парк, -у, *ч.* **1.** територія з природними або штучними насадженнями, алеями, водоймищами, архітектурними спорудами, скульптурними прикрасами, призначена для відпочинку • *гуляти парком.* **2.** місце стоянки, ремонту й обслуговування певних транспортних засобів • *тролейбусний парк, трамвайний парк.* **3.** *чого і без додатка.* певна сукупність транспортних засобів • *оновлення парку пасажирських вагонів* [з фр. parc «територія з природними або штучними насадженнями»].

парка́н, -а́на і -а́ну, *ч.* стіна, що обгороджує або відгороджує що-небудь • *за парканом гавкав собака, під бетонним парканом сидів бомж.* Син. ***огорожа.***

парке́т, -у, *ч.* **1.** малі гладкі дощечки з твердих порід деревини для настилання підлоги • *замовити буковий паркет.* **2.** підлога, вислана дерев'яними дощечками, переважно у вигляді геометричного рисунка • *покрити паркет лаком* [з фр. parquet «тс.»].

парни́к, -а́, *ч.* приміщення із заскленими рамами для вирощування розсади й ранніх овочів, плодів, зелені.

парла́мент, -у, *ч.* вищий представницький законодавчий орган, побудований на виборних засадах [з фр. parlement «тс.»].

паро́дія, -ї, *ж.* **1.** сатирично-гумористичний, літературний, музичний та ін. твір, який використовує які-небудь риси іншого твору, а також його форму • *літературні пародії.* **2.** *перен.* невдале, лише зовнішнє наслідування чогось, яке спотворює те, що наслідують • *пародія на мистецтво.*

паро́ль, -я, *ч.* умовлене секретне слово або речення, що дає право доступу куди-небудь або до чого-небудь • *назвати пароль, змінити пароль* [з фр. parole «слово, мова»]. Син. ***гасло.***

па́росток, -тка, *ч.* **1.** молоде стебло

рослини. Син. ***парость, пагін.*** **2.** *перен.* ознака, перші прояви того, що починає розвиватися • *паростки нового життя.* Син. ***зародок.***

па́рта, -и, *ж.* шкільний учнівський стіл з похилою верхньою дошкою, з'єднаний у нижній частині з лавою • *сидіти за партою.*

партиза́н, -а, *ч.* учасник збройної народної боротьби в тилу ворога, член партизанського загону [з фр. partisan «тс.»].

партíйний, -а, -е. **1.** який стосується партії • *партійні збори, партійний орган.* **2.** стосовно до члена партії • *сплачувати партійні внески.*

па́ртія, -ї, *ж.* **1.** політична організація з чітко окресленою програмою та ідеологічними засадами, яка об'єднує людей зі схожими політичними поглядами і прагне до реалізації поставленої мети (звичайно до здобуття влади) • *Демократична партія України.* **2.** *розм.* про колишню Комуністичну партію Радянського Союзу • *колишні функціонери партії.* **3.** група осіб, об'єднаних спільною метою • *геологічна партія, розвідувальна партія.* **4.** *театр., муз.* роль або частина ролі актора в драмі, опері та ін.; окрема частина (голос, інструмент) багатоголосого музичного твору • *партія для тенора.* **5.** гра з початку до кінця • *партія в шахи.* **6.** певна кількість предметів, товарів, призначених для відправлення, випуску • *партія холодильників.* **7.** відповідний, бажаний кандидат, кандидатка для одруження з корисливих міркувань • *дівчина була ідеальною партією для одруження* [з лат. partis «частина, група»].

партне́р, -а, *ч.* **1.** особа, з якою мають спільні справи, спільно роблять що-небудь • *торговий партнер.* **2.** актор, з яким грають у спільній сцені в кіно, театрі тощо. **3.** особа, з якою мають постійні сексуальні стосунки. **4.** особа, до якої ставляться нарівні, а не зверхньо [з фр. partenaire «тс.»].

па́рубок, -бка, *ч.* **1.** молодий чоловік. Син. ***юнак.*** **2.** нежонатий чоловік.

парува́ти, -у́є, *недок.* **1.** виділяти краплини вологи, пару • *після дощу земля парувала.* **2.** перетворюватися в пару • *вода в чайнику парувала.*

па́рус, -а, *ч.* великий шматок міцної тканини певної форми, який прикріплюється на щоглі, надувається вітром і рухає судно. Син. ***вітрило.***

пас, -а, *ч.* **1.** чоловічий пояс. **2.** широка смуга на чомусь. **3.** *техн.* ремінь біля машини, що приводить у рух механізм.

пасажи́р, -а, *ч.* людина, яка здійснює поїздку різними видами транспорту [з нім. Passagier «тс.»].

па́сіка, -и, *ж.* місце, де стоять вулики з бджолами.

па́спорт, -а, *ч.* **1.** офіційний документ, що посвідчує особу власника, його громадянство • *закордонний паспорт.* **2.** реєстраційне свідоцтво на кожну одиницю транспорту. **3.** документ, який містить основні відомості про підприємство, устаткування, прилад, предмет

господарського вжитку • *паспорт годинника* [з фр. passeport «тс.»].

пастеризува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., що.* обробляти харчові продукти нагріванням, щоб знищити в них шкідливі мікроорганізми та зберегти смакові якості, вітаміни • *пастеризувати молоко, пастеризувати пиво.*

па́стка, -и, *ж.* **1.** пристрій для ловіння звірів і птахів • *пастка на лисиць.* **2.** *перен.* хитрий прийом для заманювання противника в невигідне, небезпечне становище • *опинитися в пастці спецслужб.*

пасува́ти[1], -у́ю, -у́єш, *недок., до кого, чого, рідше кому.* бути зручним для кого-, чого-небудь; відповідати кому-, чому-небудь • *горілка не пасує до торта, нова сукня пасувала дівчині.*

пасува́ти[2], -у́ю, -у́єш, *недок., перед ким, чим і без додатка.* визнавати себе безсилим справитися з ким-, чим-небудь • *пасувати перед труднощами.* Син. ***відступати.***

Па́сха, -и, *ж.* те саме, що **Вели́кдень.**

пате́нт, -у, *ч.* **1.** документ, який посвідчує авторство на винахід. **2.** свідоцтво на право займатися підприємницькою діяльністю [з фр. patente «свідоцтво на право торгівлі»].

патети́чний, -а, -е. сповнений почуття пристрасного запалу, піднесеності, натхнення • *вислухати патетичний виступ депутата.* Син. ***пристрасний, схвильований.***

патріоти́зм, -у, *ч.* любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність заради них на жертви і подвиги • *рівень патріотизму залежить від успіхів держави.*

патру́ль, -я́, *ч.* невелика група військових або працівників міліції, що доглядає за порядком, безпекою в певному районі • *військовий патруль, міліцейський патруль* [з фр. patrouille «тс.»].

па́уза, -и, *ж.* **1.** коротка перерва в мовленні • *після деякої паузи професор продовжив лекцію.* Син. ***мовчання, мовчанка.*** **2.** *перен.* проміжок, перерва в чому-небудь, між чимсь • *зроби паузу — з'їж сала* [з лат. pausa «перерва»].

па́фос, -у, *ч.* **1.** пристрасний запал, піднесення, а також їх зовнішній вияв • *говорити без пафосу.* **2.** *чого.* сутність, основна ідея, спрямованість, висловлена з піднесеністю, натхненням • *пафос доповіді, пафос праці.*

па́хва, -и, *ж.* внутрішня частина плечового згину • *взяти портфель під пахву.*

паціє́нт, -а, *ч.* хворий, що звертається до лікаря [з лат. patiens «той, хто страждає»].

пацю́к, -а́, *ч.* шкідливий гризун родини мишоподібних.

паші́ти, -ши́ть, *недок.* **1.** виділяти багато жару, тепла • *камін пашів теплом.* **2.** *перен.* бути розгарячілим, рум'яним і т. ін. внаслідок якого-небудь сильного почуття або міцного здоров'я, доброго настрою й т. ін. • *американські пенсіонери пашать здоров'ям.* **3.** *перен.* бути гарячим, червоним через підвищення температури, хвилювання, збудження (про тіло,

обличчя) • *обличчя дитини пашіло.*

пе́вний, -а, -е. **1.** який відповідає дійсності • *певні факти, певні відомості.* Син. ***правильний, точний, вірогідний.*** **2.** який заслуговує повного довір'я, на якого можна покластися • *це певна людина.* Син. ***вірний.*** **3.** впевнений, переконаний • *бути певним своєї правоти.* **4.** точно визначений, визначуваний • *призначити зустріч на певний час.* **5.** точно не визначений • *до певної міри.* Син. ***якийсь.***

педаго́г, -а, *ч.* особа, яка займається викладацькою й виховною роботою або розробляє проблеми педагогіки.

педіа́тр, -а, *ч.* лікар, спеціаліст із дитячих хвороб.

пейза́ж, -у, *ч.* **1.** загальний вигляд якоїсь місцевості. Син. ***краєвид.*** **2.** рисунок, картина із зображенням природи. **3.** опис, зображення природи в літературних, музичних творах [з фр. paysage «тс.»].

пе́кар, -я, *ч.* робітник, який випікає хлібні вироби.

пе́кло, -а, *с.* **1.** за християнськими віруваннями — місце, куди потрапляють померлі грішники на вічні муки. **2.** *перен.* тяжкі, нестерпні умови життя або праці • *пекло радянських таборів.* **3.** *перен.* дуже небезпечне місце • *опинитися в пеклі бою.* **4.** *перен.* тяжкий душевний стан, моральні муки • *пекло ревнощів.*

пеку́чий, -а, -е. **1.** який надмірно гріє, палить • *пекуче сонце.* Син. ***розжарений, розпечений, жаркий.*** **2.** дуже великий, сильний (про холод, мороз і т. ін.) • *надворі був пекучий мороз.* **3.** який викликає гострі смакові відчуття (про їжу) • *пекучий борщ.* **4.** *перен.* який завдає глибоких моральних страждань, мучить, непокоїть • *пекуча журба.* **5.** який має велике життєве значення • *пекуча потреба, пекуче питання.* Син. ***необхідний, нагальний, конечний.***

пелю́стка, -и, *ж.* окремий листок із віночка квітки • *пелюстки троянди.*

пе́нзель, -зля, *ч.* знаряддя для малювання та ін. з наконечником у вигляді пучка щетини, волосу або шерсті, вставленого в рукоятку.

пе́нсія, -ї, *ж.* щомісячне грошове забезпечення, що видається громадянам у встановлених законом випадках (у разі старості, інвалідності та ін.) [з лат. pensio «платіж»].

пентбо́л, -у, *ч.* спортивна командна гра, в якій суперники намагаються влучити один в одного фарбою або желатиновими кульками («убити») [з англ. paintball «тс.»].

пеня́, -і, *ж.* грошове стягнення за невиконання чи прострочення договірних або встановлених законом зобов'язань [з лат. poena «покарання»].

перви́нний, -а, -е. **1.** який становить собою перший, звичайно найпростіший етап чого-небудь • *первинна обробка деревини.* Син. ***первісний.*** **2.** від якого або з якого починається що-небудь • *первинна стадія хвороби.* Син. ***початковий, первісний.***

пе́рвісний, -а, -е. **1.** який існував у найдавніші періоди історії люд-

ства • *первісна культура, первісна людина.* **2.** який існував спочатку й був замінений чим-небудь • *первісний задум твору.* **3.** який був із самого початку, не змінений • *мандрувати первісними лісами Бразилії.* Син. ***первозданний.*** **4.** який становить собою перший, звичайно найпростіший етап чого-небудь. Син. ***первинний.*** **5.** від якого або з якого починається що-небудь • *первісна стадія хвороби.* Син. ***первинний.***

перебира́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **перебра́ти,** -беру́, -бере́ш, *док.* **1.** переглядати все або багато чого-небудь • *перебирати одяг у шафі.* **2.** *що.* розбираючи, сортувати • *перебирати гриби, перебирати картоплю.* **3.** *тільки недок., що, чим, перен.* по черзі доторкуватися пальцями чого-небудь • *перебирати волосся, перебирати струни.* **4.** *чим.* робити одноманітні рухи чим-небудь • *перебирати ногами.* **5.** *що, перен.* уявляти, згадувати, відтворювати в пам'яті які-небудь події • *перебирати в пам'яті події останніх років.* **6.** *тільки недок., ким, чим і без додатка.* проявляти розбірливість у чомусь, бути вередливим, поводити себе капризно • *перебирати женихами, перебирати харчами.* **7.** *чого.* випивати понад міру хмільного • *перебрав на банкеті горілки.* **8.** *що.* розібравши на частини для ремонту, знову збирати • *перебрати автомобільний двигун.* **9.** *кого, перен., розм.* переодягати кого-небудь • *перебрати дитину в чистий одяг.* **10.** *що.* брати на себе чиїсь обов'язки, справи • *перебрати керівництво банком.*

пере́біг, -у, *ч.* проходження, протікання певним чином, з яким-небудь результатом • *перебіг подій, перебіг хвороби.*

перева́га, -и, *ж.* **1.** *над ким—чим і без додатка.* якість, властивість, що вигідно відрізняє кого-, що-небудь від когось, чогось • *українські танки мають значні переваги над американськими.* **2.** більша, ніж у кого-небудь, кількість (війська, техніки й т. ін.) • *війська НАТО мали значну перевагу над югославами.* **3.** виключне, особливе право на що-небудь • *перевагу при вступі мали медалісти.* Син. ***привілей.***

переверта́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **переверну́ти,** -верну́, -ве́рнеш, *док.* **1.** *кого, що.* перевертати з одного боку на другий • *перевернути хворого на спину.* **2.** листати, гортаючи сторінки • *перевернути сторінку книжки.* Син. ***перегортати.*** **3.** перекидати, валити набік • *перевернув пляшку пива.* **4.** *що, перен.* різко змінювати, робити зовсім іншим • *ця подія перевернула все його життя.* **5.** *в що, на що, перен.* перетворювати на що-небудь інше • *намагатися перевернути українців на росіян.*

пере́вертень, -тня, *ч., зневажл.* людина, що легко міняє свої погляди, переконання.

переви́бори, -ів, *мн.* **1.** вибори керівного органу якої-небудь організації, що проводяться через певні проміжки часу • *за статутом товариства перевибори проводяться раз на два роки.* **2.** повторні вибори у випадку скасування перших • *оскільки суд скасував*

результати виборів, перевибори призначено за місяць.

перевихо́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **переви́ховати,** -аю, -аєш, *док., кого.* вихованням прищеплювати кому-небудь інші погляди, норми поведінки.

перевіря́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **переві́рити,** -рю, -риш, *док., кого, що.* **1.** з'ясовувати точність чого-небудь • *перевірити годинник.* **2.** довідуватися про наявність або присутність кого-, чого-небудь • *перевірити присутність студентів.* **3.** упевнятися в точності виконання наказу, розпорядження та ін. • *директор завжди перевіряв, як виконуються його накази.* **4.** обстежувати що-небудь з метою контролю • *комісія вибірково перевіряла школи району.*

перево́дити, -джу, -диш, *недок.*, **перевести́,** -веду́, -веде́ш, *док.* **1.** *кого, що.* допомагати перейти через щось, на другий бік чогось • *перевести бабусю через дорогу.* **2.** змінювати місце розташування кого-, чого-небудь, переміщувати з одного місця на інше • *хворого перевели до іншої палати.* **3.** *що.* переміщати в інше положення, пересувати щось • *переводити стрілки годинника.* **4.** *кого.* зараховувати або призначати до наступного класу, на наступний курс • *перевести на другий курс.* **5.** переміщати на інше місце роботи, на іншу посаду • *перевести на посаду доцента.* **6.** *що.* переносити рисунок, малюнок, креслення • *перевести малюнок на футболку.* **7.** *що.* перемінювати в іншому напрямку (розмову, думку) • *перевести дискусію в інше русло.* **8.** марно, легковажно, неекономно витрачати щось • *переводити гроші.* **9.** *на що і без додатка.* змінювати на гірше або зовсім псувати • *переводити продукти.*

переворо́т, -у, *ч.* **1.** різка зміна в розвитку чого-небудь • *переворот в існуючих поглядах.* **2.** раптова зміна існуючого суспільно-політичного ладу або зміна уряду • *здійснити державний переворот.*

перевті́люватися, -ююся, -юєшся, *недок.*, **перевті́литися,** -юся, -шся, *док., на кого—що.* набирати нового вигляду, перетворюватися на кого-, що-небудь.

перегляда́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **перегля́нути,** -ну, -неш, *док., що.* **1.** уважно, докладно оглядати все, всіх • *перегляньте уважно каталог і виберіть подарунок.* **2.** нашвидку знайомитися з чим-небудь, читати, передивлятися щось • *переглянути книжку.* **3.** розглядати, оглядати щось або все, багато чого-небудь ще раз, повторно • *хочу переглянути ще раз фільми О. Довженка.*

перего́ни, -ів, *мн.* спортивні змагання у швидкості їзди, плавання та ін. • *влаштувати автомобільні перегони.*

передава́ти, -даю́, -дає́ш, *недок.*, **переда́ти,** -да́м, -даси́, *док.* **1.** віддавати, подавати, вручати кому-небудь те, що тримають у руках або беруть у руки • *передайте далі салатницю.* **2.** *що, кому що.* розповідати кому-небудь про

щось почуте, побачене • *передавати якусь новину.* 3. *кому що.* поширювати на кого-небудь свої якості, ознаки й т. ін. • *передати любов до рідної мови.* 4. навчати кого-небудь, використовуючи набуті знання, вміння • *передавати досвід молодим робітникам.* 5. *що, перен.* втілювати, змальовувати щось, відтворювати в художньому образі • *артист зумів передати хвилювання героя.* 6. виражати що-небудь • *слово передає думку.* 7. зображувати, відтворювати й т. ін. кого-, що-небудь, наслідуючи, копіюючи його характерні риси, ознаки, рухи • *вдало передати голос артистки.* 8. *кому, що.* викликати схожий до свого настрій, почуття, захоплювати когось чим-небудь • *передати почуття радості присутнім.*

передбача́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **передба́чити,** -чу, -чиш, *док., що.* наперед припускати, бачити що-небудь • *передбачити зміну погоди.*

передмі́стя, -я, *с.* житловий район, що прилягає до міста, але не входить у його межі.

передмо́ва, -и, *ж.* 1. вступна стаття до наукового, літературного або іншого твору, написана самим автором або кимсь іншим, яка містить попередні пояснення й зауваження • *прочитати передмову до роману.* 2. те, що говориться або робиться перед чим-небудь головним, важливим як вступ до нього • *це була передмова перед серйозною дискусією.*

пере́дній, -я, -є. 1. який міститься попереду інших таких самих предметів • *передній ряд у кінотеатрі.* 2. який пересувається, рухається попереду інших • *передні загони увійшли до міста.*

передови́й, -а́, -е́. 1. який перебуває, розташований, діє попереду, найближче до ворога • *передові частини, на передових позиціях.* 2. який перевищує інших рівнем свого розвитку • *передові країни.*

передоруча́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **передоручи́ти,** -учу́, -у́чиш, *док., що кому.* доручити іншому виконання того, що повинен був здійснити сам.

передпла́та, -и, *ж., чого і на що.* постійне отримування протягом окресленого часу чергових примірників журналу, газети або чергових томів книжки за попередньою оплатою • *річна передплата газети «День», зробити передплату на Енциклопедію українознавства.*

передумо́ва, -и, *ж.* попередня умова існування, виникнення, діяння чого-небудь • *створити передумови для економічного розвитку, немає передумов для формування середнього класу.*

передча́сний, -а, -е. який наступив раніше належного, визначеного строку, часу • *передчасна радість, передчасна старість.*

передчуття́, -я́, *с.* неясне сподівання чого-небудь такого, що може настати • *передчуття великого кохання.*

пережива́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **пережи́ти,** -живу́, -живе́ш, *док.* 1. *кого.* жити довше, ніж хто-небудь,

після смерті кого-небудь або загибелі когось • *пережити своїх одноліткiв.* **2.** *що.* жити, існувати певний час, під час певних подій • *пережити незабутні дні.* **3.** *що.* зазнавати якого-небудь почуття • *переживати творчу радість.* **4.** *без додатка.* відчувати хвилювання • *переживати під час екзамену.* Син. ***хвилюватися.*** **5.** знаходити в собі сили перенести щось • *пережити поразку.*

пережи́ток, -тку, *ч.* залишок минулого, віджилого, застарілого, який не відповідає сучасним нормам життя.

переї́зд, -у, *ч.* **1.** переміщення за допомогою засобів пересування • *переїзд на нову квартиру.* **2.** час, потрібний, щоб переїхати з місця на місце • *переїзд тривав десять хвилин.*

перейма́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **перейня́ти,** переймý, перéймеш, *док.* **1.** *кого, що.* наздоганяючи, затримувати когось • *перейняти гостей перед дверима.* **2.** *що від кого.* запозичати, засвоювати щось, навчатися чогось • *переймати досвід.* **3.** охоплювати якимсь почуттям, настроєм • *хвилювання перейняло жінку.* **4.** *що на себе.* брати на себе відповідальність за кого-, що-небудь або заміняти когось собою • *перейняти на себе провину.*

пере́каз, -у, *ч.* **1.** усна розповідь про минуле, що передається з покоління в покоління • *дідусь знав багато переказів і легенд.* **2.** виклад своїми словами прочитаного або почутого • *діти слухали переказ роману Жуля Верна «Діти капітана Гранта».* **3.** шкільна письмова робота, що передає зміст, сюжет якого-небудь літературного твору • *написати переказ оповідання М. Коцюбинського.* **4.** гроші, що пересилаються поштою, телеграфом, через банк, а також повідомлення про таку пересилку • *відправити переказ мамі, отримати переказ на 100 гривень.*

перекладá́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **перекла́сти,** -адý, -адé́ш, *док., що.* **1.** класти на інше або в інше місце • *перекласти книжки з полиці на стіл.* **2.** *на кого—що.* знімаючи з кого-небудь завдання, відповідальність і т. ін., доручати комусь іншому, змушувати когось іншого брати завдання, відповідальність і т. ін. на себе • *перекладати провину на інших.* **3.** виражати іншими засобами • *перекладати мелодію на ноти.* **4.** передавати текст або усне висловлювання засобами іншої мови • *перекласти вірш українською мовою.* **5.** *чим.* класти що-небудь між чимось • *перекласти груші сіном.*

переключа́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **переключи́ти,** -ючý, -ю́чиш, *док., що.* **1.** за допомогою приладу, апарата змінювати силу, напрямок чого-небудь • *переключати швидкість.* **2.** *на що, перен.* переводити на інший вид роботи, занять і т. ін. • *переключити завод на виробництво іншої продукції.* **3.** *перен.* спрямовувати в інший бік, на інший предмет (увагу, розмову й т. ін.) • *переключати увагу, переключати енергію.*

перекóнувати, -ую, -уєш, *недок.*, **переконáти**, -áю, -áєш, *док., кого в чому*. доводити комусь правильність чого-небудь.

перекривáти, -áю, -áєш, *недок.*, **перекри́ти**, -и́ю, -и́єш, *док., що*. 1. перевищувати які-небудь досягнення, наслідки роботи; виконувати більше ніж, передбачено • *перекрити світовий рекорд, перекривати норму*. Син. ***перевершувати, перевищувати***. 2. голосом, звуками заглушати інші голоси, звуки • *голос професора перекривав галас в аудиторії*. 3. робити покриття в будинку, споруді й т. ін. • *перекривати будинок*. Син. ***покривати***. 4. ставати на перешкоді кому-, чому-небудь, перегороджуючи щось або розміщуючи засаду • *перекрити шляхи для відступу*.

перекривля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **перекриви́ти**, -ивлю́, -и́виш, *док., кого, що*. 1. викривляти, перекошувати під впливом сильного почуття (обличчя, риси обличчя) • *перекривити обличчя від болю*. 2. наслідувати чиїсь рухи, міміку, мову з метою висміяти, передражнити кого-небудь • *перекривляти вчительку*.

переливáти, -áю, -áєш, *недок.*, **перели́ти**, -ллю́, -ллє́ш, *док.* 1. *що*. лити рідину з одної посудини в іншу • *перелити вино із пляшки до фужера*. 2. *що і без додатка*. наливати більше ніж треба • *перелити через край*. 3. *тільки недок., чим*. виблискувати різними кольорами • *переливати всіма барвами райдуги*.

перелáк, -у, *ч*. почуття страху, боязні • *мене охопив переляк, відбутися переляком*. Син. ***ляк***.

перемагáти, -áю, -áєш, *недок.*, **перемогти́**, -óжу, -óжеш, *док., кого, що*. 1. вигравати бій або війну; наносити супротивнику поразку • *перемогти у бою*. 2. ставати першим у спортивних змаганнях, грі й т. ін. • *перемогти на чемпіонаті світу з плавання*. 3. *перен*. переборювати, долати труднощі.

перемикáч, -á, *ч*. пристрій для виключення та включення різних механізмів • *клацнути перемикачем швидкостей*.

переми́р'я, -я, *с*. тимчасове припинення військових дій на підставі угоди між воюючими сторонами • *укласти перемир'я, порушити перемир'я*.

переми́тий, -а, -е. чистий, вимитий • *перемиті стакани блищали на сонці*.

перемóга, -и, *ж*. 1. повний успіх у бою, остаточна поразка військ противника • *здобути перемогу в бою*. 2. *перен*. успіх у боротьбі за що-небудь, здійснення чого-небудь у результаті боротьби, подолання якихось труднощів • *нова перемога української науки*.

перемудрóвувати, -óвую, -óвуєш, *недок.*, **перемудрувáти**, -у́ю, -у́єш і **перемудри́ти**, -рю́, -ри́ш, *док.* 1. *без додатка*. зробити, сказати що-небудь, надмірно ускладнивши, заплутавши. 2. *кого*. перевершити кого-небудь у хитрощах. Син. ***перехитрити***.

перенаси́чувати, -ую, -уєш, *недок.*, **перенаси́тити**, -и́чу, -и́тиш, *док.*,

що. робити насиченим чим-небудь більше ніж треба • *перенаситити книжковий ринок*.

перенісся, **-я**, *с*. верхня частина носа, що міститься між очима й прилягає до лоба.

переоблік, -у, *ч*. новий, повторний облік для перевірки наявності, кількості чого-небудь • *переоблік товарів*.

переосмислювати, -юю, -юєш, *недок*., **переосмислити**, -лю, -лиш, *док*., *що*. осмислювати по-своєму або по-іншому • *переосмислювати класичні твори*.

переоцінка, -и, *ж*. **1**. встановлення нових цін • *сезонна переоцінка товарів*. **2**. *перен*. нова, інша оцінка кого-, чого-небудь • *переоцінка окремих історичних подій, переоцінка поглядів*.

перепис, -у, *ч*. спеціально організований масовий статистичний облік населення, устаткування та ін. на певний момент • *загальний перепис населення, перепис основних фондів підприємства*.

перепідготовка, -и, *ж*. проведення спеціальних занять з метою підвищення кваліфікації, набуття нових знань, умінь тощо.

переплачувати, -ую, -уєш, *недок*., **переплатити**, -ачу́, -а́тиш, *док*., *що і без додатка*. платити більше, ніж належить • *переплатити за автомобіль*.

переплутувати, -ую, -уєш, *недок*., **переплутати**, -аю, -аєш, *док*., *що*. **1**. безладно переплітати що-небудь • *переплутати шнурки на черевиках*. **2**. порушувати попередній порядок • *переплутати сторінки в рукописі*. **3**. *також без додатка*. помилково сприймати одне за інше • *переплутати номер телефону, переплутати прізвище письменника*.

переповнений, -а, -е. **1**. надміру повний • *переповнений автобус, переповнений зал*. **2**. *чим*., *перен*. заповнений цілком (про почуття, переживання, думки й т. ін.) • *переповнений райдужними мріями, переповнений щастям*. Син. ***наповнений, сповнений***.

переполох, -у, *ч*. раптова тривога, хвилювання, метушня • *викликати переполох, зчинити переполох*.

перепона, -и, *ж*. **1**. те, що закриває доступ до чого-небудь, перешкоджає рухові • *водна перепона*. **2**. *перен*. те, що перешкоджає здійсненню чого-небудь • *долати перепони на шляху економічних реформ*. Син. ***перешкода***.

перепочинок, -нку, *ч*. недовгочасний відпочинок, коротка перерва для відпочинку під час праці й т. ін.

переправа, -и, *ж*. **1**. переїзд або перехід через водну перепону • *переправа через річку зайняла годину*. **2**. місце, де переправляються через яку-небудь перепону • *місце переправи через Дніпро*.

перепрошувати, -ую, -уєш, *недок*., **перепросити**, -ошу́, -о́сиш, *док*., *кого*. просити вибачення • *перепросити за спізнення*. Син. ***вибачатися***.

перерва, -и, *ж*. **1**. проміжок часу, на який припиняється дія, робота, зупиняється розвиток чого-небудь • *поновити листування по*

довгій перерві. **2.** час для відпочинку від роботи, навчальних занять, проміжок часу між двома діями вистави та ін. • *перерва між уроками.*

переробля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **переробити,** -облю́, -о́биш, *док., що.* **1.** перетворювати в інший продукт, піддавати обробці • *переробляти сировину.* **2.** раніше виготовлене зробити іншим • *переробити сукню.* **3.** *перен.* перетворювати, змінювати що-небудь • *переробляти власний характер.* **4.** робити кого-небудь іншим • *радянську людину важко переробити.* Син. ***перевиховувати.*** **5.** робити заново, по-іншому, виправляючи, змінюючи що-небудь • *треба переробити шкільний твір.* **6.** *тільки док.* зробити все або багато чого-небудь • *всього не переробиш.*

перерозпо́діл, -у, *ч.* розподіл заново, по-іншому • *перерозподіл загальнонародної власності.*

переса́дка, -и, *ж.* **1.** процес садіння викопаних рослин на новому місці. **2.** лікувальний метод, що полягає в перещепленні живому організмові хірургічним способом здорових органів або тканин іншого. **3.** перехід з одного виду транспорту на інший для дальшого пересування в дорозі.

переселя́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **пересели́ти,** -елю́, -е́лиш, *док., кого.* переводити кого-небудь на інше місце проживання.

пересила́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **пересла́ти,** -ешлю́, -ешле́ш, *до́к., що.* передавати, посилати кому-небудь через когось, із кимсь • *переслати книжки.*

пересиха́ти, -а́є, *недок.*, **пересо́хнути,** -не, *док.* **1.** втрачати вологу, ставати дуже сухим • *річка пересохла.* Син. ***висихати.*** **2.** ставати сухішим, ніж треба, або цілком сухим • *білизна пересохла.*

пересіда́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **пересі́сти,** -ся́ду, -ся́деш, *док.* **1.** уставши з одного місця, сідати на інше. **2.** переходити з одного виду транспорту на інший для дальшого пересування в дорозі.

пере́січний, -а, -е. **1.** який нічим не виділяється • *пересічний студент, пересічна дівчина.* Син. ***звичайний, рядовий.*** **2.** який не перевищує середнього рівня • *пересічні американські фільми.* Син. ***посередній.*** **3.** одержаний шляхом поділу загальної суми кількох величин на їх кількість • *пересічна температура червня становить двадцять градусів.* Син. ***середній, типовий.***

переспі́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **переспіва́ти,** -а́ю, -а́єш, *док., що.* **1.** співати все або багато чого-небудь • *переспівати усі знайомі пісні.* **2.** співати краще, довше від кого-небудь • *на весіллі сестра переспівала усіх гостей.* **3.** *перен.* переповідати, переказувати заново відоме, сказане, написане, почуте або прочитане • *переспівувати американські новини.*

переставля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **переста́вити,** -влю, -виш, *док., кого, що.* **1.** ставити, переміщувати що-небудь на інше місце • *переставити стіл.* **2.** *перен.* призначати на якусь посаду кого-небудь іншого або перекидати кого-небудь на іншу посаду • *переставляти чиновників у міністер-*

стві. **3.** змінювати послідовність або порядок розташування чого-небудь, міняти одне з одним місцями • *переставити лекції в розкладі занять*.

перестрахо́вуватися, -уюся, -уєшся, *недок.*, **перестрахува́тися,** -у́юся, -у́єшся, *док.* **1.** поновити страхування себе або свого майна. **2.** *перен., розм.* діяти надміру обережно, передбачливо забезпечувати себе від можливої відповідальності за небажані наслідки.

пересува́ти, -а́ю, -а́єш і **пересо́вувати,** -ую, -уєш, *недок.*, **пересу́нути,** -ну, -неш, *док., що.* сунучи, переміщати що-небудь з одного місця на інше • *пересунути меблі*.

перетво́рювати, -юю, -юєш, *недок.*, **перетвори́ти,** -орю́, -о́риш, *док.* **1.** *кого, що в кого, в що, на кого, на що.* надавати нового вигляду, обертати на щось інше • *перетворити товар у гроші*. **2.** *що.* докорінно змінювати • *перетворювати природу*. **3.** надавати чому-небудь іншого характеру, сили й т. ін. • *перетворити кохання на гру*. **4.** *що.* робити здійсненим, втіленим • *перетворювати плани в життя*.

перетра́влювати, -юю, -юєш, *недок.*, **перетрави́ти,** -авлю́, -а́виш, *док., що.* **1.** засвоювати в процесі травлення • *шлунок перетравлює їжу*. **2.** *перен., розм.* осмислювати, засвоювати, сприймати • *перетравити прочитане*.

перефразо́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **перефразува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док., що.* передавати чиї-небудь слова, висловлювання в дещо зміненому вигляді.

перехідни́й, -а́, -е́. **1.** який є переходом від одного стану до іншого • *перехідний період*. Син. ***проміжний***. **2.** *фін.* який перераховується з операційного року на другий • *перехідні суми*. **3.** *лінгв.* про дієслово, що вимагає після себе додатка в знахідному відмінку • *перехідне дієслово*.

перехо́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **перехова́ти,** -а́ю, -а́єш, *док., кого, що.* **1.** укривати якийсь час, ховати кого-, що-небудь від когось • *переховувати євреїв під час війни*. **2.** ховати знову, в інше місце • *переховати гроші*. **3.** приховувати, щоб зберегти • *переховувати гроші від сусідів*. **4.** оберігаючи, не давати пропасти, зникнути • *переховувати рукописи заборонених цензурою творів*.

перехо́дити, -джу, -диш, *недок.*, **перейти́,** перейду́, пере́йдеш, *док.* **1.** *що, через що.* йти з одного місця в інше • *перейти в іншу кімнату*. **2.** *через що, чим і по чому.* проходити якийсь простір • *перейти через майдан*. **3.** міняти місце роботи • *перейти працювати до іншої фірми*. **4.** закінчивши якийсь клас, курс, ставати учнем наступного класу, студентом вищого курсу • *перейти на четвертий курс*. **5.** *до кого—чого.* діставатися кому-, чому-небудь • *влада перейшла до рук колишньої партноменклатури*. **6.** *на кого.* передаватися кому-небудь • *інфекція перейшла на інших членів родини*. **7.** *що, через що.* йдучи, перебиратися через що-небудь або на другий бік чого-небудь • *перейти через міст*. **8.** *в що, до чого.* почина-

ти діяти по-іншому • *переходити в наступ.* **9.** *на що.* змінювати методи роботи, спосіб виробництва • *перейти на нове планування.* **10.** *в що.* перетворюватися на що-небудь • *вечір переходив у ніч.*

перехо́плювати, -юю, -юєш, *недок.*, **перехопи́ти,** -оплю́, -о́пиш, *док.* **1.** *кого.* ловити, затримувати кого-небудь; перерізувати дорогу кому-небудь • *перехопити втікача.* **2.** *що.* переймати, забирати • *перехопити записку.* **3.** *перев. док.. що, перен.* підмітити чий-небудь погляд, рух та ін. • *перехопити погляд співрозмовника.* **4.** *що, розм.* закушувати нашвидку • *перехопити пару бутербродів.*

перехре́сний, -а, -е. **1.** який перетинає що-небудь • *перехресна вулиця.* **2.** який перехрещується з чим-небудь • *перехресні погляди.* **3.** який ведеться з кількох пунктів по одній цілі • *перехресний вогонь.* **4.** який здійснюється одночасно різними людьми (про розмову, допит та ін.) • *перехресне опитування.*

пере́чити, -чу, -чиш, *недок.* **1.** *кому.* заперечуючи що-небудь, не погоджуватися з кимсь; говорити, діяти наперекір • *перечити вчителеві на уроках.* **2.** *чому, розм.* не відповідати, суперечити • *ця думка перечить логіці.* Син. ***суперечити.***

перешко́да, -и, *ж.* **1.** те, що перепиняє рух, дію • *туристам у поході довелося побороти чимало перешкод.* **2.** *перен.* те, що заважає здійсненню чого-небудь • *подолати всі перешкоди на шляху до слави.*

пери́ла, -ри́л, *мн.* невисока огорожа по краю сходів, балкона, моста.

перипеті́ї, -ті́й, *мн.* (**перипеті́я,** -ї, *ж*). **1.** раптові різкі зміни в житті людини; непередбачені ускладнення в розвитку подій, справ і т. ін. • *перипетії родинного життя.* **2.** несподіване ускладнення сюжету в художньому творі • *стежити за усіма перипетіями детективного фільму.*

періо́дика, -и, *ж., розм.* періодичні друковані видання (газети, журнали тощо). Син. ***преса.***

періоди́чний, -а, -е. **1.** який відбувається через певні проміжки часу, повторюється час від часу • *періодичні родинні конфлікти.* **2.** який виходить друком регулярно, через певні визначені проміжки часу (про газети, журнали) • *періодичні видання.*

перламу́тр, -у, *ч.* цінна речовина з мінливим забарвленням, яка творить внутрішній шар черепашок і вживається для виготовлення різних прикрас [з нім. Perlmutter «тс.»].

перли́на, -и, *ж.* **1.** одно зерно дорогоцінної перламутрової речовини білого або рожевого кольору, яке добувається з черепашок деяких молюсків. **2.** *чого, перен.* найкращий зразок чого-небудь • *перлина української поезії, перлина архітектури* [з нім. Perle «тс.»].

перманéнтний, -а, -е. який триває безперервно, постійний • *перманентні суперечки про податкову систему* [з фр. permanent «тс.»].

перо́н, -у, *ч.* платформа, збудована вздовж колії, біля якої зупиняється поїзд на залізничній станції [з фр. perron «тс.»].

перпендикуля́рний, -а, -е. який розташований під прямим кутом до чого-небудь [з лат. perpendicularis «тс.»].

персо́на, -и, *ж.* 1. *звичайно ірон.* особа, людина як окрема особистість • *не знаю, чим викликана увага до моєї персони.* 2. поважна, знатна особа • *у готелі оселилась якась персона, й усі входи й виходи охоронялися.* 3. одна людина, їдець (за столом, на бенкеті тощо) • *обід на дев'ять персон* [з лат. persona «особа, особистість»].

персона́ж, -а, *ч.* дійова особа в художньому творі • *позитивний персонаж, негативний персонаж* [з фр. personuage «тс.»].

персона́л, -у, *ч.* особовий склад, колектив працівників установи, підприємства • *персонал готелю пройшов спеціальну підготовку* [з лат. personalis «особистий»].

перспекти́ва, -и, *ж.* 1. простір, який можна охопити оком; вид у далину • *з гори відкривалася чудова перспектива.* 2. *перен.* те, що передбачається, плани, види на майбутнє • *перспективи розвитку освіти.* 3. спосіб зображення на площині об'ємних предметів такими, якими бачимо їх у дійсності • *будинок було зображено в перспективі* [з фр. perspective «тс.»].

перу́ка, -и, *ж.* головний покрив з чужого або штучного волосся. Син. ***парик*** [з лат. peruka «тс.»].

перука́р, -я́, *ч.* майстер, що підстригає, фарбує волосся, робить зачіску, завивку, а також голить чоловіків.

перука́рня, -і, *ж.* спеціально обладнане приміщення, де підстригають, фарбують волосся, причісують, завивають, голять, а також роблять різні косметичні процедури.

першокла́сний, -а, -е. найкращої якості, дуже добрий • *першокласна горілка, першокласна співачка.*

першокла́сник, -а, *ч.* учень першого класу.

першоку́рсник, -а, *ч.* студент першого курсу.

печа́ль, -і, *ж.* 1. почуття суму і скорботи • *у її голосі звучала печаль.* 2. те, що непокоїть, порушує спокій. Син. ***клопіт.***

печа́тка, -и, *ж.* 1. невеликий предмет з різьбленим зворотним зображенням якихось знаків для відтворення їх на м'якому матеріалі (на воску, сургучі) або за допомогою фарби • *замовити нову печатку фірми.* Син. ***печать.*** 2. відтиск таких знаків на чому-небудь з метою засвідчити, підтвердити щось • *поставити печатку.* Син. ***печать.***

пече́ра, -и, *ж.* порожнина під землею, в горі, яка утворилася внаслідок дії підземних вод або вулканічних процесів.

печери́ця, -і, *ж.* їстівний гриб із сірою або білуватою шапинкою на тонкій білій ніжці • *купити баночку печериць.*

п'єдеста́л, -у, *ч.* 1. підвищення, на якому встановлюється статуя, скульптура. Син. ***постамент.*** 2. *перен.* про те, що підносить кого-небудь до високого громадського становища, ставить над

кимсь [з фр. piédestal «основа пам'ятника»].

п'є́са, -и, *ж.* **1.** драматичний твір, звичайно призначений для театральної вистави • *хочу подивитися усі п'єси М. Куліша.* **2.** невеликий музичний твір • *зіграти кілька фортепіанних п'єс* [з фр. pièce «тс.»].

пи́во, -а, *с.* малоалкогольний напій, що виготовляється звичайно з ячмінного солоду та хмелю • *темне пиво, світле пиво.*

пи́льний, -а, -е. **1.** який робить щось або ставиться до чого-небудь з увагою • *пильний до свого одягу.* Син. ***уважний.*** **2.** який відзначається увагою, спостережливістю, здатний все помічати, підмічати • *пильні митники одразу знайшли наркотики.* **3.** який не терпить зволікання, вимагає термінового, негайного виконання • *пильна справа.* Син. ***нагальний.*** **4.** який щиро, уважно ставиться до своїх обов'язків, роботи • *пильний працівник, пильний студент.* Син. ***старанний, ретельний.*** **5.** дуже великий, настійний (про прохання, потребу і т. ін.) • *мати пильне прохання до мера міста.*

пильнува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** *що.* стерегти, охороняти • *пильнувати кордони.* **2.** *що, чого.* наглядати, стежити за чим-небудь • *пильнувати чистоти.* **3.** *кого.* піклуватися про когось • *пильнувати хворого.*

писа́ти, пишу́, пи́шеш, *недок., що і без додатка.* **1.** зображати рукою на папері літери, цифри та ін. • *писати в зошит.* **2.** складати на письмі якийсь текст • *писати листа.* **3.** займатися літературною діяльністю • *писати романи.* **4.** зображувати за допомогою олійних фарб • *писати картину.* Син. ***малювати.***

письме́нник, -а, *ч.* той, хто пише художні літературні твори.

письме́нство, -а, *с.* **1.** літературна діяльність • *заробляти на життя письменством.* **2.** сукупність писемних, літературних пам'яток певної епохи • *давнє українське письменство.* Син. ***письменництво.***

письмо́, -а́, *с.* **1.** *тільки одн.* уміння писати, зображувати графічні знаки; спосіб такого зображення • *письмо на Русі з'явилося разом із християнством.* **2.** *тільки одн.* графічні знаки, здатні передавати мову • *слов'янське письмо, таємне письмо.* **3.** *тільки одн.* зовнішній вигляд написаного рукою • *нечітке письмо.* Син. ***почерк.*** **4.** засоби створення малюнка в живописі • *портрет старовинного письма.* **5.** стиль, манера написання літературно-художніх творів та виготовлення творів мистецтва • *зберегти особливості письма автора.*

пита́ння, -я, *с.* **1.** усне або письмове звертання, що вимагає відповіді • *задати питання вчительці.* **2.** проблема, предмет, що вимагають з'ясування, дослідження чогось • *питання про відповідальність депутата перед виборцями.* **3.** *чого.* справа або обставина, що стосується чого-небудь або залежить від чогось • *питання виділення кредитів.*

пита́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* **1.** *кого, чого, в кого.* ставити питання • *питати у батьків згоди на одруження.* **2.** *про кого і без додатка.* довідуватися про кого-, що-небудь • *питати про товариша.* **3.** *кого, що, чого.* шукати, розвідувати, просити • *питати поради.* **4.** *з кого.* вимагати відповідальності за дії, вчинки тощо • *питати з міністрів.*

пи́ха, -и, *ж.* надмірно висока думка про себе і зневажливе ставлення до інших.

пиша́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.* **1.** *ким, чим.* відчувати гордість за кого-небудь, бути сповненим гордості за щось; мати внутрішнє задоволення • *пишатися власними здобутками, пишатися рідним містом.* Син. ***гордитися.*** **2.** буйно рости, квітнути, розцвітати • *пишається жито в полі.* **3.** мати надзвичайно привабливий вигляд, вирізнятися, виділятися чимось красивим, приємним • *будинки пишаються розмальованими фасадами.* **4.** виявляти зверхність у поведінці, вчинках, виразі обличчя. Син. ***зазнаватися.***

пі́вдень[1], -дня, *ч.* середина дня; час найвищого стояння сонця над горизонтом; дванадцята година. Син. ***полудень.***

пі́вдень[2], -дня, *ч.* **1.** одна з чотирьох сторін світу • *треба визначити, де південь.* **2.** напрямок, бік, протилежні півночі • *вікна виходили на південь.* **3.** місцевість, що лежить у протилежній до півночі стороні світу • *на півдні України розташовано Крим.* **4.** місцевість, край з теплим кліматом • *відпочивати на півдні.*

пі́вніч[1], -ночі, *ж.* середина ночі; момент нижньої кульмінації сонця, з якого починається доба; двадцять четверта година.

пі́вніч[2], -ночі, *ж.* **1.** одна з чотирьох сторін світу • *стати обличчям на північ.* **2.** напрямок, бік, протилежні півдню • *шлях завертав на північ.* **3.** місцевість, що лежить у протилежній до півдня стороні світу • *на півночі України немає білих ведмедів.* **4.** місцевість, край з холодним кліматом.

півфіна́л, -у, *ч.* гра у спортивних змаганнях, що передує фіналу • *вийти у півфінал чемпіонату.*

підбива́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **підби́ти,** підіб'ю́, підіб'є́ш, *док.* **1.** *що і без додатка.* прибивати щось зісподу чогось або до чогось • *підбивати підметки.* **2.** підшивати що-небудь тепле під одяг • *підбивати пальто хутром.* **3.** *що.* ранити пострілом • *підбити зайця.* **4.** *тільки док., що.* ударом пошкодити щось • *підбити око.* **5.** *що.* злегка вдаряючи, робити пухким, збивати що-небудь • *підбивати подушки.* **6.** *що.* підводити підсумки. Син. ***підсумовувати.*** **7.** *тільки недок., кого на що, перен.* намовляти на щось лихе • *підбивати на сварку.* Син. ***підбурювати, під'юджувати.***

підбира́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **підібра́ти,** підберу́, підбере́ш, *док.* **1.** *що.* піднімати щось розкидане • *підбирати речі з підлоги.* **2.** прибирати викопану городину • *підібрати викопану моркву.* **3.** *кого,*

що. знаходити щось кинуте й брати собі • *підбирати щось на дорозі*. **4.** *що*. піднімати, підтягати (про одяг) • *підбирати брюки*. **5.** ховати під себе ноги • *підібравши ноги, сісти на килим*. **6.** стискати, стулювати губи • *підбирати ображено губи*. **7.** *що*. добирати потрібне, відповідне чому-небудь. **8.** відтворювати мелодію або створювати музику до певного тексту • *підібрати власний мотив*.

підборíддя, -я, *с.* виступ нижньої частини обличчя, що утворюється щелепою • *мати вольове підборіддя*.

підбýрювати, -юю, -юєш, *недок.*, **підбýрити**, -рю, -риш, *док.*, *кого*. підмовляти робити щось, спонукати до якихось дій, настроювати проти кого-, чого-небудь • *підбурювати студентів проти влади*.

підвáл, -у, *ч.* **1.** приміщення в будинку під першим поверхом, найчастіше нижче рівня землі • *майстерня містилася в підвалі*. **2.** стаття, що займає нижню частину газетної сторінки • *у підвалі газети завжди друкувався фейлетон*.

підвікóння, -я, *с.* дошка, плита, вправлена в нижню частину віконного отвору • *на підвіконні стояли квіти*.

підвлáдний, -а, -е. **1.** який перебуває під чиєюсь владою, залежить від кого-, чого-небудь • *населення підвладних територій*. **2.** яким хто-небудь править, керує (про машини, механізми) • *підвладні людям машини*.

підвóдити, -джу, -диш, *недок.*, **підвестú**, -едý, -дéш, *док.* **1.** *кого до чого*. ведучи, наближати до когось • *підводити до стола*. **2.** *кого, що*. піднімати кого-небудь або що-небудь на якусь висоту, допомагати встати • *підвести хворого на ноги*. **3.** *кого*. прояснюючи, переконуючи, готувати сприйняти якусь думку, ідеї • *підвести учнів до розуміння складних закономірностей*. **4.** *кого, розм.* не виправдовувати чиїх-небудь надій, сподівань • *підвести товаришів*. **5.** будувати, споруджувати • *підвести фундамент*.

підганя́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **підігнáти**, піджену́, піджене́ш, *док.* **1.** *кого, що*. гонячи, наближати до чого-небудь • *підганяти корів до річки*. **2.** *кого, що*. спонукати робити щось швидше • *підганяти студентів під час контрольної роботи*. Син. **квапити. 3.** *що*. робити таким, щоб відповідало одне одному за розмірами • *підганяти паркет*. Син. ***приганяти, припасовувати.***

підгинáти, -áю, -áєш, *недок.*, **підігнýти**, -гнý, -гнéш, *док.* **1.** загинати всередину або під кого-, щонебудь. **2.** підбирати під себе • *підгинати під себе ноги*.

підгортáти, -áю, -áєш, *недок.*, **підгорнýти**, -горнý, -гóрнеш, *док.* **1.** *що*. підсувати що-небудь під когось, щось • *машини підгортали багно під колеса*. **2.** *звичайно док.*, *кого*. навалившись, придавлювати своєю вагою кого-, що-небудь • *підгорнути під себе супротивника*. **3.** *що*. загинати краї одежі всередину, під щось • *підгортати пальто*. **4.** *що*. нагортати, нагріба-

ти розпушену землю до стебел • *підгортати картоплю.* Син. ***підсипати.***

підготóвка, -и, *ж.* 1. запас знань, навичок, досвід, набутий у процесі навчання, практичної діяльності • *фізична підготовка.* 2. готування всього необхідного до чого-небудь • *підготовка до зими.*

піджúвлювати, -юю, -юєш, і **підживля́ти**, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **підживи́ти**, -живлю́, -жи́виш, *док., кого, що і без додатка.* 1. додавати сили, бадьорості • *удача підживлювала сили.* 2. *розм.* годувати потроху або додатково • *підживлювати птахів.* 3. вносити в ґрунт добрива • *підживлювати посіви.* 4. *що, перен.* додавати життєвих сил • *дощ підживив городину.*

підкида́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **підки́нути**, -ну, -неш, *док.* 1. *кого, що.* піднімати поштовхами догори, кидати вгору • *підкидати м'яч.* 2. *звичайно док., що.* скинути на плече • *підкинути автомат.* 3. *що.* додавати, кидати кудись додатково • *підкинути дров у вогнище.* 4. *що, кому.* тайкома підкладати, залишати щось, щоб нашкодити кому-небудь • *підкинути наркотики.*

підклада́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **підкла́сти**, -аду́, -аде́ш, *док.* 1. *що.* класти що-небудь під щось • *підкласти руку під голову.* 2. *чого, що.* додавати чого-небудь • *підкладати м'яса на тарілку.*

підкла́дка, -и, *ж.* 1. матеріал, який пришивають зісподу одягу • *підкладка пальта, підкладка піджака.* 2. предмет, який під що-небудь підкладають, ставлять для опори; підставка, на яку щось кладуть.

підкоря́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **підкори́ти**, -корю́, -ко́риш, *док.* 1. *що.* освоювати що-небудь, робити корисним для себе • *підкоряти сили природи.* 2. *кого, що.* силою захоплювати країну, місто • *іспанці легко підкорили індіанців.* Син. ***завойовувати.*** 3. *кого, перен.* викликати своєю поведінкою, поводженням з людьми захоплення, прихильність • *підкоряти своєю чемністю.*

підкре́слювати, -юю, -юєш, *недок.*, **підкре́слити**, -лю, -лиш, *док., що.* 1. проводити риску під текстом, словом • *підкреслити підмет у реченні.* 2. у мовленні наголошувати на чому-небудь.

підкупо́вувати, -ую, -уєш і **підкупа́ти**, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **підкупи́ти**, -уплю́, -у́пиш, *док., кого.* 1. давати комусь гроші або подарунки, щоб притягти його на свій бік • *підкупити митників.* 2. *перен.* викликати в когось прихильне ставлення до себе • *дитина підкуповувала щирістю.*

підле́глий[1], -а, -е. який залежить від кого-, чого-небудь, підпорядкований комусь, чомусь • *підлеглі владі засоби масової інформації.*

підле́глий[2], -ого, людина, що перебуває під владою когось або в адміністративній залежності від кого-небудь • *начальник відділу зібрав усіх підлеглих.*

підле́сливий, -а, -е. який запобігає перед ким-небудь надмірно, незаслужено вихваляє когось, щоб піддобритися. Син. ***підлесний.***

підліток, -тка, *ч.* хлопчик або дівчинка 12—16 років — перехідного віку від дитинства до юнацтва.

підлóга, -и, *ж.* покриття в приміщеннях, по якому ходять • *вимити підлогу, підмітати підлогу.*

підмінний, -а, -е. який підмінює іншого • *підмінний майстер, підмінний вчитель.*

підмóва, -и, *ж.* підбурювання, намова до чогось • *пристати на підмову.*

підмóга, -и, *ж.* 1. підтримка, допомога • *йти на підмогу, дістати підмогу.* 2. додаткові військові сили, які допомагають у бойових діях.

піднебіння, -я, *с.* верхня частина ротової порожнини в людини і хребетних тварин.

піднéсений, -а, -е. 1. який піднято догори • *піднесений вгору прапор.* 2. сповнений душевного піднесення • *піднесений настрій.* Син. ***збуджений.*** 3. в якому виражається намагання звеличити, надати ваги, значення кому-, чому-небудь (про мову, стиль і т. ін.) • *піднесена промова поета.* Син. ***пишномовний, високомовний.***

підніжжя, -я, *с.* 1. нижня частина пам'ятника. Син. ***п'єдестал.*** 2. нижня частина гори. Син. ***підошва.***

піднімáти, -áю, -áєш, *недок.*, **підня́ти,** -німу́, -німеш, *док.* 1. нахилившись, брати, підбирати із землі, підлоги, знизу • *підняти з підлоги сто доларів.* 2. *кого, що.* узявши, переміщати знизу вгору • *піднімати сина на руках.* 3. переміщати на вище місце, залишаючи там • *піднімати нагору валізи.* 4. відкриваючи, відгортаючи, міняти положення чого-небудь з горизонтального на вертикальне • *підняти капот автомобіля.* 5. підводити, підносити (голову, руку, очі й т. ін.) • *увесь клас підняв руки.* 6. *кого.* примушувати сигналом рушити з місця • *підняти полк по тривозі, підняти бійців в атаку.* 7. переміщати що-небудь угору (про силу вітру, повітря й т. ін.) • *вітер підіймав у повітря сухе листя.* 8. *що.* підвищувати рівень чого-небудь • *піднімати рівень води у водосховищі.* 9. *що.* створюючи сприятливі умови або поліпшуючи їх, допомагати розвиткові, розквітові чого-небудь • *піднімати українську науку.* 10. *що, перен.* підвищувати грошовий вираз вартості чого-небудь • *піднімати ціну на молоко.* 11. *кого. перен.* підносити, якісно підвищувати • *піднімати гідність людини.* 12. *кого, що на що.* спонукати • *піднімати народ на великі діла.* 13. *що.* розпочинати певну дію, реагуючи на щось • *піднімати регіт.* 14. *що,* орати давно неорану землю або виорювати її вперше • *підіймати цілину.* 15. *кого.* будячи когось зі сну, примушувати прокидатися, вставати • *піднімати з ліжка.*

піднóс, -а, *ч.* посуд, на якому переносять страву, подаючи на стіл або збираючи зі столу. Син. ***таця.***

піднóсити, -óшу, -óсиш, *недок.*, **піднести́,** -су́, -сéш, *док.* 1. *кого, що.* нести, наближаючи до чогось • *підносити книжку до світла.* 2. *чого.*

додатково приносити • *офіціант постійно підносив пива.* **3.** *тільки док., без додатка.* понести трохи • *піднести валізу до вагона.* **4.** *кого, що.* дарувати, вручати щось кому-небудь • *підносити квіти.* **5.** розвивати, удосконалювати • *підносити виробництво.* **6.** *кого, що, перен.* приділяти уваги більше ніж треба • *підносити американське кіно.* Син. ***вихваляти.*** **7.** *перен.* спрямовувати, простягати вгору (гілки, крону) • *дуб підносив гілки в небо.* **8.** *перен.* робити кого-небудь бадьорим, енергійним та ін. • *музика підносить людину.*

підо́зра, -и, *ж.* припущення, викликане сумнівом щодо характеру чиїх-небудь намірів, дій, учинків • *викликати підозру, мати підозру.*

підозрі́лий, -а, -е. який викликає підозру • *підозріла людина.*

підопі́чний, -а, -е. який перебуває під чиєюсь опікою, доглядом • *рекетир зайшов до підопічної фірми.*

пі́дпис, -у, *ч.* власноручно написане прізвище • *поставити підпис.*

підпорядко́ваний, -а, -е. **1.** який перебуває в залежності від чого-небудь • *життя підпорядковане суворому розкладові.* **2.** залежний від чого-небудь іншого, не основний • *підпорядковане питання.* Син. ***другорядний.***

підприє́мство, -а, *с.* виробнича установа або об'єднання декількох одиниць, підпорядкованих одному керівництву.

підраху́нок, -нку, *ч.* **1.** підраховування • *провести підрахунок голосів виборців.* **2.** *тільки мн.* підсумки обрахунків, результат розрахунків • *за моїми підрахунками.*

підру́чник, -а, *ч.* книга, яка містить основні відомості в галузі якоїсь науки і служить для навчання • *підручник з ботаніки.* Син. ***посібник.***

підря́д[1], -у, *ч.* зобов'язання виконати роботу на чиє-небудь замовлення за означену оплату або робота, виконана на підставі такого зобов'язання • *одержати підряд на будівництво готелю.*

підря́д[2], *присл.* **1.** послідовно, один за одним • *з'їсти підряд три пиріжки.* **2.** без перерви, протягом якогось відрізка часу • *три дні підряд ішов дощ.* **3.** не перебираючи, без винятку • *читати усе підряд.*

підрядко́вий, -а, -е. **1.** розміщений під рядками або внизу сторінки під основним текстом • *підрядкові примітки.* **2.** зроблений слово в слово • *підрядковий переклад.* Син. ***буквальний.***

підсвідо́мий, -а, -е, **1.** не цілком усвідомлений (про почуття, думки, уявлення й т. ін.) • *підсвідомі психічні процеси.* **2.** який ґрунтується на підсвідомості, який не контролюється свідомістю • *відчувати підсвідомий потяг до алкоголю.* Син. ***інстинктивний.***

підси́лений, -а, -е. який зміцнює, збільшує що-небудь • *підсилене харчування.*

підси́лювач, -а, *ч.* пристрій, прилад для збільшення сили, напруги, потужності чого-небудь (звичайно про радіоапаратуру).

підспівувати, -ую, -уєш, *недок.*, **під-**

співáти, -áю, -áєш, *док.* **1.** співати, підтягуючи кому-, чому-небудь • *дівчина заспівала, за хвилину усі почали підспівувати їй.* **2.** *перен., розм.* підтримувати кого-небудь з певними намірами, схвалювати чиї-небудь вчинки, дії та ін., звичайно негативні • *адміністрація в усьому підспівувала президентові.*

підстáва, -и, *ж.* **1.** те головне, на чому базується, основується щонебудь • *наукові підстави освітньої реформи.* **2.** те, чим пояснюються, виправдовуються вчинки, поведінка й т. ін. кого-небудь • *знайти підставу для звільнення, не мати підстав для образи.*

підставля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **підстáвити**, -влю, -виш, *док., що.* **1.** ставити, розташовувати щонебудь ближче або впритул до чогось, когось • *підставляти драбину до стіни.* Син. ***приставляти.*** **2.** ставити що-небудь під щось • *підставляти келих під шампанське.* **3.** позбавляючи захисту, робити доступним для нападу • *підставляти себе під кулі.*

підступ, -у, *ч.* **1.** шлях для підходу до чого-небудь; зручне місце для підходу, нападу • *полк зайняв підступи до села.* **2.** *перен.* вчинок з метою обдурення когось • *здатний на підступ, учинити підступ.* Син. ***хитрість.***

підсумок, -мку, *ч.* **1.** сума, одержувана внаслідок якого-небудь підрахунку • *у підсумку одержуємо тисячу гривень прибутку.* **2.** *перен.* результат якої-небудь діяльності, занять • *підсумки річної діяльності банку.*

підтасóвка, -и, *ж.* перекручення, викривлення фактів; підміна чого-небудь чимсь іншим • *займатися підтасовкою фактів.*

підтри́мувати, -ую, -уєш, *недок.*, **підтри́мати**, -аю, -аєш, *док., кого, що.* **1.** тримаючи, не давати впасти • *підтримувати хворого.* **2.** сприяти, допомагати комусь • *підтримувати малий бізнес.* **3.** не давати припинитись • *підтримувати вогонь.*

підупадáти, -áю, -áєш, *недок.*, **підупáсти**, -аду́, -аде́ш, *док.* **1.** втрачати сили, ставати кволим • *здоров'я моє сильно підупало.* **2.** ставати біднішим, втрачаючи минулу економічну міць • *господарство підупало.* .

підхід, -хóду, *ч.* **1.** місце, по якому підходять до чого-небудь • *підходи до села.* **2.** спосіб трактування кого- або чого-небудь; сприймання, розуміння чогось • *оригінальний підхід до поезії Т. Шевченка.*

підхóдити, -джу, -диш, *недок.*, **підійти́**, -дійду́, -дійдеш, *док.* **1.** *до кого, до чого.* йдучи, наближатись • *підходити до столу.* **2.** *до чого.* бути близько розташованим • *до села підходив ліс.* **3.** *до кого.* знаходити спільну мову з ким-небудь • *уміння підходити до людей.* **4.** *розм.* збільшуючись в об'ємі, підніматися (про тісто) • *тісто підходить.* **5.** *до кого, кому до чого.* бути придатним, прийнятним, відповідаючи яким-небудь вимогам • *підходити один до одного.* Син. ***відповідати, пасувати, надаватись.***

підхóплювати, -юю, -юєш, *недок.*,

підхопи́ти, -оплю́, -о́пиш, *док., кого, що.* **1.** схоплювати на льоту в момент падіння • *підхопити стакан.* **2.** брати, схоплювати когось • *підхоплювати під руку.* **3.** приєднуватись до тих, хто щось робить • *підхоплювати пісню.* **4.** *перен.* переймати, запозичати, продовжуючи, розвиваючи почате кимсь діло • *підхоплювати справу, започатковану попередниками.*

підшива́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **підши́ти**, -и́ю, -и́єш, *док., що.* **1.** пришивати, підбивати чим-небудь • *підшивати підкладку.* **2.** приєднувати, пришиваючи • *підшивати документи.*

підши́вка, -и, *ж.* **1.** те, чим підшивають одяг. Син. ***підкладка.*** **2.** газети, журнали, канцелярські папери, скріплені нитками чи шнурком • *регулярно продивлятися підшивки газет.*

піжа́ма, -и, *ж.* костюм, що складається зі штанів і куртки вільного крою для спання або який носять удома, в лікарні [з англ. pyjamas «тс.»].

пізнава́ти, -аю́, -ає́ш, *недок.*, **пізна́ти**, -а́ю, -а́єш, *док.* **1.** *що, кого і без додатка.* осягати розумом кого-, чого-небудь • *пізнати спадщину Г. Сковороди.* **2.** *що.* зазнавати чого-небудь • *пізнавати насолоду читання.* **3.** *кого, що.* побачивши, пригадувати собі когось або щось • *одразу пізнати цю людину.*

пі́зній, -я, -є. **1.** який наближається до кінця чого-небудь (про частину дня, року) • *пізня осінь.* **2.** який затримався з появою, не наступив у належний час • *весна була пізня.*

пійма́ти, -а́ю, -а́єш, *док.* **1.** *що.* схопити, підхопити те, що летить, кинуте • *піймати м'яч.* **2.** *кого.* схопити, спіймати те, що віддаляється, того, хто тікає • *піймати втікача.* **3.** *кого.* захопити якунебудь тварину як здобич, живцем • *піймати пташку.* **4.** *кого.* вислідити, розшукати кого-небудь, щоб затримати, заарештувати • *піймати рекетира.* Син. ***затримати.*** **5.** *на чому, розм.* викрити кого-небудь, звинувативши в негативних вчинках, діях • *піймати на крадіжці.*

пік, -а, *ч.* **1.** гостроверха гірська вершина • *альпіністи підкорили пік висотою в сім тисяч метрів.* **2.** *перен.* найвища точка, різке короткочасне піднесення в роботі, у русі й обігу • *пік продажу припадав на суботу* [з фр. pic «тс.»].

піке́т, -у, *ч.* **1.** невеликий військовий сторожовий загін. Син. ***застава.*** **2.** група страйкуючих робітників, що чергують біля підприємства • *шахтарі виставили пікети* [з фр. piquet «тс.»].

піклува́ння, -я, *с.* увага, турбота, виявлена до кого-небудь • *виявляти піклування, подякувати за піклування.*

пiло́т, -а, *ч.* той, хто управляє літальним апаратом. Син. ***льотчик*** [з фр. pilote «тс.»].

пілю́ля, -і, *ж.* ліки, виготовлені у вигляді твердої кульки • *придбати в аптеці порошки, таблетки, пілюлі* [з лат. pilula «кулька»].

пі́на, -и, *ж.* непрозора, легка, пузирчаста маса, яка утворюється

на поверхні рідин внаслідок збовтування, бродіння, нагрівання тощо.

піоне́р, -а, *ч*. **1.** людина, що першою проникла в невідому, недосліджену країну • *піонери української еміграції в Канаді*. **2.** *перен*. людина, що поклала початок чомусь в якійсь галузі культури, суспільного життя. **3.** у колишньому СРСР член добровільної масової дитячої комуністичної організації, що об'єднувала школярів віком від 9 до 14 років [з фр. pionnier «першопроходець»].

пірамі́да, -и, *ж*. **1.** кам'яна чотиригранна споруда такої форми, яка служила гробницею фараонів у древньому Єгипті. **2.** многогранник, основою якого є многокутник, а інші грані — трикутники із спільною вершиною. **3.** гімнастична, акробатична фігура, яка складається з групи людей, що стають один одному на плечі. **4.** пристосування для стаціонарного зберігання вогнепальної зброї.

пірна́ти, -а́ю, -а́єш, *недок*. **1.** опускатися з головою у воду • *у басейні хлопці пірнали й плавали*. **2.** *перен*. повністю віддаватися якій-небудь справі, заняттю • *з головою пірнати в працю*. Син. ***поринати***.

післяза́втра, *присл*. через день після сьогоднішнього • *післязавтра підемо в кіно*.

пі́сня, -і, *ж*. **1.** словесно-музичний твір, призначений для співу • *придбати збірник козацьких пісень*. **2.** невеликий ліричний вірш, поетичний твір, написаний у музично-поетичному стилі • *перекласти українською пісні Г. Гайне*. **3.** частина великого віршованого твору, звичайно епічної поеми • *прочитати кілька рядків з третьої пісні «Енеїди» Вергілія*.

пітьма́, -и́, *ж*. **1.** відсутність світла, освітлення. Син. ***темрява, темнота, тьма***. **2.** *перен*. неосвіченість, культурна відсталість.

пі́ца, -и, *ж*. досить великий плаский пиріг, який випікається з різними додатками, наприклад м'ясом, сиром, грибами, овочами [з іт. pizza «тс.»].

пла́вання, -я, *с*. **1.** вміння самостійно, без допомоги будь-яких пристосувань, держатися на воді й пересуватися по ній • *плавання в басейні було найкращим відпочинком*. **2.** подорож на судні • *вирушити в кругосвітнє плавання*.

пла́вний, -а, -е. **1.** рівномірний, спокійнний, без різких переходів (про мову, рухи та ін.) • *плавне гальмування, плавний рух руки*. **2.** який поступово, без різких змін переходить з одного стану в інший • *плавна реформа освіти*.

плагіа́т, -у, *ч*. привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, а також використання в своїх працях чужого твору без посилання на автора [з нім. Plagiát «тс.»].

плака́т, -а, *ч*. малюнок із коротким текстом, який закликає до чого-небудь, популяризує, рекламує щось [з нім. Plakat «оголошення, афіша»].

пла́кати, -а́чу, -а́чеш, *недок.* лити сльози (з горя, від болю, зворушення тощо).

план, -у, *ч.* **1.** креслення, що представляє на площині якийсь предмет, будову, місцевість методом прямої горизонтальної проекції • *план саду.* **2.** система заздалегідь опрацьованих на певний строк виробничих, будівельних, фінансових, культурних, торговельних та ін. заходів, праць • *план будівництва готелю.* **3.** порядок розміщення частин якого-небудь викладу, доповіді, майбутнього твору • *написати план дисертації.* **4.** положення предмета в перспективі з погляду віддаленості його від глядача • *на передньому плані, задній план.* **5.** *перен.* сфера виявлення чого-небудь або спосіб розгляду чогось, точка зору • *у мене виникли проблеми в особистому плані.*

плане́та, -и, *ж.* **1.** небесне тіло кулястої форми, що обертається навколо Сонця й світить відбитим сонячним світлом • *дев'ять великих планет сонячної системи.* **2.** земна куля разом з людьми, що її населяють • *усі екологічні організації планети* [з лат. planeta «тс.»].

пла́новий, -а, -е. **1.** який відбувається або здійснюється за планом • *планова робота над книжкою.* Син. ***планомірний.*** **2.** який складає виробничі плани та стежить за їх здійсненням • *плановий відділ.* **3.** передбачений, визначений планом • *планова девальвація гривні, виконати планові завдання, планова перевірка.*

планомі́рний, -а, -е. який відбувається або здійснюється за планом • *планомірна трансформація банківської системи.* Син. ***плановий.***

планта́ція, -ї, *ж.* велика ділянка, на якій вирощуються спеціальні технічні або продовольчі культури • *плантації чаю* [з лат. plantatio «посадка рослин»].

планува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок, що.* **1.** складати план або проект (будівлі, споруди тощо) • *планувати п'ятизірковий готель.* **2.** розмічувати яке-небудь місце під що-небудь відповідно до плану • *планувати майбутній сад.* **3.** складати програму господарських, культурних, оборонних і т. ін. заходів • *планувати роботу фірми.* **4.** визначати за планом термін виконання, здійснення чого-небудь • *планую навесні купити квартиру.*

пласт, -а́, *ч.* **1.** суцільний шар якоїнебудь однорідної маси • *пласти вугілля.* **2.** *перен.* однорідна за певною ознакою складова частина чогось • *роман має кілька художніх пластів.*

пла́стика, -и, *ж.* **1.** вид образотворчого мистецтва, твори якого мають об'ємну форму. Син. ***скульптура.*** **2.** *збірн.* твори скульптури • *музей має гарну колекцію давньогрецької пластики.* **3.** мистецтво ритмічних, гармонійних рухів тіла. **4.** *перен.* гармонійність і виразність форм, зображень, образів (у живописі, поезії, музиці).

пласти́нка, -и, *ж.* **1.** плоска гладка смуга чого-небудь, виготовлена з твердого матеріалу. **2.** диск з пластичного матеріалу із звуко-

вим записом для програвача • *поставити пластинку*. Син. **платівка**.

плáта, -и, *ж*. 1. грошова винагорода за що-небудь • *плата за ремонт автомобіля*. 2. відшкодування вартості одержаного або використаного • *квартирна плата зростала*.

платúти, плачý, плáтиш, *недок*. 1. *що і без додатка*. віддавати за що-небудь гроші або інші цінності • *платити за товар*. 2. *чим за що, перен*. віддячувати • *платити взаємністю*.

платфóрма, -и, *ж*. 1. рівна підвищена площадка вздовж залізничного полотна на станції. 2. товарний вагон з невисокими бортами. 3. *перен*. програма дій політичної партії, політичної групи, політичного діяча [з фр. plate-forme «пласка форма»].

плацдáрм, -у, *ч*. 1. територія, яка використовується якоюсь державою при підготовці нападу на іншу державу. 2. район, що утримується відступаючими частинами, або захоплена наступаючими військами ділянка на протилежному березі [з фр. place d'armes «площа для війсь»].

плащ, -á, *ч*. легкий верхній одяг.

плекáти, -áю, -áєш, *недок*. 1. *кого, що*. дбайливо піклуватись про кого- або про що-небудь, дбати про кого- або про що-небудь • *плекати українську науку*. 2. з любов'ю вирощувати, виховувати кого-, що-небудь • *плекати троянди у садку, плекати породистих коней*. Син. **викохувати**. 3. *що, перен*. з любов'ю зберігати в пам'яті що-небудь, пристрасно мріяти про щось • *плекати надії, плекати в пам'яті образ матері*.

племіннник, -а, *ч*. син брата або сестри. Син. **небіж**.

плестú, плетý, плетéш, *недок., що*. 1. перевиваючи, з'єднувати смуги чого-небудь • *дівчата плели вінки*. 2. виготовляти щось з ниток гачком, спицями • *вечорами мама плела светр*. 3. *розм*. говорити що-небудь нерозумне, безглузде. 4. *розм*. говорити неправду, зводити наклеп на кого-небудь.

плин, -у, *ч*. 1. рух, течія води, річки • *дивитися на весняний плин Дніпра*. 2. *перен*. спливання, біг часу, думок • *з плином часу рани гоїлися*. 3. *перен*. безперервний рух маси, великої кількості кого-, чогонебудь • *швидкий плин автомобілів*.

плистú і **пливтú**, пливý, пливéш, **плúнути**, -ну, -неш, *недок*. 1. рухатись тілом по поверхні води. 2. їхати на човні або на іншому судні. 3. *перен*. плавно рухатися, переміщуватися в певному напрямку • *плисти в танці*. 4. тихо наставати • *вечір пливе над містом*. 5. плавно звучати • *пливуть звуки «Шкільного вальсу»*. 6. текти в якомусь напрямі • *річка пливе*. 7. *перен*. минати в часі • *пливуть роки*.

плíдний, -а, -е. 1. який забезпечує високу врожайність • *плідні чорноземи України*. Син. **родючий**. 2. який швидко розмножується, дає численне потомство • *плідна свиня*. 3. *перен*. який дає позитивні результати, наслідки • *плідна*

співпраця, плідна діяльність. Син. ***плодотворний*. 4.** *перен*. здатний створювати що-небудь у великій кількості • *плідний письменник*.

плі́тка, -и, *ж*. недоброзичлива чутка про кого-небудь, поширювана на підставі неточних, невірних або спеціально видуманих даних • *розповсюджувати плітки*. Син. ***поговір*.**

плоді́чий, -а, -е. **1.** який швидко розмножується, дає численне потомство • *плодючі кролі*. **2.** який забезпечує високу врожайність • *плодюча земля*. Син. ***родючий*. 3.** який дає багато плодів • *плодюча яблуня*.

пло́мба, -и, *ж*. **1.** заборонний знак зі свинцю або олова на товарі або дверях приміщення • *почепити пломбу на дверях складу*. **2.** речовина, якою закладають утворені порожнини в зіпсованих зубах • *треба поставити пломбу на зуб* [з фр. plomb «свинець»].

пло́ща, -і, *ж*. **1.** яка-небудь ділянка поверхні землі, природно обмежована або спеціально виділена з якоюсь метою • *завод займав велику площу*. **2.** велике, рівне, спеціально незабудоване місце в місті або селі • *центральна площа міста*. Син. ***майдан*. 3.** *мат*. частина площини, обмежена замкнутою ламаною або кривою лінією • *визначити площу трикутника*. **4.** розмір чого-небудь, виражений у квадратних одиницях • *загальна площа квартири*.

плу́таний, -а, -е. **1.** який безладно перетинається, перехрещується один з одним (про вулиці, стежки) • *плутані вулички старого міста*. **2.** *перен*. такий, у якому важко розібратися • *плутане пояснення*. Син. ***суперечливий, неясний*. 3.** який безладно переплівся, заплутався • *плутане волосся*. Син. ***заплутаний*.**

плюндрува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що*. **1.** ламаючи, знищуючи, руйнувати, спустошувати що-небудь • *вороги не раз плюндрували українські міста*. Син. ***нищити, пустошити*.**

пля́ма, -и, *ж*. **1.** частина якої-небудь поверхні, що виділяється своїм забарвленням, кольором, освітленням • *на фото виділялася темна пляма*. **2.** забруднене місце на якійсь поверхні • *виводити жирні плями на джинсах*. **3.** *перен*. те, що вкриває ганьбою, безчестить • *пляма на репутації політика*.

пля́шка, -и, *ж*. **1.** скляний посуд із вузькою шийкою для рідини • *поставити на стіл пляшку вина*. **2.** кількість рідини, що входить у таку посудину • *випити пляшку пива*.

ПМП [пе-ем-пе], *невідм., с*. скорочення: постійне місце проживання • *виїхати на ПМП до Німеччини*.

побажа́ння, -я, *с*. **1.** висловлене комусь бажання здійснити щось • *висловити побажання успіху*. **2.** пропозиція, вимога • *книга скарг і побажань*.

поба́чення, -я, *с*. **1.** зустріч двох або кількох осіб (звичайно за домовленістю) • *побачення з коханою, спізнюватися на побачення*. **2.** зустріч за спеціальним дозволом з особою, що перебуває в лікарні,

закритому навчальному закладі, в'язниці тощо • *побачення в лікарні дозволяли двічі на тиждень.*

побáчити, -чу, -чиш, *док.* 1. *кого, що.* сприйняти зором, помітити • *побачити ластівку біля вікна.* 2. *що.* особисто пережити, зазнати, відчути що-небудь • *побачити повагу до себе.* 3. пересвідчитися в чомусь • *мушу сам побачити цей лист.*

побивáтися, -áюся, -áєшся, *недок.* 1. судорожно здригатися, кидатися, метатися • *риба побивалася на піску.* 2. горювати, жалкувати за ким-, чим-небудь • *побиватися за покійним, побиватися за втраченими грішми.*

побíжний, -а, -е. 1. який здійснюється одночасно, у зв'язку з чимнебудь; який супроводжує щонебудь основне, головне • *мати побіжні заробітки.* 2. який здійснюється, виконується нашвидку і відзначає тільки окремі риси, особливості • *побіжний погляд на українську дійсність.* Снн. ***поверховий, неглибокий.***

побíчний, -а, -е. 1. розташований, розміщений поряд з чим-небудь • *побічна кімната.* 2. який лежить, проходить у стороні від основного, прямого шляху • *побічна дорога.* Син. ***об'їзний.*** 3. який не має прямого, безпосереднього стосунку до чого-небудь, не пов'язаний з головним, основним • *побічний вплив на фінансову систему.* Син. ***другорядний.*** 4. який не стосується безпосередньо до справи • *побічні докази.* Син. ***непрямий.*** 5. який одержують одночасно, разом з основним • *побічні продукти нафтопереробки.* Син. ***вторинний.***

поблáжливий, -а, -е. 1. який невимогливо, м'яко ставиться до кого-, чого-небудь • *поблажливий керівник.* 2. який виражає м'якість, терпимість, доброзичливість, свідчить про них • *дивитися з поблажливою усмішкою.* 3. вибачливий, милостивий • *просити суд бути поблажливим.* 4. який виражає перевагу перед ким-, чим-небудь, прихильно-зверхнє ставлення до когось, чогось • *розмовляти поблажливим тоном.*

побрáтися, -беру́ся, -берéшся, *док.* 1. одружитися, стати законними чоловіком і жінкою. 2. *за що.* взятися за що-небудь або один за одного (про багатьох) • *пасажири побралися за поручні, діти побралися за руки.*

пóбут, -у, *ч.* 1. загальний уклад життя, властивий народові, якійсь соціальній групі. 2. повсякденне життя.

повáжнний, -а, -е. 1. який заслуговує, вартий поваги; який користується повагою • *поважна людина.* 2. який відзначається серйозністю, вдумливістю (про людину). 3. сповнений гідності • *набрати поважного вигляду.* Син. ***величний.*** 4. який має неабияке значення • *виконувати поважні функції.* Син. ***важливий, значний.*** 5. серйозний за своїм змістом, характером, темою та ін. • *мати поважні наміри, книжка з поважним змістом.* 6. повільний, не швидкий. Син. ***статечний.***

поведíнка, -и, *ж.* сукупність чиїх-

небудь дій і вчинків; спосіб життя.

повéрхня, -і, *ж.* **1.** зовнішня, звичайно верхня сторона чого-небудь • *поверхня столу.* **2.** верхній шар маси якої-небудь речовини, рідини й т. ін. • *триматися на поверхні води.* **3.** *мат.* межа, яка відділяє геометричне тіло від зовнішнього простору або від іншого тіла • *бічна поверхня піраміди.*

поверхóвий, -а, -е. **1.** який не торкається суті справи • *висловити поверхові судження.* Син. ***неглибокий.*** **2.** який не вникає в суть справи, обмежується несуттєвим • *поверховий читач.*

повідомля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **повідóмити**, -млю, -миш, *док., що, про що.* **1.** доводити до чийогонебудь відома • *міністр повідомив присутнім про законодавчі зміни.* Син. ***сповіщати.*** **2.** розповідати про що-небудь • *у листі мати повідомляла про міські новини.*

повíка, -и, *ж., перев. мн.* **повíки**, -вік. рухомі складки шкіри, що зверху і знизу закривають око • *закрити повіки.*

повíльний, -а, -е. **1.** який відбувається протягом певного часу; протилежне швидкий. **2.** який поволі рухається. **3.** некрутий, положистий.

пóвінь, -вені, *ж.* **1.** розлиття річки при весняному розтаванні снігу, льоду або від тривалих дощів чи великих злив • *весняна повінь знищила мости.* **2.** *перен.* велика кількість, надмір чого-небудь • *повінь інвестицій.*

повíстка, -и, *ж.* письмове повідомлення з викликом кудись або з якимсь нагадуванням, попередженням • *отримати повістку до суду.*

пóвість, -і, *ж.* літературний художній розповідний твір, що займає проміжне місце між оповіданням і романом.

повíтря, -я, *с.* **1.** невидима суміш газів, головним чином азоту й кисню, яка оточує земну кулю і якою дихають люди і тварини • *дихати свіжим повітрям.* **2.** вільний простір навколо землі • *у повітрі зависли вертольоти.*

повнолíтній, -я, -є. який досягнув повноліття і є повноправним громадянином; має 18 років.

повóдитися, -джуся, -дишся, *недок.*, **повéстися**, -еду́ся, -едéшся, *док.* **1.** діяти якимсь чином, дотримуватися певної поведінки • *хлопець поводився пристойно.* **2.** *з ким.* ставитися до кого-небудь, тримати себе з кимсь яким-небудь чином • *повестися чемно з гостями.* **3.** *з чим.* застосовувати що-небудь, користуватися чимсь яким-небудь чином • *обережно поводитися з вибухівкою.*

поворóт, -у, *ч.* **1.** зміна напрямку, положення чого-небудь при русі • *поворот голови.* **2.** місце, в якому дорога повертає • *на повороті стояв дайшник.* **3.** *перен.* різка зміна в розвитку чого-небудь • *поворот історії.*

повставáти, -таю́, -таєш, *недок.*, **повстáти**, -áну, -áнеш, *док.* **1.** *проти кого, чого, на кого, на що.* розпочинати бойові дії, виступати проти пануючої влади • *повстати проти більшовиків.* **2.** *перен.*

чинити опір, протидіяти • *повставати проти приниження людської гідності.* 3. з'являтися, виникати • *повстали тисячі дрібних фірм.*

повсякде́нний, -а, -е. 1. який відбувається кожного дня • *повсякденні клопоти.* Син. ***щоденний.*** 2. буденний, не святковий • *повсякденний одяг.* 3. постійний • *повсякденна турбота про власних дітей.*

повто́рний, -а, -е. який відбувається вдруге • *повторний показ фільму.*

повто́рювати, -юю, -юєш і **повторя́ти,** -я́ю, -я́єш, *недок.,* **повтори́ти,** -торю́, -то́риш, *док., що.* 1. говорити те саме вдруге • *я не буду повторювати це двічі.* 2. робити те саме знову • *повторити похід у гори.* 3. відновляти в пам'яті попередньо вивчене • *повторювати уроки.*

пов'я́зка, -и, *ж.* 1. вузький шматок тканини, яким обв'язують якунебудь частину тіла • *медсестри в марлевих пов'язках, солдати в закривавлених пов'язках.* 2. шматок тканини, бинта й т. ін., що підтримує хвору частину тіла в потрібному положенні або закріплює на ній перев'язний матеріал • *рука висіла на пов'язці.*

пога́ний, -а, -е. 1. який не має добрих якостей, властивостей • *купити погане пиво.* 2. який не задовольняє поставлених вимог, не відповідає цим вимогам • *вибрати погане місце для будівництва.* 3. який не обіцяє нічого доброго, віщує лихо, небезпеку або неприємність • *наснився поганий сон.* Син. ***невтішний, сумний.*** 4. якому властиві негативні моральні якості • *погана людина.* 5. вартий осуду (про манери, поведінку, вчинки) • *мати погані звички.* 6. негарний, непривабливий на вигляд. 7. який викликає почуття сорому • *лаятися поганими словами.* Син. ***непристойний.***

поглина́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **поглйну́ти,** -йну́, -йне́ш, *док.* 1. *що.* вбирати в себе • *земля поглинає воду.* 2. *перен.* читаючи, вивчаючи, спостерігаючи що-небудь, засвоювати, сприймати (жадібно або у великій кількості) • *поглинати нові книжки.* 3. приймати, поміщати в себе, заховувати в собі • *поїзд поглинав усе нових і нових пасажирів.* 4. *перен.* вимагати на себе великих витрат, багато часу, енергії та ін. • *неефективна економіка безслідно поглинає усі кредити.* 5. *кого, що, перен.* повністю захоплювати • *поглинути увагу слухачів, робота поглинала усі сили.*

по́гляд, -у, ч. 1. спрямованість зору на кого- або на що-небудь • *зупинити погляд на рекламі.* 2. вираз очей, манера дивитися • *сумний погляд, лагідний погляд.* 3. думка, судження про що-небудь • *мати відмінний погляд на проблему.*

пого́джувати, -ую, -уєш, *недок.,* **пого́дити,** -джу, -диш, *док., що з ким—чим.* 1. приводити у відповідність з чим-небудь, установлювати потрібне співвідношення • *погоджувати інтереси різних сторін.* Син. ***координувати.*** 2. одержувати чиє-небудь схвалення, згоду на щось • *погоджувати плани з адміністрацією.* Син. ***узгоджувати.***

пого́жий, -а, -е. 1. ясний, теплий,

сонячний (про погоду, пору дня, року) • *погожий ранок*. **2.** *перен.* приємний, радісний • *мати погожий настрій.*

поголо́вний, -а, -е. який охоплює всіх або багатьох • *поголовна безвідповідальність.* Син. ***загальний.***

погро́за, -и, *ж.* обіцянка заподіяти яке-небудь зло, неприємність.

погру́ддя, -я, *с.* скульптурне зображення людського тіла до пояса або грудей • *в аудиторії стоїть погруддя Т. Шевченка.*

подару́нок, -нка, *ч.* те, що дають комусь назавжди, безповоротно • *одержати новорічний подарунок.* Син. ***дарунок.***

пода́тливий, -а, -е. **1.** який легко, без опору піддається дії чого-небудь (про предмети). Син. ***пружний, еластичний.*** **2.** який легко піддається чужим впливам (про людину). Син. ***поступливий, згідливий.***

пода́ток, -тку, *ч.* встановлений державою обов'язковий збір від окремих осіб або підприємств.

подві́р'я, -я, *с.* відгороджена площа біля житлового будинку.

по́див, -у, *ч.* **1.** почуття або стан, викликані сильним враженням від чого-небудь незвичайного, несподіваного, незрозумілого й т. ін. • дивитися з подивом на новий автомобіль. **2.** надзвичайне здивування від когось, чогось, захоплення ким-, чим-небудь • *її розум викликав загальний подив.*

поді́бний, -а, -е. **1.** який має спільні риси з ким-, чим-небудь, схожий на когось, щось • *син був подібний до батька.* **2.** такий самий • *подібний випадок трапився зі мною влітку.*

поділя́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **поділи́ти,** -ділю́, -ді́лиш, *док.* **1.** *що.* ділити на частини • *поділити торт на шість частин.* **2.** у змаганні — завойовувати певне місце разом з ким-небудь • *спортсмени поділили перше місце.* **3.** *що.* приєднуватися до чиїх-небудь поглядів, думок, намірів і т. ін.; виявляти солідарність, згоду з ким-небудь у чомусь • *поділити чиї-небудь погляди.* **4.** *тільки док., що, мат.* виконати математичну дію ділення • *число можна поділити на два.*

поді́я, -ї, *ж.* **1.** те, що відбувалося або відбулося, сталося; явище, факт суспільного або особистого життя • *вибори — важлива подія в житті кандидата в депутати.* **2.** *тільки мн.* сукупність пов'язаних між собою явищ, фактів суспільного життя (звичайно важливих) • *сучасні події в Косово.*

поді́яти, -і́ю, -і́єш, *док., на кого, на що і без додатка.* вплинути на кого- або на що-небудь • *ліки подіяли на хворого відразу.*

подо́батися, -аюся, -аєшся, *недок., кому.* **1.** відповідати чиєму-небудь естетичному почуттю, смаку, справляти на когось приємне враження • *ці вірші подобаються мені.* **2.** викликати симпатію, прихильність до кого-небудь • *дівчина подобалася усім сусідам.*

по́дорож, -і, *ж.* поїздка або пересування пішки, звичайно кудись далеко, поза межі місця перебування • *вирушити у подорож.*

подра́знення, -я, *с.* реакція організму або якого-небудь органа на зовнішні впливи • *подразнення шкіри.*

подро́биця, -і, *ж.* окремий факт, деталь якої-небудь справи, явища • *розповісти про подробиці поїздки.*

по́друга, -и, *ж.* особа жіночої статі, яка дружить з ким-небудь • *запросити подруг у гості.*

подру́жжя, -я, *с.* 1. чоловік і дружина, сімейна пара • *до нас завітало подружжя Петренків.* 2. спільне життя після одруження • *їхнє подружжя виявилося вдалим.*

по́думки, *присл.* у думках • *подумки він був уже вдома.*

подя́ка, -и, *ж.* 1. почуття вдячності за послугу, допомогу тощо • *в очах світилася подяка.* 2. слова, які виражають вдячність • *висловити сердечну подяку.* 3. офіційна позитивна оцінка чиєї-небудь діяльності • *полковник оголосив подяку десантникам.*

пое́зія, -ї, *ж.* 1. літературна творчість, яка охоплює твори, написані віршами, ритмізованою мовою • *любити прозу більше, ніж поезію.* 2. літературний твір, який передає індивідуальні внутрішні відчуття, переживання, емоції і переконання • *написати нову поезію.* 3. *перен.* що-небудь піднесене, ніжне і витончене • *поезія почуттів.*

пое́т, -а, *ч.* 1. автор віршованих поетичних творів • *П. Верлен — відомий французький поет.* 2. той, хто поетично сприймає дійсність, поетично ставиться до навколишнього світу.

поєди́нок, -нку, *ч.* 1. боротьба двох супротивників у спортивних змаганнях • *поєдинок боксерів закінчився нокаутом.* 2. бій сам на сам між двома супротивниками, звичайно за викликом одного з них • *викликати на поєдинок.* Син. ***двобій.***

поє́днувати, -ую, -уєш, *недок.*, **поєдна́ти,** -а́ю, -а́єш, *док.* 1. *кого, що.* збирати разом, створювати одне ціле • *поєднати в одному колективі.* 2. *кого.* єднати на ґрунті спільних інтересів, поглядів і т. ін. • *хлопців поєднував спільний інтерес до баскетболу.* Син. ***об'єднувати.*** 3. *що.* змішувати докупи що-небудь різне, готуючи суміш • *поєднувати фарби.* 4. одночасно сполучати, пов'язувати у взаємній відповідності • *поєднувати особисті інтереси із суспільними.* 5. виконувати що-небудь, займатися чим-небудь одночасно з чимсь іншим • *поєднувати навчання з роботою.* 6. сполучати, містити в собі одночасно (які-небудь риси, якості, властивості) • *поєднувати турботливість з вимогливістю.*

пожартува́ти, -у́ю, -у́єш, *док., без додатка.* 1. сказати що-небудь дотепне, смішне або зробити щось для жарту • *батько любив пожартувати.* Син. ***пошуткувати.*** 2. *з кого—чого, над ким—чим.* поставити кого-небудь для жарту в смішне становище • *хлопці вирішили пожартувати з учителя й намастили крейдою стілець.*

поже́жа, -і, *ж.* 1. вогонь, що охоплює та знищує все, що може горіти, а також саме горіння, знищення чого-небудь вогнем • *пожежа знищила ліс.* 2. *перен.* бурхливий вияв, розвиток чого-небудь, що широко розпросторюється, охоп-

лює щось • *пожежа війни охопила кілька країн.*

пожéжник, -а, *ч.* працівник пожежної команди. Син. *розм.* ***пожарник.***

пóза, -и, *ж.* **1.** положення людського тіла • *сидіти в незручній позі.* **2.** *перен.* нещира поведінка; хизування, рисовка • *поза невизнаного генія* [з фр. pose «тс.»].

позáочі, *присл.* за відсутності особи, якої що-небудь стосується • критикувати начальника позаочі. Син. ***заочі.***

позачергóвий, -а, -е. який порушує чергу, послідовність; який відбувається, проводиться, робиться поза чергою, поза встановленим часом • *позачерговий з'їзд партії.*

позбавля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **позбáвити,** -влю, -виш, *док., кого, чого.* **1.** спричинитися до втрати чого-небудь • *позбавляти заробітків.* **2.** не давати кому-небудь можливості здійснювати щось, забороняти кому-небудь щось робити • *позбавляти права на освіту.* **3.** звільняти кого-небудь від чогось небажаного • *позбавити неприємного обов'язку складати іспити.*

позбувáтися, -áюся, -áєшся, *недок.*, **позбýтися,** -ýдуся, -ýдешся, *док., кого, чого.* **1.** звільнятися від чогось непотрібного, прикрого, від чиєїсь небажаної присутності • *позбутися набридливого попутника.* **2.** втрачати кого-, що-небудь • *позбутися товариша.*

поздоровля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **поздорóвити,** -влю, -виш, *док., кого.* **1.** бажати кому-небудь чогось приємного з якоїсь нагоди, вітати когось • *поздоровляти зі святом.* **2.** *розм.* уживається при висловленні іронії, зловтіхи й т. ін. • *поздоровляю із втратою роботи.*

позивáти, -áю, -áєш, *недок., кого і без додатка.* подавати на когось в суд з метою розв'язати якусь суперечку; притягати до судової відповідальності • *позивати до суду.*

пóзика, -и, *ж.* **1.** те, що взяте або дане в борг • *повернути вчасно позику.* **2.** фінансова операція надання або одержання грошей на певних умовах • *узяти банківську позику.*

позирáти, -áю, -áєш, *недок., на кого, на що.* **1.** дивитися на кого-, що-небудь зрідка або час від часу • *позирати у вікно.* Син. ***поглядати.*** **2.** звертати увагу на кого-, що-небудь, цікавитися кимсь, чимсь • *усі в класі позирали на новачка.*

пози́ція, -ї, *ж.* **1.** розташування, розміщення, положення кого-, чого-небудь • *сісти в зручній позиції.* **2.** район, ділянка, зайняті військами з метою наступу або оборони • *полк зайняв позицію біля лісу.* **3.** *перен.* погляд, точка зору • *відстоювати свою позицію* [з лат. positio «положення»].

позичáти, -áю, -áєш, *недок.*, **пози́чити,** -чу, -чиш, *док.* **1.** *що в кого.* брати щось на деякий час за умови повернення в строк • *позичити гроші у батьків.* **2.** *що, кому.* давати щось на деякий час за умови повернення в строк • *позичити гроші товаришеві.* **3.** *що в кого, перен.* засвоювати, наслідуючи ко-

гось; переймати що-небудь у когось. Син. ***запозичати.***

позначáти, -áю, -áєш, *недок.*, **позначити,** -ачу, -ачиш, *док.*, *що.* **1.** робити помітки на чому-небудь • *позначати в газеті найважливіше.* **2.** указувати на розташування, місцезнаходження чого-небудь. **3.** робити доступним зорові, помітним, видимим • *світло позначило тіні на стіні.* **4.** *перен.* служити характерною ознакою, бути відмітною, характерною особливістю • *малі українські міста позначає занедбаність.*

поіменний, -а, -е. який містить перелік прізвищ • *поіменний список кандидатів.*

показáння, -я, *с.* **1.** *звич. мн., юр.* усний або письмовий виклад обставин якої-небудь справи • *показання свідків.* **2.** *звич. мн., мед., вет.* ознаки, симптоми, що вказують на доцільність лікування певними ліками. **3.** *звич. мн.* дані вимірювальних приладів • *показання термометра.*

покáзувати, -ую, -уєш, *недок.*, **показáти,** -ажý, -áжеш, *док.* **1.** *що кому.* давати можливість оглядати, знайомити з чим-небудь • *показати нові книжки студентам.* **2.** *що.* робити помітними для оточення свої почуття, наміри, виявляти свій стан • *не показувати переляку.* Син. ***проявляти.*** **3.** *що.* виявляти, позначати величину чогось за допомогою приладу • *годинник показував третю годину.* **4.** *що, на що.* спеціально чимось звертати увагу на що-небудь. **5.** *що.* відзначати що-небудь чимсь, зображати щось • *залізниці показані на карті червоними лініями.* **6.** *що, кому, перен.* навчати когось чогонебудь • *показати, як варити борщ.* **7.** *із спол. що.* свідчити про що, виявляти щось • *досвід показав, що можна зробити більше.* **8.** *тільки док., кому і без додатка, розм.* відомстити кому-небудь, провчити когось • *наші футболісти ще покажуть італійцям у наступному матчі.*

покáзуватися, -уюся, -уєшся, *недок.*, **показáтися,** -ажýся, -áжешся, *док.* **1.** ставати видимим, помітним • *сонце показалося з-за хмари.* Син. ***появлятися.*** **2.** приходити, з'являтися десь, у кого-небудь • *студенти зрідка показувалися на заняттях.* **3.** *ким, яким.* виявляючи які-небудь риси, властивості, справляти певне враження • *показатися боягузом.* **4.** уявлятися яким-небудь; мати вигляд • *вона показалась гарною.* Син. ***здаватися.***

покíйний, -а, -е. який вже не живе • *згадувати покійну бабусю.* Син. ***померлий.***

покíрний, -а, -е. сповнений покори, не здатний заперечувати. Син. ***податливий, слухняний.***

покликáтися, -áюся, -áєшся, *недок.*, **поклúкатися,** -úчуся, -úчешся, *док., на кого, на що.* вказувати на кого-, що-небудь для підтвердження або виправдання чогось • *покликатися на експертів, покликатися на авторитетні джерела.* Син. ***посилатися.***

покоївка, -и, *ж.* робітниця, яка прибирає в готельних номерах.

поколíння, -я, *с.* **1.** люди близького

віку, що живуть в один період часу • *старше покоління, молодше покоління, нове покоління*. **2.** потомство тварин або рослин.

пóкришка, -и, *ж.* **1.** предмет для накривання, покривання чогонебудь. Син. ***кришка.*** **2.** зовнішній чохол на шини велосипеда, автомашини, м'яча • *нові автомобільні покришки.*

покýпка, -и, *ж.* те, що куплено; куплена річ • *зробити необхідні покупки.*

пóле, -я, *с.* **1.** безліса, придатна для посівів рівннна; засіяна або приготована для посіву ділянка землі. **2.** значна площа чи ділянка землі, спеціально відведена під що-небудь • *футбольне поле.* **3.** основа, на яку нанесено узор, зображення, напис • *блакитне поле плаката.* Син. ***фон, тло.*** **4.** *звичайно мн.* краї аркуша паперу. Син. ***береги.*** **5.** *тільки мн.* виступаючі краї капелюха. Син. ***криси.*** **6.** обмежений, наперед спеціально визначений простір для певних дій • *поле бою.* **7.** *перен.* сфера діяльності • *на літературному полі.*

полéгкість, -кості, *ж.* **1.** почуття заспокоєності, звільнення від нервового напруження • *відчути полегкість після екзамену.* **2.** послаблення вимог щодо чого-небудь • *дати полегкість працівникам фірми.* Син. ***поблажливість.*** **3.** зменшення труднощів у здійсненні чогось • *малий бізнес відчув полегкість.*

полéглий, -а, -е. **1.** який поліг, пригнувся стеблом до землі • *полеглі посіви.* **2.** який загииув у бою • *полеглі солдати.* Син. ***загиблий.***

полéміка, -и, *ж.* аргументоване обговорення будь-яких проблем • *брати участь у полеміці* [з фр. polémique «тс.»]. Син. ***дискусія.***

пóлиск, -у, *ч.* **1.** яскраве, сяюче світло • *полиск сонця.* **2.** світло, що відбивається від чогось блискучого. Син. ***блиск.*** **3.** відсвіт якого-небудь джерела світла • *полиски пожежі.* Син. ***відблиск.*** **4.** блиск якоїнебудь гладкої поверхні • *полиск кранів у ванній.* **5.** *перен.* відтінок на основному кольорі • *сірий костюм з перламутровим полиском.*

полúця, -і, *ж.* **1.** прикріплена до стіни або в якійсь шафі горизонтальна дошка для різних предметів • *покласти книжки на полицю.* **2.** місце для лежання в залізничному вагоні • *місце на верхній полиці.*

поліклі́ніка, -и, *ж.* лікувальний заклад для подання медичної допомоги хворнм у цьому закладі або вдома.

полі́тика, -и, *ж.* **1.** сукупність цілей і завдання, що ставляться партіями, угрупованнями, окремими особами з метою здобуття й утримання влади в країні; спосіб реалізації цих цілей • *займатися політикою.* **2.** діяльність держави в галузі внутрішнього життя країни та міжнародних відносин • *міжнародна політика.* **3.** *перен.* лінія поведінки когось у чому-небудь • *у нього своя політика.* Син. ***тактика, стратегія.***

половúна, -и, *ж.* **1.** одна з двох рівних частин, на які щось поділяється • *з'їсти половину яблука.*

2. середина якоїсь віддалі, проміжку часу • *пройти половину шляху.*

поло́ження, -я, *с.* 1. місцезнаходження, розміщення в просторі • *вигідне географічне положення країни.* 2. розміщення тіла або його частин • *перебувати в горизонтальному положенні.* 3. *розм.* певне становище, зумовлене відповідними обставинами • *положення у фірмі було непевним.* 4. твердження, думка, що лежить в основі чого-небудь • *основні положення доповіді.* Син. ***теза.*** 5. зведення правил, законів з якогось питання • *положення про вибори президента.*

поло́н, -у, *ч.* 1. стан неволі, в якому перебуває людина, захоплена ворогом; перебування в цьому стані • *американські солдати потрапили в полон.* 2. *перен.* стан залежності від чого-небудь, захоплення чимось • *у полоні мрій.*

полоні́зм, -у, *ч.* слово або мовний зворот, запозичені з польської мови.

полоска́ти, -ощу́, -о́щеш, *недок.* 1. *що.* промивати, очищати, занурюючи що-небудь у воду або пропускаючи через щось струмінь рідини • *полоскати виправу сорочку.* 2. *що, перен.* рухати в повітрі, розвівати • *вітер полоще прапор.*

полотно́, -а́, *с.* 1. льняна або бавовняна тканина, здебільшого біла. 2. насип залізничної або автомобільної дороги. 3. *перен.* картина художника. 4. широке літературне зображення чого-небудь.

поло́хати, -аю, -аєш, *недок., кого, що.* 1. вселяти почуття страху • *полохати дітей.* Син. ***лякати.*** 2. примушувати піднятися, зганяти з місця • *полохати птахів.*

по́лум'я, -я, *с.* 1. вогонь, що здіймається над предметом, який горить • *підкидати дрова у полум'я.* 2. *перен.* бурхливе протікання якихось подій, явищ • *полум'я світової війни.*

польови́й, -а́, -е́. 1. який знаходиться, росте, живе, відбувається в полі • *польові квіти, польова миша.* 2. який стосується бойових дій, війни • *польова пошта.* 3. пов'язаний з діями у виїзних умовах • *польовий госпіталь.*

полюва́ти, -ю́ю, -ю́єш, *недок., на кого.* 1. шукати і переслідувати диких звірів, птахів і риб з метою убити чи зловити їх • *полювати на качок.* 2. намагатись здобути поживу, переслідуючи звірину (про хижих тварин і птахів) • *лисиця полювала на мишей.* 3. *перен.* намагатися напасти на чий-небудь слід, виявляти місцеперебування когось • *полювати на злочинців.* Син. ***вистежувати.*** 4. *перен., розм.* намагатися взяти під свій вплив, прагнути підкорити, обдурити кого-небудь • *приватні вузи полюють за абітурієнтами.*

поляга́ти[1], -а́ю, -а́єш, *недок.*, **поля́гти́,** -ля́жу, -ля́жеш, *док.* 1. пригинатися, припадати стеблом до землі (про рослини) • *після дощу хліба полягли.* 2. *тільки док., уроч.* загинути • *полягти на полі бою.*

поляга́ти[2], -а́є, *недок., в чому.* мати своїм змістом, суттю • *справа полягає не в цьому.*

поля́на, -и, *ж.* невелике рівне місце

серед лісу, незаросле деревами. Син. ***галява, галявина.***

поля́рний, -а, -е. **1.** розміщений в районі полюса • *полярна станція.* **2.** *перен.* прямо протилежний • *полярні характери* [з лат. polaris «тс.»].

помагáти, -áю, -áєш, *недок.*, **помогти́,** -ожу́, -о̀жеш, *док.*, *кому, чому.* **1.** подавати допомогу, підтримку • *помагати старим батькам.* **2.** спричинятися до потрібного результату • *ліки не допомогли.*

поми́ї, -и́й або -и́їв, *мн.* **1.** брудна вода після миття посуду з рештками їжі. **2.** *перен.* рідка несмачна страва • *не борщ, а помиї.*

по́милка, -и, *ж.* **1.** неправильність у рахуванні, писанні та ін. • *писати з помилками.* **2.** неправильність у вчинках, міркуваннях • *найбільша помилка в житті.*

поміркóваний, -а, -е. **1.** який керується у своїх діях, поглядах, думках вимогами здорового глузду. Син. ***розважливий.*** **2.** який дотримується не крайніх позицій у політиці, схильний до компромісу.

помі́рний, -а, -е. **1.** невеликий за силою, але достатній, середнього рівня; середньої величини • *помірний вітер.* **2.** однаковий, постійний в якомусь відношенні • *йти помірним кроком.* Син. ***рівномірний.*** **3.** середній, не жаркий і не холодний • *помірний клімат.*

помі́тний, -а, -е. **1.** який можна побачити, помітити, розрізнити зором. **2.** який сильно відчувається. **3.** який виділяється чим-небудь серед маси. • *стати помітною людиною.* Син. ***видний, примітний.***

по́міч, -мочі, *ж.* дії, що сприяють кому- або чому-небудь, приносять підтримку, допомагають кому-небудь вийти із якогось стану. Син. ***допомога.***

помічáти, -áю, -áєш, *недок.*, **помі́тити,** -ічу, -ітиш, *док.* **1.** *кого, що.* бачити кого- або що-небудь, звертати увагу на кого- або иа щонебудь. **2.** *перен.* виділяти знаками. Син. ***відмічати.***

по́мста, -и, *ж.* вчинок як відповідь на заподіяне зло, відплата за заподіяне зло.

поневóлювати, -юю, -юєш, *недок.*, **поневóлити,** -лю, -лнш, *док., кого, що.* позбавити волі, незалежності; повністю підкорити своїй владі.

понóвлювати, -юю, -юєш, *недок.*, **понови́ти,** -новлю́, -нóвиш, *док., що.* **1.** ремонтувати, обновляти, заміняти старе новим. **2.** відновлювати, приводити до попереднього стану • *поновлювати сили.* **3.** відтворювати, викликати щось • *поновлювати в пам'яті.* **4.** братися знову за що-небудь • *поновити свої заняття з іноземної мови.*

пону́рий, -а, -е. **1.** сумний, хмурий, насуплений (про людину). **2.** невеселий (про розповідь, звук). **3.** позбавлений яскравості, огорнений туманом, непривітний (про природу).

попереджáти, -áю, -áєш, *недок.*, **попере́дити,** -джу, -диш, *док.* **1.** *кого.* заздалегідь казати комусь про щось. **2.** *що.* завчасно вжитимн заходами запобігати чому-небудь • *попередити захворювання.* **3.** *що, розм.* передувати чомусь, випе-

реджати щось • *думки попереджають слова.*

попере́дження, -я, *с.* 1. попереднє повідомлення когось про щонебудь • *пройти без попередження.* 2. попереднє зауваження.

попере́дній, -я, -є. 1. який є або був перед тим. 2. який передує головному, який виконується перед чимось остаточним • *попередній план.* Син. ***підготовчий.***

по́пит, -у, *ч.* вимога на якісь товари й можливість швидкого продажу яких-небудь товарів • *вивчати попит на українську книжку.*

попо́внення, -я, *с.* 1. збагачення, збільшення шляхом додачі чогось • *поповнення репертуару новими виставами.* 2. війська для додаткового укомплектування військових частин. 3. люди, що прибули в чиєсь розпорядження.

поправля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **попра́вити**, -влю, -виш, *док., що.* 1. доводити до ладу, лагодити; надавати відповідного вигляду, порядку. 2. усувати помилки, недоліки. Син. ***виправляти.*** 3. робити кращим, більш якісним, кращого стану • *поправити здоров'я.*

популя́рний, -а, -е. 1. викладений для всіх зрозумілим способом • *популярна книжка.* Син. ***загальнодоступний.*** 2. широко відомий, який користується загальним визнанням • *популярний спортсмен* [з лат. popularis «народний»].

попу́тний, -а, -е. який рухається в одному напрямку, однією дорогою з кнм-, чим-небудь • *попутна машина.*

пора́да, -и, *ж.* 1. настанова, вказівка, що зробити в даному випадку • *дати пораду.* Син. ***рада.*** 2. спільне обговорення яких-небудь питань • *запросити на пораду співробітників.* Син. ***рада.***

пора́зка, -и, *ж.* 1. розгром, розбиття • *завдавати поразки ворогові.* 2. *перен.* невдача • *зазнати поразки в коханні.*

пора́нити, -ню, -ниш, *док., кого.* 1. нанести рану кому-небудь • *поранити бандита.* 2. *перен.* боляче вразити кого-небудь, зробити комусь велику прикрість, травмувати когось • *поранити душу словом.*

пори́в, -у, *ч.* 1. раптове збільшення сили й швидкості вітру • *порив вітру.* 2. нестримне бажання, прагнення зробити що-небудь, досягти певної мети • *порив до знань.* 3. раптове внутрішнє збудження, приплив енергії • *творчий порив.* Син. ***піднесення, запал.***

порина́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **пори́нути**, -ри́ну, -ри́неш, *док.* 1. *в що і без додатка.* опускатися, занурюватися, заглиблюватися (у рідину, сніг та ін.). 2. *перен.* швидко, проворно проникати кудись • *поринати в кущі.* 3. *перен.* глибоко зосереджуватись в чому-небудь, повністю віддаватися чомусь • *поринати в роботу.*

порі́внювати, -юю, -юєш, *недок.*, **порівня́ти**, -я́ю, -я́єш, *док.* 1. *кого, що з ким, чим, до кого, чого.* зіставляти когось або щось, встановлюючи спільні і відмінні риси між ними. 2. *що.* робити однаковим, рівним у якомусь відношенні. Син. ***зрівнювати.***

порівняння, -я, *с.* **1.** зіставлення одного з іншим з метою встановлення спільності або різниці. **2.** *літ.* літературний поетичний образ, що базується на наданні одному об'єктові ознак іншого з метою його глибшого пояснення, художньої передачі.

порода, -и, *ж.* **1.** різновид домашніх тварин або рослин, що відрізняються чимсь особливим від інших тварин або рослин того ж виду. **2.** сукупність природиих мінералів у надрах землі.

порожній, -я, -є. **1.** нічим не заповнений (про якусь посудину) • *порожній стакан.* **2.** на (у) якому нікого або майже нікого нема • *порожня вулиця.* Син. ***безлюдний.*** **3.** ніким, нічим не зайнятий • *порожній стілець.* Син. ***вільний.*** **4.** *перен.* позбавлений змісту, без серйозного значения • *порожня балаканина.* Син. ***беззмістовний, пустий.*** **5.** несерйозний, легковажний (про людину).

порозуміння, -я, *с.* взаєморозуміння, згода між ким-небудь • *конфліктуючі сторони дійшли порозуміння.*

пором, -а, *ч.* плоскодонне судно, що перевозить людей, вантажі, транспортні засоби через водойми.

порох[1], -у, *ч.* легкі дрібні сухі частинки чого-небудь.

порох[2], -у, *ч.* роздрібнена вибухова речовина.

порочний, -а, -е. **1.** який відзначається аморальною поведінкою • *порочна людина.* **2.** який має істотні хиби • *порочний метод роботи.* Син. ***неправильний.***

порт, -у, *ч.* **1.** місце біля берега, спеціально обладнане для причалювання, стоянки, розвантаження і навантаження суден. **2.** портове місто [з фр. port «тс.»].

портативний, -а, -е. невеликий за розміром, зручний для носіння • *портативний магнітофон* [з фр. portatif «тс.»].

портрет, -а, *ч.* **1.** зображення особи на картині або фотографії. **2.** опис особи в літературному творі • *ліричний портрет* [з фр. portrait «тс.»].

портфель, -я, *ч.* **1.** спеціальиа чотирикутна сумка, призначена для носіння ділових паперів, киig та ін. • *покласти до портфеля.* **2.** *політ.* посада міністра • *розподіл портфелів в уряді* [з фр. portefeuille «тс.»].

порух, -у, *ч.* **1.** незначний рух тіла, його частини • *порух руки.* **2.** рух повітря • *порух вітру.* **3.** *перен.* раптове прагнення, бажания • *душевний порух.* Син. ***порив.***

поруч[1], *присл.* дуже близько, на невеликій відстані від кого-, чого-небудь • *стати поруч.* Син. ***поблизу.***

поруч[2], *прийм.* уживається при вказуванні на просторову близькість, суміжність кого-, чого-небудь з кимсь, чимсь • *сісти поруч батька за столом.* Син. ***біля, коло.***

порушувати, -ую, -уєш, *недок.*, **порушити**, -шу, -шиш, *док.* **1.** робити що-небудь всупереч наказові, закону й т. ін. • *порушувати закон, порушувати заборону.* **2.** *що.* припиняти, переривати який-небудь стан, процес або вияв почуття й т. ін. • *порушити тишу.*

3. розпочинати • *порушувати справу в суді.* **4.** робити рухи, рухати • *порушити хвостом.* **5.** *що.* доторкатися до чогось, зачіпати що-небудь • *пройти, не порушивши листочка.*

по́рція, -ї, *ж.* **1.** певна кількість чогось • *нова порція анекдотів.* **2.** кількість страви, розрахована на одного їдця (у їдальні) • *з'їсти дві порції борщу* [з лат. portio «частина, частка»].

поря́дний, -а, -е. який дотримується правил пристойності • *порядна людина.* Син. ***чесний.***

поря́док, -дку, *ч.* **1.** регулярне, правильне розміщення чогось • *порядок у хаті.* **2.** *перев. мн.* **поря́дки,** -ків. система управління, лад; суспільні відносини при відповідному ладі • *демократичні порядки.* Син. ***устрій.*** **3.** послідовність, наступність, черговість чогось • *алфавітний порядок.* **4.** *чого, перен.* спосіб, метод здійснення чогось • *порядок видачі продуктів.* **5.** *військ.* розміщення, розташування військ, бойових сил • *бойові порядки.*

поса́да, -и, *ж.* службове становище, пов'язане з виконанням певних обов'язків у якій-небудь установі, на підприємстві тощо • *працювати на посаді продавця.*

поса́дка, -и, *ж.* **1.** процес садіння, насаджування чого-небудь • *посадка дерев.* **2.** впускання пасажирів у вагон, літак та ін. для зайняття місць • *оголосили посадку на літак.* **3.** приземлення літального апарата • *літак здійснив посадку.* **4.** *мор.* глибина занурення у воду судна • *судно з глибокою посадкою.*

посила́ння, -я, *с.* **1.** процес відправлення чого-небудь • *регулярне посилання листів.* **2.** вказівка на джерело, на яке посилаються в друкованому або писаному тексті • *робити посилання на твори Г. Сковороди.*

поси́лений, -а, -е. **1.** зміцнений чимось • *посилена військова частина.* **2.** підсилений, сильніший, більш напружений • *посилена боротьба.*

поси́лка, -и, *ж.* **1.** відправка чогось поштою, посильним • *посилка повідомлення кур'єром.* **2.** предмет, що пересилається поштою; поштове відправлення • *отримати посилку з книжками.* **3.** *філос., лог.* судження, яке служить підставою для висновку • *зробити правильні посилки.*

посі́бник, -а, *ч.* книжка або наочне приладдя для навчання • *посібник з математики, навчальний посібник.*

посі́в, -у, *ч.* **1.** процес сіяння, сівби • *завершити посів озимих.* **2.** засіяна сільськогосподарськими культурами ділянка землі • *обробляти посіви хімікатами.*

посіда́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **посі́сти,** -ся́ду, -ся́деш, *док., що.* мати у своєму розпорядженні, володіти • *посідати значне майно.*

посі́яти, -і́ю, -і́єш, *док., що і без додатка.* **1.** розкинути зерно, насіння так, щоб воно зійшло й давало врожай • *посіяти буряки.* Син. ***засіяти.*** **2.** *перен., розм.* подіти невідомо де • *посіяти рукавички.* Син. ***загубити.*** **3.** *перен.* зародити в кому-небудь певні почуття, пе-

реживання й т. ін. • *посіяти в душі зерна добра, посіяти неспокій.*

посланéць, -нцá, *ч.* **1.** особа, яку посилають з певним дорученням. **2.** представники кого-небудь, десь.

послідóвний, -а, -е. **1.** який іде, слідує один за одним • *послідовна зміна.* **2.** логічно закономірний, без внутрішніх протиріч, правильно обґрунтований • *послідовний висновок.*

пóслуга, -и, *ж.* **1.** дія, вчинок, що дає користь, допомогу іншому • *зробити послугу сусідці.* **2.** *тільки мн.* галузь економіки, спрямована на задоволення різноманітних потреб населення (відпочинок, розваги, туризм тощо) • *сфера послуг постійно зростає.*

посміхáтися, -áюся, -áєшся, *недок.*, **посміхнýтися,** -нýся, -нéшся, *док.* посмішкою виражати свої почуття або ставлення до кого-, чогонебудь (як негативні, так і позитивні) • *злорадно посміхатися, привітно посміхатися.*

посóл, -слá, *ч.* **1.** повноважний дипломатичний представник найвищого рангу однієї держави в іншій. **2.** *перен.* особа, яка посилається з певним дорученням у приватних справах. Син. ***посланець.***

пóспіх, -у, *ч.* надмірна поспішність • *працювати без поспіху.* Син. ***кваплівість.***

пост, -á, *ч.* **1.** одиночний вартовий або озброєна команда, що стоїть на певному місці для охорони, спостерігання чогось • *виставити пости біля складів.* **2.** відповідальна посада • *перебувати на високому посту.* **3.** місце, з якого видно ділянку чого-небудь • *обрати зручний пост для спостереження* [з фр. poste «тс.»].

поставáти, -аé, *недок.*, **постáти,** -не, *док.* **1.** появлятися перед ким-, чим-небудь • *перед ним постав юнак.* **2.** *перен.* виникати на якомусь місці, бути побудованим • *з руїн постало місто.* **3.** *перен.* з'являтися, виникати • *постає питання.* **4.** *з чого.* зароджуватися, виникати на базі чогось • *пісня з туги постала.* **5.** наставати, починатися • *постала тиша.* **6.** *перен.* з'являтися, вставати в уяві перед очима • *з опису постає яскрава картина.* Син. ***оживати.*** **7.** підноситися над чим-небудь • *над містом постала телевізійна вишка.* Син. ***височіти, здійматися.***

постáвити, -влю, -виш, *док.* **1.** *кого, що.* примусити когось або допомогти комусь зайняти вертикальне положення • *поставити дитину на ноги.* **2.** *що.* помістити куди-небудь, розмістити десь • *поставити пляшку на стіл.* **3.** *що.* направити куди небудь для виконання якогось доручення, завдання, розташувати в певному місці (для охорони тощо) • *поставити на варті, поставити пости.* **4.** *що.* подати на стіл страви, напої • *поставити на стіл вареники.* **5.** *що.* записати, написати • *поставити дату на листі.* **6.** *що.* здійснити сценічну виставу • *поставити Шекспіра.*

постáвитися, -влюся, -вишся, *док.*, *до кого—чого.* виявити своє ставлення до кого- або чого-небудь • *поставитися із співчуттям.*

постамéнт, -у, *ч.* підставка пам'ят-

ника, статуї, колони [з лат. postamentum «тс.»]. Син. *п'єдестал.*

постано́ва, -и, *ж.* **1.** акт вищих органів державної влади • *постанова уряду.* **2.** колективне рішення, резолюція • *постанова загальних зборів.* Син. ***ухвала.***

по́стать, -і, *ж.* **1.** людське тіло, фігура, силует; постава, зовнішній вигляд людини. **2.** людина як носій певних ознак, видатна особа, індивідуальність • *постать Івана Франка в українській літературі.* **3.** *перен.* фігура; персонаж (створена письменником, художником, скульптором).

постача́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **поста́чити**, -чу, -чиш, *док.* **1.** давати щось потрібне, необхідне для життя, роботи, діяльності. **2.** *тільки недок.* забезпечувати продовольством, сировиною.

пості́йний, -а, -е. **1.** який триває ввесь час, не припиняючись • *постійні турботи.* Син. ***безперервний, безупинний.*** **2.** який не змінюється, зберігає свій склад, розмір, однакову форму тощо • *постійна компанія.* Син. ***сталий, постійний.***

по́стіль, -те́лі, *ж.* **1.** ліжко або якесь інше місце, приготовлене для спання • *постелити постіль.* **2.** речі, які використовуються для спання; спальна білизна, спальні речі • *випрати постіль.*

посткомуністи́чний, -а, -е. **1.** який постав, існує після повалення комуністичної системи; в якому перед тим панував комунізм • *посткомуністичний світ, посткомуністичні країни.* **2.** який має комуністичне походження • *посткомуністична номенклатура в Україні.*

по́стріл, -у, *ч.* **1.** випуск заряду (кулі) з вогнепальної зброї • *влучити з першого пострілу.* **2.** звук пострілу • *почути постріл.*

по́ступ, -у, *ч., чого і без додатка, перен.* рух уперед, вдосконалювання в процесі розвитку • *зробити значний поступ у фінансовій сфері.* Син. ***прогрес.***

по́ступка, -и, *ж.* відмовлення від чогось на чиюсь користь, щоб зблизитись; компроміс • *йти на поступки.*

поступо́вий, -а, -е. який здійснюється не зразу, без різких змін, рівномірним переходом від одного до другого • *поступовий перехід від соціалізму до ринкової економіки.*

по́суд, -у, *ч.* **1.** *збірн.* предмети домашнього вжитку для зберігання, приготування й подачі їжі та пиття. **2.** предмет домашнього вжитку, в який можна налити або насипати щось. Син. ***посудина.***

посу́ха, -и, *ж.* відсутність атмосферних опадів. Син. ***засуха.***

пощалани́ти, -и́ть, *док., безос., кому.* щасливо скластися (про чиєсь життя, чиюсь долю). Син. ***пощастити.***

по́темки, *присл.* без світла, в темноті • *вечеряти потемки.* Син. ***поночі.***

поте́ртий, -а, -е. пошкоджений внаслідок довгого вживання • *ходити у потертому пальті.* Син. ***витертий, потріпаний, зношений.***

поти́скувати, -ую, -уєш, **потиска́ти**, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **поти́снути**, -ну, -неш, *док.* **1.** *що.* легко стискати чиюсь руку на знак привітання • *потиснути руку колегам.* **2.** *тіль-*

ки док., кого, що і без додатка, розм. злегка або сильніше натискати на кого- або що-небудь.

потíк, -тóку, *ч.* **1.** течія води, яка випливає з джерел і пливе вузьким річищем. **2.** *перен.* велика кількість якоїсь рідини, яку проливають • *з вулкана стікали потоки лави.* **3.** велика кількість людей або машин, що рухаються кудись • *транспортні потоки, потік демонстрантів.*

потíти, -íю, -íєш, *недок.* **1.** виділяти піт, вкриватися потом. **2.** *над чим, перен.* старанно, зосереджено робити що-небудь; працювати, трудитися над чим-небудь • *потіти над математикою.*

потішáти, -áю, -áєш, *недок.,* **потíшити, -шу, -шиш,** *док., кого.* **1.** розважати, веселити кого-небудь своєю поведінкою, дією, виглядом тощо • *потішати присутніх анекдотами.* **2.** приносити задоволення, радість кому-небудь • *Ваш лист потішив мене.* Син. ***тішити.*** **3.** заспокоювати кого-небудь, зменшувати чийсь неспокій, хвилювання • *мати потішає дитину.*

потóмок, -мка, *ч.* **1.** людина стосовно своїх предків • *потомок запорозьких козаків.* Син. ***нащадок.*** **2.** *перев. мн.* люди майбутніх поколінь • *залишити заповіт майбутнім потомкам.* Син. ***нащадки.***

потóчний, -а, -е. 1. який відбувається або здійснюється саме тепер • *поточний момент.* Син. ***теперішній.*** **2.** який відбувається, здійснюється щодня • *поточні справи.* Син. ***щоденний, повсякденний.***

потрапля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.,* **потрáпити, -плю, -пиш,** *док.* **1.** *без додатка.* опинитися десь, прийти кудись • *потрапити на стежку.* **2.** *без додатка.* несподівано попасти у сферу якоїсь дії • *потрапити під обстріл.* **3.** *чим в що.* просувати, досягаючи мети • *потрапити рукою в рукав.* **4.** *що і без додатка, розм.* могти, вміти що-небудь робити • *потрапити спаяти деталь.*

потрíбний, потрíбен, -а, -е. 1. без якого не можна обійтися • *потрібна справа.* Син. ***необхідний.*** **2.** що відповідає даній потребі • *набрати потрібний номер телефону.* Син. ***відповідний.***

потýжний, -а, -е. 1. дуже сильний, могутній • *потужна хвиля.* **2.** *техн.* який має великі можливості • *потужний комп'ютер.*

потурáти, -áю, -áєш, *недок., кому, чому і без додатка.* не противитися, не протидіяти • *потурати чиїйсь поведінці.* Син. ***попускати.***

пóтяг[1], -у, *ч.* **1.** *з інфін., до чого.* настійне прагнення до чого-небудь, сильна внутрішня потреба робити щось, бути десь • *непереборний потяг до освіти.* **2.** *до чого.* велика зацікавленість чим-небудь • *потяг до музики.* **3.** *до кого.* посилена, непереборна схильність до кого-небудь, настійна потреба спілкуватися з певною особою • *відчувати взаємний потяг.* **4.** *псих., фізіол.* напівсвідоме, інстинктивне прагнення до чого-небудь • *підсвідомий потяг привів його додому.*

пóтяг[2], -у, *ч.* ряд з'єднаних між со-

бою залізничних вагонів, що рухаються за допомогою локомотива. Син. ***поїзд.***

потягну́ти і потягти́, -тягну́, -тя́гнеш, *док.* **1.** *кого, що, переважно зі словами* **за собою.** перемістити тягнучи. **2.** *за що і без додатка.* узявшись за ручку, смикнути, сіпнути. **3.** *що і без додатка.* вдихнути, потягнути носом повітря. **4.** *кого.* примусити йти за собою • ***потягнув його на засідання гуртка.*** **5.** *кого, перен.* закортіти, захотітися • ***його потягло до малювання.*** **6.** *без додатка.* рушити в якомусь напрямку, попрямувати, поплентатись кудись • ***втомлений потяг додому.***

по́хапки, *присл.* **1.** швидко, поспішаючи • *їсти похапки.* Син. ***похапцем, похапливо.*** **2.** між іншим, мимохідь • *забігти похапки до батьків.*

похвала́, -и́, *ж.* схвальний вислів про кого- або що-небудь, підкреслення чиїхось достоїнств, позитивних якостей. Син. ***схвалення.***

похи́лий, -а, -е. **1.** який стоїть нерівно до горизонталі і вертикалі • ***похилий почерк.*** **2.** який знижується поступово, не круто • *похилі горби.* Син. ***пологий.*** **3.** який похилився, опустився, спадистий, пологий • *стояти з похилою головою.* Син. ***похилений.*** **4.** який наближається до глибокої старості • *людина похилого віку.*

похідни́й, -а́, -е́. утворений, виведений від іншої подібної величини, форми • *похідне слово, похідна форма.*

похму́рий, -а, -е. **1.** покритий хмарами • *похмуре небо.* Син. ***хмарний.*** **2.** непогожий, з дощем, туманом (про частину доби, пору року) • ***похмурий ранок.*** **3.** у поганому настрої • *цілий день батько був похмурий.* Син. ***насуплений, понурий.*** **4.** пов'язаний з тяжкими для когось подіями • *похмурі солдатські будні.* Син. ***безрадісний.***

похова́ння, -я, *с.* **1.** процес захоронення померлого • *прийти на поховання товариша.* **2.** *археолог.* місце, де в давнину ховали померлих • *досліджувати скіфські поховання.* Син. ***могила.***

похо́дити, -джу, -диш, *недок.* **1.** бути пов'язаним з певною місцевістю, класом, національністю; брати свій початок, вести свій рід від кого-, чого-небудь • *мої предки походили з Харківщини, українці походять від кількох слов'янських племен.* **2.** *тільки 3 ос., перен.* виникати як наслідок чогось, з'являтися з чогось • *назва міста Харків походить від назви відповідної річки.*

похолода́ння, -я, *с.* перехід до холоднішої температури; зниження температури • *синоптики обіцяють похолодання.*

по́хорон, -у, *ч.* обряд проводів і поховання тіла померлого.

поцілу́нок, -нку, *ч.* **1.** дотик губами до кого-, чого-небудь як вияв любові, ласки. **2.** ніжний привіт, переданий усно або в листі.

поча́сти, *присл.* **1.** не повністю, не цілком, частково • *почасти розуміти текст листа.* **2.** менше, ніж щось інше. Син. ***трохи.*** **3.** до певної міри. **4.** якийсь час.

почастува́ти, -у́ю, -у́єш, *док., кого, чим.* запропонувати кому-небудь випити або поїсти • *почастувати медом, почастувати вином.* Син. ***пригостити.***

поча́ток[1], -тку, *ч.* **1.** те, з чого щось починається • *початок книжки.* **2.** перший момент, початковий період (у часі) • *початок роботи.* **3.** межа, від якої щось починається; перша частина (у просторі) • *початок дороги.* **4.** основа, першоелемент чого-небудь • *початки цивілізації.* Син. ***першоджерело.***

поча́ток[2], -тка, *ч.* колосовидне суцвіття рослин з потовщеною віссю, вкритою квітками • *початки кукурудзи.*

почепи́ти, -чеплю́, -че́пиш, *док., що.* **1.** прикріпити щось зверху чого-небудь (прикраси) • *почепити іграшки на ялинку.* **2.** підвісити щось • *почепити одяг на гачок.*

по́черк, -у, *ч.* **1.** індивідуальна манера писання букв, характер письма • *гарний почерк.* **2.** *перен.* певна манера, характерний стиль виконання якої-небудь роботи • *оригінальний почерк художника.* Син. ***стиль.***

поче́сний, -а, -е. **1.** який робить честь кому-небудь, вказує на достоїнства • *почесне звання.* **2.** гідний поваги, пошани • *почесний гість.*

по́честі, -тей, *мн., рідко одн.* **по́честь,** -і, *ж.* **1.** вияви поваги, пошани до кого-, чого-небудь • *приймати заслужені почесті.* **2.** ритуал вшанування кого-, чого-небудь • *поховати з військовими почестями.*

почи́н, -у, *ч.* **1.** перші моменти вияву якоїсь дії • *випити на почин.* Син. ***початок.*** **2.** ініціатива, починання • *патріотичний почин.*

почуття́, -я́, *с.* **1.** психічні та фізичні відчуття людини. **2.** здатність відчувати, сприймати навколишнє середовище. **3.** емоції, що супроводжують оцінку певних суспільних подій, явищ. **4.** любов, кохання; захоплення чим-небудь.

поша́на, -и, *ж.* **1.** почуття шанобливого ставлення до когось • *мати пошану до батьків.* **2.** зовнішній вияв почуття поваги до кого-, чого-небудь • *з пошани до ювіляра всі встали.*

по́шесть, -і, *ж.* **1.** розповсюдження заразної хвороби • *пошесть грипу.* Син. ***епідемія.*** **2.** *перен.* негативне явище, що набуває поширення • *пошесть корупції.*

поши́рений, -а, -е. **1.** розширений, більший обсягом, розміром, ніж попередній • *поширене видання словника.* **2.** який часто зустрічається • *поширена думка, поширений анекдот.*

по́штовх, -у, *ч.* **1.** різкий, короткий удар • *сильний поштовх у спину.* **2.** різкий коливальний рух, струс • *підземні поштовхи.* **3.** *перен.* привід, першопричина виникнення чого-небудь • *поштовх до написання книжки.*

поя́снювати, -юю, -юєш, *недок.,* **поясни́ти,** -ню́, -ни́ш, *док., що.* **1.** робити ясним, зрозумілим. **2.** знаходити, розкривати причини, мотиви чого-небудь. **3.** виправдовуватися в чому-небудь.

пра́вда, -и, *ж.* **1.** те, що відповідає дійсності • *народ повинен знати правду.* Син. ***істина.*** **2.** справедли-

вість, справедливий порядок • *боротися за правду.* **3.** правильний напрям думок і дій. Син. ***правота.*** **4.** *у функції присудка, у значенні вставного слова.* дійсно, справді.

пра́вий, -а, -е. **1.** розміщений по правій руці; протилежне лівий. **2.** *перен.* який дотримується консервативних поглядів.

пра́вило, -а, *с.* **1.** положення, твердження, що виражає певну закономірність, постійне співвідношення певних явищ • *граматичне правило.* **2.** ухвала, яка служить для керівництва якоюсь дією • *правила поведінки, правила вуличного руху.* Син. ***норма.***

пра́вити, -влю, -виш, *недок.* **1.** *ким, чим.* здійснювати верховну владу над ким-, чим-небудь • *правити країною.* Син. ***керувати, управляти.*** **2.** *чим.* спрямовувати рух чого-небудь кудись • *правити автомобілем.* Син. ***кермувати.*** **3.** *за що.* виконувати якесь призначення, бути придатним для чогось • *за кабінет йому правила кухня.*

правлі́ння, -я, *с.* **1.** керівництво державою, панування якоїсь особи, династії • *правління Б. Хмельницького тривало недовго.* **2.** виборний орган, який очолює установу або організацію • *правління банку.*

пра́внук, -а, *ч.* син внука або внучки.

пра́во, -а, *с.* **1.** система встановлених державою правил і норм, які регулюють відношення між громадянами • *цивільне право.* Син. ***законодавство.*** **2.** наука, що вивчає ці правила в законодавстві • *студіювати право.* Син. ***правознавство.*** **3.** надана законами держави можливість здійснювати що-небудь • *право на освіту.* **4.** можливість робити щось в результаті якоїсь дії • *квиток дає право на проїзд.* Син. ***дозвіл.***

право́пис, -у, *ч.* загальноприйнята система написання слів якоїсь мови.

правосу́ддя, -я, *с.* **1.** судова діяльність держави. Син. ***юстиція.*** **2.** розгляд судових справ. Син. ***судочинство.***

пра́гнути, -ну, -неш, *недок., чого, до чого.* наполегливо, пристрасно хотіти, бажати чогось, тягнутися до чого-небудь • *прагнути стати мільйонером.*

прайс, -а, *ч.* те саме, що **прейскура́нт.**

практи́чний, -а, -е. **1.** зв'язаний з практикою, з реальними потребами • *дивитися з практичного погляду.* **2.** який знається на життєвих справах • *практична людина.* Син. ***досвідчений, діловитий.*** **3.** вигідний, зручний для кого-, чого-небудь • *практичний одяг.*

пра́пор, -а, *ч.* **1.** полотнище одного або кількох кольорів, можливо, з якимсь зображенням, яке є символом держави, організації тощо • *прапор ООН.* **2.** *чого, перен.* керівна ідея, гасло, програма • *під прапором незалежної України.*

пра́ска, -и, *ч.* металевий нагрівальний прилад для прасування одягу, тканини тощо.

прасува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що.* вирівнювати гарячою праскою одяг, тканину • *прасувати сорочку.*

пра́ти, перу́, пере́ш, *недок., що і без*

додатка. змивати бруд (з тканини, одягу, білизни) • *прати сорочку.*

працівни́к, -а́, *ч.* **1.** трудяща людина. Син. ***трудівник.*** **2.** *чого і без додатка.* член якогось виробничого колективу, особа, яка бере участь у певному трудовому процесі, працює за певним фахом • *працівники лабораторії, працівники газети.*

працюва́ти, -ю́ю, -ю́єш, *недок.* **1.** витрачаючи фізичну й розумову енергію, брати участь у створенні матеріальних і духовних цінностей • *щоб жити, треба працювати.* Син. ***трудитися.*** **2.** виконувати які-небудь обов'язки, перебувати десь на роботі, на службі • *працювати інженером, працювати в банку.* **3.** бути в стані руху, діяти, виконуючи своє призначення (про машини, механізми тощо) • *мотор працював бездоганно.*

пра́ця, -і, *ж.* **1.** свідома діяльність людини, спрямована на створення матеріальних або культурних цінностей. Син. ***труд.*** **2.** трудовий процес певного фахівця; вид діяльності • *письменницька праця.* **3.** певний вид оплачуваної трудової діяльності; робота, служба за наймом як засіб існування • *втратити працю, піти до праці.* **4.** зусилля, напруження • *редагування книжки вимагає чимало праці.* **5.** матеріалізований результат якоїсь роботи, діяльності. **6.** писаний твір, переважно наукового характеру • *Ю. Шевельов — автор багатьох наукових праць.* **7.** робота, функціонування машин і механізмів • *напружена праця автомобіля.*

предме́т, -а, *ч.* **1.** конкретне матеріальне явище, що сприймається органами чуття як окремий елемент дійсності. **2.** певна річ, що використовується для чогось • *предмети розкоші.* **3.** коло знань, що становить окрему дисципліну викладання • *обов'язкові предмети, факультативні предмети, улюблений предмет.* **4.** те, на чому зосереджується чиясь увага, на що спрямована чиясь діяльність • *предмет дослідження, предмет обговорення.* **5.** логічне поняття, що становить зміст думки, пізнання й т. ін. • *предмет думки.*

пре́док, -дка, *ч.* **1.** старший предок по висхідній лінії з боку батька або матері. **2.** *тільки мн.* попередні покоління; люди, що жили задовго до теперішніх часів.

представля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **предста́вити,** -влю, -виш, *док.* **1.** *кого кому.* знайомлячи з кимось, називати чи характеризувати кого-небудь • *представити міністрові усіх присутніх.* Син. ***рекомендувати.*** **2.** *тільки недок., кого, що.* виступати від імені когось, за чиїмсь дорученням • *представляти Україну на конференції.* Син. ***репрезентувати.*** **3.** бути виразником, еквівалентом чого-небудь • *ціна представляє вартість предмета.* **4.** зображувати, показувати кого-, що-небудь у творах літератури, у розповіді, писемній або усній характеристиці. **5.** *до чого, на що.* порушувати питання про нагороду чи підвищення по службі, на посаді • *представити до нагороди, представити на посаду замміністра.*

представни́к, -а́, *ч.* **1.** *кого, чого, від кого—чого, чий, звідки.* особа, що представляє кого-, що-небудь, діє за чиїмось дорученням, від імені когось, виражаючи чиїсь інтереси • *представники громадськості, представник мера.* **2.** виразник, захисник якихось ідей, суспільних поглядів і т. ін. • *представник шовіністичної ідеології.* **3.** той, хто у своїй особі представляє певну групу, розряд людей чи певну галузь діяльності • *представник харківської наукової школи.* **4.** зразок, особина певного класу, виду, роду тварин чи рослин • *представник роду Homo sapiens.*

пред'явля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **пред'яви́ти,** -явлю́, -я́виш, *док.* **1.** *що до кого.* заявляти претензії, ставити які-небудь вимоги стосовно когось, чогось • *пред'являти вимоги до працедавців, пред'явити рахунок.* **2.** *що кому.* показувати якийсь документ (звичайно на підтвердження чого-небудь) • *пред'явити перепустку охоронцю.*

презента́ція, -ї, *ж.* публічне представлення, показування чого-небудь з рекламною метою • *презентація нового фільму, презентація книжки.*

презервати́в, -а, *ч.* пристосування, що використовується як засіб запобігання вагітності, зараження СНІД, венеричними хворобами.

президе́нт, -а, *ч.* **1.** *чого.* виборний голова, керівник деяких установ, товариств • *президент шахової федерації.* **2.** у ряді країн, у тому числі в Україні, обраний на певний строк глава держави • *Президент України* [з лат. praesidens «той, хто сидить попереду»].

прези́дія, -ї, *ж.* **1.** група осіб, обраних для ведення зборів, нарад та ін. • *президія урочистого засідання.* **2.** постійний керівний колегіальний орган деяких організацій і установ • *Президія Національної Академії наук України* [з лат. praesidere «сидіти попереду, головувати»].

прейскура́нт, -а, *ч.* довідник цін на товари й послуги [з нім. Preiskurant «тс.»]. Син. ***прайс.***

прелю́дія, -ї, *ж.* **1.** вступ до музичного твору. **2.** самостійний музичний твір, переважно для фортепіано • *прелюдії Шопена.* Син. ***прелюд.*** **3.** *перен.* вступ, підготовча частина до чогось • *прелюдія до справжньої дискусії* [з лат. praeludere «зіграти наперед»].

прем'є́р, -а, *ч., розм.* у багатьох країнах — глава уряду, голова Ради міністрів • *український прем'єр прибув до Брюсселя* [з фр. premier «перший»]. Син. ***прем'єр-міністр.***

прем'є́ра, -и, *ж.* перша вистава п'єси в театрі, перший показ фільму, циркової, естрадної, концертної програми • *запросити на прем'єру* [з фр. premiere «перша»].

пре́мія, -ї, *ж.* грошова або інша матеріальна винагорода за якісь особливі досягнення з метою заохочення • *одержувати премію* [з лат. praemium «нагорода»].

препара́т, -у, *ч.* **1.** частина тваринного або рослинного організму, спеціально приготована для вивчення, спостерігання • *підготувати препарати для дослідження.* **2.** хімічний або фармацевтичний

продукт лабораторного або фабричного виробу • *нові препарати проти грипу* [з лат. preparatus «виготовлений»]

пре́са, -и, *ж.* **1.** періодичні друковані видання (газети й журнали тощо) • *переглядати вранішню пресу.* Син. ***періодика.*** **2.** *розм.* журналісти • *запросити пресу на презентацію фільму* [з фр. presse «тс.»].

прес-конфере́нція, -ї, *ж.* зустріч державного, політичного, наукового чи громадського діяча із представниками преси, радіо, телебачення з питань, що становлять широкий громадський інтерес [з англ. press-conference «тс.»].

претенде́нт, -а, *ч., на що.* той, хто має право на щось, добивається, домагається чогось • *претендент на посаду ректора* [з лат. praetendens «тс.»].

пре́фікс, -а, *ч., лінгв.* значуща частина слова, що стоїть перед коренем і служить для творення нових слів або форм слова.

прецiка́вий, -а, -е, *розм.* надзвичайно цікавий • *прочитати прецікаву статтю в «Політиці і культурі».*

прибира́льниця, -і, *ж.* робітниця, яка прибирає яке-небудь приміщення, якусь територію.

прибира́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **прибра́ти,** -беру́, -бере́ш, *док.* **1.** *що і без додатка.* робити порядок у приміщенні, надавати йому охайного вигляду • *прибирати в кімнаті.* **2.** *що.* складаючи належним чином, застеляти постіль • *прибирати постіль.* **3.** *що, розм.* прикрашати що-небудь, причепурювати • *прибирати ялинку, прибрати сцену квітами.* **4.** ховати або класти на належне місце що-небудь кинуте, залишене кимсь • *прибирати іграшки.* **5.** *що.* брати собі якунебудь назву, псевдонім і т. ін. • *прибрати назву, прибрати псевдонім.*

прибі́днюватися, -ююся, -юєшся і **прибідня́тися,** -я́юся, -я́єшся, *недок.,* **прибідни́тися,** -ню́ся, -ни́шся, *док., розм.* **1.** вдавати із себе біднішого, ніж у дійсності. **2.** *перен.* применшувати свої можливості, здібності, заслуги.

прибі́чник, -а, *ч.* той, хто підтримує, захищає кого-, що-небудь, поділяє чиїсь погляди й т. ін. • *прибічники реформаторської політики.* Син. ***послідовник, прихильник.***

прибли́зний, -а, -е. **1.** який майже сходиться з істинним, наближається до нього; не зовсім точний • *приблизна кількість мешканців Харкова.* **2.** який потребує подальшого уточнення • *приблизний маршрут експедиції.* Син. ***попередній.*** **3.** не абсолютний, не безумовний • *приблизний відповідник слова.*

прибо́ркувати, -ую, -уєш, *недок.,* **прибо́ркати,** -аю, -аєш, *док.* **1.** *кого.* підкоряти когось своїй волі, робити слухняним • *приборкати коня.* **2.** *перен., кого.* утихомирювати, закликати до порядку (непокірну, норовисту або небезпечну для інших людину) • *приборкати хуліганів.* **3.** *що.* придушувати, насильно припиняти • *приборкувати повстання.* **4.** *що, перен.* угамовувати, стримувати (почуття) • *приборкувати нерви.*

прибу́ток, -тку, *ч.* **1.** доход, одержу-

ваний від якого-небудь роду діяльності, справи. 2. сума, яка складає різницю між доходом і витратами. 3. надходження сум, товарів, записуваних у бухгалтерські книги. Син. ***приход.***

приваблювати, -юю, -юєш, *недок.*, **привабити,** -блю, -биш. 1. викликати в кого-небудь інтерес, відкривати перед кимсь цікаві можливості • *нова спеціалізація привабила багатьох студентів.* Син. ***зацікавлювати.*** 2. якимись принадами спонукати бувати де-небудь, приходити куди-небудь, жити десь • *парк приваблював чимало туристів.* 3. викликати в кому-небудь доброзичливе ставлення, симпатію та ін. • *журнал приваблював до себе яскравою обкладинкою.*

привал, -у, *ч.* 1. зупинка в дорозі для відпочинку • *зробити привал.* 2. місце, де зупиняються для перепочинку під час подорожі • *на привалі розпалили вогнище.*

приварювати, -юю, -юєш, *недок.*, **приварити,** -рю, -риш, *док., що, техн.* прикріплювати до чого-небудь зварюванням.

приватний, -а, -е. 1. який належить окремій особі (особам); не державний • *приватний будинок, приватна школа.* 2. який займається індивідуальним господарюванням, володіє чим-небудь індивідуально • *приватний підприємець, приватний власник.* 3. який стосується окремої особи (осіб) • *приватна справа.* Син. ***особистий.*** 4. не пов'язаний із службовою або суспільною діяльністю • *приватне життя.* 5. який не має офіційного значення; не діловий (про розмову, лист тощо) • *написати приватного листа, під час приватної розмови.*

привиджуватися, -уюся, -уєшся, *недок.*, **привидітися,** -джуся, -дишся, *док.* поставати уві сні або в уяві.

привід, -воду, *ч.* те, що стає основою, причиною для якихось дій, вчинків, нагода до чогось • *шукати привід для сварки.* Син. ***зачіпка.***

привілей, -ю, *ч.* 1. певна перевага кого-небудь, право на виняткове ставлення до себе порівняно з іншими • *депутатські привілеї.* 2. особлива перевага, пільга, яку закон надає окремим особам, групам людей • *скасувати привілеї козацтва.* 3. документ, що засвідчував такі права в епоху феодалізму • *одержати привілей на землю.*

привіт, -у, *ч.* 1. звернення до когось з добрими побажаннями • *передавати привіт.* 2. вітальна формула, висловлювана при зустрічі, в листі тощо • *привіт, брате!*

привласнювати, -юю, -юєш, *недок.*, **привласнити,** -ню, -ниш, *док., що.* 1. робити що-небудь своєю власністю, присвоювати чуже • *привласнити підприємство.* 2. видавати що-небудь за своє, приписувати собі щось • *привласнити чужу думку, привласнити славу.*

приводити, -джу, -диш, *недок.*, **привести,** -еду́, -еде́ш, *док.* 1. *кого, що.* допомагати комусь дійти куди-небудь; ведучи, доставляти кого-небудь кудись • *привести дітей у музей.* 2. *до кого—чого і без додатка.* мати напрям куди-небудь

• *алея приведе до пам'ятника.* **3.** *що.* користуючись системою управління, доставляти куди-небудь (машину, судно) • *привести танкер у порт.* **4.** *до чого.* спонукати, примушувати прибути куди-небудь • *потяг до знань привів його до університету.* **5.** *що.* доводити до якого-небудь стану, надавати якогось вигляду • *привести документи у відповідність.* **6.** *до чого.* доводити до яких-небудь наслідків • *привести до перемоги.*

пригнічувати, -ую, -уєш, *недок.*, **пригнітити,** -ічу́, -іти́ш, *док.* **1.** *кого, що.* придавлювати кого-, щонебудь своєю силою або вагою • *пригнітити капусту.* Син. **придушувати. 2.** *що.* перешкоджати нормальному розвиткові, функціонуванню тощо • *бур'яни пригнічують картоплю.* **3.** *кого.* гнітити кого-небудь своєю владою, авторитетом тощо • *пригнічувати колег по роботі.* **4.** *кого, що.* негативно впливати на психіку; викликати важке й болісне почуття • *бідність пригнічувала людей, пригнічувати психіку.*

приго́да, -и, *ж.* **1.** те, що трапилось (часто непередбачене, несподіване). Син. ***подія, випадок.*** **2.** *перев. мн.* події, які трапляються під час подорожей, мандрівок і часто пов'язані з ризиком • *розповідати про свої пригоди в Африці.*

приголо́мшувати, -ую, -уєш, *недок.*, **приголо́мшити,** -шу, -шиш, *док.*, *кого.* **1.** сильним ударом по голові позбавляти свідомості. Син. ***оглушати.*** **2.** *перен.* викликати паніку, замішання • *приголомшити та знищити конкурентів.* **3.** справляти сильне враження, надзвичайно дивувати • *фільм приголомшив глядачів.* Син. ***вражати.*** **4.** спричинитися до стану пригніченості, розгубленості • *лихо приголомшило усю родину.*

прида́тний, -а, -е, *для чого, до чого.* **1.** здатний робити, виконувати що-небудь • *придатний до науки.* **2.** який можна використовувати, вживати; який відповідає певним нормам • *придатний для їжі, земля придатна для обробітку.*

придбава́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **придба́ти,** -а́ю, -а́єш, *док.*, *кого, що.* **1.** ставати власником чогонебудь • *придбати новий костюм.* **2.** *перев. док.* знайти собі друзів, знайомих тощо • *придбати нових друзів.*

приділя́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **приділи́ти,** -ділю́, -ді́лиш, *док.* **1.** *кому, чому, для кого—чого.* віддавати, присвячувати кому-, чому-небудь (увагу, час та ін.) • *приділити десять хвилин для розмови.* **2.** *кому, чому.* надавати певне місце кому-, чому-небудь у розповіді, літературному творі тощо • *у статті певне місце приділено міжнаціональним проблемам.* **3.** *кого.* призначати для якоїсь мети • *туристській групі приділили провідника.* **4.** *що.* віддавати в користування, володіння • *приділити кілька гектарів землі.*

приду́мувати, -ую, -уєш, *недок.*, **приду́мати,** -аю, -аєш, *док.*, *що.* **1.** гадаючи, міркуючи, додумуватись до чого-небудь • *придумати, як розв'язати проблему.* **2.** створю-

вати або винаходити що-небудь таке, чого раніше не існувало • *придумати нову пісню.* **3.** вигадувати що-небудь неіснуюче, фантастичне.

придýшувати, -ую, -уєш, *недок.*, **придушúти,** -душý, -дýшиш, *док.* **1.** *кого, що.* навалюючись усією масою на що-небудь, згинати, руйнувати, ламати його • *каміння придушило траву.* Син. **придавлювати. 2.** *тільки док., кого і без додатка.* здавлюючи горло, задушити, умертвити кого-небудь. **3.** гнітюче впливаючи на кого-небудь, робити безвольним, інертним • *придушувати ініціативу.* **4.** *що, перен.* припиняти, втихомирювати збройною силою • *придушити бунт.* **5.** *розм., що.* стримувати, тамувати що-небудь • *придушити в собі плач.*

приєднувати, -ую, -уєш, *недок.*, **приєднáти,** -áю, -áєш, *док.* **1.** *що.* з'єднувати, об'єднувати з чим-небудь, додаючи до чогось • *приєднати до свого підприємства кілька дрібних фірм.* **2.** *кого, що.* включати в число кого- або чого-небудь, зараховувати до кого- або до чого-небудь • *приєднати Гоголя до української культури.*

приємний, -а, -е. **1.** який подобається • *приємна усмішка, приємна зовнішність.* Син. **привабливий, принадний. 2.** який викликає симпатію • *приємне обличчя.* **3.** який викликає задоволення, втіху, радість • *приємний спогад.*

призвóдити, -джý, -диш, *недок.*, **призвестú,** -едý, -едéш, *док., кого, що до чого.* доводити до якихось наслідків, результатів • *лінощі призводять до бідності.*

призéмлювати, -юю, -юєш, *недок.*, **приземлúти,** -лю́, -лúш, *док.* **1.** *що.* здійснювати посадку літака, вертольота тощо • *пілот приземлив літака.* **2.** *що.* робити буденним, прозаїчним, позбавляти романтичності • *приземлювати стосунки.*

призéр, -а, *ч.* той, хто посів у змаганнях призове (від першого по третє) місце • *призер Олімпійських ігор.*

признáння, -я, *с.* **1.** правдива розповідь про себе, про що-небудь, розкриття якоїсь таємниці. **2.** освідчення в коханні. **3.** усвідомлення іншими значення чиєсь творчості, праці; позитивна оцінка, громадське схвалення.

призначення, -я, *с.* **1.** зарахування на яку-небудь службу, посаду • *нові призначення в уряді схвилювали громадськість.* **2.** розпорядження на право заміщення якоїсь посади, на зачислення куди-небудь • *очікувати призначення на посаду.* **3.** роль, завдання кого-, чого-небудь у житті, існуванні. **4.** те, що має статися, неминуча доля. Син. **фатум. 5.** приписаний лікарем спосіб лікування або ліки хворому.

прúзов, -у, *ч.* **1.** оголошення про набір на військову службу; набір на військову службу • *осінній призов.* **2.** люди, одночасно призвані на військову службу • *солдати одного призову.*

прийдéшній, -я, -є. **1.** який настане в майбутньому • *прийдешнє життя.* **2.** який здійсниться, відбудеться в майбутньому • *прийдешня зу-*

стріч. **3.** який з'явиться в майбутньому • *прийдешні покоління.*

прийдéшнє, -нього, *с.* час, який настане в майбутньому.

приймáльня, -і, *ж., розм.* **1.** кімната для приймання відвідувачів. **2.** кімната, в якій відвідувачі чекають прийому • *чекати у приймальні директора.*

приймáти, -áю, -áєш, *недок.,* **прийня́ти,** -йму́, -ймеш, *док.* **1.** *що.* брати до рук, одержувати від когось що-небудь • *прийняти листа від поштарки.* **2.** *що.* відбивати удар м'яча • *захисник прийняв м'яча на голову.* **3.** *що.* погоджуватися взяти собі що-небудь запропоноване • *прийняти подарунок від колег.* **4.** *що.* погоджуватися з чим-небудь • *приймати вимоги страйкуючих.* **5.** *що на себе.* брати на свою відповідальність що-небудь для передавання, пересилання, зберігання • *приймати товар, прийняти телеграму.* **6.** *що.* знайомлячись із станом справ якого-небудь господарства, підприємства, установи, брати на себе керівництво ним • *прийняти фірму.* **7.** *що.* виконувати якусь гігієнічну, лікувальну процедуру • *приймати душ.* **8.** *що.* вживати в середину, ковтати (ліки) • *приймати ліки.* **9.** *кого до себе.* брати до себе, давати притулок, приміщення • *приймати на квартиру.* **10.** *до чого.* включати до складу чого-небудь, допускати до участі в чомусь • *приймати до товариства.* **11.** *що.* вислуховувати від того, який сповіщає, повідомляє • *приймати рапорт.* **12.** *що.* схвалювати що-небудь, виражати згоду шляхом голосування • *прийняти новий закон.* **13.** *що.* набувати якогось вигляду, якоїсь властивості, якості • *приймати позу ображеного.* **14.** *за кого—що, як.* вважати когось або щось кимсь або чимсь • *прийняти когось за ворога.* **15.** *що.* забирати, усувати звідки-небудь • *приймати зі стола книжку.*

при́казка, -и, *ж.* поширений у мові влучний, часто римований вислів без повчального змісту.

при́клад, -у, *ч.* **1.** те, що варто наслідувати • *Польща може служити прикладом для України.* **2.** той, кого варто наслідувати • *Богдана ставили за приклад іншим дітям.* **3.** конкретний вияв чого-небудь, певна діяльність або поведінка якоїсь особи • *оберігати від поганих прикладів.* **4.** факт як свідчення чого-небудь • *навести кілька прикладів із власного життя.* **5.** математичний вираз, що потребує розв'язання • *розв'язувати письмово приклади.*

прикладáти, -áю, -áєш, *недок.,* **приклáсти,** -ду́, -дéш, *док., що.* **1.** приставляти що-небудь впритул • *прикласти руку до лоба.* Син. ***притуляти.*** **2.** *у чому, до чого.* застосовувати що-небудь, виконуючи або здійснюючи щось • *прикласти багато сил до здійснення мети.* Син. ***застосовувати.***

прикмéта, -и, *ж.* **1.** те, що характеризує кого-, що-небудь, відмітна ознака когось, чогось • *злочинець мав кілька прикмет.* Син. ***особливість.*** **2.** те, що свідчить про що-небудь; зовнішній вияв, ознака

чогось • *прикмети кардинальних змін в економіці*. 3. основа передбачення чого-небудь • *за всіма прикметами, скоро буде дощ*.

прикме́тник, -а, *ч., лінгв.* частина мови, що виражає ознаку предмета й сполучається з іменником, узгоджуючись з ним у роді, числі й відмінку.

прикордо́нник, -а, *ч.* військовослужбовець у військах, що охороняють державний кордон.

прикра́са, -и, *ж.* 1. те, що надає гарного вигляду чому-небудь • *ялинкові прикраси*. Син. ***оздоба***. 2. предмет, що служить доповненням до одягу, призначений для прикрашаиня кого-небудь • *золоті прикраси, срібні прикраси*. 3. те, що своєю присутністю додає краси чому-небудь • *пам'ятник Т. Шевченка є прикрасою Харкова*. 4. те, що додається до правди з метою прикрашення дійсності • *розповідати без прикрас, життя без прикрас*. 5. те, що виділяється своєю досконалістю • *репортаж з Чечні був прикрасою теленовин*. Син. ***окраса***. 6. той, хто виділяється у своєму середовищі позитивними якостями, рисами • *Ярослава була прикрасою класу*. Син. ***окраса***.

прикрива́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **прикри́ти**, -и́ю, -и́єш, *док.* 1. *що.* класти що-небудь поверх чогось, закриваючи цілком або частково • *прикривати молоді дерева від морозу, прикривати стіл скатертиною*. 2. *кого, що.* затуляти кого-, що-небудь цілком або частково • *прикривати очі долонею*. 3. *що.* наближаючи що-небудь до чогось, стулювати цілком або не щільно • *прикрити двері, прикрити кватирку*. 4. *кого, що.* обгортати кого-, що-небудь чимсь цілком або частково • *прикривати шарфом шию*. 5. *кого, що.* активними діями під час бою відвертати увагу противника від кого-, чого-небудь, захищаючи когось, щось • *прикривати переправу, прикривати атакуючих*. 6. *що. перен.* приховуючи що-небудь чимсь, маскувати суть чого-небудь • *прикривати свої справжні наміри*.

при́крий, -а, -е. який викликає негативні емоції • *прикра помилка*. Син. ***неприємний***.

при́крість, -рості, *ж.* те, що викликає негативні емоції • *завдавати прикрість*. Син. ***неприємність***.

при́лад, -у, *ч.* 1. спеціальний пристрій, призначений для певної мети (вимірювання чого-небудь, управліиня чимсь, контролю, спостереження тощо) • *вимірювальні прилади*. 2. спеціальний пристрій для станка, машини та ін., що виконує самостійну частину роботи. 3. інструмент, предмет, який використовується при виконанні певної дії • *шкільні прилади*. Син. ***приладдя***.

прилашто́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **прилаштува́ти**, -у́ю, -у́єш, *док.* 1. *що.* прикріплювати що-небудь до чогось • *прилаштовувати до трактора борону*. 2. *що.* поміщати що-небудь зручно у якомусь місці • *прилаштувати валізу на верхню полицю*. 3. *що.* встановлювати що-небудь відповідно до потреб використання • *прилаштува-*

ти двигун. **4.** *що.* обладнувати що-небудь, пристосовуючи до певних потреб • *прилаштовувати під тимчасове житло підвал.* **5.** *кого.* улаштовувати кого-небудь на роботу • *прилаштувати знайому на роботу в супермаркет.*

прилучáти, -áю, -áєш, *недок.,* **прилучúти,** -лучý, -лýчиш, *док.* **1.** *що до чого.* додавати що-небудь до чогось, прикладаючи • *прилучати до листа, прилучати до протоколу.* Син. ***долучати.*** **2.** *кого до чого.* приймати кого-небудь до свого гурту, до складу якогось товариства, об'єднання • *прилучити до своєї компанії.* **3.** *кого до чого.* заохочувати, спонукати кого-не-будь до участі в чомусь • *прилучати студентів до наукових досліджень.* **4.** *кого до чого.* давати можливість пізнавати що-небудь • *прилучати учнів до музики.*

прилю́дний, -а, -е. **1.** доступний для всіх, для загального ознайомлення й обговорення • *прилюдне обговорення проекту пенсійної реформи.* Син. ***відкритий, гласний.*** **2.** який відбувається в присутності публіки, людей • *прилюдний виступ.* Син. ***публічний.***

примáнка, -и, *ж.* **1.** те, чим приманюють тварин, птахів, риб • *вудити рибу на рослинні приманки.* Син. ***принада.*** **2.** те, що манить, принаджує • *приманкою на концерт було безкоштовне пиво.*

примиря́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.,* **примирúти,** -рю́, -риш, *док.* **1.** *кого.* встановлювати згоду, мирні відносини між ким-небудь, мирити когось • *примирити батька з дітьми.* **2.** згладжувати суперечності між ким-, чим-небудь • *примирити інтереси різних партій у парламенті.*

приміря́ти, -я́ю, -я́єш і **примíрити,** -рю, -риш, *док.* **1.** *що.* прикладати що-небудь на когось, чогось, визначаючи відповідність за розміром • *приміряти костюм.* **2.** *кого, що.* порівнювати в думці кого-, що-небудь з кимсь, чимсь. **3.** *що. перен.* міркуючи, визначати що-небудь.

примітúвний, -а, -е. **1.** який перебуває на низькому або початковому ступені розвитку. **2.** який відзначається спрощеністю, збідненістю. **3.** який не відзначається глибиною змісту. Син. ***поверховий.*** **4.** який відзначається низьким розвитком інтелекту, вузьким колом інтересів. Син. ***обмежений.***

примýшувати, -ую, -уєш, *недок.,* **примýсити,** -ýшу, -ýсиш, *док.* **1.** *кого.* вимагати в кого-небудь виконання чогось незалежно від його волі, бажання • *примусити батька відпочити.* **2.** *кого.* добиватися чого-небудь, застосовуючи силу • *примусити ворога відступити.* **3.** *кого.* своєю дією, вчинками викликáти певні дії, вчинки, стан, ставлення до чого-небудь у когось іншого • *примусити учня замислитися над своїми вчинками.* **4.** *що.* своїми зусиллями викликати, зумовлювати вияв чого-небудь • *примусити сирі дрова горіти.*

прúмха, -и, *ж.* **1.** несподіване, нічим не обґрунтоване бажання. Син. ***каприз, забаганка.*** **2.** властива кому-небудь незвичайна особли-

вість у поведінці, характері, звичаях тощо. 3. *перев. мн., перен.* певні вимоги щодо умов життя та певні уподобання тварин.

прина́ймні, *присл.* 1. у всякому разі. 2. у крайньому разі. 3. хоч би. 4. щонайменше.

прини́жувати, -ую, -уєш, *недок.*, **прини́зити,** -и́жу, -и́зиш, *док., кого, що.* 1. ображати чиюсь гідність, ставити когось у принизливе становище • *принижувати людську гідність, принижувати пенсіонерів.* 2. применшувати значення, роль кого-, чого-небудь, видавати менш значним • *принижувати наукові досягнення країни.*

прини́зливий, -а, -е. який ображає гідність • *принизливі умови життя.*

при́нтер, -а, *ч.* підключений до комп'ютера пристрій, який служить для видруку текстів, малюнків тощо [з англ. printer «тс.»].

при́нцип, -у, *ч.* 1. основне, вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, політичного устрою. 2. основний закон якоїнебудь точної науки • *принципи всесвітнього тяжіння.* 3. внутрішнє переконання, норма або правило поведінки • *принципи моралі* [з лат. principium «основа, початок»].

припада́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **припа́сти,** -ду́, -де́ш, *док.* 1. *до кого — чого.* щільно притискатися, пригулятися • *припадати до рук матері.* 2. *що. тільки недок., без додатка.* випадати (про долю та ін.). 3. *кому.* випадати на чиюсь долю, діставатися комусь (про частину, одержану при розподілі, та ін.) • *йому припало найбільше.* 4. *на кого.* приходитися • *на кожного українця припадає одна газета.* 5. збігатися в часі із чимсь • *свято припадає на суботу.* 6. *чим.* вкриватися на поверхні • *книжки припадають порохом.*

припиня́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **припини́ти,** -пиню́, -пи́ниш, *док., що.* 1. переставати постачати когонебудь чимсь • *припинити надання кредитів.* 2. переривати якунебудь дію, процес, стан і т. ін., що триває • *припинити кровотечу, припинити сварку.* 3. переставати виконувати або переривати на якийсь час яку-небудь дію, якийсь процес • *припиняти працю, припинити їсти.*

приплю́щувати[1], -ую, -уєш, *недок.*, **приплю́щити,** -щу, -щиш і **приплю́снути,** -ну, -неш, *док., що.* надавлюючи, робити плоским, сплющеним • *приплюснути капелюха.*

приплю́щувати[2], -ую, -уєш, *недок.*, **приплю́щити,** -щу, -щиш, *док., що.* злегка прикривати повіками • *приплющувати очі.*

припуска́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **припусти́ти,** -ущу́, -у́стиш, *док., що.* 1. вважати за можливе, ймовірне що-небудь • *припускати поразку нашої збірної у фіналі.* 2. *перев. із запереч.* не перешкоджати здійсненню чого-небудь, переважно небажаного • *не припускати порушення правил.* Син. ***допускати.***

припу́щення, -я, *с.* думка про можливість, імовірність чого-небудь • *висловити припущення.* Син. ***здогад.***

прире́чений, -а, -е. 1. якому загро-

жує неминуча смерть • *тисячі приречених у сталінських таборах.* **2.** який виражає усвідомлення неминучості чого-небудь, безнадію • *дивитися приреченим поглядом.*

при́ріст, -росту, *ч.* збільшення чого-небудь у чисельності, кількості, величині • *приріст населення, приріст виробництва.*

приро́да, -и, *ж.* **1.** сукупність природних умов на землі, органічного і неорганічного світу; все існуюче на землі, не створене діяльністю людини. **2.** сукупність особливостей якоїсь місцевості (рельєф, флора і фауна, кліматичні умови та ін.) • *сувора північна природа.* **3.** рослинний світ навколишньої місцевості. **4.** місцевість за межами великих міст, поселень, де багато зелені, свіжого повітря тощо • *виїхати на природу.* **5.** сукупність фізичних і психічних особливостей, з яких складається особистість людини і які проявляються в її діях, поведінці • *людська природа.* **6.** сукупність основних якостей, властивостей чого-небудь • *інтернаціональна природа наркобізнесу.* Син. ***суть, сутність.***

приро́джений, -а, -е. **1.** властивий кому-небудь від народження • *мати природжений гумор.* Син. ***вроджений, успадкований.*** **2.** який від народження має нахил, здібності до чого-небудь • *природжений кухар, природжений музикант.* Син. ***природний.***

приро́дний, -а, -е. **1.** створений природою, а не людиною; який стосується природи • *природні багатства.* **2.** зумовлений, спричинений законами природи • *природне явище, природна старість.* **3.** справжній, натуральний • *природний колір волосся.* **4.** зумовлений звичайним ходом, розвитком подій • *природний розвиток подій.* Син. ***закономірний.*** **5.** властивий кому-небудь від народження • *природна кмітливість.* Син. ***вроджений, природжений.*** **6.** який від народження має нахил, здібності до чого-небудь • *природна артистка.* Син. ***природжений.*** **7.** позбавлений будь-якої вимушеності, штучності • *природна поза, природна веселість.*

прируча́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **приручи́ти,** -учу́, -у́чиш, *док., кого.* **1.** призвичаювати до себе (тварину, птицю) • *приручити ворону.* **2.** *перен.* робити кого-небудь слухняним, покірним • *влада намагається приручати митців.*

присво́ювати, -юю, -юєш, *недок.*, **присво́їти,** -о́ю, -о́їш, *док.* **1.** *що.* робити що-небудь чуже своєю власністю. Син. ***привласнювати.*** **2.** *що кому.* надавати кому-небудь певні звання, права, повноваження • *присвоїти звання полковника.*

присвя́чувати, -ую, -уєш, *недок.*, **присвяти́ти,** -ячу́, -я́тиш, *док.* **1.** *що кому, чому.* витрачати на кого-, що-небудь • *присвячувати вільний час спорту, присвячувати вихідні дні дітям.* Син. ***приділяти.*** **2.** *що чому.* заповнювати змістом, що безпосередньо стосується когось, якоїсь сфери діяльності • *присвятити роман зображенню війни на Балканах.* **3.** *що кому, чому.* призначати, адресувати або підноси-

ти в дар щось кому-, чому-небудь (про твір літератури або мистецтва) • *присвятити вірші коханій.*

присипляти, -яю, -яєш, *недок.*, **приспати**, -плю, -пиш, *док.* 1. *кого.* викликати сон у когось, примушувати спати кого-небудь • *приспати дитину.* 2. *кого, перен.* робити бездіяльним, інертним • *присипляти народ обіцянками.* 3. *кого, що, перен.* обманом, хитрощами змушувати кого-небудь забути про обережність, створювати ілюзію спокою, безпечності • *присипляти пильність ворога.*

присідати, -аю, -аєш, *недок.*, **присісти**, -сяду, -сядеш, *док.* 1. згинаючи ноги в колінах, опускатися до землі • *щодня присідати по сто разів.* 2. сідати ненадовго, на якийсь час • *присісти відпочити.*

прислів'я, -я, *с.* влучний образний вислів, часто ритмічний за будовою, який у стислій формі узагальнює, типізує різні явища життя.

прислужник, -а, *ч.* 1. той, хто служить, виконує обов'язки слуги в когось. Син. *слуга.* 2. *зневажл.* той, хто виконує чиюсь волю, прислужується кому-небудь. Син. *поплічник.*

прислужуватися, -уюся, -уєшся, *недок.*, **прислужитися**, -ужуся, -ужишся, *док., кому.* 1. намагатися лестощами й послугами заслужити чиюсь прихильність • *прислужуватися президенту фірми.* 2. *тільки док.* допомогти, стати в пригоді кому-, чому-небудь у чомусь • *словник прислужиться всім, хто вивчає українську мову.* 3. виконувати свою функцію, своє призначення • *наші магнітофони добре прислужилися в дорозі.*

прислухатися, -аюся, -аєшся і **прислухуватися**, -уюся, -уєшся, *недок.*, **прислухатися**, -аюся, -аєшся, *док.* 1. *до чого і без додатка.* напружуючи слух, намагатися почути що-небудь • *прислухатися до розмови.* 2. *до чого.* ставитися до чогось з увагою, враховувати чиюсь думку • *прислухатися до порад батьків.*

присмерки, -ів, *мн.* (*одн.*, **присмерк**, -у, *ч.*). 1. напівтемрява в погано освітленому приміщенні • *у кімнаті стояв присмерк.* 2. напівтемрява після заходу сонця або перед світанком • *вечірні присмерки, світанкові присмерки.* Син. *сутінки.*

приставати, -таю, -таєш, *недок.*, **пристати**, -ану, -анеш, *док.* 1. *до чого.* прилипати, приклеюватися до чого-небудь. 2. *до кого.* невідступно йти за кимсь, прив'язуючись до нього, переслідуючи його • *біля гастроному до мене пристав п'яничка.* 3. *до кого.* закріплюватися за ким-небудь постійно (про прізвисько, кличку) • *прізвисько Термінатор одразу пристало до хлопця.* 4. *до кого.* набридати кому-небудь своїми вимогами, запитаннями тощо • *увесь вечір діти приставали до батька.* 5. *до кого—чого.* приєднуватися до кого-, чого-небудь • *приставати до гурту.* 6. *на що.* давати згоду, погоджуватися на щось, з чим-небудь • *приставати на чиюсь раду.* 7. *до чого.* причалювати (про судна, плоти та ін.) • *пристати до берега.* 8. *тільки док., безос., частіше*

із запереченням. не годиться, не подобає • ***не пристало нам сваритися.***

приставля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **приста́вити,** -влю, -виш, *док.* **1.** *що до чого.* ставити що-небудь близько або впритул, притуляти до чогось • *приставити шафу до стінки.* **2.** *що до чого.* ставати похило, спираючись до чогось верхньою частиною • *приставляти драбину до стіни.* **3.** *кого до кого.* доручати комусь піклуватися про когось • *приставити няню до дитини.*

пристано́вище, -а, *с.* **1.** місце, де можна сховатися, відпочити, знайти притулок • *шукати пристановища від дощу.* **2.** місце, де хтось живе, мешкає (іноді тимчасово) • *невеличкий готель став нашим тимчасовим пристановищем.* **3.** місце, де збираються, проводять час люди певного середовища • *кафе стало пристановищем для наркоманів.*

при́стань, -і, *ж.* спеціально обладнане місце, споруда для причалу, стоянки, навантаження і розвантаження суден, посадки і висадки пасажирів • *пароплав стояв біля пристані.*

присто́йний, -а, -е. **1.** який відповідає встановленим правилам, нормам, звичаям • *пристойна поведінка, пристойний анекдот.* **2.** який задовольняє певні вимоги, відповідає яким-небудь умовам • *пристойне знання англійської, пристойна квартира.* Син. ***задовільний, добрий.*** **3.** значний щодо розміру, обсягу, кількості • *отримувати пристойну пенсію.* **4.** потрібний у даній ситуації • *знайти пристойний вихід.* Син. ***відповідний, доречний.***

пристосо́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **пристосува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док.*, *що.* **1.** робити придатним для вживання, для використання з певною метою, в певних умовах • *пристосувати кімнату під майстерню.* **2.** *перен.* змінювати що-небудь залежно від обставин, потреб, завдань тощо, використовуючи з певною метою • *пристосувати діяльність до нових вимог.*

при́страсть, -і, *ж.* **1.** сильне, бурхливе, нестримне у своєму виявленні почуття • *пристрасті згубили чимало політиків.* **2.** велике внутрішнє збудження, душевне піднесення, стан натхнення. **3.** *до чого і без додатка.* сильний потяг, стійкий інтерес до якоїсь справи, заняття • *пристрасть до колекціонування зброї.* **4.** предмет особливого потягу, інтересу • *книжки — моя найбільша пристрасть.* **5.** сильне, нестримне почуття кохання, в якому велику роль відіграє фізичний потяг.

прису́тній, -я, -є. **1.** який перебуває в якому-небудь місці в певний час • *подарунки отримали усі присутні в залі.* **2.** який є, існує в чому-небудь, десь • *глибокі думки присутні в усіх книжках письменника.* Син. ***наявний.***

прися́га, -и, *ж.* **1.** офіційна урочиста обіцянка додержувати певних зобов'язань, клятва вірності якійнебудь справі • *новобранці приймають присягу, порушити присягу.* **2.** текст такої обіцянки • *Пре-*

зидент України зачитав присягу.

присяга́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **присягну́тися і присягти́ся,** -гну́ся, -гне́шся. 1. твердо обіцяти кому-небудь здійснити щось, підкріплюючи обіцянку якою-небудь клятвою • *присягатися повернути борг.* Син. ***клястися.*** 2. давати присягу • *присягнутися в суді.* Син. ***присягати.***

притама́нний, -а, -е. *кому, чому.* властивий комусь або чомусь, звичайний, характерний для когось або чогось • *українцям притаманне розвинене почуття гумору.*

прити́шувати, -ую, -уєш, *недок.*, **прити́шити,** -шу, -шиш, *док., що.* 1. робити повільнішим • *притишити крок, притишити рух автомобіля.* Син. ***уповільнювати.*** 2. робити тихішим, не дуже чутним • *притишувати голос, притишити магнітофон.* Син. ***приглушувати.***

притуля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **притули́ти,** -тулю́, -ту́лиш, *док.* 1. *до кого—чого і без додатка.* щільно прикладати, притискати кого-, що-небудь до когось, чогось • *притулити обличчя до вікна.* 2. *кого, що.* пригортати, притискати до себе • *притулити дитину до себе, притулити книжку до грудей.* 3. *кого. розм.* надавати притулок кому-небудь • *треба десь притулити гостей.* Син. ***поселяти, розміщати.*** 4. *що. розм.* розміщувати, класти, ставити що-небудь десь • *притулити валізи в кутку.*

при́тча, -і, *ж.* 1. алегоричне оповідання з повчальним висновком, змістом, близьке до байки. 2. алегоричний вислів.

притяга́ти, -а́ю, -а́єш. *недок.*, **притягти́ і притягну́ти,** -тягну́, -тя́гнеш, *док.* 1. *кого, що.* тягнучи, присуваючи, наближати до себе або до чого-небудь • *притягнути стілець до столу.* 2. *кого, розм.* силою приводити кого-небудь кудись або змушувати підійти до кого-, чого-небудь • *притягти школярів на концерт класичної музики.* 3. *що, розм.* принести щось важке, громіздке куди-небудь • *притягти гору книжок про Японію.* 4. *що.* наближати до себе що-небудь силою тяжіння • *Земля притягує усі тіла.* 5. *що.* викликати інтерес, привертати увагу до себе • *газета притягає увагу читачів.* Син. ***зацікавлювати.*** 6. *кого, до чого.* примушувати кого-небудь відповідати за свої дії, вчинки • *притягати до відповідальності.* 7. *кого, що, до чого.* залучати кого-небудь до чогось, спонукати брати участь у чомусь • *притягати до співпраці в журналі.*

приуро́чувати, -ую, -уєш, *недок.*, **приуро́чити,** -чу, -чиш, *док., до чого, що.* 1. навмисне влаштовувати збіг за часом однієї події з іншою. • *приурочити нагороди до свята.* 2. влаштовувати, організовувати що-небудь з нагоди якоїсь знаменної події, свята • *приурочувати книжковий ярмарок до Дня міста.*

прихворі́ти, -ію, -ієш, *док., розм.* захворіти в легкій формі.

прихи́льний, -а, -е. 1. *до кого—чого.* який підтримує, захищає кого-, що-небудь, стоїть на чиємусь боці • *Польща прихильна до України.* 2. *до кого.* який приязно, доб-

розичливо, із симпатією ставиться до кого-небудь • *професор був прихильний до студентів.* Син. ***доброзичливий.*** **3.** який виражає приязнь, доброзичливість, симпатію • *глянути прихильним поглядом, написати прихильну рецензію.*

прихи́льник, -а, *ч.* **1.** той, хто підтримує, захищає кого-, що-небудь, стоїть на чиємусь боці • *прихильник економічних реформ.* **2.** той, хто приязно, доброзичливо, із симпатією ставиться до кого-небудь. **3.** пристрасний любитель, шанувальник чого-небудь • *прихильник оперного співу.*

прихо́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **приховáти,** -áю, -áєш, *док., що.* **1.** класти що-небудь у невідоме для інших місце, притримуючи до якогось часу • *приховати гроші від жінки.* Син. ***ховати, заховувати.*** **2.** тримати що-небудь у таємниці, не розголошувати чогось • *приховувати своє знання японської мови.* Син. ***таїти, затаювати.*** **3.** маскувати, прикривати певним чином свій справжній душевний стан, свої почуття, єство • *приховувати свою радість.* **4.** робити що-небудь менш помітним • *фарба приховувала сивину волосся.* **5.** мати в собі щось непомітне з першого погляду, містити в собі певні потенціальні можливості • *роман приховував чимало загадок.*

прихо́дитися, -иться, *недок.*, **прийти́ся,** -йдеться, *док.* **1.** *кому і без додатка.* підходити кому-небудь за розміром • *черевики прийшлися до ноги.* Син. ***підходити, пасувати.*** **2.** *на що.* збігатися в часі із чим-небудь, випадати на час якоїсь події, на якийсь період і т. ін. • *свято прийшлося на середу.* **3.** припадати на кого-небудь, діставатися комусь • *на кожного прийшлося по пляшці пива.* **4.** *безос., з інфін.* ставати необхідним, неминучим • *прийдеться мені їхати.* Син. ***доводитися.*** **5.** *безос. з інфін.* мати нагоду, можливість • *мені приходилося бувати в Берліні.* Син. ***траплятися.***

причáлювати, -юю, -юєш, *недок.*, **причáлити,** -лю, -лиш, *док.* **1.** підпливати до берега, ставати на прнчал (про пароплав, човен та ін.) • *човен причалив до пристані.* Син. ***швартуватися.*** **2.** *що.* прив'язувати, прикріплювати судно, човен та ін. • *треба причалити катер.* Син. ***швартувати.***

причáстя, -я, *с.* **1.** християнський обряд, під час якого віруючі уживають хліб і вино — символ тіла й крові Христа, стаючи тим самим причетними до вічного життя. **2.** спеціально приготовлені хліб і вино, якими причащаються віруючі під час цього обряду.

причéтний, -а, -е, *до чого.* який бере участь у чомусь, має безпосереднє відношення до якоїсь справи • *запросити усіх причетних до цієї справи.*

причи́на, -и, *ж.* **1.** явище, обставина, що служить основою чогось або обумовлює інше явище • *причина хвороби, причина конфліктів.* **2.** підстава, привід для яких-небудь дій, вчинків • *знайти причину, щоб не піти до школи.*

пришпи́лювати, -юю, -юєш, *недок.*, **пришпили́ти,** -илю́, -и́лиш, *док.*,

що. приколювати шпилькою, булавкою та ін.

прищéплювати, -юю, -юєш, *недок.*, **прищепи́ти,** -еплю́, -éпиш, *док.*, *що.* **1.** пересаджувати частину рослини на тканину іншої з метою надати останній нових властивостей • *прищеплювати нові сорти.* **2.** *мед., вет.* уводити в організм який-небудь препарат шляхом уколу • *прищеплювати віспу.* **3.** *перен.* виховувати в кого-небудь певні навички, почуття, риси характеру й т. ін. • *прищеплювати любов до праці.*

пріоритéт, -у, *ч.* **1.** першість у якомусь відкритті, винаході, висловленні ідеї • *пріоритет у ракетобудуванні належить українцям.* **2.** переважне, провідне значення кого-, чого-иебудь; перевага над кимсь, чимсь • *надавати пріоритет гуманітарним наукам* [з нім. Priorität «тс.»].

прóба, -и, *ж.* **1.** невелика частина чогось, взята для дослідження, визначення якості, складу, властивостей • *взяти пробу води.* **2.** кількість частин благородного металу, що міститься в тисячі вагових частин сплаву, з якого внготовляють ювелірні вироби й карбують монети • *золото високої проби.* **3.** клеймо на злитках благородного металу або на виробах з нього, яке вказує на склад і якість сплаву • *перевірити пробу на обручці.* **4.** літературний або мистецький твір початківця • *перша режисерська проба.* Син. ***дебют.*** **5.** зйомка актора в епізоді з метою виявлення відповідності його даних певній ролі у фільмі • *запросити на пробу кілька американських зірок.*

пробача́ти, -áю, -áєш, недок., **проба́чити,** -чу, -чиш, *док., кому, чого і без додатка.* виявляючи поблажливість до кого-небудь, прощати щось • *не пробачати зради.* Син. ***вибачати.***

проба́чення, -я, *с., кому, для кого і без додатка.* **1.** прощення за щонебудь учинене • *не буде пробачення для мене.* Син. ***вибачення.*** **2.** *за що і без додатка.* звернення до кого-небудь з проханням пробачити за щось учинене • *просити пробачення за спізнення.*

пробира́тися, -áюся, -áєшся, *недок.*, **пробра́тися,** -беру́ся, -берéшся, *док.* **1.** з труднощами просуватися, поволі, обережно йти, долаючи перешкоди. **2.** потай, непомітно проходити куди-небудь. Син. ***прокрадатися.*** **3.** вдаючись до хитрощів, незаслужено домагатися просування в службовій, суспільній, науковій та ін. діяльності.

проблéма, -и, *ж.* складне теоретичне або практичне питання, що потребує вирішення • *розв'язувати проблеми, розумітися на проблемі* [з лат. problema «задача, питання»].

прóбувати, -ую, -уєш, *недок.* **1.** *кого, на що.* перевірятн, випробовувати якість, стан, придатність кого-, чого-небудь • *пробувати на посаду керівника відділу.* **2.** *що, на що.* трохи з'їдати, випивати чогонебудь для проби, визначення смаку • *пробувати борщ на сіль, пробувати ковбасу.* Син. ***кушту-***

вати. **3.** *з інфін.* намагатися зробити що-небудь • *пробувати йти рівно.* Син. ***намагатися, старатися.***

провáлювати, -юю, -юєш, *недок.*, **провалúти,** -алю́, -áлиш, *док.* **1.** *що.* давлячи, натискаючи на що-небудь, робити дірки, проломи, заглибини • *провалити дах.* **2.** *що. перен.* не справляючись з роботою, обов'язками або не розуміючи чого-небудь, зривати здійснення чогось • *провалити справу, провалити приватизацію.* **3.** *кого, на чому.* незадовільно оцінювати кого-, що-небудь • *провалити на іспитах.* **4.** *кого, на чому.* не обрати • *провалити на виборах, провалити небажану кандидатуру.*

провúна, -и, *ж.* негативний вчинок або злочин; причетність до них або до чогось неприємного, що сталося • *визнати власну провину.* Син. ***вина.***

прóвід[1], -воду, *ч.* **1.** металевий провідник, дріт для передавання електричного струму • *проводи ліній електропередачі.* **2.** шнур, кабель телефонного або телеграфного зв'язку • *перерізати телефонний провід.*

прóвід[2], -воду, *ч.* **1.** спрямовуюча, організаторська діяльність кого-, чого-небудь • *під проводом уряду провести податкову реформу.* **2.** керівники, керівний склад якої-небудь установи, організації тощо • *провід країни.* Син. ***керівництво.***

провіднúй, -á, -é. **1.** який указує дорогу, визначає напрямок руху кого-, чого-небудь. **2.** найважливіший, головний, основний • *провідна тема телевізійних новин.* **3.** авторитетний, досвідчений (про фахівця в якій-небудь галузі) • *провідний український письменник.*

провіднúк[1], -á, *ч.* **1.** той, хто вказує дорогу в незнайомій місцевості • *експедиція потребувала провідника.* **2.** той, хто супроводить туристів, екскурсантів • *туристи уважно слухали провідника.* **3.** працівник залізниці, який супроводить пасажирський вагон і в дорозі обслуговує пасажирів • *провідник запропонував пасажирам чаю.* **4.** організатор, керівник чого-небудь. Син. ***лідер.***

провіднúк[2], -á, *ч.* **1.** *фіз.* речовина, що має властивість пропускати через себе тепло, електрику, звук та ін. • *вода — гарний провідник звуку.* **2.** *перен.* той, хто пропагує які-небудь ідеї, погляди й т. ін. • *провідник нових ідей.*

провінціáльний, -а, -е. **1.** який знаходиться в провінції • *провінціальне місто, провінціальний музей.* Син. ***провінційний.*** **2.** властивий провінції та провінціалам • *нудне провінціальне життя.* Син. ***провінційний.*** **3.** який має погляди, манери, звички, смаки й т. ін. жителя провінції • *провінціальна модниця.* Син. ***провінційний.***

провінцíйний, -а, -е. те саме, що **провінціáльний.**

проводжáти, -áю, -áєш і **провóдити,** -джу, -диш, *недок.*, **провестú,** -еду́, -едéш, *док.* **1.** *кого.* при розлуці з кимсь, прощанні йти разом до якого-небудь місця • *провести відвідувача до виходу, провести*

дівчину додому. **2.** *кого, що.* відзначати, святкувати закінчення чого-небудь • *проводжати старий рік, проводжати працівників на пенсію.* **3.** *кого.* дивитися вслід, слати думки вслід кому-небудь (поглядом, думкою) • *провести дитину поглядом.* **4.** *кого, куди.* виряджати того, хто від'їжджає, або відмічати яким-небудь чином його від'їзд • *проводжати на відпочинок, проводжати в армію.* **5.** *кого.* супроводжувати померлого в останню путь, бути присутнім на похороні.

прово́дити, -джу, -диш, *недок.*, **провести́,** -еду́, -еде́ш, *док.* **1.** *кого.* вести через що-небудь, мимо когось або чогось • *провести гостей через прохідну.* **2.** *кого.* супроводжувати, вказуючи шлях • *провести друзів до готелю.* **3.** *що.* зазначати, позначати у вигляді довгого сліду, лінії • *проводити межу.* **4.** *що.* споруджувати, прокладати що-небудь • *провести дорогу до села.* **5.** *на чому.* робити ковзкий рух, торкаючись поверхні чогось • *провести долонею по лобі.* **6.** *що.* здійснювати, виконувати що-небудь • *проводити нараду.* **7.** *що.* бути, перебувати де-небудь протягом якогось часу • *провести відпочинок у Криму.* **8.** *що.* використовувати певний час як-небудь, на щось • *проводити час на свіжому повітрі.*

провока́ція, -ї, *ж.* навмисні дії проти окремих осіб, організацій, держав тощо з метою штовхнути їх на згубні для них вчинки • *влаштувати провокацію, військові провокації на кордоні* [з лат. provocatio «позов, апеляція»].

прово́рний, -а, -е. швидкий, спритний у рухах, діях, роботі (про людину). Син. ***меткий.***

прову́лок, -лка, *ч.* обмежений двома рядами будинків простір для їзди та ходіння між двома вулицями.

прогляда́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **прогля́нути,** -ну, -неш, *док., що.* **1.** показуватися, ставати видним із-за чого-небудь • *між хмар проглянуло сонце.* **2.** ознайомлюватися з чим-небудь • *проглядати журнал.* Син. ***переглядати.***

прогно́з, -у, *ч.* науково обґрунтоване передбачення, що дає випереджаючу інформацію про розвиток певних процесів, явищ у майбутньому • *прогноз погоди, прогнози економічного розвитку.*

проголо́шувати, -ую, -уєш, *недок.*, **проголоси́ти,** -ошу́, -о́сиш, *док., що.* **1.** офіційно оголошувати, доводити до загального відома • *проголосити новий закон.* Син. ***обнародувати.*** **2.** офіційно сповіщати про початок, настання, створення чого-небудь • *проголосити Україну незалежною.* **3.** публічно виголошувати промову, тост тощо • *проголосити тост.*

програ́ма, -и, *ж.* **1.** хронологічний план якої-небудь діяльності, роботи та ін. • *програма конференції.* **2.** виклад основних завдань і мети діяльності в якійсь галузі, певної організації або окремого політичного, державного, суспільного діяча • *програма роботи нового уряду.* **3.** план роботи під-

приємства на якийсь строк • *виробнича програма поточного року.* **4.** затверджений керівними освітніми органами зміст навчального предмета або курсу, які вчитель або викладач має реалізувати на даному етапі навчання • *шкільна програма з інформатики для 10-х класів.* **5.** сукупність номерів, творів, що ввійдуть у склад концерту, вистави, радіопередачі тощо • *програма святкового концерту.* **6.** *інформ.* послідовність команд, які обумовлюють задану роботу комп'ютера • *написати програму для комп'ютерної бази даних.* **7.** *розм.* трансляція спортивних змагань, репортаж, ток-шоу тощо на радіо або телебаченні, окрім художніх фільмів • *музичні програми українського телебачення, редакція спортивних програм.* **8.** *розм.* телевізійний канал • *на першій програмі сьогодні футбол.*

програ́мка, -и, *ж.* **1.** друкований покажчик з послідовним переліком теле- або радіопередач із зазначенням часу їх трансляції • *купити програмку на новий тиждень.* **2.** перелік дійових осіб і виконавців театральної або оперної вистави • *глянути в програмку, хто виконує роль Гамлета.*

прогре́с, -у, ч. **1.** поступальний розвиток по висхідній лінії; перехід від нижчого до вищого, досконалішого стану • *суспільний прогрес.* **2.** *розм.* розвиток чого-небудь у бік поліпшення; будь-яка позитивна зміна • *прогрес на українсько-російських переговорах* [з лат. progressus «рух уперед»].

прогу́лянка, -и, *ж.* **1.** ходіння або катання для відпочинку, розваги • *прогулянка лісом.* **2.** легка, приємна подорож, мандрівка й т. ін., що не завдає труднощів • *повернутися з прогулянки до Полтави.*

продава́ти, -аю́, -ає́ш, *недок.*, **прода́ти,** -да́м, -даси́, *док.* **1.** *що.* віддавати який-небудь товар в обмін на гроші • *продавати книжки, продати автомобіль.* **2.** *кого, що, перен.* з корисливих міркувань діяти підступно, віроломно по відношенню до кого-, чого-небудь • *продати друзів, продати батьківщину.* Син. ***зраджувати.***

продо́вжувати, -ую, -уєш, *недок.*, **продо́вжити,** -жу, -жиш, *док., що.* **1.** діяти далі, не припиняючи початого; повертатися після перерви до виконання, здійснення початого • *продовжувати роботу після відпочинку.* **2.** висловлювати, розвивати далі свою думку • *професор продовжив розвиток цієї ідеї в новій книжці.* **3.** робити довшим за часом • *продовжувати собі відпочинок.* **4.** робити довшим за розміром • *продовжити залізницю на 10 км.* Син. ***подовжувати.***

продово́льство, -а, *с.* їстівні припаси, продукти харчування • *запаси продовольства.* Син. *розм.* ***харчі, продукти.***

проду́кт, -у, *ч.* **1.** предмет, що становить матеріальний результат людської праці, діяльності • *фірма вийшла на ринок з новим продуктом.* **2.** наслідок, витвір, результат чого-небудь • *національний характер — продукт тривалого розвитку, казка — продукт люд-*

ської фантазії. **3.** речовина, яку одержують хімічним або іншим шляхом з іншої речовини • *бензин — продукт перегонки нафти.* **4.** речовина, що служить матеріалом для виготовлення або вироблення чого-небудь • *вихідний продукт переробки.* **5.** *тільки мн.* їстівні припаси, їжа • *сходити за продуктами на базар* [з лат. productus «вироблений»]. Син. ***продовольство, розм. харчі.***

продукти́вний, -а, -е. **1.** спрямований на створення матеріальних благ • *продуктивна праця.* Син. ***плодотворний.*** **2.** який приносить бажаний результат • *мої зусилля виявилися продуктивними* [з лат. productivus «тс.»]. Син. ***результативний.***

проду́кція, -ї, *ж.* сукупність продуктів, що випускаються, виробляються, створюються • *падіння випуску продукції, друкована продукція* [з лат. productio «виготовлене»].

продю́сер, -а, *ч.* той, хто забезпечує матеріальну сторону створення кінофільму, телевізійної програми тощо • *продюсер фільму, продюсер телепрограми* [з англ. producer «тс.»].

прое́кт, -у, *ч.* **1.** розроблений план створення чого-небудь, який включає в себе опис, креслення, макети й т. ін. • *проект будинку.* **2.** попередній текст якого-небудь документа, що має бути обговорений і затверджений • *обговорення проекту закону.* **3.** задуманий план дій • *проект проведення експедиції* [з лат. projectus «кинутий уперед»]. Син. ***задум, намір.***

прозо́рий, -а, -е. **1.** який пропускає крізь себе світло, просвічується наскрізь • *прозора блузка.* **2.** *перен.* доступний для сприймання • *прозора думка.* Син. ***зрозумілий, ясний, дохідливий.***

прозріва́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **прозрі́ти,** -і́ю, -і́єш, *док.* **1.** ставати зрячим, позбуватися сліпоти. **2.** *перен.* помічати, відкривати що-небудь, раніше приховане. **3.** передбачати події, чиїсь вчинки.

пройма́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **пройня́ти,** -йму́, -ймеш, *док.* **1.** *кого.* викликати в кого-небудь певні фізичні відчуття (про вітер, холод та ін.) • *мороз проймав тіло.* **2.** *перен.* впливати на когось, справляючи певне враження, глибоко зворушуючи • *пісня проймала усіх присутніх.* **3.** *перен.* примушувати витримати яке-небудь раптове і гостре відчуття • *переляк пройняв присутніх.* **4.** *що, перен.* поширюватися в чомусь, проникати в щось, заповнювати собою щось, просочуватися в щось • *приємний запах проймав кімнату.* **5.** *що, перен.* сповнювати собою що-небудь, становити основну особливість чогось • *сум проймає більшість українських ліричних пісень.*

прола́зити, -а́жу, -а́зиш, *недок.*, **проліз́ти,** -зу, -зеш, *док.* **1.** лізти, протискаючись крізь що-небудь вузьке, яке утруднює рух • *пролізти через дірку в паркані.* **2.** проникати куди-небудь повзком. Син. ***проповзати.*** **3.** *перен., розм.* проникати, пробиватися кудись, вдаючись до хитрощів, підступу.

пролива́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **про-**

ли́ти, -плю́, -ллє́ш, *док., що.* ненавмисно, випадково розплескувати яку-небудь рідину • *пролити каву на стіл.* Син. ***розливати, розхлюпувати.***

проліта́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **пролеті́ти**, -ечу́, -ети́ш, *док.* **1.** летіти, переміщатися в повітрі в якому-небудь напрямі, над кимсь, чимсь • *літак пролітав над Києвом, повз мене пролетіла пташка.* **2.** проїжджати, рухатися в певному напрямку повз кого-, що-небудь на великій швидкості (про транспорт) • *по шосе пролітали іномарки.* **3.** долати на льоту якусь відстань за певний відрізок часу • *за день птахи пролітають до 200 км.* **4.** *перен.* швидко, непомітно минати (про час) • *канікули пролетіли непомітно.*

промайну́ти, -ну́, -не́ш, *док.* **1.** з'явитися на короткий час у полі зору і швидко зникнути • *промайнула тінь.* **2.** *перен.* пронестися у свідомості, уяві тощо • *у голові промайнула думка.* **3.** *що.* на великій швидкості подолати яку-небудь територію • *промайнути небезпечну зону.* **4.** *перен.* швидко пройти, проминути, закінчитися непомітно для кого-небудь (про час, періоди життя) • *промайнула відпустка.* **5.** швидко поширитися, рознестися (про чутки) • *по школі промайнула чутка.*

прома́хуватися, -уюся, -уєшся, *недок.*, **промахну́тися**, -ну́ся, -не́шся, *док.* **1.** не влучати в ціль, робити промах • *кинув камінь і промахнувся.* **2.** *розм.* помилятися, прорахуватися • *промахнутися з відпусткою.*

про́мінь, -меня, *ч.* **1.** смуга світла, яка виходить з якого-небудь джерела світла чи предмета, що світиться • *сонячний промінь, промінь лазера.* **2.** *перен.* швидкий, несподіваний прояв чого-небудь (щастя, радості, надії тощо) • *промінь надії зблиснув у моїх очах.*

промо́ва, -и, *ж.* **1.** публічний виступ з якого-небудь приводу • *виступити з промовою.* **2.** текст такого публічного виступу • *відредагувати промову.*

промо́вець, -вця, *ч.* **1.** той, хто виголошує промову • *уважно слухати промовця.* **2.** той, хто вміє або любить виступати публічно • *батько був добрим промовцем і виступав на всіх зборах.*

промовля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **промо́вити**, -влю, -виш, *док.* **1.** *що і без додатка.* говорити що-небудь, висловлюватися вголос • *промовити кілька слів.* **2.** *що і без додатка.* виголошувати промову, тост; звертатися до кого-небудь з промовою, поздоровленням тощо • *промовити тост.* Син. ***виголосити.*** **3.** *тільки недок., перен.* свідчити про щось, вказувати на щось • *на користь моєї невинності промовляє багато фактів.*

промока́ти[1], -а́ю, -а́єш, *недок.*, **промо́кнути**, -ну, -неш, *док.* **1.** робитися мокрим • *промокнути під дощем, ноги промокли.* **2.** пропускати крізь себе воду, вологу • *черевики промокли.*

промока́ти[2], -а́ю, -а́єш, *недок.*, **промокну́ти**, -ну́, -не́ш, *док., що.* висушувати, прикладаючи предмет, який вбирає в себе воду, вологу • *промокнути хусточкою лоба.*

прони́зливий, -а, -е. 1. який, проникаючи крізь одяг, викликає неприємні фізичні відчуття (про вітер, холод, дощ) • *дув пронизливий вітер.* Син. ***проймаючий.*** 2. який різко наповнює звуками повітря, простір тощо • *пронизливий голос, пронизливий крик.* Син. ***сильний, різкий.*** 3. пильний, спостережливий, гострий (про очі, погляд) • *дивитися пронизливим поглядом.* Син. ***проникливий.***

прони́кливий, -а, -е. 1. який глибоко розуміє суть чого-небудь, правильно оцінює когось, щось, розбирається в чомусь • *проникливий дослідник творчості поета.* 2. здатний проникати в сутність чого-небудь • *мати проникливий розум.* 3. який вдало передає суть чого-небудь • *проникливе наукове дослідження.* Син. ***глибокий.*** 4. який викликає які-небудь почуття, настрої • *проникліва музика, проникливі вірші.* 5. пильний, спостережливий, гострий (про очі, погляд). Син. ***пронизливий.***

проно́сити, -о́шу, -о́сиш, *недок.*, **пронести́**, -су́, -се́ш, *док.* 1. *кого, що.* нести повз кого-, що-небудь, у полі зору когось • *терористи пронесли зброю на літак.* 2. *що, перен.* силою нести за собою кого-, що-небудь (про вітер, течію води) • *бурхлива ріка проносила дерева.* 3. *кого і без додатка.* не зачіпати, не торкатися кого-небудь, обминати когось (про біду, лихо тощо). 4. *що, перен.* зберігати що-небудь довгий час у пам'яті, не забувати когось • *пронести в пам'яті образ матері.*

проо́браз, -у, *ч.* 1. той, хто стає, або те, що стає зразком, взірцем кого-, чого-небудь • *прообраз майбутнього бізнесмена.* 2. особа, що стала авторові зразком для створення літературного персонажа • *прообраз героїні роману.* Син. ***прототип.***

пропага́нда, -и, *ж.* поширення яких-небудь ідей, поглядів, знань шляхом постійного глибокого й детального роз'яснення широким масам • *пропаганда здорового образу життя* [з лат. propaganda «поширення»].

пропи́ска, -и, *ж.* 1. офіційна реєстрація за місцем проживання; оформлення документів на проживання • *оформити прописку у паспортистки.* 2. відмітка в паспорті про офіційну реєстрацію за місцем проживання • *поставити в паспорт штамп прописки.*

пропи́сувати, -ую, -уєш, *недок.*, **прописа́ти**, -ишу́, -и́шеш, *док.* 1. *що кому.* призначати ліки та спосіб їх приймання • *лікар прописав хворому антибіотики.* 2. *кого.* офіційно реєструвати чиєсь місце проживання • *прописати у себе маму.* 3. *перев. док., що і без додатка.* писати протягом певного часу • *прописати шпаргалки всю ніч.*

пропонува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що.* 1. виявляти бажання, готовність допомогти кому-небудь або віддати кого-, що-небудь у чиєсь розпорядження • *пропонувати свою допомогу.* 2. виявляти бажання, готовність продати, збути що-небудь • *продавці пропонують різноманітні товари.* 3. висловлюва-

ти кому-небудь якусь пропозицію, якесь побажання з наміром залучити до чогось, запросити до участі в чомусь • *пропонувати вищу посаду.* **4.** ставити, давати щонебудь на розгляд, вибір комусь • *пропонувати альтернативний проект закону.* **5.** вимагати виконання чого-небудь • *пропонувати виконати роботу.*

пропо́рція, -ї, *ж.* **1.** співвідношення частин цілого між собою. **2.** кількісне співвідношення між складовими частинами чого-небудь. **3.** розмірність частин тіла людини. **4.** розмірне співвідношення частин архітектурного, мистецького або художнього твору [з лат. proportio «співвідношення»].

про́пуск, -у, *ч.* **1.** документ на право входу, в'їзду куди-небудь, проходу, проїзду через щось • *видати пропуск на військовий завод.* **2.** відсутність кого-, чого-небудь внаслідок проминання • *переписати текст без пропусків.*

пропуска́ти, -áю, -áєш, *недок.*, **пропусти́ти,** -ущу́, -у́стиш, *док.* **1.** *кого, що.* дозволяти проходити, проїжджати, давати дорогу • *відійти вбік, щоб пропустити дітей.* **2.** не робити перешкод у просуванні, не затримувати, дозволяти входити, в'їжджати • *митники швидко пропустили наш автомобіль.* **3.** *що, через що, крізь що.* не затримувати проходження, проникнення крізь себе (води, світла й т. ін.) • *вікна не пропускали вуличного галасу.* **4.** *що.* не з'являтися куди-небудь з якихось причин, не відвідувати чогось • *пропускати уроки.* **5.** *що із запереченням.* уважно стежити за чимсь • *не пропускати ні одного слова промовця.* **6.** *що.* упускати, не використовувати чогось • *пропускати трамвай.* **7.** *що, розм.* випивати певну кількість чого-небудь • *пропустити келишок вина.* **8.** робити пропуски • *пропустити кілька слів при перекладі.*

прорива́ти[1], -áю, -áєш, *недок.*, **прорва́ти,** -рву́, -рве́ш, *док.* **1.** *що.* розриваючи, робити в чому-небудь діру або отвір • *прорвати рукав сорочки.* Син. **продіряплювати.** **2.** *що.* сильним напором промивати отвір у чому-небудь, руйнувати перешкоду, перепону (про воду) • *вода прорвала греблю.* **3.** *що.* зламавши опір, пробиватися крізь що-небудь • *прорвати ворожу оборону, прорвати міліцейське оточення.* **4.** *перев. док., перен., розм.* несподівано висловити свої почуття (звичайно після тривалої мовчанки) • *раптом мене прорвало, і я висловив усе, що думав.* **5.** *розм.* відкриватися, лопатися (про гнійник, язву). **6.** *що.* видаляти з рядків посіяної технічної культури зайві рослини • *проривати моркву.* Син. **проріджувати.**

прорива́ти[2], -áю, -áєш, *недок.*, **прори́ти,** -и́ю, -и́єш, *док., що.* **1.** риючи, робити в чомусь отвір, прохід (про землю або що-небудь сипке) • *прорити печеру.* **2.** вибирати ґрунт землерийними механізмами для спорудження чого-небудь • *проривати котлован.*

проріджувати, -ую, -уєш, *недок.*,

проріди́ти, -джу́, -ди́ш, *док., що.* 1. видаляти з рядків посіяної технічної культури зайві рослини • *проріджувати цукрові буряки.* Син. ***проривати.*** 2. зрізувати на кущах, кронах дерев зайві пагінці, гілки й т. ін. з метою поліпшення росту та плодоношення рослин • *треба проріди́ти яблуні в садку.*

прорі́зувати, -ую, -уєш, *недок.*, **прорі́зати**, -іжу, -іжеш, *док., що.* 1. різати глибоко або наскрізь; робити в чомусь отвір, розріз чимнебудь гострим. 2. робити на землі, на снігу й т. ін. подібний до борозни слід. 3. пролягаючи в певному напрямку, перетинати що-небудь (про ріки, дороги та ін.). 4. *перен.* пронизувати (про різкий звук, світлові ефекти в темряві) • *темряву прорізав промінь світла.*

проробл**я́ти**, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **пророби́ти**, -облю́, -о́биш, *док.* 1. *що.* робити, пробивати в чому-небудь отвір, прохід • *пробити двері в стіні.* 2. *що.* здійснювати, виконувати що-небудь • *проробляти дослід.* 3. *що.* вивчати, досліджувати що-небудь • *проробляти курс фізики.* 4. *тільки док.* провести якийсь час, працювати де-небудь • *у Харкові я проробив 20 років.* Син. ***пропрацювати.*** 5. *кого, що, перен., розм.* піддавати кого-, щонебудь гострій критиці, викривати чиїсь вади, хиби • *проробити двієчників на батьківських зборах.*

пророста́ти, -а́є, *недок.*, **прорости́**, -те́, *док.* 1. пускати паростки (про насіння, бруньки й т. ін.) • *за тиждень насіння проросло.* 2. давати сходи, рости, пробиваючись крізь що-небудь • *крізь асфальт проросла трава.* 3. покриватися рослинністю (про якусь територію, місцевість) • *озеро проросло очеретом.* Син. ***заростати.***

проро́щувати, -ую, -уєш, *недок.*, **прорости́ти**, -ощу́, -ости́ш, *док., що.* створювати сприятливі умови для проростання насіння • *пророщувати картоплю.*

просві́чуватися, -уюся, -уєшся, *недок.*, **просвіти́тися**, -ічу́ся, -ітишся, *док.* 1. світитися, проникаючи крізь що-небудь (про джерела світла) • *у темноті просвічувалася біла будівля.* 2. *перев. недок.* виднітися в проміжках, щілинах, просвітах між чим-небудь, проглядати крізь щось прозоре й т. ін. • *крізь дірку в джинсах просвічувалося тіло.* 3. робитися освітленим, видимим • *дорога просвічувалась місячним сяйвом.* Син. ***освітлюватися.***

просвіща́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **просвіти́ти**, -ічу́, -ітиш, *док., кого чим і без додатка.* 1. давати комунебудь знання, робити освіченим • *просвіщати дітей.* 2. *іron.* напучувати, наставляти на вірний шлях.

просипа́тися[1], -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **просну́тися**, -ну́ся, -не́шся, *док.* 1. пробуджуватися від сну; переставати спати • *проснутися о першій годині ночі.* Син. ***прокидатися.*** 2. *перен.* виходячи із стану спокою, застою, ставати активним, діяльним • *проснутися для творчої праці.* Син. ***прокидатися.***

просипа́тися[2], -а́юся, -а́єшся, *недок.*,

проспа́тися, -плю́ся, -пи́шся, *док.* 1. задовольняти потребу в сні • *проспатися після напруженої багатоденної роботи.* Син. ***висиплятися, відсиплятися.*** 2. протверезуватися від алкогольного сп'яніння • *треба проспатися після дня народження.*

проси́ти, прошу́, про́сиш, *недок.* 1. *кого, у кого, що, про що.* звертатися з проханням до когонебудь, домагатися чогось • *просити в батьків гроші на велосипед.* 2. *кого і без додатка.* запрошувати, кликати куди-небудь • *просити до столу, просити на весілля.* 3. *розм.* призначати ціну за щонебудь • *просити 8 гривень за кілограм м'яса.* 4. *розм.* збирати милостиню. Син. ***жебракувати.*** 5. *за кого—що.* клопотатися про кого-, що-небудь, заступатися за когось • *просити за свого сина.*

прославля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **просла́вити,** -влю, -виш, *док., кого, що.* 1. робити кого-, що-небудь відомим, знаменитим, популярним • *Богдан прославив рідне місто.* 2. вихваляти кого-, що-небудь, створювати популярність, славу комусь, чомусь • *поет прославляє героїв у віршах.*

простéжувати, -ую, -уєш, *недок.*, **простéжити,** -жу, -жиш, *док.* 1. спостерігаючи за ким-, чим-небудь, виявляти, з'ясовувати щось • *треба простежити, у чім тут справа.* 2. *за ким—чим.* стежити поглядом за рухом, переміщенням кого-, чого-небудь • *простежити поглядом за польотом метелика.* 3. досліджувати, вивчати що-небудь, стежачи за його розвитком, рухом, виявляючи характерні риси • *простежити розвиток української літератури.*

простига́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **прости́гнути,** -гну, -гнеш, *док.* 1. втрачаючи тепло, ставати холодним • *обід простигає на столі.* 2. *перен., розм.* заспокоюватися • *швидко простигнути після сварки.* Син. ***одходити.*** 3. втрачати колишню силу почуттів • *з часом почуття простигли.* Син. ***холонути.***

про́сти́й, про́ста́, про́сте́. 1. який не складається з багатьох елементів, елементарний за складом, однорідний. 2. не складний, не важкий для зрозуміння, розв'язання, здійснення та ін. • *просте завдання.* 3. позбавлений зовнішніх ефектів, вигадливості • *проста мелодія пісні.* 4. не розкішний, скромний, позбавлений надмірностей, зайвих прикрас • *проста вечеря.* 5. невисокої якості, грубої обробки • *простий виріб.* 6. який нічим не виділяється серед інших • *переді мною стояв простий хлопець.* Син. ***звичайний.*** 7. належний до трудової частини суспільства, до трудящих • *прості люди рідко цікавляться філософією.* 8. рівно спрямований • *проста дорога.* Син. ***прямий.***

про́стиня́, про́стині, *ж.* те саме, що **простира́дло.**

простира́дло, -а, *с.* довге й широке полотнище з білої або кольорової тонкої тканини, яке стелиться на постіль • *постелити свіже простирадло.* Син. ***простиня.***

проститу́тка, -и, *ж.* жінка, яка за-

довольняє чужі сексуальні потреби за гроші. Син. ***повія, путана.***

проститу́ція, -ї, *ж.* **1.** задоволення чужих сексуальних потреб за гроші, як професія або заняття. **2.** продажна, безпринципна, безчесна поведінка або діяльність [з лат. prostitutio «осквернення, збезчещення»].

про́стір, про́сто́ру, *ч.* **1.** площа чого-небудь на земній поверхні • *козаки заселяли простори Слобожанщини.* Син. ***територія.*** **2.** необмежена протяжність у всіх напрямах • *космічний простір, степовий простір.* **3.** *перен.* відсутність яких-небудь ускладнень, перешкод у чомусь • *у роботі бракувало простору для ініціативи.* **4.** *філос.* одна з основних об'єктивних форм існування матерії, яка характеризується протяжністю і обсягом • *зв'язок простору і часу.*

про́сто, *присл.* **1.** без особливих прикрас, звичайно • *писати просто.* **2.** легко, без зусиль, нескладно • *завдання це можна виконати просто.* **3.** скромно, небагато • *кімната обставлена просто.* **4.** одверто, сміливо • *дивитися просто в очі.* **5.** безпосередньо • *просто переді мною.* **6.** *перен.* без зайвих церемоній • *кажіть просто.*

простро́чувати, -ую, -уєш, *недок.*, **простро́чити,** -о́чу, -о́чиш, *док.*, *що.* пропускати встановлений термін чого-небудь • *прострочити перепустку, прострочити виплату боргу.*

простува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** пересуватися пішки, рухатися в певному напрямку • *дорогою простувала група підлітків.* Син. ***прямувати, іти.*** **2.** *до чого, перен.* спрямовувати своє прагнення на досягнення чогось • *простувати до поставленої мети.* Син. ***прямувати.***

просту́да, -и, *ж.* **1.** охолодження організму людини, що спричинює різні хвороби • *ніхто не думав про хворобу й простуду.* Син. ***застуда.*** **2.** хворобливий стан, зумовлений охолодженням організму • *лікуватися від простуди.*

просту́джувати, -ую, -уєш, *недок.*, **простуди́ти,** -уджу́, -у́диш, *док.*, *кого що.* спричиняти простудою яку-небудь хворобу • *простудити горло, простудити ноги.* Син. ***застуджувати.***

просту́пок, -пку, *ч.* вчинок, що порушує які-небудь норми, правила поведінки. Син. ***провина.***

проте́кція, -ї, *ж.* впливова підтримка з боку когось, яка сприяє влаштуванню чиїх-небудь справ • *вступити до університету за протекцією* [з лат. protectio «прикриття»].

проте́ст, -у, *ч.* **1.** рішуче заперечення чого-небудь, категорична заява про незгоду з кимсь, чимсь, про небажаність чого-небудь • *підняття цін на хліб викликало протест пенсіонерів.* **2.** офіційна заява держави, установи або окремої особи про незгоду з якимнебудь рішенням, дією іншої держави, установи або особи • *МЗС України висловило рішучий протест урядові Росії* [з лат. protestari «закликаю у свідки»].

проти́витися, -влюся, -вишся, *недок.*

чинити опір, протидіяти кому-, чому-небудь • *противитися спробам захопити українські ринки.*

проти́вний[1], -а, -е. дуже неприємний, огидний • *противний голос, противна погода.*

проти́вний[2], -а, -е. 1. *книжн.* який суперечить чому-небудь, спрямований проти когось, чогось • *хабарництво було противне його істоті.* 2. *перен.* який захищає інтереси, протилежні чиїм-небудь, ворожий комусь, чомусь • *перебігти в противний табір.*

проти́вник, -а, *ч.* 1. той, хто виступає проти когось або проти чогось, хто протидіє комусь, чомусь • *дискутувати з противниками реформи.* 2. *збірн.* вороже військо, ворожі збройні сили • *противник перейшов у наступ.* Син. ***ворог.*** 3. суперник у спортивному змаганні, грі • *гра із серйозним противником.*

протидія, -ї, *ж.* дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй • *викликати протидію, незважаючи на протидію опозиції.*

протидіяти, -ію, -ієш, *недок.* спрямовувати дію проти кого-, чогонебудь, діяти всупереч комусь, чомусь • *протидіяти грипу, протидіяти корупції.*

протизако́нний, -а, -е. який не відповідає, суперечить закону • *протизаконні дії чиновників.* Син. ***незаконний.***

протиле́жний, -а, -е. 1. розташований напроти кого-, чого-небудь • *протилежний кінець вулиці, протилежна стіна.* 2. *перен.* зовсім не схожий на кого-, що-небудь, несумісний з чимсь • *висловити протилежну думку.*

протиприро́дний, -а, -е. протилежний природному, нормальному, звичайному.

протирі́ччя, -я, *с.* 1. стан, при якому що-небудь одне виключає інше, несумісне з ним або протилежне йому; невідповідність чого-небудь чомусь. Син. ***суперечність.*** 2. *звичайно мн.* протилежність інтересів (суспільних, класових тощо) • *розв'язувати протиріччя між двома країнами.* Син. ***суперечність.***

протіка́ти, -а́є, *недок.*, **протекти́**, -ече́, *док.* 1. проходити де-небудь, по якійсь місцевості своєю течією • *на Харківщині протікає кілька десятків річок.* 2. проникати крізь що-небудь • *крізь дах протікає вода.* 3. пропускати крізь себе воду, рідину, вологу • *чоботи протікають.* 4. *перен.* проходити, минати (про час, період життя) • *дні протікали непомітно.*

прото́ка, -и, *ж.* 1. вузька смуга води, що з'єднує два водних басейни або дві частини водного басейну • *Гібралтарська протока, озерця сполучалися протоками.* 2. *анат.* вузька сполучна порожнина, канал в організмі • *жовчні протоки.*

протоко́л, -у, *ч.* 1. документ із записом того, що відбувалося (на зборах, засіданні, допиті та ін.) • *протокол зборів.* 2. документ, який засвідчує якийсь факт, подію • *протокол дорожньої аварії.* 3. письмова угода між державами; одна з назв міжнародного договору • *підписати протокол про наміри.*

4. сукупність принципів і правил, які нормують дії і поведінку в офіційних стосунках • *дотримуватися протоколу* [з фр. protocole «тс.»].

прóтяг, -у, *ч.* різкий струмінь повітря, що проходить у приміщенні через отвори, розташовані один проти одного • *створити протяг у кімнаті.*

протягáти, -áю, -áєш і **протя́гувати**, -ую, -уєш, *недок.*, **протягти́** і **протягнýти**, -тягнý, -тя́гнеш, *док.* 1. *що.* витягати, випрямляти в певному напрямку (руку, ногу, шию) • *протягнути руку до ложки.* 2. *кого, що.* тягнути, волокти в якому-небудь напрямі або на яку-небудь відстань. 3. *кого, перен., розм.* піддати критиці, висміяти. 4. *тільке док., кого.* простудити протягом • *мабуть, мене десь протягло.* 5. розтягати слова, говорячи • *лектор кумедно протягав слова.* 6. *розм.* продовжувати час тривання чогось • *протягти задоволення.* 7. *розм.* прожити, проіснувати якийсь час • *старий вже довго не протягне.*

прóтягом, *прийм. в род. в.* уживається при позначенні часу існування кого-, чого-небудь, трнвання якої-небудь дії, якогось процесу • *протягом тижня, протягом весни, протягом навчання в школі.*

профéсія, -ї, *ж.* рід трудової діяльності, занять, що вимагають відповідної підготовки і є для кого-небудь основним джерелом існування • *здобути гарну професію, професія будівельника* [з лат. professio «тс.»].

профéсор, -а, *ч.* 1. найвище вчене звання, що надається найбільш кваліфікованим викладачам вузів. 2. особа, яка має це звання, займає цю посаду [з лат. professor «тс.»].

прóфіль, -ю, *ч.* 1. обриси обличчя збоку • *фотографія в профіль.* 2. сукупність основних рис, що характеризують господарство, професію, спеціальність • *лікар широкого профілю* [з фр. profil «тс.»].

прохáння, -я, *с.* 1. ввічливе звертання до кого-небудь з метою домогтися чогось • *звернутися з проханням до викладача.* Син. **просьба.** 2. письмове клопотання, заява, складена за офіційно встановленою формою • *подати офіційне прохання.*

прохóджуватися, -уюся, -уєшся, *недок.*, **пройти́ся**, пройдýся, прóйдешся, *док.* 1. повільно ходити, прогулюватися • *пройтися парком.* 2. *тільки док., чим по чім, перен.* швидко провести чимсь по поверхні чогось • *пройтися рукою по волоссю.* 3. *тільки док., чим і по чому.* піддати що-небудь якійсь дії • *пройтися ганчіркою по підлозі, пройтися олівцем по статті.*

прохóдити, -джу, -диш, *недок.*, **пройти́**, пройдý, прóйдеш, *док.* 1. ідучи, пересуватися з місця на місце • *коридором пройшов директор.* 2. іти в якому-небудь напрямку, до когось, чогось • *пройти до залу засідань.* Син. **прямувати.** 3. іти мимо когось або чогось, ідучи, залишати в стороні, позаду • *щодня проходити кінотеатр.* Син.

минати. **4.** ідучи, переміщаючись, долати певну відстань • *пройти кілька кілометрів.* **5.** *без додатка.* пересуватися по чому-небудь (про небесні світила) • *небом проходять хмари.* **6.** мати який-небудь напрям (про дорогу, стежку та ін.) • *шлях проходив у північному напрямку.* Син. ***простягатися.*** **7.** виявитися прийнятим, обраним куди-небудь, затвердженим кимсь • *проект пройшов на конкурсі, не пройти на вступних екзаменах.* **8.** *що.* вивчати щось, знайомитися з чимсь • *пройти курс новітньої історії.* **9.** *що.* пізнавати на власному досвіді, переживати що-небудь, виконувати певну роботу, завдання • *проходити військову службу.* **10.** іти, минати, певним чином протікати (про час, період, пору року) • *пройшло кілька годин, простуда проходить.* **11.** відбуватися, здійснюватися, мати місце • *в залі проходять збори.*

прохоло́нути, -óну, -óнеш, *док.* **1.** стати холодним, втратити теплоту • *кава прохолола.* Син. ***охолонути, простигнути.*** **2.** *перен.* стати спокійним, втратити запальність, живість і силу почуттів (про почуття, нервове збудження) • *прохолонути після дискусії.*

процвіта́ти, -áю, -áєш, *тільки недок.* успішно розвиватися, мати сприятливі умови для розвитку • *в країні процвітає корупція.*

процеду́ра, -и, *ж.* **1.** офіційно встановлена послідовність дій для здійснення або виконання чогось • *процедура виборів, дипломатична процедура.* **2.** лікувальний захід, звичайно призначений лікарем • *призначити водні процедури* [з лат. procedere «пересуватися»].

проце́нт, -а, *ч.* **1.** сота частка числа, яке приймається за ціле, за одиницю (позначається знаком %) • *сорок процентів.* **2.** кількість кого-, чого-небудь, що вимірюється у сотих частках чогось, прийнятого за одиницю • *росіяни складають понад дванадцять процентів населення України.* **3.** доход, який одержують на кожні сто грошових одиниць, покладених у банк • *одержати проценти з депозиту.* **4.** плата, яку кредитор одержує від позичальника за користування наданими йому коштами • *повернути проценти за кредит* [з лат. procentum «на сто»]. Син. ***відсоток.***

проце́с, -у, *ч.* **1.** послідовна закономірна зміна предметів і явищ; хід розвитку чого-небудь • *процес формування владної еліти, процес стабілізації гривні.* **2.** сукупність послідовних дій, спрямованих на досягнення певного результату • *виробничий процес.* **3.** розгляд судової справи • *виграти судовий процес.* **4.** активний розвиток хвороби • *запальний процес* [з лат. processus «просування»].

про́шарок, -рку, *ч.* **1.** шар чогонебудь у чомусь, між шарами чогось іншого • *прошарок глини в піщаному кар'єрі, прошарок крему в торті.* **2.** *перен.* соціальна група, що не входить в жодний клас суспільства або чимось вирізняється в межах класу • *привілейований прошарок державних чиновників.* Син. ***верства.***

проща́тися, -áюся, -áєшся, *недок.*,

прости́тися, прощу́ся, прости́шся, *док., з ким і без додатка.* **1.** вимовляти слова, робити жести, пов'язані з прощанням перед розлукою • *проститися з усіма перед виходом.* **2.** *перен.* віддавати останню шану померлому • *тисячі людей прийшли проститися з видатним співаком.* **3.** *перен.* залишати надовго або назавжди що-небудь, розставатися з чимсь • *прощатися з рідним містом.* **4.** *перен.* позбавлятися чого-небудь, відмовлятися від чогось надовго або назавжди • *прощатися з соціалістичним минулим, прощатися з привілеями.*

про́яв, -у, *ч.* дія, процес, що робить явним, помітним чий-небудь стан, чиїсь почуття, наміри тощо • *прояв симпатії, прояв шовінізму.*

проявля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **прояви́ти,** -явлю́, -я́виш, *док. що.* **1.** виявляти, робити помітним що-небудь • *проявляти піклування, проявляти інтерес.* **2.** розчиняти спеціальним розчином, робити видним зображення сфотографованого предмета (на плівці, пластинці) • *проявляти плівку.*

проясні́ти, -іє, *док.* **1.** стати ясним, світлим, незахмареним • *небо проясніло.* **2.** *чим і без додатка, перен.* стати радісним, веселим (про очі, обличчя, погляд) • *похмуре обличчя батька проясніло.*

проясня́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **проясни́ти,** -ню́, -ни́ш, *док., що.* **1.** робити легким для розуміння що-небудь • *прояснити питання.* Син. ***з'ясовувати.*** **2.** робити чітким, виразним, логічним (мислення, думки, свідомість тощо) • *прояснити розум.* **3.** робити радісним, незатьмареним, веселим (обличчя, погляд тощо) • *новина прояснила обличчя учнів.*

пру́жни́й, пру́жна́, пру́жне́. **1.** який після стискання, згинання, натягання швидко відновлює первісну форму • *пружний м'яч.* **2.** *перен.* тугий, міцний (про тіло, м'язи тощо) • *пружні м'язи спортсмена.*

прут, -а́, *ч.* **1.** тонка гнучка гілка без листя. **2.** тонкий, довгий металевий стрижень.

пруча́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.* **1.** чинити опір кому-небудь, роблячи різкі рухи всім тілом • *хлопець пручався й не хотів іти додому.* **2.** *перен.* протидіяти чиїй-небудь волі, чиїмсь бажанням; не підкорятися.

прями́й, -а́, -е́. **1.** рівно витягнутий у якому-небудь напрямку, без вигинів • *пряма лінія, пряма вулиця.* **2.** який іде, веде прямо (про дорогу, стежку) • *піти прямою дорогою додому.* **3.** який безпосередньо стосується кого-, чого-небудь • *прямий обов'язок, мати пряме відношення до справи.* **4.** який не викликає сумнівів, заперечень • *пряма необхідність, пряма користь.* Син. ***очевидний, безспірний.*** **5.** який проявляється цілком відкрито, звучить недвозначно • *пряма підтримка, прямі погрози.* Син. ***явний, неприхований.*** **6.** якому не властиві хитрість, лицемірство • *пряма людина.* Син. ***відвертий, щирий.*** **7.** який безпосередньо поєднує, зв'язує кого-, що-небудь з кимсь, чимсь (про засоби зв'яз-

ку, сполучення тощо) • *прямий телефон до міністра, пряме сполучення між містами.* **8.** який перебуває у безпосередній залежності від чого-небудь • *пряма залежність від вкладеної праці.*

прямови́сний, -а, -е. **1.** який утворює з горизонтальною площиною прямий кут • *прямовисна лінія.* Син. ***вертикальний.*** **2.** дуже стрімкий, не положистий • *прямовисний берег.* Син. ***крутий.***

прямува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* те саме, що **простува́ти.**

псевдоні́м, -а, *ч.* прибране ім'я, прізвище, що ним користуються письменники, артисти, політичні діячі та ін. замість власного прізвища або імені й прізвища • *псевдонім письменника, прибрати псевдонім.*

пси́хіка, -и, *ж.* прояв здатності відображати об'єктивну реальність конкретно у кого-небудь; душевна організація людини • *людська психіка.*

психі́чний, -а, -е. **1.** який стосується психіки • *психічна діяльність.* **2.** пов'язаний з внутрішнім світом людини, її настроєм, почуттями тощо • *психічний стан людини.* Син. ***душевний.*** **3.** пов'язаний із порушенням психіки • *психічна хвороба, психічний розлад.*

псува́ти, -ую́, -ує́ш, *недок.* **1.** *що.* робити непридатним для користування, вживання тощо • *псувати телевізор.* Син. ***пошкоджувати.*** **2.** завдавати шкоди здоров'ю, нервовій системі тощо • *псувати очі, псувати нерви.* **3.** *що.* робити неприємним, поганим, погіршувати (настрій, характер, людські взаємини та ін.) • *псувати стосунки.* **4.** *кого, перен., розм.* негативно впливати на кого-, що-небудь, прищеплювати погані звички, нахили • *псувати школярів, псувати дитячу душу.*

птах, -а, *ч.* хребетна тварина, яка має тіло, вкрите пір'ям, дзьоб і замість передніх кінцівок крила. Син. ***птиця***, *розм.* ***птаха***, *зменш.-пестл.* ***пташка.***

пу́бліка, -и, *ж. збірн.* люди, що перебувають де-небудь як глядачі, слухачі, відвідувачі та ін. • *публіка заповнила зал* [з лат. publicum «суспільство, громада»].

публікува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що.* друкувати, видавати який-небудь твір, текст • *публікувати незнані твори письменника.*

публіци́стика, -и, *ж.* рід літератури, що висвітлює актуальні суспільно-політичні та інші проблеми сучасності в періодичній пресі та окремих виданнях.

публі́чний, -а, -е. **1.** який відбувається в присутності публіки, людей • *публічний виступ, публічний захист дисертації.* Син. ***відкритий, гласний, прилюдний.*** **2.** призначений для широкого відвідування, користування • *публічна бібліотека* [з лат. publicus «громадський»].

пульс, -у, *ч.* **1.** ритмічний рух артеріальної стінки, викликаний виштовхуванням крові із серця • *мати нормальний пульс.* **2.** місце на тілі, звичайно вище зап'ястя, де особливо відчутний цей рух • *перевірити пульс у хворого.* **3.** *перен.* ритм, темп чого-небудь • *пульс*

життя [з лат. pulsus «удар, поштовх»].

пульсува́ти, -у́є, *недок.* **1.** розширюватися і скорочуватися, ритмічно битися (про серце, артерії) • *серце пульсує.* **2.** *перен.* бути в постійному русі • *життя пульсує* [з лат. pulsare «штовхати»]. Син. ***кипіти.***

пульт, -а, *ч.* прнстрій, що дає можливість управляти на відстані роботою чогось • *пульт управління* [з нім. Pult «тс.»].

пункт, -у, *ч.* **1.** місце в просторі, що характеризується певними ознаками (географічне положення, природні особливості тощо) • *найвищий пункт місцевості.* **2.** місце, заселене людьми (село, місто та ін.) • населений пункт. **3.** місце, що має певне призначення, служить для якоїсь мети • *пункт оборони, спостережний пункт.* **4.** окремий розділ офіційного документа або якого-небудь тексту, позначений цифрою або буквою • *третій пункт розділу.* **5.** певне місце в доповіді, виступі, розмові • *зупинитися на кількох важливих пунктах.*

пункти́р, -у, *ч.* переривчаста лінія, утворена короткими рисками або крапками • *підкреслити слово пунктиром* [з нім. punktieren «робити крапки»].

пунктуа́льний, -а, -е. дуже точний, акуратний • *пунктуальний працівник* [з фр. ponctuel «точний»].

пусте́ля, -і, *ж.* **1.** великий (звичайно посушливий) простір з бідною рослинністю або позбавлений рослинності. Син. ***пустиня.*** **2.** ненаселена або малонаселена місцевість • *війна перетворила країну на пустелю.*

пусти́й, -а́, -е́. **1.** нічим не заповнений • *пустий стакан.* Син. ***порожній.*** **2.** ніким, нічим не зайнятий • *пустий кабінет.* Син. ***вільний.*** **3.** *перен.* позбавлений серйозного змісту • *пустий фільм, пуста розмова.* Син. ***беззмістовний, порожній.*** **4.** *перен.* легковажний, пустотливий (про людину) • *пустий хлопець.*

пусти́р, -я́, *ч.* незабудоване, запущене місце • *на пустирі прогулювали собак.*

пу́стка, -и, *ж.* **1.** будинок, у якому ніхто не мешкає. **2.** необроблена, незаселена ділянка землі. **3.** нічим не заповнений простір, безлюдне місце. **4.** стан запустіння, занепаду.

пустува́ти[1], -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** розважаючись, бавитися, гратися (про дітей). **2.** поводитися легковажно, нерозважливо (про дорослих).

пустува́ти[2], -у́є, *недок.* **1.** стояти пустим, нічим не зайнятим • *квартира пустувала другий рік.* **2.** бути, залишатися необробленим (про землю) • *чимало колгоспних земель пустувало.*

путі́вка, -и, *ж.* **1.** офіційне посвідчення, що видається особі, яку куди-небудь направили • *отримати путівку до санаторію.* **2.** листок, на якому записується маршрут і завдання для водіїв транспорту.

путівни́к, -а́, *ч.* довідник, що містить різні відомості про яке-небудь місце • *придбати путівник по Харкову.*

пу́тній, -я, -є. *розм.* **1.** який має пев-

ні позитиві якості • *путня людина, путня книжка.* Син. *розм.* ***путящий.*** **2.** вартий уваги, доречний, розумний • *у доповіді депутата не було жодної путньої думки.* Син. *розм.* ***путящий.*** **3.** придатний для чого-небудь, доброї якості • *не було путнього одягу для вечірки.* Син. *розм.* ***путящий.***

путч, -у, *ч.* збройний виступ групи змовників з метою вчинити державний переворот • *організувати путч* [з нім. Putsch «тс.»].

пухки́й, -а́, -е́. **1.** такий, часточки якого не прилягають щільно одна до одної • *пухкий сніг, пухка земля.* Син. ***розсипчастий.*** **2.** досить повний, з округлими формами, рисами (про людину, її обличчя, тіло) • *пухке підборіддя, пухкі плечі.* **3.** м'який, ніжний на дотик • *вкритися пухкою ковдрою.*

пухли́на, -и, *ж.* **1.** болюче припухле місце, здуття на шкірі людини або тварини • *на місці перелому утворилася велика пухлина.* **2.** розростання тканин, новоутворення в організмі людини або тварини • *доброякісна пухлина, злоякісна пухлина.*

пухна́стий, -а, -е. **1.** вкритий м'яким густим пухом, м'якою, густою шерстю (про тварин) • *гарненьке пухнасте кошеня.* Син. ***пухнатий.*** **2.** м'який, густий, пишний (про шерсть, волосся) • *дівчина мала довге пухнасте волосся.* Син. ***пухнатий.***

пухови́к, -а, *ч.* **1.** верхній одяг (пальто, куртка) з пуховою підкладкою • *купити недорогий китайський пуховик на зиму.* **2.** перина набита пухом • *мама постелила пуховик.*

пу́чка, -и, *ж.* кінчик пальця руки • *торкнутися пучкою щоки.*

пучо́к, -чка́, *ч.* **1.** в'язка яких-небудь однорідних предметів, що їх можна захопити в руку, в оберемок • *купити пучок цибулі.* **2.** листя, трава, волосся, що росте з одного місця, розходячись в різні боки • *пучок волосся.* **3.** сукупність чого-небудь, що розходиться з однієї точки, з одного джерела • *пучок світла.*

пюре́, *невідм., с.* страва, або приправа до страв, приготовлена з розім'ятих чи протертих овочів або фруктів • *картопляне пюре, яблучне пюре.*

п'я́вка, -и, *ж.* **1.** прісноводна тварина типу кільчастих червів, більшість видів якої живиться кров'ю тварин, до тіла яких присмоктується. **2.** *перен.* про людину, яка злобно й зажерливо експлуатує когось.

п'яни́ця, -і, *ч. і ж.* той, хто п'є багато спиртних напоїв, постійно напивається.

п'янки́й, -а́, -е́. **1.** який п'янить, викликає стан сп'яніння • *п'янке вино.* **2.** *перен.* який викликає стан, схожий на сп'яніння • *п'янкі пахощі квітів, п'янке повітря.*

Р

ра́да, -и, *ж.* **1.** орган державної влади, що є формою політичної організації суспільства • *Верховна Рада.* **2.** колегіальний орган якоїнебудь організації, установи; обговорення яких-небудь справ • *педагогічна рада.* **3.** настанова, вказівка, як діяти в яких-небудь обставинах • *дати добру раду.* Син. ***порада.***

радикуліт, -у, *ч.* запалення корінців спинномозкових нервів у людини • *захворіти на радикуліт* [з лат. radikula «корінець»].

ра́дити, -джу, -диш, *недок., кому.* давати пораду, що робити, рекомендувати, як поводитися.

радіа́ція, -ї, *ж.* викид енергії у вигляді електромагнітних хвиль або потоку частинок [з лат. radiatio «сяєво, блиск»]. Син. ***випромінювання.***

ра́діо, *невідм., с.* **1.** система приладів, які служать для передачі звуків на відстані при допомозі електромагнітних хвиль. **2.** заклад, який займається опрацюванням і передачею радіопрограм • *працювати на радіо.* **3.** *розм.* радіоприймач • *слухати радіо* [з лат. radiare «випромінювати»].

радіоакти́вність, -ості, *ж.* властивість деяких атомних ядер, здатність до самостійного розпаду з одночасним випромінюванням елементарних частинок.

радіомо́влення, -я, *с.* передача по радіо текстових і музичних програм.

радіотелефо́н, -у, *ч.* пристрій, що складається з телефону і невеликої радіостанції, який уможливлює телефонний зв'язок при пересуванні.

ра́дість, -дості, *ж.* **1.** почуття задоволення, втіха, приємність • *з радістю погодитися на пропозицію.* **2.** особа, предмет, подія та ін., що викликають радісні почуття • *народження дитини було великою радістю.* **3.** лагідне, ніжне звертання для кого-небудь • *здрастуй, радосте моя.*

раді́ти, -ію, -ієш. відчувати радість з приводу чого-небудь • *раділи перемозі київського «Динамо».* Син. ***тішитися.***

ра́діус, -а, *ч.* **1.** відрізок прямої, що сполучає будь-яку точку кола або поверхні кулі відповідно з центром кола або кулі. **2.** *перен.* величина охоплення чого-небудь, сфера поширення чого-небудь [з лат. radius «промінь; спиця в колесі»].

ра́дник, -а, *ч.* **1.** той, хто радить, дає поради. **2.** назва деяких службових посад, а також осіб, що за-

ймають ці посади, та ін. • *радник посольства України в Польщі.*

ра́зом, *присл.* **1.** спільно, вкупі з ким-, чим-небудь • *разом підемо на пляж.* **2.** спільними зусиллями • *разом зробимо це швидше.* Син. ***гуртом.*** **3.** в той самий час, в ту саму мить • *усі разом захотіли покурити.* Син. ***одночасно.*** **4.** раптом, несподівано, зненацька • *разом за вікном почувся галас.* **5.** за один раз • *випити разом пляшку пива.* Син. ***заразом.*** **6.** *бухг.* у підсумку, всього (при підрахунку).

разю́чий, -а, -е. **1.** який кидається у вічі • *разюча подібність.* **2.** яскравий, крикливий, різкий (про кольори, звуки) • *разючі барви.* **3.** який чимсь вражає, викликає захоплення, здивування • *разючі новини.*

ра́йдуга, -и, *ж.* те саме, що **весе́лка.**

райо́н, -у, *ч.* **1.** адміністративно-територіальна одиниця, яка є складовою частиною областей та великих міст • *Шевченківський район Києва.* **2.** частина території, що має характерні для неї ознаки • *вугледобувний район.* **3.** місцевість, що розташована поблизу чи навколо чогось • *сільський район.*

рак[1], -а, *ч. зоол.* невелика безхребетна тварина з клешнями, вкрита панцирем.

рак[2], -у, *ч.* хвороба, що виникає внаслідок неправильного розростання клітин; злоякісна пухлина • *рак молочної залози.*

раке́та, -и, *ж.* **1.** застосовуваний для світлових сигналів і феєрверків снаряд • *подати сигнал ракетою.* **2.** літальний апарат з реактивним двигуном • *багатоступінчаста ракета.* **3.** бойовий снаряд, що приводиться в дію реактивною силою • *ракети системи «земля—повітря»* [з нім. Rakete «снаряд для феєрверків»].

ра́ма, -и, *ж.* **1.** віконне дерев'яне сплетіння зі склом або без нього. **2.** дерев'яна дверна коробка, яку вставляють у прорізи стін будинку. **3.** чотирикутне або іншої форми обрамлення з різних матеріалів для вставки в нього картин, портретів, дзеркал та ін. • *картина в позолоченій рамі.* **4.** засклене сплетіння для захисту рослин у парниках і теплицях. **5.** *техн.* несуча частина машини, якої-небудь конструкції. Син. ***станина.***

ра́на, -и, *ж.* **1.** пошкодження тканин тіла або внутрішніх органів людини, тварини чим-небудь • *важка рана.* **2.** *перен.* сильне переживання, душевний біль • *невигойна сердечна рана.*

ранг, -у, *ч.* **1.** персональні звання для офіцерів Військово-морського флоту • *капітан першого рангу.* **2.** ступінь, чин, спеціальне звання, категорія (наприклад в дипломатичній службі) [з нім. Rang «тс.»].

ра́нець, -нця, *ч.* сумка із шкіри або з іншого матеріалу, яку носять школярі за допомогою заплічних ременів на спині [з нім. Ranzen «тс.»].

ра́нній, -я, -є. **1.** який являє собою початкову пору або стадію певного періоду, моменту • *раннє дитинство.* **2.** який рано настає або

з'являється раніше, ніж звичайно • *ранній сніг, ранні яблука.*

ра́нок, -нку, *ч.* **1.** частина дня після ночі, початок, перші години дня • *погожий ранок.* **2.** святковий захід для дітей • *новорічний ранок.*

ра́порт, -у, *ч.* усне або письмове службове повідомлення, донесення військовослужбовця або підлеглого начальникові • *подати рапорт* [з фр. rapport «тс.»].

ра́са, -и, *ж.* **1.** в антропології — історично складена група людей, об'єднана спільністю походження, що виражається в спільності спадкових ознак: будови тіла, форми голови, пігментації шкіри, волосся, очей та ін. **2.** у біології — група організмів одного виду або підвиду, яким властиві спільні ознаки [з фр. race «тс.»].

раси́зм, -у, *ч.* теорія про мниму нижчість одних рас щодо інших, яка спирається на твердження про неоднакову біологічну, суспільну, інтелектуальну вартість людських рас.

рафіно́ваний, -а, -е. **1.** очищений від домішок • *рафінована олія.* **2.** *перен.* витончений, вишуканий • *рафінований роман* [з фр. raffiner «очищувати»].

рахува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** *кого, що.* визначати суму, кількість • рахувати гроші. **2.** *без додатка.* називати в послідовному порядку числа (під час підрахунку). **3.** *на кого—що, розм.* розраховувати, надіятися на кого-, що-иебудь • *рахувати на погашення боргу.*

раху́нок, -нку, *ч.* **1.** *род.* -а. документ із вказаною сумою грошей, яку треба сплатити за певні речі, послуги й т. ін. • *одержати рахунок за готель.* **2.** документ на одержання грошей, належних за що-не-будь. **3.** виражений цифрами стан майна або капіталу як результат фінансових оборотів; записи витрат і прибутків • *відкрити рахунок у банку.* **4.** результат спортивних зустрічей, змагань, цифрове співвідношення очок • *нічийний рахунок.*

раціоналіза́ція, -ї, *ж.* організація якої-небудь діяльності доцільнішими способами, ніж існуючі • *раціоналізація методів навчання* [з лат. rationalis «розумний»].

рва́ти, рву, рвеш, *недок., що.* **1.** розділяти на частини, порушувати цілісність чогось • *рвати папір.* Син. ***розривати.*** **2.** робити дірявим, рваним • *рвати одяг.* Син. ***зношувати.*** **3.** знімати, відділяти від стебла, кореня різким рухом • *рвати яблука.* Син. ***зривати.*** **4.** висаджувати в повітря • *рвати скелі.* Син. ***підривати.*** **5.** *перен.* припиняти, розривати • *рвати стосунки, рвати зв'язки.*

реабілітува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого.* **1.** встановлювати чистоту, незаплямованість репутації, спростовуючи неправдиве, фальшиве звинувачення, чутки та ін. • *реабілітувати добре ім'я.* **2.** *юр.* скасувати всі правові наслідки судового вироку стосовно особи, необґрунтовано притягненої до судової відповідальності • *реабілітувати невинно засудженого*

[з лат. rehabilitatio «поновлення»].

реагува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** *на що.* діяти, поводитися яким-небудь чином у відповідь на щось, під впливом чогось • *реагувати посмішкою на зауваження.* **2.** *на що.* відповідати на зовнішні й внутрішні імпульси (про живий організм, клітини) • *зіниці очей реагують на світло.*

реа́ктор, -а, *ч.* пристрій, що виробляє теплову енергію та випромінення в результаті реакції розщеплення атомних ядер • *ядерний реактор* [з англ. reactor «тс.»].

реа́кція[1], -ї, *ж.* **1.** дія, вчинок, що виникає як відповідь на ту чи іншу дію, явище • *викликати бурхливу реакцію слухачів.* **2.** відповідь організму на те чи інше подразнення • *реакція організму на грип.* **3.** *хім.* взаємодія між речовинами, що призводить до виникнення нових речовин • *реакція окислення.*

реа́кція[2], -ї, *ж.* політичний або економічний опір прогресивним змінам.

реалі́зм, -у, *ч.* **1.** здатність тверезо, практично оцінювати дійсність, виходити з реальної обстановки, життєвих умов та ін. **2.** *філос.* у теорії пізнання — погляд, що визнає існування реального, об'єктивного, не залежного від нас зовнішнього світу. **3.** у творах літератури й мистецтва — відтворення дійсності згідно із спостереженнями та осягнутим рівнем пізнання [з лат. realis «речовий»].

реалізува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., що.* **1.** перетворювати в життя, здійснювати плани, думки • *реалізувати свій задум.* **2.** переводити щось на гроші; продавати товар • *реалізувати товар за зниженою ціною.*

реа́льність, -ності, *ж.* **1.** об'єктивно існуюча дійсність; явища, факти, предмети об'єктивної дійсності. **2.** можливість виконання, здійсненність • *реальність створення фірми* [з лат. realis «речовий»].

реві́зія, -ї, *ж.* **1.** обстеження діяльності установи, організації, службової особи з метою перевірки законності, правильності дій. **2.** перегляд положень якого-небудь вчення, теорії з метою внесення змін, поправок [з лат. revisio «перегляд»].

ревмати́зм, -у, *ч.* гостре або хронічне захворювання, яке супроводжується болем та викривленням суглобів та оточуючих тканин.

ре́вний, -а, -е. **1.** старанний, ретельний у чому-небудь • *ревний до роботи.* **2.** дуже щирий • *ревні почуття.*

ревнува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого.* відчувати ревнощі до кого-небудь.

револю́ція, -ї, *ж.* **1.** повалення існуючого ладу і встановлення нового • *Центральна Рада була створена після Лютневої революції.* **2.** різка зміна в якій-небудь галузі; перехід з однієї якості в іншу • *революція в медицині* [з фр. révolution «тс.»].

регіо́н, -у, *ч.* територія, що відрізняється від інших комплексом географічних та природних рис, а також особливостями людської ді-

яльності • *промисловий регіон* [з англ. region «тс.»].

регла́мент, -у, *ч.* встановлений, прийнятий розпорядок засідання, зборів, з'їзду та ін. • *порушувати регламент зборів* [з пол. reglament «тс.»].

регре́с, -у, *ч.* занепад у розвитку, перехід від більш високих форм розвитку до нижчих, рух назад [з лат. regressus «повернення, рух назад»].

регуля́рний, -а, -е. **1.** який рівномірно і правильно відбувається, повторюється через певні проміжки часу • *регулярний відпочинок.* **2.** який має твердо встановлену постійну організацію і систематичний курс військового навчання (про армію, війська та ін.) • *регулярні війська* [з лат. regularis «тс.»].

реда́кція, -ї, *ж.* **1.** колектив, що здійснює підготовку видання до друку, а також підготовку передач для радіо та телебачення • *редакція журналу «Політика і культура», редакція музичних передач.* **2.** приміщення, в якому здійснюється редагування чого-небудь • *зайти до редакції.* **3.** текст літературного або музичного твору, що одержав той чи інший вигляд при своєму створенні або в результаті дальших змін, переробок • *друга редакція роману* [з фр. rédaction «установа, що займається редагуванням текстів»].

реє́стр, -у, *ч.* список, перелік когось або чогось • *внести до реєстру, реєстр слів у словнику* [з пол. rejestr «тс.»].

реєструва́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого, що.* **1.** брати на облік, заносити в книгу, в список та ін. з метою обліку або надання чому-небудь законної сили • *реєструвати біженців.* **2.** робити запис про щось, відмічати яке-небудь явище, спостереження, факт • *реєструвати землетрус* [з лат. registratio «вносити у список»].

режи́м, -у, *ч.* **1.** державний лад, спосіб правління, що базується на застосуванні сили • *комуністичний режим.* **2.** точно встановлений розпорядок життя, занять, діяльності; спосіб життя, приписаний лікарем • *постільний режим.* **3.** система правил, заходів, установлених для досягнення певної мети • *режим економії* [з фр. régime «спосіб управління»].

режисе́р, -а, *ч.* особа, що керує постановкою спектаклю, кінофільму, теле- чи радіопрограми • *видатний режисер* [з фр. régisseur «тс.»].

резе́рв, -у, *ч.* **1.** запас чого-небудь, що спеціально зберігається для виконання у випадку необхідності • *продовольчі резерви.* **2.** можливості, засоби, ще не використані для здійснення чого-небудь • *уряд ще не використав усіх резервів.* **3.** частина військ, що не одержала певного завдання до початку бою і призначена для використання в бою • *тримати у резерві дві дивізії* [з фр. réserve «запас»].

резиде́нція, -ї, *ж.* місце постійного перебування уряду, глави держави або високопоставлених осіб;

місце тимчасового проживання високопоставленої офіційної особи • *резиденція посла, резиденція Президента України* [з лат. residens «той, що перебуває де-небудь»].

резолю́ція, -ї, *ж.* **1.** ухвала, декларація або постанова, прийнята зборами, з'їздом та ін. в результаті обговорення якогось питання • *ухвалити резолюцію зборів.* **2.** напис керівника, начальника на діловому папері, що містить рішення щодо викладеної на папері справи • *на документі бракувало резолюції міністра* [з лат. resolutio «рішення»].

резона́нс, -у, *ч.* **1.** здатність збільшувати силу й тривання звука, властиві приміщенням, внутрішня поверхня яких може відбивати звукові хвилі; добра чутність звуків • *зала має чудовий резонанс.* **2.** *перен.* реакція на щось; відгомін, відгук • *п'єса викликала жвавий резонанс* [з фр. résonance «відлуння»].

результа́т, -у, *ч.* **1.** остаточний, кінцевий підсумок якого-небудь заняття, діяльності, розвитку • *результат досліджень, результат роботи.* **2.** наслідок якої-небудь дії, якогось явища й т. ін. • *зубожіння населення — результат неефективної роботи уряду.* **3.** сума, яку одержують після певних математичних дій • *результат множення, результат ділення.*

резюме́, *невідм., с.* **1.** короткий виклад змісту чого-небудь (доповіді, статті й т. ін.). **2.** коротке повідомлення про себе (напр. при прийомі на роботу) [з фр. résumé «короткий виклад змісту»].

ре́йка, -и, *ж.* **1.** вузька й тонка дерев'яна дошка або брусок. **2.** сталевий вузький брус, що розміщається на шпалах залізничного або трамвайного полотна в два ряди для руху поїздів, трамваїв та ін. • *трамвайні рейки.*

рейс, -у, *ч.* шлях за заданим, визначеним маршрутом, здійснюваний судном або яким-небудь іншим транспортом з метою перевезення вантажу або пасажирів • *пароплавний рейс* [з нім. Reise «мандрівка»].

ре́кет, -у, *ч.* злочинна діяльність, пов'язана з поділом території на сфери впливу, шантажем та вимаганням у громадян грошей або цінностей [з англ. racket «тс.»].

рекла́ма, -и, *ж.* **1.** розповсюдження інформації про який-небудь товар з метою заохочення до його купівлі • *реклама товарів вітчизняного виробництва.* **2.** напис, малюнок, плакат, оголошення або радіо- чи телеповідомлення, що заохочує клієнтів до купівлі якого-небудь товару [з фр. réclame «тс.»].

рекомендува́ти, -ýю, -ýєш, *недок. і док.* **1.** *кого.* даючи сприятливий відзив, пропонувати використати на роботі, прийняти кудись; позитивно характеризувати когось • *рекомендувати на роботу.* **2.** *що і з інфін.* радити, зробити, здійснити щось, діяти яким-небудь чином; пропонувати • *рекомендувати переглянути фільм* [з лат. recommendare «радити»].

рекóрд, -у, *ч.* найвищий зареєстро-

ваний показник досягнень в чому-небудь • *встановити рекорд у стрибках з жердиною* [з англ. record «тс.»].

ре́ктор, -а, *ч.* особа, яка очолює вищий навчальний заклад • *ректор університету* [з лат. rector «управитель»].

релі́гія, -ї, *ж.* форма суспільної свідомості, яка стосується розвитку, мети існування людини, її залежності від надприродних сил і закладає надприродні джерела моральних принципів [з лат. religio «тс.»].

ремо́нт, -у, *ч.* виправлення пошкоджень, усунення дефектів, поломок, лагодження чого-небудь • *ремонт взуття, капітальний ремонт* [з фр. remonte «тс.»].

ремонтува́ти, -у́ю, -у́єш. виправляти пошкодження, усувати неполадки, дефекти • *ремонтувати праску.* Син. ***лагодити.***

рента́бельний, -а, -е. який виправдовує витрати, доцільний у господарському відношенні • *рентабельне виробництво* [з нім. rentabel «тс.»]. Син. ***доцільний, прибутковий.***

рентге́н, *ч.* 1. *род.* -у. просвічування рентгенівськими променями • *треба пройти рентген.* 2. *род.* -а. апарат для просвічування рентгенівськими променями. 3. *розм.* рентгенівський знімок чого-небудь • *рентген легенів.* 4. *род.* -у. одиниця дози (кількості) рентгенівського проміння [з нім. Rentgen «тс.»].

репертуа́р, -у, *ч.* 1. сукупність творів (п'єс, фільмів), які складають програму театру, кінотеатру, філармонії та ін. • *репертуар театру.* 2. ролі, музика, виконувані актором, музикантом • *репертуар піаніста* [з фр. rйpertoire «репертуар»].

репети́ція, -ї, *ж.* розучування або пробне виконання спектаклю, п'єси, музики й т. ін. як форма підготовки мистецького колективу чи окремого актора, виконавця до внступів' • *репетиція оркестру* [з лат. repetitio «повторення»].

ре́пліка, -и, *ж.* 1. коротке висловлювання, зауваження одного співбесідника на слова іншого • *обмінятися репліками.* 2. коротка увага з місця щодо змісту промови оратора, доповідача • *кинути репліку з місця.* 3. елемент сценічного діалогу; відповідь дійової особи на слова партнера, а також останні слова одного персонажа, за якими наступає мова іншого [з фр. réplique «тс.»].

репорта́ж, -у, *ч.* 1. жанр публіцистичної прози • *видати книгу репортажів.* 2. інформація та коментар про поточні події, відомі авторові на підставі власного спостереження • *репортаж з місця подій* [з фр. reportage «тс.»].

репре́сія, -ї, *ж.* гострі заходи, які застосовуються як форма переслідування за що-небудь • *сталінські репресії* [з лат. repressio «придушення»].

репута́ція, -ї, *ж.* загальна думка, що склалася про когось або про щось • *у нього репутація доброго спеціаліста* [з фр. rйputation «тс.»].

ресóра, -и, *ж.* пружний пристрій у вигляді пружини або зв'язки сталевих стрічок, який поміщається між осями й кузовом вагона, машини й т. ін. і призначений для пом'якшення ударів під час їзди • *пружинна ресора* [з фр. resort «тс.»].

респýбліка, -и, *ж.* **1.** форма державного устрою, у якому иайвища влада належить органам, обраним під час виборів. **2.** держава, що має такий устрій [з лат. res publica «громадська справа; держава»].

реставрáція, -ї, *ж.* **1.** відновлення пам'яток архітектури, творів мистецтва • *реставрація церкви.* **2.** повернення поваленого раніше ладу, скинутої династії • *реставрація комунізму* [з лат. restauratio «відновлення»].

ресторáн, -у, *ч.* приміщення (звичайно з музикою і танцями), де подаються страви й напої, які споживаються за столиками.

ресýрс, -у, *ч., звичайно в мн.* **ресýрси**, -ів. запаси, кошти, які є в наявності для використання на випадок необхідності • *економічні ресурси держави* [з фр. ressources «тс.»].

реферáт, -у, *ч.* **1.** доповідь на основі опрацювання якого-небудь питання • *виголосити реферат.* **2.** короткий виклад змісту наукової праці, книжки та ін. [з лат. referre «доповідатн»].

рефере́ндум, -у, *ч.* голосування з приводу якого-небудь питання, що проводиться на території держави або певної території, у якому беруть участь повнолітні особи [з лат. referendum «те, про що слід повідомити»].

рефере́нт, -а, *ч.* **1.** службова особа, яка є доповідачем, консультантом з відповідного кола питань. **2.** особа, яка веде справи якоїсь установи або відділу [з лат. referre «повідомляти, доповідати»].

рефóрма, -и, *ж.* зміна, що проводиться в якій-небудь системі без порушення основ з метою її покращення • *економічні реформи* [з фр. réforme «тс.»].

реце́нзія, -ї, *ж.* стаття, що містить у собі аналіз і оцінку наукового або художнього твору, спектаклю, концерту та ін. [з лат. recensio «огляд»].

реце́пт, -а, *ч.* **1.** письмова вказівка лікаря аптеці про виготовлення і застосування ліків, оптиці — окулярів і т. ін. хворому • *мазь зроблено за рецептом.* **2.** вказівка, настанова про спосіб виготовлення чогось • *рецепт пирога* [з лат. receptum «отримане»].

ре́чення, -я, *с.* граматично та інтонаційно оформлена цілісна мовна одиниця, яка є основним засобом формування та вираження думки • *написати кілька речень у листі.*

речовинá, -йни́, *ж.* **1.** те, з чого складається фізичне тіло • *всі речовини складаються з атомів.* **2.** матерія з її властивостями • *обмін речовин.*

ре́шта, -и, *ж.* **1.** те, що залишилося невнкористаним, невитраченим з чого-небудь цілого • *решта торта.* **2.** всі, крім даного • *вийшов один, а з ним і решта.* **3.** залишок

грошей, що повертається при розрахункові • *продавець поклав на прилавок решту.* Син. ***здача.***

ри́ба, -и, *ж.* водяна хребетна тварина з непостійною температурою тіла, яка дихає зябрами й має плавці й шкіру, звичайно вкриту лускою • *наловити риби.*

риба́лка, -и, *ч.* і *ж.* людина, що займається рибальством.

ри́зик, -у, *ч.* усвідомлена можливість небезпеки; сміливий ініціативний вчинок, дія із сподіванням успіху • *йти на ризик.*

ри́нок, -нку, *ч.* **1.** місце торгівлі харчовими продуктами й товарами під відкритим небом або в торгових рядах. Син. ***базар.*** **2.** сукупність справ, операцій, пов'язаних з купівлею, продажем товарів, обміном капіталу та ін.; покупці та продавці, які своїми рішеннями впливають на формування попиту, пропозиції, рівня цін • *ринок праці, ринок цінних паперів.*

ри́нути, -ну, -неш, *недок. і док.* **1.** з силою потекти • *вода ринула в нове русло.* **2.** проникати кудись (про повітря) • *повітря ринуло у відчинене вікно.* **3.** з силою кинутися на когось або на щось, рушити проти кого- або чого-небудь • *ринути на ворога.*

рис, -у, *ч.* **1.** трав'яниста рослина з родини злакових, зерна якої є харчовим продуктом, а солома використовується в легкій промисловості. **2.** зерна цієї рослини.

ри́са, -и, *ж.* **1.** лінія, проведена на якійсь поверхні • *провести рису олівцем.* **2.** *перен.* ознака, особливість, властивість кого- або чогонебудь • *риси характеру.*

рисува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого, що.* зображувати, відтворювати від руки за допомогою графічних засобів (штрихів, плям, контурних ліній). Син. ***малювати.***

ри́ти, ри́ю, ри́єш. **1.** розкопувати, розривати, розпушувати що-небудь рихле, сипке • *рити землю лопатою.* **2.** вибираючи, викидаючи землю, робити, копати заглиблення, яму • *рити канал.*

ритм, -у, *ч.* рівномірне чергування яких-небудь елементів (звукових, рухових та ін.) • *ритм вальсу, ритм праці.*

ритуа́л, -у, *ч.* **1.** сукупність обрядів, що супроводжують релігійну відправу й становлять її зовнішнє оформлення • *ритуал хрещення.* **2.** вироблений звичаєм або запроваджений порядок здійснення чого-небудь • *сімейний ритуал* [з лат. ritualis «обрядовий»]. Син. ***церемонія.***

ри́цар, -я, *ч.* **1.** *іст.* західноєвропейський середньовічний феодал на військовій службі. **2.** *перен.* самовідданий захисник кого-, чогонебудь. Син. ***лицар.*** **3.** *перен.* вихований, витончено чемний чоловік [з нім. Ritter «важкоозброєний кінний воїн»]. Син. ***лицар.***

рishто́вання, риштува́ння, -я, *с.* тимчасовий високий дерев'яний або трубчастий настил для проведення будівельних робіт або реставрації • *будинок у риштованнях.*

рі́вень, -вня, *ч.* **1.** умовна горизонтальна лінія або площина, що слу-

жить межею висоти, яку має або на якій міститься хто- або щонебудь • *рівень першого поверху.* **2.** *перен.* ступінь, що характеризує якість, висоту, величину розвитку чогось • *рівень культури.*

рівний[1], -а, -е. **1.** такий же, однаковий з ким- або з чим-небудь (за величиною, якістю та ін.); відповідний за кількістю, величиною, значенням та ін. • *рівні між собою величини.* **2.** який користується однаковими правами • *рівне виборче право.*

рівний[2], -а, -е. **1.** який не має западин і підвищень • *рівний берег.* Син. ***плоский, гладкий.*** **2.** який не має вигинів і викривлень • *рівна вулиця.* Син. ***прямий.*** **3.** *перен.* спокійний, урівноважений (про людину, її характер, поведінку) • *мати рівний характер.*

рівнова́га, -и, *ж.* **1.** стан нерухомості, спокою, в якому знаходиться тіло під дією рівних, протилежно спрямованих сил. **2.** стійке положення кого-, чого-небудь у просторі • *розставити ноги для рівноваги.* **3.** *перен.* спокійний душевний стан людини • *втратити душевну рівновагу.* **4.** стійке співвідношення між чим-небудь, урівноваження одного іншим • *у парламенті склалася політична рівновага.*

рівномі́рний, -а, -е. **1.** однаковий, постійний у всіх своїх частинах, елементах або протягом усієї дії • *рівномірний розподіл коштів між регіонами.* **2.** який здійснюється весь час з однаковою швидкістю, ритмічністю • *рівномірний подих.*

рівня, -і, *ч.* і *ж.*, *розм.* людина, рівна іншій в якому-небудь відношенні • *цей письменник — не рівня Винниченкові.*

рівня́ти[1], -я́ю, -я́єш, *недок.* **1.** *кого, що, з ким—чим і до кого—чого.* зіставляти, порівнювати кого-, щонебудь із кимсь, чимсь • *рівняти мрії до дійсності.* **2.** *кого, що.* однаково оцінювати, вважати рівними • *рівняти людей фізичної і розумової праці.* Син. ***зрівнювати.***

рівня́ти[2], -я́ю, -я́єш, *недок., що.* **1.** робити рівним, гладким • *рівняти шосе.* **2.** робити рівним, без згинів, складок • *рівняти одяг.* Син. ***випрямляти.***

рід, ро́ду, *ч.* **1.** форма спільності людей за первіснообщинного ладу, члени якої об'єднані кровною спорідненістю, колективним виробництвом і споживанням. **2.** ряд поколінь, що походять від одного предка • *з їхнього роду походять знамениті мореплавці.* **3.** *збірн.* усі родичі, рідні • *на весілля зібрався увесь рід.* Син. ***сім'я, родина.*** **4.** тип, вид чого-небудь • *рід діяльності.* **5.** *біол.* у систематиці рослин і тварин — група тваринних або рослинних організмів, що об'єднує близькі види. **6.** граматична категорія, властива іменникам багатьох мов • *чоловічий рід, жіночий рід.*

ріди́на́, -и́, *ж.* один із станів речовини, проміжний між твердим і газоподібним • *налити рідини в склянку.*

рідки́й, -а́, -е́. **1.** який перебуває в

стані рідини • *рідкий метал.* **2.** позбавлений достатнього вмісту чого-небудь в якійсь рідині • *рідка каша.* Син. ***негустий.*** **3.** який складається з неблизько розміщених один біля одного предметів або частин • *рідкий ліс.* **4.** який трапляється нечасто • *рідкий випадок.* Син. ***незвичайний, рідкісний.*** **5.** який повторюється, відбувається, буває через певні проміжки часу • *рідкі краплі дощу падали на землю.*

рідкісний, -а, -е. **1.** який трапляється нечасто • *рідкісна ситуація.* Син. ***незвичайний.*** **2.** який виділяється серед інших своїми якостями, властивостями тощо • *рідкісної краси місцевість.* Син. ***чудовий.***

рідний, -а, -е. **1.** який має кровну спорідненість, кровний зв'язок із ким-небудь • *рідні брати.* **2.** який перебуває у шлюбі з ким-небудь • *рідна дружина.* **3.** *перен.* близький кому-небудь за духом, звичками, поглядами. **4.** у якому народився, виріс хто-небудь, пов'язаний з місцем народження • *рідне місто.*

різати, ріжу, ріжеш. **1.** чим-небудь гострим розділяти що-небудь на частини, подрібнювати, відокремлювати частину від цілого • *різати овочі.* **2.** *кого.* ранити, умертвляти кого-небудь чим-небудь гострим; забивати свійських тварин, птахів на м'ясо • *різати гусей.* **3.** *розм.* робити операцію кому-небудь. **4.** *перен.* неприємно, прикро вражати • *фальшиві звуки різали вухо.*

Різдвó, -á, *с.* християнське свято народження Христа, що відзначається католиками та протестантами 25 грудня, православними — 7 січня.

різкúй, -á, -é. **1.** який проявляється з великою силою, гостротою (про звук, вітер, холод та ін.) • *різкий вітер пронизував до кісток.* **2.** пронизливий, раптовий і дуже значний (про світло) • *різке світло вдарило в очі.* Син. ***яскравий, сліпучий.*** **3.** гострий, рішучий (про висловлювання) • *різке заперечення.* **4.** позбавлений м'якості, делікатності (про людину) • *різка вдача.* Син. ***грубий.***

рíзний, -а, -е. **1.** неоднаковий, несхожий з іншими у чому-небудь • *ми з ним надто різні люди.* **2.** не один і той же, інший • *прямувати різними вулицями.* **3.** усіх видів • *різні товари.* Син. ***різноманітний, всілякий.***

різнобíчний, -а, -е. **1.** зв'язаний з різними сторонами дійсності; різний за змістом • *різнобічний процес.* **2.** який має різноманітні інтереси, здібності, знання • *різнобічна людина.*

різнóвид, -у, *ч.* **1.** видозміна, окремий вид якої-небудь загальної категорії, якого-небудь типу, явища • *різновиди комп'ютерів.* **2.** у біології — група окремих представників у межах одного виду, що мають ряд однорідних ознак, які відрізняють їх від інших представників цього ж виду • *різновиди пшениці.*

різномáстий, -а, -е. **1.** відмінний від іншого за мастю, різної масті • *різ-*

номасті коні. **2.** *перен.* відмінний від іншого за своїми властивостями, ознаками, змістом. Син. ***різнорідний, різний.***

різноріднии́й, -а, -е. відмінний від іншого за своїми властивостями, ознаками, змістом • *різнорідні думки.* Син. ***різний.***

різьби́ти, -блю́, -би́ш. **1.** наносити малюнок, візерунок різцем на який-небудь твердий матеріал; прикрашати що-небудь різьбленням • *різьбити палицю.* **2.** вирізуючи щось, створювати скульптурне зображення з якого-небудь твердого матеріалу • *різьбити з мармуру.*

рік, ро́ку, *ч.* **1.** період, за який Земля обертається навколо Сонця, нараховує 365 днів (кожні 4 роки 366 днів). **2.** період часу в дванадцять місяців, що рахується від будь-якого дня • *навчання тривало п'ять років.*

ріка́, -и́, *ж.* **1.** водний потік, що живиться з джерела або стоком атмосферних опадів і тече по видовжених зниженнях рельєфу від верхів'я до гирла • *переплисти ріку.* **2.** *перен., чого.* дуже велика кількість чого-небудь, що тече, сиплеться й т. ін. • *ріка слів.*

ріме́йк, -а, *ч.* нова версія популярного раніше мистецького твору (кінофільму, пісні тощо) [з англ. remake «тс.»].

річ, ре́чі, *ж.* **1.** предмет, переважно домашнього вжитку, трудової діяльності • покласти річ на місце. **2.** справа, проблема • *річ не в тому, що...* **3.** подія, факт, випадок • *то давня річ.* **4.** робота, справа, якою займається або повинен займатися хто-небудь • *писання віршів — не твоя річ.* Син. ***діло.*** **5.** *філос.* об'єктивний світ (предмети, явища), що існує поза свідомістю людини й діє на цю свідомість.

рі́чище, -а, *с.* те саме, що **русло́.**

рі́шення, -я, *с.* **1.** вирок суду, постанова, розпорядження якої-небудь організації • *рішення суду.* **2.** продуманий намір зробити що-небудь, вчинити як-небудь • *остаточне рішення, за власним рішенням.* **3.** спосіб вирішення, зображення, розв'язання чого-небудь • *режисер запропонував оригінальне рішення.*

рішу́чий, -а, -е. **1.** сміливий, непохитний у своїх рішеннях, діях, вчинках • *рішуча людина.* **2.** дуже наполегливий, сильний, енергійний, завзятий • *рішучий наступ.* **3.** який становить собою певне рішення • *рішуча відповідь.* Син. ***остаточний.*** **4.** найважливіший, найістотніший для дальшого ходу, розвитку чого-небудь • *рішучий бій.* Син. ***вирішальний.***

РНБО [ер-ен-бе-о́], *невідм., ж.* скорочення: Рада з національної безпеки та оборони • *призначити на посаду секретаря РНБО.*

роби́ти, роблю́, ро́биш, *недок.* **1.** *що.* займатися чимсь, виконувати якусь роботу • *робити важку роботу.* **2.** *що.* виготовляти, виробляти • *робити килими.* **3.** займатися якою-небудь працею • *робити на підприємстві.* Син. ***трудитися, працювати.*** **4.** діяти, поводитися

яким-небудь чином • *роби, як знаєш.* **5.** *кого яким.* приводити когось до якогось стану, перетворювати кого- або що-небудь у кого-, що-небудь • *робити щасливим, робити господарем.*

робітни́к, -á, *ч.* **1.** той, хто створює матеріальні цінності, працюючи на промисловому підприємстві. **2.** той, хто працює, трудиться. Син. ***трудівник.***

робо́та, -и, *ж.* **1.** дії, які виконують, щоб зробити що-небудь, досягти чого-небудь; праця • *наукова робота.* **2.** результат виконаної праці • *робота старих ювелірів.* **3.** посада, джерело заробітку, заняття як засіб існування • *брати на роботу.*

рове́сник, -а, *ч.* людина, яка має однаковий з ким-небудь вік • *ми з ним ровесники.*

родзи́нка, -и, *ж. частіше мн.* **родзи́нки.** сушені ягоди винограду • *спекти кекс з родзинками.*

роди́на, -и, *ж.* **1.** група людей, що складається з батьків, дітей, внуків і близьких родичів, які проживають разом • *за столом зібралася уся родина.* Син. **сім'я.** **2.** *біол.* група, що складається з декількох родів тварин або рослин, схожих будовою та близьких між собою за походженням • *родина пальмових.* **3.** споріднена між собою група людей, рід, покоління кого-небудь. Син. ***рідня.***

роди́ти, роджу́, ро́диш, *недок. і док.* **1.** давати життя дитині під час пологів. **2.** *перен.* давати початок чому-небудь, створювати що-небудь, бути причиною чого-небудь; викликати що-небудь • *родити бажання.*

родо́вище, -а, *с.* природне скупчення корисних копалин у будь-якій ділянці земної кори у великій кількості • *діамантові родовища.*

родові́д, -во́ду, *ч.* **1.** походження, послідовність, історія поколінь певного роду • *вивчати родовід власної родини.* **2.** *перен.* історія створення, виникнення, появи чого-небудь • *родовід міста.*

родю́чий, -а, -е. **1.** здатний давати великий урожай (про землю) • *родюча нива.* **2.** який дає великий урожай зерна, плодів, ягід (про рослини) • *родюча яблуня.* **3.** багатий на врожай (про пору року) • *родюче літо.*

роже́вий, -а, -е. **1.** світло-червоний • *рожева спідниця.* **2.** *перен.* нічим не затьмарений • *рожевий настрій.* Син. ***радісний, світлий.***

розбавля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **розба́вити,** -влю, -виш, *док.* **1.** додаючи в який-небудь розчин воду або іншу рідину, зменшувати його насиченість • *розбавляти вино водою.* **2.** змішувати що-небудь із рідиною • *розбавити кашу молоком.*

розбе́щений, -а, -е. **1.** неслухняний, невитриманий, свавільний. **2.** морально зіпсований, з поганими, аморальними звичками. Син. ***розпусний, розтлінний.*** **3.** недисциплінований, свавільний. Син. ***розпущений.***

розбива́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **розби́ти,** розі́б'ю, розі́б'єш, *док.*

1. ударяючи чим-небудь об щось чи упускаючи на землю, підлогу, порушувати його цілісність • *розбити вікно, розбити чашку.* **2.** пошкоджувати, руйнувати, приводити до непридатного стану що-небудь поштовхами, ударами тощо • *буря розбила корабель.* **3.** ушкоджувати, ранити, дуже забивати яку-небудь частину тіла • *розбити лікоть.* **4.** завдавати поразки, перемагати кого-, що-небудь • *розбити ворожі війська.* **5.** *перен.* занапащати, марнувати що-небудь • *розбити кохання.* **6.** *перен.* доводити неспроможність, помилковість певного твердження, переконання й т. ін. • *розбити аргументи опонентів.* **7.** ділити, розподіляти кого-, що-небудь на певні групи, частини • *розбити текст на частини.*

розбира́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **розібра́ти,** розберу́, розбере́ш, *док., що.* **1.** брати, забирати все (всіх) по одному або по частинах • *розібрати кавуни.* **2.** розкладати що-небудь на складові частини, деталі • *розбирати фотоапарат.* **3.** перебираючи що-небудь, розкладати, розміщувати, сортувати • *розбирати книжки.* **4.** вникаючи у що-небудь, розглядаючи детально, з'ясовувати істину, виносити певне рішення • *розбирати справу.* **5.** розпізнавати, вгадувати що-небудь зором, на слух, дотик і т. ін. • *розбирати почерк.* **6.** сильно діяти, впливати, викликаючи збудження, хвилювання • *сміх розбирає.* **7.** *розм.* скидати одяг • *розбирати дитину перед купанням.* Син. ***роздягати.***

розбіга́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **розбі́гтися,** -біжу́ся, -біжи́шся, *док.* **1.** бігти в різні сторони (про багатьох) • *діти розбіглися на всі боки.* **2.** пробігати якусь відстань, готуючись до стрибка • *спортсмен розбігся й вдало стрибнув.* Син. ***розганятися.*** **3.** бути неоднаковим з чим-небудь, відрізнятися від чогось за змістом, формою та ін. • *думки їхні з приводу реформи розбігалися.*

розбі́рливий, -а, -е. **1.** який легко розібрати, сприйняти слухом або зором • *розбірливий почерк.* Син. ***чіткий, ясний.*** **2.** вимогливий, строгий у виборі або оцінці чогось • *він розбірливий в їжі.*

розбірни́й, а́, -е́. який можна розібрати на частини • *розбірні меблі, розбірна модель.*

розважа́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **розва́жити,** -жу, -жиш, *док., кого.* **1.** займаючи кого-небудь справами та ін., відволікати його від чогось гнітючого, неприємного • *розважити засмученого батька.* **2.** веселити, потішати кого-небудь чимсь • *клоун розважав публіку.* **3.** обмірковувати щось всебічно, зважувати • *розважити над пропозицією партнера.* **4.** забавляючи чимсь, відволікати від чогось гнітючого • *розважати гостей.* Син. ***веселити.***

розва́жливий, -а, -е. який має здатність розмірковувати, правильно, розумно поводитися • *розважлива людина.* Син. ***розсудливий.***

розвáлювати, -юю, -юєш, *недок.*, **розвали́ти,** -валю́, -вáлиш, *док., що.* **1.** руйнувати, ламати, валити щось • *розвалювати старий будинок.* **2.** *перен.* приводити до стану повного розпаду, занепаду • *розвалити економіку.*

розвивáти, -áю, -áєш, *недок.*, **розви́ти,** розів'ю́, розів'є́ш, *док., що.* **1.** сприяти виникненню або підсиленню чого-небудь • *розвивати спостережливість.* **2.** давати можливість чому-небудь зростати, міцніти • *розвивати талант.* **3.** *перен.* детально, послідовно викладати що-небудь, підкріплюючи доказами, обґрунтовуючи свою думку • *розвивати думку, розвивати план.* **4.** робити що-небудь кращим, досконалішим • *розвивати економіку, розвивати культуру.* **5.** починати що-небудь, поступово інтенсифікуючи його • *розвивати наступ.*

ро́звиток, -тку, *ч.* **1.** процес виникнення або підсилення чого-небудь • *розвиток кмітливості.* **2.** процес зростання, зміцнення чого-небудь • *розвиток розумових здібностей.* **3.** послідовний, обґрунтований виклад чого-небудь • *розвиток теми.* **4.** процес вдосконалення, покращення чого-небудь • *розвиток науки.* **5.** процес інтенсифікації розпочатого • *розвиток військової операції.* **6.** процес зміни якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого • *розвиток суспільства.* **7.** ступінь освіченості, культурності, розумової і духовної зрілості • *високий загальний розвиток студентів.*

розвидня́тися, -я́ється, *недок.*, **розви́днітися,** -іється, *док., безос.* **1.** наставати, наближатися (про світанок) • *надворі розвиднілося.* Син. ***світати.*** **2.** ставати світлішим, яснішим, краще видним • *після дощу небо розвиднілося.* **3.** *перен.* ставати ясним, зрозумілим • *після розмови в голові у мене розвиднілося.*

ро́звідка[1], -и, *ж.* наукове дослідження, наукова праця з будь-якого питання • *прочитати розвідку з історії України.*

розві́дка[2], -и, *ж.* **1.** добування яких-небудь спеціальних відомостей, даних • *генерал чекав на результати розвідки.* **2.** військова група, що займається збором відомостей про ворога • *розвідка повернулася із завдання.* **3.** організація, що збирає відомості про економічне й політичне становище інших держав та про стан їхніх збройних сил • *викрити агента іноземної розвідки.* **4.** попереднє обстеження місцевих умов, яке здійснюється на початку промислового будівництва, розробки корисних копалин тощо • *розвідка газового родовища.*

розві́ювати, -юю, -юєш, *недок.*, **розві́яти,** -ію, -ієш, *док., що.* **1.** розносити в різні сторони (про дію вітру) • *розвіювати хмари.* **2.** *перен.* розсіювати, сприяти зникненню чогось • *розвіювати ілюзії.* **3.** *перен.* відволікаючи від сумного настрою, розсіювати, заспокоювати • *розвіювати поганий настрій.*

розво́дити, -джу, -диш, *недок.*, **розвести́,** -веду́, -веде́ш, *док.* **1.** *кого.* приводити кожного у певне місце • *розводити учнів по класах.* **2.** *кого.* примушувати припинити суперечку, помиритися • *розвести опонентів.* **3.** *що.* відводити, розсувати що-небудь у різні боки • *розводити руками гілля.* **4.** *що.* змішуючи з чимсь рідким, перетворювати що-небудь у рідку масу • *розвести кашу молоком.* Син. ***розчиняти.*** **5.** робити яку-небудь рідину не дуже насиченою, не густою, не міцною • *розводити молоко.* Син. ***розчиняти.*** **6.** *кого, що.* розмножувати, вирощувати кого-, що-небудь у великій кількості • *розводити курей, розвести плодові дерева.* **7.** примушувати горіти • *розвести вогнище.* Син. ***розпалювати.*** **8.** довго, розтягнуто говорити, писати про щось • *розвести розповідь на дві години.* **9.** змушувати припиняти приятелювання, дружбу, зв'язок, спілкування кого-небудь з кимсь • *розвести друзів у різні сторони.*

розво́зити, -о́жу, -о́зиш, *недок.*, **розвезти́,** -зу́, -зе́ш, *док.* **1.** *кого, що.* везучи, доставляти кожну особу або кожен предмет у певне місце • *розвозити дітей по домівках.* **2.** *безос., розм.* доводити кого-небудь до стану повної знемоги, знесилення (про дію алкоголю, спеки, духоти тощо) • *в автобусі мене завжди розвозить.* **3.** *безос., розм.* робити (дорогу) малопридатною для їзди, ходьби • *після дощів дорогу розвезло.*

розв'я́зка, -и, *ж.* **1.** кінець, завершення чого-небудь. **2.** заключна частина літературного твору, яка містить розв'язання сюжету; в драмі — кінець драматичної дії. **3.** розгадка чого-небудь (кросворда, ребуса, загадки та ін.). **4.** Споруда на перехресті головних шляхів, призначена для забезпечення нормального руху • *побудувати нову транспортну розв'язку в центрі міста.*

розв'я́зувати, -ую, -уєш, *недок.*, **розв'яза́ти,** -в'яжу́, -в'я́жеш, *док.* **1.** *що.* роз'єднувати, розпускати кінці чого-небудь зв'язаного • *розв'язувати шнурки.* **2.** *кого.* звільняти кого-, що-небудь від мотузки • *розв'язати полоненим руки.* **3.** *що, перен.* вирішувати щось (питання, проблему, справу) • *розв'язати долю Чорноморського флоту.* **4.** знаходити відповідь на поставлену умову (в завданні з математики, фізики, хімії та ін.) • *розв'язати задачу.*

розганя́ти, -я́ю, -я́єш і **розго́нити,** -ню, -ниш, *недок.*, **розігна́ти,** розжену́, розжене́ш, *док.* **1.** *кого.* примушувати розбігтися, розійтися в різні боки • *розганяти натовп.* **2.** *що.* примушувати щезнути, розсіятися, розвіятися (туман, темряву, хмари та ін.) • *вітер розігнав хмари.* **3.** *що.* поступово збільшувати швидкість руху чого-небудь • *розігнати машину.*

ро́зголос, -у, *ч.* **1.** поширеність, популярність чого-небудь • *книжка мала значний розголос.* **2.** розголошення, обнародування чого-не-

будь • *влада злякалася розголосу.* **3.** чутка, слух • *розголос про цю подію швидко поширювався.*

розгу́блюватися, *недок.* -ююся, -юєшся. **розгуби́тися,** *док.* -гублю́ся, -гу́бишся, **1.** пропадати, губитися ненароком через чиюсь неуважність або від страху (про все або багато чого-небудь) • *речі з часом розгубилися.* **2.** *перен.* втрачати спокій, холоднокровність, рівновагу, рішучість від хвилювання, страху, сорому • *розгубитися на іспиті.*

роздава́ти, -даю́, -дає́ш, *недок.* **разда́ти,** -да́м, -даси́. *док.* віддавати що-небудь частинами різним особам, розподіляти між усіма або багатьма • *роздавати дітям цукерки.*

розда́влювати, -юю, -юєш, *недок.*, **роздави́ти,** -давлю́, -да́виш, *док.* **1.** *що.* надавлюючи або натискуючи, розчавлювати, роздушувати що-небудь • *роздавити суницю.* Син. ***роздушувати.*** **2.** *кого.* давлячи, тиснучи, тяжко ранити, убивати • *роздавити комара.* Син. ***роздушувати.*** **3.** *що, розм.* розпивати що-небудь спиртне • *роздавити пляшку вина.*

роздивля́тися, -я́юся, -я́єшся, *недок.*, **роздиви́тися,** -дивлю́ся, -ди́вишся, *док.* **1.** *кого, що і на кого—що.* уважно оглядати, розглядати • *роздивитися журнал.* **2.** знайомитися з оточуючою дійсністю • *роздивлятися на новому місці.* Син. ***розглядатися.***

ро́зділ, -у, *ч.* присвячена певній темі частина книжки, статті, газети та ін. • *у першому розділі книжки.*

розділя́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.* **розділи́ти,** -ілю́, -і́лиш. *док.* **1.** ділити що-небудь на шматки, частини, менші одиниці • *розділити пиріг.* **2.** здійснювати арифметичну дію ділення. **3.** розподіляти між ким-небудь, даючи або призначаючи кожному відповідну частину • *розділити гроші порівну.* **4.** роз'єднувати кого-небудь, що-небудь • *розділити натовп.* **5.** переживати що-небудь з ким-небудь • *розділити смуток.* **6.** приєднуватися до чиїх-небудь думок, почуттів, схвалювати, підтримувати їх • *розділяти захоплення.* Син. ***поділяти.***

роздобува́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* **роздобу́ти,** -у́ду, -у́деш. *док.* діставати що-небудь з труднощами, після довгих пошуків • *роздобути потрібну книжку.*

роздорі́жжя, -я, *с.* **1.** перехрещення двох або кількох доріг. Син. ***перехрестя, розпуття.*** **2.** місце, з якого розгалужуються дороги. Син. ***розгалуження, розвилка.***

роздрато́вувати, -ую, -уєш, *недок.* **роздратува́ти,** -у́ю, -у́єш. *док.* дратуючи, доводити кого-небудь до збудженого стану, викликати гостре невдоволення, злість • *роздратувати тигра, роздратувати начальство.*

роздрібни́й, -а́, -е́. який стосується торгівлі вроздріб, поштучно або невеликими частинами • *роздрібні ціни, роздрібна торгівля.*

розду́мувати, -ую, -уєш, *недок.*, **розду́мати,** -аю, -аєш, *док.* **1.** *над чим, про що.* багато, напружено

думати • *роздумувати над пропозицією.* Син. ***міркувати.*** **2.** *тільки док.* відмовитися від задуманого, змінити свій намір або рішення • *хотів щось сказати, а тоді роздумав.* Син. ***передумати.***

роздýшувати, -ую, -уєш, *недок.*, **роздушúти,** -ушý, -ýшиш, *док.* **1.** *що.* надавлюючи або натискуючи, розчавлювати, роздушувати що-небудь. Син. ***роздавлювати.*** **2.** *кого.* давлячи, тиснучи, тяжко ранити, убивати. Син. ***роздавлювати.***

роздягáльня, -і, *ж.* приміщення для роздягання. Син. ***гардероб.***

роз'єднувати, -ую, -уєш, *недок.*, **роз'єднáти,** -áю, -áєш, *док.* **1.** *що.* відокремлювати, відділяти одну від одної з'єднані частини чогось. **2.** *що.* переривати зв'язок, порушувати контакт в електромережі. **3.** *кого, перен.* позбавляти згуртованості, єдності • *роз'єднувати демократичні сили.* **4.** *кого.* відокремлювати одне від одного, позбавляти єдності • *роз'єднувати народи.*

роззя́ва, -и, *ч.* і *ж., розм.* **1.** неуважна людина. **2.** забудькувата людина. **3.** людина, яка, гайнуючи час, задивляється на кого-, що-небудь. **4.** вайлувата, неповоротка людина.

розкáзувати, -ую, -уєш, *недок.*, **розказáти,** -ажý, -áжеш, *док.* розповідати, описувати, викладати що-небудь побачене, почуте й т. ін., повідомляти про кого-, що-небудь • *розказувати про свої плани.*

рóзквіт, -у, *ч.* **1.** час появи квітів. Син. ***цвітіння.*** **2.** *перен.* найвищий ступінь розвитку чогось, краща пора в розвитку кого- або чого-небудь • *розквіт науки.*

розкидáти, -áю, -áєш, *недок.*, **розкúдати** і **розкúнути,** -ну, -неш, *док.* **1.** кидати в різні боки які-небудь предмети • *дитина розкидала іграшки по кімнаті.* **2.** *розм.* необачно витрачати що-небудь • *розкидати гроші.* **3.** розставляти, простягати, простирати вільно, невимушено • *розкинути руки.*

рóзкіш, -коші, *ж.* **1.** багатство, пишність; життя в достатку, з комфортом • *жити в розкоші.* **2.** краса, пишність, яскравість чого-небудь • *розкіш природи.* **3.** солодка знемога, млість від чого-небудь пережитого • *розкоші кохання.* **4.** про те, що викликає захоплення, є дуже приємним, повністю задовольняє кого-небудь • *повітря тут — розкіш.*

розкладáти, -áю, -áєш, *недок.*, **розклáсти** *і рідше* **розіклáсти,** -адý, -адéш, *док., що.* **1.** класти окремо на різні місця; розміщати де-небудь (кілька або багато предметів) • *розкладати інструменти.* **2.** класти щось на чому-небудь, розгортати щось • *розкласти на столі карту.* **3.** ділити на складові частини, елементи • *рослини розкладають вуглекислий газ.* **4.** *перен.* доводити до повного морального занепаду, розкладу • *розкладати колектив.* Син. ***дезорганізовувати, деморалізувати.***

розкладáтися, -áюся, -áєшся, *недок.*, **розклáстися** *і рідше* **розіклáстися,** -адýся, -адéшся, *док.* **1.** розташовуватися, розміщатися де-небудь.

2. розділятися на складові елементи. 3. підлягати розпаду внаслідок дії бактерій. Син. ***гнити.*** 4. *перен.* приходити до повного морального занепаду, розладу. Син. ***дезорганізуватися, занепадати.***

розкóпувати, -ую, -уєш, *недок.* **розкопáти,** -áю, -áєш. *док.* 1. риючи, розгрібати, розривати що-небудь • *розкопувати землю.* 2. *перен.* детально розбирати що-небудь, копатися в чомусь з метою з'ясувати що-небудь • *розкопувати архіви.*

розкошувáти, -ýю, -ýєш, *недок.* 1. жити в достатку, розкошах • *в Україні розкошують кілька відсотків населення.* 2. вести безтурботне, розгульне життя • *розкошувати в новій віллі на Гаваях.* 3. відчувати задоволення, насолоду, втіху від чого-небудь • *розкошувати в теплі.* Син. ***насолоджуватися.***

розкрýчувати, -ую, -уєш, *недок.*, **розкрутúти,** -учý, -ýтиш, *док., що.* 1. розмотуючи, розправляти, розгортати що-небудь згорнуте, змотане, скручене • *розкрутити трос.* Син. ***розмотувати.*** 2. відгвинчувати, відкручувати • *розкрутити гвинт.* 3. примушувати що-небудь крутитися, обертатися з наростаючою силою. 4. *перен., розм.* розпочинати якусь справу, розвивати якусь діяльність • *розкрутити фірму.*

рóзлад, -у, *ч.* 1. відсутність єдності, згоди в стосунках між кимнебудь • *розлад у родині.* Син. ***нелад.*** 2. відсутність злагодженості у звучанні (про звуки) • *розлад голосів.* 3. порушення нормальної діяльності яких-небудь органів • *шлунковий розлад.*

розливáти, -áю, -áєш, *недок.*, **розлúти,** розіллю́, розіллє́ш, *док., що.* 1. розподіляти яку-небудь рідину, переливаючи з одної посудини в іншу або в кілька • *розливати молоко в склянки.* 2. проливати, лити яку-небудь рідину • *розлити чай.* Син. ***розхлюпувати.*** 3. *перен.* поширювати, розносити що-небудь у різні напрямки в навколишньому просторі • *місяць розливав світло.*

розлóгий, -а, -е. 1. який займає великий простір • *розлогі поля.* Син. ***широкий, просторий.*** 2. із широко розпростертим гіллям (про дерева, кущі) • *розлогий дуб.* Син. ***крислатий, гіллястий.*** 3. який, поступово знижуючись, не має крутих схилів (про рельєф місцевості) • *розлога долина, розлогий яр.* Син. ***розложистий.***

розлучáти, -áю, -áєш, *недок.*, **розлучúти,** -учý, -ýчиш, *док.* 1. *кого, що з чим.* примушувати кого-небудь залишити, покинути що-небудь • *розлучити артиста з театром.* 2. *кого.* роз'єднувати, відділяти одне від одного, кого-небудь (близьких, рідних, друзів) • *війна розлучила нашу сім'ю.* 3. *кого.* припиняти, розривати чий-небудь шлюб • *розлучити жінку з чоловіком.*

розмальóвувати, -ую, -єш, *недок.*, **розмалювáти,** -ю́ю, -ю́єш, *док.* 1. *що.* розписувати що-небудь малюнками, візерунками • *розмалювати парту, мороз розмалював вік-*

на. **2.** *що, розм.* надмірно фарбувати, гримувати (про обличчя) • *розмалювати обличчя.* **3.** *кого, що, перен., розм.* довго, красномовно розповідати про кого-, щонебудь, зображувати у вигідному для себе вигляді • *розмальовувати життя в Америці.*

розмежо́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **розмежува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док., що.* **1.** розділяти, проводячи межі, встановлюючи границі (землю, територію) • *розмежувати землю.* **2.** роз'єднувати що-небудь, бути межею між чимсь • *річка розмежовувала місто на дві частини.* **3.** *перен.* відділяти одне від одного кого-, що-небудь • *розмежовувати поняття, розмежовувати добро і зло.* Син. ***розрізняти.*** **4.** визначати межі чиїх-небудь обов'язків, повноважень тощо • *розмежувати повноваження віцепрем'єрів.*

розмина́тися[1], -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **розмину́тися,** -ну́ся, -не́шся, *док., з ким—чим.* **1.** при зустрічі розходитися, роз'їжджатися в протилежному напрямі • *машини не могли розминутися на вузькій дорозі.* **2.** ідучи в протилежному напрямі, не зустрічатися • *ми розминулися на кілька хвилин.* **3.** *перен.* відмовлятися від чого-небудь, ігнорувати що-небудь • *розминутися з правдою.*

розмина́тися[2], -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **розім'я́тися,** -мну́ся, -мне́шся, *док.* **1.** ставати м'яким, перетворюватися у м'яку масу при розтиранні • *пластилін легко розминався в руках.* **2.** *розм.* за допомогою рухів позбуватися відчуття втоми, скованості, оніміння суглобів і т. ін. • *розім'ятися після сидіння за комп'ютером.* **3.** спеціальними вправами посилювати гнучкість, чутливість тіла перед початком тренувань, змагань (про спортсменів) • *розім'ятися перед тренуванням.*

ро́змір, -у, *ч.* **1.** величина чогонебудь в одному або кількох вимірах • *корупція набула страхітливих розмірів.* **2.** номер якоїнебудь частини одягу або взуття, що вказує на його величину • *носити 43 розмір взуття.* **3.** величина грошової оплати або винагороди за що-небудь • *стипендія в розмірі тринадцяти гривень.* **4.** *муз.* конкретне вираження того чи іншого музичного метра у відповідних ритмічних одиницях • *розмір пісні.* **4.** *літ.* комбінація тих чи інших елементів фонетичного ладу мови, яка регулярно повторюється і служить одиницею виміру віршового ритму • *поет використовує різні віршові розміри.*

розмірко́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **розміркува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док.* **1.** заглиблюватися думками у щонебудь • *розмірковувати було ніколи.* Син. ***мислити, міркувати.*** **2.** *над чим, про що.* вдаватися до роздумів, міркування про щонебудь, над чим-небудь • *розмірковувати над завданням.* **3.** висловлювати свої думки, говорити про що-небудь • *розмірковувати вголос.*

розміща́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **роз-**

містúти, -іщý, -íстиш, *док., кого, що.* **1.** розставляти, розсаджувати або розкладати кого- або що-небудь у певних місцях, у певному порядку • *розміщати гостей за столом.* **2.** надавати, виділяти кожному приміщення, місце для проживання • *розмістити по квартирах.* Син. ***розселяти.*** **3.** розподіляти що-небудь на певній площі, території • *рівномірно розмістити магазини.*

розмнóжуватися, -ується, *недок.* **розмнóжитися,** -житься. *док.* **1.** кількісно збільшуватися, з'являтися у великій кількості • *останнім часом активно розмножуються газети.* **2.** розплоджуватися, розводитися (про рослини, тварин) • *кенгуру повільно розмножуються.*

розмóва, -и, *ж.* **1.** словесний обмін відомостями, думками • *підтримувати розмову.* Син. ***бесіда.*** **2.** *тільки мн.* чутки, поголоски • *поширилися розмови про від'їзд.*

розмовля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.* **1.** *з ким, про що.* усно обмінюватися думками, вести розмову, бесіду з ким-небудь • *розмовляти з сусідом, розмовляти про погоду.* **2.** мати здатність, уміти говорити, висловлювати свої думки, почуття • *дитина почала розмовляти.* **3.** говорити, володіти якою-небудь мовою • *вільно розмовляти англійською.*

рознóсити, -óшу, -óсиш, *недок.,* **рознестú,** -сý, -сéш, *док.* **1.** *кого, що.* носячи, доставляти що-небудь багатьом у різні місця • *розносити пошту.* **2.** *що, розм.* поширювати, доводити до відома багатьох (чутки, новини тощо) • *розносити новини.* **3.** *що.* розкрадати, розтягувати частинами (майно, добро) • *розносити державне майно.* **4.** *що, розм.* дуже збільшитися в об'ємі від опухання • *зламаний палець рознесло.* Син. ***опухнути.*** **5.** *що.* руйнувати що-небудь, роблячи непридатним для використання • *вода рознесла дамби.* **6.** *кого, перен.* сильно лаяти, піддавати гострій критиці • *на нараді директор розносив підлеглих.* **7.** *безос.* подувом розсівати, роздувати в різні боки або по поверхні чого-небудь • *вітер розносив листя.* **8.** поширювати у навколишньому просторі (звуки, запахи) • *вітер розносив пахощі трав.*

розохóчувати, -ую, -уєш, *недок.,* **розохóтити,** -óчу, -óтиш, *док., кого.* **1.** *до чого і без додатка.* викликати або посилювати у кого-небудь інтерес до чогось, бажання робити щось • *розохотити дівчат до співів.* **2.** *в чому і без додатка.* послаблювати інтерес до чогось, викликати небажання робити щось • *розохотити в намірах помандрувати.*

рóзпад, -у, *ч.* процес руйнування, розвалювання на частини; втрата цілісності • *розпад радіоактивних елементів, розпад СРСР.*

рóзпач, -у, *ч.* стан сильного душевного болю, безнадійності, безвихідності • *перебувати в розпачі.* Син. ***відчай.***

розпéщувати, -ую, -уєш, *недок.,* **розпéстити,** -éщу, -éстиш, *док., ко-*

го. псувати кого-небудь надмірною увагою, ніжністю, пестощами •*розпещувати дитину.* Син. ***розпускати.***

розпи́сувати, -ую, -уєш, *недок.*, **розписа́ти,** -ишу́, -и́шеш, *док.* **1.** *що.* наносити на що-небудь малюнки, узори • *розписувати посуд.* Син. ***розмальовувати.*** **2.** *кого, що, розм.* розповідати про кого-, що-небудь, описувати когось, щось надто докладно, пишномовно, з перебільшенням • *розписувати свої заслуги перед країною.* **3.** розподіляти що-небудь певним чином, роблячи про це запис • *розписати уроки, розписати ролі.*

розпи́тувати, -ую, -уєш, *недок.*, **розпита́ти,** -а́ю, -а́єш, *док. кого.* звертатись до когось із запитаннями, щоб довідатися про кого- або про що-небудь • *розпитувати друзів про враження від фільму.*

розпіка́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **розпекти́,** -ечу́, -ече́ш, *док.* **1.** *що.* дуже нагрівати • *розпекти сковорідку.* Син. ***розжарювати.*** **2.** *кого, розм., перен.* гостро критикувати або лаяти кого-небудь • *класний керівник розпікав двієчників.*

розпла́чуватися, -уюся, -уєшся, *недок.*, **розплати́тися,** -ачу́ся, -а́тишся, *док.* **1.** *з ким—чим.* віддавати плату за щось • *розплачуватися з робітниками.* Син. ***розраховуватися.*** **2.** *з ким—чим, перен.* зводити рахунки за заподіяну кривду, за заподіяне зло. Син. ***мститися.*** **3.** *за що, перен.* нести покарання, кару • *розплачуватися за заподіяну шкоду.*

розпліта́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **розплести́,** -ету́, -ете́ш, *док.* розділяти, роз'єднувати на окремі пасма (косу, волосся і т. ін.) • *розплітати коси.*

розплю́щувати, -ую, -уєш, *недок.*, **розплю́щити,** -щу, -щиш, *док.*, *що.* розкривати (тільки про очі) •*розплющувати очі.*

ро́зповідь, -і, *ж.* усне, словесне повідомлення про кого-, що-небудь • *розповідь про екскурсію.*

розповсю́джувати, -ую, -уєш, *недок.*, **розповсю́дити,** -джу, -диш, *док.*, *що.* **1.** роздавати, передавати, продавати і т. ін. багатьом для придбання, ознайомлення тощо • *розповсюджувати газети.* Син. ***поширювати.*** **2.** доводити до відома багатьох, поширювати серед багатьох (ідеї, погляди, чутки тощо) • *розповсюджувати ідеї відкритого суспільства.* **3.** переносити, передавати (хвороби, епідемію) • *розповсюджувати грип.*

розподіля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **розподіли́ти,** -ділю́, -ді́лиш, *док.* **1.** *що.* ділити щось між ким-, чим-небудь, даючи кожному окрему частку • *розподілити цукерки між дітьми.* **2.** *кого.* призначати на яку-иебудь посаду, роботу • *половину випускників розподілили на село.* **3.** *кого.* розміщувати, розташовувати кого-небудь десь • *розподілити туристичну групу по квартирах.* **4.** *що.* правильно використовувати • *розподіляти час, розподіляти гроші.*

розпоряджа́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **розпоряди́тися,** -джу́ся, -ди́шся, *док.* **1.** *що.* давати розпорядження, наказ • *розпорядитися*

прибрати кімнату. **2.** *чим.* володіти чим-небудь, мати у своєму розпорядженні щось • *розпоряджатися значними коштами.* **3.** *тільки недок., ким, чим.* керувати ким- або чим-небудь, спрямовувати діяльність, роботу когось, чогось • *розпоряджатися робітниками.* **4.** *чим.* використовувати що-небудь, знаходити йому застосування • *розпоряджатися багатствами країни.*

розпоря́док, -дку, *ч.* заздалегідь встановлеиа послідовність, порядок яких-небудь справ, занять та ін. • *порушувати розпорядок дня.*

розпочина́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **розпоча́ти**, -чну́, -чне́ш, *док.* **1.** приступати до виконання здійсиення чого-небудь • *розпочати рекламну кампанію.* **2.** *чим, з чого.* чимиебудь починати, започатковувати щось • *розпочинати реформи з аналізу, день хлопці розпочинають зарядкою.*

розпочина́тися, -а́ється, *недок.*, **розпоча́тися**, -чне́ться, *док.* **1.** проявляти перші ознаки • *хвороба тільки розпочиналася.* **2.** починати здійснюватися, відбуватися • *реформи в Україні тільки розпочинаються.* **3.** мати що-небудь на початку, чимсь починатися • *роман розпочинався епіграфом.*

розправля́тися[1], -я́юся, -я́єшся, *недок.*, **розпра́витися**, -влюся, -вишся, *док.* ставати прямим, рівним, розгладженим (про що-небудь зім'яте, скручене тощо) • *піджак розправився і виглядав пристойно.* Син. ***розпрямлятися.***

розправля́тися[2], -я́юся, -я́єшся, *недок.*, **розпра́витися**, -влюся, -вишся, *док.* **1.** *з ким.* чинити фізичне або моральне покарання • *розправитися з неслухняними дітьми.* Син. ***карати.*** **2.** *з ким.* фізично знищувати кого-небудь • *терористи розправилися із заручниками.* **3.** *з чим, розм.* з'їдати що-небудь повністю, не залишаючи нічого • *розправитися з усім, що було на столі.*

розпроща́тися, -а́юся, -є́шся, *док.*, **1.** *з ким.* попрощатися перед довгою розлукою • розпрощатися з усіма друзями. **2.** *з чим., перен.* надовго або иазавжди відмовитися від чого-небудь • *розпрощатися з мрією про Париж.*

розпу́ка, -и, *ж.* почуття сильного душевного болю, безвихідності • *з розпукою дивитися на зруйнований будинок.* Син. ***розпач, безнадія, відчай.***

розпу́сний, -а, -е. **1.** який провадить аморальний спосіб життя • *розпусна людина.* Син. ***розпутний.*** **2.** сповнений розпусти • *розпусний фільм.* Син. ***непристойний.***

розпу́ста, -и, *ж.* **1.** аморальний спосіб життя. Син. ***розпущеність.*** **2.** зиеважання певних правил, законів.

розпу́тний, -а, -е. який провадить аморальний спосіб життя. Син. ***розпусний.***

розпу́ття, -я, *с.* перехрестя двох або кількох доріг. Син. ***роздоріжжя.***

розпуха́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* **розпу́хнути**, -ну, -неш, *док.* **1.** набрякати, потовщуватися від запален-

ня, хвороби • *палець почервонів і розпух.* 2. *перен., розм.* збільшуватися в обсязі • *папка розпухала від документів.* 3. *розм.* ставати повнішим. Син. ***гладшати.***

розпу́щеність, -ності, *ж.* те саме, що **розпу́ста.**

розра́джувати, -ую, -уєш, *недок.,* **розра́дити,** -джу, -диш, *док.* 1. *кого, розм.* висловлювати співчуття, заспокоювати, втішати когонебудь • *розраджувати товариша в горі.* 2. *що кому.* умовляти не робити чого-небудь • *розраджувати купувати «мерседес».* Син. ***відраджувати.***

розрахо́вувати, -ую, -уєш, *недок.,* **розрахува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док.* 1. *що.* обчислюючи, визначати розмір, кількість і т. ін. чого-небудь • *розрахувати витрати, розрахувати час.* 2. *що.* обмірковуючи, оцінювати сили, можливості кого-, чого-небудь • *розраховувати власні можливості.* 3. *кого.* звільняти з роботи • *адміністрація розрахувала страйкарів.* 4. припускати, вважати можливим що-небудь • *розраховувати, що поїзд прибуде вчасно.* 5. *на що.* чекати, сподіватися на що-небудь • *розраховувати на підвищення, розраховувати на допомогу.* 6. *на кого.* покладати надію на кого-небудь • *розраховувати лише на себе.*

розрахо́вуватися, -уюся, -уєшся, *недок.,* **розрахува́тися,** -у́юся, -у́єшся, *док.* 1. повністю сплачувати гроші кому-небудь за щось • *розрахуватися за роботу.* 2. *перен.* робити що-небудь у відповідь иа чиїсь дії, вчинки • *розрахуватися з кривдниками.* Син. ***мститися.*** 3. звільнятися з попереднього місця роботи • *розрахуватися за власним бажанням.*

розраху́нок, -нку, *ч.* 1. результат підрахунку чого-небудь • *розрахунок був неточний.* 2. виплата грошей за роботу, по боргових зобов'язаннях тощо • *переносити остаточний розрахунок.* 3. звільнення з роботи з повною виплатою зароблених грошей. 4. *перен.* припущення, що будується на яких-небудь міркуваннях, фактах • *за моїм розрахунком, ми прийдемо вчасно.* 5. корисливе міркування з метою одержання якої-небудь вигоди • *вийти заміж із розрахунку.*

розрива́ти[1], -а́ю, -а́єш, *недок.,* **розірва́ти,** -ірву́, -ірве́ш, *док.* 1. *що.* різкими рухами розділяти що-небудь на частини • *розірвати сторінку навпіл.* Син. ***роздирати.*** 2. *що, перен.* припиняти те, що зв'язує кого-небудь із кимсь певними стосунками • *розірвати дружбу, розірвати контракт.* 3. *з ким, перен.* припиняти будь-які стосунки, відносини з ким-небудь • *розірвати з родичами.* 4. *з чим, перен.* рішуче відмовлятися від чого-небудь, зрікатися чогось • *розірвати з минулим.*

розрива́ти[2], -а́ю, -а́єш, *недок.,* **розри́ти,** -и́ю, -и́єш, *док., що.* 1. риючи, розкидати, розгрібати що-небудь. 2. риючи, робити заглиблення, яму.

розрізня́ти, -я́ю, -я́єш і **розрізню-**

вати, -юю, -юєш, *недок.*, **розрізни́ти,** -ню́, -ни́ш, *док.* **1.** *кого, що.* сприймати, розпізнавати органами чуттів • *в темноті не можна було розрізнити облич.* **2.** встановлювати за певними особливостями, відмінностями, характерними рисами різницю між чим-небудь • *по корі можна розрізняти дерева.*

розробля́ти, -я́ю, -я́єш і **розро́блювати,** -юю, -юєш, *недок.*, **розроби́ти,** -роблю́, -ро́биш, *док., що.* **1.** проводячи необхідні роботи, робити придатним для використання. Син. ***обробляти.*** **2.** видобувати корисні копалини • *розробляти нафтородовище.* **3.** створювати що-небудь, старанно обмірковуючи всі деталі • *розробляти новий закон.* **4.** творчо розвивати, вдосконалювати що-небудь • *розробляти актуальну тему.*

розроста́тися, -а́ється, *недок.*, **розрости́ся,** -те́ться, *док.* **1.** утворювати нові гілочки, паростки (про рослину) • *за літо кущ бузку розрісся.* **2.** ставати більшим за розміром, кількістю • *місто постійно розросталося.* Син. ***збільшуватися.***

розру́ха, -и, *ж.* повний розлад, розвал, переважно в господарстві, в економічному житті.

розря́д[1], -у, *ч.* **1.** група осіб, ряд предметів або рід явищ, об'єднаних однією чи кількома спільними ознаками • *книжка належить до розряду розважальної літератури.* **2.** ступінь виробничої, спортивної та ін. кваліфікації • *слюсар п'ятого розряду, другий розряд з плавання.*

розря́д[2], -у, *ч.* втрата електричного заряду яким-небудь тілом; явище, що супроводжує цю втрату • *грозовий розряд.*

розря́дка, -и, *ж.* **1.** послаблення або зникнення напруженості чого-небудь • *розрядка міжнародної напруженості, політика розрядки.* **2.** розбивка літер у слові для виділення його в тексті • *виділити абзац розрядкою.*

розса́да, -и, *ж.* молоді рослини, які спочатку вирощують у парниках, теплицях тощо, а потім пересаджують у відкритий ґрунт.

розсе́рдити, -джу, -диш, *док., кого.* привести кого-небудь у стан роздратування, обурення, гніву • *розсердити батьків.*

розсе́рдитися, -джуся, -дишся, *док.* відчути роздратування, обурення, гнів • *глядачі розсердилися і пішли геть.*

розсила́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **розісла́ти,** -ішлю́, -і́шлеш, *док., кого, що.* посилати, відправляти в різні місця • *розіслати запрошення на презентацію, розсилати шпигунів.*

розсі́яний, -а, -е. **1.** розкиданий на великому просторі, розташований рідко • *у пустелі розсіяно кілька оаз.* **2.** ослаблений щодо ступеня вияву сили, енергії чого-небудь • *розсіяне світло, розсіяні промені сонця.* **3.** який не може або не вміє зосередитися на чому-небудь • *ти сьогодні такий розсіяний.* Син. ***неуважний.***

розсла́блюватися, -ююся, -юєшся і **розслабля́тися,** -я́юся, -я́єшся, *недок.*, **розсла́битися,** -блюся, -бишся, *док.* **1.** робити м'язи ненапру-

женими • *розслабитися в кріслі й послухати музику.* **2.** *розм.* розважитися, відпочити • *треба розслабитися сьогодні.*

розслі́дувати, -ую, -уєш, *недок. і док., що.* виясняти, з'ясовувати, проводячи слідство або розбираючись в якомусь питанні • *розслідувати вбивство, розслідувати причини аварії.*

розсмакува́ти, -у́ю, -у́єш, *док., що і без додатка, розм.* відчути смакові якості чого-небудь • *розсмакувати цукерки.* Син. ***розкуштувати.*** **2.** *перен.* відчути, зрозуміти що-небудь • *розсмакувати поезію Бодлера.*

розстава́тися, -таю́ся, -тає́шся, *недок.,* **розста́тися,** -а́нуся, -а́нешся, *док.* **1.** попрощавшись, розходитися один з одним • *розстатися пізно ввечері, розстатися біля під'їзду.* **2.** *з ким—чим.* покидати, залишати кого-, що-небудь • *розставатися з Харковом надовго.* **3.** переставати користуватися чим-небудь, уживати щось • *розстатися із старою курткою.*

розставля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.,* **розста́вити,** -влю, -виш, *док., що.* **1.** ставлячи, розміщувати де-небудь • *розставити на столі тарілки.* **2.** ставити правильно на свої місця • *розставити в диктанті розділові знаки, розставити книжки на полиці.* **3.** розводити в сторони на певну відстань • *широко розставити ноги.*

розстіба́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **розстебну́ти,** -стебну́, -сте́бнеш, *док.* робити незастебнутим • *розстебнути сорочку, розстебнути сумочку.*

розстро́ювати, -юю, -юєш, *недок.,* **розстро́їти,** -о́ю, -о́їш, *док.* **1.** *кого, перен.* псувати настрій, засмучувати кого-небудь • *невдача розстроїла спортсмена.* **2.** *що.* доводити до ненормального, хворобливого стану • *розстроїти нерви, розстроїти здоров'я.* **3.** *що.* порушувати лад музичного інструмента • *розстроювати віолончель.* **4.** *що.* розладнувати ряди, рух чого-небудь • *розстроїти ряди ворожих солдатів.*

розсу́дливий, -а, -е. **1.** здатний мислити, міркувати, діяти правильно й розумно • *розсудлива людина.* **2.** який виражає розсудливість • *написати розсудливого листа.* **3.** обґрунтований, розумний • *дати розсудливу оцінку.*

розташо́вувати, -ую, -уєш, *недок.,* **розташува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док., кого, що.* розміщати, розкладати, розставляти в якомусь порядку, місці • *розташувати намет на березі річки, розташувати гостей у готелі.*

розтина́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **розтя́ти** і **розітну́ти,** -ну́, -не́ш, *док.* **1.** *що.* ріжучи, розділяти на частини, на шматки • *розтинати ножем м'ясо.* Син. ***розрізувати.*** **2.** *що, перен.* ділити що-небудь на частини • *річка розтинала місто навпіл.* Син. ***роз'єднувати.*** **3.** *кого, що.* робити розріз на тілі, оперувати • *розітнути скальпелем.*

розтира́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.,* **розте́рти,** -зітру́, -зітре́ш, *док., що.* **1.** розминаючи або тручи, подріб-

нювати що-небудь • *розтерти в руках грудку землі.* **2.** водячи чим-небудь по шкірі, робити масаж, знімати біль тощо • *розтирати спину.* **3.** тертям під час ходіння, бігу, роботи пошкоджувати шкіру тіла • *розтерти ногу новими черевиками.* **4.** розмазувати що-небудь по якійсь поверхні • *розтерти фарбу по стіні.*

розтлі́нний, -а, -е. **1.** морально зіпсований, з поганими, аморальними звичками • *розтлінна людина, розтлінний світ.* Син. ***розбещений, розпусний.*** **2.** який сприяє моральному розкладові, призводить до розбещеності • *зазнати розтлінного впливу.*

розтлума́чувати, -ую, -уєш, *недок.*, **розтлума́чити**, -чу, -чиш, *док., кому, що.* роз'яснювати щось, давати пояснення, тлумачення чого-небудь • *розтлумачити батькові новий закон.* Син. ***пояснювати.***

розторо́пний, -а, -е. який відзначається спритністю • *розторопний хлопець.* Син. ***жвавий, меткий, проворний.***

розтро́щувати, -ую, -уєш, *недок.*, **розтрощи́ти**, -рощу́, -ро́щиш, *док.* **1.** *що.* ламати, розбивати на частини, шматки • *розтрощити новеньку чашку.* **2.** *що, кого.* розгромлювати, розбивати в боротьбі, бою • *розтрощити ворогів, розтрощити аргументи опонентів.* **3.** *що, перен.* руйнувати, нищити, ліквідувати що-небудь • *розтрощити взаємні стереотипи.*

розтуля́ти, -я́ю, -є́ш, *недок.*, **розтули́ти**, -тулю́, -ту́лиш, *док., що.* **1.** розтискати, розмикати що-небудь стиснуте, зімкнене • *розтулити пальці, розтулити губи.* **2.** *розм.* розкривати, розгортати що-небудь закрите, згорнуте • *троянда розтулила пелюстки.* **3.** розсовувати частини, краї чого-небудь, відкривати те, що було закрите • *розтулити вікно.*

ро́зум, -у, *ч.* **1.** здатність людини мислити, пізнавати, осмислювати оточуючу дійсність. **2.** загальний інтелектуальний розвиток, рівень пізнання, знань чого-небудь. **3.** *розм.* кмітливість, уміння давати собі раду.

розумі́ти, -ію, -ієш, *недок.* **1.** *кого, що.* сприймати, осягати розумом; усвідомлювати істотні зв'язки між речама й фактами • *не розуміти книжки, не розуміти співрозмовника.* **2.** *що.* пізнавати закономірності, проникати в суть якого-небудь явища, процесу • *розуміти міжнародну політику уряду.* **3.** *що.* оцінюючи, визначати, кваліфікувати певним чином що-небудь • *розуміти по-своєму порядність.* **4.** *в чому, на чому.* добре розбиратися в чомусь, знатися на чому-небудь • *він нічого не розуміє на музиці.* Син. ***розумітися.*** **5.** *кого.* мати відомості, знання про кого-, що-небудь • *добре розуміти реалії польського життя.*

розу́мний, -а, -е. **1.** який має ясний розум. **2.** який без зусиль розуміє зміст сказаного або написаного. Син. ***тямущий, кмітливий.*** **3.** який має освіту. Син. ***письменний, грамотний.*** **4.** який має великий

життєвий досвід, знання. **5.** *розм.* слухняний, розсудливий (про дітей) • *будь розумним, посидь тихенько.* **6.** який виражає розум • *мати розумне обличчя.* **7.** який швидко сприймає, засвоює що-небудь (про тварину) • *розумний собака.* **8.** який виражає слухняність, вірність людині (про тварину) • *пес дивився розумними очима.* **9.** проникнутий розумом (про книжку, кіно тощо) • *прочитати розумну статтю.* Син. ***змістовний.*** **10.** який містить у собі здоровий глузд, слушні думки тощо • *вислухати розумну пораду.* **11.** практично корисний • *розумне харчування.* Син. ***доцільний.***

розу́мник, -а, *ч., розм.* **1.** тямущий, слухняний хлопчик • *синок у мене розумник.* Син. *пестл.* ***розумничок.*** **2.** *ірон.* той, хто вважає себе розумнішим за інших, намагається вдавати з себе розумного • *не цікаво слухати розумників з різних політичних партій.*

розумо́вий, -а, -е. який стосується діяльності розуму, пов'язаний з нею • *займатися розумовою працею, розумовий рівень.*

розумува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., розм.* 1. думаючи, робити певні висновки. Син. ***міркувати, розмірковувати.*** 2. *ірон.* удаватися в зайві, непотрібні міркування. Син. ***мудрувати.***

розфасо́вувати, -ую, -уєш, *недок.,* **розфасува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док., що.* упаковувати що-небудь у певній кількості, вазі тощо • *розфасовувати продукти харчування.*

розформо́вувати, -ую, -уєш, *недок.,* **розформува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док., що.* припиняти існування чогось як цілого, як організованої одиниці • *розформувати полк, розформувати міністерство.*

розхвилюва́ти, -ю́ю, -ю́єш, *док.* викликати в кого-небудь сильне хвилювання, великий неспокій • *новина розхвилювала присутніх.*

розхи́тувати, -ую, -уєш, *недок.,* **розхита́ти,** -а́ю, -а́єш, *док., що.* **1.** хитаючи, змушувати неміцно триматися • *розхитувати зуба.* **2.** *перен.* призводити до розладу, занепаду • *розхитувати правлячий режим.* **3.** штовхаючи, рухаючи в різні боки • *розхитувати човен.* Син. ***розгойдувати.***

розхлю́пувати, -ую, -уєш, *недок.,* **розхлю́пати,** -аю, -аєш, *док., що.* хлюпаючи, розливати, розбризкувати що-небудь • *розхлюпати воду.*

розхля́баний, -а, -е. **1.** який слабо тримається, неміцно скріплений, розхитаний • *розхлябаний стілець.* **2.** *перен.* недисциплінований, неорганізований, позбавлений чіткості в діях, зібраності • *розхлябаний працівник.*

розхо́дитися, -джуся, -дишся, *недок.,* **розійти́ся,** розійду́ся, розі́йдешся. **1.** покидати місце перебування, іти в різні сторони (про кількох або багатьох) • *розходитися по домівках.* **2.** проходити різними дорогами, не зустрівшись, не помітивши один одного. Син. ***розминатися.*** **3.** *з ким.* припиняти зв'язки з ким-небудь. Син. ***роз-***

ставатися. **4.** *з ким і без додатка.* розривати шлюб • *мої батьки розійшлися, розійтися з дружиною.* Син. ***розлучатися.*** **5.** *з ким, в чому.* виявляти незгоду, не сходитися в поглядах, думках з ким-небудь • *розійтися в поглядах.* **6.** розсовуватися в різні боки, роз'єднуватися, утворюючи відстань, щілину • *поли шуби розходилися.* **7.** розділятися з якогось місця в різні сторони (про дороги, гілки дерева тощо) • *за селом дороги розходилися.* Син. ***розгалужуватися.*** **8.** мати успіх, попит у продажу, швидко знаходити покупців (про товари) • *книга миттєво розійшлася.* **9.** поступово розсіюватися в повітрі, у просторі (про хмари, туман) • *туман швидко розійшовся.* Син. ***щезати, зникати.*** **10.** набирати значного поширення де-небудь, серед кого-небудь (про новини та ін.) • *новина розійшлася миттєво.* **11.** поширюватися, заповнювати якийсь простір (про запах, тепло тощо) • *по квартирі розійшлося приємне тепло.*

розходи́тися, -ходжу́ся, -хо́дишся, *док.* **1.** почати багато ходити туди-сюди. **2.** *розм.* прийти в стан крайнього хвилювання, гніву. Син. ***розхвилюватися.***

розхоло́джуватися, -уюся, -уєшся, *недок.*, **розхолоди́тися,** -лоджу́ся, -ло́ди́шся, *док.* ставати байдужим до кого-, чого-небудь.

розці́нювати, -юю, -юєш, *недок.*, **розціни́ти,** -ціню́, -ці́ниш, *док.* **1.** *що.* визначати вартість, ціну чого-небудь • *розцінювати якість роботи.* Син. ***оцінювати.*** **2.** *кого, що, перен.* виявляти своє ставлення до кого- або чого-небудь • *негативно розцінювати дії уряду.*

розча́влювати, -юю, -юєш, *недок.*, **розчави́ти,** -чавлю́,- ча́виш, *док.* **1.** *що.* надавлюючи, м'яти • *розчавити бампер автомобіля.* **2.** *кого, перен.* пригнічуючи морально • *ця трагедія розчавила його повністю.* **3.** *кого.* завдавати кому-небудь поразки, знищувати в бою • *розчавити ворога.*

розчаро́вувати, -ую, -уєш, *недок., кого.* не виправдовувати чиїх-небудь сподівань, позбавляти кого-небудь ілюзій щодо кого- або чого-небудь. Син. ***знеохочувати.***

розчарува́ння, -я, *с.* почуття невдоволення, зневіри • *зазнати розчарування, відчувати розчарування.*

розчиня́ти[1], -я́ю, -я́єш, *недок.*, **розчини́ти,** -чиню́, -чи́ниш, *док., що.* розкривати (двері, вікно тощо) • *розчиняти двері навстіж.* Син. ***відчиняти.***

розчиня́ти[2], -я́ю, -я́єш, *недок.*, **розчини́ти,** -чиню́, -чи́ниш, *док., що.* **1.** змушувати зникнути, робити непомітним в чому-небудь • *вода розчиняє цукор.* **2.** розбавляючи борошно водою, молоком, робити тісто • *розчинити тісто на вареники.*

розчу́лювати, -юю, -юєш, *недок.*, **розчу́лити,** -лю, -лиш, *док., кого.* викликати почуття схвильованості, зворушення в кому-небудь • *вірші розчулили слухачів.*

розчу́ти, -у́ю, -у́єш, *док., що.* **1.** добре, ясно почути, що говорять • *уч-*

ні не розчули слів учительки. **2.** відчути що-небудь • *розчути іронію в словах товариша.*

розшарітися, -іюся, -ієшся, *док.* розчервонітися, стати червоним на обличчя • *розшарітися на морозі.*

розши́рювати, -юю, -юєш, *недок.*, **розши́рити,** -рю, -риш, *док., що.* **1.** робити ширшим, більшим за площею • *розширити дорогу.* **2.** сприяти кількісному зростанню • *розширити виробництво молока.* **3.** розповсюджувати, поширювати, посилювати дію чого-небудь • *розширити владні повноваження.*

ро́зшук, -у, *ч.* **1.** заходи, спрямовані на знайдення, виявлення кого- або чого-небудь • *продовжити розшук жертв автокатастрофи.* **2.** *юр.* система слідчих та оперативних заходів щодо виявлення злочинця, який зник, викраденого майна тощо • *оголосити розшук небезпечного злочинця.*

розшу́кувати, -ую, -уєш, *недок.*, **розшука́ти,** -а́ю, -а́єш, *док., кого, що.* **1.** *тільки недок.* робити пошуки кого-, чого-небудь • *розшукувати знайомих.* **2.** внаслідок пошуків виявляти, знаходити кого-, що-небудь • *швидко розшукати потрібну книжку.*

роз'ясня́ти, -я́ю, -я́єш і **роз'я́снювати,** -юю, -юєш, *недок.*, **роз'ясни́ти,** -ясню́, -я́сниш, *док., що.* робити що-небудь ясним, зрозумілим • *роз'яснити програму кандидата в депутати.* Син. ***пояснювати.***

ковини, -ви́н, *мн.* календарна дата, коли закінчується ще один рік від початку якої-небудь події • *роковини шлюбу.*

ро́лер, -а, *ч.* той, хто катається або змагається на роликових ковзанах [з англ. roller «тс.»].

роль, -і, *ж.* **1.** художній образ, втілюваний актором на сцені, у кінофільмі тощо • *грати роль поліцейського.* **2.** повний текст однієї дійової особи в п'єсі • *вивчити свою роль у спектаклі.* **3.** яка-небудь робота, якесь заняття, певний вияв себе у чому-небудь • *виконувати роль вчителя.* **4.** вплив кого-, чого-небудь на щось, чия-небудь участь у чомусь • *роль комп'ютера в навчанні* [з фр. rôle «роль»].

рома́н, -у, *ч.* **1.** жанр художньої літератури; великий, складний за будовою, епічний прозовий (рідше віршований) твір, в якому широко охоплені життєві події певної епохи, багатогранно й у розвитку змальовані персонажі • *прочитати кілька романів Бальзака.* **2.** *розм.* любовні стосунки між чоловіком і жінкою • *у нього був роман з однокурсницею* [з фр. romans «розповідь по-французьки»].

романі́ст[1], -а, *ч.* письменник, який створює романи; автор романів • *видатний англійський романіст.*

романі́ст[2], -а, *ч.* фахівець з романської філології.

рома́нтик, -а, *ч.* **1.** людина, схильна до мрійливості та ідеалізації людей і життя. **2.** послідовник романтизму в літературі й мистецтві.

роса́, -и́, *ж.* краплі води, що осідають на поверхні ґрунту, рослин та

інших предметів у результаті зіткнення з охолодженим приземним шаром повітря • *вранішня роса.*

російський, -а, -е. той, що стосується Росії та росіян • *російська мова, російські шпигуни.*

російськомо́вний, -а, -е. **1.** той, що користується російською мовою у повсякденному спілкуванні, незалежно від етнічної приналежності • *російськомовне населення України.* **2.** який написаний, надрукований і т. ін. російською мовою • *російськомовний журнал, російськомовний письменник.*

рослúна, -и, *ж.* організм, який живиться неорганічними речовинами повітря й ґрунту, одна з форм існування живої природи • *лікарські рослини.*

рослúнність, -ності, *ж.* **1.** сукупність рослин, рослинний покрив якої-небудь місцевості • *степова рослинність.* **2.** *розм.* волосся на обличчі й тілі людини • *густа рослинність на руках.*

рости́, -ту́, -те́ш, *недок.* **1.** ставати більшим на зріст, довшим, вищим, збільшуватися в результаті життєвого процесу (про живі організми) • *дерева ростуть поволі.* Син. ***розвиватися.*** **2.** ставати старшим, дорослішим • *діти ростуть швидко.* Син. ***виростати.*** **3.** *перен.* збільшуватися в об'ємі, розмірі, кількісно • *борги країни постійно ростуть.* Син. ***зростати.*** **4.** *перен.* робити успіхи, розвиватися, вдосконалюватися • *рости в математиці.* **5.** мати поширення в якій-небудь місцевості, зоні тощо (про рослини) • *у горах ростуть смереки.*

рот, -а, *ч.* **1.** порожнина між верхньою та нижньою щелепами з отвором у нижній частині обличчя • *відкрити рота.* **2.** *перен., розм.* член сім'ї, який харчується разом з іншими її членами. Син. ***утриманець.***

ро́та, -и, *ж.* підрозділ у піхотних (мотострілецьких), танкових та інших військах, що входить до складу батальйону [з пол. rota «тс.»].

роя́ль, -я, *ч.* струнний ударноклавішний музичний інструмент, різновид фортепіано [з фр. royal «королівський»].

РФ [ер-е́ф], *невідм., ж.* скорочення: Російська Федерація.

руба́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* **1.** розсікати, розділяти на частини, ударяючи чим-небудь гострим з розмаху • *рубати дрова.* **2.** бити, розтинати холодною зброєю (шаблею та ін.) • *рубати мечем.* **3.** видобувати, відколюючи шматки від цілого • *рубати вугілля.* **4.** *перен.* говорити, висловлюватися про кого-небудь категорично, дуже різко • *рубати правду у вічі.* **5.** *розм.* їсти багато, з апетитом.

рубі́ж, -бежу́, *ч.* **1.** лінія, межа, що розділяє суміжні області, ділянки та ін. **2.** державний кордон. **3.** лінія оборони, укріплень, передова позиція.

ру́брика, -и, *ж.* **1.** розділ у газеті, журналі та ін. **2.** назва розділу, підрозділу, графи взагалі [з лат. rubrica «заголовок закону, написаний червоною фарбою»].

рудий, -á, -é. червоно-жовтий (про колір, забарвлення та ін.) • *руде волосся.*

руїна, -и, *ж.* 1. залишки зруйнованої споруди, населеного пункту • *руїни козацької фортеці.* 2. *перен., розм.* немічна від старості або хвороби людина. 3. руйнування, знищення чого-небудь. 4. повне розорення, занепад чого-небудь • *руїна господарства* [з лат. ruina «руїна»].

руйнівний, -á, -é. який руйнує що-небудь • *руйнівний вітер, руйнівна дія наркотиків.*

руйнувáти, -ýю, -ýєш, *недок., що.* 1. ламаючи, розбиваючи, розвалювати що-небудь • *руйнувати будинок.* 2. доводити до повного розорення, занепаду • *руйнувати господарство.* Син. ***розоряти.*** 3. примушувати що-небудь розпадатися, змінювати будову, склад (про дію води, вітру, мікроорганізми) • *вода руйнує берег.*

рукá, -й, *ж.* 1. кожна з двох верхніх кінцівок людини від плеча до кінчиків пальців • *потиснути руку.* 2. кожна з двох верхніх кінцівок людини як знаряддя діяльності, праці • *зробити стіл власними руками.* 3. *тільке одн.* манера писання, почерк • *видно руку майстра.*

рукавиця, -і, *ж.* виріб з тканини, шкіри, вовняних ниток тощо з відділенням для великого пальця руки.

рукавичка, -и, ж. виріб з тонкої тканини, шкіри, бавовняних ниток тощо, з відділеннями для всіх пальців руки.

рукóпис, -у, *ч.* 1. текст якого-небудь твору, написаний автором від руки або надрукований на машинці, комп'ютері • *рукопис нового твору.* 2. пам'ятка стародавньої писемності • *давньоруські рукописи.*

рулéтка, -и, *ж.* 1. вузька металева або виготовлена з іншого матеріалу стрічка з поділками для вимірювання, згорнута в рулон у футлярі. 2. спеціальний пристрій для певного роду азартної гри, а також сама ця гра • *грати в рулетку* [з фр. roulette «коліщатко»].

рулóн, -у, *ч.* що-небудь згорнуте в трубку (папір, тканина, лінолеум та ін.) • *рулон паперу* [з фр. rouleau «рулон»].

русизм, -у, *ч.* слово, зворот, запозичені з російської мови.

русистика, -и, *ж.* сукупність наук, які вивчають російську мову та літературу.

русифікáція, -ї, *ж.* політика нав'язування російської мови та культури неросійським народам, яка призводить до втрати національної свідомості • *тривала русифікація українських міст.*

руслó, -á, *с.* 1. заглиблення в ґрунті, по якому тече річка, струмок тощо. Син. ***річище.*** 2. *перен.* напрям, шлях розвитку чого-небудь. Син. ***річище.***

рух, -у, *ч.* 1. стан, протилежний до спокою, що полягає в переміщенні предмета або його частин по відношенню до оточення. 2. порух тіла або жест, що супроводжує якусь дію • *рух руки.* 3. пересування з місця на місце • *вуличний рух.* 4. ходіння, ходьба • *рух на свіжо-*

му повітрі. **5.** дія того або іншого виду транспорту • *рух поїздів.* **6.** *перен.* суспільна діяльність, спрямована на досягнення якоїнебудь мети, суспільна течія • *рух прихильників миру.* **7.** *перен.* пожвавлення • *рух у залі.* **8.** пересування військових частин • *рух автоколони.*

рухли́вий, -а, -е. **1.** який перебуває в русі. **2.** повний життєвої сили, енергії. Син. ***жвавий.*** **3.** *перен.* який розвивається, змінюється.

рухо́мий, -а, -е. **1.** який перебуває в постійному русі. **2.** який переміщається з місця на місце. **3.** який може бути переміщений з одного місця в інше. **4.** який рухається завдяки своїй будові (про механізм, пристрій тощо). **5.** який часто змінює свій вираз (про обличчя).

рухо́мість, -мості, *ж.* **1.** здатність виконувати рухи. Син. ***гнучкість.*** **2.** рухоме майно • *описувати рухомість.*

руча́й, -ю, *ч.* невеликий потік, струмок.

ру́чка, -и, *ж.* **1.** частина предмета, за яку його держать або беруть рукою • *ручка парасольки, ручка дверей.* **2.** прилад для писання • *розписатися ручкою.* **3.** частина крісла, дивана тощо, на яку, сидячи, спираються рукою. Син. ***підлокітник.***

ручни́й, -á, -é. **1.** виконуваний за допомогою рук, без застосування машин • *ручна праця.* **2.** легкий, негроміздкий, зручний для перенесення (про багаж, валізку) • *ручний багаж.* **3.** приручений, не дикий (про тварину) • *ручна галка.*

руша́ти, -áю, -áєш, *недок.*, **ру́шити,** -шу, -шиш, *док.* **1.** відправлятися куди-небудь, виїжджати, йти куди-небудь • *готово, можна рушати в дорогу.* **2.** починати рух, пересування, переміщення; зрушуватися з місця • *поїзд рушив.* **3.** *розм.* брати, чіпати що-небудь • *цього не рушай.*

руші́й, -я́, *ч.* **1.** пристрій для надання руху певному транспортному засобу • *двигун — рушій автомобіля.* **2.** *перен.* сила, яка спонукає до чого-небудь, сприяє росту, розвиткові чогось • *головний рушій розвитку.*

рушни́к, -á, *ч.* **1.** довгастий шматок тканини для витирання обличчя, тіла, посуду тощо • *витерти обличчя рушником.* **2.** шматок декоративної тканини з вишиваним або тканим орнаментом, який використовується з декоративною і обрядовою метою • *подати хліб на рушнику.*

рушни́ця, -і, *ж.* вогнепальна довгоствольна ручна зброя.

рюкза́к, -á, *ч.* сумка, мішок із шлейками, який носять на плечах [з нім. Rucksack «тс.»].

ряд, -у, *ч.* **1.** сукупність однорідних предметів або живих істот, розміщених один за другим, один біля одного, в лінію • *ряд стільців.* **2.** стрій, вишикуваний в одну лінію. Син. ***шеренга.*** **3.** місця для сидіння (у театрі, кіно тощо), розташовані в одну лінію • *сидіти в другому ряду.* **4.** сукупність подій, явищ та ін., що слідують одне за

одним у певному порядку • *ряд років.*

рядови́й, -а́, -е́. **1.** який нічим не виділяється з-поміж інших, не має яких-небудь специфічних особливостей • *рядовий фільм.* Син. ***простий, звичайний.*** **2.** який не перебуває на керівній посаді, не провідний • *рядовий працівник.* **3.** який не належить до командного складу • *рядовий матрос.*

рядови́й, -во́го, *ч.* найнижче військове звання • *в армії я був рядовим.* Син. ***солдат.***

рядо́к, -дка́, *ч.* кілька слів, літер або інших знаків, написаних чи надрукованих в одну лінію • *написати кілька рядків.* **2.** рівна борозна з посівами • *рядок кукурудзи.*

ря́жанка, -и, *ж.* топлене незбиране молоко, заквашене сметаною.

рятівни́к, -а́, *ч.* **1.** людина, що врятувала когось від небезпеки, нещастя. **2.** людина, що займається рятуванням потопаючих.

рятува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого, що.* усувати загрозу смерті, знищення й т. ін. для кого-, чого-небудь • *рятувати майно, рятувати друга.*

С

саботáж, -у, *ч.* **1.** навмисний зрив якої-небудь роботи шляхом прямої відмови від неї, свідомо недбалого її виконання • *саботаж на залізниці.* **2.** *чого.* прихована протидія здійсненню чого-небудь • *саботаж податкового законодавства* [з фр. sabotage «тс.»].

сад, -у, *ч.* **1.** спеціально відведена значна площа землі, на якій вирощують плодові дерева, кущі тощо. **2.** присадибна ділянка, засаджена плодовими деревами, кущами, квітами тощо.

сáджанець, -нця, *ч.* молода рослина, вирощена в розсаднику з сіянця й призначена для садіння • *саджанці яблунь, саджанці помідорів.*

саджáти, -áю, -áєш, *недок.* **1.** *кого.* пропонувати кому-небудь, примушувати когось сісти • *саджати за стіл.* **2.** *кого.* допомагати зайняти місце; здійснювати посадку (в поїзд, літак та ін.). **3.** *розм.* позбавляти свободи • *саджати в тюрму, саджати під арешт.* Син. ***ув'язнювати.*** **4.** поміщати де-небудь, усередину чогось упійману тварину, пташку тощо • *саджати в клітку.* **5.** *що.* проводити посадку (про рослини) • *саджати моркву.*

садúба, -и, *ж.* **1.** житловий будинок та господарські будівлі з прилеглими до них садом і городом. **2.** адміністративно-громадські, виробничо-господарські та житлові будівлі колгоспу, радгоспу тощо, зосереджені в одному місці.

саквояж, -а, *ч.* ручна дорожня сумка зі шкіри або тканини, із застібкою [з фр. sac de voyage «тс.»].

сáло, -а, *с.* **1.** жирове відкладення в тілі живого організму. Син. ***жир.*** **2.** відокремлений від м'яса підшкірний свинячий жир, що зберігається солоним і вживається сирим або смаженим • *підсмажити сала, накришити сала.* **3.** відокремлений від м'яса жир інших тварин та птахів • *бараняче сало.* **4.** розтоплений тваринний жир (переважно свинячий) • *смажена на салі картопля.* **5.** жирова речовина, яку виділяють сальні залози.

салóн, -у, *ч.* **1.** загальна вітальня в готелі. **2.** комфортабельно обставлене приміщення для пасажирів на пароплаві, поїзді, літаку та ін. **3.** внутрішнє приміщення автобуса, трамвая та ін., де сидять пасажири. **4.** приміщення для виставок, демонстрацій, а також продажу деяких товарів [з фр. salon «зал, вітальня»].

салфéтка, -и, *ж.* невеликий (переважно квадратний) кусок ткани-

ни або паперу, що служить для витирання губ, захисту одежі під час їди, в перукарнях та ін. [з іт. salvietta «тс.»]. Син. ***серветка.***

салю́т, -у, *ч.* урочиста форма вітання або віддавання почестей зброєю, холостими рушничними чи артилерійськими залпами, ракетами та ін. • *святковий салют* [з фр. salut «вітання»].

самі́тний, -а, -е. **1.** який живе один, який не має сім'ї, рідних, близьких • *самітна бабуся.* Син. ***одинокий.*** **2.** зовсім один, без товариства • *самітний подорожній.* **3.** який стоїть, розташований окремо, ізольовано (про предмет) • *самітне дерево.* Син. ***одинокий.***

самобутні́й, -я, -є. який відзначається природною своєрідністю, не схожий на інших • *самобутня література, самобутня особистість.* Син. ***неповторний, оригінальний.***

самовдово́лений, -а, -е. який відчуває вдоволення самим собою і не приховує цього, усвідомлюючи свої достоїнства, заслуги, переваги тощо.

самові́дданий, -а, -е. **1.** який готовий пожертвувати собою, поступитися своїми особистими інтересами для блага інших. **2.** сповнеиий готовності жертвувати особистими інтересами для добра інших (про події, вчинки, почуття та ін.).

самові́лля, -я, *с.* схильність діяти по своїй волі, примсі, не рахуючись з іншими. Сии. ***самовільність, свавілля.***

самовпе́внений, -а, -е. який занадто впевиений у собі, у своїх силах, можливостях • *самовпевнений студент.*

самодія́льність, -ності, *ж.* **1.** самостійна діяльність; діяльність за власним почином, ініціативою • *розвивати в дітях самодіяльність.* **2.** художня (музична, театральиа та ін.) творчість осіб, які не є професіоналами • *брати участь у художній самодіяльності.*

самоду́р, -а, *ч.* який діє свавільно, за власними уподобаннями й примхою, не рахуючись з іншими людьми.

самоза́хист, -у, *ч.* захист самого себе, захист власними силами від небезпеки, нападу, ворожих дій. Сии. ***самооборона.***

самозва́нець, -нця, *ч.* **1.** той, хто видає себе за іншу людину, незаконио присвоюючи чуже ім'я, звання. **2.** той, хто за власною ініціативою, без уповноваження береться за певну справу, самочинно приступає до виконання якихось обов'язків.

самооборо́на, -и, *ж.* **1.** те саме, що **самоза́хист. 2.** оборона країни, держави силами й засобами населення поряд з обороною силами держави.

самооку́пність, -ності, *ж., ек.* спосіб ведения господарства, при якому витрати покриваються власними доходами підприємства, установи. Син. ***самоокупність.***

самоосві́та, -и, *ж.* здобування знань шляхом самостійних занять поза навчальним закладом, переважно без допомоги вчителя • *займатися самоосвітою.*

самопли́в, -у, *ч.* хід якої-небудь

справи, роботи без плану, без керівництва, стихійне здійснення чогось • *пустити справу на самоплив.*

самопожéртва, -и, *ж.* жертвування собою, своїми особистими інтересами для блага інших.

самопочуттʼя́, -я́, *с.* загальний фізичний і моральний стан людини, залежний від її здоров'я та настрою в даний момент.

саморóдок, -дка, *ч.* **1.** велике зерно чи кусок дорогоцінного металу, що зустрічається в природі в хімічно чистому вигляді • *самородок золота.* **2.** людина, природна обдарованість якої виявилась без впливу освіти, виховання.

самосвідóмість, -мості, *ж.* ясне розуміння своєї сутності, своїх характерних властивостей, ролі в житті й суспільстві.

самотýжки, *присл.* своїми силами, без сторонньої допомоги • *вивчити англійську самотужки.* Син. ***самостійно.***

самоупрáвство, -а, *с.* проява особистої сваволі, порушення законного порядку при вирішенні своїх обов'язків, своєї справи • *самоуправство чиновників.*

санітáр, -а, *ч.* **1.** особа молодшого медичного персоналу в лікарні, госпіталі, завданням якої є доглядати хворих, додержувати чистоти приміщень та ін. **2.** особа рядового складу медичної служби в армії, яка подає першу допомогу пораненим і виносить їх з поля бою [з лат. sanitas «здоров'я»].

санітарíя, -ї, *ж.* галузь медицини, що розробляє й впроваджує методи запобігання захворюванням; система гігієнічних заходів [з лат. sanitas «здоров'я»].

сáнкція, -ї, *ж., юр.* **1.** визнання законності чого-небудь, затвердження чого-небудь вищою інстанцією • *дати санкцію на обшук.* Син. ***схвалення.*** **2.** засоби примусу, застосовані владою проти осіб, що порушили закон, або до сторони, яка порушила угоду, договір • *запровадити санкції проти США* [з лат. sanctio «сувора постанова»].

сáпá, сáпи́, *ж.* ручне сільськогосподарське знаряддя, що являє собою насаджену перпендикулярно на дерев'яний держак металеву лопатку [з фр. sape «лопатка»].

саркáзм, -у, *ч.* злісна, уїдлива насмішка, їдка іронія.

свавíлля, -я, *с.* **1.** необмежена влада, відсутність законності, справедливості. **2.** схильність діяти на власний розсуд, не зважаючи на волю й думку інших • *свавілля чиновників.* Син. ***самовілля.*** **3.** свавільна поведінка, свавільний вчинок.

свáрка, -и, *ж.* **1.** гостра суперечка, що супроводжується взаємними докорами, образами • *влаштувати сварку.* **2.** грубі, образливі слова • *почути у відповідь сварку.* Син. ***лайка.***

свéкор, -кра, *ч.* батько чоловіка.

свекрýха, -и, *ж.* мати чоловіка.

свідóмість, -мості, *ж.* **1.** у філософії і психології — процес відображення дійсності мозком людини. **2.** властиве людині сприймання й розуміння оточуючого. Син. ***ро-***

зум. **3.** ясне розуміння, усвідомлення чого-небудь • *свідомість хибної політики уряду.* **4.** розуміння, усвідомлення суспільного життя людиною як представником певного народу, прошарку тощо • *національна свідомість українців.*

сві́дчити, -чу, -чиш, *недок.* **1.** підтверджувати, засвідчувати правдивість чогось як свідок, очевидець • *очевидці аварії свідчили одноголосно.* **2.** давати показання на суді або на допиті як свідок • *свідчити в суді.* **3.** *про що.* служити свідченням, доказом чого-небудь • *вірші поета свідчать про непересічний талант.*

сві́жий, -а, -е. **1.** який не втратив ще своїх природних властивостей, своєї якості • *свіжі квіти, свіже молоко.* **2.** тільки що або недавно приготований • *поїсти свіжого борщу.* **3.** який ще не був або мало був у вжитку • *одягти свіжу сорочку.* Син. **чистий.** **4.** доволі холодний, прохолодний • *свіжий вітер.* **5.** який тільки що або недавно виник, з'явився • *свіжа газета, свіжа новина.* **6.** який відновив свої сили, енергію, бадьорість, виспавшись, відпочивши.

сві́йський, -а, -е. приручений, який живе при людях, не дикий (про тварин) • *свійські тварини.*

світи́тися, -ічу́ся, -і́тишся, *недок.* **1.** давати світло, блищати • *лампочка не світиться.* Син. **горіти.** **2.** сіяти, відбивати світло, проміння • *вдалині світилася гладінь ставка.* Син. **виблискувати, блищати.** **3.** виднітися, виділятися своїм світлим, білим кольором • *білі стовбури беріз світилися в темноті.* **4.** пропускати крізь себе проміння світла; бути прозорим • *тканина світилася.* **5.** виражати своїм зовнішнім виглядом радісні почуття, переживання • *світитися щастям.*

світлофо́р, -а, *ч.* сигнальний електричний пристрій з різнобарвним склом для регулювання руху на вулицях і шляхах.

світо́гляд, -у, *ч.* сукупність переконань, поглядів на оточення, на життя, на світ, на різні сторони буття.

своєрі́дний, -а, -е. **1.** не схожий на інших, не такий, як звичайно. Син. **оригінальний, самобутній, незвичайний.** **2.** який своїми особливостями до певної міри нагадує щонебудь.

своєча́сний, -а, е. який відбувається, здійснюється тоді, коли потрібно, в свій час.

святи́ня, -і, *ж.* **1.** храм, церква. **2.** місце, предмет релігійного поклоніння. **3.** *перен., уроч.* що-небудь особливо дороге, глибоко шановане; те, що зберігають з любов'ю і шаною.

сеа́нс, -у, *ч.* **1.** демонстрація перед публікою чого-небудь (кінокартини, гри в шахи та ін.) без перерви протягом певного проміжку часу. **2.** виконання, здійснення чого-небудь (роботи, лікування тощо) у певний проміжок часу без перерви [з фр. séance «засідання, сеанс»].

сезо́н, -у, *ч.* **1.** одна з чотирьох пір року • *зимовий сезон.* **2.** частина

року, на яку припадають певні явища природи або певні види занять, робіт, відпочинку та ін. • *купальний сезон* [з фр. saison «тс.»].

сейф, -а, *ч.* вогнетривка шафа для зберігання цінностей і документів [з англ. safe «тс.»].

секрéт, -у, *ч.* **1.** те, що не підлягає розголошенню, що приховується від інших. Син. ***таємниця.*** **2.** потайне обладнання в механізмах, предметах домашнього вжитку та ін. для зберігання, переховування чогось • *замок із секретом.* **3.** *військ.* додатковий сторожовий пост, виставлений скрито як сторожова застава на найбільш небезпечних підступах ворога; також місце його розташування [з фр. secret «таємний, прихований»].

секс, -у, *ч.* статеві стосунки, сукупність психічних реакцій, переживань, установок і вчинків, пов'язанех із вдоволенням статевого потягу • *безпечний секс, займатися сексом* [з лат. sexus «стать»].

сéкта, -и, *ж.* **1.** релігійне угруповання, що відкололося від пануючої церкви. **2.** *перен.* відокремлена група осіб, що замкнулася в своїх вузьких групових інтересах [з лат. secta «вчення, напрямок, школа»].

сéктор, -а, *ч.* **1.** частина якоїсь площини, ділянка, район • *сектор стадіону.* **2.** частина народного господарства, що має певні соціальні й економічні риси • *сектор тваринництва.* **3.** відділ установи або організації з певною спеціалізацією • *побутовий сектор профкому* [з лат. sector «частина»].

сéкція, -ї, *ж.* **1.** одна з ділянок, частин, що становлять яку-небудь цілість • *секція огорожі.* **2.** відділення установи, організації, товариства та ін. • *секція футболу.* **3.** частина торговельного приміщення, де знаходяться однорідні предмети • *секція подарунків* [з лат. sectio «розрізання, поділ»].

сéлище, -а, *с.* **1.** населений пункт міського типу. **2.** недавно виникле поселення, що відділилося від основного села, міста. Син. ***новобудова.*** **3.** *археолог.* залишки давнього неукріпленого поселення, на відміну від городища.

семафóр, -а. *ч.* **1.** сигнальне обладнання у вигляді стовпа з лампами і рухомими крилами, розміщене на залізницях для сигналізації руху поїздів. **2.** *мор.* спосіб зорової сигналізації, здійснюваний прапорцями, рухами рук [з фр. sémaphore «тс.»].

світлúна, -и, *ж.* те саме, що **фотогрáфія**.

семінáр, -у, *ч.* **1.** групове практичне заняття студентів під керівництвом викладача у вищому навчальному закладі • *відповідати на семінарі з філософії.* **2.** групові заняття для якої-небудь спеціальної підготовки, підвищення кваліфікації тощо • *семінар для бухгалтерів* [з нім. Seminár «форма групових навчальних занять»].

сенсáція, -ї, *ж.* велике, незвичайне враження, викликане якою-небудь подією, повідомленням; подія, вістка, що викликали таке враження [з фр. sensation «відчуття, враження, сенсація»].

сенсе́й, -я, *ч.* учитель, наставник (у східних єдиноборствах).

серде́чний, -а, -е. **1.** сповнений доброзичливості, душевності, чуйності • *сердечна зустріч.* Син. ***задушевний.*** **2.** добрий, чулий (про людину та її вдачу) • *сердечна людина.* **3.** зв'язаний з почуттям кохання, закоханості • *сердечні справи.* Син. ***любовний.***

серде́шний, -а, -е. який викликає співчуття • *сердешна дитина плакала без мами.* Син. ***бідолашний, нещасний.***

середа́, -и́, ж. назва третього дня тижня, наступного після вівторка.

сере́дній, -я, -є. **1.** який міститься, знаходиться в середині, між двома особами, предметами тощо; який однаково віддалений від кінців, країв чого-небудь • *зайти в середні двері.* **2.** другий за віком із трьох (дітей, братів, сестер) • *середній брат.* **3.** який припадає на проміжок між початком і кінцем певного відрізка часу • *в середніх числах січня.* **4.** проміжний за своїми ознаками, властивостями між двома крайніми, протилежними ознаками, властивостями • *середній бізнес, середні умови життя.* **5.** який нічим не вирізняється, визначається серед кого-, чогонебудь • *фільм був середній.* Син. ***посередній.*** **6.** який одержують діленням суми декількох величин на їх кількість; типовий, нормальний для групи яких-небудь явищ • *середня добова температура в лютому.*

середо́вище, -а, *с.* **1.** сукупність природних або соціальних умов, в яких протікає життєдіяльність якого-небудь організму • *оточуюче середовище.* **2.** соціально-побутові умови, в яких проходить життя людини • *перебувати в конфлікті з середовищем.* Син. ***оточення.*** **3.** група людей, зв'язаних спільністю професії, інтересів • *робітниче середовище, мистецьке середовище.*

серіа́л, -у, *ч.* цикл пов'язаних поміж собою телевізійних фільмів; фільм, що складається з кількох серій • *латиноамериканські серіали заполонили телебачення.*

се́рія, -ї, *ж.* **1.** ряд однорідних предметів; ряд предметів, що мають якусь спільну ознаку • *серія казок для дітей.* **2.** ряд виробів, машин, деталей, виготовлених за єдиним зразком • *серія верстатів.* **3.** розряд, категорія цінних паперів (грошових знаків, облігацій), позначуваних цифрами або літерами [з лат. series «ряд»].

се́рвер, -у, *ч., інформ.* центральний комп'ютер у комп'ютерній мережі [з англ. server «тс.»].

се́сія, -ї, *ж.* **1.** засідання представницького органу або колегіальної установи, що відбувається періодично, а також період таких засідань • *сесія Верховної Ради.* **2.** екзамени у вищих і середніх спеціальних навчальних закладах, а також період таких екзаменів • *зимова сесія, скласти сесію* [з лат. sessio «засідання»].

сигна́л, -у, *ч.* **1.** звуковий, зоровий чи інший умовний знак для передачі яких-небудь відомостей, розпоряджень та ін. **2.** *перен.* попере-

дження, повідомлення, що відбувається або може статися [з фр. signal «тс.»].

си́ла, -и, *ж.* **1.** здатність живих істот напруженням м'язів виконувати фізичні рухи, дії; фізична енергія людини, тварини. **2.** здатність людини до духовної діяльности, до вияву розумових або душевних властивостей (волі, характеру та ін.) • *розумові сили.* **3.** фізична величина, яка є мірою механічної дії на дане матеріальне тіло інших тіл • *сила тяжіння.* **4.** ступінь вияву якої-небудь дії, інтенсивність • *сила вітру.* **5.** те, що примушує, спонукає кого-небудь поступати так або інакше • *невідома сила тягла його додому.* **6.** *перен.* велика кількість кого- або чого-небудь • *сила людей вийшла на майдан.*

силови́к, -а́, *ч.* працівник силового відомства (армія, міліція, служба безпеки).

си́лувати, -ую, -уєш, *недок., кого.* примушувати що-небудь робити, виконувати, силою спонукувати до чого-небудь • *батьки не силували сина до читання.*

силуе́т, -у, *ч.* **1.** однобарвне контурне зображення кого- або чогонебудь, вирізане або нарисоване на однотонному фоні. **2.** обрис кого- або чого-небудь, розрізнюваний в далині, у тумані, у темноті тощо [з фр. silhouette «тіньовий профіль»].

си́мвол, -у, *ч.* **1.** умовне позначення будь-якого предмета, поняття чи явища • *власний будинок – символ добробуту.* **2.** художній образ, що умовно передає яку-небудь думку, ідею, переживання. **3.** умовне позначення якої-небудь величини, поняття, прийняте тою чи іншою наукою.

симпа́тія, -ї, *ж.* **1.** почуття прихильності, доброзичливості до кого- або чого-небудь • *відчувати симпатію до присутніх.* **2.** *перен.* людина, яка користується чиєюсь прихильністю • *назустріч ішла симпатія директора* [з фр. sympathie «почуття прихильності»].

синаго́га, -и, *ж.* молитовний будинок, храм у євреїв.

сино́нім, -а, *ч.* **1.** слово, близьке або тотожне значенням до іншого, але відмінне від нього звуковою формою • *замінити слово синонімом.* **2.** *книжн.* тотожне поняття • *гроші — синонім благополуччя.*

сиро́п, -у, *ч.* концентрований розчин цукру з фруктовим або ягідним соком.

систе́ма, -и, *ж.* **1.** структура, що становить єдність закономірно розміщених і функціонуючих частин • *сонячна система.* **2.** порядок, зумовлений правильним розміщенням частнн у певному зв'язку; зв'язане ціле • *система праці.* **3.** *біол.* класифікація, групування тварин або рослин. **4.** форма організації, устрою чого-небудь • *соціалістична система.* **5.** технічне обладнання, що складається з механізмів, машин та ін., які діють погоджено • *вентиляційна система.* **6.** сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних загальним принципом, призначенням • *годинники різних систем.*

систематизува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок. і док., що.* розподіляти у визначеному порядку й зв'язку частини чого-небудь • *систематизувати матеріал для доповіді.*

ситуа́ція, -ї, *ж.* збіг умов і обставин, що створюють певне становище, в якому хтось перебуває • *опинитися в складній ситуації* [з фр. situation «тс.»].

сі́м'я, сі́м'я і сі́мені, *с.* **1.** *лише мн.* дрібні плоди рослин; зерна, призначені для посіву або для господарських потреб. Син. ***насіння.*** **2.** рідина із статевими клітинами, яку виділяють чоловічі статеві залози. Син. ***сперма.***

сім'я́, -ї́, *ж.* **1.** група близьких родичів (чоловік, дружина, батьки, діти та ін., що проживають разом). **2.** група тварин, що складається із самця, однієї або кількох самок і малят. **3.** *лінгв.* група споріднених мов, об'єднаних спільністю походження • *сім'я слов'янських мов.* **4.** *перен.* про групу, організацію людей, спаяних дружбою та об'єднаних спільністю інтересів.

сірни́к, -а́, *ч.* **1.** тонка дерев'яна паличка з головкою з легкозаймистої речовини, що загоряється від тертя • *запалити сірника.* **2.** *тільки мн.* упаковка з такими паличками • *купити сірники.*

скаже́ний, -а, -е. **1.** хворий на сказ; який сказився (про тварин) • *скажений собака.* **2.** який легко втрачає самовладання, нестримний у гніві. Син. ***несамовитий, нестямний.*** **3.** який перебуває у стані несамовитості, шаленства. Син. ***шалений, лютий.*** **4.** який виражає несамовитість, шаленство. **5.** *перен.* дуже сильний, значний за силою вияву • *на вулиці скажений вітер.*

скам'яні́ти і **скамені́ти,** -і́ю, -і́єш, *док.* **1.** набрати вигляду і властивостей каменя • *дерево в землі скам'яніло.* **2.** *перен.* стати нерухомим • *скам'яніти від здивування.* Син. ***захолонути, завмерти, остовпіти.*** **3.** *перен.* втратити здатність щось відчувати, виявляти якісь почуття; стати байдужим, нечутливим, черствим.

сканда́л, -у, *ч.* **1.** подія, випадок, що набувають широкого розголосу й ставлять у незручне становище його учасників • *скандал у банку.* **2.** сварка з криком, лайкою або бійкою • *вчинити скандал.*

скандува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що.* **1.** вимовляти чітко, виділяючи наголошений склад у кожній стопі вірша. **2.** голосно одночасно вигукувати слово, вислів під час демонстрацій, на спортивному змаганні тощо [з лат. scandere «чітко вимовляти»].

скасо́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **скасува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док., що.* оголошувати що-небудь недійсним, незаконним • *скасовувати попередні правила.* Син. ***анулювати, відміняти.***

сквер, -у, *ч.* невеличкий громадський сад у місті, селі, селищі [з англ. square «тс.»].

скейтбо́рд, -а, *ч.* невелика продовгувата дерев'яна дошка на чотирьох роликах для спортивного (фігурного) катання й розваг [з англ. skate-board «тс.»].

скида́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **ски́нути,**

-ну, -неш, *док.* **1.** *кого, що.* кидати вниз, заставляти падати звідкись, з чогось. **2.** *що.* недбайливо, як попало звалювати, класти, складати що-небудь. **3.** *кого, що, перен.* позбавляти влади, могутності • *скинути царя з престолу.* **4.** *що.* знімати з себе (про одежу, взуття) • *скинути джинси.* **5.** *що.* зменшувати частину чого-небудь (ціни, суми та ін.) • *скинути ціну.* **6.** *що на кого, розм.* перекладати на кого-небудь, звалювати на когось (вину, відповідальність та ін.). **7.** *що на що.* підкинувши, закинути на що-небудь • *скинути на плече рушницю.*

скла́дний, -а, -е. **1.** гарної будови тіла (про людину). Син. ***стрункий, ставний.*** **2.** логічно послідовний (про мову, письмо та ін.). Син. ***зв'язний, доладний.***

складни́й, -á, -é. **1.** який складається з кількох частин, елементів • *складне речення.* **2.** який становить собою систему багатьох взаємозв'язаних частин • *складна технічна система.* **3.** характерний сукупністю багатьох переплетених між собою явищ, ознак, відношень та ін. • *складні обставини.* **4.** важкий для зрозуміння, вирішення, здійснення • *складна вправа.* **5.** який можна складати • *складний стілець.*

складови́й, -á, -é. **1.** який входить як частина у склад чого-небудь • *Крим — складова частина України.* **2.** *лінгв.* здатний утворити склад • *складові і нескладові звуки.*

ско́рбний, -а, -е. те саме, що **скорбо́тний.**

скорбо́тний, -а, -е. **1.** який глибоко переживає, страждає від чого-небудь (про людину) • *скорботні солдатські матері.* **2.** який виражає глибокі переживання, страждання • *скорботний вираз очей.* **3.** сповнений, пройнятий скорботою, смутком, тугою • *скорботні народні пісні.* **4.** який викликає, навіває скорботу, який справляє сумне враження • *скорботні міста й села.*

скоря́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **скори́ти,** скорю́, ско́риш, *док.* **1.** *кого, що.* насильно встановлювати свою владу, завойовувати • *нас ніхто не скорить.* Син. ***підкоряти.*** **2.** *що.* оволодівати чим-небудь, робити придатним для використання • *скоряти природу.* Син. ***освоювати.*** **3.** *кого, перен.* підкоряти своїй волі, своєму впливові, викликаючи довір'я, любов, симпатії • *скорити студентську аудиторію.* **4.** *перен.* повністю оволодівати ким-небудь, захоплювати когось (про почуття, думки, стан) • *сон скорив натомлене тіло.*

скри́тий, -а, -е. недоступний для безпосереднього спостерігання • *скритий замок.* Син. ***прихований, непомітний, тайний.***

скри́тний, -а, -е. який скриває від інших свої почуття, настрої, думки та ін. • *скритна людина.*

скрі́плювати, -юю, -юєш, і **скріпля́ти,** -я́ю, -я́єш, *недок.*, **скріпи́ти,** скріплю́, скрі́пиш, *док., що.* **1.** з'єднувати одне з одним, приєднувати одне до одного (з допомогою скріпи тощо) • *скріплювати огорожу.* **2.** *перен.* зміцнювати, роби-

ти міцнішим, укріплювати • *скріплювати дисципліну праці.* **3.** засвідчувати підписом або підписом і печаткою (документ) • *скріплювати договір.*

скро́мний, -а, -е. **1.** який не має звички підкреслювати свої позитивні якості, хвалитися своїми заслугами. **2.** стриманий у поводженні, вихований. **3.** який нічим не виділяється серед інших, не має ніяких особливих рис, ознак • *скромна автобіографія.* Син. ***простий, звичайний.*** **4.** невигадливий – в оздобленні, оформленні • *скромний одяг.* Син. ***невибагливий.*** **5.** недостатній щодо кількості, якості й т. ін. • *скромна вечеря.* **6.** без претензій на розкіш, багатство й т. ін. • *скромний подарунок.* **7.** невеликий, незначний • *скромний бюджет міста, скромна зарплата.* **8.** обмежений (про бажання, вимоги) • *скромні вимоги страйкуючих шахтарів.* **9.** який не приносить великих доходів • *скромна посада.*

скро́ня, -і, *ж.* бокова частина черепа від вуха до лоба. Син. ***висок.***

скрупульо́зний, -а, -е. надзвичайно старанний, точний до дрібниць • *скрупульозний підрахунок витрат* [з лат. scrupulosus «тс.»]. Син. ***детальний.***

скульпту́ра, -и, *ж.* **1.** *тільки одн.* вид образотворчого мистецтва, твори якого мають об'ємну або рельєфну форму і виконуються способом витискування, ліплення, різьблення та ін. з твердих або пластичних матеріалів. **2.** твір цього виду мистецтва (статуя, бюст, барельєф та ін.) [з лат. sculptura «тс.»].

скупи́й, -а́, -е́. **1.** надмірно ощадливий по відношенню до себе і щодо інших (про людину). **2.** надто малий, короткий, недостатній в якому-небудь відношенні • *скупий відпочинок.*

слаби́й, -а́, -е́. **1.** хворий, недужий • *слабий дідусь.* **2.** який має невелику фізичну силу. **3.** який не відзначається твердістю, стійкістю, вольовим характером. **4.** який не має великої сили, влади, великого впливу, авторитету. **5.** незначний силою, ступенем вияву • *слабий дощ.* **6.** непереконливий, необґрунтований • *слабі доводи.* **7.** який не має певних знань, навиків • *слабий учень.*

слабки́й, -а́, -е́. **1.** який має невелику фізичну силу. **2.** який не відзначається твердістю, стійкістю, вольовим характером. **3.** незначний силою, ступенем вияву • *слабкий вітер.* **4.** неяскравий • *слабке світло.* Син. ***тьмяний.*** **5.** неголосний. **6.** незначний, малий. **7.** який має невелику потужність, енергію • *слабка напруга.* **8.** недосконалий у художньому відношенні • *слабкий роман.* **9.** нетуго натягнутий, загвинчений • *слабкий трос.* **10.** неміцний, ненасичений • *слабкий чай.*

слабоду́хість, -хості, *ж.* відсутність твердості, рішучості в діях, вчинках • *виявити слабкодухість.*

слабохара́ктерний, -а, -е. позбавлений сильної волі, твердого характеру. Син. ***слабовільний, слабкодухий.***

слизьки́й, -а́, -е́. **1.** який майже не

створює тертя, на якому важко втриматися, устояти, який важко вдержати • *слизька дорога.* **2.** *перен.* непевний, ризикований • *слизька справа.*

сліпи́й, -а́, -е́. **1.** позбавлений зору, здатності бачити. Син. ***невидющий, незрячий.*** **2.** *перен.* який не помічає, не розуміє того, що відбувається навколо; нездатний правильно оцінити, осягнути що-небудь. **3.** який не усвідомлює своїх дій, діє не розмірковуючи. **4.** який не має розумних підстав (про почуття, переживання) • *сліпе кохання.* **5.** який не має виходу, проходу • *сліпий провулок.*

сліпу́чий, -а, -е. **1.** дуже яскравий, який сліпить, засліплює очі • *сліпуче сонце.* **2.** *перен.* який викликає сильне враження, почуття (про зовнішність, красу) • *сліпуча красуня.* **3.** який приваблює, чарує; надзвичайно приємний • *сліпуча усмішка.*

сло́во, -а, *с.* **1.** основна значуща одиниця мови, що становить собою звукове вираження окремого предмета думки. **2.** мовлення, усне або писемне висловлювання • *поетичне слово.* **3.** зобов'язання виконати щось • *дати слово.* Син. ***обіцянка, запевнення.*** **4.** право виступити з промовою • *надати кому-небудь слово.*

служи́ти, служу́, слу́жиш, *недок.* **1.** *кому і без додатка.* виконувати обов'язки слуги, прислуги. Син. ***прислужувати.*** **2.** *ким, за кого.* виконувати які-небудь обов'язки по відношенню до кого-небудь. **3.** *кому.* працювати, трудитися в ім'я кого- або чого-небудь, на користь кого- або чого-небудь • *служити своєму народові.* **4.** *без додатка.* бути на військовій службі, бути військовим • *служити в армії.* **5.** *без додатка.* стояти на задніх лапах (про собак). **6.** *кому, перен.* бути, виявлятися здатним до чого-небудь, виконувати яку-небудь функцію • *очі вже йому не служать.*

слу́хати, -аю, -аєш, *недок.* **1.** *що.* сприймати слухом які-небудь звуки; зверта́ти, спрямовувати слух на які-небудь звуки, щоб почути. **2.** *що.* відвідувати лекції, заняття, вивчаючи щось • *слухати лекції з історії.* **3.** *кого.* додержувати чиїхось порад, настанов; бути слухняним • *слухати батька.* **4.** *чого.* йти за чимсь, поводитися згідно з чим-небудь • *слухати голос совісті.*

слухня́ний, -а, -е. який слухається когось, підкоряється комусь • *слухняна дитина.*

смак, -у́, *ч.* **1.** відчуття, що виникає при подразненні слизової оболонки язика якими-небудь речовинами • *солодкий на смак.* **2.** якість, особливість страви, яка відчувається під час їжі • *борщ має чудовий смак.* **3.** здатність відчувати красу, пропорції; здатність естетичної оцінки • *мати розвинений естетичний смак.* **4.** *перен.* нахил, замилування чогось • *смак до праці.*

смакува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що.* **1.** їсти, пити з насолодою • *смакувати каву.* **2.** *перен.* уже заздалегідь відчувати що-небудь думкою, заздалегідь у думці насолоджуватися чим-небудь • *смакувати свою перемогу.*

смере́ка, -и, *ж.* **1.** багаторічне віч-

нозелене хвойне дерево з конусоподібною кроною • *зрубати смереку.* Син. ***ялина.*** **2.** деревина цього дерева • *меблі із смереки.*

смертонóсний, -а, -е. який викликає, несе смерть, загибель • *смертоносна зброя.*

смерть, -і, *ж.* **1.** припинення життєдіяльності організму і загибель його; припинення біологічного обміну речовин в організмі або його частині • *фізіологічна смерть.* **2.** припинення існування людини, тварини • *загинути безславною смертю.* Син. ***кончина, скін.*** **3.** фольклорна персоніфікація кончини – людський скелет, звичайно з косою. **4.** *перен.* занепад чого-небудь • *смерть культури.* **5.** *розм.* щось погане, неприємне, небажане • *відсутність книжок — смерть для освіченої людини.*

смерч, -у, *ч.* вихровий рух повітря, що піднімає пісок, порох або воду у вигляді лійки або стовпа.

сметáна, -и, *ж.* **1.** харчовий продукт, зібраний з поверхні молока або відсепарований з нього • *вареники із сметаною.* **2.** упаковка, яка містить цей продукт • *купити дві сметани.*

смирéнний, -а, -е. позбавлений гордості, зарозумілості; який усвідомлює свою нікчемність, свої слабі сторони.

смúрний, -а, -е. **1.** покірний, лагідний (про людину); спокійний, не норовистий, не злий (про тварину). **2.** який виражає покірність, лагідність.

смисл, -у, *ч.* **1.** уявлення про щось, поняття, розуміння чого-небудь. **2.** внутрішній зміст, суть чого-небудь • *прихований смисл роману.* Син. ***значення.*** **3.** мета, завдання, призначення чого-небудь • *смисл життя.*

смілúвий, -а, -е. **1.** який не знає страху, не боїться небезпеки. Син. ***відважний, хоробрий.*** **2.** який не зважає на труднощі. Син. ***рішучий.*** **3.** який здійснюється з відвагою, хоробрістю; сповнений дерзання • *сміливий вчинок.*

сміттЯ́, сміттЯ́, *с.* **1.** дрібні, переважно сухі залишки чого-небудь • *підмітати сміття.* **2.** *перен., розм.* те, що не має значення, цінності й т. ін.; що-небудь зайве, непотрібне. **3.** *лайл.* людина, яка здійснює ганебні, підлі, мерзенні вчинки.

смолоскúп, -а, *ч.* обмотана з одного кінця просмоленим ганчір'ям палка, що служить для освітлення або запалювання чого-небудь. Син. ***факел.***

смýток, -тку, *ч.* **1.** невеселий, важкий настрій, викликаний горем, невдачею й т. ін. • *впасти в смуток.* Син. ***сум, журба.*** **2.** сумний, зажурений вираз (очей, обличчя) • *смуток в очах.*

снарЯ́д, -а, *ч.* **1.** вид боєприпасів для стріляння з гармат. **2.** прилад, обладнання для спортивних вправ • *гімнастичні снаряди.*

СНД [ес-ен-дé], *невідм., ж.* скорочення: Співдружність незалежних держав (політичне та економічне об'єднання пострадянських держав, за винятком країн Балтії) • *вступити до СНД.*

снідáнок, -нку, *ч.* **1.** їжа, призначена для споживання вранці • *з'їсти*

сніданок. **2.** ранковий час, коли звичайно снідають • *зустрітися за сніданком.* Син. ***снідання.*** **3.** процес споживання їжі вранці • *сніданок скінчився о восьмій.* Син. ***снідання.***

сóвість, -і, *ж.* усвідомлення й почуття моральної відповідальності за свою поведінку, свої вчинки перед самим собою, людьми. Син. ***сумління.***

солідáрність, -ності, *ж.* **1.** активне співчуття чнім-небудь діям або думкам; погодженість вчинків і прагнень; однодушність, взаємна підтримка • *міжнародна солідарність.* **2.** *юр.* спільна відповідальність [з фр. solidarité «тс.»].

солíдний, -а, -е. **1.** добре зроблений, міцний • *солідна шафа.* **2.** який відзначається поважністю, серйозністю • *солідна людина.* Син. ***статечний.*** **3.** який добре зарекомендував себе, користується авторитетом • *солідний вчений.* **4.** який відзначається ґрунтовністю, серйозністю, глибиною • *солідне дослідження.* **5.** який досягнув зрілого віку. **6.** який змушує переконатися в чому-небудь, зважати на щось • *солідні аргументи* [з фр. solide «міцний»].

сорáтник, -а, *ч.* **1.** той, хто брав участь у війні, бою та ін. разом з кимсь; товариш по зброї. **2.** однодумець і товариш по боротьбі, суспільній діяльності.

сорт, -у, *ч.* **1.** категорія, розряд якого-небудь товару щодо його якості • *борошно вищого сорту.* **2.** рід товару, виробу за способом виготовлення, матеріалу та ін. • *різні сорти вина.* **3.** різновид культивованої рослини, що відрізняється від інших різновидів того самого виду якимись властивостями, ознаками • *новий сорт пшениці.* **4.** *розм., íрон.* характер, якість чого-небудь • *література певного сорту* [з фр. sorte «тс.»].

соціáльний, -а, -е. **1.** пов'язаний із життям і стосунками людей у суспільстві • *соціальні проблеми.* Син. ***громадський, суспільний.*** **2.** породжений умовами суспільного життя, певного середовища, ладу • *соціальна справедливість.* **3.** який має на меті зміну суспільних виробничих відносин • *соціальна революція* [з лат. socialis «суспільний»].

соціолóгія, -ї, *ж.* наука про суспільство й закони його розвитку.

союз, -у, *ч.* **1.** тісна єдність, тісний зв'язок між ким-, чим-небудь • *союз банкірів і виробників.* **2.** об'єднання організацій, держав для спільних дій, спільної мети • *воєнний союз.*

спадáти, -áю, -áєш, *недок.*, **спáсти,** -дý, -дéш, *док.* **1.** падати зверху вниз • *листя спадає.* **2.** виділившись з атмосфери, лягати на землю • *туман спадає.* **3.** тримаючись одним кінцем, звисати • *волосся спадає на чоло.* **4.** *перен.* звалюватися на когось, спричиняючи клопоти (про турботи, нещастя). **5.** зменшуватися в об'ємі, убувати • *вода спала, виробництво цукру спадає.* **6.** зменшувати силу прояву • *спека спала.*

спадкóвість, -вості, *ж.* сукупність природних властивостей організ-

му, перейнятих від батьків, предків • *мати погану спадковість.*

спадкоємець, -мця, *ч.* 1. особа, що одержала спадщину або має право на її одержання. 2. рідна дитина, переважно син. 3. особа, до якої має перейти влада • *спадкоємець президента.* 4. *перен.* продовжувач чиєї-небудь діяльності, справи, певних традицій.

спадок, -дку, *ч.* те саме, що **спадщина.**

спадщина, -и, *ж.* 1. майно, що після смерті власника юридично перейшло в користування когось іншого • *отримати спадщину.* Син. ***спадок.*** 2. явища культури, побуту, збережені від попередніх епох або від діяльності окремих осіб • *культурна спадщина.* Син. ***спадок.***

спазм, -у, *ч.* мимовільне, судорожне скорочення м'язів [з лат. spasmus «тс.»].

спалахувати, -ую, -уєш, *недок.* 1. раптово загорятися, займатися • *спалахнуло полум'я.* 2. *перен.* раптово виникати, починатися • *спалахнув страйк.* 3. *перен.* давати вияв короткочасному припливу почуттів, раптовому захопленню або роздратуванню чимсь • *кохання спалахнуло раптово.* 4. *перен.* вкриватися рум'янцем • *обличчя спалахнуло від сорому.*

спантеличувати, -ую, -уєш, *недок.*, **спантеличити, -чу, -чиш**, *док., кого, розм.* викликати замішання, збентеження, здивування у кого-небудь • *запитання учня спантеличило вчительку.*

спека, -и, *ж.* 1. гаряче, дуже нагріте сонцем повітря • *квіти в'януть від спеки.* 2. гаряча літня пора • *надзвичайна спека.* Син. ***жара.***

спересердя, *присл.* сильно роздратувавшись, у пориві гніву • *спересердя вилаятися.*

сперечатися, -аюся, -аєшся, *недок., з ким, про що і без додатка.* 1. словесно змагатися, обстоюючи свою правоту, думку, іншу (протилежну) від думки співбесідника. 2. заперечувати проти чого-не-будь, не давати своєї згоди на щось. 3. відстоювати своє право иа щонебудь, на володіння чимсь. 4. *перен.* не поступатися перед ким-, чим-небудь якимись якостями, властивостями. Син. ***суперничати.***

спеціалізуватися, -уюся, -уєшся, *недок. і док.* 1. *з чого, на чому, в чому і без додатка.* набувати певних знань, навиків у якій-небудь галузі науки або техніки; набувати якоїсь спеціальності • *спеціалізуватися на біології.* 2. *на чому, в чому і без додатка.* закріплюватися за якою-небудь однією спеціальною галуззю, мати спеціальне, особливе призначення • *фірма спеціалізується на торгівлі олією.*

спеціаліст, -а, *ч., з чого, по чому і без додатка.* 1. той, хто досконало володіє певною спеціальністю, має глибокі знання в якій-небудь галузі науки, техніки тощо • *спеціаліст з ремонту автомобілів.* Син. ***фахівець.*** 2. *розм.* той, хто досяг високої майстерності в чомунебудь, знавець чогось.

спеціальний, -а, -е. 1. призначений виключно для чогось; який має

особливе призначення • *спеціальний кореспондент.* **2.** який стосується окремої галузі науки, техніки, мистецтва, призначений для спеціалістів цієї галузі • *спеціальна освіта, спеціальний журнал* [з лат. specialis «особливий»].

спе́ція, -ї, *ж., перев. мн.* **спе́ції,** -цій. приправа, прянощі, що додаються до страви для смаку й запаху [з лат. species «тс.»].

спи́сок, -ску, *ч.* **1.** письмовий перелік кого- або чого-небудь • *алфавітний, поіменний список.* **2.** документ з переліком предметів, осіб. **3.** рукописна копія • *список вірша.*

спи́сувати, -ую, -уєш, *недок.*, **списа́ти,** -ишу́, -и́шеш, *док., що.* **1.** переписувати з оригіналу будь-який текст. **2.** робити копію чого-небудь. Син. ***копіювати.*** **3.** *перев. док.* заповнити письмовими знаками • *списати дві сторінки.* **4.** використати на списання або знищити писанням • *списати ампулку.* **5.** складати список речей, робити інвентарний опис • *списувати меблі.* **6.** записувати витрачене або непридатне для вжитку, оформлюючи документально • *списувати з рахунку.* **7.** *перен.* не брати до уваги, не враховувати щонебудь.

співа́втор, -а, *ч.* особа, що є автором чогось разом з кимсь іншим • *на презентації книжки виступили обидва її співавтори.*

співа́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* **1.** *що і без додатка.* виконувати, відтворювати голосом музикальні твори; вміти співати, мати придатний для цього голос • *співати пісню.* **2.** професіонально займатися співом • *співати в опері.* **3.** видавати мелодійні звуки, трелі (про птахів) • *співають солов'ї.*

співбе́сіда, -и, *ж.* **1.** розмова, бесіда з ким-небудь. **2.** розмова на визначену тему, розрахована на обмін думками між присутніми, на з'ясування тих чи інших питань • *пройти співбесіду.*

співвідно́шення, -я, *с.* взаємний зв'язок, взаємна залежність.

співвітчи́зник, -а, *ч.* людина, що має спільну батьківщину, вітчизну з кимсь.

співдо́повідь, -і, *ж.* додаткова доповідь, повідомлення на тему основної доповіді.

співдру́жність, -ності, *ж.* взаємна дружба, дружнє єднання.

співіснува́ння, -я, *с.* одночасне або спільне існування кого- або чогонебудь.

співпра́ця, -і, *ж.* праця, яка виконується спільно з ким-небудь.

співробі́тник, -а, *ч.* **1.** людина, яка працює разом з кимсь • *запросити співробітників на каву.* **2.** особа, що працює в якійсь установі. Син. ***службовець.***

співробі́тничати, -аю, -аєш, *недок.* **1.** працювати разом з кимсь, брати участь у загальній діяльності • *співробітничати з іноземними фірмами.* **2.** бути співробітником якої-небудь установи • *співробітничати в газеті.*

співтовари́ство, -а, *с.* сукупність країн, організацій, інституцій, об'єднаних різноманітною співпрацею • *світове співтовариство.*

співуча́сник, -а, *ч.* той, хто бере

участь із ким-небудь у якійсь справі, діяльності й т. ін.

співчувáти, -áю, -áєш, *недок., кому, чому.* **1.** ставитися з розумінням, з жалістю до горя, переживань кого-небудь. **2.** ставитися прихильно, доброзичливо до кого- або до чого-небудь.

спіднúця, -і, *ж.* **1.** жіночий одяг, що покриває фігуру від талії донизу • *одягти спідницю.* **2.** *перен., розм.* жінка як представник своєї статі • *бігати за спідницею.*

спікер, -а, *ч.* головуючий у парламенті [англ. speaker «тс.»].

спілка, -и, *ж.* **1.** тісне єднання, зв'язок. **2.** об'єднання людей, зв'язаних спільною метою, громадська організація, товариство • *спілка письменників.*

спільний, -а, -е. **1.** який стосується однаковою мірою щонайменше двох осіб • *спільна власність.* **2.** призначений для колективного користування • *спільна кухня.* Син. ***колективний.*** **3.** який виконується, досягається всіма • *спільні зусилля.* **4.** який виявляється, проявляється всіма присутніми • *спільне захоплення.*

спір, спóру, *ч.* **1.** словесне змагання, обговорення чогось, при якому кожний відстоює свою думку, свою правоту • *науковий спір.* **2.** взаємні претензії, взаємне посягання на володіння чим-небудь, що звичайно вирішується судом • *трудовий спір.*

спірáль, -і, *ж.* **1.** незамкнута крива, яка поступово віддаляється від вихідної точки, утворюючи довкруги певну кількість обертів. **2.** дріт або пружина, що має вигляд гвинтоподібної незамкнутої кривої [з фр. spirale «тс.»].

спіткáти, -áю, -áєш, *док., кого.* **1.** ідучи, проходячи куди-небудь, застати, зустріти когось • *спіткати в кафе знайомих.* **2.** *тільки 3 ос.* трапитися, впасти на чиюсь долю • *його спіткало горе.*

спішний, -а, -е. **1.** який потребує швидкого вирішення, виконання • *спішна справа.* Син. ***терміновий.*** **2.** здійснюваний, виконуваний швидко • *спішна хода.* Син. ***поквапний.***

сповільнювати, -юю, -юєш, *недок.,* **сповільнити,** -ню, -ниш, *док., що.* зменшувати швидкість чого-небудь • *сповільнювати інфляцію.*

сповіщáти, -áю, -áєш, *недок.,* **сповістúти,** -іщý, -істúш, *док., кого, що.* повідомляти когось про щось, доводити що-небудь до чийого-небудь відома • *сповіщати батьків про збори.*

спóгад, -у, *ч.* **1.** відтворені в пам'яті враження, факти, образи • *спогад про літні канікули.* Син. ***спомин.*** **2.** *тільки мн.* записки або перекази про минуле • *написати спогади.* Син. ***мемуари.***

сподвúжник, -а, *ч., книжн.* той, хто разом з кимсь бере участь у якійсь важливій справі; товариш по боротьбі, суспільній діяльності. Син. ***соратник.***

сподівáтися, -áюся, -áєшся, *недок., на кого—що і кого, що.* **1.** мати надію, розраховувати на кого- або що-небудь • *сподіватися на ліпші часи.* **2.** чекати когось або чогось, на когось або на щось • *сподіватися гостей.* Син. ***дожидати.***

сподóбатися, -аюся, -аєшся, *док.*

1. відповідаючи чиїм-небудь смакам, бажанням, настроям, задовольнити їх • *тістечка сподобались.* 2. викликати почуття симпатії, привабити когось до себе • *співак сподобався усій родині.* 3. викликати потяг, інтерес у особи іншої статі • *хлопець сподобався дівчині одразу.*

спожива́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **спожи́ти,** -иву́, -иве́ш, *док., що.* 1. використовувати для задоволення своїх потреб • споживати електроенергію. 2. уживати як їжу, як питво • *споживати багато пива.*

спозара́нку, *присл.* 1. дуже рано, з раннього ранку. 2. занадто рано, раніше, ніж треба.

спо́кій, спо́ко́ю, *ч.* 1. відсутність руху, шуму. 2. відсутність суспільних безпорядків, заворушень. 3. душевний стан, що характеризується відсутністю хвилювань, тривоги.

споконві́ку, *присл.* з найдавніших часів. Син. ***з давніх-давен, здавна.***

спокуша́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **спокуси́ти,** -ушу́, -у́сиш, *док., кого, що.* 1. заманювати, приваблювати чимсь принадним, корисним, приємним і т. ін. • *спокушати тістечком.* 2. викликати сильне бажання мати що-иебудь, посідати що-небудь, робити щось. Син. ***приваблювати.*** 3. схиляти до недозволених, небажаних учинків, хибних переконань • *спокушати наркотиками.* 4. домагатися любові жінки, дівчини, не маючи серйозних намірів • *спокушати дівчину.*

сполуча́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **сполучи́ти,** -учу́, -у́чиш, *док.* 1. *що з чим.* скріплювати, зв'язувати одне з одним. Син. ***з'єднувати.*** 2. *що з чим.* змішувати разом що-небудь різнорідне • *сполучати азотну і сірчану кислоти.* 3. *тільки недок., що.* займати одночасно дві або декілька посад • *сполучати посаду директора і першого заступника.* 4. створювати одне ціле, робити єдиним. Син. ***об'єднувати.***

спо́мин, -у, *ч.* те саме, що **спо́гад.**

споради́чний, -а, -е. який здійснюється, відбувається, виконується час від часу, не постійно • *спорадичні екологічні публікації в газетах.* Син. ***нерегулярний.***

спорі́днений, -а, -е. 1. близький за спільністю походження • *споріднені народи.* 2. *перен.* близький, подібний до когось або чогось своїми ознаками, властивостями • *творчість цих поетів тематично споріднена.*

спорт, -у, *ч.* 1. заняття різними фізичними вправами (гімнастикою, боротьбою, грою, туризмом та ін.), що мають на меті розвиток і зміцнення організму. 2. *перен., розм.* будь-яке заняття, що стає предметом пристрастного захоплення [з англ. sport «тс.»].

спору́джувати, -ую, -уєш, *недок.*, **споруди́ти,** -уджу́, -у́диш, *док., що.* будувати, ставити, звичайно щось велике, складне за своєю конструкцією • *споруджувати пам'ятник.*

споряджа́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **споряди́ти,** -джу́, -ди́ш, *док.* 1. *кого, що.* забезпечуючи, наділяючи всім необхідним, збирати кого- або

що-небудь кудись • *споряджати експедицію.* 2. *що.* робити, виготовляти, майструвати • *споряджати гойдалку.*

спо́сіб, -собу, *ч.* 1. напрям, характер дій, метод, прийом для здійснення чогось • *спосіб виробництва.* 2. особливість, манера виконання чого-небудь; встановлений порядок чогось • *спосіб життя.* 3. *грам.* граматична категорія дієслова, що виражає відношення змісту висловлюваного до дійсності • *умовний спосіб.*

спостеріга́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **спостерегти́,** -ежу́, -еже́ш, *док.* 1. дивлячись, помічати кого-, що-небудь, звертати увагу на когось, щось • *спостерігати з вікна.* 2. *тільки недок., за ким—чим.* стежити, слідкувати • *спостерігати за дітьми.* 3. *що.* уважно стежачи за чим-небудь, вивчати, досліджувати • *спостерігати погоду.*

спотво́рювати, -юю, -юєш, *недок.*, **спотво́рити,** -рю, -риш, *док.* 1. *що.* неправильно, фальшиво тлумачити, перекручувати, викривляти • *спотворювати первісну ідею твору.* 2. *кого, що.* надавати кому- або чому-небудь негарного, потворного вигляду • *спотворювати обличчя.*

споча́тку, *присл.* 1. спершу, на перших порах • *спочатку було важко.* 2. від початку • *почати що-небудь спочатку.*

спра́ва, -и, *ж.* 1. робота, заняття людини, пов'язані з розумовим або фізичним напруженням • *доручити відповідальну справу.* Син. ***діло, праця.*** 2. задум, намір зробити, здійснити, виконати й т. ін. що-небудь. 3. певна ситуація, що складається на даному етапі, в даний момент • *ускладнити справу з виданням книжки.* 4. те, що безпосередньо стосується кого-небудь • *сумлінно робити свою справу.* 5. спеціальність, професія, коло знань, певна галузь знань або навичок • *друкарська справа, військова справа.* 6. питання або ряд питань, які вимагають розв'язання • *мати справу до директора.* 7. збірка документів, що стосуються якогось факту, події або особи • *підшити до справи нові документи.* 8. *юр.* судовий процес з приводу якоїсь події, факту • *перегляд справи в суді.*

спра́вді. 1. *присл.* у дійсності, насправді, дійсно • *справді розумна дівчина.* 2. *у знач. вставн. сл.* уживається для підтвердження достовірності висловлювання • *справді, незабаром буде підвищення цін.* Син. ***дійсно, насправді.*** 3. *у знач. пит. частки.* уживається для вираження сумніву в чому-небудь • *Справді? Ти обідатимеш вдруге?*

справедли́вий, -а, -е. 1. який діє неупереджено, безсторонньо • *справедлива людина.* 2. заснований на вимогах справедливості • *справедливий суспільний лад.* 3. який має законні підстави, достатньо підтверджений, обґрунтований • *справедливі вимоги страйкарів.*

спра́вжній, -я, -є. 1. який є насправді, в дійсності • *узнати справжнє ім'я.* 2. непідроблений, натуральний • *справжнє золото.* 3. який відповідає певним вимогам, який

є досконалістю, взірцем, ідеалом чого-небудь • *справжній вчений, справжній борць.* **4.** надзвичайно подібний до кого-, чого-небудь, дуже схожий з кимсь, чимсь • *хлопець був справжній Шварценеггер.* **5.** яким повинен бути, який відповідає дійсності • *взнати справжню ціну свободи.*

справля́тися, -я́юся, -я́єшся, *недок.*, **спра́витися,** -влюся, -вишся, *док.* **1.** *з чим.* успішно виконувати якусь роботу, обов'язки, доручення; бути спроможним виконати, здійснити що-небудь • *легко справитися з дорученнями батька.* **2.** *з ким.* одержувати перемогу над ким-, чим-небудь у бійці, битві й т. ін. • *благородний поліцейський легко справляється з усіма бандитами.* **3.** *з чим.* переборювати труднощі при вивченні, освоєнні й т. ін. чого-небудь • *справитися з контрольною роботою.* **4.** *з чим.* перемагати, пересилювати в собі які-небудь почуття • *справитися з хвилюванням перед екзаменом.*

спра́вний, -а, -е. **1.** цілком придатний для використання, який не має пошкоджень • *справний мотор.* **2.** який старанно, ретельно виконує свої завдання, обов'язки • *справний у роботі.* Син. ***ретельний, старанний, акуратний.*** **3.** який внаслідок посиленого годування чи харчування набув потрібної або значної ваги, жирності • *справний кабан.* Син. ***вгодований.***

спра́га, -и, *ж.* **1.** сильне бажання пити • *вдовольнити спрагу пивом.* **2.** *чого, до чого і без додатка, перен., книжн.* велике бажання чого-небудь, прагнення до чогось • *спрага до знань, спрага помсти.*

сприйма́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **сприйня́ти,** -ийму́, -и́ймеш, *док., що.* **1.** запозичуючи що-небудь, робити його своїм надбанням • *українська мова сприйняла чимало слів з чужих мов.* Син. ***засвоювати.*** **2.** пізнавати щось за допомогою органів чуття, безпосереднього зіткнення з чимсь • *сприймати щось на слух.* **3.** визнавати що-небудь, вважати його властивим, звичним для себе • *сприймати все нове.* **4.** виявляти своє ставлення до чогось, так чи інакше реагувати на щось • *спокійно сприймати критику.*

спринт, -у, *ч.* змагання з бігу, плавання тощо на коротку дистанцію [з англ. sprint «тс.»].

спри́тний, -а, -е. **1.** швидкий, вправний у роботі, діях • *спритний хлопець.* Син. ***меткий, проворний.*** **2.** у якому виявляється швидкість, вправність людини, рухливість тварини й т. ін. • *спритний удар, спритний стрибок.* **3.** який майстерно й уміло робить, виконує що-небудь • *спритний танцюрист, спритний перекладач.* **4.** здатний добре й швидко міркувати • *спритний бізнесмен.* Син. ***кмітливий, тямущий.*** **5.** який, вдаючись до хитрощів, використовує які-небудь обставини для власної вигоди • *спритний ділок.* **6.** який уміло веде справи • *спритний адміністратор.*

спричиня́ти, -я́ю, -я́єш, і **спричи́нювати,** -юю, -юєш, *недок.*, **спричини́ти,** -иню́, -и́ниш, *док., що.*

1. бути причиною чого-небудь, викликати, зумовлювати щось • *негативний торговельний баланс спричинює інфляцію.* 2. бути джерелом чогось • *вітри спричинюють висихання ґрунту.* 3. бути наслідком чого-небудь • *брак моральних принципів спричиняє хабарництво.*

сприя́ти, -я́ю, -я́єш, *недок., кому, чому.* 1. позитивно впливати на що-небудь • *погода сприяє швидкому дозріванню фруктів.* 2. створювати відповідні умови для здійснення, виконання чого-небудь • *сприяти розвиткові економіки.* 3. подавати допомогу в чому-небудь • *сприяти в професійному зростанні.* 4. бути причиною або наслідком виникнення, існування й т. ін. чого-небудь • *куріння сприяє раковим захворюванням.*

сприя́тливий, -а, -е. 1. який позитивно впливає на що-небудь, створює відповідні умови для здійснення, виконання чогось • *погода була сприятлива для польотів.* 2. потрібний, необхідний для чого-небудь • *створити сприятливі умови для навчання.* Син. ***належний.*** 3. зручний для чого-небудь • *сприятлива ситуація для інвестицій.* 4. у якому виражається прихильність, шанобливе ставлення, повага до кого-небудь • *сприятлива рецензія на книжку.*

спрóба, -и, *ж.* 1. намагання зробити щось при відсутності впевненості в досягненні успіху • *зробити спробу придбати квиток на концерт.* 2. відтворення якого-небудь явища або спостереження за новим явищем у певних умовах з метою його вивчення, дослідження • *спроби з акліматизації бананів.* Син. ***дослід.*** 3. літературний або мистецький твір початківця • *спроба пера.* Син. ***проба.***

спроквóла́, *присл.* 1. повільно, не поспішаючи (рухатися) • *спроквола підійти до дошки.* Син. ***поволі.*** 2. протяжно, повільно (говорити) • *спроквола відповісти на запитання.* 3. без запалу, не кваплячись, з холодком (працювати) • *спроквола копати картоплю.*

спросóння, *присл.* у напівсонному стані, не зовсім проснувшись. Син. ***спросонку.***

спростóвувати, -ую, -уєш, *недок.,* **спростува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док., що.* 1. доводити неправильність, помилковість чого-небудь • *у газеті спростовано чутки про відставку уряду.* 2. бути доказом неправильності, помилковості, хибності чого-небудь • *книжка спростовує чимало усталених поглядів.* 3. заперечувати, відкидати яке-небудь твердження й т. ін. • *спростувати помилку доповідача.*

спрóщувати, -ую, -уєш, *недок.,* **спрости́ти,** -ощу́, -óстиш, *док., що.* 1. робити простішим за складом, будовою • *спростити конструкцію автомобіля.* 2. зводити до небагатьох форм, звільняючи від усього зайвого, ускладненого • *спростити бухгалтерський облік.* 3. робити легшим для здійснення, використання • *спрощувати технологію, спростити управління підприємством.* Син. ***полегшувати.*** 4. робити більш доступним для розуміння • *спростити мову*

твору. Син. ***адаптовувати*.** 5. позбавляючи глибини й складності, робити примітивним • *спрощувати сюжет роману*. Син. ***примітивізувати*.**

спрямóвувати, -ую, -уєш, *недок.*, **спрямувáти,** -ýю, -ýєш, *док., що.* 1. користуючись кермом та іншими пристроями, скеровувати у певному напрямку рух транспортного засобу • *спрямувати човен до берега*. 2. націлювати що-небудь (зброю, оптичний прилад тощо) на когось, щось • *спрямувати пістолет на бандита, спрямувати фотоапарат на кінозірку*. 3. дивитися куди-небудь • *спрямовувати погляд у сторону вікна*. 4. надавати потрібного напрямку діяльності, вчинкам, розмові • *спрямувати дискусію в інше русло*. 5. зосереджувати на чому-небудь (зусилля, енергію, здібності) • *спрямувати зусилля на реформування освіти*. 6. виділяти, призначати що-небудь для чогось • *значні кошти спрямовуються на комп'ютеризацію*. 7. учити, наставляти, даючи поради, вказівки кому-иебудь.

спустóшувати, -ую, -уєш, *недок.*, **спустóшити,** -шу, -шиш, *док.* 1. *що*. руйнувати, нищити, роблячи безлюдним або малолюдним • *кримські татари спустошували українські землі*. Син. ***плюндрувати*.** 2. *що*. забирати все, не залишаючи нічого • *спустошувати склади, спустошувати крамниці*. 3. *кого, що, перен.* позбавляти морального, духовного змісту, робити нездатним до творчого, активного життя • *спустошувати душу*.

стабілізувáти, -ýю, -ýєш, *недок. і док., що.* 1. приводити в стан тривалості, рівноваги, стійкості • *стабілізувати ціни на сировину*. 2. забезпечувати постійність, тривалість якихось величин, ступеня й міри чогось • *стабілізувати курс гривні* [з лат. stabilis «стійкий»].

стабíльний, -а, -е. сталий, незмінний, стійкий • *стабільні ціни* [з лат. stabilis «стійкий»].

став, -у, *ч.* природне або штучне водоймище з непроточною водою.

ставáти, стаю́, стаєш, *недок.*, **стáти,** -áну, -áнеш, *док.* 1. підніматися на ноги, приймати вертикальне положення • *ставати на пальці*. Син. ***вставати*.** 2. приступати до чергування, вартування тощо • *стати на пост*. 3. розміщатися, розташовуватися певним чином • *ставати парами, стати в чергу*. 4. переставати рухатися, припиняти свій рух (про людину і тварину) • *пес став і обнюхав мене*. Син. ***спинятися*.** 5. зупинятися (про засоби пересування) • *автомобіль став на перехресті*. 6. переставати працювати, фуикціонувати (про підприємства, машини, механізми тощо) • *текстильні підприємства стали*. 7. ступивши на якенебудь місце, зупинятися стóячи (про людину, тварину) • *стати біля вікна*. 8. *яким, ким, чим.* робитися кимсь або якимсь, перетворюватися на когось або на щось • *ставати атеїстом, стати розумним*. 9. *за кого.* заміняти когось, виступати в ролі когось • *стати за батька дитині*.

ставáтися, -éться, *недок.*, **стáтися,** -áнеться, *док., тільки 3 ос.* відбуватися, траплятися, мати місце • *нічого не сталося*.

стáвити, -влю, -виш, *недок.* 1. *кого,*

що. надавати кому-, чому-небудь вертикального положення, поміщати щось стоячки • *ставити дитину на зручне місце.* **2.** *кого, що.* розташовувати кого-небудь у певному місці (для ведення бою, охорони, оборони) • *ставити охорону.* **3.** змушувати кого-небудь опинитися в якомусь становищі, потрапити в якісь умови, обставини • *ставити конкурентів у гірші умови.* **4.** поміщати куди-небудь, розміщувати десь • *ставити пляшку на стіл, ставити черевики в куток.* **5.** *що.* встановлювати що-небудь для роботи, для виконання своїх функцій • *ставити телефон, ставити мотор на човен.* **6.** *що.* накладати, прикладати з лікувальною метою • *ставити гірчичники.* **7.** *що.* здійснювати постановку п'єси, кінофільму, танцю тощо • *ставити п'єсу, ставити балет.* **8.** *що.* будувати, споруджувати що-небудь • *ставити будинок.* **9.** пропонувати що-небудь для прийняття, виконання; висловлювати певні вимоги, побажання • *ставити вимоги, ставити завдання.*

ста́витися, -влюся, -вишся. *недок., до кого—чого.* виявляти певне ставлення до кого-, чого-небудь • *ставитися доброзичливо до сусідів.*

ста́вка, -и, *ж.* **1.** місце розташування воєначальника або його штабу • *ставка командуючого армією.* **2.** в азартних іграх — грошовий внесок, який ставить гравець і втрачає у випадку програшу • *підвищити ставки.* **3.** встановлений розмір заробітної плати • *місячна ставка, тарифна ставка.* **4.** *фін.* норма вирахування податку; норма оплати при здійсненні певної фінансової операції • *знизити ставки податку з юридичних осіб.* **5.** *на кого—що.* розрахунок, орієнтація у своїх діях, планах, вчинках на кого- або що-небудь з метою досягнення чогось • *робити ставку на НАТО.*

ста́вленик, -а, *ч.* той, хто дістав посаду, якесь місце в суспільстві за допомогою чийогось заступництва, впливової підтримки з боку когось • *ставленик прем'єр-міністра, ставленик комуністів.*

ста́влення, -я, *с.* той або інший характер поводження з ким-, чим-небудь • *змінити ставлення до української мови, доброзичливе ставлення до батьків.*

ставни́й, -а́, -е́. високого зросту, гарної пропорціональної будови, показної зовнішності • *ставна дівчина, ставна постать.*

стагна́ція, -ї, *ж.* застій у виробництві, торгівлі тощо • *подолати стагнацію української економіки.*

стадіо́н, -у, *ч.* **1.** спеціально обладнана споруда із спортивною ареною і трибунами для глядачів, призначена для тренувань і змагань з різних видів спорту. **2.** про людей, що заповнюють трибуни цієї споруди [з нім. Stádion «тс.»].

ста́дія, -ї, *ж.* ступінь, період, етап у розвитку чого-небудь, що має свої якісні особливості • *стадія розвитку, стадія хвороби.*

стаж, -у, *ч.* **1.** тривалість якоїсь діяльності, праці; кількість років, пропрацьованих ким-небудь десь • *виробничий стаж, бухгалтер з десятирічним стажем.* **2.** пробний

період праці перед призначенням на самостійну работу [з фр. stage «тс.»]. Син. ***стажування.***

стажи́ст, -а, *ч.* той, хто проходить стажування де-небудь.

стажува́ння, -я, *с.* **1.** пробний період праці перед призначенням на самостійну работу • *пройти тривале стажування на виробництві.* **2.** проходження тими, що навчаються, виробничої практики для набуття досвіду й оволодіння фахом. **3.** підвищення кваліфікації в певній установі, навчальному закладі • *стажування за кордоном.*

стака́н, -а, *ч.* скляна посудина циліндричної форми, без ручки, призначена для пиття • *випити стакан молока.* Син. ***склянка.***

ста́лий, -а, -е. **1.** який не змінюється, зберігає той самий склад, розмір, величину тощо • *стала рецептура національних страв.* **2.** який не зазнає коливань, не піддається змінам • *сталі врожаї, сталі прибутки.* **3.** який не припиняється, не переривається, триває весь час • *стале зростання виробництва.* Син. ***безперервний.*** **4.** розрахований на довгий час існування, призначений для тривалого функціонування • *сталий склад команди.* **5.** який протягом тривалого часу не змінюють (про місце проживання, роботу, посаду тощо) • *сталі наукові зацікавлення, не мати сталої адреси.* **6.** вірний, не зрадливий, твердий у поглядах, рішеннях, почуттях • *сталий прихильник демократії.*

стан[1], -у, *ч.* **1.** тулуб, корпус людини. Син. ***торс.*** **2.** найвужча частина тулуба; місце, де носять пояс. Син. ***талія.***

стан[2], -у, *ч.* **1.** сукупність обставин, умов, стосунків, у яких хтось або щось знаходиться • *стан української економіки, стан бойової готовності.* **2.** фізичне самопочуття або настрій • *стан здоров'я, стан тривоги.* **3.** вид, характер розміщення, взаємодії і руху частин речовини • *рідкий стан, твердий стан.* **4.** сукупність суспільно-політичних відносин, обстановка суспільного життя • *міжнародний стан країни.* **5.** режим, розпорядок державного, суспільного життя, який встановлює влада • *оголосити воєнний стан.* **6.** суспільна група, що виникла на основі класових відносин • *духовний стан.* **7.** *лінгв.* граматична категорія дієслова, що виражає відношення між суб'єктом (виконавцем) і об'єктом дії • *категорія стану.*

станда́рт, -у, *ч.* **1.** типовий зразок, якому повинно відповідати щось за розмірами, формою, якістю • *стандарт послуг, стандарт якості.* **2.** єдина типова форма організації, проведення, здійснення чого-небудь • *конференцію організовано за світовими стандартами.* **3.** те, що не має в собі нічого оригінального, своєрідного • *мислити за готовими стандартами* [з англ. standard «тс.»]. Син. ***шаблон, трафарет.***

станови́ти, -овлю́, -о́виш, *недок., що.* **1.** бути чимсь, являти собою що-небудь, складати зміст чого-небудь • *становити виняток,*

становити небезпеку. **2.** складати якусь кількість (у сумі, в сукупності), входити як частина чого-небудь • *населення України становить 49,7 мільйона, експорт зерна становить 20 відсотків загального його обсягу.*

станóвище, -а, *с.* **1.** ті чи інші обставини, умови, в яких хто-, щонебудь перебуває • *скрутне становище науки та культури.* **2.** сукупність суспільно-політичних відносин, обстановка суспільного життя • *міжнародне становище України.* **3.** місце, роль у суспільстві, у соціальному чи професійному становищі, у сім'ї тощо • *посісти високе становище, соціальне становище.*

стáнція, -ї, *ж.* **1.** пункт зупинки сухопутного транспорту, що курсує за певним маршрутом, а також сукупність пристроїв і споруд на цьому пункті • *станція метро, автобусна станція.* **2.** будинок для пасажирів на такій зупинці. Син. ***вокзал.*** **3.** підприємство або установа, що обслуговує населення, організації певного району в якомусь відношенні • *телефонна станція.* **4.** науково-дослідна установа, що веде роботу за певною програмою • *метеорологічна станція.* **5.** космічний літальний апарат • *міжпланетна станція.*

старáнний, -а, -е. **1.** який дбайливо, ретельно виконує що-небудь, ставиться до чогось • *старанний учень.* Син. ***дбайливий, ретельний.*** **2.** який виконується, здійснюється дбайливо, ретельно • *старанна праця.* **3.** який виражає дбайливість, ретельність, свідчить про них • *старанний почерк.*

старáтися, -áюся, -áєшся, *недок.* **1.** докладати зусиль, щоб зробити що-небудь • *старатися завершити роботу вчасно.* Син. ***намагатися, силкуватися.*** **2.** добре, сумлінно виконувати якусь роботу • *старайся, то й будеш відмінником.*

старúй, -á, -é. **1.** який прожив багато років, який досяг старості • *стара людина.* **2.** давно створений, який існує довгий час • *стара книжка, стара пісня.* **3.** давно відомий • *стара істина.* **4.** який давно займається якоюсь діяльністю • *старий суддя.* Син. ***досвідчений.*** **5.** багаторічний, витриманий (про спиртні напої) • *старе вино.* **6.** який був у вжитку, став ветхим • *старий костюм.* **7.** який втратив свої якості, став несвіжим через довге зберігання (про їжу) • *старе масло, старе сало.* **8.** непридатний, недійсний після закінчення строку або після використання • *старий квиток, старий паспорт.* **9.** який давно минув, пройшов (про час) • *це було ще за старих часів.* Син. ***колишній.*** **10.** який був, існував у колишні часи • *подумки пройтися вулицями старого Херсонеса.* Син. ***стародавній.*** **11.** який зберігся, залишився від колишніх, давніх часів • *знайти стару монету.* Син. ***старовинний.*** **12.** який був раніше, передував наявному тепер • *повертатися до старої системи оплати праці.* Син. ***колишній, був-***

ший. **13.** який виготовили, зробили раніше, давно • *перечитувати старі листи.* **14.** який був і раніше, той самий • *залишитися на старій посаді.*

старі́йшина, -и, *ч.* **1.** найстаріший та найавторитетніший член якогось колективу, об'єднання • *старійшина української літератури.* **2.** голова первісної общини, який обирався із числа старших і впливових її членів • *рада старійшин племені.*

старовина́, -и́, *ж.* **1.** колишні, давно минулі часи • *у старовину в Україні водилися тури.* **2.** колишні, давно минулі події • *згадувати старовину.*

старови́нний, -а, -е. **1.** який виник, який створили в давні часи і який зберігся від давніх часів • *старовинний палац, старовинні пісні.* Син. ***стародавній.*** **2.** який був поширений, прийнятий у дуже давні часи • *старовинні звичаї.* Син. ***стародавній, старосвітський.*** **3.** який бере свій початок, походження в далекому минулому (про прізвище, рід тощо) • *старовинне українське прізвище.* Син. ***стародавній.***

стародá́вній, -я, -є. **1.** який виник, який створили в давні часи і який зберігся від давніх часів • *стародавні легенди, стародавнє місто.* Син. ***старовинний.*** **2.** який існував, жив у дуже давні часи • *історія стародавнього світу, озброєння стародавнього воїна.* **3.** який був поширений, прийнятий у дуже давні часи • *реконструкція стародавнього українського одягу.* Син. ***старовинний, старосвітський.*** **4.** який дуже давно минув, пройшов (про час) • *за стародавніх часів.* **5.** який бере свій початок, походження в далекому минулому (про прізвище, рід тощо) • *стародавній шляхетський рід.* Син. ***старовинний.***

стародру́к, -у, *ч.* друкована книга з перших років друкарства до половини XVII ст. • *бібліотека Харківського університету має прекрасну колекцію українських стародруків.*

старожи́л, -а, *ч.* людина, яка багато років живе на одному місці (в будинку, у місті та ін.).

старт, -у, *ч.* **1.** початковий момент спортивних змагань • *старт забігу перенесено на другу годину.* **2.** момент зльоту літального апарата, космічного корабля • *старт космічного корабля.* **3.** сигнал про початок спортивного змагання або зльоту літального апарата • *дати старт.* **4.** відправний пункт у бігах, перегонах та ін. • *учасники змагання вийшли на старт.* **5.** місце зльоту літального апарата, космічного корабля [з англ. start «починати, давати старт»].

ста́рший, -а, -е. **1.** який прожив більше років, ніж інші • *старший брат, старший син.* **2.** *від (од) кого, за кого.* який має більше за кого-небудь років, більший за віком • *старший за мене на два роки.* **3.** який має вище звання, посаду, службове становище • *генерал старший за полковника, старший за посадою.* **4.** ближчий до завершення навчання, до випуску • *уч-*

ні старших класів, студенти старших курсів. **5.** *у знач. ім.* особа, що очолює якусь групу, колектив • *бути за старшого в загоні.*

статéчний, -а, -е. **1.** розсудливо-серйозний, розважливий у вчинках. Син. ***поважний.*** **2.** який справляє враження, привертає увагу своєю зовнішністю. Син. ***показний.*** **3.** який живе в достатку. Син. ***заможний.*** **4.** немолодий, середнього віку. Син. ***літній.*** **5.** який справляє позитивне враження, відзначається порядністю. Син. ***пристойний, добропорядний.***

статúстика, -и, *ж.* **1.** наука, що вивчає кількісну сторону масових суспільних явищ • *підручник зі статистики.* **2.** кількісний облік в економіці, суспільному житті, а також дані такого обліку • *демографічна статистика.* **3.** особливий метод досліджень, який застосовують у ряді точних наук • *математична статистика.*

статтé, -і, *ж.* **1.** публіцистичний, науковий або науково-популярний твір невеликого розміру, призначений для публікації або опублікований • *газетна стаття, наукова стаття.* **2.** самостійний розділ, параграф у юридичному документі, переліку, словнику • *статті Кримінального кодексу, словникова стаття.* **3.** розділ фінансового документа, бюджету з вказівкою на джерело прибутку або підставу витрат • *статті бюджету.* **4.** вид доходу або витрати • *торгівля була головною* статтею *прибутку родини.*

статýт, -у, *ч.* зведення правил, положень, що визначають устрій і діяльність громадської організації, приватного підприємства тощо • *затвердити статут банку* [з лат. statutum «тс.»].

стать, -і, *ж.* один із двох розрядів живих істот — чоловіків і жінок, самців і самок, що відрізняються сукупністю характерних фізичних ознак • *жіноча стать, чоловіча стать.*

стаціонáр, -а, *ч.* **1.** лікувальний заклад з постійними ліжками для хворих • *лікуватися в стаціонарі.* **2.** форма очного навчання у вищих навчальних закладах • *вчитися на стаціонарі* [з лат. stationarius «непорушний»].

ствéрджувати, -ую, -уєш, *недок.*, **ствéрдити,** -джу, -диш, *док., що.* **1.** робити непохитним, остаточно встановлювати що-небудь • *стверджувати незалежність України.* **2.** упевнено висловлювати що-небудь, запевняти в чомусь • *депутати стверджують, що захищають народні інтереси.* **3.** відповідати ствердно, говорити ствердним тоном. **4.** підтверджувати достовірність, правильність чого-небудь. **5.** офіційно схвалювати, визнавати остаточно встановленим що-небудь. Син. ***затверджувати.***

ствол, -á, *ч.* **1.** частина вогнепальної зброї у вигляді трубки, через яку проходить вистрілена куля • *ствол карабіна.* **2.** *розм.* вогнепальна зброя • *міліція вилучила у бандитів три стволи.* **3.** вертикальна або похила частина шахти з виходом на поверхню.

створіння, -я, *с*. **1.** людина або взагалі жива істота. **2.** те, що створене ким-, чим-небудь.

створювати, -юю, -юєш, *недок*., **створити**, -рю, -риш, *док*., *що*. **1.** давати життя, існування чому-небудь, формувати що-небудь • *створити нову літературу, створити незалежну державу*. **2.** виготовляти, робити що-небудь • *створювати життєві блага*. **3.** будувати, споруджувати що-небудь. **4.** писати науковий, літературний, музичний твір • *створити роман, створити пісню*. **5.** зображувати когось, щось, наслідуючи, копіюючи, відтворювати • *створити образ щасливої родини*. **6.** класти початок існуванню чого-небудь, організовувати щось • *створити партію, створити банк*. Син. ***засновувати***. **7.** формувати, утворювати що-небудь • *створити терористичну групу*. **8.** підготовляти, робити можливим, наявним що-небудь • *створювати умови, створювати авторитет*. **9.** бути причиною виникнення чогось; викликати в кого-небудь щось • *створювати хороший настрій, створювати ілюзію щастя*. **10.** окреслювати, визначати в основному, надаючи яких-небудь ознак, властивостей • *фантасти створювали химерні образи космічних прибульців*.

стебло, -а, *с*. **1.** основна частина трав'янистої рослини від кореня до вершка, яка тримає на собі листя, квіти і плоди. **2.** окрема трав'яниста рослина взагалі.

стегно, -а, *с*. частина ноги від таза до коліна, а також зовнішня сторона верхньої частини ноги.

стежити, -жу, -жиш, *недок*. **1.** *за ким-чим*. уважно спостерігати за ким-, чим-небудь, не відриваючи погляду • *стежити за підозрілим перехожим, стежити за зоряним небом*. **2.** *за чим*. з інтересом та увагою спостерігати за зміною, розвитком, станом чого-небудь • *стежити за розвитком банківської системи*. **3.** *за чим*. цікавитися всім, що відбувається в якійсь галузі • *стежити за комп'ютерними новинками*. **4.** *за чим*. прислухаючись, приглядаючись до чогось, намагатися все вловити, нічого не пропустити • *стежити за ходом наради*. **5.** *за ким—чим*. здійснювати контроль, нагляд за ким- або чим-небудь, доглядати, пильнувати когось або щось • *стежити за порядком, стежити за хворим*. **6.** *за ким—чим*. установлювати постійний нагляд, щоб впіймати кого-небудь або викрити, звинуватити в чомусь • *КДБ постійно стежило за дисидентами*.

стежка, -и, *ж*. **1.** доріжка, протоптана звірами або людьми чи спеціально зроблена людьми • *вийти на лісову стежку*. Син. ***стежина***. **2.** *перен*. напрямок, шлях розвитку, діяльності кого-, чого-небудь • *обрати іншу стежку в житті*.

стеля, -і, *ж*. **1.** верхня частина, внутрішнє покриття будь-якого приміщення. **2.** гранична висота підйому літального апарата • *стеля цього літака – 12 км*. **3.** *перен*.

гранична межа чого-небудь • *підняти стелю вимог до журналістів.*

стенд, -а, *ч.* **1.** щит, на якому виставляються для огляду які-небудь експонати, вивішуються оголошення, накази тощо. **2.** спеціально обладнане місце, установка для складання й випробування машин, апаратів, приладів. **3.** спеціально обладнане місце для спортивних і учбових стрільб по рухомих мішенях [з англ. stand «тс.»].

стенографі́я, -ї, *ж.* швидкий дослівний запис усної мови за допомогою системи спеціальних умовних знаків.

стенографува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що і без додатка.* записувати, застосовуючи систему спеціальних умовних знаків • *стенографувати обговорення дисертації.*

степ, -у, ч. великий, рівний, безлісий простір у зоні сухого клімату, покритий трав'янистою рослинністю.

стереоти́п, -у, *ч.* усталений в традиціях, незмінюваний обмежений образ дійсності, що функціонує в суспільній свідомості, подаючи хибні уявлення про осіб, предмети й світ • *стереотип росіянина, долати стереотипи.*

сте́ржень, -жня, ч. предмет видовженої циліндричної або чотиригранної форми, а також деталь такої форми, яка звичайно є осьовою або опорною частиною чого-небудь • *стержень токарного різця, стержень олівця.* Син. ***стрижень.***

стери́льний, -а, -е. **1.** такий, в якому або на якому нема мікроорганізмів • *лікар у стерильному халаті.* **2.** *біол.* безплідний, не здатний мати потомство [з лат. sterilis «безплідний»].

сти́гнути[1], -ну, -неш, *недок.* **1.** ставати стиглим, зрілим (про злаки, плоди) • *яблука починали стигнути.* Син. ***достигати.*** **2.** *перен.* поступово наближатися, надходити, розповсюджуватися • *за вікном стигли сутінки.*

сти́гнути[2], -ну, -неш, *недок.* **1.** втрачати тепло, ставати холоднішим, холодним • *борщ стигнув.* Син. ***холонути, застигати.*** **2.** охолоджуючись, твердіти, згущуватися, перетворюватися на лід. **3.** *перен.* переставати рухатися, ворушитися, коливатися тощо.

стика́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **зіткну́тися,** -ну́ся, -не́шся, *док.* **1.** *з ким—чим.* зближуючись назустріч, ударятися, натикатися одне на одного • *на перехресті зіткнулися два автомобілі.* **2.** *з ким.* несподівано зустрічатися з ким-небудь • *зіткнутися з сусідом у магазині.* **3.** *з ким.* вступати в безпосередні стосунки з ким-небудь • *стикатися з різними людьми.* **4.** *з чим.* мати можливість пізнавати що-небудь, знайомитися з чим-небудь, зазнавати чогось • *стикатися з неприємностями, стикатися з життям аборигенів.* **5.** *з ким.* вступати в сутичку • *зіткнутися з ворогом на околиці міста.*

стилі́стика, -и, *ж.* **1.** розділ мовознавства, що вивчає в межах національної мови суть і специфіку

стилів мови • *практична стилістика української мови.* **2.** розділ теорії літератури, що вивчає стилі літературно-художніх творів • *стилістика художньої літератури.* **3.** сукупність виражальних засобів мови якого-небудь художнього твору, письменника, літературного напрямку тощо • *стилістика І. Котляревського.* Син. **стиль.**

стиль, -ю. *ч.* **1.** сукупність ознак, характерних для мистецтва певного часу та напрямку з погляду ідейного змісту й художньої форми • *будинок у готичному стилі, бароковий стиль.* **2.** сукупність прийомів використання мовних засобів, характерних для окремого письменника, літературного твору, напрямку, жанру • *стиль Т. Шевченка, газетний стиль.* **3.** манера словесного викладу • *висловлюватися високим стилем, лаконічний стиль.* **4.** побудова мови відповідно до норм синтаксису і слововжитку • *виправити стиль, працювати над стилем твору.* **5.** сукупність прийомів, характерних рис якої-небудь діяльності, поведінки, методу роботи • *стиль керівництва фірмою.* **6.** спосіб виконання, здійснення чого-небудь, який характеризується сукупністю певних технічних прийомів • *володіти різними стилями плавання.* **7.** характерна манера говорити, одягатися, поводитися [з фр. style «тс.»].

стиль², -ю, *ч.* спосіб літочислення • *за новим стилем, за старим стилем.*

сти́мул, -у, *ч.* причина, що спонукає до дії; те, що викликає зацікавленість у здійсненні чого-небудь • *моральні стимули, матеріальні стимули.*

стипе́ндія, -ї, *ж.* регулярна грошова допомога для тих, хто вчиться в середніх спеціальних і вищих навчальних закладах, а також для аспірантів і докторантів тощо • *підвищена стипендія, виплачувати стипендію* [з лат. stipendium «плата»].

стира́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **сте́рти**, зітру́, зітре́ш, *док.* **1.** *що.* витираючи, очищати яку-небудь поверхню від чогось • *стирати порох зі столу, стерти піт з лоба.* **2.** *що.* знищувати що-небудь написане, намальоване • *стирати ґумкою двійку в щоденнику.* **3.** *що, перен.* згладжувати, усувати ознаки, наявність чого-небудь • *стирати спомини про рідне місто.* **4.** *що.* тертям, частим доторкуванням пошкоджувати покриття або верхній шар чого-небудь • *стерти підошви на черевиках.* **5.** *у що, на що.* розтирати що-небудь на дрібний порошок • *стерти на порох.*

сти́слий, -а, -е. **1.** коротко викладений, небагатослівний • *стисла характеристика, стислий аналіз ситуації.* Син. **лаконічний.** **2.** який триває недовго • *побудувати в стислі строки.* Син. **короткочасний.**

сти́ха, *присл.* **1.** не на повний голос • *співати стиха, розмовляти стиха.* Син. **впівголоса, неголосно.** **2.** таємно від когось, непомітно • *стиха кидати погляди.* Син.

крадькома, потай. **3.** не поспішаючи, поволі • *стиха пливе човен.* **4.** несильно, злегка • *вітер стиха колихав верхівки дерев.*

стиха́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **сти́хнути,** -ну, -неш, *док.* **1.** переставати звучати, лунати, чутися (про звук, шум тощо) • *музика поволі стихає.* Син. ***затихати.*** **2.** переставати говорити, співати, кричати, припиняти розмову, спів, крик • *клас почав стихати.* Син. ***замовкати.*** **3.** ставати слабішим, меншати, припинятися (про явища природи) • *вітер раптово стих.* **4.** переставати сердитися. Син. ***заспокоюватися.***

стихі́я, -ї, *ж.* **1.** явище природи, що має характер нездоланної сили (землетрус, ураган та ін.). **2.** явище суспільного життя, що відбувається без регулюючого впливу людей, суспільства. **3.** суспільне середовище, маса людей, які діють без керівництва, неорганізовано, сліпо. **4.** звичне для когось середовище, оточення. **5.** улюблене коло занять, інтересів.

стійки́й, -а́, -е́. **1.** здатний твердо стояти, триматися, не падаючи, не коливаючись • *стійкий човен, стійка опора.* **2.** який довго зберігає свої властивості, якості, не піддається руйнуванню, псуванню • *стійкі пахощі парфумів, стійка фарба.* **3.** для якого характерні стабільність, постійність • *стійкі ціни, стійкі спортивні результати.* Син. ***постійний, незмінний, сталий.*** **4.** який триває довго • *стійка рівновага.* **5.** здатний витримати зовнішній вплив, протидіяти чомусь • *стійкі сорти рослин.* **6.** який виявляє наполегливість, твердість, непохитність у намірах, поглядах, вчинках тощо, впевнено, непохитно прямує до здійснення своїх планів • *стійкий борець із корупцією.* Син. ***незламний.*** **7.** який ведеться з наполегливістю, твердістю, непохитністю • *стійка боротьба.* Син. ***завзятий, наполегливий.*** **8.** який не піддається сторонньому, переважно негативному впливу • *морально стійка людина.*

стіле́ць, -льця́, *ч.* **1.** вид меблів із спинкою для сидіння однієї людини. **2.** *перен., розм.* посада, службове місце.

стіна́, -и́, *ж.* **1.** вертикальна частина будови, що служить для підтримування перекриття стелі, а також для розділення приміщення на частини • *повісити фотографію на стіні.* **2.** *тільки мн., перен.* про який-небудь будинок, приміщення, установу, навчальний заклад тощо • *познайомитися в стінах університету.* **3.** *чого.* прямовисна бічна поверхня чого-небудь • *стіна гори підносилась над шосе.* **4.** *чого.* висока кам'яна або цегляна огорожа • *стіни замку, під стінами фортеці.* Син. ***мур.*** **5.** *чого, перен.* тісний, зімкнутий ряд або суцільна маса кого- або чого-небудь, що утворює перепону, перешкоду, завісу • *стіна диму.* **6.** *чого, перен.* те, що розділяє, віддаляє кого- або що-небудь; те, що становить перешкоду в чомунебудь • *стіна неприязні, стіна відчуження.*

сто́вбур, -а, *ч.* основна наземна частина дерева, від якої ростуть гілки • *розпилювати стовбур дуба.*

сто́гін, -гону, *ч.* **1.** протяжний, жалібний звук, який видає жива істота від болю, горя, туги • *з уст жінки вирвався стогін.* **2.** *перен.* нарікання, ремствування • *стогін представників дрібного бізнесу.*

столі́ття, -я, *с.* **1.** час, період тривалістю сто років • *двадцяте століття.* Син. ***сторіччя.*** **2.** соті роковини, сота річниця кого- або чого-небудь • *століття від дня народження М. Хвильового.* Син. ***сторіччя.***

сторі́нка, -и, *ж.* **1.** один бік аркуша паперу в зошиті, книжці й т. ін. • *фотографії на перших сторінках газет.* **2.** аркуш у зошиті, книжці й т. ін. • *перегорнути кілька сторінок.* **3.** *перен.* про період, етап в історії розвитку чого-небудь • *цікаві сторінки з історії техніки.*

сторі́ччя, -я, *с.* те саме, що **століття.**

сторона́, -й, *ж.* **1.** простір, місцевість, розташовані в якому-небудь напрямку від когось, чогось • *перейти на протилежну сторону вулиці.* **2.** певний напрям, спрямування • *переглянути податки в сторону зниження.* Син. ***бік.*** **3.** місцевість, область, район, що має певні природні й кліматичні особливості • *жити в лісовій стороні.* Син. ***край.*** **4.** територія, що становить єдність із погляду історії, природних умов, населення тощо • *рідна сторона, чужа сторона.* Син. ***країна, край.*** **5.** пряма лінія, що обмежує геометричну фігуру • *сторона трикутника.* **6.** людина, група людей або організація, протиставлені в якомусь відношенні іншій людині, групі людей або організації • *гості зі сторони жениха, договірні сторони досягли згоди.* **7.** одна з поверхонь якого-небудь предмета, бік чогось • *тильна сторона ножа.*

сторо́нній, -я, -є. **1.** який не є членом даної родини, цього колективу й т. ін. • *стороння людина, стороння особа.* Син. ***чужий.*** **2.** який не має прямого відношення до чого-небудь • *займатися сторонніми справами.* Син. ***побічний.*** **3.** чий-небудь інший, не власний • *без сторонньої допомоги, стороння присутність.* **4.** неупереджений • *сторонній глядач.* **5.** чужорідний, невластивий кому-, чому-небудь • *сторонні предмети, сторонні домішки.* **6.** *у знач. ім.* людина, непричетна до кого-, чого-небудь • *стороннім вхід заборонений.*

стос, сто́су, *ч.* **1.** велика кількість однорідних речей, накладених одна на одну • *на столі лежав стос книжок.* **2.** *перев. мн., перен.* про велику кількість чого-небудь • *переглядати стоси паперів.*

стосо́вно, *прийм. з род. в., у сполуч. з прийм. до.* у відповідності з чим-небудь; у застосуванні до чогось • *стосовно зарплати, стосовно до нових умов.*

стосува́тися, -у́ється, *недок., кого, чого.* мати відношення, стосунок, причетність до кого- або чого-небудь • *ця справа мене не стосується.*

стосу́нок, -нку, *ч., тільки мн.* **стосу́нки**, -ів. взаємини, відносини, зв'яз-

ки між людьми, які виникають у процесі спілкування • *між нами склалися добрі стосунки.*

стоя́ти, стою́, стоїш, *недок.* **1.** бути на ногах у вертикальному положенні, не рухаючись з місця (про людину, тварину) • *біля мене стояла бабуся.* **2.** бути у вертикальному положенні (про предмети) • *біля стіни стояла драбина.* **3.** бути поставленим, міститися на якій-небудь горизонтальній поверхні • *вечеря стоїть на столі.* **4.** бути розташованим, знаходитися де-небудь, займати якийсь простір • *будинок стояв край села.* **5.** розміщатися де-небудь певним чином (про людей, предмети) • *стояти в черзі до каси.* **6.** не рухатися з місця • *поїзд стоїть одну хвилину.* **7.** заповнювати якийсь простір, не розсіюючись (про дим, пару, куряву та ін.) • *у приміщенні стояв дим.* **8.** бути написаним, указаним де-небудь • *під документом стояв підпис керівника.* Син. ***значитися.*** **9.** бути зайнятим чим-небудь, виконувати якусь роботу, пов'язану з перебуванням на ногах • *стояти на варті.* **10.** бути укріпленим, установленим на чому-небудь, утримуватися на якійсь опорі • *на п'єдесталі стояв бюст Т. Шевченка.* **11.** не працювати, не діяти (про механізми, заводи, фабрики) • *шахти стояли цілий місяць.* **12.** зупинятися в певному місці, готуючись до виконання воєнних операцій • *військо стояло під Києвом.* **13.** *за кого—що.* активно відстоювати, захищати кого-, що-небудь • *стояти за мир.* **14.** існувати, не зникати, зберігатися • *навколо стояла тиша.* **15.** міститися на якому-небудь рівні, займати якесь місце, положення (про небесні світила) • *сонце стояло низько.*

стра́ва, -и, *ж.* **1.** те, що їдять, вживають для харчування • *стіл заставлений стравами.* Син. ***їжа, харчі.*** **2.** приготовлені для їди продукти харчування • *обід складався з трьох страв.*

страждá́ти, -áю, -áєш, *недок.* **1.** *від чого і без додатка.* зазнавати сильного фізичного болю, мучитися від нього • *страждати від зубного болю.* **2.** відчувати наслідки чого-небудь негативного • *страждати від спеки, страждати від втоми.* **3.** *на що, чим.* мати яку-небудь важку хворобу • *страждати на рак, страждати ревматизмом.* Син. ***хворіти.*** **4.** *від чого і без додатка.* зазнавати моральних мук, переживань • *діти страждають без батьківської любові.* **5.** *за кого—що.* зазнавати утисків, переслідування через кого-, що-небудь, в ім'я когось, чогось • *страждати за правду.* **6.** *від чого.* зазнавати шкоди, збитків • *страждати від знецінення грошей.*

страйк, -у, *ч.* одночасне колективне припинення робітниками та службовцями праці як одна з основних форм боротьби за здійснення економічних або політичних вимог • *оголосити страйк, припинити страйк* [з англ. strike «тс.»].

стра́та, -и, *ж.* смертна кара • *засудити до страти.*

страх, стра́ху, *ч.* **1.** стан сильної

тривоги, неспокою, викликаний чеканням чого-небудь неприємного, небажаного • *відчувати страх перед екзаменом.* Син. ***боязнь.*** **2.** *у знач. присл., розм.* надзвичайно, дуже • *на вулиці було страх холодно.*

страхіття, -я, *с.* **1.** страшне створіння; те, що лякає своїм виглядом, розмірами • *на плакаті було якесь страхіття з фільму жахів.* Син. ***страховище,*** *розм.* ***страховидло, страховиддя.*** **2.** людина з огидними моральними якостями. **3.** *тільки мн.* важкі, згубні у своїх наслідках події, факти, які наводять страх • *страхіття війни.*

страхува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** *кого, що.* укладати договір про страхування • *страхувати майно.* **2.** забезпечувати, охороняти від чого-небудь небажаного, неприємного • *страхувати товариша під час бою.*

стра́чувати, -ую, -уєш, *недок.,* **стра́тити,** -а́чу, -а́тиш, *док.* **1.** *кого.* карати смертю, виконувати смертний вирок • *стратити терориста.* **2.** *кого, що.* втрачати, залишатися без кого- або без чого-небудь • *стратити заощадження.* **3.** частково або повністю втрачати які-небудь свої якості, особливості, ознаки • *стратити голос, стратити сміливість.*

страшни́й, -а́, -е́. **1.** який викликає почуття страху • *страшний фільм, страшний злочин.* **2.** який викликає важке й болісне почуття, який справляє тяжке враження • *страшний фінансовий стан.* Син. ***гнітючий.*** **3.** повний труднощів, тягот • *страшне життя.* **4.** дуже сильний • *страшна спека, страшний біль.*

стрибо́к, -бка́, *ч.* **1.** швидке переміщення тіла внаслідок відштовхування від точки опори • *стрибок у довжину.* **2.** *перен.* різка зміна в чому-небудь • *стрибок в культурному розвитку.*

стри́маний, -а, -е. **1.** який уміє володіти собою, не виявляє своїх почуттів • *стримана людина.* **2.** який виявляється не повною мірою • *стриманий сміх.* Син. ***затамований, заглушений.*** **3.** який не відзначається сердечністю, привітністю • *стримана зустріч.* **4.** спокійний, не різкий • *стриманий тон.* **5.** який відбувається, здійснюється неквапливо, уповільнено. **6.** *перен.* позбавлений барвистості, яскравості • *одяг у стриманих кольорах.*

стри́мувати, -ую, -уєш, *недок.,* **стри́мати,** -аю, -аєш, *док.* **1.** *кого, що.* уповільнювати рух кого-, чого-небудь, примушувати когось або щось зупинятися • *стримувати коней.* **2.** *що.* гальмувати просування, розвиток чого-небудь • *стримувати розвиток.* Син. ***затримувати.*** **3.** *що.* протистояти напорові, натискові кого- або чого-небудь • *стримувати напір води.* **4.** *кого, що.* зупиняти, не давати просуватися; спричинятися до сповільнення руху кого- або чого-небудь • *стримувати наступ.* **5.** *що.* не давати чому-небудь виявитися, обмежувати силу, ступінь прояву чогось • *стримувати ридання.* **6.** не давати можливості

кому-небудь просуватися вперед, наступати • *стримувати ворожий наступ.* 7. примушувати кого-небудь залишитися десь • *стримати вдома.* Син. ***затримувати.***

стріля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **стре́льнути,** -ну, -неш, *док.* 1. *з чого і без додатка.* випускати снаряд із вогнепальної зброї. 2. *кого.* убивати з вогнепальної зброї. 3. *перен.* видавати різкі, уривчасті звуки, подібні до пострілів.

стрімголо́в, *присл.* 1. дуже швидко • *вибігти стрімголов із кімнати.* Син. ***прожогом.*** 2. вниз головою • *плигати стрімголов з мосту.*

стрімки́й, -а́, -е́. 1. майже вертикальний до основи, підніжжя; який різко обривається • *стрімка стіна, стрімкий берег.* Син. ***крутий.*** 2. який відзначається великою швидкістю, динамічністю (про рух, яку-небудь дію, якийсь процес) • *стрімке зростання виробництва.* 3. який має велику швидкість руху (про транспортні засоби, течію річки тощо) • *стрімка течія.*

стрі́чка, -и, *ж.* 1. вузька смужка якої-небудь тканини, що використовується як прикраса, для оздоблення. 2. смужка шовкової тканини певного кольору й розміру, на якій носять ордени, медалі. 3. *перен.* те, що тягнеться вузькою довгою смужкою (про шосе, річку, дорогу тощо) • *блакитна стрічка Дніпра.* 4. вузька смужка якогось матеріалу залежно від призначення • *ізоляційна стрічка, магнітофонна стрічка.* 5. рухоме замкнуте полотно, що є основною частиною деяких пристроїв і механізмів • *стрічка ескалатора, стрічка транспортера.*

стро́гий, -а, -е. 1. позбавлений м'якості, поблажливості • *строгі батьки.* Син. ***суворий.*** 2. який не допускає жодних відхилень, поблажок, полегшень • *строгий закон.* 3. якого треба точно дотримуватися • *строгий порядок, строгий регламент.* 4. який сполучає в собі простоту й благородство ліній, відповідає вимогам класичного стилю • *строге вбрання.*

строк, -у, *ч.* 1. установлений, визначений для кого-, чого-небудь відрізок часу • *відсидіти строк у таборі.* 2. відрізок часу взагалі • *за короткий строк ситуація змінилася.* 3. установлений, призначений час, момент • *наближався строк повернення боргу.* Син. ***термін.***

строка́тий, -а, -е. 1. забарвлений у різні кольори • *строката тканина.* Син. ***різнобарвний.*** 2. *перен.* який складається з різних елементів; неоднаковий за складом • *строкаті враження, строкатий одяг.* Син. ***неоднорідний, різноманітний.***

структу́ра, -и, *ж.* 1. взаємні відношення елементів, які становлять цілість • *структура літературного твору.* Син. ***будова.*** 2. устрій, організація чого-небудь • *структура міністерства, структура організації* [з лат. structura «тс.»].

струм, -у, *ч.* рух електричного заряду в замкнутому ланцюзі; електрична енергія • *електричний струм.*

стру́мінь, -меня, *ч.* 1. вузький потік

води або якої-небудь іншої рідини • *стояти під холодними струменями води.* **2.** вузький потік або неширока смужка світла, диму, полум'я, повітря • *струмінь сонячного світла.* **3.** *перен.* певна риса, особливість, властива кому-, чому-небудь або характерна для когось, чогось • *романтичний струмінь у творчості письменника.*

стрункий, -á, -é. **1.** який має гарну, пропорційно збудовану фігуру • *струнка дівчина.* **2.** рівно, правильно розташований (ряд, шеренга тощо) • *стрункі ряди дерев.* **3.** *перен.* який відзначається правильністю, чіткістю побудови • *струнке речення, стрункий сюжет.* Син. ***логічний, послідовний.***

стрýшувати, -ую, -уєш, *недок.*, **струсúти**, -ушý, -ýсиш, *док.* **1.** *з кого—чого.* збивати, скидати що-небудь з поверхні чогось • *струсити пил з піджака.* **2.** трусячи, звільняти дерево, кущ від плодів • *струшувати яблука з дерева.* **3.** *чим, що.* різко трусячи рукою, збивати що-небудь • *струшувати термометр.* **4.** примушувати тіло тремтіти, здригатися, трястися (про хворобу) • *кашель струшував усе тіло бабусі.*

студéнт, -а, *ч.* особа, яка навчається у вищому навчальному закладі [з лат. studens «той, хто старанно навчається»].

студіювáти, -ю́ю, -ю́єш, *недок.*, *книжн.* **1.** *що.* старанно вивчати що-небудь • *студіювати філософію в Німеччині.* **2.** *де.* навчатися де-небудь • *студіювати в Харківському університеті.*

стýдія, -ї, *ж.* **1.** майстерня художника, скульптора. **2.** школа, яка готує художників, скульпторів або акторів • *оперна студія.* **3.** театральний колектив, що практично вивчає нові прийоми в мистецтві й готує молоді кадри • *театральна студія.* **4.** колектив творчих і технічних працівників, які створюють кінофільми • *українські студії створили чимало визначних фільмів.* **5.** спеціально обладнане приміщення, в якому ведуться радіо- й телепередачі або в якому відбувається знімання кінофільмів • *підготувати студію для зйомок.* **6.** *тільки мн.* старанне, ретельне вивчення, дослідження чого-небудь • *студії барокової літератури* [з іт. studio «старання, вивчення»].

ступáти, -áю, -áєш, *недок.*, **ступúти**, -плю́, -ýпиш, *док.* **1.** ставити ногу куди-небудь, на що-небудь • *ступити в калюжу, ступати на східці.* **2.** рухатися (йти) в якомусь напрямі (про людину, тварину) • *коні повільно ступали по дорозі.* **3.** роблячи крок, входити кудинебудь • *ступити до кабінету.* **4.** починати інший спосіб життя, діяти в іншому напрямку • *ступати на шлях реформ.*

стýпінь, -пеня, *ч.* **1.** міра вияву чого-небудь • *ступінь грамотності учнів, ступінь роздратованості.* **2.** етап, стадія розвитку чого-небудь • *піднятися на вищий ступінь.* **3.** *лінгв.* форма прикметника або прислівника, яка вказує на ознаку (звичайний ступінь, або різницю інтенсивності ознаки пред-

мета порівняно з іншим предметом або предметами (вищий, найвищий ступінь) • *ступінь порівняння*. 4. наукове звання — офіційально засвідчена кваліфікація в галузі науки • *ступінь доктора (кандидата) наук*. 5. складова частина ракети, яка після згоряння в ній палива відокремлюється в польоті.

стурбóваний, -а, -е. 1. який перебуває в стані неспокою, тривоги • *стурбовані батьки зателефонували усім друзям*. Син. ***схвильований***. 2. який виражає неспокій, тривогу, хвилювання (про погляд, вираз обличчя та ін.) • *стурбоване обличчя*.

стягáти, -áю, -áєш, *недок.*, **стягтú** і **стягнýти,** -нý, -неш, *док.*, *що*. 1. міцно з'єднувати, зв'язувати, скріплювати що-небудь чимсь • *стягнути мотузкою пакунок*. 2. робити тіснішим, прилягаючим, натягнутим • *стягати ремінь*. 3. збирати в одне місце що-небудь • *стягати до купи сміття*. 4. тягнучи повільно, з трудом знімати що-небудь • *стягнути джинси, стягнути чоботи з ніг*. 5. примушувати сплатити що-небудь • *стягнути заборгованість до бюджету*.

стя́гнення, -я, *с*. 1. покарання за невиконання або порушення чогонебудь • *накласти стягнення на порушників законодавства*. 2. *лінгв*. фонетичний або морфологічний процес, що полягає в злитті двох звуків в один внаслідок їх повної асиміляції або двох слів в одне.

стя́митися, -млюся, -мишся, *док*. 1. повернутися до свідомості зі стану непритомності. Син. ***опритомніти, опам'ятатися***. 2. повернутися до стану душевної рівноваги, набути знову здатності нормально мислити, діяти тощо. 3. зрозумівши помилковість своєї поведінки, хибність своїх намірів, відмовитися від них. Син. ***одуматися, схаменутися***.

суб'éкт, -а, *ч*. 1. *філос*. істота, що володіє свідомістю й волею, здатністю пізнавати й діяти. 2. *юр*. особа або організація, що має певні права й обов'язки • *Україна — суб'єкт міжнародного права*. 3. *лінгв*. головний член речення, що означає предмет дії, стану, властивості або якості, звичайно виражених присудком. Син. ***підмет***. 4. *розм*. презирлива назва особи, яку не хочуть називати • *до кафе увійшов підозрілий суб'єкт*.

суб'єктúвний, -а, -е. 1. що стосується суб'єкта, людини, особистості, зв'язаний з його діями • *суб'єктивні причини, суб'єктивний фактор*. 2. який відображає думки, переживання тільки даного суб'єкта • *суб'єктивний смак колекціонера*. Син. ***особистий, індивідуальний***.

субсúдія, -ї, *ж*. допомога (у грошовій або натуральній формі), яка видається кому-небудь державою або певною установою • *одержати субсидію на комунальні послуги* [з лат. subsidium «допомога»].

сувенíр, -а, *ч*. подарунок на згадку • *придбати кілька сувенірів* [з фр. souvenir «тс.»].

суверенітéт, -у, *ч.* незалежність і самостійність держави в її зовнішніх і внутрішніх справах • *здобути суверенітет, державний суверенітет.*

сувóрий, -а, -е. **1.** надзвичайно вимогливий до себе і до інших • *суворий начальник, суворий критик.* **2.** який властивий надзвичайно вимогливій людині • *суворі вимоги.* **3.** який не припускає поблажливості • *суворий суд.* **4.** нещадний, жорстокий (про заходи покарання, впливу тощо) • *суворе покарання.* **5.** який не припускає жодних відхилень від норм, правил • *суворі звичаї.* **6.** який має виконуватися неухильно • *суворий наказ, сувора таємниця.* **7.** заснований на неухильному дотриманні певних норм, правил • *сувора дисципліна, сувора дієта.* **8.** дуже тяжкий, сповнений труднощів, випробувань • *сувора дійсність.* **9.** несприятливий для життя, існування • *суворий клімат.* **10.** дуже холодний • *сувора зима.*

суд, -у, *ч.* **1.** державний орган, який розглядає цивільні, кримінальні та адміністративні справи • *передати справу до суду.* **2.** приміщення для судових засідань. **3.** розгляд цивільної або кримінальної справи. Син. ***судочинство.*** **4.** судове засідання.

суддя́, -і, *ч.* **1.** службова особа в органах суду, яка виносить вирок у судовій справі. **2.** у спорті — той, хто судить змагання, гру. **3.** людина, яка висловлює свою думку про когось, щось, дає оцінку кому-, чому-небудь.

суди́ти, суджу́, су́диш, *недок.* **1.** *кого.* розглядати чиюсь справу в судовому порядку • *судити терористів.* **2.** *що.* у спортивних іграх — стежити за дотриманням правил гри і розв'язувати суперечки • *судити футбольний матч.* **3.** *кого, що.* оцінювати кого-, щонебудь, чиїсь вчинки, поведінку • *не судіть мене суворо.* **4.** складати думку про що-небудь, робити висновок щодо чогось, когось • *судити про книжку після прочитання першої сторінки.*

суднó[1], -а, *с.* інженерна споруда, пристосована для перевезення людей та вантажів на воді • *океанське судно.*

суднó[2], -а, *с.* посудина для калу й сечі, яку подають лежачим хворим.

су́дорога, -и, *ж.* різке, мимовільне скорочення м'язів від болю, холоду, при деяких захворюваннях або душевних стражданнях. Син. ***корчі, судома.***

судочи́нство, -а, *с.* діяльність судових органів, повязана з розглядом кримінальних і цивільних справ • *закон передбачає проведення судочинства українською мовою.*

суку́пність, -ності, *ж.* неподільна єдність чого-небудь; загальна сума, кількість чогось • *сукупність умов, сукупність заходів.*

сум, -у, *ч.* невеселий, важкий настрій, спричинений горем, невдачею. Син. ***смуток, журба.***

су́ма, -и, *ж.* **1.** результат додавання двох або кількох величин. **2.** загальна кількість, сукупність чогонебудь. **3.** певна кількість грошей.

сумíжний, -а, -е. розташований поруч • *суміжні кімнати.* Син. ***сусідній.***

сумі́сний, -а, -е. **1.** який здійснюється разом, спільно з ким-небудь • *сумісні дії силових відомств.* Син. ***спільний.*** **2.** який відбувається, проводиться спільно або водночас • *сумісне внесення добрив.* **3.** *з чим.* який можна поєднати, сполучити з чим-небудь • *щедрість не сумісна з користолюбством.*

сумі́сник, -а, *ч.* людина, яка працює поза основним місцем роботи.

су́міш, -і, *ж.* **1.** сукупність предметів різного сорту й виду • *суміш різносортного борошна.* **2.** поєднання чого-небудь різного, різноманітного • *суміш радості й печалі.* **3.** продукт механічного поєднання різних речовин, елементів • *хімічні суміші, харчові суміші.*

сумлі́ння, -я, *с.* почуття й свідомість моральної відповідальності за свою поведінку та вчинки перед самим собою, перед суспільством; моральні принципи, погляди, переконання • *мати чисте сумління.* Син. ***совість.***

сумни́й, -а́, -е́. **1.** який сумує, відчуває сум; якого охопив сум • *сумний хлопець.* Син. ***смутний, журний.*** **2.** який виражає сум, журбу; властивий людині, яка сумує • *сумне обличчя, сумний погляд.* **3.** сповнений, пройнятий сумом, тугою, журбою • *сумний кінофільм.* **4.** який викликає, навіває сум • *сумна картина стану освіти.* **5.** вартий співчуття, жалю • *сумна доля пенсіонерів.*

су́мнів, -у, *ч.* **1.** непевність щодо вірогідності, можливості чого-небудь; відсутність твердої впевненості в комусь, чомусь • *висловити сумнів щодо точності годинника.* **2.** ускладнення, нерозуміння, що виникають при розв'язанні якогонебудь питання, певної проблеми • *з усіма сумнівами й проблемами, які виникають під час написання книжки, автор звертався до друзів.* **3.** стан душевного розладу, невпевненості, вагань • *ніч була сповнена болючих сумнівів.*

суни́ця, -і, *ж.* (*перев. мн.* **суни́ці,** -ни́ць). **1.** трав'яниста рослина, яка цвіте білими квіточками й дає їстівні соковиті ягоди червоного або рожевого кольору • *сушити листя суниці на чай.* **2.** ягоди цієї рослини • *варення із суниць.*

супере́чка, -и, *ж.* **1.** словесне змагання між двома або кількома особами, які не погоджуються в якомусь питанні. Син. ***спір.*** **2.** широке публічне обговорення якого-небудь спірного питання. Син. ***дискусія.***

суперма́ркет, -у, *ч.* великий, багатогалузевий магазин самообслуговування.

супе́рник, -а, *ч.* **1.** той, хто прагне перемогти, перевершити когось у чому-небудь. **2.** той, хто має рівні дані, однакові можливості.

су́провід, -воду, *ч.* **1.** те, що супроводить яку-небудь дію, явище. **2.** гра на музичному інструменті, спів, які супроводжують чиюнебудь гру або спів. Син. ***акомпанемент.*** **3.** група людей, яка супроводжує кого-небудь. **4.** група військовослужбовців, бойових машин і т. ін., яка охороняє або конвоює кого-, що-небудь.

супрово́джувати, -ую, -уєш і **супро-**

во́дити, -джу, -диш, *недок.* 1. *кого.* іти, їхати разом із ким-небудь як супутник; проводжати когось до певного місця • *супроводжувати гостей до театру.* 2. *кого.* іти, їхати з ким-небудь як провідник або як охоронець • *арештантів супроводжували два міліціонери.* 3. *кого, що.* постійно бути разом із ким-, чим-небудь, тісно пов'язуватися з чимсь • *народна пісня супроводжує людину все життя.* 4. *чим.* прощаючись, висловлювати що-небудь тому, хто відходить, від'їздить • *супроводжувати криками.* 5. стежити за ким-небудь поглядом • *супроводжувати очима.* 6. *чим.* додавати що-небудь до чогось, доповнювати що-небудь чимсь • *супроводжувати коментарями.*

супу́тник, -а, *ч.* 1. той, хто йде, їде, подорожує разом із ким-небудь. 2. те, що постійно супроводжує когось, що необхідне комусь • *книга — супутник людини.* 3. небесне тіло, що рухається навколо планети, зорі • *Земля має кілька супутників.* 4. космічний корабель, обладнаний відповідною апаратурою, виведений на орбіту навколо Землі або іншої планети • *запустити супутник.*

су́ржик, -у, *ч.* безсистемне поєднання окремих елементів двох або більше мов у розмовній практиці • *чимало українців розмовляє суржиком.*

сурога́т, -у, ч. 1. замінник натурального продукту, що має лише деякі його властивості • *сурогат масла.* 2. *перен.* те, що підміняє собою що-небудь, створює ілюзію чогось • *сурогат кохання* [з лат. surrogatus «поставлений замість іншого»].

сусі́д, -а, *ч.* 1. той, хто мешкає поруч, поблизу кого-небудь • *запросити сусідів у гості.* 2. той, хто займає найближче від кого-небудь місце • *штовхати сусіда по парті.* 3. держава, місцевість, що межує з іншою державою, місцевістю, а також населення суміжної держави, місцевості.

суспі́льний, -а, -е. 1. зв'язаний із суспільством, із життям і відносинами людей у суспільстві • *суспільні науки.* 2. який виражає відносини, становище людей у суспільстві • *суспільне життя.* 3. створений, нагромаджений суспільством у процесі виробництва; який являє собою спільне надбання • *суспільні фонди споживання.* 4. який має, відчуває потребу жити в суспільстві, в колективі.

суспі́льство, -а, *с.* сукупність людей, об'єднаних певними відносинами, обумовленими історично змінним способом виробництва матеріальних і духовних благ.

су́тичка, -и, *ж.* 1. гострий спір, сварка на ґрунті розбіжностей у думках, поглядах та ін. • *постійні сутички з керівництвом.* 2. невеликий короткочасний бій • *сутички з ворогом.*

су́тінки, -ів, *мн.* 1. напівтемрява, що настає після заходу сонця або перед світанком • *вечірні сутінки, вранішні сутінки.* 2. дуже слабе освітлення, що ледве розсіює

темноту • *у сутінках майстерні важко було роздивитися картини.*

суту́жний, -а, -е. **1.** сповнений труднощів • *сутужне життя.* Син. ***скрутний.*** **2.** який вимагає багато зусиль • *сутужна праця.* Син. ***важкий, виснажливий.***

суту́лий, -а, -е. **1.** із згорбленою, похилою спиною (про людину, постать) • *сутулий дідусь.* **2.** трохи згорблений (про спину), висунутий наперед (про плечі) • *сутула спина, сутулі плечі.*

суть, -і, *ж.* найголовніше, основне в кому-, чому-небудь • *суть питання, суть справи.* Син. ***зміст, основа.***

су́фікс, -а, *ч., лінгв.* значуща частина слова, що стоїть між коренем і закінченням і служить для творення нових слів або окремих форм.

суході́л, -до́лу, *ч.* **1.** одна з основних великих частин суші, оточена з усіх або майже усіх боків морями та океанами. Син. ***материк, континент.*** **2.** земля (на відміну від водяного простору, моря) • *від суходолу острів відокремлює невелика протока.* Син. ***суша.***

сухопу́тний, -а, -е. **1.** розташований на суші; який пролягає, проходить по суші • *сухопутний кордон.* **2.** який діє на суші, переміщається по суші • *сухопутні війська.*

суцві́ття, -я, *с.* сукупність квіток, зібраних у вигляді китиці, зонтика • *суцвіття калини.*

суці́льний, -а, -е. **1.** який тягнеться, простягається без проміжків, безперервно; який займає собою весь простір • *суцільний ліс, суцільне багно.* **2.** який охоплює всіх або все без винятку • *суцільна грамотність.* Син. ***загальний.*** **3.** який звучить не перериваючись, якого чути весь час • *суцільний галас.* **4.** який являє собою щось одне ціле або зроблений з чого-небудь одного цілого • *суцільна гранітна брила.* **5.** *перен.* який становить щось єдине, не містить чого-небудь іншого; який виявляється послідовно в усьому • *відчувати суцільне щастя.*

су́ша[1], -і, *ж.* земля (на відміну від водяного простору, моря). Син. ***материк.***

су́ша[2], -і, *ж., розм.* суха, без дощів погода. Син. ***засуха.***

суши́ти, сушу́, су́шиш, *недок., що.* **1.** позбавляти вологи, робити сухим • *сушити білизну, сушити сухарі.* **2.** викликати стан, почуття сухості в горлі, на губах тощо • *сушить у роті.* **3.** *перен.* підривати здоров'я, робити худим, ослабленим • *хвороба сушить людину.*

сфе́ра, -и, *ж.* **1.** *мат.* замкнена поверхня, всі точки якої однаково віддалені від центра. **2.** предмет, що має форму кулі; поверхня такого предмета • *сфери електричних ламп.* **3.** місце, район дії чого-небудь; межі поширення чогось • *сфера притягання планети.* **4.** та чи інша галузь фізичного й духовного життя; галузь знання й духовного виробництва • *сфера діяльності.* **5.** сукупність умов, середовище, в яких що-небудь відбувається. Син. ***обстановка.*** **6.** *тільки мн.* коло осіб, об'єднаних спільним станом або спільною працею • *дипломатичні сфери*

[з лат. sphaera «шар, небесний глобус, орбіта планети»].

схаменýтися, -нýся, -нéшся, *док.* **1.** прийти до пам'яті, повернути собі душевну рівновагу. Син. ***опам'ятатися, отямитися.*** **2.** зрозумівши помилковість своєї поведінки, хибність своїх намірів, змінити їх, відмовитися від них. Син. ***одуматися.***

схвáлювати, -юю, -юєш, *недок.*, **схвали́ти**, схвалю́, схвáлиш, *док.* вважати добрими, правильними чиї-небудь дії, вчинки, рішення • *схвалити вибір автомобіля.*

схéма, -и, *ж.* **1.** спрощене зображення в загальних рисах системи, будови чого-небудь або взаєморозташування, зв'язку частин чогось • *схема телевізора.* **2.** загальний план побудови, організації чого-небудь • *схема водопостачання міста.* **3.** виклад чого-небудь в основних, загальних рисах, без подробиць • *схема доповіді.*

схи́бити, -блю, -биш, *док.* **1.** не влучити в ціль, зробити промах. Син. ***промахнутися.*** **2.** *перен.* помилитися, зробити помилку. **3.** загубити правильний напрямок руху, дорогу. Син. ***заблукати.*** **4.** *перен.* збитися з правильного життєвого шляху.

схи́блений, -а, -е. **1.** *на кому—чому, перен.* який має надзвичайну пристрасть до кого-, чого-небудь • *схиблений на ананасах.* **2.** *перен.* позбавлений розумного змісту • *схиблений світ.* Син. ***божевільний.***

схил, -у, *ч.* **1.** похила поверхня чого-небудь • *схил гори.* **2.** похиле положення • *ділянка зі схилом.*

схи́льність, -ності, *ж., до чого і без додатка.* потяг, прагнення до якої-небудь діяльності, бажання чогось, а також природні здібності, хист до чого-небудь • *схильність до математики.*

схід[1], схóду, *ч.* **1.** одна з чотирьох частин світу • *на сході України.* **2.** напрямок, протилежний заходу • *вирушити на схід.* **3.** частина горизонту, де сходить сонце. **4.** країни Азії, північно-східної Африки й південно-східної Європи у протиставленні до західноєвропейських країн (з великої літери) • *Далекий Схід, Близький Схід.*

схід[2], схóду, *ч.* **1.** підйом уверх • *схід на вершину гори.* Син. ***сходження.*** **2.** поява небесного світила над горизонтом • *до сходу сонця.* **3.** поява паростків рослин над поверхнею землі • *схід озимих.*

схóди[1], -ів, *мн.* перші паростки посіяних рослин, що вийшли на поверхню ґрунту.

схóди[2], -ів, *мн.* горизонтальні виступи, по яких піднімаються вверх або сходять униз • *спускатися сходами, піднíматися сходами.*

схóдити, -джу, -диш, *недок.*, **зійти́**, зійдý, зíйдеш, *док.* **1.** переміщатися вверх, підніматися куди-небудь • *сходити на другий поверх.* **2.** з'являтися, підніматися над горизонтом (про небесні тіла) • *сонце сходить.* **3.** появлятися над поверхнею землі (про паростки рослин) • *квіти сходять.* **4.** *з чого.* виходити з транспорту на станції, зупинці • *сходити на наступній зупин-*

ці, сходити з поїзда. **5.** *з чого.* спускатися вниз • *спускатися з гори.* **6.** наближатися, поширюватися, спускатися (про сутінки, ніч) • *на землю сходить ніч.* **7.** залишати яке-небудь місце, переходячи на інше; відхилятися від попереднього напрямку • *зійти з дороги.* **8.** переставати покривати поверхню чого-небудь, збігаючи, розтаючи • *сніг зійшов.* **9.** переставати існувати, зникати, гоїтися • *синці довго не сходили з колін.*

сходи́ти, схо́джу́, схо́диш, *док.* **1.** піти кудись і, побувши там, повертатися назад • *сходити в ресторан.* **2.** *що.* побувати в багатьох місцях, обійти все або багато чогось • *сходити рідний край.*

схо́плювати, -юю, -юєш, *недок.*, **схопи́ти,** схоплю́, схо́пиш, *док.* **1.** *кого, що.* брати швидким, різким рухом рук, зубів та ін. • *схопити за плече.* **2.** *кого, що.* ловити, силою затримувати, не даючи втекти • *схопити злодія.* **3.** *що.* захворіти чим-небудь • *схопити грип.* **4.** *що, перен., розм.* швидко сприймати, розуміти, засвоювати щось • *схоплювати мелодію.*

схо́плюватися, -ююся, -юєшся, *недок.*, **схопи́тися,** схоплю́ся, схо́пишся, *док.* **1.** братися за що-небудь швидким різким рухом рук • *схопитися за двері.* **2.** квапливо, поспішно, рвучко вставати, часом аж підскочивши • *схопитися на рівні ноги.* **3.** несподівано виникати, починатися • *схопився вітер.*

сце́на, -и, *ж.* **1.** спеціальна площадка, місце, де відбуваються вистави. **2.** театр, театральне мистецтво, театральна діяльність • *виступати на сцені.* **3.** окрема частина дії, акту театральної п'єси • *дія в трьох сценах.* **4.** окремий епізод, зображений у п'єсі, романі, картині • *масові сцени.* **5.** гостра розмова, сварка • *сімейна сцена.* **6.** *перен.* сфера, поле діяльності • *вийти на історичну сцену* [з лат. scena «спеціальна площадка для вистав»].

сцена́рій, -ю, *ч.* **1.** літературний твір, написаний як основа для постановки кінофільму • *написати сценарій кінофільму.* **2.** план, сюжетна схема п'єси, опери, балету [з лат. scenario «тс.»]. Син. ***лібрето.***

сюже́т, -у, *ч.* **1.** подія або ряд зв'язаних між собою подій, що послідовно розвиваються й становлять собою зміст літературного твору. **2.** тема, предмет зображення на картині, у музичному творі [з фр. sujet «тс.»].

сюрпри́з, -у, *ч.* **1.** несподіваний подарунок • *підготувати сюрпризи усім учням.* **2.** *розм.* несподівана подія, обставина • *призначення міністра культури стало справжнім сюрпризом* [з фр. surprise «тс.»].

Т

та́бель, -я, *ч.* відомість про успішність учня за чверть навчального року або за рік [з гол. tabel «тс.»].

та́бір, -бору, *ч.* **1.** місце тимчасового розташування війська поза населеним пунктом • *монголи стали табором під стінами Києва.* **2.** кілька або більше родин циган, що кочують разом, а також їх стан, обоз • *циганський табір.* **3.** місце тимчасового розташування великої групи людей • *туристичний табір, табір експедиції.* **4.** місце, де перебувають військовополонені, в'язні. **5.** *перен.* суспільно-політичне угруповання • *демократичний табір.*

табле́тка, -и, *ж.* доза ліків у вигляді спресованого в кружальце порошку • *випити таблетку аспірину.*

табли́ця, -і, *ж.* **1.** відомості, цифрові дані, розташовані в певному порядку за графами • *таблиця футбольного чемпіонату України.* **2.** дошка, пластина з пам'ятним написом тощо • *встановити пам'ятну таблицю на будинку, де мешкав письменник* [з пол. tablica «тс.»].

тає́мний, -а, -е. **1.** який навмисне приховують від інших, відомий небагатьом або тільки кому-небудь одному • *таємні наміри.* **2.** який діє приховано, замасковано • *таємний ворог.* **3.** який не підлягає розголошенню • *таємний документ.* Син. ***секретний.*** **4.** не висловлений, не виявлений зовні, за́таєний (про думки, почуття, переживання) • *таємні думки.* Син. ***прихований.***

таємни́ця, -і, *ж.* **1.** те, що приховується від інших, відоме не всім • *мати власну таємницю.* Син. ***секрет.*** **2.** те, що не пізнане, не стало відомим або ще не доступне пізнанню • *таємниці природи.*

тайфу́н, -у, *ч.* дуже сильний, руйнівний вітер-ураган, що буває в південно-східній Азії та західній частині Тихого океану [з англ. typhoon «тс.»].

таксі́, *невідм., с.* легковий автомобіль з лічильником, що відзначає відстань і оплату за проїзд • *замовити таксі* [з фр. taxi «тс.»].

такт[1], -у, *ч.* **1.** метрична музична одиниця • *перші такти музичного твору.* **2.** ритм руху, дії; кожний з рухів або ударів, які рівномірно наступають один за одним [з нім. Takt «тс.»].

такт[2], -у, *ч.* **1.** почуття міри, що підказує правильне розуміння або оцінку явищ дійсності. **2.** культура поведінки, уважне ставлення до когось [з фр. tact «тс.»].

тала́нт, *ч.* **1.** *род.* -у. видатні природ-

ні здібності людини • *мати поетичний талант*. Син. ***хист, обдарування***. **2.** *род.* -а. людина з видатними природними здібностями • *конкурс молодих талантів* [з фр. talent «тс.»].

тало́н, -а, *ч.* **1.** документ у вигляді невеликого листка, що посвідчує право на що-небудь • *посадочний талон, трамвайний талон.* **2.** частина документа, що відділяється від цілого або, навпаки, залишається після відділення • *талон вхідного квитка* [з фр. talon «тс.»].

тамува́ти, -у́ю, у́єш, *недок., що.* **1.** зупиняти, затримувати кров • *тамувати кров.* **2.** стримувати вияв мимовільних дій (плач, кашель, сміх) • *тамувати плач, тамувати кашель.* **3.** *перен.* переборювати в собі якесь почуття, стримувати що-небудь • *тамувати хвилювання.* **4.** задовольняти потребу в чомусь, якесь бажання (звичайно про голод, спрагу) • *тамувати спрагу пивом.*

та́не́ць, та́нцю, *ч.* **1.** ритмічні рухи і кроки, скоординовані з музикою • *запросити до танцю, бальні танці, народні танці.* **2.** музичний твір, під який можна танцювати • *гітарист зіграв кілька іспанських танців.* **3.** *тільки мн.* розваги, учасники яких танцюють • *увечері підемо на танці.* Син. ***дискотека.***

та́нкер, -а, *ч.* морське судно для перевезення рідких вантажів (переважно нафти) без тари [з англ. tanker «тс.»].

тано́к, -нка́, *ч.* **1.** народна гра, учасники якої, узявшися за руки, ходять по колу, співаючи й танцюючи • *водити танок*. Син. ***хоровод.*** **2.** ритмічні рухи і кроки, скоординовані з музикою. **3.** музичний твір, під який можна танцювати.

та́нути, -ну, -неш, *недок.* **1.** перетворюватися на воду внаслідок дії тепла (про сніг, лід та ін.) • *крига швидко танула.* **2.** розчинятися у рідині (про сіль, цукор та ін.) • *у чашці поволі танула грудочка цукру.* **3.** *перен.* зменшуватися в кількості, числі, об'ємі • *гроші швидко танули, кількість глядачів телепередачі танула.* **4.** *перен.* поступово зменшуватись, слабшати, зникати (про звуки, почуття, силу) • *сили танули.* **5.** *перен., розм.* розчулюватися, зворушуватися, мліти • *танути від задоволення, танути від щастя.*

танцюва́ти, -ю́ю, -ю́єш, *недок.* **1.** виконувати ритмічні рухи і кроки, скоординовані з музикою • *танцювати на дискотеці.* **2.** виступати в балеті, бути артистом балету • *у київському театрі танцювало чимало видатних балерин.*

та́ра, -и, *ж.* те, у що упаковується товар для зберігання або транспортування [з іт. tara «тс.»].

тари́ф, -у, *ч.* офіціально встановлений розмір оплати, оподаткування чогось • *придбати квитки за зниженим тарифом* [з фр. tarif «тс.»].

тарі́лка, -и, *ж.* **1.** столовий посуд із круглим пласким дном і з більш або менш піднятими краями • *глибокі тарілки, мілкі тарілки.* **2.** *чого.* кількість страви, що вміщується в цій посудині • *з'їсти тарілку борщу.* **3.** *перев. мн.* ударний музичний інструмент у вигляді двох

тонких металевих дисків, один із яких звичайно прикріплений до барабана.

та́то, -а, *ч., розм.* **1.** те саме, що **ба́тько. 2.** ввічливе звертання до тестя, свекра.

тахта́, -и́, *ж.* широкий низький диван без спинки.

твари́на, -и, *ж.* **1.** будь-яка істота на відміну від рослини чи людини. **2.** *лайл.* груба, підла людина.

тверди́й, -а́, -е́. **1.** здатний зберігати при певних умовах свою форму, на відміну від рідкого і газоподібного • *тверде тіло.* **2.** який з трудом піддається стискуванню, згинанню, різанню та ін. • *тверде дерево.* **3.** *перен.* стійкий, непохитний, вірний своїм поглядам • *мати тверду вдачу.* **4.** який визначився остаточно; без вагань, сумнівів • *мати твердий намір купити шубу.* **5.** який вимагає беззастережного підпорядкування • *тверде керівництво, твердий наказ.* **6.** який довільно не змінюється • *тверді ціни, твердий податок.* Син. **ста́лий. 7.** енергійний, впевнений (про кроки, ходу) • *рушити твердим кроком.* **8.** глибокий, міцний (про знання) • *мати тверді знання з математики.*

тве́рдити, -джу, -диш, *недок., що.* висловлювати свою думку з приводу чого-небудь, обстоюючи її, підкреслюючи доказами, фактами.

тверди́ти, -джу, -диш, *недок., що.* **1.** говорити, повторювати одне й те ж. **2.** повторювати щось багато разів, щоб запам'ятати.

тверді́ти, -діє і **тве́рднути,** -не, *недок.* ставати твердим або твердішим.

твір, тво́ру, *ч.* **1.** наслідок літературної, наукової, музичної творчості людини • *захоплюватися творами М. Гоголя.* **2.** самостійна робота учня у вигляді письмового викладу на задану тему • *написати твір з української літератури.*

тво́рчий, -а, -е. **1.** який стосується творчості, характерний для творчості • *творче піднесення, творча робота.* **2.** здатний до творчості; який творить • *творча натура, мати творчу уяву.* **3.** який вносить елементи нового, щось удосконалює, розвиває, збагачує; пройнятий творчістю • *творча ініціатива, творчий вибір.*

тво́рчість, -чості, *ж.* **1.** діяльність людини, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей • *наука вимагає творчості.* **2.** те, що створено внаслідок такої діяльності; сукупність створених матеріальних і духовних цінностей • *захоплюватися народною творчістю.*

теа́тр, -у, *ч.* **1.** вид мистецтва, що відображає життя в сценічній дії, яку виконують актори перед глядачами • *історія українського театру.* **2.** сукупність драматичних творів того чи іншого автора, жанру тощо • *театр Антона Чехова.* **3.** установа, організація, що здійснює сценічні вистави певним колективом артистів • *театр «Березіль».* **4.** приміщення, будинок, в якому відбуваються вистави, спектаклі • *піти до театру.* **5.** *чого, перен.* місце, де відбуваються якісь важливі події • *театр воєнних дій* [з фр. théâtre «тс.»].

те́за, -и, *ж.* **1.** положення, висловлене в книжці, статті, доповіді, правдивість якого треба довести • *на захист виносяться наступні тези.* **2.** *у мн.* коротко сформульовані основні положення доповіді, лекції, статті та ін. • *написати тези доповіді.*

те́ка, -и, *ж.* обкладинка з картону, шкіри і т. ін. для зберігання паперів, малюнків, нот • *покласти документи до теки.* Син. ***папка.***

те́кст, -у, *ч.* сукупність записаних слів, що складають логічну або мистецьку цілість • *літературний текст, відредагувати текст статті, текст для диктанту* [з фр. texte «тс.»].

тексти́ль, -ю, *ч., збірн.* загальна назва ткацьких виробів, а також пряжа та сировина для них • *експорт виробів з текстилю зростає.*

текти́, тече́, *недок.* **1.** переміщати свої води в певному напрямі (про річку, струмок) • *Дніпро тече на південь.* Син. ***плисти.*** **2.** литися, струменіти (про рідину) • *сльози течуть по щоці.* **3.** *перен.* іти, просуватися суцільною масою (про велику кількість людей) • *страйкуючі шахтарі текли вулицями міста.* **4.** надходити у великій кількості • *мільйонні інвестиції течуть в Україну.* **5.** проходити, минати, збігати (про час і те, що триває, відбувається в часі) • *життя текло нудно і нецікаво.* **6.** пропускати воду крізь щілини, дірки (про несправні предмети, будівлі) • *човен тече, дах тече.*

телеба́чення, -я, *с.* **1.** галузь телекомунікації, що займається сукупністю проблем, пов'язаних із трансляцією і прийомом рухомого зображення, звичайно у звуковому супроводі • *реклама на телебаченні.* **2.** установа, що займається виробництвом і показом телевізійних програм • *працювати на телебаченні.* **3.** *розм.* телевізійна програма • *виступати по телебаченню.* Син. ***телевізор.***

телеві́зор, -а, *ч.* **1.** пристрій для приймання й перетворення на рухоме зображення та звук сигналів, що висилаються з телевізійних станцій • *купити кольоровий телевізор.* **2.** *розм.* телевізійна програма • *дивитися телевізор.* Син. ***телебачення.***

телегра́ма, -и, *ж.* **1.** повідомлення, передане телеграфом • *надіслати термінову телеграму.* **2.** бланк з текстом такого повідомлення • *поштарка принесла вітальну телеграму* [з англ. telegram «тс.»].

телегра́ф, -у, *ч.* **1.** вид зв'язку, що забезпечує для передавання й приймання на відстані (по проводах або радіо, оптичними засобами) різних повідомлень. **2.** апарат, що передає та приймає такі повідомлення. **3.** установа, приміщення зв'язку, обладнане комплексом пристроїв для телеграфного зв'язку [з фр. télégraphe «тс.»].

телефо́н, -у, *ч.* **1.** телекомунікаційне обладнання, яке уможливлює двостороннє пересилання голосу за допомогою кабелю поміж двома апаратами • *без телефону неможливо користуватися Інтернетом.* **2.** апарат із звуковим сигналом і трубкою для розмов за допомо-

гою такого виду зв'язку • *купити новий телефон.* **3.** *розм.* номер телефонного апарата • *пам'ятати телефони знайомих* [з фр. téléphone «тс.»].

телефонограма, -и, *ж.* **1.** коротке офіційне повідомлення, передане телефоном і записане під час приймання • прийняти телефонограму. **2.** аркуш паперу з таким повідомленням • *прочитати телефонограму.*

теля́, -яти, *с.* **1.** маля корови. **2.** *перен., розм., ірон.* про молоду, недосвідчену або неспритну людину.

телятина, -и, *ж.* м'ясо теляти • *котлети з телятини.*

тéма, -и, *ж.* **1.** головний зміст, предмет розмови, художнього твору, наукової праці, лекції тощо. **2.** основний елемент форми музичного твору [з нім. Théma «тс.»].

тембр, -у, *ч.* характерне забарвлення звуків (голосів або інструментів) однакової висоти, сили і тривалості, що відрізняє їх між собою • *приємний тембр голосу* [з фр. timbre «тс.»].

тéмний, -а, -е. **1.** позбавлений світла; погано, слабо освітлений • *темна кімната.* **2.** кольором близький до чорного • *темне волосся.* **3.** який важко зрозуміти • *темне місце в тексті.* Син. ***неясний.*** **4.** відсталий, некультурний • *темні селяни.* Син. ***неосвічений.*** **5.** який викликає недовір'я, підозріння • *темна особа, мати темне минуле.*

темніти, -ію, -ієш, *недок.* **1.** ставати темним, темнішати • *небо темніло.* **2.** *безос.* вечоріти, сутеніти • *на вулиці швидко темніло.* **3.** *тільки 3 ос.* виділятися своїм темним кольором на світлому фоні, бути видним • *темнів ліс.* Син. ***виднітися.***

темп, -у, *ч.* **1.** ступінь швидкості, з якою щось виконується або щось відбувається • *збільшувати темпи будівництва.* **2.** швидкість, з якою виконується музичний твір • *оркестр грав у швидкому темпі* [з іт. tempo «тс.»].

температу́ра, -и, *ж.* **1.** ступінь нагріття чого-небудь • *температура повітря сягала +40°.* **2.** ступінь теплоти тіла людини, що характеризує стан її здоров'я • *висока температура, нормальна температура, збити температуру.*

тенде́нція, -ї, *ж.* **1.** напрям розвитку чого-небудь • *провідна тенденція розвитку.* **2.** провідна думка, ідея твору • *гуманна тенденція твору.* **3.** прагнення, намір, властиві кому- або чому-небудь [з нім. Tendenz «тс.»].

тендітний, -а, -е. **1.** ніжний, тонкий за будовою (про людину і тварину, їхнє тіло; про рослини) • *тендітна дівчинка.* **2.** який має слабке здоров'я. **3.** який має легкі, немасивні форми; зроблений з неміцного матеріалу • *тендітний стілець.*

теóрія, -ї, *ж.* **1.** логічне узагальнення практичного досвіду людей. **2.** система поглядів на сутність явищ, процесів природи та суспільства. **3.** вчення про будь-яку галузь знань чи явищ життя, створене на основі узагальнення • *теорія відносності Ейнштейна.* **4.** за-

гальні міркування на противагу практичній діяльності.

теплий, -а, -е. **1.** який має досить високу температуру; середній між гарячим і холодним • *тепла вода, теплий день.* **2.** з високою середньорічною температурою повітря • *теплі країни.* **3.** який добре захищає від холоду, зігріває • *тепле пальто.* **4.** який добре зберігає тепло, наповнений теплом (про приміщення) • *тепла кімната.* **5.** який виражає доброзичливе ставлення, прихильність, приязнь тощо • *влаштувати теплу зустріч.* **6.** м'який, приємний для зору, слуху • *теплі кольори.*

теплохід, -хода, *ч.* морське або річкове судно, яке працює за допомогою двигунів внутрішнього згоряння.

терен, -у, *ч.* **1.** фрагмент земної поверхні з властивим йому рельєфом і рослинністю • *на степових теренах України.* **2.** місцевість, територія • *терени Східної Словаччини здавна заселені українцями.* **3.** сфера діяльності, поле активності [з фр. terraien «тс.»].

територія, -ї, *ж.* земна поверхня, яка виділяється на підставі якихось, властивих тільки їй рис і має чітко окреслені межі • *територія України, територія пляжу, територія заводу* [з лат. territorium «земельна ділянка»].

термін[1], -у, *ч.* **1.** відтинок, проміжок часу, визначений, установлений для чого-небудь • *термін вживання йогурту становить два тижні.* Син. ***строк.*** **2.** призначений, установлений момент, час виконання або настання чого-небудь • *перенести термін екзамену* [з лат. terminus «межа, кордон»]. Син. ***строк.***

термін[2], -а, *ч.* слово або словосполучення, що служить для вираження понять з різних галузей науки, виробництва та ін. • *словник математичних термінів* [з лат. terminus «межа, кордон»].

термінологія, -ї, *ж.* сукупність термінів, уживаних у будь-якій галузі науки, техніки, мистецтва та ін. або всіх термінів даної мови • *філософська термінологія.*

термометр, -а, *ч.* прилад для вимірювання в градусах температури (тіла, повітря, води тощо) [з фр. thermométre «тс.»]. Син. ***градусник.***

термос, -а, *ч.* посудина спеціальної будови, пристосована для підтримування постійної температури вміщуваного в ній продукту • *налити кави з термоса* [з англ. thermos «тс.»].

терпимість, -мості, *ж.* **1.** здатність терпимо, поблажливо ставитися до чужих звичок, звичаїв, поглядів. **2.** поблажливе ставлення до когось, чогось.

терпіти, терплю, терпиш. *недок.* **1.** *що.* стійко, мовчки переносити фізичні й моральні страждання • *терпіти біль.* Син. ***витримувати.*** **2.** миритися з чим-небудь неприємним, важким, сподіваючись на краще. **3.** *кого, чого із запереченням.* дуже не любити кого-, чого-небудь, почувати неприязнь до когось або до чогось • *не терпіти дуже розумних, не терпіти обману.*

терпкий, -á, -é. **1.** який викликає

відчуття стягування в роті (про смак деяких плодів, вин) • *терпке яблуко, терпке вино.* **2.** який сильно діє на органи чуття (про запах, аромат) • *терпкий аромат парфумів.* Син. ***гострий.***

терти, тру, треш, *недок., що.* **1.** натискаючи чимось, водити туди і назад по поверхні чого-небудь • *терти ґулю на лобі.* **2.** подрібнювати що-небудь на тертці • *терти моркву.* **3.** спричиняти біль, пошкодження шкіри внаслідок частого дотику (про тісний або грубий одяг, взуття) • *нові черевики труть.* Син. ***муляти.***

техніка, -и, *ж.* **1.** сукупність засобів і знарядь праці, що вдосконалюються в системі суспільного виробництва і служать для створення матеріальних цінностей • *досягнення сучасної техніки.* **2.** галузь діяльності людини, пов'язана з вивченням, застосуванням і вдосконаленням засобів і знарядь праці • *розумітися на техніці.* **3.** сукупність машин, механізмів, апаратів, що використовуються в якійсь галузі виробництва, людської діяльності • *кредит на придбання техніки.* **4.** сукупність зброї, транспорту, засобів зв'язку та ін., що є на озброєнні або в розпорядженні армії • *військова техніка.* **5.** *чого, яка.* сукупність прийомів, навиків, що застосовуються в певній діяльності, певному виді мистецтва • *техніка гри у футбол, роман вирізняла висока літературна техніка* [з нім. Technik «тс.»].

технологія, -ї, *ж.* **1.** сукупність способів обробки або переробки матеріалів, виготовлення виробів, проведення виробничих операцій тощо • *запровадити нові технології переробки сміття, нові виборчі технології.* **2.** сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь • *створювати нові технології.*

течія, -ї, *ж.* **1.** рух води в річці від верхів'я до гирла • *річка зі швидкою течією.* Син. ***плин.*** **2.** напрям потоку води в річці від верхів'я до гирла • *пливти проти течії, пливти за течією.* **3.** *чого, перен.* плавне, безперервне звучання (про звуки, слова, мову) • *стежити за течією своєї мови.* **4.** маса води, що рухається в певному напрямку • *течія несла човен, океанічна течія.* **5.** *перен.* велика кількість людей, машин тощо, що рухається в певному напрямі суцільною масою • *загубитися в людській течії.* **6.** маса повітря, що рухається в якомусь напрямку • *повітряна течія.* **7.** *перен.* напрям у певній галузі діяльності (політиці, мистецтві, літературі тощо) • *міфопоетична течія в українській поезії.*

теща, -і, *ж.* мати дружини.

тиждень, -жня, *ч.* **1.** одиниця виміру часу від понеділка до неділі включно • *поговоримо про це на початку тижня.* **2.** одиниця виміру часу, що дорівнює семи дням; семиденний строк • *відпочити два тижні.*

тижневий, -а, -е. **1.** який триває протягом тижня • *тижневі канікули.* **2.** розрахований на тиждень

• *тижневий запас продовольства.* **3.** одержаний, зароблений за тиждень • *тижневий заробіток.* **4.** який видається, виходить кожного тижня • *тижневий додаток до газети.* Син. ***щотижневий.***

тижне́вик, -а, *ч.* періодичне видання (газета, журнал), яке виходить один раз на тиждень • *передплатити тижневик «Політика і культура».* Син. ***щотижневик.***

ти́жнями, *присл.* протягом тривалого часу, що в кілька разів перевищує семиденний строк • *тижнями чекати листа.*

тил, -у, *ч.* **1.** задня, зворотна частина, сторона чого-небудь • *будинок тилом виходить у парк.* **2.** територія, розташована звичайно далі від лінії фронту • *діяти в тилу ворога.* **3.** *перев. мн.* сукупність допоміжних військових частин і з'єднань, які розташовані за діючими частинами й забезпечують їх усім необхідним • *перед наступом армія мала підтягнути тили.* **4.** уся територія й населення країни, що воює, на відміну від фронту • *тил забезпечував армію усім необхідним.*

ти́льний, -а, -е. **1.** задній, зворотний, протилежний передньому, лицьовому • *тильна сторона будинку.* **2.** обернений назовні • *тильна сторона долоні.* Син. ***зовнішній.***

тимчасо́вий, -а, -е. який існує, діє, відбувається протягом якогось часу • *тимчасові правила, тимчасові труднощі.*

тип, *ч.* **1.** *род.* -у. зразок, модель, яким відповідає певна серія предметів, людей, явищ, форм • *тип господарства.* **2.** герой літературного твору, в індивідуальних рисах якого втілені характерні риси представників певного середовища, суспільного прошарку та ін. • *у романі представлено кілька літературних типів.* **3.** вид, рід, різновидність чого-небудь • *новий тип держави.* **4.** зовнішній вигляд людини, зв'язаний з його приналежністю до певної етнічної категорії • *жінка східного типу.* **5.** найвища категорія у систематиці тварин і рослин, що об'єднує споріднені класи • *тип квіткових рослин, тип молюсків.* **6.** *род.* -а. людина, що відрізняється від інших якимись характерними особливостями (у зовнішності, поведінці, напрямі думок та ін.) • цікавий тип, самобутній тип.

типізува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** засобами мистецтва втілювати загальні, характерні риси в окремі, індивідуальні художні образи, форми • *типізувати життя.* **2.** відносити до певного класифікаційного типу • *типізувати машини, типізувати рослини.*

типо́вий, -а, -е. **1.** який відзначається ознаками, властивими якій-небудь сукупності осіб, явищ, предметів тощо • *типовий німець.* **2.** який часто зустрічається; характерний, звичайний для кого-, чого-небудь • *зробити типову помилку.* **3.** який виявляє загальне в частковому, індивідуальному • *типовий характер.*

типови́й, -а́, -е́. **1.** який є зразком, стандартом для ряду однорідних явищ, фактів і т. ін. • *типовий про-*

ект будинку, типовий трудовий договір. Син. ***зразковий.*** **2.** який відповідає певному типові, зроблений за певним зразком • *типова забудова району.* Син. ***стандартний.*** **3.** установлений, прийнятий для всіх установ, підприємств тощо • *типові норми виробітку.*

тир, -у, *ч.* приміщення для стрільби з ручної вогнепальної та пневматичної зброї • *піти постріляти до тиру* [з фр. tir «стрілянина»].

тира́ж[1], -у́, *ч.* розіграш білетів лотереї • *результати 35 тиражу «Спортлото»* [з фр. tirage «розіграш лотереї»].

тира́ж[2], -у́, *ч.* кількість примірників друкованого видання • *видати книжку десятитисячним тиражем.* Син. ***наклад.***

тира́н, -а, *ч.* **1.** самовладний правитель, дії якого основані на сваваллі й насильстві • *Сталін був справжнім тираном.* Син. ***деспот.*** **2.** *перен.* жорстока, деспотична людина, що зловживає своїм впливом, своєю владою • *директор мав репутацію тирана.* Син. ***мучитель.***

тире́, *невідм., с.* розділовий знак у вигляді довгої горизонтальної рйски (—) • *поставити тире* [з фр. tiret «тс.»].

тиск, -у, *ч.* **1.** дія ваги на кого-, щонебудь • *під тиском снігу дах провалився.* Син. ***натискання, стискання.*** **2.** сила, що діє на одиницю площі перпендикулярно до поверхні тіла • *атмосферний тиск, кров'яний тиск.* **3.** рішуча дія, спрямована на кого-, що-небудь • *здійснювати тиск на депутатів.* **4.** *перен.* насильство над чиєюсь волею, переконанням • *відмовитись під тиском від власних поглядів.* Син. ***примус.***

ти́снути, -ну, -неш, *недок.* **1.** *на кого, що.* налягати, давити своєю вагою, масою • *величезний рюкзак тиснув на плечі.* Син. ***натискати.*** **2.** *що.* стискати, обхопивши рукою, пальцями • *тиснути руку.* **3.** бути тісним, стискувати (про одяг, взуття) • *нові черевики тиснуть.* **4.** *кого, перен.* несправедливо обмежувати кого-небудь у правах, діях • *податківці тиснуть штрафами бізнесменів.* **5.** *на кого.* примушувати кого-небудь діяти, чинити проти його волі • *не треба на мене тиснути.*

тисячолі́тній, -я, -є. **1.** який триває тисячу років; який триває дуже багато років • *тисячолітня історія України.* Син. ***тисячорічний.*** **2.** який існує, нараховує тисячу років • *тисячолітня церква.* Син. ***тисячорічний.***

тисячорі́чний, -а, -е. те саме, що **тисячолітній.**

титр, -у, *ч., звичайно мн.* у кінофільмі — напис на кадрі, що повідомляє назву фільму, виробника, подає перелік дійових осіб і виконавців тощо [з фр. titre «титул, заголовок»].

ти́тул, -у, *ч.* **1.** спадкове або надане монархом звання (граф, князь, барон тощо), з яким пов'язані особливі права і привілеї. **2.** *кого, чого, який.* найменування, звання, що дається комусь на знак визнання його заслуг • *здобути титул чемпіона Європи.* **3.** назва, заголовок книжки • *придумати*

оригінальний титул книжки. **4.** перша сторінка книжки, на якій вміщено заголовок, прізвище автора, назву видавництва, рік та місце видання • *автор давав автографи на титулі книжки* [з лат. titulus «напис»]. Син. *розм.* ***титулка.***

ти́хий, -а, -е. **1.** який звучить не сильно, не голосно • *тихий голос, тиха музика.* **2.** сповнений тишею, спокоєм • *тиха ніч.* **3.** такий, де немає руху, шуму, метушні • *тиха вулиця.* **4.** без напруженої діяльності, без тривог і струсів • *тихе життя.* Син. ***спокійний.*** **5.** який не проявляє різко або бурхливо своїх почуттів • *тихий хлопець.* Син. ***лагідний, спокійний.*** **6.** слабкий, незначний за силою вияву • *тихий вітер.*

ти́ша, -і, *ж.* **1.** стан, коли де-небудь немає звуків, шуму • *у класі була абсолютна тиша, дотримуватися тиші.* **2.** стан у природі, коли зовсім немає вітру. **3.** душевний спокій, умиротворення • *у душі панувала тиша.*

тіка́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* **1.** бігти, намагаючись уникнути якоїсь небезпеки тощо • *тікати подалі від небезпечного місця.* **2.** поспішно відступати • *ворожі війська тікали.* **3.** самовільно, потай залишати кого-, що-небудь • *тікати з дому.*

ті́ло, -а, *с.* **1.** матерія, речовина, що так чи інакше обмежена в просторі; окремий предмет у просторі • *небесні тіла, від нагрівання тіла розширюються.* **2.** організм людини або тварини в його зовнішніх і внутрішніх проявах • *втомлене тіло потребувало відпочинку.* **3.** тулуб людини або тварини • *дівчина мала красиве тіло.* **4.** шкірно-м'язовий покрив людини або тварини • *мати треноване тіло.* Син. ***м'язи.***

ті́нь, -і, *ж.* **1.** темне відбиття предмета, освітленого з протилежного боку • *тінь людини на стіні.* **2.** *перен.* відбиття внутрішнього стану на обличчі, в очах людини • *тінь недовіри в очах дітей.* **3.** *тільки одн.* місце, закрите чим-небудь від сонця, захищене від прямого сонячного проміння • *сісти в тіні.* **4.** темний відтінок на чому-небудь • *тіні під очима від утоми.* **5.** *перен.* ледве вловимий слід, натяк на наявність чогось • *вислухати без тіні невдоволення.* **6.** невиразні при поганій видимості обриси людини, тварини, предмета • *у кінці коридора промайнула чиясь тінь.* Син. ***силует.*** **7.** *тільки мн.* косметичний засіб, який використовується для увиразнення форми або кольору очей • *накладати тіні на очі.* **8.** офіційно не зареєстрована економічна діяльність • *багато фірм працюють в тіні.*

тісни́й, -а́, -е́. **1.** недостатньо просторий, у якому мало вільного місця • *тісне приміщення.* **2.** який має менший, ніж належить, розмір • *тісне взуття.* **3.** який включає в себе небагатьох осіб (однодумців, рідних) • *у тісному колі знайомих.* Син. ***вузький.*** **4.** близький, безпосередній, з почуттям симпатії і дружби (про взаємини, стосунки) • *тісна дружба, тісне*

співробітництво. **5.** прямий, безпосередній • *тісна залежність.*

тістечко, -а, *с.* невеликий за розміром кондитерський виріб із здобного солодкого тіста, звичайно з кремом, цукатами тощо • *запропонувати гостям каву з тістечками.*

тітка, -и, *ж.* **1.** сестра матері або батька • *поїхати в гості до тітки.* **2.** *розм.* доросла жінка взагалі • *якась тітка штовхнула мене в автобусі.* **3.** форма звертання до чужої дорослої жінки (переважно в сільській місцевості).

тішити, -шу, -шиш, *недок., кого.* **1.** робити комусь приємність, радувати кого-небудь • *подарунки тішили дітей.* **2.** *що, перен.* бути приємним для чого-небудь • *тішити власне самолюбство.*

тішитися, -шуся, -шишся, *недок.* **1.** *без додатка і ким, чим.* мати приємність, втіху • *тішитися сином, тішитися новим автомобілем.* Син. ***радіти.*** **2.** *без додатка і ким, з ким.* няньчитися (з дитиною), одержувати раду, задоволення.

тканúна, -и, *ж.* **1.** виріб, виготовлений у процесі ткання на ткацькому верстаті • *придбати тканину на сукню.* **2.** *чого або яка, перен.* те, з чого складається що-небудь (художній, мистецький твір) • *художня тканина роману.*

тло, -а, *с.* **1.** основний колір, на якому зроблено малюнок • *золотий лев на блакитному тлі.* Син. ***фон.*** **2.** задній план картини, малюнка • *портрет на тлі рекламного плаката.* **3.** *перен.* середовище, оточення, загальні умови, де хто-, що-небудь виділяється • *виділятися на загальному тлі однокласників.* **4.** *перен.* ґрунт, основа чого-небудь • *історичне тло роману.* **5.** загальна основа, на якій щось здійснюється • *кожен закон розглядати на тлі економічної реформи.*

тлум, -у, *ч., розм.* натовп, юрба • *загубитися в людському тлумі.*

тлумáчити, -чу, -чиш, *недок., що.* **1.** давати пояснення до чого-небудь, пояснювати значення чогось, допомагати зрозуміти щось • *тлумачити закони.* **2.** давати свою інтерпретацію фактів, явищ • *по-своєму тлумачити події в країні.* Син. ***трактувати.***

тлумáчний, -а, -е. який містить пояснення, трактування чого-небудь • *тлумачний словник.*

товáр, -у, *ч.* **1.** продукт праці, призначений для обміну, що має споживну й обмінну вартість • *нові технології є найкращим товаром.* **2.** все, що є предметом торгівлі, купівлі-продажу • *розширити асортимент товарів у магазині.*

товарúство, -а, *с.* **1.** організація, об'єднання людей, які ставлять перед собою спільні завдання і відповідно реалізовують їх • *Харківське історико-філологічне товариство.* **2.** *збірн.* група людей, що перебувають у тісних стосунках; коло знайомих. **3.** група осіб, які в даний момент, в якийсь період часу разом проводять дозвілля • *на турбазі зібралося веселе товариство.* Син. ***компанія.*** **4.** *кого або яке.* спільне перебування з ким-небудь; присутність когось,

спілкування з ким-небудь • *товариство цих хлопців почало дратувати.*

товари́ський, -а, -е. **1.** який виражає приязнь, доброзичливість • *секретарка обдарувала відвідувача товариською усмішкою.* **2.** який любить і уміє спілкуватися з людьми • *товариська людина.* Син. ***привітний, незамкнутий.*** **3.** який не входить до системи офіційних (про спортивні змагання) • *відбувся товариський матч між збірними України і Польщі.*

това́риш, -а, *ч.* **1.** людина, зв'язана з кимсь спільною професією, місцем праці, навчання. Син. ***колега.*** **2.** людина, зв'язана з ким-небудь дружбою. Син. ***друг, приятель.*** **3.** вживається як форма звертання.

товаришува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** *з ким.* перебувати з ким-небудь у дружніх, приятельських стосунках • *товаришувати з сусідськими хлопцями.* Син. ***дружити.*** **2.** *кому.* бути супутником у подорожах, спільником у діях • *товаришувати батькові в подорожі до Києва.*

товаровиробни́к, -а́, *ч.* той, хто виробляє товар, товари • *захист вітчизняного товаровиробника.*

товсти́й, -а́, -е́. **1.** з повним тілом • *поруч сидів товстий дядько.* Син. ***повний.*** **2.** який має велику, значну товщину • *товста дошка.* **3.** великий за обсягом, об'ємистий • *товстий зошит, товста книжка.* **4.** який має великий діаметр • *товста мотузка, товсте дерево.*

товсту́н, -а́, *ч., розм.* товста, повна особа чоловічої статі.

тогорі́чний, -а, -е. **1.** який існував, відбувався або відбувся минулого року • *тогорічний рок-фестиваль.* **2.** який зберігся, залишився з минулого року • *на майданчику лишилося тогорічне сміття.*

тогоча́сний, -а, -е. **1.** який був, існував раніше, в минулому • *тогочасне соціалістичне життя.* Син. ***колишній, тодішній.*** **2.** який жив у минулому • *тогочасні українські письменники.* Син. ***тодішній.*** **3.** такий, яким хто-небудь був або що-небудь було раніше, в певний момент чи період в минулому • *я пригадав свій тогочасний настрій.* Син. ***тодішній.***

тоді́шній, -я, -є. те саме, що **тогоча́сний.**

то́кар, -я, *ч.* фахівець з механічної обробки матеріалів за допомогою обточування на верстаті.

то́лком, *присл., розм.* **1.** так, щоб було зрозуміло • *пояснити толком.* Син. ***виразно, ясно.*** **2.** як слід, так, щоб була користь • *зробити якусь справу толком.*

толь, -ю, *ч.* покрівельний матеріал, виготовлений із спеціального картону, просоченого кам'яновугільним дьогтем • *покрити дах толем* [з фр. tôle «тс.»].

том, -у, *ч.* **1.** частина якого-небудь твору, яка становить окрему книжку або надрукована окремою книгою • *словник у двох томах.* **2.** *розм.* будь-яка велика, товста книжка [з фр. tome «тс.»].

тома́т, *ч.* **1.** *род.* -у. соус, паста з помідорів • *додати дві ложки томату в борщ.* **2.** *род.* -а. помідор • *консервовані томати.*

тон, -у, *ч.* **1.** акустичний сигнал пев-

ної висоти. **2.** музичний звук певної висоти. **3.** емоційний відтінок; характер висловлювання • *розмовляти лагідним тоном.* **4.** манера поведінки • *хороший тон.* **5.** колір, забарвлення або відтінок якогось кольору • *загальний тон одягу темний* [з лат. tonus «звук»].

тонки́й, -а́, -е́. **1.** який має невелику, незначну товщину • *тонке скло, тонка стіна.* **2.** який має невеликий діаметр, малий в обхваті • *тонка талія, тонка берізка.* **3.** високий за звучанням (про звук, голос). **4.** витончений (про смак, запах та ін.) • *мати тонкий смак.* **5.** не грубий, не прямолінійний (про гумор, іронію, дотеп) • *тонкий гумор.* **6.** який відзначається глибоким розумінням чого-небудь • *тонкий дослідник скіфської історії.* Син. ***проникливий.*** **7.** чутливий, здатний сприймати навіть дуже слабкі подразнення (про органи чуття) • *тонкий слух.* **8.** ледве помітний • *тонкий відтінок.* **9.** складний для виконання, який вимагає великої майстерності, вміння • *тонка робота.*

то́нкощі, -ів, *мн.* **1.** специфіка, особливість якогось виду занять, галузі знань • *тонкощі роботи художника.* **2.** *чого.* найменші подробиці, деталі чого-небудь • *вдаватися в тонкощі справи.*

то́нна, -и, *ж.* міра ваги, що дорівнює тисячі кілограмів [з фр. tonne «тс.»].

топи́ти[1], -плю́, -пиш, *недок., чим, у чому і без додатка.* **1.** розпалювати вогонь у печі, грубці тощо • *топити в печі.* **2.** обігрівати приміщення. Син. ***опалювати.***

топи́ти[2], -плю́, -пиш, *недок., що.* нагрівати, робити м'яким, рідким • *топити олово.*

топи́ти[3], -плю́, -пиш, *недок.* **1.** *кого, що.* силою занурювати в воду, змушувати йти на дно • *топити кораблі.* **2.** *в чому, перен.* заглушати в собі думки, почуття, переживання • *топити в алкоголі неприємності.*

топо́нім, -а, *ч.* власна географічна назва • *Словник топонімів України.*

топоні́міка, -и, *ж.* розділ мовознавства, що вивчає сукупність географічних назв • *займатися топонімікою.*

топоні́мія, -ї, *ж.* сукупність географічних назв певної території • *топонімія Харківської області.*

то́рба, -и, *ж., розм.* те саме, що **су́мка.**

торгі́вля, -і, *ж.* купівля і продаж товарів • *займатися торгівлею книжками.*

торгове́льний, -а, -е. **1.** який стосується торгівлі • *торговельні відносини між країнами, торговельна мережа.* Син. ***торговий.*** **2.** який займається торгівлею • *торговельна фірма.* Син. ***торговий.***

торго́вець, -вця, *ч.* людина, яка займається торгівлею як професією • *торговці металом, торговці зерном.*

торго́вий, -а, -е. те саме, що **торгове́льний.**

торгува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** провадити торгівлю, мати торгові відносини з ким-небудь • *українські фірми активно торгують з Польщею.* **2.** *перен.* давати кого-, щонебудь у чиєсь розпорядження за

гроші • *торгувати голосами у Верховній Раді.* **3.** заради певної вигоди відмовлятися від чого-небудь • *торгувати принципами, торгувати совістю.*

торжествó, -á, *с.* **1.** повний успіх, перемога в чому-небудь • *торжество українського спорту.* **2.** почуття радості з приводу успіху, удачі в чому-небудь • *учень з торжеством дивився на вчительку.* **3.** урочисті заходи (концерти, бенкети, спеціальні засідання, конференції тощо) з нагоди видатної події, ювілею тощо • *телебачення транслювало ювілейні торжества.* Син. ***святкування.***

торжествувáти, -ýю, -ýєш, *недок.* **1.** радіти, веселитися з приводу перемоги, успіхів у чомусь • *футбольні болільники торжествували, українська збірна здобула перемогу.* **2.** *над чим., уроч.* здобувати перемогу над ким-, чим-небудь • *розум завжди торжествує над дурістю.*

торíк, *присл.* у минулому році, минулого року • *торік я закінчив школу.*

торíшній, -я, -є. **1.** який стосується минулого року • *торішні президентські вибори.* **2.** який зберігся, залишився від минулого року • *торішні запаси зерна.*

торкáтися, -áюся, -áєшся, *недок.*, **тóркнýтися**, -нýся, -нéшся, *док.*, *кого, чого і до кого—чого.* **1.** доторкатися до кого-, чого-небудь • *торкатися до плеча.* **2.** використовувати або споживати що-небудь • *не торкатися заощаджень, не торкатися до їжі.* **3.** хвилювати, зворушувати • *пісня торкнулася сердець усіх присутніх.* **4.** звéртати увагу в розмові, у викладі чого-небудь на певне питання, проблему • *міністр торкнувся питання податкових пільг.* **5.** мати відношення до кого-, чого-небудь; стосуватися кого-, чого-небудь • *новий закон торкнеться багатьох громадян.*

торт, -а, *ч.* великий за розміром кондитерський виріб із здобного солодкого тіста, покритий кремом, цукатами тощо • *кожна дитина отримала до чаю шматок тóрта* [з іт. torta «тс.»].

тортýри, тортýр, *мн.* **1.** фізичне насильство, катування, часом із застосуванням спеціальних знарядь під час допитів з метою змусити кого-небудь до зізнань • *застосування тортур під час слідства заборонено.* **2.** сильне моральне страждання, душевні муки • *вивчення марксизму-ленінізму завдавало тортур радянським студентам.*

тост[1], -у, *ч.* коротка промова на бенкеті в честь кого-небудь, за успіх якоїсь справи з побажанням чогось • *виголосити тост* [з англ. toast «тс.»].

тост[2], -а, *ч.* підсмажена або підсушена тонка скибка хліба • *підсмажити тости на сніданок* [з англ. toast «тс.»].

тоталітáрний, -а, -е. в якому ігнорується демократія, права людини • *тоталітарне суспільство, тоталітарна влада* [з нім. totalitär «тс.»].

тотáльний, -а, -е. який стосується всіх, охоплює все, всіх • *тотальне*

зубожіння населення [з фр. total «увесь; повний»].

тотóжний, -а, -е. такий самий, який повністю збігається з чимсь • *слова ждати і чекати тотожні за значенням.*

точи́ти[1], -чý, -чиш, *недок.* **1.** *що.* робити гострим за допомогою спеціального приладдя • *точити ніж.* Син. ***гострити.*** **2.** *що.* виготовляти що-небудь на токарному верстаті • *точити деталь.* Син. ***виточувати.*** **3.** *що. лише в 3 ос.* поступово нищити, проїдаючи що-небудь (про комах, гризунів) • *домашні мурашки точать хлібні продукти.* **4.** *кого, тільки в 3 ос., перен.* настирливо мучити, не давати спокою, виснажувати (про тяжкі думки, турботи) • *сумні думки постійно точили пенсіонерів.*

точи́ти[2], -чý, -чиш, *недок., що.* повільно лити, спускати рідину через невеликий отвір • *точити пиво до кухлів.* Син. ***цідити, вицíджувати.***

тóчка, -и, *ж.* **1.** графічний значок (.) як умовне позначення чого-небудь (на географічних мапах, нотному письмі, телеграфному коді тощо) • *точка на мапі світу.* **2.** те, що схоже на такий значок, здається цяткою на певному тлі • *яскраві точки ліхтарів.* **3.** одне з основних понять геометрії, фізики — місце, що не має виміру, межа відрізка лінії • *точка перетину ліній.* **4.** *чого або з означенням.* певне місце, пункт у просторі, на місцевості, у середині або на поверхні чогось • *гора Говерла — найвища точка Карпат.* **5.** місце розміщення пункту певного призначення, а також будівля, що є таким пунктом • *торгова точка.* **6.** *з означенням.* певний рівень, фаза, межа чогось, що вимірюється, обчислюється • *нагрітися вище критичної точки.*

тóчний, -а, -е. **1.** який у своєму числовому вираженні максимально наближений до об'єктивних даних • *точна вага.* **2.** який установлює об'єктивне число, об'єктивну кількість • *точний обрахунок.* **3.** який дає правильні показання • *точний годинник.* **4.** який базується на математичних розрахунках • *точні методи.* **5.** який з максимальною повнотою відбиває об'єктивний зміст, повністю йому відповідає • *точний опис, точне визначення.* Син. ***докладний, вичерпний.*** **6.** який виконується, відбувається в установлений, раніше визначений час • *точний рух поїздів.* **7.** який суворо дотримується встановленого порядку, строків (про людину) • *бути точною людиною.* Син. ***акуратний, пунктуальний.***

тóщо, *невідм.* уживається в кінці переліку чого-небудь як вказівка на його неповноту, на можливість його продовження. Син. ***і таке інше.***

трáвень, -вня, *ч.* п'ятий місяць календарного року.

трáвлення, -я, *с.* процес засвоєння їжі організмом • *органи травлення.*

трáвма, -и, *ж.* **1.** пошкодження тканин або органів тіла в результаті ударів, поранень чи опіків • *серйозна травма руки.* **2.** *перен.* нервове потрясіння • *зазнати душевної травми.*

трагéдія, -ї, *ж.* **1.** драматичний

жанр, що характеризується гостротою зображуваних конфліктів; окремий твір цього жанру; вистава такого твору на сцені • *подивитися трагедію Шекспіра «Король Лір».* **2.** *перен.* велике нещастя, тяжке переживання, потрясіння суспільного або особистого характеру, спричинене гострим, непримиренним конфліктом • *світ став свідком трагедії чеченського народу.* **3.** нещасний випадок, приголомшлива подія.

традúція, -ї, *ж.* історично складений і переданий з покоління в покоління досвід, практика в будь-якій галузі суспільного життя, норми поведінки, смаки та ін. • *підтримувати традиції, традиції визвольної боротьби* [з лат. traditio «передавання; повідомлення»].

трамвáй, -я, *ч.* **1.** міський рейковий електричний вид транспорту • *у Харкові трамвай існує з 1906 року.* **2.** вагон або поїзд такого транспорту • *чекати на трамвай* [з англ. tramway «тс.»].

трамплíн, -а, *ч.* **1.** пристрій, споруда для підсилення польоту людини при виконанні різних спортивних стрибків • *стрибки у воду з трампліна.* **2.** *перен.* вихідний пункт, опора для якихось дій, вчинків • *мати добрий трамплін для подальшої кар'єри* [з фр. tremplin «тс.»].

транскрúпція, -ї, *ж.* **1.** точне передавання звуків якоїсь мови за допомогою умовних букв чи спеціальних знаків; система таких букв або знаків • *записати транскрипцію англійського слова.* **2.** переробка музичного твору для виконання на якому-небудь інструменті або для іншого голосу • *зробити транскрипцію творів Шопена* [з лат. transcriptio «переписування»].

транслáція, -ї, *ж.* **1.** збільшення дальності передавання та підсилення електричних сигналів за допомогою проміжного пристрою • *організувати трансляцію музичних передач.* **2.** передавання на віддаль мови, музики, зображення засобами радіо або телебачення безпосередньо з місця дії • *трансляція засідань Верховної Ради* [з лат. translatio «передавання»].

трансплантáція, -ї, *ж.* пересаджування та приживлення органів або окремих ділянок тканини живого організму • *операція з трансплантації серця* [з лат. transplantare «пересаджувати»]. Син. ***пересадка.***

трáнспорт, -у, *ч.* **1.** галузь, що обслуговує різні види і ділянки перевезень та має в своєму розпорядженні всі види перевізних засобів • *проаналізувати розвиток транспорту в Україні.* **2.** один із видів перевезень • *автомобільний транспорт, залізничний транспорт.* **3.** партія товарів, припасів, що доставляється одночасно кудись • *прибув транспорт з гуманітарною допомогою* [з фр. transport «тс.»].

траншéя, -ї, *ж.* **1.** у військовій справі — вузький, глибокий рів, що поєднує в одну лінію всі пункти оборонних позицій. **2.** у будівництві, гірничій справі — довга,

вузька канава для прокладання трубопроводу, кабелю та ін. **3.** рівчак, штучно зроблена канава [з фр. tranchée «тс.»].

трапля́тися, -я́ється, *недок.*, **тра́питися**, -иться, *док.* **1.** відбуватися, діятися, ставатися (про обставини, ситуації, факти та ін., звичайно несподівані, випадкові) • *це трапилося вчора.* **2.** випадково виявлятися, бути • *на книжкових базарах трапляються цікаві книжки.* Син. ***зустрічатися, попадатися.*** **3.** *безос.* мати нагоду, можливість • *мені траплялося бувати на морі.* Син. ***приходитися, доводитися.***

тра́тити, тра́чу, тра́тиш, *недок.* **1.** *що.* витрачати на задоволення різних потреб (про гроші) • *тратити гроші.* **2.** витрачати без користі • *тратити час, тратити сили.* Син. ***марнувати.*** **3.** *кого, що.* втрачати, позбуватися кого- або чого-небудь • *тратити здоров'я.*

тра́ур, -у, *ч.* **1.** сум, уболівання за померлим або у випадку якогось суспільного лиха • *країна була в трауpі*; виявлення цього стану в загальноприйнятих формах • *оголосити загальнонаціональний траур.* **2.** звичайно чорний одяг або чорна стрічка на одязі, прапорах, портретах та ін. як символ суму • *носити траур* [з нім. Trauer «печаль; скорбота; траур»].

трафаре́т, -у, *ч.* **1.** тонка металева картка або інша платівка з вирізаними буквами чи знаками, призначеними для відтворення, перерисування. **2.** *перен.* загальновизнаний зразок, що його часто наслідують [з іт. traforetto «тс.»]. Син. ***шаблон, штамп.***

тре́ба, *присудк. сл., також з інфін.* потрібно, необхідно, слід • *треба зробити уроки.*

тремті́ти, -мчу́, -мти́ш, *недок.* **1.** трястися від холоду, страху, хвилювання тощо. Син. ***дрижати.*** **2.** миготіти, нерівно горіти (про вогонь, світло) • *полум'я запальнички тремтіло на вітрі.* **3.** переривчасто, нерівно звучати • *голос жінки тремтів.* **4.** *перен.* відчувати страх, боязнь перед ким-, чим-небудь • *тремтіти перед начальством.*

тренаже́р, -а, *ч.* пристрій для розвитку й вдосконалення окремих груп м'язів.

тре́нер, -а, *ч.* спеціаліст, що керує підготовкою спортсменів із певного виду спорту • *новий тренер футбольної збірної* [з англ. trainer «вихователь»].

трети́на, -и, *ж.* одна з трьох рівних частин чого-небудь • *третина зарплати витрачається на харчування.*

трибу́на, -и, *ж.* **1.** підвищення, призначене для виступів, промов. **2.** *перен.* засіб, що його використовують для політичної діяльності. **3.** на стадіоні, в цирку тощо — місця для глядачів із східчасто розміщеними лавками [з фр. tribune «підвищення, призначене для виступів, промов»].

трива́лий, -а, -е. який відбувається, продовжується довго • *тривала боротьба.* Син. ***довгочасний.***

трива́ти, -а́ю, -а́єш, *недок., тільки*

3 ос. відбуватися протягом певного відрізка часу • *конкурс тривав дві години.*

тривкúй, -á, -é. 1. який нелегко піддається руйнуванню, псуванню, який важко ламається. Син. ***міцний***. 2. *перен.* який не піддається змінам. Син. ***сталий, стійкий***.

тривóга, -и, *ж*. 1. почуття неспокою, збентеження, викликане побоюванням, передчуттям чогось неприємного • *відчувати тривогу, дивитися з тривогою.* 2. переполох, метушня, викликані хвилюючими вістками • *на кораблі здійнялася тривога.* 3. умовний сигнал, що сповіщає про небезпеку, загрозу або про битву • *у полку було оголошено тривогу.*

тризýб, -а, *ч*. 1. український національний символ у формі золотого тризуба на синьому полі та його зображення. 2. значок із зображенням цього символу • *носити тризуб на лацкані піджака.* 3. малий державний герб України • *на обкладинці паспорта зображено тризуб.*

трикотáж, -у, *ч*. 1. тканина, в'язана машинним способом • *купити костюм з трикотажу.* 2. *збірн.* вироби з такої тканини • *у магазині був великий вибір трикотажу* [з фр. tricotage «тс.»]

трикрáтний, -а, -е. 1. повторений тричі • *трикратне побажання щастя.* 2. який тричі добився чого-небудь • *трикратний чемпіон.*

трикýтний, -а, -е. 1. який має форму трикутника, з трьома кутами. 2. який формою нагадує трикутник.

трилóгія, -ї, *ж*. три літературні або музичні твори одного автора, об'єднані спільною ідеєю і послідовністю сюжету.

тримáти, -áю, -áєш, *недок.* 1. *що.* ухопивши щось, взявши що-небудь, не випускати з рук, рота, зубів та ін. • *тримати в руках портфель.* 2. *кого.* не пускати, змушувати когось знаходитися де-небудь • *півгодини тримати сина вдома.* Син. ***затримувати***. 3. *що.* змушувати когось, щось перебувати в якому-небудь положенні, стані • *тримати двері відчиненими, тримати усіх у тривозі.* 4. *що.* служити опорою чому-небудь, держати щось на собі • *балки тримали покрівлю.* 5. *кого.* мати в себе, володіти кимось, чимось • *тримати вдома собаку.* 6. *що, перен.* помістивши кудись, зберігати • *тримати гроші в банку.*

тримáтися, -áюся, -áєшся, *недок.* 1. *за кого—що, кого, чого.* вхопившись за кого-, що-небудь, зберігати якесь положення • *хлопчик тримався за руку батька.* Син. ***держатися***. 2. *на чому.* бути прикріпленим до чогось, зберігати певне положення за допомогою якоїсь опори • *листя ще трималося на деревах.* 3. *перен.* поводити себе, діяти певним чином • *впевнено триматися на іспитах.* 4. *на чому.* існувати завдяки чому-небудь • *спортивна організація тримається на дисципліні.* 5. знаходитися, перебувати де-небудь; займати якесь місце, положення • *триматися на відстані двох метрів від лідера.* 6. дотримувати-

ся певного напрямку або орієнтирів у русі • *триматися просто й нікуди не звертати, триматися трамвайної колії.* **7.** утримуватися, зберігатися • *запах парфумів тримався в повітрі.*

тритóмний, -а, -е. який складається з трьох томів, виданий у трьох томах • *тритомне зібрання творів А. Камю.*

трúчі, *присл.* **1.** три рази • *тричі запізнювався на заняття.* **2.** узявши три рази (про множення) • *тричі по три буде дев'ять.*

трíйка, -и, *ж.* **1.** назва цифри й числа **3. 2.** оцінка успішності учня, що в п'ятибальній системі означає «задовільно». **3.** троє коней, запряженнх поряд в один екіпаж. **4.** *розм.* чоловічий костюм, що складається з піджака, штанів і жилета.

тріó, *невідм., с.* **1.** музичний твір на три інструменти або иа три голоси із самостійними партіями. **2.** ансамбль з трьох співаків або музикантів для виконання таких творів [з іт. trio «тс.»].

трíска, -и, *ж.* тонкий шматок деревини, що відколотий або відколовся від стовбура, колоди тощо.

тріскá, -й, *ж.* цінна промислова риба з нежирним м'ясом, поширена в північних морях.

тріýмф, -у, *ч.* видатний, блискучий успіх, перемога • *тріумф українських спортсменів* [з лат. triumphus «тс.»]. Син. ***торжество.***

тролéйбус, -а, *ч.* **1.** безрейковий наземний міський електротранспорт. **2.** багатомісиа машина (вагон) цього транспорту [з англ. trolleybus «тс.»].

трос, -а, *ч.* канат з рослиииого або штучного волокна, а також зі сталевого дроту [з гол. tros «тс.»].

тротуáр, -у, *ч.* пішохідна доріжка (з кам'яних плит, асфальту та ін.), прокладена з обох боків вулиці, площі, трохи піднесена над проїжджою частиною вулиці [з фр. trottoir «тс.»].

трофéй, -я, *ч.* **1.** *перев. мн.* зброя або речі противника, захоплені переможцем під час війни; воєнна здобич. **2.** *перен.* речова пам'ятка як свідчення перемоги, подвигу, успіху в чому-небудь [з фр. trophée «тс.»].

трóхи, *присл.* **1.** до деякої міри, не сильно • *почуватися трохи винним.* Син. ***трошки, дещо.*** **2.** протягом нетривалого часу • *трохи почекати.* Син. ***трошки, недовго.*** **3.** недалеко • *трохи відійшли в сторону.* Син. ***трошки.*** **4.** небагато, мало; у незначній кількості • *назбирати трохи грибів.* Син. ***трошки.***

трóшки, *присл., розм.* те саме, що **трóхи.**

трощúти, -щý, -щúш, *недок.* **1.** *що.* з силою ламати, розбивати на частини, руйнувати • *ураган трощив дерева, як суху траву.* **2.** завдавати ударів кому-небудь, бити що-небудь • *трощити палкою нападників, трощити цеглу молотком.* **3.** *що, розм.* жадібно їсти, поїдати • *гості трощили все, що було на столі.*

троюрíдний, -а, -е. споріднений з кимсь у третьому поколінні, по дідові або по бабі • *троюрідний брат, троюрідна сестра.*

троя́нда, -и, *ж.* **1.** багаторічна ку-

щова рослина родини розових з великими пахучими, широкопелюстковими квітками й стеблом, покритим колючками • *плекати троянди в садку*. **2.** квітка цієї рослини • *подарувати букет троянд*.

трубá, -й, *ж*. **1.** довгий, порожнистий всередині, звичайно круглий в перерізі предмет, що служить для переміщення рідини, газу, пари тощо. **2.** порожниста споруда такої форми для відведення диму • *з труби заводу валив густий дим*. Син. ***димар***. **3.** духовий мідний музичний інструмент • *грати на трубі*.

трубопрóвід, -óводу, *ч*. система щільно з'єднаних труб і арматури для переміщення на віддаль рідин, газу тощо • *транспортування газу трубопроводом*.

труд, **-á**, *ч*. **1.** наполеглива, старанна праця людини. **2.** праця, що вимагає великої затрати фізичної або розумової енергії.

трудйтися, труджýся, трýдишся, *недок*. **1.** наполегливо займатися якоюсь працею • *трудитися в банку*. Син. ***працювати***. **2.** *над чим*. докладати багато зусиль для виконання чого-небудь • *трудитися над контрольною роботою*.

трудівнйк, -á, *ч*. **1.** той, хто багато й старанно працює. **2.** той, хто живе зі своєї праці. Син. ***трудящий***.

трýднощі, -ів, *мн*. **1.** перешкоди, які вимагають великих зусиль для переборення, подолання • *долати труднощі на шляху до перемоги*. **2.** *чого, які і без додатка*. скрутні, важкі обставини, умови, в яких щось відбувається, триває • *працювати в неймовірних труднощах*.

трудомісткйй, -á, -é. який потребує великої затрати праці • *створення словника — надзвичайно трудомісткий процес*.

трудяга, -и, *ч*. і *ж*., *розм*. той (та), хто багато й старанно працює. Син. ***трудівник, трудівниця***.

труїти, -ую́, -ýїш, *недок*. **1.** *кого*. знищувати, морити отрутою • *труїти тарганів*. Син. ***отруювати***. **2.** *що*. додавати до чогось отрути, насичувати щось нею • *труїти повітря, труїти воду*. **3.** *перен*. позбавляти когось душевного спокою, рівноваги • *труїти підлеглим життя*.

трунá, -й, *ж*. спеціально зроблена скриня, в якій ховають покійника.

труп, -а, *ч*. мертве тіло людини або тварини.

трýпа, -и, *ж*. колектив артистів театру або цирку [з нім. Truppe «тс.»].

трусй, -ів, *мн*. **1.** предмет чоловічої та жіночої нижньої білизни. **2.** короткі спортивні штани.

трусйти, трушý, трýсиш, *недок*. **1.** *що*. ривками, поштовхами коливати, розкачувати, трясти • *трусити яблуню*. **2.** *що*. стріпуючи, видаляти пилюку з чогось • *трусити доріжки*. **3.** *кого і без додатка*. хитати, підкидати (під час їзди по нерівній дорозі) • *в автобусі дуже трусило, всю дорогу пасажирів трусило*.

трусйтися, трушýся, трýсишся, *недок*. **1.** хитатися, коливатися • *труситися від сміху*. Син. ***дрижати***.

2. *перен.* відчувати страх, переляк • *труситися перед екзаменом.* Син. ***боятися.*** 3. трясучись, їхати на чому-небудь • *труситися у вагоні, труситися на велосипеді.*

трюк, -у, *ч.* 1. складний цирковий номер. 2. вправний ефектний прийом у різних видах мистецтва. 3. *перен.* спритна витівка, хитрий несподіваний прийом [з фр. truk «спритність»].

туалéт, -у, *ч.* 1. одяг, убрання для урочистих подій (переважно жіноче) • *жінки були у вечірніх туалетах.* 2. опоряджування своєї зовнішності • *робити вранішній туалет.* 3. приміщення, призначене для відправлення природних потреб людини [з фр. toilette «тс.»]. Син. ***убиральня, розм. клозет.***

тýга, -и, *ж.* почуття глибокого жалю; важкі переживання, спричинені горем, невдачею, розлукою тощо • *туга за батьківщиною.* Син. ***журба, сум.***

тужúти, -жý, -жиш, *недок.* 1. *за ким—чим і рідко по кому—чому.* дуже сумувати, нудьгувати з причини втрати кого- або чого-небудь, розлуки з кимсь • *тужити за домом.* 2. плакати промовляючи • *тужити на похороні.* Син. ***голосити.***

тулúтися, тулю́ся, тýлишся, *недок.* 1. притискатися до кого-, чогонебудь або пригортатися до когось • *дитина тулилася до матері.* 2. міститися одне біля одного, близько до чого • *на зупинці тулилося кілька кіосків.* 3. стояти, сидіти в тісноті або в малопомітному місці • *дівчата тулилися по кутках.* 4. жити в тісному приміщенні • *уся родина тулилася в маленькій кімнатці.*

тýлуб, -а, *ч.* тіло людини або тварини (без голови і кінцівок).

тумáн, -у, *ч.* 1. скупчення найдрібніших водяних крапель або кристалів льоду в нижніх шарах атмосфери, що робить повітря непрозорим • *над водою стелився туман.* 2. *перен.* стан неясності, нечіткості думок, уяви • *у голові туман.*

тýмбочка, -и, *ж.* невелика, невисока шафка, яку звичайно ставлять біля ліжка.

тýндра, -и, *ж.* природна географічна зона південної частини арктичного поясу землі, поросла мохами й лишайниками, характеризується відсутністю лісів, суворим кліматом.

тунéль, -ю, *ч.* наскрізний перехід, підземна споруда для залізниці, метро, каналу та ін. • *через тунель ми пройшли на вокзальний перон* [з англ. tunnel «тс.»].

тупúй, -á, -é. 1. недостатньо вигострений, який погано ріже, коле • *тупий ніж.* 2. не звужений, заокруглений на кінці • *тупі носи туфель.* 3. *перен.* розумово обмежений, нездібний, нетямущий (про людину) • *тупий учень.* 4. бездумний, безтямний (про погляд, вираз обличчя) • *дивитися з тупим виразом обличчя.* 5. не гострий у своєму прояві, ниючий (про біль) • *тупий біль у коліні.*

турбóта, -и, *ж.* 1. хвилювання, відсутність душевного спокою; клопоти. 2. увага до потреб когось або чогось, діяльність, спрямова-

на на осягнення чогось • *турбота уряду про дітей.*

турботли́вий, -а, -е. який виявляє увагу до чиїхось потреб, піклування про кого-, що-небудь • *турботливі батьки.* Син. ***уважний, дбайливий.***

турбува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** *що.* викликати неспокій, хвилювання • *мене турбує стан мого здоров'я.* Син. ***непокоїти.*** **2.** *кого.* порушувати чий-небудь спокій • *я не хочу турбувати сусідів.*

турбува́тися, -у́юся, -у́єшся, *недок.* **1.** бути неспокійним, хвилюватися • *мама турбувалася через моє спізнення.* Син. ***непокоїтися.*** **2.** *про кого—що.* виявляти увагу до чиїхось потреб, піклуватися про кого-, що-небудь • *турбуватися про власних дітей.*

тури́зм, -у, *ч.* мандрівки, подорожі, які здійснюються за певними маршрутами, звичайно з пізнавальною метою [з фр. tourisme «тс.»].

турне́, *невідм., с.* **1.** подорож по круговому маршруту. **2.** поїздка артистів або спортсменів куди-небудь для гастрольних виступів або змагань • *гастрольне турне І. Білик* [з фр. tournée «тс.»].

турні́р, -у, *ч.* спортивне змагання, в якому всі учасники мають між собою по одній зустрічі [з нім. Turnier «тс.»].

туте́шній, -я, -є. **1.** наявний у даному місці, характерний для даного місця • *тутешні звичаї мені не подобаються.* Син. ***місцевий.*** **2.** який мешкає або працює в даному місці • *біля будинку стояло кілька тутешніх хлопців.*

ту́флі, -фель, *мн.* (*одн.* **ту́фля**, -і, *ж.*). взуття, що закриває ногу не вище кісточок.

туш[1], -і, *ж.* спеціально виготовлена фарба для креслення, малювання пером або пензлем • *писати тушшю* [з нім. Tusche «тс.»].

туш[2], -а, *ч.* невеличка музична п'єса, що виконується як урочисте привітання під час вшанувань, виголошень, здравиць • *оркестр заграв туш* [з нім. Tusch «тс.»].

тушкува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що.* варити на слабкому вогні в малій кількості рідини в закритому посуді (звичайно м'ясо, овочі) • *тушкувати картоплю на вечерю.*

тьмя́ний, -а, -е. **1.** слабий, нияскравий (про світло, вогонь тощо) • *тьмяне світло.* **2.** який дає мало світла, погано освітлює • *тьмяна лампочка.* **3.** без блиску, матовий • *тьмяна поверхня меблів.* **4.** затьмарений, затуманений, невиразний (про очі, погляд і т. ін.) • *тьмяний погляд.*

тю́бик, -а, *ч.* м'яка трубочка для крему, зубної пасти, клею, фарби тощо, вміст якої добувають видавлюванням.

тюрма́, -и́, *ж.* місце ув'язнення, будівля, де перебувають особи, засуджені до позбавлення волі.

тютю́н, -у́, *ч.* **1.** трав'яниста рослина родини пасльонових, в листі якої міститься нікотин. **2.** висушені й подрібнені листки та стебла цієї рослини, які використовуються для куріння, виготовлення сигарет.

тягани́на, -и, *ж.* **1.** повільне виконання справи, яке супроводжуєть-

ся зайвими формальностями • *тяганина з оформленням документів*. Син. ***зволікання***. **2.** справа, суперечка, яка виникає при зіткненні чиїх-небудь інтересів, завдає багато клопоту й розтягується на довгий час • *судова тяганина виснажила фінансові ресурси фірми*.

тягáр, -я́, *ч.* **1.** велика вага. **2.** важкий вантаж, важка ноша. **3.** *перен.* обтяжливі обов'язки, знегоди, клопоти • *тягар влади*.

тягáти, -áю, -áєш, *недок.* **1.** *що.* пересувати, переміщати, не відриваючи від землі, підлоги. **2.** *що.* переносити на собі якісь важкі речі • *тягати важкі сумки*. **3.** болісно смикати, шарпати (за чуб, волосся, вуха) • *тягати за вуха*. **4.** *розм.* одягати, носити • *тягати старі джинси*.

тягти́, тягну́ти, -гну́, -гнеш, *недок.* **1.** *кого, що.* нести на собі чи в руках що-небудь важке або великого розміру • *тягнути на собі пораненого*. **2.** *що.* везти, переміщати своєю тягловою силою • *електровоз тягнув десяток вагонів*. **3.** *що.* виймати, витягати звідки-небудь; піднімати на поверхню • *тягнути мотузку з відром нагору*. **4.** *що.* ловити рибу • *тягти рибу*. **5.** *безос., кого.* манити, приваблювати, викликати в кого-небудь бажання піти кудись, побувати десь • *тягне поїхати в Африку*. **6.** через силу виконувати якусь роботу, нести якісь тяжкі обов'язки • *він ледве тягнув на цій посаді*. **7.** віяти, розходитися (про вітер, запах) • *тягне димом*. **8.** *з чим.* гаятися, зволікати із здійсненням чого-небудь • *тягнути з приїздом*.

тяжки́й, -á, -é. **1.** який має велику вагу. Син. ***важкий***. **2.** великий, масивний (про людину, тварину). **3.** позбавлений легкості, швидкості (про ходу, біг тощо). **4.** який вимагає докладання великих зусиль, крайнього напруження. **5.** який несе із собою страждання, характеризується труднощами тощо. **6.** значний за ступенем, інтенсивністю. **7.** дуже сумний, гнітючий, безрадісний (про думки, почуття, настрій). **8.** дуже густий, сильний і неприємний (про запах, повітря).

тяму́щий, -а, -е. здатний добре й швидко міркувати, осмислювати, розуміти що-небудь • *тямущий учень*. Син. ***кмітливий***.

У

убива́ти, вбива́ти[1], -а́ю, -а́єш, *недок.*, **уби́ти, вби́ти**, уб'ю́, уб'є́ш, *док.* **1.** *кого.* позбавляти життя (ударом чого-небудь, вогнепальною або холодною зброєю) • *убити зайця.* **2.** *кого, тільки недок., розм.* з силою бити кого-небудь. **3.** *перен., кого.* дуже засмучувати, завдавати великого душевного болю • *вбити батьків своїм вчинком.* **4.** *перен., що.* призводити до занепаду, зникнення чого-небудь • *вбивати віру в справедливість.* **5.** *перен., розм.* марно витрачати, губити (час, життя, сили тощо) • *вбивати час.*

убива́ти, вбива́ти[2], -а́ю, -а́єш, *недок.*, **уби́ти, вби́ти**, уб'ю́, уб'є́ш, *док.*, *що.* **1.** ударами заганяти якийсь предмет у що-небудь (в дерево, землю тощо) • *вбивати гвіздок у дошку.* **2.** ударивши, розбивши, вливати в що-небудь (про сирі яйця) • *убити два яйця в тісто.*

убира́ти[1]. див. **вбира́ти**[1].

убира́ти[2]. див. **вбира́ти**[2].

убо́гий, вбо́гий, -а, -е. **1.** який живе в нестатках, бідності • *убога людина.* Син. ***бідний, небагатий, незаможний.*** **2.** який свідчить про бідність, такий, як у бідних • *убогий одяг.* Син. ***недорогий, неякісний.*** **3.** *на що, чим.* який має або містить у собі мало, недостатньо чого-небудь • *життя убоге на розваги.* **4.** невеликий, незначний обсягом, кількістю • *убога рослинність.* Син. ***мізерний.*** **5.** *перен.* який не має в достатній кількості належних ознак, бідний змістом. **6.** який має якусь фізичну ваду. Син. ***покалічений.*** **7.** духовно обмежений. Син. ***нікчемний.***

убра́ння́, вбра́ння́, -я́, *с.* **1.** сукупність предметів, виробів із тканини, хутра, шкіри, якими закривають тіло. Син. ***одяг.*** **2.** *перен., поет.* те, що покриває собою що-небудь, зовнішній покрив чого-небудь (про рослинність, листя, сніг і т. ін. • *ліс стоїть в осінньому вбранні.*

ува́га, -и, *ж.* **1.** зосередження думки, зору, слуху на якомусь предметі, факті • *слухати з увагою.* **2.** зацікавлення ким-, чим-небудь, бажання зрозуміти щось • *увага до нового директора була велика.* **3.** прихильне, доброзичливе ставлення до кого-, чого-небудь, турбота про когось, щось • *оточити увагою гостей.* **4.** *перев. мн.* доповнення, пояснення до тексту • *додати кілька уваг до тексту.* Син. ***коментарі, зауваження.***

уважа́ти, вважа́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* **1.** базуючись на чому-небудь, висловлювати думку, міркування з приводу чогось • *батьки вважа-*

ли, що я маю вчитися на юриста. **2.** *кого, що ким, чим, яким, за кого, що.* робити висновок про кого-або про що-небудь, виробляти думку з приводу кого- або чого-небудь • *вважати когось хитрим.* **3.** *на кого, на що.* виявляти зацікавлення до когось або до чогось, звертати увагу на кого- або на що-небудь • *ні на кого не вважати.*

увічливий. див. **ввічливий.**

увічнення, ввічнення, -я, *с.* збереження чогось у пам'яті потомства • *увічнення імені героя.*

ув'язнення, -я, *с.* **1.** позбавлення волі кого-небудь • *ув'язнення злочинців не розв'язує проблеми злочинності.* **2.** покарання через позбавлення волі; перебування під арештом • *подовжити термін ув'язнення.*

угава́ти, вгава́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.* **1.** припиняти робити, виконувати що-небудь. **2.** переставати звучати, переставати чутися • *музика не вгавала до ночі.* Син. ***затихати.*** **3.** переставати йти (про дощ, сніг та ін.) • *дощ не вгавав другу добу.* Син. ***ущухати.***

уга́дувати, вга́дувати, -ую, -уєш, *недок.,* **угада́ти, вгада́ти,** -а́ю, -а́єш, *док.* **1.** *що.* за якими-небудь ознаками висловлювати правильне припущення про що-небудь, передбачати щось • *вгадувати погоду.* **2.** розпізнавати, розкривати справжню суть кого-, чого-небудь • *вгадати в ньому справжнього керівника.* **3.** пізнавати знайому людину чи щось уже бачене, знайоме • *вгадати знайомий голос, вгадати почерк.* **4.** *що.* намагатися навмання дати правильну відповідь; випадково виявлятися правим у чому-небудь • *вгадати правильну відповідь.*

угамо́вувати, вгамо́вувати, -ую, -уєш, *недок.,* **угамува́ти, вгамува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док.* **1.** *кого.* примушувати кого-небудь затихнути, поводитися, триматися тихо, спокійно • *кілька хвилин учителька не могла вгамувати учнів.* **2.** *що.* зупиняти, стримувати дію, рух чого-небудь • *вгамовувати кров.* **3.** *що, перен.* стримувати, припиняти вияв якогось почуття, внутрішнього стану • *вгамовувати горе.* **4.** зменшувати, задовольняти (голод, спрагу) • *вгамувати спрагу пивом.*

уго́да, -и, *ж.* **1.** взаємна домовленість про що-небудь • *у нас не було угоди про це.* **2.** договір, за яким встановлюються взаємні зобов'язання щодо чого-небудь • *підписати угоду про співпрацю.*

уго́лос. див. **вго́лос.**

угорі. див. **вгорі.**

удава́тися, вдава́тися, удаю́ся, вдаю́ся, удає́шся, вдає́шся, *недок.,* **уда́тися, вда́тися,** уда́мся, вда́мся, удаси́ся, вдаси́ся, *док.* **1.** *тільки 3 ос.* здійснюватися успішно, вдало • *нам вдалося встигнути на поїзд.* **2.** виявитися гарним, вдалим • *сьогодні борщ вдався.* **3.** *тільке док.* уродитися з певними якостями, особливостями вдачі (про людину) • *вдався дуже розумним.* **4.** *у кого.* народитися, вирости схожим на кого-небудь, успадкувати чиїсь риси, якості • *син удався в батька.* **5.** *у що.* впадати в якийсь стан, перейматися

якимсь настроєм • *удаватися в тугу.* **6.** *до кого—чого.* звертатися до кого- або до чого-небудь у якійсь справі • *удаватися до лікаря, удаватися до першоджерел.* **7.** *до чого.* використовувати, застосовувати що-небудь як засіб для здійснення чогось • *вдаватися до хитрощів.*

уда́р, вда́р, -у, *ч.* **1.** різкий, сильний поштовх • *удар молотка.* **2.** *перев. мн.* ритмічне коливання серця • *удари серця.* **3.** ураження організму під впливом спеки, електричного струму • *сонячний удар.* **4.** навальний збройний напад • *завдати удар по ворожих позиціях.* **5.** *перен.* раптова неприємність, несподіване горе • *втрата роботи стала ударом для всієї родини.*

уда́рний[1], -а, -е. **1.** призначений робити удар, удари • *ударний механізм.* **2.** який наносить вирішальний удар ворогові • *ударна армія.*

уда́рний[2], -а, -е. який виконується прискореними темпами • *ударне будівництво, працювати ударними темпами.* Син. ***терміновий, негайний.***

ударя́ти, вдаря́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **уда́рити, вда́рити**, -рю, -риш, *док.* **1.** *кого, що, по чому, у що.* наносити удари; робити удари по чомусь (по столі, по дереві та ін.) • *вдарити кулаком у двері.* Син. ***бити.*** **2.** *кого.* навмисно завдавати комунебудь ударів, намагаючись заподіяти біль або вбити • *вдарити сусіда у вухо.* **3.** *частіше док., перен.* раптово або з великою силою настати (про морози, дощ) • *у грудні вдарили морози.* **4.** *розм.* вистрелити або почати стріляти з вогнепальної зброї • *із засідки вдарили автомати.* **5.** влучати куди-небудь, у яке-небудь місце (про кулю, снаряд та ін.) • *куля вдарила в груди.* **6.** *по кому—чому, на кого—що, а також без додатка.* раптово атакувати ворога • *вдарити по ворожих позиціях.* **7.** з силою діяти на органи чуття (про запах, світло, звук) • *в очі вдарило світло.* **8.** звучати різко, сильно • *на дзвіниці вдарив дзвін.* Син. ***лунати, розноситися.***

уде́нь. див. **вдень.**

удо́ма. див. **вдо́ма.**

удо́світа. див. **вдо́світа.**

удоскона́лювати, вдоскона́лювати, -юю, -юєш, *недок.*, **удоскона́лити, вдоскона́лити**, -лю, -лиш, *док., що.* робити досконалішим, кращим • *вдосконалювати технологію.*

удо́сталь. див. **вдо́сталь.**

удосто́ювати, вдосто́ювати, -юю, -юєш, *недок.*, **удосто́їти, вдосто́їти**, -о́ю, -о́їш, *док., кого, чого.* **1.** визнавати достойним, гідним чогонебудь (високої оцінки, нагороди, звання та ін.) • *удостоювати нагороди.* **2.** *чим або з інфін.* виявляти до кого-небудь свою увагу, прихильність • *мер удостоїв школу візитом.*

удочеря́ти, вдочеря́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **удочери́ти, вдочери́ти**, -рю́, -ри́ш, *док., кого.* приймати в сім'ю дитину жіночої статі на правах рідної дочки.

узага́льнювати, -юю, -юєш, *недок.*, **узага́льнити**, -ню, -ниш, *док., що.* висловлювати що-небудь у фор-

мі загального положення на основі висновків з окремих спостережень, фактів, явищ • *узагальнювати досвід приватизації.*

узако́нювати, -юю, -юєш, *недок.*, **узако́нити,** -ню, -ниш, *док., що.* 1. надавати чому-небудь законної сили. 2. *перен.* вводити що-небудь у загальну практику.

узбере́жжя, -я, *с.* смуга землі вздовж берега моря, озера, великої річки.

узбі́ччя, -я, *с.* 1. бокова частина дороги, шосе та ін. • *машина зупинилася на узбіччі дороги.* 2. схил гори, височини, насипу тощо • *на узбіччі гори росли смереки.*

узвича́їти, -а́ю, -а́їш, *док., що.* зробити звичайним, широковживаним • *узвичаїти форму звертання «добродій».* Син. **усталити.**

узгі́р'я, взгі́р'я, -я, *с.* 1. невисока гора, невелика височина тощо. 2. схил гори, височини тощо.

ука́з, -у, *ч.* постанова, розпорядження верховиого органу влади або голови держави, що має силу закону • *указ Президента.*

ука́зка, -и, *ж.* 1. довга паличка, якою щось показують • *показати указкою на графік.* 2. *розм.* вказівка, розпорядження, порада • *не потребувати чужих указок.*

уквітчувати, вквітчувати, -ую, -уєш, *недок.*, **уквітча́ти, вквітча́ти,** -а́ю, -а́єш, *док., що, що чим.* 1. прикрашати квітами, зеленню • *уквітчати барвінком портрет Т. Шевченка.* Син. **заквітчувати.** 2. бути прнкрасою чому-небудь (про рослини) • *балкон уквітчував плющ.*

укла́д, -у, *ч.* 1. установлений порядок, спосіб життя • *не хотілося змінювати узвичаєний уклад життя.* 2. тип, форма господарства певної суспільно-економічної формації • *в господарстві країни можуть поєднуватися різні суспільно-економічні уклади.*

уклада́ти[1], -а́ю, -а́єш, *недок.*, **укла́сти,** -ду́, -де́ш, *док., що.* 1. офіційно, у встановленій або прийнятій формі домовлятися з кимнебудь про якісь зобов'язання • *укладати договір.* 2. зібравши відповідний матеріал, творити, писати, складати що-небудь • *укладати словник.* 3. творити, обмірковуючи що-небудь • *укладати плани.*

уклада́ти[2], **вклада́ти,** -а́ю, -а́єш, *недок.*, **укла́сти, вкла́сти,** -аду́, -аде́ш, *док.* 1. *що в що або куди.* класти, складати в певному порядку, упаковувати для зберігання • *укладати речі у валізу.* 2. *кого.* примушувати кого-небудь або допомагати комусь лягти до сну, відпочинку • *вкладати дитину спати.* 3. будувати, робити щось із окремих частин • *укладати підлогу.* 4. *що, перен.* повністю спрямовувати що-небудь на щось, зосереджувати що-небудь на щось, зосереджувати щось на чомусь • *вкладати всю енергію в роботу.*

укомплекто́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **укомплектува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док., що.* 1. доповнювати чимнебудь до комплекту, закінчувати складання повного набору якихось предметів • *укомплектувати наукову бібліотеку.* 2. закінчувати поповнення особового складу

• *укомплектувати збірну України з футболу.*

українофо́бія, -ї, *ж.* нетерпиме, агресивне ставлення до українців, української мови, України тощо • *українофобія чеських засобів масової інформації.*

укрі́плювати, -юю, -юєш і **укріпля́ти,** -я́ю, -я́єш, *недок.*, **укріпи́ти,** -плю́, -пи́ш, *док.* **1.** *що, що чим.* робити надійнішим, міцнішим, таким, що менше піддається руйнівній силі • *укріплювати захисну дамбу.* **2.** робити здоровішим, сильнішим, витривалішим • *укріпляти здоров'я.* **3.** робити міцнішим, більшим, впливовішим • *укріплювати міжнародний авторитет України.*

укру́пнювати, -юю, -юєш, *недок.*, **укрупни́ти,** -ню́, -ни́ш, *док., що.* робити більшим за розміром, об'ємом, складом • *укрупнювати банки.*

улаштóвувати, влаштóвувати, -ую, -уєш, *недок.*, **улаштува́ти, влаштува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док., кого, що.* **1.** організовувати, здійснювати який-небудь захід • *влаштовувати презентацію, влаштовувати бенкет.* **2.** робити що-небудь недобре, неприємне для інших • *улаштувати сварку, улаштувати скандал.* Син. ***учиняти.*** **3.** допомагати отримати місце праці або вступити до навчального закладу • *влаштувати до університету, влаштувати на гарну посаду.* **4.** обладнувати, пристосовувати для чого-небудь • *у спортивному залі влаштовувати дискотеку.* **5.** забезпечувати житлом, місцем для тимчасового перебування • *влаштувати на ночівлю, влаштувати до дешевого готелю.* Син. ***оселяти.*** **6.** налагоджувати, робити прийнятним (життя, умови існування тощо) • *влаштувати своє життя.* **7.** бути відповідним чиїм-небудь вимогам, сподіванням • *ціна автомобіля цілком улаштовує.* Син. ***задовольняти.***

ум, -а́, *ч., поет., фольк.* те саме, що **ро́зум.**

умо́ва, -и, *ж.* **1.** взаємна усна чи письмова домовленість про що-небудь • *підписати умову, порушити умову.* Син. ***угода, договір.*** **2.** вимоги, зобов'язання, пропозиції, висунуті в договорі по відношенню до договірних сторін • *визначити умови сплати боргів.* **3.** *чого, для чого.* необхідна обставина, передумова, яка робить можливим здійснення чого-небудь • *умови порозуміння між Україною і Росією, створити умови економічного розвитку.* **4.** *перев. мн., які або чого.* обставини, особливості реальної дійсності, при яких щось відбувається або здійснюється • *умови життя, важкі умови праці.* **5.** правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь • *дотримуватися умов оформлення дисертації.* **6.** сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь • *прочитати умову задачі.*

умо́вний, -а, -е. **1.** встановлений за домовленістю поміж ким-небудь і зрозумілий тільки їм • *умовний знак, подати умовний сигнал.* **2.** викликаний, спричинений конкрет-

ними обставинами, умовами • *виробити умовний рефлекс.* 3. який визначається ставленням до когонебудь • *умовна згода, розуміння порядності є досить умовним.* Син. **відносний.** 4. який не існує в реальній дійсності • *умовна межа між дурістю і тупістю.* Син. **уявний.** 5. який є символічним позначенням, зображенням якогось реального предмета • *умовне зображення на географічній мапі.*

універмáг, -у, *ч.* скорочення слів: універсальний магазин (велике торговельне підприємство, що провадить торгівлю різноманітними промисловими товарами).

університéт, -у, *ч.* 1. вищий навчально-науковий заклад, який готує спеціалістів з багатьох галузей знань і проводить науково-дослідну роботу • *Харківський університет засновано 1805 року.* 2. назва навчальної установи для підвищення загальноосвітніх і науково-політичних знань • *університет культури* [з нім. Universität «тс.»].

універсіáда, -и, *ж.* міжнародні спортивні змагання студентської молоді.

уніфікáція, -ї, *ж.* зведення чогось до одного вигляду, форми, системи, єдиних нормативів • *уніфікація одягу, уніфікація документів.*

ýнія, -ї, *ж.* 1. об'єднання, союз двох або кількох монархічних держав під владою однієї династії • *Люблінська унія, Кревська унія.* 2. об'єднання православної церкви з католицькою під владою римського папи (зі збереженням православною церквою своїх обрядів) • *Берестейська унія.*

унормóвувати, -ýю, -ýєш, *недок.*, **унормувáти,** -ýю, -ýєш, *док., що.* встановлювати, запроваджувати певний порядок, урегульовувати, упорядковувати щось • *унормовувати правопис, унормовувати життя.*

усóблювати, -юю, -юєш, *недок.*, **усóбити,** -блю, -биш, *док., що.* 1. виражати явища природи, предмети в образах живих істот • *демонологічні персонажі часто усоблювали малозрозумілі природні явища.* 2. надавати чому-небудь конкретного вираження, реального образу, матеріальної форми • *анекдотичний новий росіянин усоблює низький освітній і культурний рівень багатьох бізнесменів.* 3. *ким, чим.* найповніше, найдосконаліше втілювати в собі якісь властивості, якості та ін. • *мова багатьох народних депутатів усоблює їхнє суржикове мислення.*

упереджений, -а, -е. 1. який почуває негативне, несправедливе ставлення стосовно до кого-, чогонебудь • *керівник був упереджений до нових працівників.* 2. який склався щодо кого-, чого-небудь наперед, до ознайомлення з ним • *упереджені оцінки політиків.* Син. **необ'єктивний.** 3. негативний, несправедливий, який складається щодо кого-, чого-небудь наперед • *упереджене ставлення до української літератури.*

упередженість, -ності, *ж.* необґрунтоване неприхильне ставлення до кого- або до чого-небудь • *відчувати упередженість до себе.*

упéртий, впéртий, -а, -е. 1. який намагається все робити по-своєму,

часто всупереч здоровому глузду або необхідності • *вперта дитина.* Син. ***непоступливий.*** **2.** властивий непоступливій людині • *мати впертий характер.* **3.** який виражає непоступливість • *дивитися впертими очима.* **4.** наполегливий, настирливий. **5.** який здійснюється, виконується з наполегливістю, вимагає тривалих зусиль • *щоденне вперте навчання.* **6.** *перен.* який триває довгий час • *дивитися впертим поглядом.*

уповновáження, вповновáження, -я, *с.* надані кому-небудь право, дозвіл діяти, говорити від імені того, хто це доручає • *уповноваження депутатів закінчуються за тиждень.*

упорядкóвувати, впорядкóвувати, -ую, -уєш, *недок.*, **упорядкувáти, впорядкувáти,** -ýю, -ýєш, *док.*, *що.* **1.** робити належний порядок у чому-небудь • *упорядковувати документи в справі.* **2.** систематизувати, класифікувати за якимсь принципом (зібрані матеріали) • *упорядковувати антологію любовної поезії.* **3.** гарно, добре влаштовувати, забезпечувати всім необхідним для нормального життя, праці тощо (про житло, місто) • *перед святом упорядкували центральні вулиці.*

упритýл. див. **впритýл.**

упровáджувати. див. **впровáджувати.**

ураґáн, -у, *ч.* **1.** дуже сильний вітер, що може спричиняти великі руйнування — валити будівлі, зривати дахи, з корінням виривати дерева. **2.** *перен., чого.* стрімкий розвиток, бурхливий вияв чого-небудь • *ураган звинувачень* [з фр. ouragan «тс.»].

уражáти. див. **вражáти.**

урúвок, -вка, *ч.* **1.** відірваний шматок або обірвана частина чого-небудь • *уривок мотузки, на підлозі валялися уривки паперу.* **2.** частина літературного тексту, музичного твору тощо • *прочитати уривок з твору, виконати уривок з опери.* Син. ***фрагмент.*** **3.** позбавлена зв'язку з цілим частина фрази, думки тощо • *вітер доносив лише уривки розмови.*

урізноманíтнювати, -юю, -юєш, *недок.*, **урізноманíтнити,** -ню, -ниш, *док.*, *що.* робити різноманітним, створювати різноманітність чого-небудь, вносити різноманітність у що-небудь • *урізноманітнити асортимент послуг, урізноманітнити репертуар.*

ýрна, -и, *ж.* **1.** металева або глиняна посудина, у якій хоронять прах спаленого покійника. **2.** скринька з вузьким прорізом, в яку кидають бюлетень під час таємного голосування. **3.** посудина для сміття, що встановлюється на вулицях і в громадських місцях [з лат. urna «скринька»].

урóк, -у, *ч.* **1.** проміжок часу, відведений для заняття з окремого предмета • *запізнитися на урок історії.* **2.** навчальна робота, завдання, які даються учневі для підготовки до наступного заняття • *вивчити урок, задавати уроки додому.* **3.** *перен.* щось повчальне, з чого можна зробити висновок, збагатитися життєвим досвідом на май-

бутнє • *ця подія стала для мене уроком.*

урочи́стий, врочи́стий, -а, -е. **1.** який відбувається у святковій обстановці з нагоди свята, з нагоди відзначення знаменної події • *урочистий концерт, урочисте засідання.* **2.** який відзначається значимістю, важливістю • *урочиста мить вручення нагороди наближалася.* **3.** сповнений величі, який викликає почуття піднесеності, небуденності • *лунала урочиста музика.* **4.** особливо серйозний, значущий, важливий (про обіцянку, клятву тощо) • *дати урочисту клятву.*

у́ряд, -у, *ч.* найвищий виконавчий і розпорядчий орган державної влади в країні • *сформувати новий уряд.*

усвідо́млювати, -юю, -юєш, *недок.*, **усвідо́мити,** -млю, -миш, *док., що.* **1.** сприймати свідомо, осягати розумом, розуміти значення, суть чого-небудь • *поступово усвідомити почуті слова.* **2.** повністю розуміти, правильно оцінювати щонебудь, проникати в суть чогонебудь • *усвідомлювати помилку.*

усебі́чний. див. **всебі́чний.**

усенаро́дний. див. **всенаро́дний.**

усе́світ. див. **все́світ.**

усиновля́ти, всиновля́ти, -я́ю, -я́єш, *недок.*, **усинови́ти, всинови́ти,** -влю́, -ви́ш, *док., кого.* приймати в сім'ю дитину чоловічої статі на правах рідного сина.

ускла́днювати, -юю, -юєш, *недок.*, **ускладни́ти,** -ню́, -ни́ш, *док., що.* **1.** робити складнішим, різноманітнішим, насиченішим • *поступово ускладнювати репертуар, ускладнювати навчальні методи.* **2.** робити важчим, таким, що потребує більших зусиль для здійснення • *ускладнювати роботу уряду.*

усміха́тися, всміха́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.*, **усміхну́тися, всміхну́тися,** -ну́ся, -не́шся, *док., до кого, чого.* **1.** усмішкою виявляти певні позитивні почуття • *радісно всміхатися до гостей.* **2.** *перен.* бути можливим у недалекому майбутньому • *незабаром йому усміхалася служба в армії.*

у́смішка, -и, *ж.* **1.** міміка обличчя, уст та ін., що виражає вдоволення, прихильність або презирство, іронію, недовір'я та ін. • *щаслива усмішка, презирлива усмішка.* **2.** невеликий за розміром гумористичний художній твір • *прочитати усмішки Остапа Вишні.*

у́сний, -а, -е. виражений у звуковій формі словами, що вимовляються, а не пишуться • *дати усне розпорядження, скласти усний іспит.*

успадко́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **успадкува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док., що від кого.* **1.** одержувати в спадщину • *успадкувати квартиру.* **2.** мати будову тіла, риси характеру, вдачі, подібні до батьків • *успадкувати спокійний характер.* **3.** переймаючи що-небудь, засвоювати, робити своїм надбанням як спадок від чого-небудь • *успадкувати досвід попередніх поколінь.*

у́спіх, -у, *ч.* **1.** позитивний наслідок роботи, справи та ін. • *досягти успіхів у роботі.* Син. ***досягнення, удача.*** **2.** *тільки одн.* громадське визнання, схвалення чиїх-небудь

досягнень • *книжка мала величезний успіх.* 3. захоплення з боку осіб іншої статі • *актор мав успіх у жінок середнього віку.*

уставáти, вставáти, -аю́, -ає́ш, *недок.*, **устáти, встáти,** -áну, -áнеш, *док.* 1. підводитися, ставати на ноги. 2. прокинувшись, підійматися з постелі. 3. *перен.* підійматися на захист чогось, готуватися до боротьби за що-небудь • *встати на боротьбу за незалежність.* 4. здійматися вгору (про куряву, туман, хвилі тощо) • *кругом вставав туман, на морі вставали хвилі.* 5. підніматися, займати положення, близьке до вертикального. 6. сходити, з'являтися на небі (про небесні світила) • *сонце встає, місяць встає.* 7. поставати в уяві, пам'яті • *в пам'яті вставав рідний дім.* 8. залишити своє місце, злазити звідки-небудь • *вставати з поїзда.*

устáлювати, -юю, -юєш, *недок.*, **устáлити,** -лю, -лиш, *док., що.* 1. робити сталим, незмінним, без відхилень • *усталювати мир у регіоні.* 2. формувати що-небудь, надаючи йому чітко окреслених якостей, виразних рис • *усталювати лексичний склад мови.*

устаткóвувати, встаткóвувати, -ую, -уєш, *недок.*, **устаткувáти, встаткувáти,** -у́ю, -у́єш, *док., що чим.* 1. споряджати всім необхідним (речами, приладдям, інвентарем) • *устатковувати магазин.* Син. ***обладнувати.*** 2. обставляти меблями, потрібними для домашнього вжитку • *устатковувати квартиру.* Син. ***умебльовувати.***

устигáти, встигáти, -áю, -áєш, *недок.*, **усти́гнути, вести́гнути,** -ну, -неш, *док.* 1. бути спроможним зробити що-небудь за певний проміжок часу • *не встигли поговорити на перерві.* 2. прибувати куди-не-будь вчасно • *встигнути на поїзд.* 3. набувати якого-небудь стану за певний проміжок часу • *встигнути втомитися, встигнути постаріти.* 4. *тільки недок.* успішно навчатися • *встигати з усіх предметів.* 5. успішно здійснювати що-небудь, досягати успіху в чомусь • *він багáто встиг у житті.*

у́стрій, -рою, *ч.* установлений суспільний порядок, система організації чого-небудь • *політичний устрій країни.* Син. ***лад.***

уступáти. див. **вступáти.**

утамóвувати, втамóвувати, -ую, -уєш, *недок.*, **утамувáти, втамувáти,** -у́ю, -у́єш, *док., що.* 1. переборювати, стримувати, припиняти вияв якого-небудь почуття або відчуття • *втамувати страх перед екзаменами, втамовувати біль.* 2. задовольняти голод, спрагу тощо • *втамовувати спрагу, утамовувати голод.*

утвóрювати, -юю, -юєш, *недок.*, **утвори́ти,** -орю́, -óриш, *док., що.* 1. робити що-небудь у процесі праці, творчості. 2. викликати появу, виникнення чого-небудь • *дорога утворює півколо.* 3. організовувати, засновувати що-небудь • *утворити нову партію.*

у́тиск, -у, *ч.* насильне обмеження в правах, діяльності та ін. • *в СРСР українська мова зазнавала утисків.* Син. ***гноблення.***

утілювати. див. **втілювати.**

утішáти, втішáти, -áю, -áєш, *недок.*, **утíшити, втíшити,** -шу, -шиш, *док., кого.* **1.** приносити радість, задоволення кому-небудь, створювати веселий настрій • *звістка про підвищення зарплати втішила працівників.* Син. ***потішати.*** **2.** умовляючи, допомагати кому-небудь позбутися суму, неспокою, хвилювання • *втішати сумних батьків.*

утóма, втóма, -и, *ж.* послаблення сил, викликане напруженою фізичною або розумовою працею, тривалим рухом тощо • *відчувати втому, пересилювати втому.*

утрíмувати[1]**, втрíмувати,** -ую, -уєш, *недок.*, **утрíмати, втрíмати,** -аю, -аєш, *док.* **1.** *кого, що.* держати, тримати кого-, що-небудь, не даючи упасти • *не втримати гарячу чашку.* **2.** *кого, що.* перешкоджати чиємусь рухові, уповільнювати, гальмувати просування кого-, чого-небудь або зупиняти зовсім • *намагатися втримати автомобіль.* **3.** *кого.* стримувати кого-небудь від якихось дій, вчинків • *втримувати хлопців від бійки.* **4.** *кого.* просити або змушувати кого-небудь залишатися де-небудь; не відпускати • *господарі намагалися втримати гостей ще на годину.* **5.** *що.* зберігати що-небудь однаковим, незмінним • *утримувати інтерес до науки, утримувати колектив у повному складі.* **6.** відраховувати певну частину якої-небудь суми, не віддавати її з якихось причин • *утримати по 10 гривень з кожного працівника.*

утрíмувати[2]**, втрíмувати,** -ую, -уєш, *недок.* **1.** *що.* тримати в певному стані • *утримувати чистоту в кімнаті.* **2.** *кого.* забезпечувати когонебудь засобами для існування • *утримувати родину.*

ухвáлювати, -юю, -юєш, *недок.*, **ухвалúти,** -алю́, -áлиш, *док., що.* **1.** приймати колективне рішення, вирішувати • *збори ухвалили резолюцію.* **2.** підтримувати, схвалювати • *план ухвалили усі присутні.*

ухвáла, -и, *ж.* **1.** колективне рішення, прийняте внаслідок обговорення яких-небудь питань • *загальні збори колективу прийняли ухвалу.* Син. ***резолюція.*** **2.** розпорядження органів державної влади • *уряд прийнів ухвалу по Чорнобильській АЕС.* Син. ***постанова.***

ýчасть, -і, *ж.* виконання разом з кимсь якоїсь роботи; спільне заняття чим-небудь • *брати участь у змаганні, за участю усіх школярів.*

ýчень, ýчня, *ч.* **1.** той, хто вчиться в загальноосвітній або спеціалізованій школі • *зібралися учні нашого класу.* **2.** той, хто навчається якоїсь професії, ремесла • *учень слюсаря.* **3.** послідовник чиїх-небудь поглядів, учення • *учні професора В. Мокієнка привітали ювіляра.*

учúлище, -а, *с.* назва деяких спеціальних навчальних закладів • *вступити до військового училища.*

учúнок, вчúнок, -нку, *ч.* здійснювана ким-небудь дія • *героїчний учинок, ганебний учинок.*

учúтель, вчúтель, -я, *ч.* **1.** особа, яка иавчає, викладає який-небудь нав-

чальний предмет у школі • *вчитель математики.* **2.** людина, яка є авторитетом у якій-небудь галузі, яка впливає на інших, передає свій досвід, знання, служить для них прикладом.

учи́ти, вчи́ти, учу́, у́чиш, *недок.* **1.** *кого, чого, чому.* передавати кому-небудь знання, навички • *вчити дітей історії.* Син. ***навчати.*** **2.** *кого.* давати поради, настанови, повчати • *не треба мене вчити, як жити.* **3.** викладати яку-небудь думку, положення. **4.** *що.* засвоювати, намагатися запам'ятати (урок, вірш, роль та ін.) • *учити уроки, вчити вірш О. Олеся.* Син. ***вивчати.***

ушано́вувати, вшано́вувати, -ую, -уєш, *недок.*, **ушанува́ти, вшанува́ти,** -у́ю, -у́єш, *док.* **1.** *кого.* виявляти пошану, повагу до кого-небудь, влаштовувати урочисте зібрання на його честь • *вшановувати першого українського космонавта.* **2.** *чим.* своєю увагою, присутністю робити честь кому-небудь • *вшанувати збори своєю присутністю.*

уще́нт. див. **вщент.**

уще́рть. див. **вщерть.**

ущуха́ти, вщуха́ти, -а́є, *недок.* **1.** слабшати в силі, припинятися, переставати зовсім (про явища природи) • *вітер ущух.* **2.** переставати звучати, лунати, чутися • *поступово голоси вщухли.* **3.** робитися менш відчутним (про відчуття, почуття) • *біль не вщухав.* **4.** замовкати, затихати • *пташки вщухли лише під вечір.*

уя́ва, -и, *ж.* здатність образно створювати або відтворювати кого-, що-небудь у думках, свідомості • *мати розвинену уяву.*

уя́влення, -я, *с.* розуміння, знання чого-небудь, що базується на досвіді, одержаних відомостях, якихось даних • *газета намагається дати уявлення про життя в Україні.*

уя́вний, -а, -е. який не існує в дійсності, а створений у думках • *уявні читачі цього словника.*

Ф

фа́була, -и, *ж.* сукупність усіх мотивів літературного твору, фільму, взаємно зв'язаних; основа літературного твору, зміст [з лат. fabula «оповідь, історія»].

файл, -а, *ч.* **1.** *інформ.* сукупність даних у комп'ютері, які мають певну назву • *записати файл на дискету.* **2.** прозора синтетична обкладинка для документів, яка вкладається в накопичувач • *дістати файли з угодами* [з англ. file «тс.»].

фа́кел, -а, *ч.* **1.** світильник на держаку. Син. ***смолоскип.*** **2.** *чого, перен.* те, що містить у собі, несе із собою істину, знання, освіту, свободу тощо • *нести факел освіти* [з нім. Fackel «тс.»].

факт, -у, *ч.* **1.** дійсна подія, явище, випадок. **2.** те, що служить підтвердженням будь-якого положення або висновку • *навести факти, які підтверджують висновки комісії.* **3.** реальність, дійсність; те, що об'єктивно існує • *корупція — факт нашого життя* [з англ. fact «тс.»].

фа́ктор, -а, *ч.* рушійна сила, причина будь-якого процесу або явища, яка визначає його характер або одну з його характерних рис • *важливий фактор економічного зростання* [з фр. facteur «тс.»]. Син. ***чинник.***

факульте́т, -у, *ч.* **1.** підрозділ (частина, відділ) вищого навчального закладу, де викладають певні предмети, готують фахівців відповідного профілю • *навчатися на філологічному факультеті.* **2.** студентсько-викладацький склад такого відділу • *увесь факультет зібрався в актовому залі* [з нім. Fakultät «тс.»].

фальсифіка́ція, -ї, *ж.* **1.** підроблення чого-небудь • *фальсифікація документів, фальсифікація горілки.* **2.** навмисне перекручення тих чи інших явищ, подій, фактів • *фальсифікація фактів.* **3.** підроблена річ, яку видають за справжню [з лат. falsificare «підробляти»]. Син. ***підробка, фільсифікат.***

фальш, -і, *ж.* і -у, *ч.* **1.** удавання, нещирість, лицемірство • *газетна стаття була пройнята фальшю.* **2.** неправильне, нечисте відтворення звуків, мелодії при музичному або вокальному виконанні • *співати без фальшу.* [з нім. Falsch «тс.»].

фанта́зія, -ї, *ж.* **1.** творча уява, здатність до творчих вигадок • *мати розвинену фантазію.* **2.** результат уяви • *фантазії про всесвітнє визнання.* Син. ***мрія.*** **3.** нічим не обґрунтована думка. Син. ***вигадка.*** **4.** дивний вчинок. Син. ***примха, химера.*** **5.** музичний твір (ін-

струментальний або вокальний) у вільній формі, виконуваний переважно експромтом • *фантазія на тему народних пісень.* Син. ***імпровізація.***

фанта́стика, -и, *ж.* **1.** створені уявою думки, образи, поняття, в яких дійсність виступає в перебільшеному чи незвичайному вигляді. Син. ***вигадка.*** **2.** щось видумане, нереальне, пов'язане з фантазією. **3.** *збірн.* жанр літератури, а також твори, в яких описуються події або явища нереальні, неіснуючі в дійсності.

фа́рба, -и, *ж.* речовина для забарвлювання предметів у той чи інший колір, для малювання картин • *малювати олійними фарбами.*

фарту́х, -а́, *ч.* частина одягу, що захищає плаття, костюм від забруднення і ушкодження під час виконання різних робіт [з нім. Vortuch «фартух; серветка»].

фа́рфо́р, -у, *ч.* **1.** мінеральна маса з високоякісних сортів білої глини, коаліну, використовувана для виготовлення столового і технічного посуду • *купити посуд з фарфору.* Син. **порцеляна.** **2.** *збірн.* вироби з такої маси • *виставка українського фарфору.* Син. **порцеляна.**

фарш, -у, *ч.* подрібнене через м'ясорубку м'ясо, з якого виготовляють котлети, ковбаси, паштети тощо • *купити яловичий фарш* [з фр. farce «начннка»].

фаса́д, -у, *ч.* зовнішній бік будинку або споруди [з фр. façade «тс.»].

фасо́н, -у, *ч.* **1.** форма, крій, модель якогось виробу • *дівчину зацікавив фасон спідниці.* **2.** *перен., розм.* певний спосіб, певна манера вдягатися, поводитися тощо. Син. ***манера.*** **3.** *перен., розм.* показний шик • *вдягнути окуляри для фасону* [з фр. façon «тс.»]. Син. ***хизування, форс, франтівство.***

фа́уна, -и, *ж.* сукупність тварин, що склалася історично і населяє певну територію • *морська фауна* [з лат. fauna «тс.»].

фах, -у, *ч.* **1.** вид трудової діяльності, заняття, що вимагає певної підготовки і є основним засобом для існування • *здобути фах програміста.* Син. ***професія.*** **2.** основна кваліфікація • *багато журналістів мають фах філолога* [з нім. Fach «тс.»]. Син. ***спеціальність.***

федера́ція, -ї, *ж.* **1.** державне об'єднання, що складається з ряду держав або державних утворень • *Російська Федерація.* **2.** союз окремих товариств або організацій • *федерація профспілок* [з фр. fédération «тс.»].

фейлето́н, -у, *ч.* невеликий літературно-публіцистичний твір у жвавій, дотепній формі на злободенні теми [з фр. feuilleton «тс.»].

фе́рма, -и, *ж.* **1.** спеціалізоване тваринницьке господарство колективного сільськогосподарського підприємства. **2.** приватне сільськогосподарське підприємство на власній або орендованій землі [з фр. ferme «приватне сільське господарство»].

фе́рмер, -а, *ч.* власник сільськогосподарського підприємства, ферми [з англ. farmer «тс.»].

фестива́ль, -ю, *ч.* урочистий огляд

досягнень професійного або самодіяльного музичного, театрального мистецтва, кіномистецтва, часто поєднаний з конкурсом • *організувати театральний фестиваль* [з фр. festival «свято»].

фéя, -ї, *ж.* **1.** у західноєвропейському середньовічному фольклорі — добра або зла фантастична істота в подобі дівчини, здатна творити чудеса. Син. ***чарівниця***. **2.** *перен.* чарівна жінка [з фр. fée «чарівниця»].

фігýра, -и, *ж.* **1.** *кого, чия.* зовнішній вигляд, обриси тіла людини. Син. ***постать***. **2.** якась людина, хтось (звичайно про незнайому людину або про того, кого важко впізнати, розгледіти здаля тощо). Син. ***постать***. **3.** *перен.* особа як носій певних соціальних та особистих рис, ознак тощо. Син. ***постать***. **4.** уявний образ кого-небудь. Син. ***постать***. **5.** частина простору, обмежена замкненою поверхнею • *квадрат — це геометрична фігура*. **6.** сукупність рухів, які виконуються в танці, на лижах, фігурному катанні • *у вільній програмі фігурист виконав кілька складних фігур*. **7.** у шахах — король, ферзь, слон, кінь і тура на відміну від пішака • *пожертвувати фігурою*. **8.** форма, обрис людського тіла, корпус людини • *гарна фігура, струнка фігура* [з лат. figura «образ, вигляд»].

фіксувáти, -ýю, -ýєш, *недок., що.* **1.** встановлювати, закріплювати що-небудь у певному положенні. **2.** закріплювати у свідомості, в пам'яті; записувати, реєструвати за допомогою малюнка, запису, фотографії та ін. • *фіксувати на фото урочисту подію*. **3.** зосереджувати на чому-небудь, спрямовувати на щось (увагу, погляд) • *фіксувати увагу на недоліках*. **4.** записувати, реєструвати • *фіксувати у щоденнику поточні події*. **5.** визначати, встановлювати що-небудь • *фіксувати час секундоміром* [з фр. fixer «закріплювати»].

філармóнія, -ї, *ж.* **1.** установа, яка організовує концерти і пропагує музичні твори та виконавську майстерність. **2.** будинок, приміщення, у якому відбуваються концерти, організовані цією установою [з фр. philharmonie «тс.»].

філателíя, -ї, *ж.* колекціонування, вивчення поштових марок та інших знаків оплати поштової кореспонденції.

філолóгія, -ї, *ж.* наука, що вивчає мову й літературу (усну й писемну) якогось народу або групи народів [з фр. philologie «тс.»].

фільтр, -а, *ч.* **1.** прилад для очищення рідин, газів та ін. від непотрібних домішок • *купити фільтр для кави*. **2.** прилад, що пропускає або затримує електричні струми, електромагнітні або звукові хвилі певних частот • *світловий фільтр* [з фр. filtre «очищувач»].

фінáл, -у, *ч.* **1.** закінчення, завершення якоїсь події, справи, явища • *фінал переговорів*. Син. ***кінець***. **2.** заключна зустріч спортсменів, спортивних команд для остаточного з'ясування першого місця в змаганні • *у фіналі змагань зустрінуться дві українські коман-*

ди. **3.** заключна частина музичного або театрального твору [з іт. finale «заключна частина»].

фі́ніш, -у, *ч.* **1.** заключна, вирішальна частина спортивних змагань на швидкість та витривалість • *на фініші велогонок лідерство захопили італійці.* **2.** кінцевий пункт дистанції в спортивних змаганнях • *досягти фінішу раніше за суперників* [з англ. finish «кінець»].

фі́рма, -и, *ж.* **1.** підприємство промислове, торговельне або у сфері послуг. **2.** офіційна назва підприємства, яка охороняється законом [з іт. firma «торговельне або промислове підприємство»].

флако́н, -а, *ч.* невелика скляна пляшечка для парфумів або ліків [з фр. flacon «тс.»].

фойє́, *невідм., с.* приміщення в театрі, кіно, призначене для відпочинку глядачів під час антракту або перед початком вистави, сеансу [з фр. foyer «тс.»].

фо́кус[1], -а, *ч.* **1.** *фіз.* точка перетину паралельних променів після їх перелому або відбиття • *фокус лінзи.* **2.** точка, в якій фотографований предмет має найбільшу різкість. **3.** місце, в якому найвиразніше проявляються властивості, ознаки чого-небудь • *фокус землетрусу* [з нім. Focus «тс.»].

фо́кус[2], -а, *ч.* **1.** спритний прийом, заснований на обмані зору • *клоун показав кілька простих фокусів.* **2.** *перен.* явище, подія, що вражають своєю несподіваністю • *від дітей можна очікувати різні фокуси.*

фолькло́р, -у, *ч.* сукупність звичаїв, обрядів, пісень, казок та ін. проявів духовної культури народу [з англ. folk-lore «тс.»].

фон[1], -у, *ч.* **1.** основний колір, тон, тло, на якому намальована картина, на якому щось виділяється • *золотий лев на блакитному фоні.* **2.** задній план чогось, те, на чому виділяється хто-, що-небудь • *пам'ятник на фоні дерев.* Син. **тло.** **3.** *перен.* середовище, оточення, в якому має місце певне явище або відбувається якась подія • *на фоні міжнародних подій* [з фр. fond «дно; глибина; фон»].

фонд, -у, *ч.* **1.** грошові засоби, кошти на спеціальні витрати, якими розпоряджається організація, установа, держава • *фонд заробітної плати.* **2.** ресурси, запаси, нагромадження чого-небудь • *книжковий фонд бібліотек, земельний фонд України* [з фр. fond «ґрунт; земля; капітал; цінності; фонд»].

фо́рма, -и, *ж.* **1.** обриси, контури предмета, його зовнішній вигляд • *земля має форму кулі.* **2.** вид, тип, устрій, структура, спосіб організації чогось • *форма правління.* **3.** видимість, зовнішній бік чогонебудь, що не відображає суті справи. **4.** встановлений зразок, порядок чого-небудь • *змінити форму звітності.* **5.** діловий папір для заповнення точно встановленого змісту • *заповнити форму для одержання паспорта.* **6.** пристосування, шаблон, за допомогою якого предметам надають певного вигляду, певних обрисів • *виготовити форму для відливу деталі.* **7.** спеціальний однаковий за

кроєм, кольором та іншими ознаками одяг осіб певної категорії • *шкільна форма, спортивна форма.* **8.** сукупність засобів зображення у художньому творі • *форма віршів була досконалою.* **9.** спосіб здійснення, виявлення будь-якої дії [з лат. forma «образ; фігура»].

формува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., що.* **1.** надавати чому-небудь певної форми • *формувати крону дерева.* **2.** виховувати, спрямовувати (людину, характер) • *характер треба формувати змалку.* **3.** утворювати, організовувати що-небудь з певної кількості учасників • *формувати уряд.* **4.** складати (поїзд, караван тощо), розміщаючи в певному порядку вагони, судна • *формувати поїзд* [з лат. formare «надавати форми»].

фо́рмула, -и, *ж.* **1.** коротке, точне визначення будь-якого положення, закону й т. ін. **2.** ряд математичних величин, виражений умовними значеннями. **3.** умовне, скорочене позначення хімічних елементів, сполук і процесів за допомогою букв-символів і чисел [з лат. formula «форма; норма; правило»].

формулюва́ти, -ю́ю, -ю́єш, *недок., що.* коротко і стисло висловлювати свої думки • *формулювати висновки.*

форте́ця, -і, *ж.* **1.** укріплений пункт з міцними, тривалими спорудами, призначений для довгочасної кругової оборони. **2.** *перен.* надійний захист, опора, твердиня [з іт. fortezza «тс.»].

фотогра́фія, -ї, *ж.* **1.** спосіб одержання зображення кого-, чого-небудь на світлочутливому матеріалі за допомогою спеціального оптичного апарата • *мистецтво фотографії.* **2.** зображення, відбиток, одержаний таким способом • *зробити фотографію на паспорт.* Син. ***знімок, фотокартка,*** *розм.* ***фото.*** **3.** майстерня для фотографічного знімання та виготовлення знімків, відбитків • *треба піти до фотографії* [з англ. photography «тс.»].

фрагме́нт, -а, *ч.* окрема частина твору мистецтва, уривок тексту • *прочитати фрагмент з нового роману Ю. Андруховича* [з лат. fragmentum «уламок»].

фре́ска, -и, *ж.* **1.** картина, намальована водяними фарбами на свіжій вогкій штукатурці • *оглянути знамениті фрески Софіївського собору в Києві.* **2.** спосіб живопису — розмальовування водяними фарбами на свіжій вогкій штукатурці • *мистецтво фрески в Київській Русі досягло високого рівня* [з іт. fresco «свіжий»].

фуже́р, -а, *ч.* великий келих на високій ніжці, що використовується звичайно для шипучих вин і прохолодних напоїв • *наповнити фужери шампанським* [з фр. fougere «тс.»].

фунда́мент, -у, *ч.* **1.** підземна або підводна частина будинку чи споруди, яка становить його основу, опору для стін • *закласти фундамент власного будинку.* **2.** *перен.* головне, істотне, що лежить в основі чого-небудь, на чому ґрунтується, базується щось • *фунда-*

мент наукового дослідження [з лат. fundamentum «основа»]. Син. ***база, підвалина.***

фундáтор, -а, *ч.* той, хто поклав початок чому-небудь, заснував, організував щось • *В. Каразін — фундатор Харківського університету.* Син. ***засновник, основоположник.***

функціонувáти, -ýю, -ýєш, *недок.* і *док.* виконувати свої функції, діяти, працювати • *у місті функціонує п'ять кінотеатрів, транспорт функціонував нормально.*

фýнкція, -ї, *ж.* **1.** *фізіол.* діяльність організму, тканин, клітин та ін. • *функція серця.* **2.** *книжн.* явище, яке залежить від іншого, основного явища і є формою його вияву, здійснення. **3.** *книжн.* завдання, обов'язки, зв'язані з діяльністю, посадою людини • *службові функції.* **4.** *мат.* залежність одних перемінних величин від інших [з лат. functio «виконання»].

футбóл, -у, *ч.* спортивна гра двох команд, під час якої гравці намагаються провести м'яч у ворота противника [з англ. football «тс.»].

футбóлка, -и, *ж.* спортивна трикотажна сорочка вільного крою, яка одягається безпосередньо на тіло.

футля́р, -а, *ч.* коробка, твердий чохол для зберігання різних речей • *футляр для скрипки* [з нім. Futteral «тс.»].

футуролóгія, -ї, *ж.* наукове прогнозування майбутнього, що здійснюється спеціалістами різних галузей знання.

Х

хаба́р, -а́, *ч.* гроші або речі, що даються службовій особі як підкуп, плата за які-небудь злочинні, незаконні дії в інтересах того, хто їх дає • *брати хабарі.*

хаба́рник, -а, *ч.* той, хто бере хабарі.

хазя́їн, -а, *ч.* (мн. **хазяї́**, -ї́в). **1.** *кого, чого і без додатка.* власник якогось господарства, речей, майна і т. ін. на правах приватного або суспільного володіння • *нас познайомили з хазяїном магазину.* Син. ***господар.*** **2.** той, хто добре веде господарство, вміло керує виробництвом і т. ін. • *новий директор виявився добрим хазяїном, виробництво зростало.* Син. ***господар.*** **3.** господар дому, глава сім'ї (стосовно гостей, відвідувачів тощо) • *двері відчинив хазяїн квартири.* **4.** *кого, чого, який і без додатка, перен.* той, хто має владу над ким-, чим-небудь, розпоряджається кимсь, чимсь • *губернатор був повним хазяїном області.* Син. ***володар.***

хала́т, -а, *ч.* **1.** легкий просторий робочий одяг, який одягають поверх звичайного одягу • *санітарки були в білосніжних халатах.* **2.** просторий домашній одяг вільного крою • *дочка вийшла з ванної в халаті.*

хам, -а, *ч., розм., лайл.* зухвала, груба, нахабна людина.

ха́ос, -у, *ч.* повне безладдя.

хапа́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок.* **1.** *за кого—що.* брати рукою (руками) • *не хапайся за гарячий чайник.* **2.** *за що, до чого і без додатка, перен., розм.* із запалом, з ретельністю братися за щось, починати робити щось • *хапатися до роботи, хапатися за навчання.*

хара́ктер, -у, *ч.* **1.** сукупність стійких психічних властивостей людини, що формуються в процесі її виховання, навчання, праці, громадської діяльності • *формувати характер слід з дитинства.* Син. ***вдача.*** **2.** сила волі, наполегливість у досягненні мети • *людина з характером, виявити характер під час випробувань літака.* **3.** *чого, який.* сукупність визначальних властивостей, ознак якого-небудь предмета, фізичного або психічного явища • *характер захворювання, слово книжного характеру.* **4.** у літературі та мистецтві — художній образ, що узагальнює в собі типові риси певної групи людей [з фр. caractere «сукупність стійких психічних властивостей людини»].

характеризува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого, що.* **1.** описувати, визначати

відмінні, своєрідні риси, особливості кого- або чого-небудь • *вчителька характеризувала кожного учня*. **2.** *тільки 3 ос.* становити якісь риси, особливості кого-, чого-небудь • *нового керівника характеризувала принциповість*.

характе́рний, -а, -е. **1.** властивий певній особі, предмету, явищу або ряду осіб, предметів, явищ • *хабарництво є характерним явищем нашої доби*. Син. ***типовий***. **2.** у сценічному мистецтві — властивий певному народові, епосу, суспільному середовищу • *характерний танець*.

харчі́, -ів, *мн.* те, що споживають, їдять і п'ють. Син. ***їда, їжа, продукти***.

харчува́тися, -у́юся, -у́єшся, *недок.* **1.** задовольняти потребу організму в їжі, годувати себе • *на відпочинку ми харчувалися в ресторані*. Син. ***їсти***. **2.** годуватися (про тварин).

хвали́ти, -лю́, -лиш, *недок., кого, що.* **1.** висловлювати похвалу, схвалення кому-, чому-небудь. **2.** звеличувати, прославляти.

хва́стати, -аю, -аєш, *недок.* хвалити себе, хвалитися ким-, чим-небудь. Син. ***хвастатися, хвалитися***.

хвили́на, -и, *ж.* **1.** одиниця виміру часу, що дорівнює 1/60 години і складається із 60 секунд • *урок триває 45 хвилин*. **2.** дуже короткий відрізок часу • *почекай хвилину*. Син. ***мить, момент***. **3.** якийсь момент часу, життя • *переживати важкі хвилини*.

хвилюва́ння, -я, *с.* **1.** коливальні рухи поверхні води. **2.** *перен.* душевний неспокій, тривога; стан нервового збудження.

хви́ля, -і, *ж.* **1.** вал води, викликаний коливальним рухом водної поверхні • *човен підстрибував на хвилях*. **2.** *чого, перен.* нестримне піднесення, посилений рух, вияв чого-небудь • *хвиля невдоволення*. **3.** коливальний рух у фізичному середовищі • *звукова хвиля, радіостанція працює на коротких хвилях*.

хвіст, хвоста́, *ч.* **1.** задня кінцева частина тіла тварин, що є продовженням хребта; у птахів — довге пір'я на задній частині тіла • *пес привітно помахав хвостом*. **2.** задня, кінцева частина літального апарата (літака, ракети тощо) • *перебувати у хвості літака*. **3.** *перен.* ясна смуга, яку залишає за собою в повітрі комета, ракета тощо. **4.** *перен., розм.* кінець ряду людей або предметів, розміщених один за одним • *стояти у хвості черги*. **5.** останні вагони поїзда • *нумерація починається з хвоста поїзда*. **6.** той, хто невідступно ходить за ким-небудь, супроводжує когось • *ходити хвостом за дівчиною*. **7.** *перев. у мн., розм.* частина роботи, не завершена у визначений термін • *доробляти хвости, підганяти хвости*. **8.** *з чого, жарг.* не складений вчасно залік, екзамен • *хвіст з математики, мати хвости з кількох предметів, ліквідувати хвости*.

хво́рий[1], -а, -е. **1.** *на що, чим і без додатка.* який має яку-небудь хворобу, нездужає. Син. ***нездоро-***

вий. **2.** уражений хворобою (про органи і частини тіла) • *хворе серце нагадувало про себе.* **3.** *перен.* який виходить за межі нормального, звичайного • *мати хвору фантазію.* Син. ***ненормальний.***

хво́рий², -ого, *ч.* **1.** нездорова, недужа людина. **2.** *розм.* психічно ненормальний.

хворо́ба, -и, *ж.* **1.** порушення нормальної життєдіяльності організму під впливом несприятливих чинннків внутрішнього й зовнішнього середовища. Син. ***недуга, захворювання.*** **2.** *перен.* неприродне, надмірне захоплення чимнебудь, надзвичайний потяг до чогось.

хворобли́вий, -а, -е. **1.** який легко піддається хворобам, часто хворіє • *у дитинстві я був хворобливим хлопчиком.* **2.** властивий хворому • *дівчинка з хворобливим обличчям.* **3.** викликаний, зумовлений хворобою; який свідчить про хворобу • *мати хворобливий вигляд.* **4.** *перен.* який виходить за межі звичайного, нормального • *мати хворобливий потяг до оглядання фільмів жахів.* Син. ***ненормальний, неприродний.***

хи́ба, -и, *ж.* **1.** недогляд, помилка в чому-небудь • *віднайти кілька хиб у перекладі.* Син. ***недолік.*** **2.** негативна риса, ознака кого-, чогонебудь • *працівник мав єдину хибу: був розумніший за начальника.*

хи́бний, -а, -е. **1.** який містить помилки • *дати хибну відповідь на екзамені.* Син. ***неправильний, помилковий.*** **2.** який не відповідає дійсності • *мати хибні уявлення про демократію.* Син. ***неправильний, помилковий.***

хизува́тися, -у́юся, -у́єшся, *недок., чим і без додатка.* виставляти щонебудь напоказ, пишатися чимнебудь • *хизуватися новим джипом.* Син. ***хвалитися, чванитися.***

хили́ти, -лю́, -лиш, *недок.* **1.** *що.* нагинати, пригинати що-небудь донизу • *вітер хилить дерева.* Син. ***нахиляти.*** **2.** *безос., перен., розм.* схиляти до чого-небудь, зробити щось • *на лекції мене хилило на сон.* **3.** опускати (очі, зір) • *хилити очі додолу.* **4.** *куди, до чого, розм.* говорячи, роблячи щонебудь, мати щось на меті, вести до чогось • *я не міг зрозуміти, до чого начальник хилить.*

химе́рний, -а, -е. **1.** якнй викликає подив, не схожий на когось звичайного або щось звичайне • *співачка вийшла на сцену в химерному одязі.* Син. ***незвичний, чудернацький.*** **2.** якому властиві дивацтва, примхи, вигадки (про людину та її характер) • *професор мав химерну вдачу.* **3.** який не існує, якого не може бути в дійсності • *жити в химерному світі мрій.* Син. ***фантастичний.*** **4.** який важко зрозуміти, збагнути, пояснити • *химерні романи Мілорада Павича користуються популярністю.* Син. ***складний, незрозумілий, заплутаний.***

хист, -у, *ч.* **1.** уміння що-небудь робити, поводити себе певним чином • *хлопець не мав хисту до готування їжі.* Син. ***здібності.*** **2.** надзвичайний природний дар, високий ступінь обдарованості. Син. ***обдарування, талант.*** **3.** *до чого.* природний нахил, потяг до чого-небудь • *не мати хисту до танців.*

хиткúй, -á, -é. 1. який хитається, нестійкий • *хитка палуба*. Син. ***хисткий***. **2.** нерівний, невпевнений (про ходу, кроки) • *хитким кроком перейти місток*. **3.** *перен.* який легко піддається зовнішнім впливам • *хитка вдача*. Син. ***мінливий***.

хúтрий, -а. -е. **1.** який осягає свою мету непрямими шляхами, обманом • *хитра людина*. Син. ***підступний, лукавий***. **2.** який завжди знайде вихід, викрутиться зі скрутного становища. **3.** який виражає хитрість або свідчить про неї • *дивитися хитрими очима*. **4.** якого важко зразу відгадати, збагнути • *хитра загадка*. Син. ***складний***.

хід, хóду, *ч.* **1.** манера ходити • *повільний хід*. **2.** рух, переміщення чогось в якомусь напрямку • *зменшити швидкість ходу*. **3.** дія, робота, здійснювана машиною, механізмом тощо • *хід годинника*. **4.** розвиток якогось процесу у часі • *хід дискусії*. **5.** місце, отвір, через які входять куди-небудь • *хід у стіні*. Син. ***вхід***. **6.** *перен.* певний прийом, маневр, дія для досягнення чого-небудь • *вдалий тактичний хід уряду*. **7.** черговий виступ гравця в картярській, шаховій, шашковій і т. ін. грі • *зробити хід конем*.

хліб, -а, *ч.* **1.** харчовий продукт, що випікається з борошна. **2.** *тільки одн.* зерно, з якого виготовляють борошно. **3.** нескошені зернові культури (жито, пшениця тощо) • *на полях гнив хліб*. **4.** *перен., розм.* харчі, їжа • *заробляти на хліб*. **5.** *перен., розм.* засоби до існування • *відібрати в кого-небудь хліб*. Син. ***заробіток***.

хлóпець, -пця, *ч.* **1.** дитина або підліток чоловічої статі. **2.** *перев. мн.* уживається як назва чоловіків (здебільшого при звертанні).

хма́ра, -и, *ж.* **1.** скупчення дуже дрібних краплинок води, кристаликів льоду в атмосфері у вигляді суцільної маси світлого або темного кольору • *над містом стояли дощові хмари*. Син. ***хмарина***. **2.** *чого, яка.* густа маса, клуби дрібненьких літаючих частинок чого-небудь • *хмара куряви, хмара диму*. **3.** *перен.* небезпека, щось загрозливе; біда; тяжкий, похмурий настрій. **4.** *кого, чого, перен.* велика кількість кого-, чого-небудь у русі • *хмара народу*. Син. ***безліч, тьма***.

хмарочóс, -а, *ч.* дуже високий багатоповерховий будинок.

хóбі, *невідм., с.* яке-небудь захоплення, улюблене заняття на дозвіллі • *мати оригінальне хобі* [з англ. hobby «тс.»].

хова́ти, -áю, -áєш, *недок., що.* **1.** класти що-небудь в потайне місце, щоб інші не могли знайти • *ховати сірники від дітей*. **2.** поміщати, класти що-небудь кудись • *ховати гроші до кишені*. **3.** надаватн кому-небудь таємний притулок, рятуючи від небезпеки, переслідувать • *ховати євреїв під час війни*. **4.** робити кого-, що-небудь невидимим або непомітним, прикриваючи, затуляючи його • *ховати за спиною цукерку*. **5.** здійснювати обряд похорону • *визначних киян ховають на Байковому кладовищі*. **6.** не виявляти, не показува-

ти, приховувати, тримати в таємниці (думки, почуття тощо) • *ховати свої почуття.*

ходи́ти, ходжу́, хо́диш, *недок.* 1. ступаючи ногами, рухатися, переміщатися в різних напрямках (про людей і тварин) • *ходити по квартирі.* 2. прямувати кудинебудь регулярно або постійно, з певною метою • *ходити на роботу, ходити до школи.* 3. переміщатися; відбувати точно встановлені рейси (про транспорт) • *тролейбуси в цей район не ходять.* 4. *перев. у чому.* носити такий чи інший одяг • *дівчина ходила в новій куртці.* 5. *біля кого—чого, за ким—чим.* турбуватися, піклуватися про кого-небудь, доглядати когось • *мати ходила біля хворого сина день і ніч.* 6. переказуватися з вуст в уста, поширюватися (про чутки, перекази тощо) • *про нього ходили справжні легенди.* 7. бути в обігу (про гроші) • *паралельно ходять старі і нові долари.* 8. робити певний хід у якійсь грі • *батько підказував синові, якою шашкою треба ходити.*

хо́лод, -у, *ч.* 1. низька температура навколишнього середовища • *на вулиці був пронизливий холод.* 2. *перен.* стан цілковитої байдужості, інертності; відчуття самотності, безнадії • *холод панував у серці цієї людини.* 3. *перен.* стриманість у відносинах з ким-небудь, відсутність зацікавлення, цілковита байдужість • *чиновник говорив з холодом.*

холоди́льник, -а, *ч.* шафа з ізольованими стінками для охолоджування й зберігання продуктів, що швидко псуються, у домашніх умовах.

холоднокро́вний, -а, -е. 1. спокійний, урівноважений (про людину) • *холоднокровний виконавець.* 2. який виражає спокій, урівноваженість • *холоднокровний погляд.* 3. який не захоплюється ким-, чим-небудь. Син. ***байдужий.*** 4. який виражає стриманість • *говорити холоднокровним тоном.*

холо́нути, -ну, -неш, *недок.* 1. втрачаючи тепло, ставати холоднішим, холодним • *кава швидко холонула.* 2. *перен.* завмирати, ставати нерухомим від сильного хвилювання, переляку • *холонути від переляку.* 3. *до кого—чого, перен.* втрачати силу вияву (про почуття) • *кохання до однокласниці поволі хололо.*

хоро́брий, -а, -е. 1. який не піддається страху. Син. ***сміливий, безстрашний, відважний.*** 2. який виражає відвагу, безстрашність • *мати хоробрий вигляд.*

хоті́ти, хо́чу, хо́чеш, *недок.* 1. *чого, з інфін., із спол.* щоб, як *і без додатка.* мати бажання, охоту до чогось, відчувати потребу в чомунебудь • *хотіти їсти, хотіти песика.* 2. *з інфін.* мати намір, збиратися (щось робити) • *дівчина хотіла працювати в банку.* 3. *з інфін.* уживається на позначення можливості, вірогідності здійснення чого-небудь • *голова не хотіла працювати.* 4. *у формах:* **хочеш, хоч, хочете, хочте.** уживається в безсполучникових ре-

ченнях, що виражають допустовість, умову • *хочете, підемо в театр.*

хоті́тися, хо́четься, *недок., безос., чого, з інфін. і спол.* щоб. відчуватися як потреба, бажання, прагнення • *хочеться випити пива, хочеться, щоб люди жили нормально.*

хребе́т, -бта́, *ч.* **1.** основа скелета людей і тварин, що складається з ряду кісток (хребців), проходить вздовж спини і має в собі спинний мозок. **2.** *розм.* спина людини й тварини. **3.** ряд гір, розташованих в одному напрямі.

хрест, -а́, *ч.* **1.** предмет і символ культу християнської релігії. **2.** відзнака, орден, що має форму такого предмета.

хрести́ти, хрещу́, хре́стиш. **1.** *недок. і док., кого і без додатка.* здійснювати над ким-небудь обряд хрещення • *хрестити дитину.* **2.** *недок., кого і без додатка.* бути хрещеним батьком або хрещеною матір'ю в кого-небудь під час обряду хрещення. **3.** *недок., кого, що.* рухом правої руки зображувати знак хреста над ким-, чим-небудь.

хрестома́тія, -ї, *ж.* збірник вибраних творів або уривків з них, складений як навчальний посібник • *хрестоматія з української літератури.*

християни́н, -а, *ч.* той, хто визнає християнську релігію.

хро́ніка, -и, *ж.* **1.** запис історичних подій в їх часовій послідовності, ведений сучасиком. Син. ***літопис.*** **2.** літературний твір, в якому відбита історія суспільних, політичних, сімейних та ін. подій; історія якогось роду, сім'ї в усиому переказі. **3.** ко́ротка інформація про поточні події (в газеті, в кіно, журналі). **4.** документальний фільм про поточні події сучасного життя [з лат. chronica «літопис»].

хроні́чний, -а, -е. **1.** затяжний або який періодично відновлюється • *хронічна хвороба.* **2.** *перен.* якнй не припиняється • *хронічне безробіття.* Син. ***тривалий, постійний.***

хрумки́й, -а́, -е́. який видає характерний тріскучий звук • *їсти хрумке печиво.* Син. ***хрумтливий, хрусткий, крихкий.***

хрустки́й, -а́, -е́. **1.** який видає характерний тріскучий звук. **2.** ламкий, крихкий. Син. ***хрускотливий.***

худи́й, -а́, -е́. який має тонке, сухорляве тіло.

худо́жник, -а, *ч.* **1.** творчий працівник різних галузей мистецтва. Син. ***митець.*** **2.** людина, що творить у галузі образотворчого мистецтва. Син. ***маляр.***

хуртови́на, -и, *ж.* сильний вітер із снігом. Син. ***заметіль, віхола, завірюха.***

ху́тро, -а, *с.* **1.** волосяний покрив на тілі тварин • *лисиця має гарне хутро.* Син. ***шерсть.*** **2.** *збірн.* шкури хутрових звірів, які йдуть на виготовлення одягу • *у Москві відбувся аукціон хутра.* **3.** вичинена шкура хутрового звіра • *купити шубу з лисячого хутра.*

Ц

цар, -я́, *ч.* у колишніх Росії, Сербії та Болгарії — офіційний титул монарха, а також особа, яка має цей титул.

ца́рина, -и, *ж.* **1.** сфера діяльності людини • *зробити відкриття в царині фізики.* Син. ***ділянка, галузь.*** **2.** край села. Син. ***околиця.*** **3.** місцевість за селом, де пастух збирає худобу. Син. ***вигін.***

цви́нтар, -я, *ч.* місце, відведене для поховання померлих. Син. ***кладовище.***

цвісти́, -іту́, -іте́ш, *недок.* **1.** розкриватися, розпускатися (про квіти); бути в порі цвітіння • *люблю, коли цвітуть абрикоси.* **2.** *перен.* бути в розквіті сил, молодості, краси (про людину) • *дівчина цвіла красою.* **3.** *перен.* успішно розвиватися. Син. ***процвітати.*** **4.** вкриватися зеленню внаслідок масового розвитку мікроорганічних водоростей (про поверхню водоймищ) • *у серпні водосховище цвіло й купатися було неприємно.*

цвях, -а, *ч.* металевий загострений стержень, який використовується для прикріплення, скріплення частин чого-небудь • *забити цвях у дошку.* Син. ***гвіздок.***

це́бто[1], *спол.* уживається перед реченнями або членами речень, що доповнюють чи розкривають уже висловлену думку • *їсти не хотілося, цебто не було сил сісти за стіл.* Син. ***тобто, інакше кажучи.***

це́бто[2], *част., розм.* уживається для підсумовування, узагальнення висловленої думки. Син. ***отже, таким чином.***

це́гла, -и, *ж., збірн.* будівельний матеріал у вигляді прямокутних брусків з випаленої глини • *придбати цеглу на будівництво будинку.*

цегли́на, -и, *ж.* прямокутний брусок з випаленої глини, який вживається як будівельний матеріал.

цензу́ра, -и, *ж.* **1.** перегляд друкованих видань, театральних вистав, кінофільмів, радіо- і телевізійних передач з метою нагляду. Син. ***перевірка.*** **2.** державний орган в недемократичних суспільствах, що здійснює такий нагляд [з лат. cenzura «перевірка»].

це́нтнер, -а, *ч.* одиниця ваги в метричній системі мір, що дорівнює 100 кілограмам (переважно вживається для обрахунку врожайності) • *зібрати 50 центнерів зерна з гектара* [з нім. Zentner «тс.»].

центр, *ч.* **1.** *род.* -а, *мат., фіз.* точка перетину будь-яких ліній у геометричній фігурі • *центр трикутника*; точка зосередження будь-яких відношень у тілі • *центр ва-*

ги. **2.** *род.* -у. середина чого-небудь • *у центрі залу стояла ялинка.* **3.** *род.* -у. частина країни, найбільше розвинена в промисловому і культурному відношенні • *Харків — визначний промисловий і культурний центр.* **4.** *род.* -у. частина міста, села, де знаходяться основні установи • *прогулюватися центром міста.* **5.** *род.* -у. місто або інший населений пункт, що в адміністративному відношенні об'єднує населені пункти певної місцевості • *обласний центр, районний центр.* **6.** *род.* -у. місце зосередження певної діяльності, керівництва чимсь • *НАН України — визнаний науковий центр країни.* **7.** *род.* -у. те, що є найголовнішим, найважливішим, основним • *у центрі уваги уряду були соціальні проблеми.* **8.** *род.* -у. найвищий орган керівництва якою-небудь діяльністю • *місцева влада отримала вказівку центру* [з лат. centrum «середина кола»].

централіза́ція, -ї, *ж.* **1.** зосередження керівництва в одному центрі, в одному місці, в одних руках • *централізація наукових досліджень.* **2.** зосередження більшої частини державних функцій у віданні центральних установ • *надмірна централізація управління країною.*

церемо́нія, -ї, *ж.* **1.** урочистий офіційний обряд за встановленим порядком • *відбути церемонію, дотримуватися церемонії, шлюбна церемонія.* **2.** *перев. мн.* умовності в поводженні; поведінка людини, яка надто суворо додержується прийнятого порядку • *поводитися без церемоній* [з лат. ceremonia «культовий обряд»].

це́рква, -и, *ж.* **1.** релігійна організація духівництва і віруючих, об'єднана спільністю вірувань і обрядовості • *Українська греко-католицька церква.* **2.** будівля, в якій відбувається християнське богослужіння • *піти в неділю до церкви.*

цех, -у, *ч.* **1.** основна виробнича одиниця, відділ промислового підприємства • *працювати начальником цеху.* **2.** приміщення, в якому розташована така виробнича одиниця • *цех вражав чистотою і порядком.* **3.** *іст.* міська організація ремісників одної професії [з нім. Zeche «тс.»].

цибули́на, -и, *ж.* **1.** головка цибулі. **2.** підземна потовщена куляста частина стебла деяких квіткових рослин • *висадити цибулини тюльпанів.*

цибу́ля, -і, *ж.* овочева городня рослина з їстівною цибулиною і їстівним молодим листям.

цивіліза́ція, -ї, *ж.* **1.** рівень суспільного розвитку і матеріальної культури, якого досягла та чи інша суспільно-економічна формація, а також ступінь і характер розвитку культури певних епох і народів. **2.** сучасна світова культура, наука, освіта [з фр. civilisation «тс.»].

цивільний[1], -а, -е. **1.** який стосується правових стосунків громадян між собою, а також їх стосунків

з державними органами й організаціями • *цивільне законодавство, цивільний кодекс.* **2.** який не належить до війська, не стосується військових справ • *цивільна оборона, цивільна авіація, цивільна особа* [з лат. civilis «громадянський»].

цивільний[2], -ного, *ч.* особа, що не належить до війська • *кілька цивільних розмовляло із солдатами.*

цикл, -у, *ч.* **1.** сукупність взаємопов'язаних явищ, процесів, що творять закінчене коло розвитку протягом якогось проміжку часу • *виробничий цикл.* **2.** певна група дисциплін, наук, об'єднаних за яким-небудь загальним принципом • *предмети гуманітарного циклу.* **3.** послідовний ряд чогонебудь • *цикл лекцій з мистецтвознавства, цикл телепередач.* **4.** ряд художніх творів, об'єднаних спільністю тематики, персонажів та ін. • *цикл віршів, цикл оповідань.*

циклóн, -у, *ч.* **1.** атмосферне вихрове явище, що характеризується великою хмарністю й опадами. **2.** *розм.* сильна буря, ураган [з англ. cyclone «тс.»].

цинíзм, -у, *ч.* **1.** безсоромність, нахабство, груба відвертість. **2.** відверто зневажливе ставлення до загальноприйнятих норм моралі, етики.

цирк, -у, *ч.* **1.** вид театрального мистецтва, який включає акробатику, еквілібристику, жонглювання, клоунаду тощо • *цирк люблять діти і дорослі.* **2.** *перен., розм.* несподівана, недоречна поведінка • *влаштувати цирк на уроці.* **3.** приміщення, що має вигляд круглого будинку з амфітеатром для глядачів і ареною в центрі для таких вистав • *у місті побудували цирк* [з лат. circus «коло»].

цúркуль, -я, *ч.* інструмент для креслення кіл або вимірювання розмірів, поділу відтинків [з нім. Zirkel «тс.»].

циркуля́р, -а, *ч.* письмове розпорядження директивного характеру, що його надсилають підвідомчим установам [з нім. Zirkular «тс.»]. Син. ***обіжник.***

цистéрна, -и, *ж.* **1.** сховище, резервуар для води та інших рідин. **2.** металева посудина циліндричної форми, закріплена в горизонтальному положенні на автомобілі або на залізничній платформі, для перевезення рідин, газів тощо • *біля будинку стояла цистерна з молоком* [з лат. cisterna «водойма, водосховище»].

цитáта, -и, *ж.* дослівний уривок будь-якого тексту або чиїсь слова, що наводяться усно чи писемно • *навести цитату з улюбленого письменника* [з нім. Zitát «тс.»].

цитрúна, -и, *ж.* **1.** південне вічнозелене цитрусове дерево, яке дає їстівні плоди. **2.** плід цього дерева овальної форми, з товстою жовтою пахучою шкіркою, кислий на смак • *пити чай із цитриною* [з пол. cytryna «тс.»]. Син. ***лимон.***

цúтрус, -а, ч. субтропічне і тропічне плодове дерево або кущ (апельсини, лимони, мандарини тощо) [з лат. citrus «тс.»].

цить, *у мн.* -те, *вигук, розм.* окрик,

що виражає наказ мовчати, поводитися тихо.

циферблáт, -а, *ч.* деталь стрілочного вимірного приладу, яка являє собою пластинку з нанесеними на неї шкалами, цифрами тощо для відліку вимірюваної ним величини • *глянути на циферблат годинника* [з нім. Zifferblatt «тс.»].

ци́фра, -и, *ж.* **1.** знак, що позначає число • *написати цифру 6.* **2.** показник, розрахунок будь-чого, виражений числами • *контрольні цифри* [з нім. Ziffer «тс.»].

ціка́вий, -а, -е. **1.** який привертає увагу, викликає інтерес • *прочитати цікаву книжку.* **2.** красивий, привабливий • *напроти мене сиділа цікава жінка.* **3.** який виявляє цікавість, відзначається цікавістю • *цікавий до техніки.* Син. ***допитливий.***

ціка́витися, -влюся, -вишся. **1.** *ким, чим.* намагатися дізнатися про кого-, що-небудь; виявляти увагу, інтерес до когось, чогось • *цікавитися справами, цікавитися математикою.* **2.** *ким, розм.* відчувати потяг, прихильність до кого-небудь • *цікавитися дівчиною.*

ціка́вість, -вості, *ж.* **1.** бажання, намагання дізнатися про щось в усіх подробицях • *учні виявляли цікавість до сучасної літератури.* Син. ***допитливість.*** **2.** привабливість • *особливої цікавості фільму надає участь Б. Ступки.*

цілеспрямо́ваний, -а, -е. **1.** який прагне до певної мети (про людину) • *цілеспрямований студент.* **2.** спрямований на досягнення певної мети • *цілеспрямована соціальна політика.*

ці́лий, -а, -е. **1.** такий, від якого нічого не відділено, не відокремлено • *з'їсти ціле страусяче яйце.* **2.** не пошкоджений, не попсований, не зруйнований (про предмети) • *у квартирі не лишилося цілої чашки, цілий одяг.* **3.** не покалічений, не поранений • *руки і ноги залишилися цілі.* **4.** який не пропав, не зник • *гроші лишилися цілі.* **5.** *мат.* який не містить дробу • *ціле число.*

цілина́, -и́, *ж.* **1.** ніколи не орані, не оброблювані, але придатні для сільськогосподарського використання земельні угіддя • *в Україні цілина лишилася тільки в заповідниках.* **2.** недавно освоєні землі • *за СРСР студентські загони їздили працювати на цілину.* **3.** *перен.* те, що не зазнало людського впливу, незаймане, необроблене • *мозок дитини — це цілина.* **4.** місце без доріг, неходжене, неїжджене • *машина звернула з дороги й поїхала цілиною.*

ці́лити[1], -лю, -лиш, *недок.* **1.** *в що — кого.* мітити, спрямовувати зброю в яку-небудь ціль • *цілити пістолетом у пляшку.* Син. ***цілитися.*** **2.** спрямовувати удар, кидок і т. ін. • *цілити у верхній кут воріт.* **3.** *перен.* мати на увазі кого-, що-небудь, натякати на когось, щось • *публікації цілили в прем'єра.*

ціли́ти[2], -лю́, -ли́ш, *недок., кого, що.* виліковувати, вигоювати • *цілити рани, цілити поранених.*

ці́лісний, -а, -е. який сприймається

як єдине ціле, який має внутрішню єдність • *цілісна програма реформ.*

цілкови́тий, -а, -е. **1.** який виявляється цілком, не частково • *цілковита правда, зазнати цілковитої поразки.* Син. ***повний, абсолютний.*** **2.** який досяг вищого розвитку, межі • *цілковитий порядок, цілковита тиша.* Син. ***повний, абсолютний.***

цілко́м, *присл.* **1.** у цілому вигляді, без поділу, членування на частини. **2.** весь, без винятку. **3.** у всій сукупності основних ознак. **4.** у повному складі, обсязі. **5.** до кінця, зовсім, абсолютно.

цілува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого, що і без додатка.* торкатися губами до кого-, чого-небудь на знак любові, дружби, поваги при зустрічі, прощанні тощо.

цілу́нок, -нку, *ч.* те саме, що **поцілу́нок.**

ціль, -і, *ж.* **1.** місце, пункт, в який треба влучити, стріляючи з чого-небудь або кидаючи чим-небудь • *снаряди падали в ціль, влучити в ціль.* **2.** *перен.* те, до чого прагнуть, чого намагаються досягти • *ціль життя.* Син. ***мета.***

цільови́й, -а́, -е́. **1.** спрямований на здійснення, досягнення якої-не-будь мети • *цільове завдання.* **2.** призначений для певної мети; який не може бути використаний для інших потреб • *цільовий кредит, цільова допомога.*

цілю́щий, -а, -е. **1.** який має лікувальні властивості • *лікування цілющими грязями.* **2.** який сприяє зміцненню й збереженню здоров'я • *цілюще повітря, цілющий сон.*

ціна́, -и́, *ж.* **1.** грошовий вираз вартості товару • *ціни на хліб зросли.* **2.** *перен.* цінність, значення чого-небудь • *ціна свободи.*

цінни́к, -а́, *ч.* довідник або покажчик цін, розцінок на що-небудь. Син. ***прейскурант, прайс.***

ці́нність, -ності, *ж.* **1.** виражена в грошах вартість чого-небудь • *бандероль з оголошеною цінністю.* Син. ***ціна.*** **2.** *перев. мн.* те, що має певну матеріальну або духовну вартість • *духовні цінності, матеріальні цінності.* Син. *розм.* ***цінноші.*** **3.** важливість чого-небудь • *цінність цієї наукової праці сумнівна.*

ЦНБ [це-ен-бé], *невідм., ж.* скорочення: Центральна наукова бібліотека • *записатися до ЦНБ.*

цнотли́вий, -а, -е. **1.** доброчесний, сповнений чеснот • *цнотлива людина.* **2.** який відбиває душевну чистоту (про вигляд, вираз обличчя тощо) • *цнотлива усмішка.* **3.** який не втратив невинності, непорочності • *одружитися із цнотливою дівчиною.*

ЦРУ [це-ер-у́], *невідм., с.* скорочення: Центральне розвідувальне управління • *операція ЦРУ завершилась успішно.*

цуке́рка, -и, *ж.* солодкий кондитерський виріб, виготовлений з різних продуктів: цукру, шоколаду, різноманітних додатків тощо • *купити коробку цукерок.*

цуке́рниця, -і, *ж.* те саме, що **цу́корниця.**

цу́кор, цу́кру, *ч.* продукт харчування, солодка на смак біла кристалічна речовина, що виготовляється з цукрових буряків, цукрової тростини тощо • *пити чай з цукром* [з нім. Zuker «тс.»].

цу́корниця, -і, *ж.* посуд для цукру, предмет чайного сервізу. Син. ***цукерниця.***

цупки́й, -а́, -е́. **1.** товстий, міцний, твердий і щільний (про шкіру, папір, тканину та вироби з них) • *обкладинка з цупкого паперу.* **2.** який погано піддається стисканню чи розтягуванню. Син. ***тугий, пружний.***

цура́тися, -а́юся, -а́єшся, *недок., кого, чого.* **1.** триматися осторонь, уникати кого- або чого-небудь • *цуратися давніх товаришів, він цурався нашої компанії.* Син. ***сторонитися.*** **2.** ухилятися від чогонебудь (дій, справ тощо) • *цуратися чорнової роботи.* **3.** не виявляти інтересу до чого-небудь, зневажати що-небудь • *цуратися української мови.*

цуценя́, -я́ти, *с.* **1.** маля собаки • *гратися з цуценям.* Син. ***щеня.*** **2.** *перен., лайл.* дуже молода, недосвідчена людина. Син. ***молокосос.***

цькува́ти, -ую́, -уєш, *недок.* **1.** *кого, розм.* переслідувати кого-небудь різними нападками, наклепами тощо • *комуністична влада цькувала усіх інакомислячих.* **2.** *ким і без додатка.* напускати собак на кого-небудь • *у сталінських таборах людей цькували вівчарками.*

цьогорі́чний, -а, -е. який стосується поточного року • *цьогорічна інфляція, цьогорічний врожай.*

ця́тка, -и, *ж., розм.* **1.** маленька пляма на чому-небудь • *стіна була вкрита численними кольоровими цятками.* **2.** щось дуже віддалене, ледь помітне • *на горизонті ледь виднілася чорна цятка.* **3.** графічний значок для умовного позначення чого-небудь. Син. ***крапка.***

ця́цька, -и, *ж.* **1.** річ, призначена дітям для гри • *купити дитині кілька цяцьок.* Син. ***іграшка.*** **2.** *розм.* витончена, часто дорога річ (статуетка, вазочка тощо), вживана для прикрашення приміщення • *на полиці стояло кілька порцелянових цяцьок.*

Ч

чагарни́к, -а́, *ч.* кущові зарості багаторічних дерев'янистих рослин. Син. ***чагарі, чагарники.***

чадра́, -и́, *ж.* у деяких мусульманських народів Азії та Африки — покривало, в яке жінки, виходячи з дому, закутувалися з голови до ніг, залишаючи відкритими лише очі.

чай, -ю, *ч.* **1.** південний вічнозелений кущ, із висушеного і спеціально обробленого листя якого приготовляють ароматний напій • *плантація чаю.* **2.** висушене і спеціально оброблене листя цієї рослини, яке вживається для приготування ароматного напою • *купити китайський чай.* **3.** ароматний напій, настояний на листі цієї рослини • *пити міцний чай.*

ча́йник, -а, *ч.* посудина з ручкою та носиком, у якій заварюють чай або кип'ятять воду.

ча́йка, -и, *ж.* водоплавний птах, що оселяється на луках, біля річок, боліт і морських узбереж.

чайові́, -ви́х, *мн., розм.* гроші, що їх дають за дрібні послуги, обслуговування (офіціантові, швейцарові тощо).

чарівни́й, -а́, -е́. **1.** у казках — зв'язаний з чарівництвом, чаклунством • *чарівна паличка.* **2.** надзвичайно гарний • *чарівні вулички старого Львова.* Син. ***чудовий.*** **3.** який має надзвичайні цілющі властивості, привабливий • *чарівне гірське повітря.* **4.** надзвичайно вродливий • *чарівна дівчина.* Син. ***прекрасний.*** **5.** дуже приємний, зворушливий • *відповідати з чарівною безпосередністю.* **6.** неповторний своєю мелодійністю, красою • *чарівний голос С. Крушельницької.*

ча́рка, -и, *ж.* **1.** невелика посудина для пиття вина та спиртних напоїв • *на столі стояли кришталеві чарки.* **2.** кількість напою, що вміщується в такій посудині • *випити по чарці горілки.*

час, -у, *ч.* **1.** *філос.* одна з основних форм існування матерії, яка виявляється в тривалості буття • *простір і час.* **2.** тривалість існування явищ і предметів, яка вимірюється століттями, роками, місяцями, годинами тощо • *час минав непомітно.* **3.** історичний період у розвитку природи і людства; визначена епоха або окремий етап у житті певного народу, держави, суспільства • *згадувати козацькі часи.* **4.** певна пора дня, року тощо • *зустрінемося в обідній час.* **5.** сприятливий, потрібний момент • *дочекатися слушного часу.* **6.** проміжок у послідовній зміні годин, днів, не зайнятий основною роботою, справами, вивільнений для відпочинку, дозвілля тощо • *мати купу вільного часу.*

7. *лінгв.* граматична категорія, що виражає відношення дії чи стану до моменту мовлення • *минулий час, теперішній час, майбутній час.*

чáсом, *присл.* **1.** час від часу • *часом хочеться послухати скрипку.* Син. ***іноді, деколи, інколи.*** **2.** випадково, ненароком • *ви, часом, не говорите по-китайському?*

часóпис, -у, *ч.* періодичне друковане видання у вигляді книжки. Син. ***журнал.***

чáстий, -а, -е. який відбувається через короткі проміжки часу • *часті сварки, часті дощі, частий пульс.*

частúна, -и, *ж.* **1.** відрізок, уламок, шматок, складовий елемент якоїсь цілості • *частина міста, частина зарплати.* **2.** відділення урочистих зборів, ювілейного вечора й т. ін. • *урочиста частина вечора скінчилася.* **3.** складовий елемент, деталь якого-небудь механізму, машини тощо • *розібрати мотоцикл на частини.* **4.** відділ певної установи, окрема галузь управління, яка-небудь спеціалізована служба • *секретна частина.* **5.** окрема військова одиниця • *піхотна частина.* **6.** розділ якого-небудь твору літератури, мистецтва й т. ін.

частко́вий, -а, -е. **1.** який стосується частини кого-, чого-небудь, поширюється тільки на певну частину людей, предметів, процесів тощо • *часткові зміни законодавства, часткове сонячне затемнення.* Син. ***неповний.*** **2.** який являє собою окрему частину, деталь чогось цілого, загального.

частувáти, -ýю, -ýєш, *недок., кого.* **1.** щиро й радо запрошувати кого-небудь поїсти, випити, закурити тощо • *частувати гостей.* **2.** *чим.* пригощати кого-небудь якоюсь стравою, напоєм тощо • *частувати кавою.*

чáшка, -и, *ж.* **1.** невелика посудина (переважно з фарфору, фаянсу), з якої п'ють чай, каву та інші напої • *купити нові чашки.* **2.** кількість рідини, яку вміщає ця посудина • *випити чашку чаю.*

чванлúвий, -а, -е. який занадто високо оцінює себе. Син. ***зарозумілий, пихатий.***

чверть, -і, *ж.* **1.** одна з чотирьох рівних частин, на які ділиться ціле • *витратити чверть зарплати.* **2.** четверта частина години (п'ятнадцять хвилин) • *було вже чверть на сьому.* **3.** четверта частина навчального року • *після другої чверті починаються зимові канікули.* **4.** міра музичного часу, четверта частина цілої ноти.

чек, -а, *ч.* **1.** складений за встановленою формою документ, який містить письмове розпорядження власника рахунку кредитній установі сплатити певну суму грошей чекодержателеві • *підписати чек на отримання готівки.* **2.** талон каси, що стверджує сплату певної суми за товар, а також талон, виданий продавцем для оплати вартості товару через касу • *вибити в касі чек* [з англ. cheque, check «тс.»].

чекáти, -áю, -áєш, *недок., кого, що, на кого–що.* **1.** перебувати де-небудь, щоб побачити когось, зустрітися з кимсь; розраховувати на появу, прихід кого-, чого-небудь • *чекати на лист, чекати на друга.* Син. ***ждати.*** **2.** надіятися на кого-, що-небудь, сподіватися

чогось • *чекати на добрі новини.* Син. ***ждати.*** **3.** *тільки 3 ос.* бути приготовленим, призначеним для когось, чогось • *вдома на мене чекав святковий обід.*

че́мний, -а, -е. шанобливо ввічливий до людей • *хлопець був чемний і вихований.*

чемода́н, -а, *ч.* коробка зі шкіри або іншого матеріалу з ручкою, яка слугує для перевезення багажу. Син. ***валіза.***

чемпіо́н, -а, *ч.* звання переможця змагань на першість з якого-небудь виду спорту; спортсмен чи спортивна команда, удостоєні такого звання • *чемпіон світу в стрибках із жердиною* [з англ. champion «тс.»].

чемпіона́т, -у, *ч.* змагання на першість з якого-небудь виду спорту, переможець якого дістає звання чемпіона • *чемпіонат України з футболу.*

чепурни́й, -а́, -е́. **1.** який відзначається чистотою, акуратністю, охайністю • *невелика, але чепурна квартира.* **2.** який завжди стежить за чистотою житла, за своїм зовнішнім виглядом • *чепурна дівчина.*

черво́ний, -а, -е. **1.** який має колір крові • *червоні помідори.* **2.** революційний, комуністичний, лівий (часто із відтінком зневажливості) • *червоні депутати блокують економічні реформи.*

червоні́ти, -і́ю, -і́єш, *недок.* **1.** ставати, робитися червоним • *вишні почали червоніти.* **2.** ставати рум'яним; робитися червоним від припливу крові до шкіри • *червоніти від спеки.* **3.** соромитися, зазнавати сорому за кого-небудь • *бреше і не червоніє.*

че́рга, -и, *ж.* **1.** порядок проходження будь-чого • *дотримуватися черги.* **2.** місце у такому порядку. **3.** люди, розміщені один за одним для отримання або виконання будь-чого у такому порядку. **4.** частина виконуваної работи. **5.** ряд пострілів з автоматичної вогнепальної зброї • *пролунало кілька автоматних черг.*

черго́вий[1], -а́, -е́. **1.** який іде за попереднім у певній послідовності, є наступним щодо черговості • *Україна одержала черговий кредит.* **2.** який виконує в порядку черговості які-небудь обов'язки • *черговий лікар.* **3.** який проводиться, відбувається регулярно, має місце через певні проміжки часу • *чергове засідання Комітету по боротьбі з корупцією.* **4.** який потребує негайного, першочергового розв'язання • *визначити чергові завдання уряду.*

черго́вий[2], -во́го, *ч.* той, хто чергує • *біля дверей чергові перевіряли змінне взуття.*

чергува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** виконувати в порядку черговості які-небудь обов'язки • *чергувати по класу.* **2.** невідступно перебувати де-небудь, біля когось, чогось з певною метою • *біля хворої дитини цілодобово чергували батьки.* **3.** *що.* послідовно, по черзі змінювати, заміняти одне одним • *чергувати працю з відпочинком.*

череви́к, -а, *ч. перев. мн.* **череви́ки,** -ів. взуття, що закриває ногу по кісточку включно • *взути черевики.*

че́реп, -а, *ч.* скелет голови людини і хребетних тварин.

черепи́ця, -і, *ж.* покрівельний матеріал з глини або з цементно-

піщаного розчину у вигляді жолобчастих випалених пластинок • *будинок під червоною черепицею.*

чернéтка, -и, *ж*. чорновий текст, рукопис • *переглянути чернетку контрольної роботи.*

чернéць, ченця́, *ч*. чоловік, який вступив до релігійної громади і дав обітницю вести життя відповідно до її статуту. Син. ***монах.***

черни́ця, -і, *ж*. жінка, яка вступила до релігійної громади й дала обітницю вести життя відповідно до її статуту. Син. ***монахиня.***

чéсний, -а, -е. **1.** який відзначається високими моральними якостями • *чесний і порядний чиновник.* **2.** сумісний з поняттями честі, чесності, з правилами честі • *чесна гра, чесне ставлення до праці.* **3.** який не заслуговує ніякої догани • *походити з чесної родини.* Син. ***порядний.***

честь, -і, *ж*. **1.** сукупність вищих моральних принципів, якими людина керується у своїй поведінці • *заплямувати честь, втратити честь.* **2.** повага, пошана, визнання кого-, чого-небудь • *лауреат подякував за виявлену честь.* **3.** знак уваги, пошани, виявлений кому-небудь • *назвати дитину на честь діда.* **4.** те, що дає право на шану, повагу, визнання • *кілька міст сперечалося за честь організації Олімпійських ігор.*

чимáлий, -á, -é. **1.** досить великий (розміром, обсягом тощо) • *чималі кошти.* **2.** значний за кількістю • *чималий гурт людей.* Син. ***численний.*** **3.** який переважає звичайний рівень, ступінь, звичайну міру й т. ін. • *концерти співака мали чималий успіх.* **4.** який має велику силу вияву, значну інтенсивність • *чималий мороз.*

чини́ти, -ню́, -ниш, *недок., що.* **1.** робити що-небудь, проявляти якусь діяльність, займатися чим-небудь • *не знати, як чинити в даній ситуації, чинити опір.* **2.** спричиняти щось неприємне своєю поведінкою • *чинити капості.*

чи́нний, -а, -е. який діє за певних умов, має юридичну силу • *чинне законодавство.*

чи́нник, -а, *ч*. умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу, що визначає його характер або одну з основних рис • *важливий чинник поширення української мови.* Син. ***фактор.***

чинóвник, -а, *ч*. **1.** державний службовець певного рангу. **2.** *перен., розм.* людина, яка формально виконує службові обов'язки.

чисéльний, -а, -е. **1.** який стосується числа, виражений числом • *чисельний аналіз.* Син. ***числовий.*** **2.** виражений в якій-небудь кількості • *чисельна перевага була за київським «Динамо».* Син. ***кількісний.***

чисéльність, -ності, *ж*. кількість, чисельний склад кого-, чого-небудь • *чисельність мешканців міста, чисельність студентів.*

числéнний, -а, -е. **1.** який складається з великої кількості кого-, чого-небудь • *численна група туристів.* **2.** наявний у великій кількості • *численні помилки, численні переклади з чужих мов.* **3.** який ставили, провадили не раз • *численні досліди.*

числíвник, -а, *ч*. частина мови, що означає певну чи абстрактно-математичну кількість або порядок предметів при лічбі.

число́, -а́, *с.* **1.** поняття, за допомогою якого передається кількість і ведуть рахунок • *дробове число, ціле число.* **2.** номер ґазети, журналу тощо • *прочитати свіже число «Сучасності».* **3.** день місяця в порядковому ряді інших днів • *двадцяті числа червня, канікули починаються з 10 числа.* **4.** *тільки одн., розм.* кількість кого-, чогонебудь • *число учасників змагань зростає.* **5.** *тільки одн., лінгв.* граматична категорія, властива деяким частинам мови, що ґрунтується на відношенні кількості (виражає одиничність, подвійність чи множинність предметів) • *визначити число іменника.*

чи́стий, -а, -е. **1.** вільний від бруду, незабруднений • *чистий одяг, чисте повітря.* **2.** не затьмарений, прозорий • *чисте небо.* **3.** який не містить домішок, чого-небудь побічного, зайвого • *обручка з чистого золота.* **4.** який має вільну, нічим не зайняту поверхню • *чистий аркуш паперу.* **5.** ясний, правильний, чіткий (про мову, стиль тощо) • *розмовляти чистою українською мовою.* **6.** який відзначається високими моральними якостями. Син. ***правдивий, чесний.*** **7.** який залишився після відрахунків, витрат і т. ін. (про прибуток, гроші) • *чистий прибуток з торговельної операції.*

чи́стити, чи́щу, чи́стиш, *недок., що.* **1.** усувати бруд з чого-небудь • *чистити взуття.* **2.** знімати шкіру, луску з чогось • *чистити рибу, чистити картоплю.*

чистови́й, -а́, -е́. переписаний начисто, без виправлень • *чистовий варіант твору з літератури.*

чита́ти, -а́ю, -а́єш, *недок., що і без додатка.* **1.** сприймати що-небудь записане літерами, письмовими знаками • *читати книжку, читати листа.* **2.** промовляти напам'ять який-небудь текст • *читати напам'ять вірші Є. Плужника.* **3.** викладати слухачам які-небудь відомості • *читати доповідь, читати лекції.* **4.** відтворювати зміст, значення чого-небудь за умовними позначками • *читати партитуру опери; читати карту.* **5.** *перен.* за якими-небудь слідами, знаками, зовнішніми виявами розпізнавати, розгадувати внутрішній зміст, переживання тощо • *читати в очах дитини.*

чита́ч, -а́, *ч.* **1.** той, хто читає, хто зайнятий читанням яких-небудь творів, до кого звернені твори писемності. **2.** відвідувач громадської бібліотеки.

чі́льний, -а, -е. **1.** який уважається центральним, найвиднішим • *на чільному місці висів портрет Т. Шевченка.* Син. ***головний.*** **2.** який виділяється серед інших • *на конференції зібралися чільні українські політики.* Син. ***видатний.*** **3.** *із сл.* **місце.** важливий за своїм значенням • *Україна посідає чільне місце в галузі ракетобудування.* Син. ***передовий.***

чітки́й, -а́, -е́. **1.** розбірливий, виразний, зручний для читання (про почерк, шрифт) • *розписатися чітким почерком.* **2.** ясний для зорового сприйняття, розпізнавання • *чіткі обриси гір виднілися на горизонті.* **3.** який звучить розбірливо, роздільно (про мову) • *чітка вимова кожного слова.* **4.** ясний для розуміння, точно переданий

(про викладені ким-небудь думки) • *чіткий виклад складних проблем.* **5.** такий, в якому окремі елементи, певні моменти точно відділені один від одного (про кроки, рухи тощо) • *чітким кроком учень підійшов до дошки.* **6.** який проводиться організовано, правильно • *чіткі дії силових структур.* Син. ***злагоджений.***

член, -а, *ч.* **1.** особа, яка входить до якої-небудь організації, товариства, партії тощо. **2.** учасник чого-небудь. **3.** чоловічий статевий орган.

чо́боти, -біт, *мн.* (*одн.* **чо́біт**, -бота, *ч.*). рід осіннього або зимового взуття з високими халявами • *чоловічі чоботи, жіночі чоботи.*

чо́вен, чо́вна́, *ч.* **1.** судно невеликих розмірів • *моторний човен.* **2.** назва деяких видів невеликих військових кораблів • *підводний човен.*

чо́вник[1], -а, *ч., розм.* особа, яка займається перевезенням через кордон невеликих товарних партій • *в автобусі «Харків—Стамбул» переважали човники.*

чо́вник[2], -а, *ч.* невеликий човен • *хлопці пускали за водою паперові човники.*

чоло́, -а́, *с.* верхня частина обличчя людини. Син. ***лоб.***

чолові́к, -а, *ч.* **1.** дорослий мужчина. **2.** мужчина по відношенню до жінки, з якою одружений.

чо́рний, -а, -е. **1.** кольору сажі, вугілля • *купити чорні джинси.* **2.** який має чорне волосся. Син. ***чорноволосий, чорнявий.*** **3.** який має смагляву або темну шкіру. Син. ***смуглолиций.*** **4.** брудний, покритий брудом • *не сідай з чорними руками за стіл.* **5.** не освітлений, темний • *чорні вікна будинку.* **6.** непрофесійний, підсобний, важкий фізично (про роботу) • *у Чехії українців використовують переважно на чорних роботах.* **7.** не головний, не парадний (про вхід до приміщення) • *зайти з чорного ходу.* **8.** *перен.* сумний, тяжкий, безрадісний • *чорні думки не залишали мене кілька днів.* **9.** *перен.* властивий злісній, низькій, підступній людині • *чорна невдячність.*

чорнови́й, -а́, -е́. **1.** написаний, підготовлений начорно, не остаточно • *подати чорновий варіант статті.* **2.** підсобний, допоміжний, підготовчий • *наука не може розвиватися без чорнової щоденної роботи.*

чорно́зем, -у, *ч.* родючий перегнійний ґрунт темного кольору в степових і лісостепових районах.

чорно́слив, -у, *ч., збірн.* сушені плоди особливого сорту слив.

чохо́л, -хла́, *ч.* покриття або футляр з тканини, шкіри тощо для різних предметів • *чохол для скрипки.*

чти́во, -а, *с., розм., збірн.* **1.** книги, твори для читання. **2.** *зневажл.* книжки невисокого художнього рівня, які читаються тільки для розваги.

чудерна́цький, -а, -е. **1.** незвичайний за формою, змістом • *чудернацькі романи М. Павича.* Син. ***химерний, вигадливий.*** **2.** який має різні дивацтва, веде себе як дивак (про людину) • *професор був чудернацькою людиною.* Син. ***дивний, дивацький.***

чу́до, -а, *мн.* чудеса́, *с.* **1.** за релігійними уявленнями — надприрод-

не явище, викликане божественними силами; щось надприродне. 2. *перен.* щось видатне, гідне подиву (явище, предмет, подія) • *на війні українці виявляли чудеса героїзму.* 3. те, що викликає загальне захоплення, вражає своїми якостями, властивостями, красою • *чудо архітектурного мистецтва.*

чудо́вий, -а, -е. 1. винятково гарний • *чудова погода, чудовий спів.* Син. ***прекрасний, чудесний.*** 2. з високими моральними якостями (про людину) • *чудова людина.*

чудува́тися, -ду́юся, -ду́єшся, *недок., кому—чому, з кого—чого.* бути в стані здивування, виявляти подив, здивування • *чудуватися з китайської мови.* Син. ***дивуватися.***

чужи́й, -а́, -е́. 1. який є власністю когось іншого • *чужих грошей мені не треба.* 2. не пов'язаний з кимнебудь родинними зв'язками • *на свято чужих не запрошували.* Син. ***нерідний.*** 3. який не перебуває в близьких взаєминах з кимнебудь, не пов'язаний спільністю умов життя, праці. Син. ***сторонній.*** 4. який не є батьківщиною або місцем постійного проживання для кого-небудь • *жити в чужій країні.* 5. який має відмінні погляди, прагнення, інтереси • *він був чужий в цьому колективі.*

чужи́нець, -нця, *ч.* громадянин, підданий чужої держави, країни. Син. ***іноземець, чужоземець.***

чужозе́мець, -мця, *ч.* те саме, що **чужи́нець.**

чу́йний, -а, -е. 1. який легко й швидко сприймає будь-що слухом • *чуйне вухо.* 2. неглибокий, сторожкий (про сон) • *чуйний сон.* 3. *перен.* який співчутливо, уважно ставиться до інших • *чуйний до людей.*

чу́ти, чу́ю, чу́єш, *недок., що і без додатка.* 1. сприймати за допомогою слуху • *не чути запитання.* 2. сприймати іншими органами чуттів, відчувати • *чути запах.*

чутли́вий, -а, -е. 1. який добре відчуває що-небудь (про органи чуттів) • *чутливе вухо.* 2. здатний швидко відчувати що-небудь, реагувати на що-небудь, сприйнятливий до чого-небудь • *рослини виявилися чутливими до підвищення рівня радіації.* 3. здатний швидко реагувати на життєві події, факти, явища • *бути чутливим до критики.* 4. сповнений уважного, чулого, доброзичливого ставлення до людей. Син. ***чуйний.*** 5. здатний швидко відображати, фіксувати зовнішні впливи, зміни, прояви (про прилади, матеріали) • *чутливий мікроскоп.*

чу́тний, -а, -е. який можна сприймати органами слуху • *далеко чутний, ледве чутний.*

чутте́вий, -а, -е. 1. здійснюваний за допомогою о́рганів чуття • *чуттєве сприйняття природи.* 2. пов'язаний із задоволенням тілесного потягу • *чуттєва насолода.*

чуття́, -я́, *с.* 1. здатність живої істоти відчувати, сприймати зовнішні враження • *органи чуттів.* 2. усвідомлення, виразне відчуття чого-небудь • *чуття єдиної родини.*

Ш

шабло́н, *ч.* 1. *род.* -а. 1. взірець, за яким виготовляють однорідні вироби або перевіряють форму готових виробів. 2. *род.* -у, *перен.* зразок, взятий для наслідування [з нім. Schablone «тс.»]. Син. ***штамп, банальність.***

ша́бля, -і, *ж.* холодна зброя з довгим сталевим клинком.

ша́йба, -и, *ж.* 1. *техн.* кругла металева підкладка під гайку або головку гвинта. 2. ґумовий диск для гри в хокей [з нім. Scheibe «кругла металева підкладка під гайку»].

шал, -у, *ч.* 1. стан надмірного збудження, хвилювання. 2. *чого і без додатка.* надзвичайна сила вияву чогось (про явища природи, стихійні явища).

шале́ний, -а, -е. 1. який утратив самовладання, перебуває в стані надмірного збудження, хвилювання. 2. який має надзвичайну силу вияву, сповнений її (про явища природи, стихійні явища) • *шалений вітер.* 3. нестримний, дуже напружений у своєму перебігу • *шалений натиск ворогів, шалена стрілянина.* 4. надзвичайно активний, енергійний • *розгорнути шалену агітацію.* 5. який перевершує звичайну міру, норму, звичайний ступінь чого-небудь • *докладати шалених зусиль, шалений кашель.* 6. дуже великий і сильний, що виходить за межі звичайного (про відчуття, почуття тощо) • *шалене кохання, шалена лють.* 7. надзвичайно стрімкий (про рух, швидкість) • *автомобіль рухався на шаленій швидкості.* 8. *розм.* який випадково залетів куди-небудь, влучив у кого-, що-небудь (про кулю, снаряд) • *поранило шаленою кулею.*

шалені́ти, -íю, -íєш, *недок.* 1. ставати надмірно збудженим від якогось сильного почуття • *публіка шаленіла від захвату.* 2. виявлятися з надзвичайною силою, бурхливо, бути дуже сильним (про явища природи, стихійні явища) • *за вікном шаленіла буря.* 3. нестримно виявлятися • *у парламенті шаленіли політичні пристрасті.*

шаль, -і, *ж.* велика в'язана або ткана хустка продовгастої прямокутної форми (шерстяна або шовкова), якою затуляють шию, покривають голову, плечі.

шампа́нське, -кого, *с.* 1. біле ігристе виноградне вино, яке виробляється в Шампані (Франція). 2. будь-яке ігристе виноградне вино.

шампу́нь, -ю, *ч.* мильна запашна рідина для миття волосся • *на-*

милити голову шампунем [з англ. shampoo «тс.»].

шáна, -и, *ж.* **1.** *до кого—чого і без додатка.* почуття поваги, що ґрунтується на визнанні чиїхось позитивних якостей • *відчувати шану до старого батька.* Син. ***пошана, шаноба.*** **2.** *до кого—чого і без додатка.* шанобливе ставлення до когось, чогось • *виявити шану до гостей.* Син. ***пошана, шаноба.*** **3.** зовнішній вияв почуття поваги до кого-, чого-небудь • *президента ховали з великою шаною.* Син. ***почесті.***

шанобли́вий, -а, -е. **1.** сповнений глибокої поваги, пошани до кого-, чого-небудь • *шанобливе ставлення до старших.* **2.** який виявляє глибоку повагу, пошану до кого-, чого-небудь (про людину) • *вихований і шанобливий учень.* **3.** сповнений виразу глибокої поваги, пошани до кого-, чого-небудь • *професора проводжали шанобливі погляди студентів.*

шанóвний, -а, -е. **1.** якого поважають, шанують • *за порадою зверніться до шановного колеги, проф. Мокієнка.* **2.** уживається як складова частина ввічливого звертання • *до побачення, шановний друже.* **3.** уживається для вираження фамільярної оцінки кого-, чого-небудь • *а з вами, шановний пане, ми ще поговоримо наодинці.*

шанс, -у, *ч.* умова, яка забезпечує удачу, успіх у чому-небудь; ймовірність, можливість здійснення чогось • *втратити шанс, використати шанс* [з фр. chance «тс.»].

шантáж, -ý, *ч.* погроза розголошення компрометуючих або начебто компрометуючих відомостей з метою одержання якихось вигід • *політичні противники використовували як шантаж, так і підкуп* [з фр. chantage «тс.»].

шанувáльник, -а, *ч.* той, хто виявляє повагу до кого-, чого-небудь • *шанувальники В. Івасюка поклали квіти на могилу композитора, шанувальники пива зібралися на своє традиційне свято.*

шанувáти, -ýю, -ýєш, *недок.* **1.** *кого, що.* відчувати або виявляти глибоку повагу до кого- або чого-небудь • *шанувати народні традиції, шанувати письменника Ю. Андруховича.* Син. ***поважати.*** **2.** *що.* не тратити марно, не марнувати • *шанувати час.*

шáпка, -и, *ж.* **1.** головний убір, звичайно м'який, теплий. **2.** верхня частина гриба. **3.** заголовок, набраний великим шрифтом, спільний для кількох статей у газеті, журналі тощо • *інформації з різних регіонів України подано під спільною шапкою.*

шар, -у, *ч.* **1.** *чого і без додатка.* верства якоїсь речовини, що лежить між іншими речовинами або на поверхні інших речовин • *верхній шар ґрунту, обличчя було вкрите шаром пилюки.* **2.** *лінгв.* однорідна група слів, об'єднаних спільними властивостями • *стилістичні шари лексики.*

шарж, -у, *ч.* **1.** надмірне перебільшення при описі або відображенні кого- або чого-небудь • *вдава-*

тися до шаржу, зображуючи політиків. 2. твір літератури або образотворчого мистецтва (здебільшого графіки), що свідомо загострено передає домінуючу рису характеру, зовнішності людини або певну подію • *дружній шарж* [з фр. charge «перебільшення»].

шарлата́н, -а, *ч.* той, що видає себе за знавця, фахівця [з фр. charlatan «тс.»]. Син. ***дурисвіт, ошуканець.***

шаруді́ти, -джу́, -ди́ш, *недок.* видавати або спричиняти тихий шум, шерех, шелест при легкому доторканні до чого-небудь • *листя шарудить, шарудіти папером.*

шарф, -а, *ч.* предмет верхнього одягу у вигляді довгої смуги теплої тканини, якою кутають шию.

шате́н, -а, *ч.* чоловік із темно-русявим, каштановим волоссям [з фр. châtain «темно-русявий»].

ша́фа, -и, *ж.* меблі, обладнані всередині вішалками або поличками, які замикаються дверцятами й служать для зберігання різних предметів • *книжкова шафа, шафа для одягу.*

ша́хи, -ів, *мн.* 1. гра між двома суперниками за певними правилами 32 спеціальними фігурами (по 16 на початку гри у кожного гравця) на квадратній дошці, поділеній на 64 клітини двох кольорів; мета гри — оголосити мат королеві супротивника • *грати в шахи.* 2. набір фігур для такої гри • *купити нові шахи.*

шахра́й, -я́, *ч.* хитра, спритна й нечесна у своїх учинках людина.

ша́хта, -и, *ж.* 1. система підземних споруд, пристосованих для добування корисних копалин (переважно вугілля) • *закрити збиткові шахти.* 2. довга вертикальна порожнина в деяких конструкціях • *шахта ліфта* [з нім. Schacht «тс.»].

шахта́р, -я́, *ч.* робітник, що працює в шахті.

швейца́р, -а, *ч.* сторож біля вхідних дверей, у під'їздах деяких установ, готелів, житлових будинків [з нім. Schweizer «тс.»].

швидки́й, -а́, -е́. 1. який відбувається, здійснюється з великою швидкістю, дуже рухливий • *швидка течія гірських річок.* Син. ***стрімкий.*** 2. який відзначається великою частотою рухів, стрімкістю • *люблю швидку їзду автомобілем.* 3. який повинен з'явитися, відбутися, статися через короткий проміжок часу, незабаром • *сподіватися на швидке одужання, очікувати швидкого повернення.* Син. ***скорий.*** 4. який характеризується особливою швидкістю здійснення чогось • *швидкі темпи розвитку.*

шви́дкість, -кості, *ж.* 1. стрімкість руху кого-, чого-небудь або поширення когось • *автомобіль швидко набрав швидкість, швидкість вітру.* Син. ***бистрота.*** 2. *чого і без додатка.* темп якоїсь дії, процесу тощо • *швидкість реагування владних структур.* 3. величина тягової сили машин, механізмів (автомобіля, мотоцикла тощо) • *мчати на повній швидкості, переключити*

швидкість. 4. *мех.* характеристика руху, що визначається відношенням пройденого тілом або точкою шляху до відповідного проміжку часу • *рухатися зі швидкістю 100 км на годину.*

шедéвр, -а, *ч.* твір літератури або мистецтва, який характеризується високим рівнем досконалості • *шедеври українського іконопису* [з фр. chef-d'oeuvre «тс.»].

шéпіт, -поту, *ч.* тихе мовлення, при якому звуки вимовляються без участі голосових зв'язок • *постійний шепіт заважав учителеві.*

шерша́вий, -а, -е. 1. який має поверхню з дрібними нерівностями • *шершава дубова кора.* Син. ***шорсткий, шкарубкий.*** 2. який згрубів, потріскався від тривалої роботи, холоду, води (про шкіру та частини тіла) • *змазати кремом шершаву шкіру на руках.* Син. ***шорсткий, шкарубкий.*** 3. твердий, грубий, колючий на дотик • *розтертися шершавим рушником.* Син. ***шорсткий.***

шеф, -а, *ч.* 1. загальна назва начальника установи, підприємства, відділу тощо. 2. установа чи організація, що прийняла шефство над ким- або чим-небудь, тобто взяла на себе зобов'язання допомагати в якомусь відношенні [з фр. chef «начальник, керівник підприємства, установи»].

ши́бениця, -і, *ж.* споруда для виконування смертної кари через повішення.

ши́бка, -и, *ж.* тонкий лист скла, вставлений у раму вікна, дверей, вітрини та ін.

шинéль, шинéля, -і, *ж.* верхній формений одяг особливого крою — із складкою на спині й хлястиком • *молоді солдати в довгих шинелях мали жалісний вигляд* [з фр. chenille «тс.»].

ши́нка, -и, *ж.* копчене м'ясо задньої частини свинячої туші • *зробити канапки із шинкою.*

шипши́на, -и, *ж.* 1. дикоросла троянда з прости́ми, не махровими квітками і зі стеблами, вкритими шипами, червоні або жовтогарячі плоди якої використовуються в їжу • *під вікном росла шипшина.* 2. плоди цієї рослини • *пити чай із шипшини.*

широ́кий, -а, -е. 1. який має велику протяжність у поперечнику • *широка річка, широка вулиця.* 2. який займає великий простір • *широкий майдан, широкий степ.* 3. який не облягає тіла, не обмежує рухів (про одяг, взуття) • *широкий костюм.* Син. ***просторий.*** 4. *перен.* великий кількісно, за своїм обсягом • *на зустрічі розглядалося широке коло питань.* 5. який охоплює багатьох, поширюється на багатьох • *широке обговорення конституції.* Син. ***масовий.*** 6. численний, великий (про людей) • *широкі маси населення.*

ши́ти, шию, шиєш, *недок.* 1. *чим, на чому і без додатка.* скріплювати, з'єднувати ниткою за допомогою голки частини чого-небудь (тканини, шкіри тощо) • *шити голкою, шити на машинці.* 2. *що.* виготовляти одяг, взуття тощо, з'єдную-

чи його частини нитками • *мама завжди щось шила для родини.* **3.** *розм.* замовляти, виготовляти одяг, взуття де-небудь, у когось • *я шию костюми у Вороніна, шити в модного модельєра.*

шифр, -у, *ч.* **1.** сукупність умовних знаків (цифр, літер), що їх застосовують для таємного листування й читають за допомогою ключа • *написати записку шифром.* **2.** умовне позначення на друкованих виданнях, що вказує на їхні місця в бібліотеках • *при замовленні книги обов'язково вписується її шифр* [з фр. chiffre «цифра»].

шия, -ї, *ж.* частина тіла, що поєднує голову з тулубом.

шкала́, -й, *ж.* **1.** відрізок прямої лінії або дуги кола, поділений на частини, що відповідають певним значенням вимірюваної величини • *шкала термометра.* **2.** ряд величин, цифр у висхідному або нисхідному порядку • *шкала заробітної плати* [з лат. scala «драбина»].

шкаралу́па, -и, *ж.* **1.** тверде природне покриття яйця, горіха тощо. Син. *розм.* ***шкаралуща.*** **2.** тверде панцирне покриття у деяких тварин (раків, крабів, черепах). Син. *розм.* ***шкаралуща.*** **3.** твердий покрив иа поверхні якого-небудь предмета, матеріалу. Син. *розм.* ***шкаралуща.***

шкарпе́тки, -ток, *мн.* (*одн.* **шкарпе́тка, -и,** *ж.*). елемент одягу, якнй захищає стопу ноги до кісточок від пошкодження, забруднення й холоду [з пол. skarpetka «тс.»].

шквал, -у, *ч.* **1.** різке короткочасне збільшення швидкості вітру, що звичайно супроводиться зміною його напряму • *шквалом пошкодило дах будинку.* **2.** *перен.* про що-небудь, що з'явилося раптово, навально, в значній кількості, обсягу • *вогняний шквал знищив будинок за годину* [з англ. squall «тс.»].

шкідли́вий, -а, -е. **1.** який завдає шкоди, збитків кому-, чому-небудь • *колорадський жук — шкідлива комаха.* **2.** який завдає шкоди здоров'ю, негативно впливає на когось, щось • *куріння шкідливе для здоров'я.* **3.** *перен.* який негативно впливає на свідомість і соціальну поведінку людини • *поширювати шкідливі ідеї.* Син. ***небезпечний, згубний.***

шкільни́цтво, -а, *с.* **1.** сукупність шкіл, розташованих на певній території або в певному часі. **2.** сукупність проблем, пов'язаних із школами й навчанням [з пол. szkolnictwo «тс.»].

шкі́ра, -и, *ж.* **1.** зовнішній покрив тіла людини і тварин, що захищає організм від діяння різних чинників навколишнього середовища • *мати здорову шкіру обличчя.* **2.** матеріал, одержаний шляхом хімічної та механічної обробки шкурн убитої тварини • *купити портфель з натуральної шкіри.*

шкло, -а, *с., розм.* те саме, що **скло.**

шко́да[1], -и, *ж.* матеріальна, часом моральна втрата, якої зазнав хтось унаслідок знищення, пограбування чого-небудь, внаслідок сти-

хійного лиха, нападу ворогів, злісного порушення порядку та ін. • *морози завдали шкоди озимим посівам.*

шкóдá[2], *присудк. сл.* **1.** *кого, чого, без додатка і з інфін.* про жалість, співчуття до кого-, чого-небудь • *шкода наших пенсіонерів.* Син. ***жаль, жалко.*** **2.** *чого, без додатка, з інфін.* про почуття прикрості з приводу втрати чого-небудь • *шкода втраченого часу.* Син. ***жаль, жалко.*** **3.** *чого і з інфін.* про небажання втрачати, віддавати що-небудь, позбуватися чогось • *дівчинці було шкода віддавати ляльку.* Син. ***жаль, жалко.***

шкóдити, -джу, -диш, *недок.* **1.** *кому, чому і без додатка.* завдавати матеріальних або моральних втрат кому-, чому-небудь. **2.** пустувати, бешкетувати. **3.** *тільки 3 ос.* бути шкідливим для здоров'я людей, тварин, росту рослин • *багатогодинне сидіння за комп'ютером шкодить очам.*

шкодувáти, -ýю, -ýєш, *недок.* **1.** *за ким—чим і без додатка.* нарікати на що-небудь, жалкувати, уболівати за ким-, чим-небудь • *хлопець шкодував, що пропустив цей фільм.* **2.** *кого.* відчувати жалість, співчуття до кого-небудь • *батько завжди шкодував сина.* Син. ***жаліти.*** **3.** *кого, чого.* берегти, оберігати кого-, що-небудь • *не шкодувати сил, не шкодувати зрадників.* **4.** *чого.* неохоче, скупо витрачати що-небудь • *не шкодувати грошей, не шкодувати пива для гостей.*

шкóла, -и, *ж.* **1.** навчальний заклад, який здійснює загальну освіту й виховання дітей • *закінчити школу з медаллю.* **2.** приміщення, в якому міститься такий заклад • *школа потребувала ремонту.* **3.** система загальної освіти, сукупність навчальних закладів • *українська школа потребує кардинальних реформ.* **4.** напрям у науці, мистецтві, літературі, що відзначається своїми характерними властивостями • *харківська філологічна школа.* **5.** *кого, чия, з означенням.* група учнів, однодумців, чиїхось послідовників • *школа професора В. Мокієнка.* **6.** *перен.* набуття досвіду й сам набутий досвід • *пройти нелегку школу життя.* Син. ***виучка.*** **7.** система практичних прийомів вивчення, засвоєння чого-небудь, оволодіння чимсь • *харківська школа гри на бандурі.*

школя́р, -á, *ч.* учень загальноосвітньої школи.

школя́рка, -и, *ж.* учениця загальноосвітньої школи.

шкýра, -и, *ж.* **1.** зовнішній покрив тіла тварин із шерстю. **2.** матеріал, одержаний шляхом хімічної та механічної обробки шкіри деяких тварин. **3.** *розм.* шкіряний покрив тіла людини. Син. ***шкіра.***

шліфувáти, -ýю, -ýєш, *недок., що.* **1.** обробляти абразивними матеріалами поверхню дерева, металу та ін. для надання гладкості, відповідної форми • *шліфувати наждаком ручку дверей.* **2.** *перен.* поліпшувати, вдосконалювати що-небудь • *шліфувати кожну фразу* [з нім. schleifen «обточувати, шліфувати»].

шлу́нок, -нка, *ч.* розширена частина травного тракту людини і тварин; один з найважливіших органів травлення.

шлюб, -у, *ч.* обряд, церемонія оформлення подружнього життя • *брати шлюб, реєструвати шлюб.*

шлю́бний, -а, -е. **1.** який стосується шлюбу • *шлюбне законодавство.* **2.** призначений для здійснення обряду одруження • *замовити шлюбну сукню.*

шмато́к, -тка́, *ч.* частина, відділена від чого-небудь • *шматок хліба, шматок цеглини.* Син. ***кусок.***

шматува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок.* **1.** *кого, що.* рвати, розривати, дерти, різати на частини, на куски • *шматувати газету.* **2.** *перен., розм.* завдавати фізичних мук • *біль шматував тіло хворого.*

шнур, -а́, *ч.* **1.** тонкий мотузок, сплетений з кручених ниток. **2.** електричний провід з кількох ізольованих жил • *перерізати телефонний шнур* [з нім. Schnur «мотузка»].

шовіні́зм, -у, *ч.* один з найреакційніших різновидів націоналізму, що проповідує національну винятковість, ненависть до інших національностей, розпалює ворожнечу між країнами та народами [з фр. chauvinisme «тс.»].

шок, -у, *ч.* загальний розлад функцій організму внаслідок психічної або фізичної травми • *поранений довго перебував у шоці* [з фр. choc «удар, поштовх»].

шокола́д, -у, *ч.* **1.** порошок з розтертого насіння какао, приправлений цукром і прянощами, що йде на виготовлення кондитерських виробів. **2.** кондитерський виріб у вигляді плитки або фігурки з такого порошку. **3.** напій з такого порошку.

шокува́ти, -у́ю, -у́єш, *недок., кого.* бентежити порушенням правил пристойності; викликати в когонебудь неприємне здивування невідповідною поведінкою • *співачка шокувала публіку* [з фр. choquer «тс.»].

шо́рти, -ів, *мн.* різновид коротких штанів [з англ. shorts «тс.»].

шосе́, *невідм., с.* автомобільна дорога з твердим покриттям [з фр. chaussée «тс.»].

шофе́р, -а, *ч.* водій автомобіля.

шпале́ра, -и, *ж.* **1.** *перев. мн.* матеріал у вигляді широких смуг спеціально обробленого паперу з малюнками для обклеювання стін у житлових приміщеннях • *купити нові шпалери для ремонту квартири.* **2.** ряди дерев або кущів з обох боків шляху чи стежки • *алея була обставлена шпалерами кипарисів.* **3.** ряди, шеренги людей обабіч шляху, вулиці тощо • *міліція стояла шпалерами вздовж усього маршруту президента* [з нім. Spalier «тс.»].

шпа́рина, -и, *ж.* довгастий вузький отвір у чому-небудь • *шпарина в паркані.* Син. ***щілина.***

шпарга́лка, -и, *ж., розм.* аркуш паперу із замітками, якими учень або студент користується потай від викладача під час екзамену або контрольної роботи. Син. *розм.* ***шпора.***

шпигýн, -á, *ч.* той, хто займається таємним збиранням інформації, яка становить державну таємницю, з метою передачі її іншій державі.

шприц, -а, *ч.* лікарський інструмент у вигляді циліндра з поршнем і порожнистою голкою для введення ліків під шкіру, у м'язи, вени тощо або для відсмоктування рідини з порожнини • *зробити укол одноразовим шприцем* [з нім. Spritze «тс.»].

шрифт, -у, *ч.* **1.** графічна форма літер при писанні, характер малюнка написаних літер. **2.** комплект літер, що його використовують для друкування [з нім. Schrift «тс.»].

штаб, -у, *ч.* **1.** орган управління військами в частинах, на кораблях, а також особи, що входять у його склад • *начальник штабу полка.* **2.** приміщення, в якому перебуває такий орган • *охороняти штаб армії.* **3.** взагалі керівний орган чого-небудь • *штаб будівництва* [з нім. Stab «тс.»].

штамп, -а, *ч.* **1.** інструмент, форма для серійного виготовлення одиакових предметів, деталей • *штампи виготовляють слюсарі-інструментальники.* Син. ***шаблон.*** **2.** печатка з назвою установи, яку ставлять звичайно у верхньому лівому куті листа паперу • *поставити штамп.* **3.** *перен.* зворот мови, що багаторазово механічно повторюється без творчого осмислення • *жодна газета не обходиться без штампів* [з нім. Stampfe «печатка»].

штанй, -ів, *мн.* нижня частина верхнього чоловічого або жіночого вбрання, з довгими холошами.

штат[1], -у, *ч.* постійний склад працівників певного підприємства, установи чи організації • *скоротити штати міністерств* [з лат. status «стан, положення»].

штат[2], -у, *ч.* державно-територіальна одиниця в складі деяких федеративних держав • *мій приятель мешкає в штаті Техас* [з нім. Staat «держава»].

штраф, -у, *ч.* адміністративне або судове покарання у вигляді грошового стягнення • *сплатити штраф, виписати штраф* [з нім. Strafe «тс.»].

штрейкбрéхер, -а, *ч.* людина, яка працює на підприємстві в період загального страйку і цим шкодить його проведенню [з нім. Streikbrecher «тс.»].

штрих, -á, *ч.* **1.** коротка лінія, риска, яка є одним з основних елементів техніки малюнка • *покласти на папір кілька штрихів.* **2.** *перен.* окрема подробиця, характерна риса чого-небудь • *кілька штрихів робило фільм близьким і зрозумілим* [з нім. Strich «тс.»].

штýка, -и, *ж.* **1.** окремий предмет з числа однорідних • *п'ять штук картоплин.* **2.** *розм., жарт.* взагалі річ, предмет, явище, справа або людина • *складна штука життя.* **3.** *розм.* жартівливий вчинок, вигадка • *вигадливий до штук* [з нім. Stück «прнмірник; шматок; штука»].

штурм, -у, *ч.* **1.** рішуча атака на опорний пункт ворога з метою

здобуття • *розпочати штурм укріплень.* **2.** наполегливі, рішучі дії для досягнення чого-небудь • *штурм космосу* [з нім. Sturm «тс.»].

шту́чний[1], -а, -е. який являє собою окрему річ, окрему штуку (про товар, який не важать і не відміряють) • *штучний товар.*

шту́чний[2], -а, -е. **1.** ненатуральний, зроблений на зразок справжнього • *штучні квіти, штучне хутро.* **2.** подібний до природного (про явища, процеси) • *штучне дихання.* **3.** надуманий, вигаданнй, несправжній • *штучні слова існують в усіх літературних мовах.*

шу́ба, -и, *ж.* верхній зимовий одяг, пошитий із шкурок тварин або підбитий ними, також із штучного хутра • *купити шубу з чорнобурки.*

шука́ти, -áю, -áєш, *недок.* **1.** *кого, чого, кого, що.* намагатися знайти або виявити кого- або що-небудь • *шукати загублену книжку.* **2.** *чого.* добиватися, прагнути чого-небудь • *шукати щастя.*

шум, -у, *ч.* **1.** різноманітні звуки від руху машин, апаратів тощо, від багатьох голосів, що злилися у нестройне звучання • *шум міста.* **2.** звук з неясно вираженою тональністю, що виникає внаслідок неправильної дії чого-небудь • *шуми в серці.*

шуру́п, -а, *ч.* кріпильний гвинт для дерев'яних деталей, для прикріплення до дерева металічних виробів [з нім. Schraube «гвинт»].

шухля́да, -и, ч. чотирикутна висувна коробка для зберігання дрібних речей у столі, шафі тощо • *покласти документи до шухляди письмового столу.*

Щ

щабе́ль, -бля́, *ч.* **1.** поперечний (горизонтальний) брусок, планка в драбині • *обережно ступати на щаблі драбини.* **2.** *перен.* етап, стадія розвитку, здійснення чого-небудь • *перебувати на вищому щаблі розвитку.*

ща́стя, -я, *с.* **1.** стан цілковитого задоволення життям, відчуття глибокого вдоволення й безмежної радості. **2.** досягнення, успіх, удача • *побажати щастя ювілярові.* **3.** доля, талан • *не мати щастя в житті.*

ще́бінь, -беню, *ч.* **1.** подрібнене каміння, цегла й т. ін., що використовуються для дорожніх та будівельних робіт. Син. ***щебінка.*** **2.** розсипчасті нагромадження невеликих гострокутних уламків гірських порід. Син. ***щебінка.***

ще́дрий, -а, -е. **1.** який охоче ділиться своїм майном, коштами, не шкодує витрачати що-небудь • *дівчата люблять щедрих хлопців.* **2.** великий розміром • *фірма відома своїми щедрими пожертвами.* Син. ***значний.*** **3.** *перен.* багатий на що-небудь, чимсь • *надра України щедрі на марганець.*

щедрівка, -и, *ж.* українська народна обрядова пісня, яка виконується 31 грудня та 1 січня.

щеза́ти, -а́ю, -а́єш, *недок.*, **ще́знути,** -ну, -неш, *док.* **1.** перестати існувати, бути в наявності • *усмішка щезла з обличчя.* Син. ***зникати.*** **2.** ставати невидимим, непомітним, віддаляючись, заступаючись чим-небудь і т. ін. • *сонце щезло за хмару.* **3.** непомітно залишати яке-небудь місце, іти звідкись • *студенти поступово щезали зі зборів.* **4.** *тільки док.* перестати з'являтися де-небудь протягом тривалого часу • *брат щез із Харкова на пару місяців.* **5.** губитися десь, пропадати невідомо куди • *зароблені гроші щезали протягом тижня.*

ще́лепа, -и, *ж.* **1.** одна з двох лицьових кісток, в яких тримаються зуби. **2.** пластинка із вставними зубами; зубний протез.

щемі́ти, -ми́ть, *недок.* **1.** боліти, нити (про частини, органи тіла) • *натерті плечі щеміли.* **2.** *перен.* відчувати тупий біль від неспокою, тривоги, хвилювання тощо • *серце щеміло з туги.*

щерба́тий, -а, -е. **1.** який має нерівний або визублений край (про посуд) • *щербата чашка.* **2.** беззубий або з нерівними зубами (про людину) • *хлопчик був щербатий, молочні зуби повипадали, а постійні ще не виросли.*

щи́рий, -а, -е. **1.** який прямо, без-

корисливо, чистосердечно виражає свої почуття, думки • *директор був щирою людиною.* Син. ***правдивий, прямий, відвертий.*** **2.** який є виявом доброго, сердечного ставлення (про вітання, подяку тощо) • *передати щирі вітання рідним.* **3.** який виражає справжні, непідробні почуття, думки • *дитина дивилася щирими очима.* **4.** сповнений ласки, доброти, душевності • *привітати гостей щирими словами.* Син. ***привітний.*** **5.** сповнений життєвої правди • *читачі потребували щирого слова про насущні життєві проблеми.* Син. ***правдивий.*** **6.** справжній, дій-сний • *щирий українець.*

щілина, -и, *ж.* те саме, що **шпарина.**

щільний, -а, -е. **1.** який складається з тісно з'єднаних частин • *щільний ґрунт.* **2.** який складається з осіб, предметів і т. ін., розташованих недалеко одне від одного • *омонівці стояли щільною стіною.* **3.** *перен.* тісний, нерозривний, безперервний • *щільний зв'язок між українською та польською культурою.*

щовечора, *присл.* кожного вечора; протягом кожного вечора • *щовечора прогулюватися перед сном.*

щогла, -и, *ж.* **1.** суднова палубна конструкція, призначена для встановлення вітрил, приладів сигналізації та зв'язку, розміщення постів спостерігання та ін. **2.** всяка споруда у вигляді високого стовпа для сигналізації, для підвішування електричних проводів та ін.

щогодини, *присл.* кожної години; протягом кожної години.

щоденний, -а, -е. **1.** який буває, відбувається, повторюється щодня • *щоденна ранішня зарядка.* **2.** який виходить щодня • *популярна щоденна газета.* **3.** звичайний, повсякденний, буденний • *щоденні домашні клопоти.*

щоденник, -а, *ч.* **1.** щоденні записи індивідуального характеру про події, факти, враження від чогось тощо; зошит для таких записів • *чимало дівчат регулярно ведуть щоденники.* **2.** щоденні записи наукових спостережень під час експедицій, досліджень тощо • *результати дослідів учні записують до щоденника.* **3.** учнівський зошит для щоденних записів про задані уроки, одержані оцінки на уроках, зауважень учителів • *перевіряти щоденник, заповнити щоденник на наступний тиждень.*

щодня, *присл.* кожного дня; протягом кожного дня • *щодня чистити зуби.* Син. *розм.* ***щодень.***

щойно[1], *присл.* зовсім недавно • *я щойно пообідав.* Син. ***тільки що, тільки-тільки.***

щойно[2], *спол. часовий.* приєднує підрядні речення часу, вказуючи на те, що дія в головному реченні починається зразу після закінчення дії підрядного речення • *щойно продзвенів дзвоник, як усі учні вибігли з класу.* Син. ***тільки, як тільки.***

щойно[3], *част., підсил.* уживається для увиразнення чого-небудь • *щойно*

тепер я зрозумів усе. Син. ***саме, якраз***.

щомісяця, *присл.* кожного місяця; протягом кожного місяця; раз на місяць • *щомісяця курс гривні падав, зарплата виплачується щомісяця*.

щорічний, -а, -е. **1.** який буває, відбувається, повторюється щороку • *збиратися на щорічний відпочинок у Криму*. **2.** узятий за рік • *щорічна інфляція*. Син. ***річний***. **3.** який виходить кожного року • *щорічний науковий збірник*.

щороку, *присл.* кожного року; протягом кожного року; раз на рік.

щотижня, *присл.* кожного тижня; протягом кожного тижня; раз на тиждень.

щулити, -лю, -лиш, *недок., що.* **1.** стискаючи повіки, прикривати • *щулити очі*. Син. ***мружити***. **2.** притискати вуха до голови (про тварин) • *собака щулив вуха*. Син. ***прищулювати***. **3.** сутулитися, горбитися (плечі, часто при відчутті холоду) • *перехожі щулили від холоду плечі*.

Ю

ювелі́р, -а, *ч.* **1.** майстер, що виготовляє прикраси, художні вироби з дорогоцінних металів, коштовного каміння. **2.** торговець, продавець ювелірних виробів [з гол. juwelier «тс.»].

ювіле́й, -ю, *ч.* урочисте відзначення річниці якоїсь знаменної події, життя або діяльності кого-небудь, існування якоїсь установи, міста, держави та ін. • *святкувати ювілей, відзначати ювілей* [з лат. jubilaeus «пов'язаний з річницею»].

ювіле́йний, -а, -е. **1.** який стосується ювілею • *ювілейні торжества, ювілейний рік.* **2.** який влаштовується, випускається, друкується з приводу ювілею • *ювілейний номер журналу, ювілейна марка.*

юна́к, -а́, *ч.* особа чоловічої статі, яка ще не досягла зрілості.

ю́ний, -а, -е. молодий, дуже молодий • *юне покоління, юна дівчинка.*

ю́ність, ю́ності, *ж.* період життя людини між дитинством і зрілістю • *пригадати власну юність.* Син. ***молодість.***

юрба́, -и́, *ж.* **1.** велике безладне, неорганізоване скупчення людей. Син. ***натовп, юрма.*** **2.** звичайні люди, маса на відміну від героїв, обдарованих, видатних людей • *митець і юрба — вічна тема мистецтва.*

юри́ст, -а, *ч.* фахівець з правознавства, юридичних наук; практичний діяч у галузі права. Син. ***правник.***

ю́шка, -и, *ж.* **1.** рідка їжа, відвар з м'яса, риби або городини з приправами • *зварити юшку з грибами.* Син. ***суп.*** **2.** рідина з борщу, супу • *хлопчик виїв з тарілки саму юшку.* **3.** *розм.* кров.

Я

я́блуко, -а, *с.* плід яблуні.

я́блуня, -і, *ж.* фруктове дерево, на якому ростуть яблука • *посадити яблуню, дика яблуня.*

я́вище, -а, *с.* **1.** будь-який вияв у формі змін, реакцій, перетворень тощо, що відбуваються в навколишньому природному середовищі • *явище природи, астрономічне явище, історичні явища.* **2.** подія, факт • *відпочинок за кордоном став звичайним явищем нашого життя.* **3.** властивість, особливість кого-, чого-небудь • *пасивність — закономірне явище в тоталітарному суспільстві.* **4.** незвичайна, видатна людина • *О. Потебня був незвичайним явищем в українській науці.*

я́вний, -а, -е. **1.** який не приховується, не таємний • *явний ворог, явна боротьба.* Син. ***відкритий.*** **2.** абсолютно очевидний, зрозумілий для всіх • *говорити з явною іронією.* Син. ***безсумнівний.***

я́года, -и, *ж.* соковитий, невеликого розміру плід трав'яних та кущових рослин • *ягоди чорної смородини, компот з ягід.*

я́дерний, -а, -е. **1.** який стосується ядра атома • *ядерна енергетика.* **2.** який містить у собі ізотопи урану або плутонію • *ядерне паливо.* **3.** пов'язаний з використанням енергії, що виділяється під час перетворень атомних ядер • *відмовитися від ядерної зброї.*

ядро́, -а́, *с.* **1.** внутрішня частина плоду (го́ріха, зерна, насіння), покрита оболонкою або шкаралупою • *ядро горіха.* **2.** важка, позитивно заряджена частина атома • *розщеплення атомного ядра вперше відбулося в Харкові.* **3.** *тільки одн., перен.* основна частина, група певного колективу, яка визначає, організує і спрямовує його роботу, діяльність тощо • *ядро колективу складали молоді інтелектуали.* **4.** *перен.* сутність, головна причина чого-небудь • *ядро проблеми.* **5.** *іст., військ.* кулястий суцільний снаряд ударної дії в артилерії • *ядрами пошкодило стіну фортеці.* **6.** *спорт.* важкий металевий снаряд для штовхання, що має форму кулі • *чемпіон світу зі штовхання ядра.*

яє́чня, -і, *ж.* страва з підсмажених яєць • *приготувати на сніданок яєчню.*

язи́к, -а́, *ч.* **1.** рухливий м'язовий орган, розташований у ротовій порожнині хребетних тварин і людини, який є органом смаку, бере участь у процесі жування, ковтання • *лизнути язиком цукерку.* **2.** цей самий орган людини, за

допомогою якого вона усно передає свої думки, спілкується; орган мовлення • *треба менше ляпати язиком.* **3.** страва, приготовлена з цього органа деяких тварин (переважно коров'ячого або свинячого) • *бутерброди з вареним язиком.* **4.** *перен.* те, що має подовжену, витягнуту форму • *язики полум'я охопили дах.* **5.** *перен.* полонений, від якого можна дістати потрібні відомості • *розвідники привели язика.*

язичество, -а, *с.* загальне позначення дохристиянських многобожних релігій. Син. ***поганство, язицтво.***

яйцé, -я́, *с.* **1.** захищена від зовнішнього впливу різними оболонками чи шкаралупою овальної форми сукупність білка й жовтка, з яких утворюється зародок птахів та деяких тварин (уживається як продукт харчування) • *аборигени вживають в їжу яйця крокодилів.* **2.** *біол.* зародок личинки комах, черв'яків, що нагадує невелику, переважно овальної форми крупинку • *яйця мух.* **3.** *біол.* жіноча статева клітина людини і тварин. Син. ***яйцеклітина.***

я́кість, я́кості, *ж.* **1.** *філос.* наявність істотних ознак, властивостей, особливостей, що відрізняють один предмет чи явище від інших. **2.** ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням • *висока якість товарів, перевірити якість роботи.* **3.** та чи інша характерна ознака, властивість, риса кого-, чого-небудь • *цінні якості фруктів втрачаються при зберіганні.*

як-нéбудь, *присл.* **1.** якимось чином, способом; так чи інакше • *може, як-небудь домовимося.* **2.** погано, недбало • *прибрати в кімнаті як-небудь.* Син. ***абияк.*** **3.** колись у майбутньому • *як-небудь заїду в гості.* Син. ***якось, коли-небудь, колись.***

якра́з[1], *присл.* **1.** у цей час, у цей момент • *якраз був час виборів.* Син. ***саме.*** **2.** точно • *зупинка якраз напроти нашого будинку.* Син. ***саме.*** **3.** зовсім, абсолютно • *платити якраз не обов'язково.*

якра́з[2], *присудк. сл.* точно, в самий раз • *цей костюм мені якраз.*

якра́з[3], *частка.* **1.** уживається для виділення, більшої конкретизації особи чи предмета, для підсилення ознаки тощо • *костюм якраз такий, як я хотів.* **2.** уживається для уточнення, підсилення обставин часу, місця, способу дії тощо • *якраз сьогодні я дуже зайнятий.* Син. ***саме.***

яли́на, -и, *ж.* **1.** високе хвойне вічнозелене дерево родини соснових • *в Україні ялина найчастіше зустрічається в Карпатах.* **2.** *збірн.* будівельний матеріал з цього дерева.

яли́нка, -и, *ж.* **1.** *зменш.-пестл.* до **ялина.** **2.** зрубана й прикрашена ялина в свято Нового року або Різдва • *почепити на ялинку гірлянди, різдвяна ялинка.* **3.** дитяче новорічне або різдвяне свято з танцями, іграми навколо прикрашеної ялини • *піти на ялинку в Палац спорту.*

я́ловичина, -и, *ж.* м'ясо великої рогатої худоби (корови, бика) • *зробити котлети з яловичини.*

я́ма, -и, *ж.* природне або штучне заглиблення в землі • *викопати яму.*

я́нгол, -а, *ч. розм.* те саме, що **а́нгел.**

янта́р, -ю́, *ч.* скам'яніла живиця хвойних дерев давніх геологічних періодів у вигляді твердої жовтої, ледь прозорої речовини, яка використовується для прикрас. Син. ***бурштин.***

яр, -у, *ч.* глибока довга западина в землі, що утворилася внаслідок розмиву дощовими потоками.

ярли́к, -а́, *ч.* **1.** наклейка на предметі, товарі із зазначенням назви, місця виготовлення, ціни, номера та інших відомостей • *прочитати ярлик на костюмі.* Син. ***етикетка.*** **2.** *перен.* характеристика, що її дають за шаблоном або традицією кому-, чому-небудь • *вішати ярлики на українську культуру.*

я́рмарок, -рку, *ч.* торг, що відбувається регулярно в установлений час на певному місці для продажу й закупівлі товарів • *поїхати на Сорочинський ярмарок.*

ярмо́, -а́, *с. тільки одн., перен.* **1.** тягар, ноша • *ярмо щоденних хатніх обов'язків.* **2.** гноблення кого-небудь • *скинути колоніальне ярмо.* Син. ***гніт, утиск.***

яскра́вий, -а, -е. **1.** який випромінює сильне сліпуче світло • *яскрава лампочка.* Син. ***сяючий.*** **2.** сповнений світла • *яскравий сонячний день.* **3.** який виділяється свіжістю, ясністю тонів, інтенсивністю свого забарвлення • *я не люблю яскравих сорочок.* **4.** *перен.* який виділяється характерними позитивними рисами • *письменник мав яскравий талант.* **5.** *перен.* який справляє сильне враження своєю переконливістю, виразністю • *яскравий приклад безвідповідальності.* **6.** сильний (про враження, почуття) • *яскраві враження від поїздки в Африку.* **7.** *перен.* своєрідний, характерний, чітко виражений • *роман вирізняла яскрава мова.*

я́тка, -и, *ж.* легка будівля для тимчасового користування, переважно для торгівлі • *на базарі розташовано чимало яток з різноманітними товарами.*

я́хта, -и, *ж.* вітрильне, моторне або вітрильно-моторне спортивне чи туристське судно [з англ. yacht «тс.»].

ячмі́нь[1], -ме́ню, *ч.* **1.** злакова рослина, зерна якої використовуються для виготовлення круп, борошна тощо • *посіви ячменю.* **2.** зерно цієї рослини • *з ячменю виготовляють чудові дієтичні пластівці.*

ячмі́нь[2], -меня́, *ч., розм.* гостре запалення на краю повіки • *несподівано вискочив ячмінь на оці.*

я́щик, -а, *ч.* чотирикутний виріб з дощок, фанери, картону тощо, який використовують для пакування, зберігання або перенесення чого-небудь • *купити ящик бананів.*

Довідкове видання

ІВЧЕНКО
Анатолій Олександрович

ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Головний редактор *В. І. Галій*
Відповідальний за випуск *В. В. Гладньова*
Художній редактор *О. С. Юхтман*
Комп'ютерна верстка *О. В. Підлісна*
Технічний редактор *Л. Т. Єна*
Коректори *Г. Ф. Висоцька, К. П. Донець*

Підписано до друку 15.02.2002. Формат 84 x 108 1/32.
Папір газетний. Гарнітура Тип Таймс. Друк офсет.
Умов. друк. арк. 28,56. Умов. фарбовідб. 29,4.
Облік.-вид. арк. 36,0. Тираж 30 000 прим. (2-й завод 5001—10 000 прим.)
Замовлення № 1-709.

ТОВ «Видавництво Фоліо»,
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 502 від 21.06.2001 р.

ТОВ «Фоліо»,
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 683 від 21.11.2001 р.

61057, Харків, вул. Донець-Захаржевського, 6/8
Електронна адреса:
www.folio.com.ua
E-mail: foliosp@vlink.kharkov.ua
Інтернет магазин «Книга — поштою»

Надруковано з готових позитивів
у ВАТ «Книжкова фабрика "Глобус"»
61012, м. Харків, вул. Енгельса, 11.